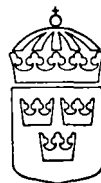

Regeringens proposition

1989/90:146

om livsmedelspolitiken

Prop.
1989/90:146

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 5 april 1990 för den åtgärd och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Odd Engström

Mats Hellström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en ny livsmedelspolitik. Förslaget innebär att prisstödets roll som livsmedelspolitiskt medel tonas ned, medan direkta medel för att nå målen angående miljö, landskapsvård, regional fördelning och beredskap förstärks. Nuvarande jordbruksprisreglering, bestående av ett gränsskydd och en intern reglering, upphör den 1 juli 1991. Därefter skall priserna på de i dag jordbruksprisreglerade produkterna endast skyddas med hjälp av ett gränsskydd. För vissa produktionsgrenar föreslås att de interna regleringarna avvecklas stegvis med början den 1 juli 1991, medan andra regleringar förenklas men behålls i avvaktan på resultatet av internationella förhandlingar. Den framtida nivån på gränsskyddet görs avhängig resultatet av de pågående GATT-förhandlingarna.

För att underlätta anpassningen till de nya förutsättningar som förslaget innebär lämnas också förslag till övergångsåtgärder. Under en övergångsperiod på fem år, 1990/91 – 1994/95, betalas en arealbaserad ersättning till all areal som för närvarande används för produktion av prisreglerade grödor. Ersättning lämnas oavsett om arealen används för prisreglerade eller icke prisreglerade grödor under övergångsperioden. Kostnaderna beräknas till 5,6 miljarder kr. för hela perioden, varav 2,1 miljarder kr. utgår under regleringsåret 1990/91. Vidare lämnas omlägningsstöd för areal som permanent tas ur produktion och anläggningsstöd vid plantering av skog eller energiskog, eller vid anläggning av våtmarker. Kostnaderna för dessa stöd beräknas till 3,9 miljarder kr. för övergångsperioden. Vidare föreslås att sammanlagt 400 milj. kr. disponeras under en femårsperiod för bl. a. stöd till skuldsatta jordbrukare som får ekonomiska problem vid en

avreglering. En förlängning föreslås av möjligheten att erhålla ersättning vid avveckling av mjölkproduktion. Kostnaderna beräknas till 180 milj. kr.

Ett etableringsstöd för jordbrukare föreslås infört fr.o.m. den 1 juli 1990. Kostnaderna för en femårsperiod beräknas till 225 milj. kr.

Förslag lämnas vidare om ändringar i lagen om skötsel av jordbruksmark. Brukningsplikten slopas och tillståndskravet för att få ta mark ur produktion ersätts med en anmälningsplikt.

Vidare föreslås särskilda åtgärder för att öka variationen i odlingslandskapet och bevara från natur- och kulturmiljösynpunkt intressanta odlingslandskap. För perioden 1990/91 – 1992/93 föreslås 100, 200 resp. 250 milj. kr. för detta ändamål. I propositionen lämnas också förslag till åtgärder för att minska användningen av kemiska bekämpningsmedel. Förslag läggs också fram om åtgärder för att stärka livsmedelspolitikens regionalpolitiska profil, bl.a. om ett utökat glesbygdsstöd med 100 milj. kr. som särskilt går till kombinationsföretag, där jordbruket ingår som en del, och om ett fortsatt prisstöd till jordbruket i norra Sverige. Prisstödet föreslås öka med 6 % budgetåret 1990/91.

För hela övergångsperioden beräknas kostnaderna uppgå till 13,6 miljarder kr.

Lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

Härigenom föreskrivs följande.

Avgifter vid införsel

1 § För att skydda priserna på jordbruksprodukter får regeringen föreskriva att en avgift skall tas ut på varor som förs in i landet. Sådan avgift får tas ut på varor som anges i bilagan till denna lag.

För samma ändamål får regeringen föreskriva att sådana varor som anges i bilagan till denna lag inte får föras in i eller ut ur landet utan särskilt tillstånd.

2 § En avgift enligt 1 § skall debiteras och uppbäras av tullverket i den ordning som gäller för tull. Även i övrigt gäller vad som är föreskrivet om tull.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från första stycket.

Avgifter för att utjämna industrins råvarukostnader

3 § För att bekosta en utjämning av industrins råvarukostnader får regeringen föreskriva att en avgift skall betalas för varor som tillverkas av råvaror som anges i bilagan till denna lag. Sådan avgift får tas ut på varor som tillverkas inom landet för försäljning eller som förs in i landet och förtullas.

4 § I fråga om avgifter enligt 3 § för varor som importeras tillämpas 2 §.

Avgifter enligt 3 § för varor som tillverkas inom landet skall debiteras och uppbäras av riksskatteverket i den utsträckning regeringen föreskriver.

Tillverkningsavgifter på fettvaror

5 § För att reglera priset på fettvaror får regeringen föreskriva att tillverkare skall betala avgift vid tillverkning av vegetabiliskt och animaliskt fett.

6 § Regeringen får föreskriva att tillverkare skall betala avgift för foder som framställs i samband med att olja utvinns ur vegetabiliska råvaror.

Utbetalning av prisstöd

7 § Slakteri, fristående sanitetsslaktavdelning och mejeri skall betala ut prisstöd av medel som statens jordbruksnämnd ställer till företagets förfogande. För prisstöd som betalas ut skall redovisning lämnas till jordbruksnämnden.

Jordbruksnämnden får granska företagens bokföring och i övrigt utföra den kontroll som behövs.

Gemensamma bestämmelser

8 § Regeringen får meddela föreskrifter om storleken på avgifterna enligt denna lag.

9 § Regeringen får meddela föreskrifter om befrielse från avgift eller återbetalning av avgift. Prop. 1989/90:146

10 § För uttag av andra avgifter än sådana som skall betalas till tullverket finns bestämmelser i lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter.

11 § Regeringen får överlåta åt jordbruksnämnden att meddela föreskrifter enligt denna lag.

Straffbestämmelser

12 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

1. till ledning vid fastställande av avgift lämnar handling med oriktig uppgift, om det innebär fara för att avgift skall undandras,

2. underlåter att lämna deklaration eller annan jämförlig handling till ledning vid fastställande av avgift, eller

3. åsidosätter bokföringsskyldighet eller föreskriven skyldighet att föra och bevara räkenskaper och därigenom allvarligt försvårar jordbruksnämndens eller riksskatteverkets kontroll i fråga om avgifter som skall betalas till myndigheten.

I ringa fall skall den skyldige inte dömas till ansvar. Detsamma gäller om den skyldige kan dömas till ansvar för gärningen enligt lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Bestämmelserna i 14 § andra stycket skattebrottslagen (1971:69) tillämpas på brott enligt första stycket 1.

Bilaga

ur 01.01	Levande hästar
ur 01.02	Levande nötkreatur
ur 01.03	Levande tamsvin
ur 01.04	Levande får
01.05	Levande fjäderfä, nämligen höns, ankor, gäss, kalkoner och pärlhöns
ur 02.01	Kött av nötkreatur, färskt eller kylt
ur 02.02	Kött av nötkreatur, fryst
ur 02.03	Kött av tamsvin, färskt, kylt eller fryst
ur 02.04	Kött av får, färskt, kylt eller fryst
ur 02.05	Kött av häst, färskt, kylt eller fryst
ur 02.06	Andra ätbara delar av nötkreatur, tamsvin, får och häst, färska, kyllda eller frysta
ur 02.07	Kött och andra ätbara delar (med undantag av gåslever) av fjäderfä enligt nr 01.05, färska, kyllda eller frysta
02.09	Svinfett, inte innehållande kött, och fjäderfäfett (inte utsmält), färska, kyllda, frysta, saltade, torkade eller rökta
ur 02.10	Kött och andra ätbara djurdelar av häst, nötkreatur, tamsvin, får och fjäderfä (med undantag av gåslever), saltade, torkade eller rökta; ätbart mjöl av kött eller andra djurdelar
04.01	Mjölk och grädde, inte koncentrerade och inte försatta med socker eller annat sötningsmedel

- 04.02 Mjök och gräde, koncentrerade eller försatta med socker eller annat sötningsmedel
- 04.03 Kärmjök, filmjök, gräddfil, yoghurt, kefir och annan fermenterad eller syrad mjök och gräde, även koncentrerade, försatta med socker eller annat sötningsmedel, smaksatta eller innehållande frukt, bär, nötter eller kakao
- 04.04 Vassle, även koncentrerad eller försatt med socker eller annat sötningsmedel; produkter bestående av naturliga mjökbeståndsdelar, även försatta med socker eller annat sötningsmedel, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans
- 04.05 Smör och andra fetter och oljor framställda av mjök
- 04.06 Ost och ostmassa
- ur 04.07 Fjäderfägg med skal, färska, konserverade eller kokta
- 04.08 Fägelägg utan skal samt äggula, färska, torkade, ångkokta eller kokta i vatten, gjutna, frysta eller på annat sätt konserverade, även försatta med socker eller annat sötningsmedel
- ur 07.01 Potatis (med undantag av nyskördad potatis under tiden 6 juni – 5 juli), färsk eller kyld
- ur 07.09 Sockermajs, färsk eller kyld
- ur 07.10 Sockermajs (även ångkokt eller kokt i vatten), fryst
- ur 07.12 Torkad potatis och sockermajs, hel, i bitar, skivad, krossad eller pulveriserad, men inte vidare beredd
- 07.13 Torkade, spritade baljväxtfrön av sådana slag som används för livsmedels- eller foderändamål, även skalade eller sönderdelade
- ur 07.14 Maniok- och arrowrot, färska eller torkade, hela eller i bitar och även i form av pelletar
- 10.01 Vete samt blandsäd av vete och råg
- 10.02 Råg
- 10.03 Korn
- 10.04 Havre
- 10.05 Majs
- 10.07 Sorghum
- ur 10.08 Hirs
- 11.01 Finmalet mjöl av vete eller av blandsäd av vete och råg
- ur 11.02 Finmalet mjöl av råg, korn, havre, majs, sorghum och hirs
- ur 11.03 Krossgryn, grovt mjöl (inbegripet fingryn) och pelletar av vete, råg, korn, havre, majs, sorghum och hirs
- ur 11.04 Vete, råg, korn, havre, majs, sorghum och hirs, bearbetad på annat sätt (t.ex. skalad, valsad, bearbetad till flingor eller pärlgryn, klippt eller gröpad), groddar av spannmål, hela, valsade, bearbetade till flingor eller malda
- 11.05 Mjöl och flingor av potatis
- ur 11.06 Mjöl av sago eller av rötter, stam- eller rotknölar enligt nr 07.14
- 11.07 Malt, även rostat
- ur 11.08 Stärkelse
- 12.01 Sojaböner, även sönderdelade
- 12.02 Jordnötter, även skalade eller sönderdelade men inte rostade eller på annat sätt tillagade
- 12.03 Kopra
- 12.05 Rapsfrön och rybsfrön, även sönderdelade
- 12.06 Solrosfrön, även sönderdelade

- ur 12.07 Andra oljeväxtfrön och oljehaltiga frukter (med undantag av ricinus-, hamp- och oiticicafrön samt bokollon), även sönderdelade
- ur 12.08 Mjöl av oljeväxtfrön eller oljehaltiga frukter (med undantag av mjöl av senaps-, lin-, ricinus-, hamp- och oiticicafrön samt av bokollon)
- ur 12.12 Sockerbetor, färskas eller torkade, även malda
- ur 12.14 Luzernmjöl och annat grönmjöl, även i form av pelletar
- 15.01 Ister; annat svinfett och fjäderfäfett, utsmälta, även utpressade eller extraherade med lösningsmedel
- 15.02 Fetter av nötkreatur, andra oxdjur, får eller getter, råa eller utsmälta, även utpressade eller extraherade med lösningsmedel
- 15.03 Solarstearin, isterolja, oleostearin, olcomargarin och talgolja, inte emulgerade, blandade eller på annat sätt beredda
- ur 15.04 Fetter och oljor av fisk eller havsdäggdjur samt fraktioner av sådana fetter eller oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade (med undantag av fiskleverolja)
- 15.06 Andra animaliska fetter och oljor samt fraktioner av sådana fetter eller oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.07 Sojaböolja och fraktioner av denna olja, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.08 Jordnötsolja och fraktioner av denna olja, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.09 Olivolja och fraktioner av denna olja, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.10 Andra oljor erhållna enbart ur oliver samt fraktioner av sådana oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade, inbegripet blandningar av dessa oljor eller fraktioner med oljor eller fraktioner enligt nr 15.09
- 15.11 Palmolja och fraktioner av denna olja, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.12 Solrosolja, safflorolja och bomullsfröolja samt fraktioner av dessa oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.13 Kokosolja, palmkärnolja och babassuolja samt fraktioner av dessa oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- 15.14 Rapsolja, rybsolja och senapsolja samt fraktioner av dessa oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- ur 15.15 Andra vegetabiliska fetter och feta oljor (med undantag av jojoba-, krotan-, lin-, oiticica-, ricin- och tungolja samt fraktioner av dessa oljor) samt fraktioner av sådana fetter eller oljor, även raffinerade men inte kemiskt modifierade
- ur 15.16 Animaliska och vegetabiliska fetter och oljor samt fraktioner av sådana fetter eller oljor, som helt eller delvis hydrerats, omförestrats (även internt) eller elaidiniserats, även raffinerade men inte vidare bearbetade med undantag av produkter med karaktär av konstgjorda vaxer
- 15.17 Margarin; ätbara blandningar och beredningar av animaliska eller vegetabiliska fetter eller oljor eller av fraktioner av olika fetter eller oljor enligt detta kapitel, andra än ätbara fetter och oljor samt fraktioner av sådana fetter eller oljor enligt nr 15.16
- ur 15.18 Animaliska och vegetabiliska fetter och oljor (med undantag

- av lin-, oiticica-, ricin- och tungolja samt fraktioner av dessa oljor) samt fraktioner av sådana fetter eller oljor, kokta, oxiderade, dehydratiserade, faktiserade, blåsta, polymeriserade genom upphettning i vakuum eller i inert gas eller på annat sätt kemiskt modifierade, med undantag av produkter enligt nr 15.16; oätliga blandningar eller beredningar av animaliska eller vegetabiliska fetter eller oljor eller av fraktioner av olika fetter eller oljor enligt detta kapitel, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans
- ur 15.19 Tekniska enbasiska fettsyror (med undantag av olein, linoljefettsyra och andra fettsyror med ett jodtal av minst 170, ricinolja-fettsyra, dehydratiserad ricinolja-fettsyra, högraffinerad talfettsyra och ullfettsyra); sura oljor från raffinering
- ur 16.01 Korv (med undantag av gåsleverkorv) och liknande produkter av kött, andra djurdelar eller blod; beredningar av dessa produkter
- ur 16.02 Kött, andra djurdelar och blod, beredda eller konserverade på annat sätt (med undantag av gåsleverpastej)
- ur 16.05 Andra ryggradslösa vattendjur än kräftdjur och blötdjur, beredda eller konserverade
- 17.01 Socker från sockerrör eller sockerbetor samt kemiskt ren sackaros, i fast form
- ur 17.02 Annat socker, inbegripet kemiskt ren laktos, maltos, glukos och fruktos, i fast form (med undantag av invertsocker); sirap och andra sockerlösningar utan tillsats av aromämnen eller färgämnen (med undantag av invertsocker); sockerkulör
- 17.03 Melass erhållen vid utvinning eller raffinering av socker
- ur 17.04 Fondantmassor, mandelmassor, pastor och andra liknande halvfabrikat, inte innehållande kakao, i bulk
- ur 18.06 Glasspulver, glasspasta (glassmassa), puddingar och liknande efterrätter samt pulver, flingor, pastor och flytande beredningar endast avsedda för framställning av pudding och annan liknande efterrätt eller dryck, innehållande kakao
- ur 19.01 Livsmedelsberedningar av mjöl, stärkelse eller maltextrakt, som inte innehåller kakaopulver eller innehåller mindre än 50 viktprocent kakaopulver, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans; livsmedelsberedningar av varor enligt nr 04.01 – 04.04, som inte innehåller kakaopulver eller innehåller mindre än 10 viktprocent kakaopulver, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans
- 19.02 Pastaproducter, såsom spagetti, makaroner, nudlar, lasagne, gnocchi, ravioli och cannelloni, även kokta, fyllda (med kött eller andra födoämnen) eller på annat sätt beredda; couscous, även beredd
- 19.03 Flingor, gryn o. d., framställda av stärkelse
- ur 19.04 Spannmål, annan än majs, i form av korn, förkokt eller på annat sätt beredd
- ur 19.05 Bakverk, även innehållande kakao (med undantag av biscuits och wafers)
- ur 20.04 Potatis och produkter av ärtor och bönor enligt nr 07.13, beredda eller konserverade på annat sätt än med ättika eller ättiksyra, frysta
- ur 20.05 Potatis och produkter av ärtor och bönor enligt nr 07.13, beredda eller konserverade på annat sätt än med ättika eller

- ättiksyra, inte frysta
- ur 21.02 Andra encelliga mikroorganismer än jäst, döda (med undantag av vacciner enligt nr 30.02)
- ur 21.04 Homogeniserade sammansatta livsmedelsberedningar, innehållande kött (inbegripet andra djurdelar)
- 21.05 Glassvaror, även innehållande kakao
- ur 21.06 Livsmedelsberedningar, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans (med undantag av konfektyrer)
- 23.02 Kli, fodermjöl och andra återstoder, även i form av pelletter, erhållna vid siktning, malning eller annan bearbetning av spannmål eller baljväxter
- 23.03 Återstoder från stärkelseframställning och liknande återstoder, betmassa, bagass och annat avfall från sockerframställning, drav, drank och annat avfall från bryggerier eller brännerier, även i form av pelletter
- 23.04 Oljekakor och andra fasta återstoder från utvinning av sojabönlja, även malda eller i form av pelletter
- 23.05 Oljekakor och andra fasta återstoder från utvinning av jordnötsoolja, även malda eller i form av pelletter
- ur 23.06 Oljekakor och andra fasta återstoder (med undantag av mandekli) från utvinning av vegetabiliska fetter eller oljor, andra än de som omfattas av nr 23.04 eller 23.05, även malda eller i form av pelletter
- 23.08 Vegetabiliska ämnen och vegetabiliskt avfall samt vegetabiliska återstoder och biprodukter av sådana slag som används vid utfodring av djur, inte nämnda eller inbegripna någon annanstans, även i form av pelletter
- ur 23.09 Beredningar av sådana slag som används vid utfodring av djur (med undantag av hundbröd samt sådana vitamin- och mineralfodermedel som inte innehåller torrmjöl)k)
- 25.10 Naturliga kalciumfosfater, naturliga aluminiumkalciumfosfater och fosfatkrita
- ur 28.08 Salpetersyra
- ur 28.09 Fosforpentoxid och ortofosforsyra
- 28.14 Amoniak, vattenfri eller i vattenlösning
- ur 28.34 Kalium-, kalcium- och magnesiumnitrat
- ur 28.35 Kalium- eller kalciumpolyfosfater (inbegripet meta- och pyrofosfater), kaliumortofosfater och kalciumhydrogenortofosfat (dikalciumfosfat)
- 31.01 Gödselmedel
- 31.05
- ur 35.02 Äggalbumin
- 35.05 Dextrin och annan modifierad stärkelse (t.ex. förklistrad eller förestrad stärkelse); lim och klister på basis av stärkelse, dextrin eller annan modifierad stärkelse
- ur 35.07 Enzympreparat innehållande födoämnen
- ur 38.09 Beredda glätt- och appreturmedel av sådana slag som används inom textil-, pappers- eller läderindustrin eller inom liknande industrier, på basis av stärkelse eller stärkelseprodukter (med undantag av varor i detaljhandelsförpackningar vägande per styck högst 1 kg netto)
- ur 38.23 Beredda bindemedel för gjutformer eller gjutkärnor på basis av stärkelse eller stärkelseprodukter

Föreskrifter om ikraftträdande av denna lag meddelas i lagen Prop. 1989/90:146
(1990:000) om införande av lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter
m. m.

Lag om införande av lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. och denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

2 § Genom lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. upphävs lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område och lagen (1974:1021) om utbetalning av pristillägg på kött.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4 § Under tiden till och med den 30 juni 1993 skall vad som sägs i 7 § lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. även gälla köttbesiktningsbyrå.

5 § I ärenden som har anhängiggjorts hos statens jordbruksnämnd före ikraftträdandet av lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. tillämpas äldre bestämmelser, om inte regeringen föreskriver något annat.

Avveckling av prisreglering

6 § Utöver avgifter enligt lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. får under tiden den 1 juli 1991 – den 30 juni 1994 följande avgifter tas ut.

<i>Avgiftsskyldig</i>	<i>Produkt</i>
1. Tillverkare av mjöl, gryn, flingor eller liknande produkter	Vete, råg, korn och havre
2. Mejeri	Konsumtionsmjölk och grädde
3. Tillverkare av handelsgödsel och bekämpningsmedel	Varor som anges i bilaga till denna lag

7 § Avgift skall betalas med belopp som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, jordbruksnämnden bestämmer.

8 § För avgifterna gäller 9 – 12 §§ lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

Förteckning över varor som avses i 6 § andra stycket 3.

1) naturliga kalciumfosfater, naturliga aluminiumkalciumfosfater och fosfatkrita hänförliga till tulltaxenr 25.10, salpetersyra hänförlig till tulltaxenr 28.08, fosforpentoxid och ortofosforsyra hänförliga till tulltaxenr 28.09, ammoniak hänförlig till tulltaxenr 28.14, kaliumnitrat, kalciumnitrat och magnesiumnitrat hänförliga till tulltaxenr 28.34, kalium- och kalciumpolyfosfater (inbegripet meta- och pyrofosfater), kaliumortofosfater och kalciumhydrogenortofosfater (dikalciumfosfater) hänförliga till tulltaxenr 28.35 samt gödselmedel och andra produkter hänförliga till tulltaxenr 31.01 – 31.05, tulltaxelagen.

2) ämnen eller beredningar som är avsedda att användas till skydd mot egendomsskada, sanitär olägenhet eller annan jämförbar olägenhet förorsakad av växter, djur, bakterier eller virus (bekämpningsmedel), samt ämnen eller beredningar som med hänsyn till egenskaper och användning står bekämpningsmedel nära, dock inte vara avsedd att användas vid beredning av livsmedel, läkemedel eller annan jämförbar vara, eller färger, fernissor, tjärar och andra varor som huvudsakligen begagnas för ett annat ändamål än som avses i första meningen, om inte varorna genom en särskild benämning eller på något annat sätt anges vara avsedda som bekämpningsmedel, och inte heller träskyddsmedel.

Lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark

dels att 3, 6, 9, 10 och 11 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 10 § skall utgå,

dels att 1, 4, 5 och 12 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med jordbruksmark avses i denna lag sådan åkermark och *kultiverad* betesmark som ingår i fastighet, som är taxerad som jordbruksfastighet.

Med jordbruksmark avses i denna lag sådan åkermark och betesmark som ingår i fastighet, som är taxerad som jordbruksfastighet.

4 §¹

Jordbruksmark får *inte* tas ur jordbruksproduktion utan *tillstånd*. Tillstånd behövs dock inte när åtgärden är av ringa betydelse för jordbruket på brukningsenheten eller när marken tas i anspråk för företag vars tillåtlighet *prövas* i särskild ordning.

Jordbruksmark får tas ur jordbruksproduktion *tidigast åtta månader efter det att anmälan om åtgärden har gjorts till länsstyrelsen, om inte länsstyrelsen medger något annat. Anmälan* behövs dock inte när åtgärden är av ringa betydelse för jordbruket på brukningsenheten eller när marken tas i anspråk för företag vars tillåtlighet *prövats* i särskild ordning.

På jordbruksmark som är lämplig för jordbruksproduktion får täkt av matjord för annat ändamål än markinnehavarens husbehov *inte* ske utan tillstånd.

Om det finns särskilda skäl från naturvårds- eller kulturmiljösynpunkt, får länsstyrelsen besluta att marken får tas ur produktion *först tolv månader efter det att anmälan har gjorts*.

5 §²

Tillstånd enligt 4 § får inte lämnas,

1. om marken behövs för utvecklat eller utvecklingsbart lantbruksföretag,

2. om marken behövs för sådan egendom som avses i 7 § jordförvärvslagen (1979:230),

3. om det finns andra särskilda omständigheter.

På jordbruksmark som är lämplig för jordbruksproduktion får täkt av matjord för annat ändamål än markinnehavarens husbehov *inte* ske utan tillstånd. Frågor om tillstånd *prövas* av den myndighet som regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 1987:471.

² Senaste lydelse 1987:471.

Tillstånd får förenas med villkor.

12 §³

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. tar jordbruksmark ur produktion i strid mot 4 § första stycket,

2. utför täkt i strid mot 4 § andra stycket,

3. bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 6 b §, eller

4. underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 9 eller 9 a §.

Utbyte av brott som avses i första stycket 2 skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart *obilligt*.

Om ett vitesföreläggande eller vitesförbud har överträtts, döms inte till ansvar enligt första stycket för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

1. tar jordbruksmark ur produktion i strid mot 4 § första stycket *eller bryter mot ett beslut enligt andra stycket,*

2. utför täkt i strid mot 5 § första stycket,

4. underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 9 a §.

Utbyte av brott som avses i första stycket 2 skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart *oskäligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

³ Senaste lydelse 1988: 637.

Lag om ändring i ädellövskogslagen (1984:119)

Härigenom föreskrivs att 3 § ädellövskogslagen (1984:119) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Med ädellövskog avses i denna lag:

1. Skogsbestånd i Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län som utgörs av ädla lövträd till minst 70 procent och vars areal är minst ett halvt hektar.

2. Skogsbestånd i övriga delar av landet som utgörs av lövträd till minst 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent och vars areal är minst ett halvt hektar.

3. Trädbestånd på betesmarker, som inte är att anse som *jordbruksmark*, om beståndet utgörs av lövträd till minst 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent. Av de ädla lövträden skall minst tio träd per hektar ha en diameter av minst 30 centimeter på en höjd av 1,3 meter över marken. Markens areal skall uppgå till minst ett hektar.

3. Trädbestånd på betesmarker, som inte är att anse som *kultiverad betesmark*, om beståndet utgörs av lövträd till minst 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent. Av de ädla lövträden skall minst tio träd per hektar ha en diameter av minst 30 centimeter på en höjd av 1,3 meter över marken. Markens areal skall uppgå till minst ett hektar.

Har skogsvårdsstyrelsen enligt 7 § beslutat viss trädslagssammansättning vid förnygring av ädellövskog, skall skogen betraktas som ädellövskog även om andelen lövträd under en tid är lägre än som anges i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²

Tillverkare eller, i fall som avses nedan under a), innehavare av slakteri eller köttbesiktningsbyrå eller, i fall som avses nedan under m), den som inom landet yrkesmässigt tillverkar bekämpningsmedel m. m. eller till landet inför bekämpningsmedel m. m. för yrkesmässig återförsäljning eller för egen yrkesmässig användning inom landet erlägger avgift för

a) kött av häst, nötkreatur, tamsvin, får, höns, kalkon, anka och tamgås, när köttet blivit godkänt vid köttbesiktning enligt *lagen (1959:99) om köttbesiktning m. m.* (slaktdjursavgift),

a) kött av häst, nötkreatur, tamsvin, får, höns, kalkon, anka och tamgås, när köttet blivit godkänt vid köttbesiktning enligt *föreskrifter som meddelats med stöd av livsmedelslagen (1971:511)* (slaktdjursavgift),

b) mjölk som användes av mjölkproducent vid tillverkning av smör eller ost för försäljning,

c) mjölk och grädde som användes i mejeri för tillverkning av annan vara än grädde, smör eller ost,

ost, torrmjölk och kondenserad mjölk, som tillverkats i mejeri, margarinost som ej tillverkats i mejeri,

d) smör och smörliknande vara med minst 70 viktprocent mjölkfett men utan annat fett, vilka användes för tillverkning av grädde, ersättningsmedel för grädde eller produkt för beredning av grädde eller ersättningsmedel för grädde, om varan ej skall förbrukas i tillverkarens hushåll,

e) vete, korn, havre och råg som användes för tillverkning av mjöl, gryn, flingor, malt eller liknande produkt,

f) stärkelse eller stärkelseprodukt som erhålls ur annan vara än potatis,

h) fett, fet olja och fettsyra som erhålls ur fisk eller havsdäggdjur eller ur fettråvara, hänförlig till tulltaxenr 12.01 – 12.08 och 21.03 tulltaxelagen (1987:1068) (fettvaruavgift),

i) oljekraftfoder som för försäljning tillverkats i samband med att olja utvinnes ur frön och frukter,

j) produkt, härrörande från sojabönor och hänförlig till tulltaxenr 19.01 eller 23.04 tulltaxelagen,

k) produkt, hänförlig till tulltaxenr 21.06 B.2 tulltaxelagen,

k) produkt, hänförlig till tulltaxenr 19.01 B.2 tulltaxelagen,

l) naturliga kalciumfosfater, naturliga aluminiumkalciumfosfater och fosfatkrita hänförliga till tulltaxenr 25.10, salpetersyra hänförlig till tulltaxenr 28.08, fosforpentoxid och ortofosforsyra hänförliga till tulltaxenr 28.09, ammoniak hänförlig till tulltaxenr 28.14, kaliumnitrat, kalciumnitrat och magnesiumnitrat hänförliga till tulltaxenr 28.34, kalium- och

¹ Lagen omtryckt 1984:199.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:865.

² Senaste lydelse 1988:633.

kalciumpolyfosfater (inbegripet meta- och pyrofosfater), kaliumortofosfater och kalciumhydrogenortofosfat (dikalciumfosfat) hänförliga till tulltaxenr 28.35 samt gödselmedel och andra produkter hänförliga till tulltaxenr 31.01 – 31.05, tulltaxelagen,

m) ämnen eller beredningar som är avsedda att användas till skydd mot egendomsskada, sanitär olägenhet eller annan jämförbar olägenhet förorsakad av växter, djur, bakterier eller virus (bekämpningsmedel), samt ämnen eller beredningar som med hänsyn till sina egenskaper och användning står bekämpningsmedel nära, dock inte vara, avsedd att användas vid beredning av livsmedel, läkemedel eller annan jämförbar vara, eller färger, fernissor, tjäror och andra varor som huvudsakligen begagnas för ett annat ändamål än som avses i första meningen, om inte varorna genom en särskild benämning eller på något annat sätt anges vara avsedda som bekämpningsmedel, och inte heller träskyddsmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1974: 1021) om utbetalning av pristillägg på kött

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1974: 1021) om utbetalning av pristillägg på kött skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Köttbesiktningsbyrå, offentligt slakthus, kontrollslakteri eller fristående sanitetsslaktavdelning skall i samband med köttbesiktning som avses i lagen (1959: 99) om köttbesiktning m. m. utbetala pristillägg av medel som statens jordbruksnämnd ställer till inrättningens förfogande. För pristillägg som utbetalats skall redovisning avges till jordbruksnämnden.

Slakteri eller fristående sanitetsslaktavdelning skall i samband med köttbesiktning enligt föreskrifter som meddelats med stöd av livsmedelslagen (1971: 511) betala ut pristillägg av medel som statens jordbruksnämnd ställer till inrättningens förfogande. För pristillägg som betalats ut skall redovisning lämnas till jordbruksnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Under tiden t. o. m. den 30 juni 1991 skall vad som sägs om slakteri även gälla köttbesiktningsbyrå.

Lag om upphävande av två författningar om köttbesiktning

Härigenom föreskrivs att följande författningar skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1990, nämligen

1. kungörelsen (1958:116) om viss offentlig kontroll av fjäderfäslakterier,
2. köttbesiktningskungörelsen (1968:406).

Lag om upphävande av kungörelsen (1950: 506) med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver

Härigenom föreskrivs att kungörelsen (1950: 506) med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver skall upphöra att gälla vid utgången av december 1990.

Lag om upphävande av två författningar om viss offentlig kontroll av livsmedel

Härigenom föreskrivs att följande författningar skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1991, nämligen

1. kungörelsen (1958:528) med vissa bestämmelser angående utförsel av smör, ost och ägg,
2. kungörelsen (1959:187) angående kvalitetsbenämning på matpotatis.

Närvarande: statsrådet Engström, ordförande, och statsråden S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Hellström

Proposition om livsmedelspolitiken

1 Inledning

Riksdagen fastställde år 1985 riktlinjer för en samlad livsmedelspolitik (prop. 1984/85:166, JoU 33, rskr. 393). Huvudmålet för livsmedelspolitiken är enligt riksdagsbeslutet att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som under avspärrning och krig. Som likställda delmål under huvudmålet gäller vidare att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och att jordbrukarna skall få en med jämförbara grupper likvärdig standard. Dessutom innehåller beslutet ett regionalpolitiskt mål samt ett miljö- och resursmål. Riksdagen beslutade också att samhället under en övergångsperiod på fem år skulle ta ett delansvar för överskottsarealens kostnader. Huvudansvaret för överskottsproduktionen och produktionsanpassningen ålades jordbruket. Det bestämdes också att en utvärdering av anpassningsåtgärderna skulle ske efter femårsperiodens slut. En bedömning skulle också göras om uppställda anpassningsmål uppnåtts beträffande kostnadsansvaret.

Sedan beslutet fattades har de jordbrukspolitiska förutsättningarna förändrats. De internationella priserna på jordbruksprodukter har sjunkit kraftigt till följd av stora utbudsöverskott. Kostnaderna för den svenska livsmedelspolitiken har också ökat markant samtidigt som måloppfyllelsen är dålig. Det råder en stor samstämmighet om att utvecklingen medfört att nuvarande livsmedelspolitik behöver reformeras av nationella skäl. Behovet av en reform förstärks av de pågående handelsförhandlingarna i GATT. I regeringens förslag om den ekonomiska politiken hösten 1988 (prop. 1988/89:47 bil. 2) redovisades vissa överväganden beträffande livsmedelspolitikens mål och medel samt en avsikt att tillkalla en parlamentarisk arbetsgrupp med uppgift att utvärdera 1985 års livsmedelspolitiska beslut och utforma förslag till en ny livsmedelspolitik fr. o. m. år 1990. Som en utgångspunkt för arbetet angavs ett lägre gränsskydd än i dag. Det poängterades dock att någon ensidig neddragning av gränsskyddet inte är aktuell för svensk del. En förutsättning är att andra länder visar prov på samma ansträngningar. En andra utgångspunkt var att de interna regleringarna skulle minskas i omfattning och i vissa fall avskaffas. Därvid skulle särskilt tekniken med pris- och avsättningsgarantier omprövas. För det tredje skulle nya medel utvecklas för att nå de beredskapsmässiga,

regionalpolitiska och miljömässiga målen. Arbetsgruppen fick också i uppdrag att utvärdera vidtagna anpassningsåtgärder för att minska spannmålsöverskottet. Med stöd av regeringens bemyndigande den 1 december 1988 tillkallade jag den nyss nämnda gruppen.

Den parlamentariska arbetsgruppen, (LAG)¹, lade i oktober 1989 fram rapporten (Ds 1989:63) En ny livsmedelspolitik. Till rapporten fogades särskilda yttranden av ledamöterna Domeij, Lorentzon, Lorentzon och Olsson, Olsson, Rosén samt av ledarnoten Åhnberg. Rapporten har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels kapitel 8 i rapporten, Överväganden och förslag, som *bilaga 1*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2*.

Vid de förhandlingar som i början av april 1989 hölls inom ramen för den pågående GATT-rundan enades deltagande länder dels om utgångspunkterna för de fortsatta förhandlingarna på jordbrukets område, dels om en frysning av jordbruksstödet fr. o. m. tidpunkten för överenskommelsen t. o. m. att förhandlingarna på jordbruksområdet avslutas i december 1990. Med hänsyn till överenskommelsen beslutade riksdagen (prop. 1988/89:140, JoU 21, rskr. 322) att en tillfällig metod för att kompensera jordbrukarna för ökade kostnader m. m. skulle tillämpas under regleringsåret 1989/90. Riksdagen begärde också en redovisning av andra länders agerande med anledning av GATT-överenskommelsen. En sådan redovisning bör fogas till detta ärende som *bilaga 3*.

I det följande kommer jag att lämna förslag till en ny livsmedelspolitik fr. o. m. den 1 juli 1990. Jag kommer också att ta upp vissa frågor som inte kräver riksdagens ställningstagande. Jag kommer vidare att lämna förslag till åtgärder för att minska användningen av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket. Regeringen uppdrog i september 1988 åt lantbruksstyrelsen, statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen att i samråd utreda och lämna förslag till åtgärder för att ytterligare minska riskerna med användning av bekämpningsmedel. Uppdraget har redovisats i rapporten Minskad kemisk bekämpning. Rapporten har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av rapporten som *bilaga 4*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 5*.

I ett flertal utredningar de senaste åren har olika delar av jordbrukssektorn och livsmedelspolitiken behandlats. Till dessa hör rapporterna Säkerhetspolitiska aspekter på livsmedelsförsörjningen (FOA Rapport C 10311-1.2), Alternativ i jordbrukspolitiken (Ds 1988:54), Socker, andra sötmedel, stärkelse och sprit (statens jordbruksnämnd, JN), Produktionsförutsättningarna för sockerbetsodling under olika sockerbruk (JN) samt Arealbidrag (JN). Samtliga nu nämnda rapporter och utredningar har remissbehandlats. Förteckningar över remissinstanserna och sammanställ-

¹ Statssekreteraren Michael Sohlman, ordförande, riksdagsledamöterna Åsa Domeij, Sven Eric Lorentzon, Karl Erik Olsson, Bengt Rosén, Håkan Strömberg, Margareta Winberg och Annika Åhnberg.

Adjungerade ledamöter: förbundsordföranden Bo Dockered, vice verkställande direktören Viggo Fringel, ombudsmannen Jan-Erik Nyberg och byråchefen Margareta Sylvan-Johnsson.

Förutom ovanstående rapporter har även utredningarna Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet (SOU 1987:44), Lönsamhetskalkyler inom jordbruket (riksrevisionsverket), Översyn av jordbrukets regleringsföreningar (Indevo) och Vart går jordbruksstödet? (JN) använts som bakgrundsmaterial vid utformandet av mitt förslag till ny livsmedelspolitik.

Med anledning av den parlamentariska arbetsgruppens förslag har regeringen gett ett antal utredningsuppdrag som avser uppföljningar och konkretiseringar av LAG:s förslag. Vidare har jordbruksnämnden lämnat förslag om disposition av införselavgifter och av anslagsposten Lågin-komstsatsning m. m. inom jordbruket under punkten C 3 under regleringsåret 1990/91. De nämnda uppdragen och förslagen kommer jag att redovisa närmare när jag behandlar resp. fråga.

I årets budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil.11) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1990/91 beräkna till Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket ett förslagsanslag på 80 000 000 kr., till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag på 1910 671 000 kr., till Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring ett förslagsanslag på 1 100 000 kr., till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m.m. ett förslagsanslag på 156 308 000 kr. samt till Prisstöd till jordbruket i norra Sverige ett förslagsanslag på 625 000 000 kr. Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

2 Utgångspunkter

2.1 Livsmedelspolitiken i en föränderlig omvärld

Livsmedelspolitiken måste utvecklas i samklang med samhället och politiken i övrigt. Målen och medlen måste omprövas i förhållande till utvecklingen i jordbruket och i dess omvärld. Grunddragen i nuvarande politik har varit desamma under flera decennier. Jag föreslår i det följande förändringar av vissa av dessa grunddrag för att anpassa politiken till dagens situation. Mina förslag syftar till att riva det hinder för utveckling som delar av dagens reglering har blivit. Jag vill därmed ge jordbruket större möjligheter att utvecklas till en livskraftig näring och konsumenterna större möjligheter att få gehör för sina önskemål. Jag föreslår också åtgärder som ger ett rikare och mer varierat odlingslandskap samt speciella åtgärder för att bevara jordbruk och kombinationsföretag i alla delar av landet.

Dagens livsmedelspolitik har sitt ursprung i 1920- och 1930-talens ekonomiska kris då politiken framför allt hade ett socialpolitiskt syfte. Samhället och även jordbruket har sedan dess genomgått genomgripande förändringar. Politiken har naturligtvis också anpassats efter hand. Den har emellertid också gett oönskade effekter som har krävt korrigeringar. Dessa anpassningar och korrigeringar har medfört att vår jordbruksprisreglering

byggts ut till ett svåröverskådligt och ogenomträngligt regelverk. Reglering har fött reglering.

Prop. 1989/90: 146

Regleringarna har blivit allt mer otidsenliga. Framför allt under de senaste åren har utvecklingen såväl i Sverige som internationellt gjort detta allt tydligare. Utvecklingen har medfört att nuvarande politik och medelsarsenal inte längre förmår uppfylla de livsmedelspolitiska målen, trots att livsmedelspolitiken kostar samhället, framför allt konsumenterna, mycket stora belopp. Problemen kan således inte längre lösas inom ramen för våra gamla regleringar. Livsmedelspolitiken måste av nationella skäl reformeras i grunden.

Jordbruksprisregleringen skärmar av konsumenter och producenter från varandra. Konsumenternas önskemål har därför svårt att nå producenterna, som i stället reagerar på signaler från regleringssystemet. Regleringen ger inte jordbrukarna signaler om när den inhemska efterfrågan är tillfredsställd och ytterligare produktion måste säljas på världsmarknaden till priser som understiger produktionskostnaderna. Denna överskottsproduktion innebär en förlust för jordbruket som kollektiv och för samhället; produktionsresurserna används inte effektivt. Detta problem har vi för spannmål och mjölk sökt lösa inom regleringens ram genom att reglera bort överproduktionen. Den kortsiktiga effekten av åtgärderna har varit god — de fysiska överskotten har minskat. Åtgärderna har emellertid inte haft någon nämnvärd långsiktig effekt, eftersom produktionsresurserna knappast har påverkats. Vi måste nu angripa orsaken till överskottsproduktionen och den felanvändning av resurser som sådan produktion innebär, nämligen det systemfel som finns i jordbruksprisregleringen.

Nuvarande prisstöd har också visat sig vara ett ineffektivt sätt att påverka jordbrukarnas inkomster; t.ex. urholkar kostnaderna för överskotten inkomsterna. En mycket stor del av det stöd som betalas av livsmedelskonsumenterna når inte jordbrukarna; systemet läcker. Samtidigt har Sverige den snabbaste realprisökningen på livsmedel bland alla OECD-länder. Priserna på livsmedel stiger också mer än priserna på övriga varor och tjänster, samtidigt som jordbrukarnas avräkningspriser stiger långsammare. Detta är djupt otillfredsställande. Skillnaderna i prisutveckling i olika led är ett uttryck för det läckage jag nyss nämnt.

Jordbruksprisregleringen ger också signaler som medför negativa effekter på miljön, samtidigt som den motverkar en regional spridning av produktionen över landet. Det generella stödet till jordbruket tillfaller i huvudsak södra och mellersta Sverige. Endast en liten del av det totala stödet utgår i form av särskilt stöd till norra Sverige, där förutsättningarna för jordbruksproduktion generellt sett är sämre än i övriga delar av landet.

Jordbruksprisregleringen har enligt min uppfattning i stora stycken spelat ut sin roll. Effekterna är i dagsläget övervägande negativa. Den interna regleringen bör därför avvecklas, medan det yttre skyddet — gränsskyddet — bör bibehållas.

Samtidigt bör andra medel förstärkas och nya medel skapas för att vi skall uppnå de livsmedelspolitiska målen. Regering och riksdag har de senaste åren fattat viktiga beslut om riktade åtgärder för att nå vissa av målen. Det gäller bl. a. jordbrukets miljöpåverkan, djurskyddet och livs-

medelskontrollen. Jag kommer i det följande att föreslå ytterligare åtgärder för att nå målen.

Samtidigt med reformeringen av livsmedelspolitiken pågår reformer av andra viktiga politikområden som har stor betydelse också för jordbruket. Detta gäller bl. a. miljö-, energi-, regional-, skatte- och konkurrenspolitiken. Dessutom påverkar en förändrad livsmedelspolitik bedömningar inom andra politikområden. Att dessa frågor nu i huvudsak behandlas parallellt ser jag därför som en stor fördel.

De internationella jordbruksmarknaderna har under 1980-talet obevekligt rört sig mot närmast kaotiska förhållanden. Sveriges och andra i-länders stödpolitik driver fram en överproduktion som endast kan säljas på världsmarknaden med hjälp av subventioner, till priser långt under produktionskostnaderna. På grund av den i dag internationellt utbredda insikten om att dessa problem måste lösas genom att angripa orsakerna har jordbruket blivit en mycket viktig punkt på dagordningen i de nu pågående GATT-förhandlingarna.

Det är viktigt att Sverige deltar aktivt i dessa förhandlingar och att vi i takt med andra länder uppfyller de åtaganden som de deltagande länderna gör. Vi bör därför inte sänka gränsskyddet förrän GATT-förhandlingarna leder till att andra länder visar prov på samma prestationer. Detta hindrar inte att vi måste göra de förändringar inom landet som är nödvändiga för att vi skall nå de svenska målen för livsmedelspolitiken. Det får inte heller hindra oss från att nu ge jordbrukarna de långsiktiga besked om livsmedelspolitiken som de behöver.

De åtgärder som jag i det följande föreslår är därför sådana som är nödvändiga för att nå en bättre svensk måluppfyllelse. Jag föreslår emellertid inte nu några åtgärder som är beroende av internationella beslut. Åtgärderna ligger dock i linje med den internationella utvecklingen. Om reformen genomförs på det sätt jag föreslår kommer jordbruket och livsmedelssektorn därför att stå bättre rustade i de förändringar som nu sker internationellt.

2.2 Historisk bakgrund

Dagens livsmedelspolitik har sitt ursprung i den världsomspännande ekonomiska kris som började i slutet av 1920-talet. För att skydda jordbruket mot krisens verkningar — starka prisfall och hård internationell konkurrens av dumpingkaraktär — införde de flesta industriländer under 1930-talet en reglering av priserna på jordbruksprodukter. De åtgärder som vidtogs var avsedda som tillfälliga åtgärder för att dämpa effekterna av den ekonomiska depressionen. Regleringarna kom dock att bestå och motive-rades då ytterst av socialpolitiska skäl. Den reglering av jordbrukssektorn som på detta sätt växte fram under 1930-talet har i stort sett förblivit oförändrad fram till i dag. De skäl jag nu nämnt var huvudmotiven fram till 1947 års jordbrukspolitiska beslut. Under krigsåren 1939–1945 handlade det dock först och främst om att trygga befolkningens försörjning.

Fr. o. m. år 1947 har tre huvudmål ingått i den svenska jordbrukspolitiken: inkomstmålet, produktionsmålet och effektivitetsmålet. **Inkomstmå-**

let innebär att jordbrukarna skall tillförsäkras en viss inkomstnivå. I 1947 års riksdagsbeslut uttrycktes det som en skälig inkomstnivå. I 1967 års jordbrukspolitiska beslut formulerades inkomstmålet som att sysselsätta inom jordbruket skall kunna nå en ekonomisk standard likvärdig med den som erbjuds inom andra näringar. Enligt 1977 års beslut skulle sysselsätta inom jordbruket uppnå en med andra jämförbara grupper likvärdig ekonomisk och social standard. **Produktionsmålet** rör storleken på den svenska jordbruksproduktionen och motiveras i första hand av beredskapsskäl. Produktionsmålet utformades i 1967 och 1977 års beslut också med hänsyn till bl. a. den internationella livsmedelssituationen, samhällsekonomiska synpunkter samt regionalpolitiska överväganden. Även om detta mål varierat något i de olika livsmedelspolitiska besluten, och ibland över huvud taget inte specificerats, präglas ändå livsmedelspolitiken av krav på en mycket hög självförsörjningsgrad av livsmedel. **Effektivitetsmålet** syftar till att genom statliga insatser stimulera en rationalisering av jordbruket. På detta sätt skall jordbrukarnas inkomster öka samtidigt som konsumenternas kostnader för livsmedel skall minska. Enligt 1967 års beslut var rationaliseringen också viktig för att nedbringa de samhällsekonomiska kostnaderna för jordbruksproduktionen. Huvudmålen har också utformats med beaktande av vissa regionalpolitiska mål som främst rör jordbruket i Norrland.

Den inbördes rangordningen mellan de tre målen har växlat under åren. I 1947 års riksdagsbeslut gavs inkomstmålet särskild tyngd, i 1967 års beslut fick däremot effektivitetsmålet en framträdande plats. I 1977 års beslut angavs åter inkomstmålet som ett huvudsyfte för jordbrukspolitiken.

Riksdagen fastställde år 1985 för första gången riktlinjer för en samlad livsmedelspolitik. Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut, som är det nu gällande beslutet, är huvudmålet för livsmedelspolitiken att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som under kriser och krig. Beslutet innehåller vidare både ett konsument- och inkomstmål som syftar till att ge konsumenterna tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser, resp. att ge jordbrukarna en med jämförbara grupper likvärdig standard. Beslutet innebär också att livsmedelspolitiken skall främja en god regional balans. I 1985 års beslut tillkom också ett miljö- och resursmål enligt vilket jordbruket och livsmedelsproduktionen måste ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Beslutet innebar vissa förändringar jämfört med tidigare beslut. Bl. a. skall jordbruket ges kompensation för ökade kostnader och inkomstfölsamhet efter obundna överläggningar. Enligt beslutet bör produktionen på överskottsarealen tills vidare utgöras av spannmål. Jordbruksnäringen har dock huvudansvaret för överskottsproduktionen och produktionsanpassningen. Beslutet innebär emellertid också att staten under en femårig övergångsperiod skall ta ett ekonomiskt delansvar för överskottsarealens kostnader. Dessutom skulle åtgärder vidtas under femårsperioden för att minska överskotten och därmed kostnadsbelastningen för samhället och jordbruket. Omställningsåtgärder har också vidtagits. För åren 1988, 1989 och 1990 lämnas ersättning till de

jordbrukare som minskar sin areal spannmål och andra grödor som omfattas av prisregleringen. En utvärdering av anpassningsåtgärderna skall ske efter femårsperiodens slut.

Karaktäristiskt för livsmedelspolitiken är de omfattande regleringar och stöd som finns för att uppnå de livsmedelspolitiska målen och som i stor utsträckning styr såväl primärproduktionen som förädlingen. Det främsta medlet för att uppnå målen är jordbruksprisregleringen. Den innehåller två huvudelement – ett gränsskydd och en intern marknadsreglering – som syftar till att upprätthålla administrativt satta priser på de viktigaste jordbruksprodukterna. Gränsskyddet innebär att den svenska marknaden för jordbruksprodukter genom införselavgifter skyddas från internationell priskonkurrens, medan marknadsregleringen lyfter bort pristryckande överskott från den inhemska marknaden. Det är alltså fråga om omfattande offentliga ingrepp i prisbildningen som innebär att produktionen av livsmedelsråvaror avskärmas inte bara från utländsk priskonkurrens utan också från variationer i efterfrågan hos de svenska konsumenterna. För att kompensera jordbruket i norra Sverige för de sämre produktionsbetingelserna lämnas ett särskilt prisstöd till jordbruket i dessa delar av landet. En annan reglering utgör jordförvärvslagstiftningen vars syfte bl. a. är en fortsatt strukturrationalisering samt att främja uppbyggnaden och vidmakthållandet av effektiva familjeföretag. För jordbrukets rationalisering lämnas också direkt statligt stöd i form av lånegaranti och statsbidrag. Vidare finns inom ramen för livsmedelspolitiken ett omfattande stöd till forskning, försök och rådgivning. Livsmedelsproduktionen påverkas också av den lagstiftning som reglerar markanvändningen, djurskyddet, växtodlingen och miljöbelastningen på omgivningen. Dessutom reglerar den generella livsmedelslagstiftningen kvaliteten på och hanteringen av livsmedel.

2.3 Den nuvarande livsmedelspolitikens effektivitet

2.3.1 Beredskapsmålet

I 1985 års beslut har beredskapsmålet formulerats så att den fredstida jordbruksproduktionen i stort sett bör motsvara den inhemska konsumtionen. Beslutet innebär också att produktionsmål formulerats för vissa produktionsinriktningar. Bl. a. bör produktionen av mjölk och mjölkprodukter i stort sett motsvara den inhemska förbrukningen. Dessutom bör produktionen på överskottsarealen utgöras av spannmål.

Produktionsmålen har under den aktuella perioden varit överuppfyllda. Den största skillnaden mellan inhemsk produktion och konsumtion finns för spannmål där överskottet vid normalskörd uppgår till ca 1,8 milj. ton av en total skörd på ca 6 milj. ton. Även av mjölk och fläsk produceras i dag ett överskott. Dagens livsmedelspolitik innebär att vi producerar betydligt mer än vad som kan avsättas inom eller utom landet med full ersättning för produktionskostnaderna. Den fredstida produktionsapparaten är överdimensionerad, medan specifika beredskapsåtgärder, främst lagring, i vissa avseenden är otillräckliga.

Försörjningsförmågan under kriser och i krig är inte enbart beroende av den fredstida självförsörjningsgraden, formulerad i olika produktionsmål. Den är också beroende av olika anpassningar som i sådana situationer kan göras i både produktions- och konsumtionsled. Den viktigaste anpassningsåtgärden är en övergång till kriskost med ett högre inslag av vegetabilier än i normalkosten. Dessutom är jordbruksproduktionen beroende av en mängd importerade insatsvaror. Om dessa inte finns tillgängliga, t. ex. i form av beredskapslager, måste avkastningen i produktionen sänkas drastiskt, vilket riskerar att försvåra anpassningen. I krig ställs vidare särskilda krav på den regionala försörjningsförmågan.

2.3.2 Inkomstmålet

Inkomstmålet syftar till att jordbrukarna skall få en med jämförbara grupper likvärdig standard. Målet skall i första hand avse heltidssysselsatta vid rationellt drivna jordbruksföretag. I målet ingår också främjandet av en jämnare inkomstfördelning mellan olika kategorier jordbrukare. Vid inkomstjämförelsen med andra grupper skall hänsyn tas till att jordbruket skall bära kostnaderna för en produktion utöver den samhällsekonomiskt motiverade.

Det är trots mycket omfattande utredningsinsatser omöjligt att entydigt avgöra om målet är uppfyllt eller inte. Orsakerna är flera, bl. a. föreligger en mycket stor spridning i inkomsterna beroende på företagens storlek och driftsinriktning. Det är också svårt att jämföra nivån på standarden mellan olika grupper. Inkomstjämförelser kompliceras också av skattereglernas inverkan och svårigheten att skilja privatekonomin från ekonomin inom företaget. Dessutom härrör en stor del av jordbrukarnas inkomster från andra inkomstkällor än jordbruket. Av Sveriges 100 000 jordbruksföretag har knappt 30% sin huvudsakliga inkomst från jordbruksföretaget. Trots i stort sett full kostnadskompensation uppvisar jordbruket omfattande lönsamhetsunderskott, enligt de beräkningar som riksrevisionsverket redovisar i sin rapport Lönsamhetskalkyler inom jordbruket. Enligt riksrevisionsverket kan underskottet i huvudsak förklaras genom de omfattande kostnaderna för att exportera överskotten. Klart är att dagens exportkostnader som huvudsakligen betalas av producenterna genom interna avgifter allvarligt sänker lönsamheten inom jordbruket, framför allt gäller detta produktionen av spannmål.

Det huvudsakliga medlet för att uppnå inkomstmålet är prisstödet genom pris- och marknadsregleringen. Försöken att långsiktigt påverka inkomsterna med hjälp av prisstödet har emellertid små förutsättningar att lyckas. På grund av ett omfattande läckage i form av bl. a. kapitalisering och exportkostnader kostar prisstödet konsumenterna betydligt mer än vad som kommer jordbrukarna till del i form av inkomster. Genom kapitaliseringen binds prisökningar upp i markpriserna m.m. utan att jordbrukarnas nettointäkter förbättras. Enligt gjorda undersökningar finns det inget som talar för att ett högt jordbruksskydd automatiskt resulterar i höga inkomster för jordbrukarna. Tvärtom tyder gjorda undersökningar redovisade i Världsbankens World Development Report 1986

på det omvända förhållandet: ju högre skydd, desto lägre relativa inkomster för jordbruket. Huvudorsakerna bakom den trots allt positiva inkomstutvecklingen åren 1965–1983 inom jordbruket räknat per brukningsenhet är inte ökade jordbruksinkomster, utan ökade inkomster från andra källor och det faktum att antalet brukningsenheter blivit både färre och större.

2.3.3 Konsumentmålet

Konsumentmålet innebär enligt 1985 års beslut att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet och till rimliga priser. Konsumenterna skall också ges goda möjligheter att välja mellan livsmedel av olika slag. Vidare skall livsmedlen vara fullgoda från kost- och näringssynpunkt. Konsumentmålet innehåller alltså många målsättningar som rör hygien, kvalitet, pris, mångfald samt kost- och hälsoaspekter.

Det grundläggande hygienkravet, som är livsmedelslagstiftningens ena huvudsyfte, är enligt min bedömning förhållandevis väl uppfyllt i dag. Lagstiftningens andra huvudsyfte är att tillgodose det s.k. redlighetskravet. Detta är framför allt ett ekonomiskt skydd, dvs. bestämmelserna syftar till att man som konsument inte skall bli lurad. I fråga om detta krav har måluppfyllelsen under 1980-talet visat stora brister. Under år 1989 beslutade riksdagen om en skärpt livsmedelskontroll (prop. 1988/89:68, JoU 14, rskr. 263), ett beslut som bl. a. innebär en förstärkning av redlighetskontrollen.

Jordbruksprisregleringen utgör ett komplicerat och svår genomträngligt system som gör att önskemål från konsumenterna har svårt att nå producenterna. Konsumenter och producenter avskärmats från varandra. De beslut som producenterna fattar grundas inte alltid på vad konsumenterna efterfrågar, utan snarare på signaler från regleringssystemet. Detta skall dock inte uppfattas som kritik mot producenterna utan mot prisregleringen som sådan. Denna stimulerar inte heller produktutveckling av nya varor.

Den garanterade avsättningen till ett fastställt pris på de reglerade produkterna skapar en lönsamhetströskel för produkter som inte är prisreglerade. Detta kan vara en av anledningarna till att produktionen av alternativodlade varor har haft svårt att slå igenom, trots att sådana varor i allt större utsträckning efterfrågas av konsumenterna. Svårigheterna för alternativa och småskaligt eller lokalt producerade varor att nå ut på marknaden har också förstärkts av att distributionssystemet främst är uppbyggt för långa serier och enhetliga varor.

Prisregleringssystemet premierar inte heller i tillräcklig utsträckning kvalitet, trots att ett visst kvalitetsarbete utförs inom regleringens ram. Inom regleringen finns olika former av kvalitetsbetalning som delvis får ersätta en fungerande marknad. Informationen om kvalitetskillnader förs dock i mycket liten utsträckning vidare till konsumenterna.

När det gäller livsmedelsprisernas utveckling är situationen anmärkningsvärd. Under såväl 1970- som 1980-talet har livsmedelspriserna i Sverige stigit snabbare än konsumentprisindex. Detta har visat sig vara en utveckling där Sverige skiljer sig från övriga Västeuropa. I övriga europeis-

ka OECD-länder har i genomsnitt priserna på livsmedel stigit långsammare än konsumentprisindex under 1980-talet.

Frågor kring konsumentmålet belystes av 1986 års livsmedelsutredning. Denna pekade bl. a. på prisregleringens indirekta effekter på prisutvecklingen både genom att påverka konkurrensförutsättningarna och prissättningsbeteendet hos livsmedelskedjans aktörer.

När det till sist gäller kost- och hälsoaspekten kan konstateras att prisregleringen i vissa fall direkt motverkar kostmålet. Ett exempel finns inom mejeriregleringen där prissättningen av olika produkter sker på ett sätt som närmast främjar konsumtionen av animaliskt fett.

2.3.4 Miljö- och resursmålet

Miljö- och resursmålet innebär att jordbruket måste ta hänsyn till kravet på god miljö och behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Jordbrukets negativa miljöeffekter till följd av närsaltutlakning och användning av kemiska bekämpningsmedel måste minimeras och produktionsförmågan hos marken bevaras. I rimlig utsträckning skall jordbruket bedrivas så att det bidrar till att bevara genetisk variation och värdefulla delar av flora och fauna i odlingslandskapet.

I regeringens proposition (1987/88: 85) om miljöpolitiken inför 90-talet anges några generella miljömål som också avser jordbruket.

Målet för det fortsatta arbetet med att bevara naturtyper anges vara att säkerställa alla förekommande naturtyper, såväl naturliga som kulturpräglade, i en sådan utsträckning och på ett sådant sätt att de långsiktigt kan bibehållas i ekologisk stabilitet och med bevarat artinnehåll.

Målet för det fortsatta arbetet inom fauna- och floravården anges vara att bibehålla en rik och varierad fauna och flora, att inom ramen för rimliga krav på hänsyn och resursinsatser bevara de naturligt förekommande växt- och djurarterna i livskraftiga och reproducerande populationer i naturen.

Miljöhänsynen har också kommit till uttryck i bl. a. skötsellagens bestämmelser om miljöskyddsföreskrifter och skyldigheter att ta hänsyn till naturvårdens intressen samt i lagen om hushållning med naturresurser.

Det finns i dag en bred insikt om det positiva miljö- och naturvårdsvärde som jordbruket har, men även om de miljöproblem som jordbruket orsakar.

I vissa områden, framför allt i södra Sverige, är jordbruket den huvudsakliga källan till läckage av kväve till våra kustvattenområden. Nitratförorening av grundvattnet är också ett dokumenterat problem i många jordbruksbygder, särskilt i områden med sandjordar och intensiv djurhållning. Jordbruket bidrar också till kvävetillförseln till luften, i huvudsak genom ammoniakavdunstning vid hantering av stallgödsel. Användningen av bekämpningsmedel inom jordbruket innebär framför allt risker för den omgivande miljön och arbetsmiljön. Dessutom kan användningen innebära en risk för rester i livsmedel.

Eftersom den helt dominerande delen av stödet till jordbruket betalas över priserna skapas incitament för jordbrukarna att öka intensiteten i

produktionen. Därmed blir insatser av t.ex. handelsgödsel och bekämpningsmedel mera lönsamma. Höga markpriser gör användningen av inköpta produktionsmedel mer intressant, eftersom de blir relativt sett billigare vid ett högre markvärde.

Strukturförändringen i jordbruket under framför allt efterkrigstiden har minskat mångfalden av miljöer i jordbrukslandskapet. De drastiska förändringar i markanvändning och brukningsmetoder som skett under 1900-talet innebär, förutom förändringar i landskapsbilden, även stora förändringar för florán och faunan. Många arter finns numera inom begränsade delar av ett äldre kulturlandskap, t.ex. naturliga betes- och slåttermarker, öppna diken, åkerholmar och stengärdesgårdar. Inte minst prisstödets konstruktion har bidragit till en successiv utarmning av de natur- och kulturmiljövärden vi förknippar med det svenska odlingslandskapet.

Ett aktivt och levande jordbruk är emellertid av utomordentligt stor betydelse för värden av de natur- och kulturmiljövärden som t.ex. ängs- och hagmarker utgör. Utan ett aktivt jordbruk skulle dessa spår från tidigare generationers arbete och brukningsmetoder försvinna.

Som jag nämnt är en av orsakerna till jordbrukets negativa miljöeffekter nuvarande prisstöd. Oavsett orsakerna kan vi konstatera att det är angeläget med kraftfulla motåtgärder. Ett antal sådana åtgärder har också vidtagits för att påbörja en omställning i riktning mot större hänsyn till miljön och bättre hushållning med våra naturresurser.

Sedan år 1984 tas en miljöavgift ut på handelsgödsel och bekämpningsmedel i syfte att minska användningen.

Ett handlingsprogram har utarbetats för att minska riskerna för hälsa och miljö vid användningen av bekämpningsmedel i jordbruket. Detta skall ske genom övergång till medel med mindre risker, utbildning och en halverad användning av bekämpningsmedel mellan åren 1985 och 1990. Regeringen uppdrog i september 1988 åt lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen att utreda möjligheterna att ytterligare reducera användningen av bekämpningsmedel efter år 1990. Myndigheterna redovisade den 1 juni 1989 sina förslag till regeringen i rapporten *Minskad kemisk bekämpning*. Jag återkommer i det följande med förslag på området.

Riksdagen beslutade år 1988 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m.m. (prop. 1987/88:128, JoU 24, rskr. 374). Enligt beslutet skall åtgärder vidtas som syftar till att reducera växtnäringssläckaget, främst kväve, med 50 % före år 2000.

Lantbruksstyrelsen har fått i uppdrag att följa utvecklingen på området och har nyligen redovisat ett förslag till ytterligare åtgärder för att begränsa växtnäringssläckaget.

Sedan den 1 juli 1986 finns möjlighet för det enskilda jordbruksföretaget att få ekonomiskt stöd för vård av värdefulla naturtyper. Genom riksdagens beslut om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket har ytterligare medel anvisats för åtgärder i odlingslandskapet. Sedan år 1989 finns också möjligheter att lämna ersättning till lantbrukare som ökar variationen i

slättbygderna och samtidigt minskar spannmålsarealen. Genom dessa nya inslag i landskapet främjas naturvård, kulturmiljövård och miljöskydd.

Som ett ytterligare led i strävan att minska jordbrukets negativa miljöpåverkan har regeringen beslutat att lämna ett omlägningsstöd till s.k. alternativ odling.

Behovet av dessa riktade åtgärder som ännu inte fått full effekt är oomtvistligt. Åtgärderna har delvis varit nödvändiga för att motverka de problem som nuvarande prisstöd för med sig.

2.3.5 Det regionalpolitiska målet

I 1985 års livsmedelspolitiska beslut ingår ett regionalpolitiskt mål som innebär följande. För att främja en god regional balans bör jordbruket bedrivas i hela landet, med hänsyn till den betydelse som jordbruket har för sysselsättningen i bygder där det råder brist på andra arbetstillfällen. Med hänsyn till jordbrukets stora betydelse för befolkning, sysselsättning, service och natur- och kulturmiljö i norra Sverige finns det anledning att behålla ett regionalpolitiskt motiverat stöd till näringen i denna del av landet. Detta är betydelsefullt även från beredskapssynpunkt. De speciella förhållanden som råder i norra Sverige skall särskilt beaktas vid jordbrukspolitikens utformning. Det finns vidare enligt riksdagsbeslutet "flera skäl som talar för en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion av i stort sett nuvarande storlek i norra Sverige". Däremot ansågs det enligt riksdagsbeslutet inte möjligt att ha som mål att ytterligare öka jordbruksproduktionen i norra Sverige. Inte heller var det möjligt att, med hänsyn till den fortsatta rationaliseringen som sker i jordbruket, garantera att en viss resursmängd bibehålls i jordbruket inom detta område.

Det generella prisstöd som ges till jordbruket i hela landet i form av gränsskydd och marknadsregleringar hamnar till den helt övervägande delen i södra och mellersta Sverige. Detta utfall beror främst på att stödet ges i direkt proportion till producerad kvantitet och att den största delen av produktionen sker i Syd- och Mellansverige. Det generella prisstödet är därför inte ett effektivt medel för att uppnå regionalpolitiska mål.

Det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige syftar till att kompensera jordbruket i dessa delar av landet för de högre produktionskostnaderna och att utjämna lönsamheten mellan norra och mellersta Sveriges jordbruk. Prisstödet leder således till en utjämning av förutsättningarna för jordbruket i dessa båda delar av landet, däremot inte till någon tydlig regionalpolitiskt motiverad förskjutning av stödet mot landets norra delar. Stödet ges även här med ett belopp per producerad enhet. Det är dock differentierat mellan olika delar av området så att det största stödet tillfaller de områden som har sämst naturliga förutsättningar. Trots detta får även stödet till jordbruket i norra Sverige en profil som liknar det generella stödet, dvs. att huvuddelen av stödet går till områden med bättre förutsättningar för jordbruk, dvs. i huvudsak kustbygden och Storsjöområdet. Detta förklaras av att det utgår per producerad enhet. Därigenom uppstår ett behov att komplettera det särskilda prisstödet med andra riktade insatser som exempelvis glesbygdssöd.

Strukturförändringarna i det norrländska jordbruket innebär bl. a. att det i inlandet sker en fortlöpande minskning av antalet jordbrukare samtidigt som produktionen förskjuts alltmer mot kusten. Denna utveckling blir ur regionalpolitisk synvinkel negativ då befolkningen i inlandet minskar, med negativa effekter för servicenivån och natur- och kulturmiljön m. m.

Under senare år har denna utveckling uppmärksammats bl. a. på jordbrukspolitikens område. Ett särskilt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige genomförs, där sysselsättningen sätts i centrum och går före traditionella krav på storleksrationaliseringar. Genom bl. a. investeringsstöd, utvecklingsprojekt, forsknings- och försöksverksamhet samt utbildning och rådgivning har ett stöd lämnats från samhällets sida för tillkomsten av kombinationsföretag, där jordbruk ingår som en del.

Även glesbygdsstöd kan lämnas till jordbruksföretag, vilket också har en stimulerande effekt i de delar av norra Sverige, bl. a. inlandet, där förutsättningarna för jordbruk är mindre gynnsamma och prisstödet följaktligen har mindre effekt.

2.3.6 Slutsats

Slutsatsen av den genomgång jag nu gjort är att dagens livsmedelspolitik kännetecknas av en dålig måloppfyllelse. Vi har i dag en kostsam överproduktion, inkomstmålet urholkas av överskottskostnaderna och av kapitaliseringseffekten. Prisutvecklingen på livsmedel överstiger i Sverige inflationen. Samtidigt avskärmats konsumenter och producenter från varandra. Jordbruket belastar också på olika sätt miljön, bl. a. leder prisstödet till höga markvärden, vilket stimulerar intensiteten i jordbruksproduktionen. Även de regionalpolitiska målsättningarna motverkas av prisstödet konstruktion. Många av problemen förklaras av att vi i dag huvudsakligen har ett stöd, prisstödet, för att uppnå de olika livsmedelspolitiska målen. Det har visat sig vara ineffektivt och på flera viktiga punkter direkt motverka målen. För att vi i framtiden bättre skall kunna uppnå de nationella livsmedelspolitiska målen krävs att dagens livsmedelspolitik reformeras. Jag kommer därför i det följande att föreslå att nya medel används för att uppnå målen och att prisstödet som livsmedelspolitiskt medel tonas ned.

2.4 Jordbruket i samhällsekonomin

2.4.1 Livsmedelspolitikens samhällsekonomiska kostnader

Den svenska ekonomin har under 1980-talet utvecklats positivt i flera avseenden. Näringslivet har byggts ut och förnyats, sysselsättningen har ökat kraftigt och arbetslösheten är låg. Den offentliga sektorns finanser är i balans och statens budgetunderskott har eliminerats.

Det finns emellertid också betydande problem. Den ihållande högkonjunkturen har lett till överhettning. Pris- och kostnadsökningarna är väsentligt högre än i våra konkurrentländer. Den ekonomiska tillväxten är

förhållandevis låg och produktiviteten har nästan inte ökat alls de senaste åren.

Prop. 1989/90: 146

Denna utveckling innebär stora risker för framtiden. Fortsätter den kommer sysselsättningen att hotas. Den ekonomiska politiken inriktas därför bl.a. på att stärka den ekonomiska tillväxten. Åtgärder för att främja effektiviteten i näringslivet är i detta avseende väsentliga.

Skärpt konkurrens och mindre regleringar främjar produktiviteten och dämpar prisstegringarna. Den nuvarande livsmedelspolitiken medför att incitamenten för jordbruket och livsmedelsindustrin att hålla nere kostnaderna försvagas. Den livsmedelspolitiska reformen är därför en viktig åtgärd för att hålla nere inflationen.

Beslut har också fattats om avreglering på teko-området. Lagstiftningen på det finansiella området förändras, så att effektiviteten och konkurrensen på finansmarknaderna förstärks. Utredningar har tillsatts för att analysera produktivitetens utvecklingen i industrin och tjänstenäringarna och för att lämna förslag till hur konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin kan förbättras.

Förutsättningarna är goda för en fortsatt relativt stark tillväxt i industri-länderna under de närmaste åren. Av stor betydelse är härvid de åtgärder som har vidtagits för att förbättra ekonomiernas funktionssätt. Det gäller bl.a. avregleringar och förstärkning av konkurrenspolitiken. Mot den bakgrunden är åtgärder för att stärka tillväxten i svensk ekonomi nödvändiga för att bibehålla konkurrenskraften.

Den nuvarande livsmedelspolitiken med dess komplicerade prisstödssystem medför avsevärda samhällsekonomiska kostnader. Förutom den direkta kostnaden för överskottsexporten, som under de senaste fem åren varierat mellan 2 och 3 miljarder kr. årligen, finns också dolda kostnader inom mejeriregleringen samt relativt stora administrationskostnader. Till dessa direkta kostnader hör också de som belastar konsumenter och skattebetalare genom att livsmedlen på grund av den förda politiken blir dyrare. Prisstödsystemet medför också betydande inkomstöverföringar, i första hand från konsumenter till producenter. Prisstödet kostar dock konsumenterna betydligt mer än vad som kommer jordbrukarna till del. Genom omfattande läckage bl.a. i form av kapitalisering i höga markpriser och exportförluster reduceras nettointkomsterna för jordbrukarna.

Dagens politik medför också vissa dynamiska kostnader. Eftersom produktionen av livsmedel i dag är större än vad som kan avsättas med kostnadstäckning är användningen av kapital och arbetskraft också större än vad som erfordras. Det innebär en utebliven ekonomisk tillväxt och därmed en välfärdsförlust. Som jag nämnt tidigare medför det nuvarande systemet att incitamenten för jordbruket, livsmedelsindustrin och handeln att hålla nere kostnadsutvecklingen försvagas. Det bidrar till en hög inflation, vilket försvagar Sveriges konkurrenskraft och leder på sikt till en lägre tillväxt i ekonomin. På en rad olika sätt bidrar dagens livsmedelspolitik alltså till en ineffektiv resurshushållning och välfärdsförluster. Av samhällsekonomiska skäl finns det därför ett starkt behov av en livsmedelspolitisk reform.

Behovet av en genomgripande skattereform har klarlagts av bl. a. inkomstskatteutredningen (RINK), utredningen om en reformerad företagsbeskattning (URF) och kommittén för indirekta skatter (KIS). Riksdagen har beslutat om ett första steg i genomförandet av skattereformen år 1990 (prop. 1989/90: 50, SkU 10, rskr. 96). Regeringen har nu lagt fram förslag om ett andra steg i skattereformen (prop. 1989/90: 110 och 111). Utgångspunkterna i reformarbetet är att skapa en samhällsekonomiskt effektiv beskattning samtidigt som fördelningspolitiska mål uppfylls. Arbete och sparande skall ges en bättre skattemässig behandling medan villkoren för lånebaserad konsumtion och förmögenhetsuppbyggnad försämrats. Skatteplanering och skatteflykt skall motverkas. En ökad likformighet i behandlingen av skilda slag av inkomster är basen för reformarbetet. En kraftig sänkning av de formella skattesatserna är också en grundförutsättning för att uppnå syftena med reformen.

Det finns i detta sammanhang ingen anledning att gå in på alla de områden som reformen berör. Jag vill emellertid kommentera vissa av förslagen som är av större betydelse för jordbruksföretagarna.

Regeringen har efter remissbehandlingen av betänkandena från skatteutredningarna lagt fram förslag som i vissa fall avviker från utredningarnas. Detta gäller bl. a. frågor av betydelse för de arcella näringarna.

Den nya skatteutjämningsreserven (surven) har i regeringens förslag utformats på ett annat sätt än vad URF föreslog. Bl. a. finns ingen beloppsmässig begränsning av surven. Vid beräkningen av survunderlaget får näringsfastigheter ingå med 70%. Bakgrunden till den regeln är att beskattningen vid försäljning av näringsfastighet skall ske i inkomstslaget kapital. Detta innebär en reavinstbeskattning på 30%, vilket är en lägre beskattning än vad utredningarna föreslagit. För bostadsdelen blir beskattningen densamma som för villa, dvs. högst 9%.

En särskild utredning av möjligheterna att tillämpa en s.k. särskild redovisningsmetod (SRM) för att skilja privat ekonomi från företagets har gjorts (SOU 1989: 94). Regeringen har konstaterat att metoden kräver ytterligare överväganden och har därför beslutat att utreda SRM-modellen vidare. Målet för utredningsarbetet är att kunna erbjuda egenföretagare möjlighet att arbeta på samma skattemässiga villkor som aktiebolag utan att behöva använda sig av någon form av bolag.

För att skapa neutrala regler för behandlingen av löntagares och företagares räntor föreslog RINK införandet av regler om s.k. räntefördelning. Förslagen innebar i korthet att i den mån företagets survunderlag understeg noll skulle ett belopp beräknat som mellanskillnaden multiplicerad med statslåneräntan redovisas som avdrag i inkomstslaget kapital och som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet. Regeringen har i sitt förslag beaktat de problem som kan finnas för vissa företagare, exempelvis för företag som nu befinner sig i ett uppbyggnadsskede av deras verksamhet, genom att bl. a. föreslå övergångsregler.

Möjligheterna att begränsa utrymmet för en osund skatteplanering är som jag nyss nämnt ett av de viktigaste inslagen i en reformering av

skattesystemet. Utformningen av reglerna för förvärvskällor och underskottsavdrag är därvid av stor betydelse. Bakgrunden till detta är bl. a. de problem som föreligger vad gäller att hålla isär den privata ekonomin från företagets. Den mycket starka kritik som riktats mot det nuvarande skattesystemets utformning har bl. a. pekat på att underskottsavdragen gett utrymme för en av samhället subventionerad privatkonsumtion och förmögenhetsuppbyggnad. Regeringen har därför föreslagit en begränsning av möjligheterna att dra av ränteutgifter när dessa överstiger ränteinkomsterna så att nettoutgifter utöver 100 000 kr. kvoterats till 70%. Härigenom kan rimlig hänsyn tas till underskott som följer av lånekostnader för investeringar i boende. Eftersom privatbostaden på en jordbruksfastighet enligt förslagen skall beskattas i inkomstslaget kapital kommer således samma regler att gälla för de räntekostnader som avser denna.

Vad gäller underskott i näringsverksamhet innebär förslagen att möjligheterna att kvitta dessa samma år mot överskott i andra inkomstslag upphör. Underskott i en förvärvskälla får – såväl vad gäller inkomstskatten som egenavgifterna – kvittas mot överskott i förvärvskällan under följande beskattningsår. Föreligger underskott vid förvärvskällans upphörande behandlas underskottet som realisationsförlust. Kvittning skall enligt förslagen få ske mellan olika verksamheter i de fall den skattskyldige arbetat i dem i inte oväsentlig omfattning. Aktiva verksamheter skall därför bilda en gemensam förvärvskälla. Kvittning får däremot inte ske mellan passiv och aktiv verksamhet eller mellan olika passiva verksamheter.

Regeringens förslag innehåller vidare särskilda regler för värdering av djur. Djur behandlas som lager men får – till skillnad från vad URF föreslog – tas upp till lägre värde än lager i övrigt. Det kan vidare nämnas att regeringen, bl. a. för att inte försvåra generationsskiftet i jordbruksföretag, inte har tagit fasta på RINK:s förslag om användningen av den s. k. delningsprincipen vid överlåtelser av fastigheter.

Jag återkommer i det följande till en bedömning av effekterna av skattereformen för jordbruket.

2.4.3 Regionalpolitiken

Regeringen har i mars 1990 presenterat sitt förslag till regionalpolitik för 1990-talet (prop. 1989/90: 76). Det övergripande målet för regionalpolitiken är att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. Politiken skall främja en rättvis fördelning av välfärden mellan människor i olika delar av landet, en balanserad befolkningsutveckling så att en valfrihet beträffande bosättning, utbildning, arbete m. m. erhålls samt att produktionen kan ske rationellt, varigenom en god ekonomisk tillväxt kan uppnås.

Förslaget innebär att regionalpolitiken förbättras och vidgas i flera avseenden och utefter vissa huvudlinjer. Länens roll i regionalpolitiken ökar och besluten decentraliseras så att det skall vara möjligt att ta vara på varje enskild regions egna resurser och utvecklingsmöjligheter. Vidare koncentreras det regionalpolitiska stödet till de områden som har det största

behovet. Det geografiska stödområdet för näringslivsutveckling minskas i förhållande till de tidigare avgränsningarna. Det nu föreslagna stödområdet karaktäriseras främst av att det är glesbefolkat och har långa avstånd, svaga lokala arbetsmarknader och långsiktigt svåra regionalpolitiska problem. Norrlands inland, delar av Bergslagen samt de nordvästra delarna av Värmlands och Kopparbergs län är det sammanhängande område som kännetecknas av dessa problem. Den nya avgränsningen av stödområdet innebär att ca 7 % av landets befolkning omfattas, jämfört med 13 % i det hittillsvarande stödsystemet. En förenkling sker vidare genom att antalet stödformer och stödområden reduceras och handläggningen av allt regionalpolitiskt stöd på regional nivå läggs på länsstyrelserna. De företagsstöd som kommer att kunna lämnas består bl. a. av lokaliseringsbidrag som ges i samband med investeringar i byggnader och maskiner. Vidare kan utvecklingsbidrag lämnas till företagen immateriella investeringar, dvs. marknadsföring, produktutveckling m.m. Sysselsättningsbidrag kommer liksom hittills att kunna lämnas till företag som varaktigt ökar sysselsättningen. Systemet med nedsättning av sociala avgifter som stöd till näringslivet bibehålls men ändras i vissa delar. Den geografiska omfattningen utökas t. ex. till hela det nya stödområdet I, dvs. stora delar av Norrlands inland.

Förenklingar och förbättringar föreslås beträffande glesbygdssstödet där stödmöjligheterna samlas i färre stödformer. Möjligheter till utvecklingsåtgärder i landsbygdsområden föreslås. För att ansvara för glesbygdsfrågor föreslås att en myndighet inrättas, som lokaliseras till Östersund. Myndigheten skall bl. a. förmedla kunskaper om glesbygdsproblem, bedriva försöksverksamhet, svara för utvärdering m.m.

Större vikt läggs vid åtgärder som främjar förutsättningarna för regional utveckling, t. ex. förbättringar av infrastrukturen. Ett särskilt anslag för infrastrukturåtgärder föreslås, som till största delen kommer att användas i Norrlands inland.

Sammanlagt föreslås att 2 250 milj. kr. anvisas för regionalpolitiska åtgärder, vilket innebär en ökning med 353 milj. kr. i jämförelse med innevarande budgetår.

Jord- och skogsbruket är mycket viktiga näringar bl. a. för glesbygden och dess utveckling. Glesbygdssstöd lämnas bl. a. till företag inom de areella näringarna. De förbättringar av glesbygdssstödet som föreslås i regeringens proposition om regionalpolitiken innebär förbättringar även för jordbruksföretagen i glesbygden.

2.4.4 Energipolitiken och miljöavgifter

Riksdagen fastställde år 1985 (prop. 1984/85:120, NU 30, rskr. 362) riktlinjer för den långsiktiga energipolitiken. En huvuduppgift för energipolitiken är att skapa förutsättningar för att övergången från olja till förnybara och inhemska energikällor skall kunna fullföljas, samtidigt som förutsättningarna förstärks för att kärnkraften skall kunna avvecklas. Stränga krav skall ställas på säkerhet och omsorg om miljön vid användning och utveckling av all energiteknik.

Enligt riksdagens energipolitiska beslut år 1988 (prop. 1987/88:90, NU 40, rskr. 375) skall kärnkraftsavvecklingen inledas genom att en första reaktor tas ur drift år 1995 och en andra år 1996 — en i Barsebäck och en i Ringhals.

Prop. 1989/90: 146

År 1988 uttalade riksdagen (JoU 1987/88:23, rskr. 373) att regeringen bör klarlägga energianvändningens effekter på koldioxidhalten i atmosfären och utarbeta ett program för att minska utsläppen till vad naturen tål. Som ett nationellt delmål angavs att koldioxidutsläppen i Sverige inte bör öka.

Inom regeringskansliet pågår förberedelser för en energipolitisk proposition, som avses föreläggas riksdagen hösten 1990. Avsikten är att propositionen skall innehålla bl. a. preciserade förslag om kärnkraftsavvecklingens inledning och om åtgärder som föranleds av avvecklingen.

En rad utredningsuppdrag har lagts ut i syfte att ge underlag till kommande energipolitiska beslut. Exempelvis fick statens energiverk och statens naturvårdsverk i oktober 1988 regeringens uppdrag att klarlägga hur en miljöanpassad svensk energiförsörjning kan utformas. En sådan energiförsörjning innebär att största möjliga hänsyn tas till vikten av en ansvarsfull hushållning med och omsorg om miljö- och naturresurser. I december förra året redovisade verken sin utredning Ett miljöanpassat energisystem. Remissbehandlingen har nyligen avslutats. Av utredningen framgår att fossila bränslen i stor utsträckning behöver ersättas av biobränslen om koldioxidutsläppen skall begränsas i enlighet med riksdagens uttalande.

År 1987 användes inhemska bränslen (skogsbränslen, torv, lutar och avfall) med ett energiinnehåll på 66 TWh. Användningen av inhemska bränslen har ökat stadigt under 1980-talet, delvis som en följd av statligt stöd till investeringar och till forskning och utveckling. Enligt nämnda utredning kan den fysiska tillgången till biobränslen år 2015 uppskattas till 90–140 TWh tillfört bränsle per år, dvs. 40–110 % större än dagens användningsnivå. Hänsyn har tagits till miljömässiga och tekniskt praktiska restriktioner. En eventuellt ökad användning av torv och avfall som bränsle ingår inte i utredningens biobränslepotential på 90–140 TWh.

Skogsbränsle, dvs. avverkningsrester m. m. från skogsbruket, är det biobränsle som på kort sikt kan ge störst bidrag till energitillförseln. På längre sikt kan även energigrödor ge ett betydande tillskott, förutsatt att utvecklingen av plantmaterial och av teknik för odling och skörd fortsätter.

I princip kan alla traditionella jordbruksgrödor användas som energiråvara. Dessutom kan speciella energigrödor odlas. Den energigröda som hittills har ägnats mest forskning är energiskog. Vidare kan energi utvinnas ur restprodukter från livsmedelsproduktionen, exempelvis halm och stallgödsel.

Energin kan tas till vara genom direkt förbränning av biomassan. I andra fall utvinns energin genom förbränning av en vidareförädlad form av biomassa, exempelvis etanol, vegetabilisk olja eller rötgas.

En förutsättning för att de fysiska tillgångarna till biobränslen skall kunna utnyttjas som energiråvara, är att de är ekonomiskt konkurrenskraftiga gentemot andra energislag. Härvid har skatter, avgifter och andra ekonomiska styrmedel en stor betydelse.

Miljöavgiftsutredningen (ME 1988:03) har i uppdrag att analysera förutsättningarna för införande av miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel inom miljöskyddsområdet. I oktober 1989 avlämnade utredningen delbetänkandet (SOU 1989:83) Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken – Energi och trafik. Betänkandet innehåller bl.a. förslag till avgifter på utsläpp av koldioxid, svavel och kväveoxider. De nuvarande energiskatterna på bränslen föreslås reduceras med 50% i samband med att en koldioxidavgift införs. Vidare föreslås att ett stödsystem införs för att främja elproduktion med miljöfördelar. Betänkandet har remissbehandlats.

I prop. (1989/90:111) om reformerad mervärdeskatt m. m. har regeringen nyligen föreslagit att en koldioxidskatt och en svavelskatt skall införas, samt att de nuvarande energiskatterna på bränslen skall reduceras med 50%. Chefen för miljö- och energidepartementet kommer senare i dag att förelägga regeringen förslag till proposition om vissa ekonomiska styrmedel inom miljöpolitiken, m. m. Förslaget omfattar bl.a. en miljöavgift på utsläpp av kväveoxider från stora förbränningsanläggningar för energiproduktion. Förslagen om miljöskatter och miljöavgifter överensstämmer i huvudsak med miljöavgiftsutredningens förslag.

Eftersom bibränslen inte ger upphov till något nettotillskott av koldioxid till atmosfären, omfattas de inte av koldioxidskatten. Med de föreslagna skatterna kommer därför bibränslenas konkurrenskraft att stärkas i förhållande till dagsläget.

Förslag bereds för närvarande i regeringskansliet för att ytterligare stimulera miljövänlig energiproduktion, bl.a. i form av kraftvärme inom en ram av 500 milj. kr./år. Därvid skall prioritet ges till bibränslen. Det är angeläget att en varaktig marknad för bibränslen kommer till stånd. Förutsättningarna för etanolproduktion har förbättrats på grund av förändringar av skattesystemet. Det finns därför skäl att nu pröva om det är ekonomiskt rimligt att i Sverige producera etanol för drivmedel. En arbetsgrupp med företrädare för näringen, petroleumbranschen och regeringskansliet bör klargöra denna fråga före den 1 juni 1990. Den närmare utformningen av stimulanser kommer att presenteras i ett energipolitiskt sammanhang.

2.4.5 Åkermarken – en resurs

Den svenska åkermarken utgör en värdefull produktionsresurs inom såväl livsmedels- som industri-, skogs- och energiproduktionen. Dagens prisstödsystem driver fram en intensiv produktion av de prisreglerade grödorna. Resultatet är en stor och kostsam överskottsproduktion av framför allt spannmål, vilket är en ineffektiv användning av åkermarken, vid rådande världsmarknadspriser. Ett mått på detta är att dagens överskottsproduktion med nuvarande intensitet och produktionsteknik motsvarar en areal på ca 500 000 ha. Denna areal används för en produktion som inte ger täckning för de rörliga produktionskostnaderna.

Genom en avreglering skapas bättre förutsättningar för en effektiv och riktig markanvändning. Att ersätta dagens reglering med någon ny typ av

reglering som styr markanvändningen till vissa specifika grödor medför en uppenbar risk att en produktion ånyo drivs fram som sedan inte efterfrågas. Resultatet kan bli nya kostsamma överskott. Det är också vid en avreglering av jordbruksmarknaden naturligt att den enskilde jordbruksföretagaren får avgöra hur åkermarken skall användas. Staten måste emellertid kunna påverka markanvändningen t. ex. i syfte att hålla landskapet öppet.

Huvudalternativen till produktion av livsmedelsråvara är i dag industri- och energigrödor samt skogsproduktion. Sådana alternativ har emellertid svårt att konkurrera med livsmedelsråvara på grund av prisstödet som driver upp lönsamheten för de prisreglerade grödorna, som dessutom har en garanterad avsättning. En avreglering innebär att konkurrensläget för alternativa grödor förbättras.

Jag har nyss redogjort för några av de aktuella frågorna inom miljö- och energipolitiken som har betydelse för möjligheten att öka utnyttjandet av åkermark för odling av energigrödor. Överväganden inom dessa politikområden måste också vara styrande för de åtgärder som påverkar användningen av inhemska biobränslen. Med de skatter och avgifter som nu är föreslagna, kommer förutsättningarna för en lönsam odling av energigrödor att förbättras. Därmed ökar möjligheterna ytterligare för dagens vegetabilieproducenter att odla nya grödor och därmed en mer effektiv användning av åkermarken. Odlingen av energigrödor, liksom odlingen av industrigrödor, är dock ytterst beroende av marknadens efterfrågan på sådana produkter.

2.5 Den internationella situationen

Om livsmedelspolitik tidigare kunnat bedrivas avskärmad från den internationella utvecklingen, är situationen en helt annan i dag. Jordbrukspolitik har blivit en viktig fråga både i OECD- och GATT-sammanhang. Sedan ett antal år är den globala livsmedelsförsörjningen också en viktig fråga i den internationella debatten. I viss utsträckning berörs också den svenska livsmedelspolitiken av de pågående förhandlingarna mellan EG och EFTA.

2.5.1 Den globala livsmedelsförsörjningen

Svält och undernäring är fortfarande en plågsam realitet i många u-länder. Samtidigt har världens samlade livsmedelsproduktion per capita ökat med 12 % mellan åren 1961 och 1985. Störst var ökningen i Asiens centralplanerade ekonomier, men även Europa och Nordamerika stod för betydande ökningar. Kina och Indien, som under 1960-talet upplevde svåra svältperioder, är i dag i stort sett självförsörjande och sporadiska exportörer av bl. a. spannmål. Enda undantaget från den positiva utvecklingen var Afrika som främst under periodens senare hälft hade en större ökning av befolkningen än av livsmedelsproduktionen. Andelen undernärda av u-ländernas befolkning har — enligt Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO — sjunkit påtagligt, från 27 till 21,5 % mellan

åren 1969–1971 och 1983–1985. Flertalet av världens undernärda (57 %) bedöms dock fortfarande finnas i Fjärran Östern, medan Afrika och Latinamerika uppvisar väsentligt lägre andelar (27 resp. 11 %). Fördelningen av världens livsmedelsresurser är mycket ojämn varför svält och undernäring inte minskat i samma takt som livsmedelsproduktionen ökat.

Produktionsökningen förklaras delvis av den livsmedelspolitik som många industriländer för, inkl. Sverige. Det subventionssystem som bl. a. EG och Sverige tillämpar innebär att producenterna garanteras ett visst, ofta relativt högt, pris för sina produkter oavsett produktionens storlek. Stödsystemet driver fram en överskottsproduktion som med hjälp av omfattande exportsubventioner dumpas på världsmarknaden. Dessa överskott säljs bl. a. till u-länder där de billiga importerade jordbruksprodukterna konkurrerar ut den inhemska jordbruksproduktionen. Bönderna i u-länderna har därför svårt att konkurrera med importerade råvaror. Deras produktion får därmed en mycket låg lönsamhet, vilket bromsar investeringar i jordbrukssektorn och hämmar utvecklingen av det nationella jordbruket. I-ländernas dumpade export hindrar åtskilliga u-länder med goda förutsättningar för jordbruk att utveckla en export av jordbruksprodukter. Samtidigt som överskottsexport och gränsskydd undergräver u-ländernas produktion av livsmedel så belastas bytesbalansen för många u-länder. Även utvecklingsländernas egen jordbrukspolitik är i många fall ett hinder för jordbrukets utveckling i det egna landet. Få u-länder har upprättat ett gränsskydd för den egna produktionen mot ersättningsimport från utlandet. Tvärt om sker ofta en beskattning av jordbruket. Inte minst i Afrika sker emellertid i dag en aktiv omprövning av jordbrukspolitiken, i en tillväxtstimulerande och marknadsanpassad riktning.

Även om den för i-länderna olönsamma överskottsproduktionen av livsmedel, på grund av bl. a. olika produktionsbegränsande program och fellsagna skördar, sjunkit de senaste åren kvarstår det systemfel som skapar problem för u-länderna. Prisregleringssystem, gränsskydd och en fortsatt dumpad överproduktion löser inte problemen med svält och undernäring i världen. De förvärrar dem i stället. Det bästa sättet för i-länderna att långsiktigt bekämpa problemen i u-länderna är därför att sluta dumpa överskott på världsmarknaden, minska dagens stöd till jordbruket och sänka gränsskyddet. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) drar samma slutsats i sitt remissvar. I olika internationella sammanhang, bl. a. i de pågående GATT-förhandlingarna, poängterar också u-länderna själva att i-ländernas jordbrukspolitik är ett stort hinder för deras utvecklingsansträngningar och att en liberalisering av världshandeln med livsmedelsråvaror skulle ha mycket positiva effekter för u-länderna. Men det är också viktigt att bidra till en utveckling av u-ländernas egen jordbruksproduktion genom rådgivning, tekniköverföring, hjälp med växtförädling m. m.

Den globala livsmedelsförsörjningen är också förknippad med andra problem. Dessa hänger ofta samman med en rad allvarliga miljöproblem, vilka kräver insatser från i-ländernas sida. I olika regioner i världen påverkas produktionskapaciteten negativt av bl. a. jordförstöring, vattenbrist och klimatförändringar. Jordförstöring eller jorderosion innebär att

matjord förs bort med vind och nederbörd i en sådan takt att markens produktionsförmåga långsiktigt försämras. Jordförstöringens utbredning och omfattning är inte känd i detalj, men FAO har uppskattat den till mellan 5 och 7 milj. ha årligen. Den odlade arealen i u-länderna åren 1982–1984 uppskattas till omkring 768 milj. ha. FAO har i sin framtidsbedömning *World Agriculture Toward 2000* angett ett nettotillskott på 83 milj. ha i dessa länder, motsvarande drygt 10%, från åren 1982/84 fram till sekelskiftet, dvs. den odlade arealen skulle öka till totalt 851 milj. ha. Trots detta skulle reserven av odlingsbar jord i u-länderna vid sekelskiftet vara närmare 1 300 milj. ha. I samma studie konstateras också att en produktionsökning i u-länderna på 3% årligen fram till sekelskiftet skulle medföra en ökning av den odlade arealen från omkring 36% av den maximala år 1982/83 till knappt 40% vid sekelskiftet.

I vissa länder kan vattenförsörjningen bli ett växande problem beroende på fallande grundvattennivåer och vattenstånd i floder och sjöar. Konstbevattning är i dag en betydelsefull faktor. Trots att bara 15% av den odlingsbara arealen för närvarande är bevattnad produceras där 36% av totalskörden. I många områden (totalt omkring 600 milj. ha) är bristen på vatten den viktigaste orsaken till att potentiellt odlingsbar jord inte brukas. En viss nedgång i ökningstakten av totalt bevattnad areal kan för närvarande noteras. Detta kan dock inte tas till intäkt för framtida problem eftersom det är en naturlig och väntad effekt av att den intensiva utbredningsfasen av de nya produktionsmetoder som förknippas med den gröna revolutionen nu övergått i en lugnare fas. I vissa delar av världen har också växtförädlingen inriktats på utveckling av mindre torkkänsliga grödor. Dessutom bidrar utbudsöverskotten och de låga spannmålspriserna till att investeringar i bevattningsanläggningar hålls tillbaka. Nämnas kan att FAO uppskattar att den bevattnade andelen av u-ländernas odlingsbara areal kommer att öka från 14% åren 1982–1984 till 20% vid sekelskiftet. Det kan också tilläggas att dagens bevattningssystem ofta är ineffektiva; förluster på 50% genom avdunstning är inte ovanliga. Med en förbättrad teknik skulle det innebära att en större areal kunde bevattnas.

Möjliga klimatförändringar har infört ett extra osäkerhetsmoment i framtidsbedömningarna kring den globala livsmedelsförsörjningen. Även om forskningsresultaten ingalunda är väletablerade, tycks den förhärskande uppfattningen för närvarande vara att jordens genomsnittstemperatur tenderar att öka beroende på en ökad halt av främst koldioxid i atmosfären. Detta skulle på många olika sätt påverka produktionsbetingelserna både i faktiska och potentiella odlingsområden, men mera precisa slutsatser om olika långsiktiga effekter kan knappast göras i dag. Det förefaller dock allmänt accepterat att det mest närliggande resultatet blir en ökning av livsmedelsproduktionen. Dessutom kan mer långsiktiga förändringar komma att innebära en omfördelning av det geografiska produktionsmönstret. I sammanhanget bör också påpekas att brukarnas förmåga att möta förändringar är av avgörande betydelse och har historiskt spelat en mycket stor roll för anpassningen till inträffade förändringar av odlingsbetingelserna.

Trots de problem som är förknippade med den globala livsmedelsför-

sörjningen så talar det mesta ändå för att möjligheterna att försörja jordens befolkning kan förbättras. Den globala livsmedelsproduktionen ligger ännu långt ifrån den potentiellt möjliga. Den återstående arealreserven är mycket stor och avkastningen förväntas fortsätta att öka. Bl. a. kan växtförfärdling och avelsarbete medföra markanta förbättringar av produktions-tekniken både inom vegetabilie- och animaliesektorn. Dessutom kan genombrott på traditionella områden, såsom avsaltning av havsvatten och biologisk kvävefixering, inte uteslutas. Den tidigare förväntade befolkningsökningen har också uteblivit. Från en global ökning på 2 % per år under 1960-talet sjönk ökningstakten först till 1,9 % under 1970-talet och till 1,7 % under första halvan av 1980-talet. För tiden fram till sekelskiftet förväntas en ytterligare minskning av ökningstakten till 1,6 %, enligt FN:s normalt citerade beräkningar.

FAO beräknar att för u-länderna som grupp kommer andelen undernärda att minska från 22 % åren 1979–1981 till 16 % vid sekelskiftet. Minskningen gäller alla regioner – kraftigast i det fattiga och folkrika Asien (22 till 14 %) men en markant förbättring förutses även i Afrika söder om Sahara (35 till 29 %).

Enligt FAO bör världslagren av spannmål ligga på ca 17–18 % av världskonsumtionen för att den globala livsmedelsförsörjningen skall kunna tryggas. Under 1970-talets första hälft låg världslagren på en nivå som underskred denna gräns. Genomsnittsnivån för åren 1972/73 till 1974/75 var 14 %. Därefter ökade världslagren och låg fram till mitten av 1980-talet i stort sett på ca 17–18 %. Från mitten av 1980-talet ökade dock produktionen av spannmål i världen. Världslagren ökade också och mellan åren 1985 och 1988 låg de mellan 24 % och 27 %. Orsaken var främst en ökad överskottsproduktion i i-länderna som till följd av mycket låga världsmarknadspriser lagrade spannmålen i stället för att sälja den. Under åren 1988/89 och 1989/90 har dock lagren minskat bl. a. till följd av den svåra torka som våren och sommaren 1988 drabbade Nordamerika. Minskningen av världsproduktionen och därmed lagren var också eftersträvad av framför allt industriländerna. Kostnaderna för överskottsproduktionen hade som jag nämnt blivit betydande. Enligt bedömningar av FAO låg världslagren 1988/89 på ca 18 % och enligt FAO:s prognoser på 17 % för år 1989/90. Det bör här påpekas att miniminivån 17–18 % är totalsiffror som inte inkluderar produktionen i statshandelsländerna. Just denna minimigräns är också omstridd och ingalunda självklar. När det gäller världslagren av livsmedel kan sammanfattningsvis konstateras att de för närvarande ligger på den av FAO rekommenderade miniminivån. Kostnaden för en överproduktion av spannmål måste vägas mot behovet av tillräckliga världslager av livsmedel. Det finns alltså inga skäl att hålla större världslager än nödvändigt eftersom kostnaden för dessa är mycket hög.

Det finns också anledning att använda den befintliga globala försörjningsstatistiken med viss försiktighet. I vissa fall saknas systematiska globala undersökningar. Jag har i det föregående använt de beräkningar och uppskattningar som gjorts av bl. a. FAO. Slutsatsen är att, trots problemen med den globala livsmedelsförsörjningen, det mesta talar för att möjligheterna att försörja jordens befolkning kan förbättras. I samman-

2.5.2 Liberalisering av handeln med jordbruksprodukter

Samarbetet i OECD

Jordbruksfrågorna har under flera år ägnats ett betydande intresse inom Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). Den direkta orsaken var fallande jordbrukspriser, ökande överskottsproduktion, stigande subventionskostnader och allt fler handelskonflikter. Denna utveckling har resulterat i en ökad insikt om att kostnaderna för den förda jordbrukspolitiken i många länder har blivit mycket hög för skattebetalare, konsumenter och samhällsekonomin i stort. Välfärdsförluster uppstår till följd av hög protektionism. Den ekonomiska utvecklingstakten försvagas. Dagens jordbrukspolitik är som jag tidigare nämnt också till men för den globala livsmedelsförsörjningen och möjligheterna för många utvecklingsländer att förbättra sin försörjningsförmåga. Denna insikt föranledde OECD-ministrarna att år 1982 besluta om en omfattande undersökning av effekterna av enskilda länders politik och av en gemensam sänkning av jordbrukssubventionerna. Då undersökningen redovisades vid ett ministertmöte år 1987 antogs riktlinjer för en reformering av OECD-ländernas jordbrukspolitik. Det långsiktiga målet var en mer marknadsanpassad produktion, vilket skulle uppnås främst genom en minskning av subventionsnivåerna. Dessutom uttalades bl. a. en preferens för direkt inkomststöd framför prisstöd och andra stödformer knutna till produktionen. Kvantitativa produktionsbegränsningar skulle, om de användes, utformas så att deras störande effekt på ekonomin minimerades.

OECD-arbetet har innefattat en omfattande kartläggning och mätning av stödvolymen på jordbruksområdet. En metod har utarbetats som medger någorlunda entydiga jämförelser mellan olika länder och de komplicerade och sinsemellan mycket olika nationella stödsystemen. Med metoden är det också möjligt att följa utvecklingen i enskilda länder över tiden. Svårigheten att göra sådana jämförelser har varit en viktig anledning till att efterkrigstidens försök att liberalisera handeln med jordbruksprodukter varit så mycket mindre framgångsrika än för andra sektorer.

Den använda metoden innebär att man beräknar producentstödsekvivalenten (PSE) som är värdet av det totala stödet till producenterna. PSE definieras som den summa som teoretiskt krävs för att kompensera producenterna om stödet tas bort och producenterna skall hållas skadeslösa vid given produktion. Som stöd räknas alla typer av stöd till jordbruket: prisstöd i form av gränsskydd (tullar, importavgifter), tvåprissystem och produktionskvoter, indirekta stöd — exempelvis räntestöd — eller avgifter, transportstöd, handelsgödselavgifter (vilka räknas som negativt stöd), annat budgetärt stöd till rationalisering, förädling och marknadsföring samt forskning.

PSE-beloppet är det totala nettovärdet, dvs. summan av positiva stöd minus avgifter, av dessa åtgärder under ett givet år.

PSE-metoden är numera ett väletablerat, allmänt accepterat analysinstrument. Beräkningstekniska förbättringar görs fortlöpande vilket föranleder revideringar av resultaten. Då dessutom världsmarknadspriser och växelkurser påverkar resultaten måste försiktighet iakttas vid användningen av PSE-tal. Men analyserna pekar klart mot att Sverige under senare år haft en subventionsnivå på mellan 50 och 60 %, dvs. att mer än hälften av jordbruksinkomsterna består av subventioner. Under samma period var genomsnittet för OECD-området ca 10 % lägre. Vidare kan noteras att totala PSE för Sverige var av storleksordningen 14 å 15 miljarder kr. årligen, vilket innebär ca 160 000—170 000 kr. per heltidsjordbrukare. Detta belopp är mer än dubbelt så stort som genomsnittet för OECD-området och ca tre gånger motsvarande belopp för EG.

GATT-förhandlingarna

Allmänna tull- och handelsavtalet (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) tillkom år 1947 som ett led i arbetet med att reorganisera världshandeln efter det andra världskriget. Syftet med GATT är att främja ekonomisk utveckling bl. a. genom att undanröja olika hinder för en internationell handel. Inom ramen för GATT genomfördes fram till slutet av 1970-talet sju förhandlingsrundor. Efter fyra decenniers förhandlingar hade då uppnåtts betydande tullsänkningar på flera viktiga varuområden, dock hade inga framgångar nåtts på jordbruksområdet.

I de nu pågående förhandlingarna i GATT, den s.k. Uruguayrundan, står jordbruket med som en mycket viktig punkt på dagordningen. I Punta del Este-överenskommelsen från år 1986, som är utgångspunkten för de pågående förhandlingarna, enades de deltagande länderna bl. a. om att liberalisera handeln, förbättra konkurrenssituationen genom ökad disciplin och förstärkning av GATT:s regler och att minimera negativa effekter av sanitära och fytosanitära föreskrifter. I april 1989 enades de deltagande länderna om att reformen skall ge "betydande successiva minskningar" av stöd och skydd och om utgångspunkterna för de fortsatta förhandlingarna på jordbrukets område. I överenskommelsen ingick ett kortsiktigt åtagande om att, till förhandlingarnas avslutande i december i år, inte överskrida vid överenskommelsen gällande stöd- och skyddsnivåer inom jordbrukssektorn. Stödpriser skall inte ökas. Vidare skall tullar och icke-tariffära handelshinder för jordbruksprodukter inte höjas eller utvidgas till nya produkter. I det kortsiktiga åtagandet ingår också en avsiktsförklaring om att minska stöd och skydd år 1990. Jordbrukssektorn är således föremål för en stor uppmärksamhet vid GATT-förhandlingarna, och deltagarländerna har förbundit sig att genomföra relativt långtgående åtgärder. Diskussionerna om neddragningar av stöd och skydd till jordbruket berör alla former av jordbruksstöd. På dagordningen finns därför kvantitativa importbegränsningar, tullar och importavgifter, interna stödatgärder som inkomst- och prisstöd såväl som exportsubventioner. En omvandling av gränsskydd till tullar (s. k. tariffication) diskuteras också vid förhandlingarna. Även sanitära och fytosanitära frågor diskuteras.

Den pågående förhandlingsrundan skall avslutas före utgången av år

1990. Vad resultatet av förhandlingarna blir är ännu oklart men det finns starka skäl som talar för att förhandlingarna leder till en uppgörelse och ett avtal som medför en omfattande förändring av jordbrukspolitiken främst i industriländerna.

Sverige deltar genom att gemensamt med de övriga nordiska länderna försöka påverka förhandlingarna i en för oss önskvärd riktning.

Förhandlingarna mellan EFTA och EG

I de förestående förhandlingarna mellan EFTA och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) kommer ett EFTA-deltagande i EG:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) inte att aktualiseras. EG-sidan har däremot förutskickat att man kommer att presentera önskemål om ökat marknadstillträde för vissa jordbruksprodukter. Från svensk sida kommer vi i ett sådant läge givetvis att begära motsvarande lättnader på EG-marknaden för intressanta svenska produkter.

Det finns en rad frågor med anknytning till livsmedel och produktion av livsmedel som kommer att behandlas i förhandlingarna, t. ex. handeln med bearbetade jordbruksprodukter. Vidare kommer förhandlingarna att omfatta ett gemensamt regelverk för livsmedel. Sverige kommer att i förhandlingarna så långt som möjligt, utan att äventyra väsentliga skyddskrav, verka för ett harmoniserande av EFTA:s och EG:s livsmedelsregler.

En ökad frihandel inom ramen för EG/EFTA-samarbetet som också omfattar livsmedel kan komma att gynna Sverige. Vi har i vårt land ett klimat som innebär att vi inte behöver lika mycket bekämpningsmedel som i södra Europa. Vårt bruk av konstgödsel är också mindre än de flesta EG-länders. Det finns också ett ökande intresse bland svenska lantbrukare för att utnyttja s. k. alternativa odlingsmetoder. Tekniken, kunnandet och de naturliga förutsättningarna talar till Sveriges fördel när det gäller produktion av alternativt odlade livsmedel. Konsumenterna i Europa efterfrågar i ökad utsträckning sådana livsmedel. Det borde därför finnas en växande marknad i Europa där svenska varor kan komma att spela en viktig roll.

Utvecklingen i Östeuropa

Konsekvenserna av den senaste tidens händelser i Sovjetunionen och övriga östländer är för närvarande svåra att bedöma. Tänkbara effekter kan vara en utveckling mot mer marknadsmässiga konsument- och producentpriser och bättre tillgång till insatsvaror, vilket åtminstone på sikt kan medföra en högre produktion och därmed ett ökat utbud av livsmedel. Fortsätter den påbörjade förändringsprocessen kan vissa av länderna i öst på sikt komma att bli nettoexportörer av livsmedel.

3.1 Generella överväganden

3.1.1 Grunddragen i en ny livsmedelspolitik

Mitt förslag: En utgångspunkt för livsmedelspolitiken bör vara att produktionen i princip skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Producenterna skall endast ersättas för efterfrågade varor och tjänster. I de fall efterfrågan gäller kollektiva varor och nyttigheter är offentliga ingripanden befogade. Dessa varor och tjänster bör därför betalas med offentliga medel.

Jag föreslår följande målformulering som grund för utformningen av den nya livsmedelspolitiken.

Ett övergripande mål är att livsmedelspolitiken skall stå i överensstämmelse med de allmänna målsättningarna om en god hushållning med samhällets totala resurser. Livsmedlen skall uppfylla livsmedelslagstiftningens hygien- och redlighetskrav. Samtidigt bör den förda politiken bidra till en väl sammansatt kost och därmed till en bättre folkhälsa. Prisutvecklingen på livsmedel skall vara rimlig i förhållande till prisutvecklingen på övriga varor och tjänster. Konsumenternas val skall styra produktionen. Konsumenterna skall ges goda möjligheter att välja mellan livsmedel av olika slag, där skillnaderna kan avse exempelvis smak, ursprung, produktionssätt eller förädlingsgrad. Livsmedelsberedskapen skall grundas på de fredstida resurserna inom livsmedelssektorn och dess förmåga till anpassning, kompletterad med särskilda beredskapsåtgärder. Målet är att trygga landets livsmedelsförsörjning under kriser och i krig. Vid val av markanvändning och bruksningsmetoder måste hänsyn tas till kraven på en god miljö och långsiktig hushållning med naturresurserna. Miljömålet skall vara att slå vakt om ett rikt och varierat odlingslandskap och att minimera jordbrukets miljöbelastning. Att producenterna får en skälig ersättning för varor och tjänster är en förutsättning för att övriga mål skall kunna förverkligas. Livsmedelspolitiken bör bidra till regional utjämning av sysselsättning och välfärd.

Ett gränsskydd i form av rörliga införselavgifter bör behållas i avvaktan på resultatet av GATT-förhandlingarna. Det skall inte ske någon ensidig neddragning av gränsskyddet, utan resultatet av GATT-förhandlingarna blir avgörande för anpassningen av detta.

De interna marknadsregleringarna skall avvecklas. Lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område upphävs den 1 juli 1991 och ersätts med en lag om avgifter m. m. på vissa jordbruksprodukter. En tillfällig övergångslag införs samtidigt.

Målen avseende en tryggad försörjning med livsmedel, en god miljö och ett varierat odlingslandskap samt en regional fördelning av produktionen skall i huvudsak nås med riktade åtgärder.

Övergången från det nuvarande till ett mer marknadsinriktat system skall ske under socialt acceptabla former. Samhället skall därför ta ett betydande ansvar för övergången.

LAG:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Arbetsgruppen anser emellertid att det är väsentligt att påbörja anpassningen av stödnivån mot den genomsnittliga nivån i OECD-området. Vissa skillnader finns också mellan arbetsgruppens och mitt förslag till mål för livsmedelspolitiken. Jag anser t. ex. att miljömålet bör betonas starkare.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker en genomgripande reform av livsmedelspolitiken. Principerna för den framtida livsmedelspolitiken tillstyrks i huvudsak, liksom att de interna marknadsregleringarna avvecklas och att gränsskyddet bibehålls. De invändningar som framförs avser i första hand övergångsåtgärderna och konsekvensanalysen i arbetsgruppens rapport. Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Hushållningssällskapens förbund avstyrker förslaget i dess helhet och anser att rapporten är så bristfällig att den inte kan ligga till grund för ett beslut om en ny livsmedelspolitik. LRF lämnar dessutom ett eget förslag till ny livsmedelspolitik.

Konsumentdelegationen och KF m. fl. anser att främjandet av konsumentintresset bör vara det övergripande målet för livsmedelspolitiken. Socialstyrelsen och Folkhälsogruppen (till regeringens Hälso- och sjukvårdsberedning) föreslår att ett folkhälsomål formuleras. Folkhälsogruppen föreslår dessutom att alla regleringar skall prövas mot detta hälsomål. LRF och Hushållningssällskapens förbund anser att inkomstmålet bör formuleras direkt. Ett flertal remissinstanser, däribland Svenska naturskyddsföreningen, anser att målformuleringen borde lägga större betoning på hushållning med resurser. SPK anser att specifika miljö- och regionalpolitiska mål inte bör formuleras för jordbrukssektorn utan inordnas i målsättningen för den generella regional- resp. miljöpolitiken.

Statens naturvårdsverk är positivt till att arbetsgruppen i större utsträckning än tidigare behandlat miljöproblemen, men påpekar att det är svårt att överblicka konsekvenserna av förslaget. De föreslår därför ökade resurser till uppföljning av utvecklingen.

SPK och konsumentdelegationen anser att det är angeläget att gränsskyddet kan avskaffas eller sänkas. Kommerskollegium föredrar nuvarande gränsskyddssystem med rörliga avgifter framför ett mera statiskt skydd som tullar.

Vissa remissinstanser anser att kollektiv exportfinansiering bör vara möjlig även i fortsättningen. Handelsnäringslivet i jordbruksfrågor anser att det bör gälla vissa varor. Sveriges livsmedelsindustriförbund anser att det bör gälla övergångsvis och lantbruksstyrelsen tycker det bör vara möjligt i exceptionella situationer.

KF och lantbruksstyrelsen anser inte att arbetsgruppen gett hållbara motiveringar till varför stödnivån skall inriktas på ett genomsnitt inom OECD.

Skälen för mitt förslag: Som jag tidigare har redogjort för har den nuvarande livsmedelspolitiken visat en otillfredsställande låg måluppfyllelse. Detta gäller inte minst effektivitetsmålet i bemärkelsen samhällsekonomisk effektivitet.

Jordbruket skall vara underkastat samma villkor som andra näringar. Det övergripande effektivitetsmålet bör behållas, men få en något annor-

lunda innebörd. I dag avser målet enskilda jordbruksföretag. Den viktigaste innebörden av målet bör i stället vara att harmoni mellan företags- och samhällsekonomisk effektivitet skall råda. Dagens system innebär ofta att lantbrukarna får signaler till en produktion som är effektiv från det enskilda företags synpunkt, men inte efterfrågas och därmed inte är effektiv från samhällets synpunkt. Jag kommer i det följande att utveckla min syn på de olika målen för varje område. Vad gäller inkomstmålet vill jag anföra följande. Konsumenterna och samhället efterfrågar varor och tjänster som jordbruket kan producera. Jordbrukarna kommer att producera dessa varor bara så länge den ersättning de erhåller är tillräcklig. En förutsättning för att övriga mål skall uppnås är alltså att ersättningen till jordbrukarna är tillräcklig. Därmed kan inkomstmålet formuleras indirekt. Detta resonemang förutsätter naturligtvis att jordbrukarna har möjlighet att söka sig till andra sektorer om de inte är nöjda med den ersättning de erhåller. Hushållningssällskapens förbund anser att detta inte stämmer eftersom många lantbrukare inte arbetar med ett strikt företagsekonomiskt mål, utan att huvudsaken är att företaget ger ett tillräckligt ekonomiskt resultat för att trygga försörjningen och företagets fortbestånd. Jag är medveten om att många lantbrukare ser andra värden i sin verksamhet än att nå maximal avkastning på sitt kapital och arbete, men detta hindrar inte att de har möjlighet att välja om de vill övergå till en annan verksamhet eller fortsätta som jordbrukare. Dagens lantbrukare är mycket efterfrågade genom sitt mångsidiga kunnande. Detta visas inte minst genom den s. k. "farmartjänsten" som enligt vad jag erfarit blivit en stor framgång. Att jag inte föreslår ett direkt inkomstmål för jordbruket innebär naturligtvis inte att jordbrukarna undantas från det sociala skyddsnät som gäller för alla medborgare i Sverige. Jag vill också poängtera att avregleringen skall ske under socialt acceptabla former.

Den nuvarande jordbruksprisregleringen har till uppgift att upprätthålla de administrativt fastställda priserna på jordbruksprodukter. För att detta skall vara möjligt krävs dels att pristryckande import förhindras, dels att pristryckande överskott på den svenska marknaden avlägsnas. Regleringen består därför av två huvudkomponenter: ett gränsskydd och en marknadsreglering som i praktiken får formen av en avsättningsgaranti. Marknadsregleringen, eller den interna prisregleringen, är något olika utformad beroende på vilken produkt det gäller, men principerna är desamma. I korthet innebär marknadsregleringen att lantbrukarna, genom avgifter på all produktion, kollektivt finansierar huvuddelen av kostnaden för export av de jordbruksprodukter som inte efterfrågas inom landet. Det administrativa arbetet med bl. a. produktionsavgifter och exportbidrag handhas av jordbruksnämnden och de s. k. regleringsföreningarna. De priser som skyddas fastställs av regeringen efter att riksdagen beslutat om kompensationen till jordbruket. Förslag om kompensation och priser lämnas normalt av jordbruksnämnden efter överläggningar med representanter för producenter och konsumenter. Även viss förädlingsindustri skyddas och kompenseras inom nuvarande jordbruksprisreglering.

Som jag tidigare anfört har den interna marknadsregleringen medfört en rad negativa konsekvenser i form av felaktig användning av resurser, höga

livsmedelspriser och felaktiga signaler till producenterna. Till stor del beror dessa problem på den kollektiva exportfinansieringen. Genom att den lyfter bort allt som inte efterfrågas på den svenska marknaden, minskar producenternas och förädlingsföretagens incitament att förändra sin produktion så att den bättre överensstämmer med vad som efterfrågas av konsumenterna. Svårigheten för marknadens signaler att nå fram förstärks genom att exporten finansieras med hjälp av en avgift som tas ut på all produktion — oavsett om varan är av en sådan sort eller kvalitet att avsättningen redan är säkrad inom landet. Detta drabbar t. ex. alternativt producerade livsmedel. Med kollektiv exportfinansiering får man inte det krav på anpassning till efterfrågan som är nödvändig. Med bibehållet gränsskydd ges möjlighet för svenskt jordbruk att försörja den inhemska marknaden med jordbruksprodukter. Företag eller föreningar kan också enskilt eller genom särskilda säljbolag exportera tillfälliga överskott, enligt de principer som konkurrenskommittén föreslår. Det direkt synliga problemet med exportsubventioneringen är de stora kostnader den för med sig. Som jag tidigare nämnt kostar spannmålsexporten varje år 1 – 1,5 miljarder kr. Motsvarande siffra för griskött är 800 milj. kr. och för mejerivaror ca 250 milj. kr. Som jämförelse kan nämnas att jordbrukets totala ersättning till arbete och kapital det senaste året beräknats till ca 3,2 miljarder kr. Ett borttagande av exportsubventionerna skulle alltså kunna innebära att jordbrukarnas ersättning kan höjas. Troligen kommer det att innebära att en del av vinsten av minskade exportkostnader kommer konsumenterna till del genom lägre priser på livsmedel.

Jag anser således att ett borttagande av den interna marknadsregleringen, och därmed exportsubventionerna, är en avgörande del av en livsmedelspolitisk reform för att effekterna skall bli positiva, såväl för lantbrukare och konsumenter som för samhällsekonomin i stort.

Mitt förslag innebär i korthet följande.

- Gränsskyddet bibehålls även fortsättningsvis, vilket innebär att ett prisstöd bibehålls för den produktion som efterfrågas i landet.

- Den interna marknadsregleringen avvecklas. Detta innebär i huvudsak att den kollektiva exportfinansieringen upphör. Därigenom kommer inget prisstöd att komma den produktion till godo som inte efterfrågas. Detta innebär att priset sjunker om produktionen överstiger vad som efterfrågas till rådande priser.

Detta förslag är i linje med principen att producenterna endast skall ersättas för efterfrågade varor och tjänster och innebär att produktionen på sikt anpassas till en volym som högst motsvarar vad som kan avsättas på den inhemska marknaden eller exporteras utan subventioner. Inom vissa produktområden kommer det, på grund av speciella omständigheter, att krävas kompletteringar till gränsskyddet. Jag återkommer till detta i det följande.

En utgångspunkt för LAG var ett tills vidare bibehållet gränsskydd. Mot bakgrund av de pågående GATT-förhandlingarna bedömer arbetsgruppen det som väsentligt att en anpassning av stödnivån i det svenska jordbruket till den som råder genomsnittligt i OECD påbörjas. Detta har av flera remissinstanser uppfattats som ett sänkt gränsskydd, vilket LAG dock inte

föreslår. Jag delar gruppens grundläggande inställning att det är en fördel för det svenska jordbruket om anpassningen till förändrade internationella villkor påbörjas så snart som möjligt. Jag anser emellertid, som jag tidigare påpekat, att frågan om förändringar av gränsskyddet, såväl tekniskt som nivåmässigt, bör göras i den takt som en kommande överenskommelse i GATT anger. En nordisk utgångspunkt är härvid att sänkningar skall göras i reala termer, varvid tidigare sänkningar från år 1986 får tillgodoräknas. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga när GATT-förhandlingarna är avslutade.

Med gränsskyddet som enda medel förmår vi emellertid inte på ett effektivt sätt uppfylla de mål som har karaktären av kollektiva nyttigheter. Jag föreslår därför att

– gränsskyddet kompletteras med riktade åtgärder för att uppnå regionalpolitiska mål, beredskapsmål och miljömål.

Jag kommer att närmare utveckla dessa mål och åtgärder i det följande.

Den reform som jag föreslår kräver en betydande anpassning – inte bara av produktionen utan också av jordbrukarna i deras företagarroll. Det är bl. a. mot bakgrund av detta som jag kommer att föreslå en annan övergångslösning än arbetsgruppen för flertalet produktionsgrenar liksom en rad åtgärder för att underlätta omställningen.

Mot bakgrund av svårigheten att avgöra vilka åtgärder som behövs för att omställningen skall ske på ett acceptabelt sätt kommer jag också att föreslå ett antal uppföljningsåtgärder.

3.1.2 Övergripande effekter

Min bedömning: En avveckling av de interna marknadsregleringarna innebär att signalerna från konsumenterna till producenterna blir mer direkta och tydligare. Reformen kommer härtill att öka förutsättningarna för en dämpad prisökningstakt. Produktionen anpassas till vad som kan avsättas på kommersiella villkor. Jordbrukets totala intäkter kommer att sjunka då produktionen minskar. Samtidigt minskar resurserna i näringen, i form av t.ex. arbetskraft. Lönsamheten påverkas positivt av att kostnaderna för export minskar. Sammantaget bedömer jag därför att lönsamheten för den enskilde brukaren kan förbättras. En stor del av sysselsättningsminskningen i direkt jordbruksarbete kommer att uppvägas av ett ökat inslag av kompletterande sysselsättning.

Den regionalpolitiska profilen i livsmedelspolitiken förstärks. Stödet kanaliseras i större utsträckning till norra Sverige och till glesbygder. Avregleringen medför att jordbrukets miljöbelastning minskar. Genom direkta landskapsvårdande åtgärder kan variationen i odlingslandskapet öka.

LAG:s bedömning: LAG anser att kontraktsteckning kommer att bli den dominerande metoden att skapa större säkerhet beträffande inkomststabi-

liteten. En breddning av inkomstbasen kommer att bli huvudvägen för att kompensera för intäktsbortfall. Totalt räknar gruppen med att antalet arbetstillfällen inom primärproduktion samt insatsvaru- och förädlingsled över en femårsperiod kommer att minska med mellan 12 000 och 14 000. Nya arealanvändningsalternativ, landskapsvård och glesbygdsstöd beräknas ge en ökning av sysselsättningen med 6 500–12 000 arbetstillfällen. Dessutom tillkommer en tillväxteffekt till följd av att inflationstakten dämpas. Denna uppskattas ge 5 000 arbetstillfällen. Nettoeffekten beräknas alltså bli svagt positiv, med ett osäkerhetsintervall på plus eller minus ett par tusen sysselsättningstillfällen.

Remissinstanserna: Jag kommer att redovisa remissinstansernas bedömningar av effekterna av LAG:s förslag under de olika delområdena. Som en mer generell effekt bedömer emellertid flera remissinstanser att LAG:s analys av sysselsättningseffekterna är alltför optimistisk. Många remissinstanser anser också att arbetsgruppen har överskattat den småskaliga förädlingens betydelse för bl. a. sysselsättningen.

Som en övergripande effekt anser jordbruksnämnden att en avveckling av de interna marknadsregleringarna bör medföra samhällsekonomiska vinster genom bättre resursutnyttjande samt skapa förutsättningar för lägre konsumentpriser.

Enligt konsumentdelegationen får konsumenterna allmänt sett en stärkt ställning. Signalerna från konsument till producent blir tydligare då regleringarna tas bort eller åtminstone begränsas.

SPK anser att den bestående vinsten av en avveckling av marknadsregleringen är en förändrad prisbildningsmekanism.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att huvudeffekten av LAG:s förslag torde bli en effektivare prisbildning.

LRF menar att väsentliga delar av LAG:s förslag bygger på en felaktig bild av hur marknaden för jordbruksprodukter skulle fungera vid fri prisbildning enligt LAG:s modell. LAG:s slutsatser är därför felaktiga.

Enligt konjunkturinstitutet är det troligt att avregleringen kommer att ge upphov till en något lägre inflationstakt i ekonomin och också en något högre tillväxttakt i reala BNP. Att denna högre tillväxttakt skulle påverka tillväxttakten i den totala sysselsättningen är dock enligt institutet inte troligt. Vad som inträffar är i stället en ökning i välfärden, uttryckt som BNP per capita.

Skälen för min bedömning: Genom att den garanterade avsättningen till reglerade priser avskaffas och ersätts med en marknadsprissättning etableras en fri inre marknad där priserna återspeglar förhållandet mellan utbud och efterfrågan. Produktionen av livsmedel kommer därmed att anpassas till efterfrågan på marknaden. Reformen kommer också att ställa ökade krav på ett marknadsanpassat beteende; bl. a. måste producenterna i högre grad än i dag själva aktivt arbeta för att finna avsättning för sin produktion. Förutsättningarna förbättras avsevärt för att konsumenternas önskemål avseende bl. a. kvalitet och ett varierat utbud får genomslagskraft i livsmedelskedjan.

En fri inre marknad innebär att prissvängningarna på marknaden kan förväntas öka. Detta är i sig inte något negativt utan tvärtom ett naturligt

inslag på en fungerande marknad. Det finns också goda förutsättningar för marknadens aktörer att, genom i första hand kontraktsteckning, förhindra oönskade svängningar på marknaden. Prissvängningar kan alltså dämpas utan att det medför alla de nackdelar som dagens reglering orsakar och som jag tidigare redogjort för.

Den nya situationen kommer att ställa krav på anpassning inom alla produktionsgrenar. Avvecklingen av den interna marknadsregleringen kommer att få störst effekt inom mjölk- och spannmålssektorerna, eftersom det är där de största överskotten finns i dag. Eftersom olika jordbruksprodukter i viss grad är utbytbara, såväl vad gäller konsumtion som produktion, kommer avregleringen även att påverka produktionsgrenar för vilka marknaden är i, eller nära, balans. Jag förutser dock inte att spannmålsodlare i någon större utsträckning kommer att övergå till animalieproduktion då spannmålspriserna sjunker, delvis på grund av att andra faktorer än den strikt företagsekonomiska påverkar valet av produktionsinriktning.

Då produktionen minskar kommer den totala inkomsten i jordbruket att sjunka. Eftersom jag räknar med att sysselsättningen i lantbruket också minskar bedömer jag att lönsamheten för den enskilde jordbrukaren på längre sikt snarast kommer att förbättras. Lönsamheten påverkas positivt av att kostnaderna för exporten minskar. Sysselsättningsminskningen inom jordbruksproduktionen kommer inte enbart att ske genom att lantbrukare lämnar näringen. En stor del av minskningen kommer sannolikt att ske genom att jordbruk i större utsträckning kombineras med annan verksamhet — det kan röra sig om ökad självsysselsättning i skogen, tjänsteproduktion såsom "farmartjänst" eller landskapsvård, annat företagande eller tjänst utanför företaget. Detta kommer att stimuleras av de övergångsåtgärder, liksom av det utökade glesbygdsstödet och ersättningen för landskapsvårdande insatser som jag kommer att föreslå i det följande. Enligt vad jag inhämtat genomför domänverket en inventering av fastigheter som är lämpade för försäljning till aktiva jordbrukare. Jag ser positivt på det inleda arbetet och anser att några åtgärder från regeringens sida därmed inte behövs. Omställningen kommer emellertid att innebära problem för vissa jordbrukare. Jag föreslår därför vissa övergångsåtgärder som riktas till jordbrukare som får ekonomiska problem.

Vad gäller de regionala sysselsättningseffekterna kommer, som jag nämnde tidigare, spannmåls- och mejerisektorn att påverkas mest av en avreglering. Följaktligen kommer sysselsättningen i de regioner där denna produktion är av störst betydelse också att påverkas mest. För spannmål gäller det främst Svealands och norra Götalands slättbygder. I dessa regioner och för denna typ av företag är emellertid också möjligheterna till kompletterande sysselsättning i allmänhet goda. En stor del av mjölkproduktionen i södra och mellersta Sverige sker i dag i skogs- och mellanbygd. Dessa regioner kommer att i stor utsträckning gynnas av det landskapsvårdsstöd jag i det följande kommer att föreslå.

Genom de åtgärder jag föreslår kommer den regionalpolitiska profilen i livsmedelspolitiken att förstärkas. Stödet kommer i större utsträckning än för närvarande att kanaliseras till norra Sverige och till glesbygder. De åtgärder som har denna effekt är exempelvis avskaffandet av den interna

marknadsregleringen, en förändring i konstruktionen av det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige samt en utökning av glesbygdstödet.

Genom att marknadsanpassa jordbruksnäringen och avskaffa marknadsregleringen så bryts också den negativa utvecklingen på jordbruksmiljön, som jag tidigare beskrivit, och som delvis är en effekt av prisstödet. Markpriserna kan förväntas sjunka, vilket bör minska det intensiva utnyttjandet av marken. Det kommer att bli mindre lönsamt att använda olika typer av insatsmedel som handelsgödsel och bekämpningsmedel. Växtnäringsläckaget och negativa effekter på flora och fauna till följd av bekämpningsmedelsanvändning kommer därvid att minska. Det faktum att stora arealer jordbruksmark kommer att omföras till annan användning förstärker denna effekt.

I livsmedelsindustrin får reformen i första hand effekter på prisbildningsmekanismen. Råvarukostnaderna för förädlingsindustrin blir inte i lika hög grad givna utan råvarupriserna blir i större utsträckning föremål för förhandling mellan råvaru- och industriled. Därigenom kommer förutsättningarna för en lägre prisökningstakt att förbättras.

Jordbruksnämnden bedömer i sin konsekvensutredning över LAG:s förslag att en avveckling av den interna marknadsregleringen påskyndar en omstruktureringsprocess av förädlingsindustrin i riktning mot en ökad storleksrationalisering. Nämnden anser emellertid att dels den internationella utvecklingen mot en ökad handel med livsmedel, dels den tekniska utvecklingen ändå driver fram dessa förändringar i strukturen. På det lokala planet och för specialprodukter kommer det dock enligt jordbruksnämnden att finnas förutsättningar för småskalig verksamhet. Min bedömning är att utvecklingen framöver kommer att karaktäriseras av att mindre, lokala företag utvecklas parallellt med större internationellt konkurrenskraftiga företag. Denna utveckling kommer att ge dynamik i livsmedelssektorn.

Grossist- och detaljistleden kommer i första hand att påverkas av den förändrade prisbildningen som följer av reformen. Kostnads- och utbudsförändringar i tidigare led kan förväntas innebära att priserna allmänt sett kommer att variera mer. Priser och prisförändringar bör i mindre utsträckning än för närvarande komma att betraktas som givna och opåverkbara. Handelsleden har en nyckelroll i prissättningen. Marknaden i handelsleden domineras emellertid helt av de tre s.k. blocken. En väl fungerande konkurrens också i handelsleden är därför av mycket stor betydelse. Jag återkommer till denna fråga när jag tar upp konkurrensaspekterna.

3.2 Produktion och prisbildning

Jag har tidigare redogjort för de utgångspunkter och principer som jag anser bör gälla för livsmedelspolitiken. Dessa utvecklas i det följande för olika produktionsgrenar. Detta gäller bl.a. avvecklingen av den interna marknadsregleringen och övergångsåtgärder för olika produkter. Jag redovisar här också mina bedömningar när det gäller produktionens och prisernas utveckling, dvs. effekterna på marknaden av mina förslag. Jord-

bruksnämnden och lantbruksstyrelsen har i sina remissyttranden redovisat utförliga analyser av konsekvenserna av LAG:s förslag. Konsekvensanalyser har också publicerats av Lantbrukets utredningsinstitut (LUI) och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Dessa har, tillsammans med remissinstansernas bedömningar, utgjort ett värdefullt komplement till LAG:s konsekvensanalys och utgör ett naturligt underlag för mina förslag och bedömningar.

3.2.1 Spannmål

Avveckling av marknadsregleringen

Mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för spannmål avskaffas, utom vad avser inlösen systemet, den 1 juli 1991. Inlösen systemet avvecklas stegvis för att vara helt avvecklat den 1 juli 1994.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag utom vad avser övergångsåtgärderna. Arbetsgruppen föreslår att inlösenåtagandet förlängs t. o. m. 1991 års skörd. Dessutom föreslår gruppen ett tillfälligt arealbaserat inkomststöd till växtodlingsföretag. Förslaget innebär ett generellt, avtrappat inkomststöd under tre år med början under regleringsåret 1991/92.

Remissinstanserna: Den majoritet av remissinstanserna som tillstyrker en generell avreglering har inte redovisat någon avvikande mening vad avser spannmålssektorn. Ett stort antal remissinstanser har dock pekat på behovet av både längre övergångsperiod och kraftigare övergångsåtgärder vid en avreglering än vad LAG föreslår. Bl. a. föreslås en längre nedtrappningsperiod för inlösen systemet, ett inkomststöd under fem år liksom särskilda åtgärder för att stimulera forskning och utveckling och förbättra rådgivningen till jordbrukarna i en avregleringssituation. LRF föreslår en reformering av spannmålsregleringen som innebär att nuvarande gränsskyddsprinciper med rörliga införselavgifter bibehålls samt att ett system för finansiering av export behålls. För att göra exportaffärerna mer marknadsorienterade bör fasta exportbidrag utgå som sätts oberoende av exportpris, inköpspris och hanteringskostnad. Enligt LRF måste marknadsanpassningen av regleringen kombineras med ett långsiktigt omställningsprogram för åkerarealen som minskar överskotten.

Skälen för mitt förslag: Dagens spannmålsreglering består dels av ett gränsskydd för spannmål, dels av en intern marknadsreglering. Grunden i den interna marknadsregleringen är inlösenåtagandet som innebär att regleringsföreningen Svensk spannmålshandel löser in all överskottsproduktion till fastställda priser. Det betyder att spannmålsproducenterna är garanterade ett visst pris, oberoende av hur stor kvantitet spannmål som levereras. Det finns alltså ingen fungerande inhemsk marknad där priset reglerar utbudet. Regleringen innebär att producenter och förbrukare avskärmas från varandra eftersom producenterna huvudsakligen är inriktade på att svara på regleringssystemets signaler snarare än på att producera vad

som faktiskt efterfrågas av konsumenterna. Resultatet är en överskottsproduktion som pressar lönsamheten för producenterna och skapar stora samhällsekonomiska kostnader.

Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut bör produktionen på överskottsarealen tills vidare utgöras av spannmål. Beslutet innebär att jordbruksnäringen har huvudansvaret för överskottsproduktionen och produktionsanpassningen. Beslutet innebär emellertid också att staten under en femårig övergångsperiod skall ta ett ekonomiskt delansvar för överskottsarealens kostnader. Vidare skall åtgärder vidtas under femårsperioden för att minska överskotten och därmed kostnadsbelastningen för samhället och jordbruket.

I Sverige har under 1980-talet producerats stora överskott av spannmål. Under ett normalår uppgår produktionen till ca 6 milj. ton varav ca 1,8 milj. ton är överskott som måste exporteras. Årsmånsvariationer påverkar naturligtvis överskottens storlek. Sedan år 1987 har särskilda åtgärder vidtagits för att minska överskottsproduktionen i enlighet med 1985 års beslut. En sådan minskning har skett genom de trädess- och omställningsprogram som genomförts och fortfarande pågår. Under åren 1988 och 1989 beräknas produktionen ha minskat med ca 0,7 milj. ton per år. Trots dessa åtgärder uppgick överskottet åren 1988 och 1989 till 520 000 ton resp. 1,2 milj. ton. I år tyder gjorda prognoser på ett överskott i samma storleksordning som förra året. Temporärt har omställningsåtgärderna minskat överskotten. Däremot har de knappast bidragit till att produktionsresurserna i spannmålsodlingen minskat. Det strukturella problemet med en överskottsproduktion kvarstår således trots de omfattande omställningsåtgärderna.

Kostnaden för att exportera detta överskott har på grund av mycket låga världsmarknadspriser allt sedan 1980-talets mitt varit mycket höga. Den genomsnittliga exportkostnaden har legat mellan 90 öre och 1 kr. per kg. Ett överskott på 1,2 milj. ton kostar med nuvarande världsmarknadspriser ca 1 miljard kr. att exportera. Den totala kostnaden för det femåriga statliga delansvaret för överskottsarealens kostnader beräknades ursprungligen till ca 600 milj. kr. På grund av att produktionen inte minskat tillräckligt och att nedtrappningen av delansvaret inte fullföljts samt på grund av fallande världsmarknadspriser på spannmål uppgår den faktiska kostnaden till drygt 1,7 miljarder kr. Till största delen har dessa delansvarsmedel tilldelats spannmålsregleringen och därigenom hjälpt till att upprätthålla prisnivån på spannmål, vilket ytterligare har försvårat en produktionsanpassning. Av delansvarsmedlen för 1988 års skörd har också 145 milj. kr. avsatts till ekonomiskt stöd för dels omläggning till alternativ odling, dels odling av fånggrödor. Dessutom har totalt 100 milj. kr. avsatts för forsknings-, försöks- och utvecklingsinsatser för alternativ användning av åkermarken. Vidare avsattes 30 milj. kr. att användas under en treårsperiod för bidrag till de jordbruksföretag som vidtar åtgärder som ökar variationsrikedomen i kulturlandskapet och minskar den spannmålsproducerande arealen.

Av innevarande års medel på totalt ca 350 milj. kr. har 200 milj. kr. tilldelats spannmålsregleringen. Jag har i dessa frågor haft nära samråd med

näringen. Därvid har överenskommits om följande fördelning av resterande medel. Ytterligare 70 milj. kr. bör användas för forsknings- och utvecklingsinsatser för alternativ markanvändning och 80 milj. kr. för rådgivningsverksamhet m. m. i samband med omställningen av åkermarken. Härav bör 40 milj. kr. disponeras av näringen och 40 milj. kr. av lantbruksverket för den rådgivning som jag tar upp i det följande. Det är angeläget att dessa olika rådgivningsinsatser samordnas.

Enligt min bedömning uppnås den nödvändiga resursanpassningen av spannmålsproduktionen och långsiktig jämvikt på marknaden bäst genom en avreglering där hela inlösenystemet avskaffas. En avreglering innebär alltså att regleringsföreningen Svensk spannmålshandels marknadsreglerande verksamhet slopas. Inlösengarantin avskaffas och det är därför inte heller nödvändigt att fastställa några preliminära eller definitiva inlösenpriser. Som jag redan redovisat kräver ett bevarat gränsskydd dock att det inhemska pris som skall skyddas fastställs på administrativ väg. En avreglering innebär också att systemet med prisorter, prisstegringskala och kvalitetsreglering m. m. försvinner. Med hänsyn till den omfattande överskottsproduktionen av spannmål föreslår jag att den marknadsregleringen avvecklas stegvis genom successivt sänkt inlösenpris. Jag återkommer i det följande till mina förslag om övergångsåtgärder.

Ett system med inlösenåtaganden eller andra typer av kollektiv exportfinansiering riskerar enligt min mening alltid att skapa incitament för en olönsam överskottsproduktion och därmed strukturella överskottsproblem av den typ vi har i dag. Det är först när producenter och förbrukare får mötas på en fungerande marknad som produktionen anpassas till efterfrågan. En fri inre marknad ställer helt andra krav på ett marknadsinriktat beteende bland producenterna. Avsättningen av i det här fallet spannmål är inte längre given, den måste ske genom aktiva insatser. Det är en stor omställning som avsevärt bör förbättra förutsättningarna för dagens jordbrukare att agera som andra företagare. Det är dock viktigt att den statliga rådgivningsverksamheten aktivt inriktas på och anpassas till den nya situationen. Lantbruksnämnderna har här ett viktigt ansvar. Jag återkommer i det följande till denna fråga, liksom till olika övergångsåtgärder. Dessa berör i stor utsträckning åkerarealen och spannmålsproduktionen.

Effekter på marknaden

Min bedömning: Med hjälp av en successiv nedtrappning av inlösenystemet för spannmål kombinerad med andra övergångsåtgärder bör en anpassning kunna ske under socialt acceptabla former. En relativt stor del av den svenska spannmålsproduktionen kommer att kunna ske på kontrakt, vilket stabiliserar den inhemska spannmålsmarknaden. En avreglering kommer också att innebära en för miljö positiv extensifiering av produktionen.

mitt. Vad avser den långsiktiga bedömningen överensstämmer LAG:s bedömning med min.

Prop. 1989/90: 146

Remissinstanserna: Enligt lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden kommer spannmål vid en avreglering att på sikt vid en balanssituation att ligga ca 20 öre per kg lägre än i dag. Under anpassningsperioden kan prisfallet bli avsevärt mycket större. Prisnivån kan komma att närma sig de rörliga produktionskostnaderna om inga stabiliserande åtgärder vidtas. När det gäller stabiliteten och prissvängningarna på marknaden anser flera remissinstanser att en avreglering kan vålla problem. Enligt lantbruksstyrelsen kan en stor prisvariation mellan åren förväntas under omställningsperioden. Styrelsen delar dock uppfattningen att marknaden genom bl. a. olika former av kontraktbindning och lagring efter en omställningsperiod bäst klarar av prisstabiliseringen utan statligt ingripande. Ett särskilt problem är extrema skördevariationer. Enligt styrelsen kan det finnas anledning att samhället i ett övergångsskede har en beredskap för hur skördevariationerna skall hanteras. Enligt styrelsen kan jordbrukarnas risktagande och kapitalbehov förväntas öka på grund av större prissvängningar mellan åren.

Enligt LRF får vi räkna med mycket stora, oberäknliga prissvängningar mellan åren och under skördeåret. Enligt Hushållningssällskapens förbund skulle en intern avreglering i ett läge där världsmarknaden karaktäriseras av låga och instabila priser leda till stora prissvängningar i Sverige. LRF m. fl. anser att någon typ av kollektiv exportfinansiering är nödvändig även vid en avreglering.

Jordbruksnämnden konstaterar att de minsta prissvängningarna torde uppnås om den inhemska odlingen vid normalskörd inte täcker den inhemska konsumtionen. Enligt nämnden torde en självförsörjningsgrad på ca 85–90 % vara rimlig att döma av skördevariationerna. Sveriges lantbruksuniversitet menar att det mesta talar för att osäkerheten i livsmedelsmarknaderna hanteras effektivare av marknadens aktörer än med dagens politik. Enligt konsumentdelegationen kommer jordbruksproduktionen vid en fri inre marknad att ligga något under 100 % självförsörjningsgrad för att temporära överskott skall kunna undvikas.

Flera remissinstanser, däribland statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen och LRF, anser att kontraktsoodlingen kommer att öka när överskottet försvunnit och balans råder mellan produktion och förbrukning av spannmål. Enligt Sveriges lantbruksuniversitet talar mycket för att behovet att säkerställa leveranser av jordbruksprodukter kommer att leda till kontrakt där köpare gararderar sig mot prisstegringar och säljare mot prisfall. Enligt LRF kommer kontrakt inte att tecknas så länge överskott föreligger.

Jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen bedömer att en avreglering medför en ökad koncentration av spannmålsproduktion till södra Sveriges slättbygder. De bedömer också att en avreglering medför en extensifiering av spannmålsproduktionen.

Skälen för min bedömning: En anpassning av produktionen från dagens överskottssituation till en situation med balans på marknaden kommer att ställa stora krav på i första hand producenterna. Jag delar därför remissin-

stansernas åsikt att det är viktigt med effektiva och aktiva övergångsåtgärder som underlättar produktionsanpassningen och som garanterar att anpassningen sker under socialt acceptabla former. Jag återkommer till detta i det följande.

Flera remissinstanser har pekat på risken för mycket stora prissvängningar på jordbruksråvaror på en fri inre marknad. Några menar att olika typer av regleringar är nödvändiga för att förhindra oönskade fluktuationer på marknaden. Först vill jag slå fast att prissvängningar i sig inte är något negativt. De utgör ett naturligt inslag på en fri marknad. Prissignalen är marknadens viktigaste instrument för att skapa balans mellan utbud och efterfrågan. Nuvarande reglerade prissättning förhindrar riktiga prissignaler, vilket har resulterat i överskottsproduktion. På en fri inre marknad finns också ett gemensamt intresse hos producenter och förbrukare att stabilisera marknaden. Producenterna vill ha en säker avsättning till så höga priser som möjligt medan förbrukarna önskar säkra leveranser till så låga priser som möjligt. För att uppnå detta kan kontrakt upprättas, vilket skulle stabilisera marknaden och underlätta den nödvändiga planeringen för båda parter. Ju större prissvängningarna är desto större bör också intresset för kontraktsodling vara. Min bedömning är att en relativt stor del av den svenska spannmålsproduktionen kommer att kunna ske på kontrakt. Det finns också andra stabiliseringsinstrument som t. ex. lagring. På en fri marknad kan därför prissvängningar stabiliseras utan att detta medför alla de nackdelar som dagens statliga prisreglering orsakar.

Avskaffas spannmålsregleringen kommer den i dag ofta intensiva spannmålsodlingen sannolikt att i viss utsträckning extensifieras. Insatser av bl. a. gödsel- och bekämpningsmedel kommer att minska och markutnyttjandet kommer att öka. Det innebär att jordbrukets negativa miljöpåverkan minskar. Min bedömning är därför att ett slopande av dagens pris- och marknadsreglering också är ett steg mot ett mer miljövänligt jordbruk.

En avreglering innebär sannolikt att spannmålsproduktionen kommer att koncentreras ytterligare till de områden som har de bästa naturliga produktionsförutsättningarna, dvs. till södra och mellersta Sveriges slättbygder. För att möta denna förändring kommer jag att föreslå särskilda åtgärder, bl. a. landskapsvårdande insatser. En avreglering innebär troligen också att strukturrationaliseringen i viss mån kommer att öka. Parallellt kan även kombinations- och deltidjordbruket förväntas öka, särskilt som vegetabilieproducenter jämfört med animalieproducenter har relativt goda möjligheter att på detta sätt anpassa sig till den nya situationen.

Min samlade bedömning är att spannmålsproduktionen kommer att effektiviseras bl. a. genom att onödigt stora produktionsresurser inte längre kommer att bindas i spannmålsproduktionen. Den samhällsekonomiska effektiviteten ökar och utrymmet för ekonomisk tillväxt ökar i andra delar av ekonomin. Avregleringen kommer troligen också att innebära att odlingen av energi- och industrigrödor ökar liksom odlingen av olika nischgrödor.

Mitt förslag: Oljeväxtodlingens storlek anpassas till den inhemska användningen av svensk rapsolja och till beredskapsbehovet. För att garantera en av beredskapsskäl tillräcklig inhemsk odling baseras produktionen på kontraktsteckning i offentlig regi. Det nya systemet skall gälla fr.o.m. 1992 års skörd. Nuvarande system med fettvaruavgifter på import och vid tillverkning av oljor och fetter bör behållas. Fettvaruavgiften skall även omfatta inhemskt slakterifett. Avgifterna skall, på samma sätt som införselavgifterna för andra produkter, bibehållas på nuvarande nivå i avvaktan på resultatet av GATT-förhandlingarna. Detta innebär att fettvaruavgiften skall svara mot nuvarande svenska prisnivå på rapsolja.

LAG:s förslag: Överensstämmer vad avser odlingens omfattning och kontrakteringen med mitt förslag. Däremot föreslår arbetsgruppen att odlingens fortsatta finansiering, i avvaktan på att principerna för finansiering av det civila totalförsvarets kostnader görs enhetliga, sker med avgifter på importen. LAG föreslår också att avgifterna avvägs så att systemet blir självfinansierande.

Remissinstanserna: Konsumentdelegationen, SLIM, TCO, LO och KF tillstyrker i princip arbetsgruppens förslag. Däremot anser SLIM, LO och KF att nuvarande avgiftssystem bör behållas för att avgiften skall vara konkurrensneutral. LRF anser arbetsgruppens förslag vara oacceptabelt och att nuvarande system i princip bör behållas. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att arbetsgruppen behandlat det svenska odlingsbehovet av oljeväxter alltför ensidigt och att en kontrakterad areal tills vidare bör utsträckas till förslagsvis 140 000 ha. Lantbruksstyrelsen, LO och TCO m. fl. pekar på vikten av fri anbudsgivning vid kontraktsodling av oljeväxter. Enligt jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen kommer den kvarvarande oljeväxtodlingen att förskjutas till södra Sverige.

Skälen för mitt förslag: Sedan 1960-talet uppgår oljeväxtarealen till ca 170 000 ha, vilket motsvarar ca 325 000 ton frö som innehåller ca 130 000 ton olja. Därav används ca 40 000 ton för konsumtion inom landet, resten exporteras.

För att upprätthålla oljeväxtodlingen i landet finns en fettvarureglering som reglerar priset på olja och frö. Regleringsföreningen Sveriges oljeväxtintressenter (SOI) köper upp den svenska skörden av oljeväxter till ett inhemskt pris och säljer sedan skörden vidare till fettvaruindustrin till ett pris som i princip motsvarar världsmarknadspriset på oljedelen och svenskt pris på mjöldelen (foder). Inom ramen för fettvaruregleringen tas också en generell fettvaruavgift ut vid tillverkning av olja och vid import av oljor och fetter. Avgiften används för att täcka skillnaden mellan det svenska priset på oljeväxtfrö och världsmarknadspriset, dvs. avgiften finansierar den svenska odlingen av oljeväxter. Exporten finansieras således med avgifter på motsvarande import (utbytesexport). Trots fettvaruregleringens något annorlunda konstruktion så har den samma effekt som

regleringen på andra produktområden, dvs. att upprätthålla en inhemsk prisnivå på jordbruksprodukter.

Av beredskapsskäl krävs en produktion av oljeväxter som överstiger den svenska efterfrågan på rapsolja, men väl en mindre produktion än för närvarande. Utan möjlighet till utbytesexport eller annan finansiering skulle produktionen sannolikt sjunka till en nivå motsvarande den inhemska konsumtionen av olja ur svenskt oljeväxtfrö, dvs. till ca en tredjedel av dagens nivå. För att trygga en från beredskapssynpunkt tillräcklig produktion bör därför enligt min mening statens jordbruksnämnd få i uppgift att med hjälp av kontraktsteckning garantera en tillräcklig produktion. Det bör vara jordbruksnämndens sak att närmare utforma ett lämpligt system för denna uppgift. Med hänsyn till bl. a. producenternas planering och den framförhållning som en kontraktsteckning kräver föreslår jag att nuvarande system bibehålls t. o. m. 1991 års skörd och att det nya systemet tillämpas fr. o. m. 1992 års skörd. Det kan också tilläggas att användningen av inhemsk rapsolja kan förväntas öka till följd av växtförädling m. m. Jag återkommer i det följande till mina övriga förslag till beredskapsåtgärder.

Till skillnad mot LAG anser jag, liksom några remissinstanser, att systemet med en generell fettvaruavgift bör behållas. Systemet fungerar enligt min uppfattning väl och kan fungera även vid en mindre produktion, förutsatt en offentlig kontraktsteckning. När det gäller nivån på avgiften anser jag att den tills vidare bör vara oförändrad. Som jag tidigare redogjort för skall även gränsskyddet behållas oförändrat i avvaktan på GATT-förhandlingarna.

Fettvaruavgiften omfattar i dag inte svenskt slakterifett. I stället upprätthålls ett inhemskt pris på slakterifett med hjälp av en avgift på import. Även om behandlingen av slakterifett i dag är annorlunda än för övriga fettråvaror råder för livsmedelsindustrins del ändå konkurrensneutralitet mellan slakterifett och övriga fettråvaror. För att få en enhetlig behandling av alla fettråvaror bör dock fettvaruavgiften omfatta även slakterifett. Jag föreslår därför att även svenskt slakterifett fr. o. m. den 1 juli 1991 beläggs med fettvaruavgift. Förslaget innebär enligt min bedömning inte någon förändring av margarinindustrins sammanlagda inköpskostnader, dvs. det relativa prisläget mellan slakterifett och andra fettråvaror förändras inte. Jag återkommer i det följande till bedömningen av effekterna för slakteriindustrin och köttproducenterna.

3.2.3 Foder

Mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för fodermedel som inte omfattas av spannmålsregleringen avskaffas den 1 juli 1991.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Den majoritet av remissinstanserna som tillstyrker en generell avreglering har inte redovisat någon avvikande mening vad

avser fodermedelsregleringen. Enligt statens jordbruksnämnd kommer foderspannmålen vid en avreglering att sjunka kraftigt i pris. Det torde medföra att även priset på övriga foderprodukter kommer att sjunka i varje fall de första åren. Vid bibehållet gränsskydd kommer de inhemska fodermedlen att få kraftigt förbättrad konkurrenskraft gentemot de importerade.

Enligt jordbruksnämnden kommer också lägre spannmålspris att verka i riktning mot ökad förbrukning av spannmål jämfört med andra energifodermedel som grovfoder och majs. Det kan leda till att foderstaterna styrs mot att innehålla spannmål som kompletteras med billigt proteinfoder som t. ex. fiskmjöl. Å andra sidan kan ett landskapsvårdsstöd ge vallodlingen förbättrad konkurrenskraft vilket verkar i motsatt riktning. Inhemskt odlade proteinfodermedel som ärter och oljeväxtfrö får förbättrad konkurrenskraft genom att deras relativa lönsamhet gentemot spannmål förbättras. Minskad odling av oljeväxter leder dock enligt jordbruksnämnden till att utbudet av rapsmjöl minskar.

Skälen för mitt förslag: Fodermedelsregleringen innehåller liksom de flesta andra regleringar ett gränsskydd och vissa interna marknadsregleringar. Syftet är att skydda priset på spannmål. Gränsskyddet utgörs av rörliga införselavgifter och omfattar de olika spannmålslagen och produkter därav samt oljekraftfoder som t. ex. sojamjöl. Till gränsskyddet hör också en tillverkningsavgift på oljekraftfoder som tillverkas av importerade råvaror. På detta sätt utjämnas prisskillnaden mellan oljekraftfoder tillverkat på inhemska resp. importerade råvaror. Gränsskyddet omfattar inte sådana fodermedel som fiskmjöl, köttmjöl och lupinfrö m. m. eftersom dessa i GATT är bundna till s. k. noll-tull. Hö, halm och liknande grovfoder är inte heller reglerade då handeln med dessa produkter är begränsad. De marknadsreglerande åtgärderna består först och främst av de åtgärder för fodersäd som återfinns inom spannmålsregleringen, vilka jag tidigare redogjort för. Dessutom finns också vissa specifika åtgärder. Bl. a. kan Svensk spannmålshandel stimulera användningen av brödsäd till foder genom rabattering av brödsäd. Därutöver finns möjlighet för jordbruksnämnden att utfärda inblandningstvång för raps-, rybs- och vitsepsmjöl i oljekraftfoder. Det nuvarande stödet till baljväxtodlingen kan också ses som en marknadsreglerande åtgärd i syfte att stimulera den inhemska proteinfoderproduktionen.

Jordbruket som kollektiv får allt importerat foder till världsmarknadspris genom att de införselavgifter som flyter in vid import av fodermedel i sin helhet tillförs jordbruket. Införselavgifterna brukar årligen uppgå till 250–300 milj. kr. och ingår i införselavgiftsmedlen inom fördelningsplanen.

Jag har tidigare föreslagit att den interna marknadsregleringen på spannmål skall avskaffas successivt. Det innebär att den viktigaste delen av interna marknadsregleringen för foder också avskaffas. Skälen för detta förslag har jag också redovisat tidigare.

Fodermedelsregleringen i övrigt bör avskaffas i ett steg den 1 juli 1991. Rabatteringen av brödsäd för foderanvändning, som är ett sätt att finna avsättning för brödsädsöverskott, bör slopas. Möjligheten till inbland-

ningstvång för raps-, rybs- och vitsenapsmjöl i oljekraftfoder har enligt min mening inte heller någon plats på en fri intern marknad. Det bör vara marknadens sak att avgöra huruvida dessa fröer skall ingå i oljekraftfoder eller inte. Det kan också tilläggas att tillämpningen av inblandningstvånget upphörde hösten 1975. Inte heller har ett direkt stöd till baljväxtodlingen någon plats på den fria interna marknaden. Baljväxtodlingen bör dock få ett relativt bättre lönsamhetsläge vid en avreglering, vilket jordbruksnämnden också påpekat. Dessutom kommer de tillfälliga övergångsåtgärderna att underlätta en fortsatt baljväxtodling.

Vad avser gränsskyddssystemet föreslår jag att det tillämpas på samma sätt som hittills. Såväl införsel- som tillverkningsavgift bör därför behållas. Jag föreslår dock att återföringen av införselavgiftsmedel på det sätt som sker i dag avskaffas i ett steg den 1 juli 1991. Jag avser att återkomma till denna fråga i samband med att jag behandlar frågan om regleringskonomin.

3.2.4 Fabrikspotatis

Avveckling av marknadsregleringen

Mitt förslag: Möjligheten att ta ut en tillverkningsavgift på stärkelse tillverkad av annan råvara än fabrikspotatis avskaffas den 1 juli 1991. Det riksdagsbeslut från år 1934 som innebär att potatis skall vara prioriterad råvara vid tillverkning av konsumtionssprit upphävs den 1 juli 1991. Dagens system med en rabattering av svensk stärkelse som används för tekniska ändamål bibehålls i avvaktan på EG/EFTA- och GATT-förhandlingarna. Kostnaden skall betalas med budgetmedel. Den arealavgift som i dag tas ut på all mat- och fabrikspotatisodling överstigande 0,5 ha avskaffas, liksom den leveransavgift som tas ut från producenten för den potatis som levereras till stärkelsefabrik eller bränneri.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag vad avser potatis som prioriterad råvara vid sprittillverkning och möjligheterna att ta ut en tillverkningsavgift på stärkelse tillverkad av annan råvara än fabrikspotatis. Däremot föreslår arbetsgruppen att rabatteringssystemet avvecklas. För att underlätta en anpassning av fabrikspotatisodlingen föreslår LAG också ett stöd till den i dag rabatterade stärkelseproduktionen under åren 1991/92 – 1993/94 med totalt 75 milj. kr.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker en generell avreglering och har inte redovisat någon avvikande mening vad avser fabrikspotatis. Ett antal remissinstanser, däribland lantbruksstyrelsen och KF, tillstyrker uttryckligen en avreglering av fabrikspotatissektorn. Några remissinstanser – Sveriges livsmedelsindustriförbund, konsumentdelegationen, TCO och LO – anser att rabatteringen bör jämföras med vanligt gränsskydd och bör därför följa den internationella utvecklingen så att konkurrensneutralitet uppnås. LRF avstyrker LAG:s förslag

och menar att dagens reglering i princip bör bibehållas oförändrad. Statens jordbruksnämnd har svårt att se motiven till att just stärkelseproduktionen föreslås få ett särskilt stöd under en övergångsperiod. Lantbruksstyrelsen anser att de speciella förhållanden som råder på fabrikspotatisområdet talar för ett förhållandevis kraftfullt omställningsstöd under en övergångsperiod.

Skälen för mitt förslag: Dagens interna marknadsreglering styr i stor utsträckning valet av råvara vid sprit- och stärkelsestillverkning. Enligt prisregleringslagen är det möjligt att ta ut en tillverkningsavgift på stärkelse tillverkad av annan råvara än fabrikspotatis. Enligt ett riksdagsbeslut från år 1934 skall potatis vara prioriterad råvara vid tillverkning av konsumtionssprit. Dessa förhållanden försvårar introduktionen av nya råvaror, nya produkter och nya produktionsprocesser. Enligt min mening är det viktigt att alla råvaror konkurrerar på lika villkor. Det befrämjar en effektiv produktion av sprit och stärkelse till lägsta möjliga kostnad. I framtiden bör samma villkor gälla för alla råvaror som används för sprit- eller stärkelsestillverkning. Jag föreslår därför att möjligheten att ta ut en tillverkningsavgift på stärkelse ur annan råvara än fabrikspotatis avskaffas. Jag föreslår också att riksdagsbeslutet om att potatis skall vara prioriterad råvara vid sprittillverkning upphävs.

En viktig del av dagens interna marknadsreglering är den s. k. rabatteringen av svensktillverkad stärkelse som används för tekniskt bruk. Rabatteringen innebär att regleringsföreningen Sveriges potatisintressenter (SPI) betalar skillnaden mellan det högre inhemska priset och det lägre världsmarknadspriset på stärkelse som går till teknisk användning inom bl. a. pappersindustrin. Den del av fabrikspotatisodlingen som går till teknisk stärkelse uppgår till ca 3 500 ha av en total areal på ca 10 000 ha. Rabatteringen har de senaste åren kostat 40–60 milj. kr. per år, vilket är en mycket hög kostnad för att upprätthålla en odling på 3 500 ha. Bl. a. kostar den 2–3 gånger mer per hektar än spannmålsproduktion för export. I avvaktan på att de internationella handelsförhandlingarna leder fram till att den här typen av handelssnedvridande stöd kan avvecklas föreslår jag att rabatteringen övergångsvis bör behållas. Jag har beräknat kostnaden för detta till högst 35 milj. kr. per år. Ett belopp av den storleken bör utjämna skillnaden i stödnivå mellan Sverige och utlandet när leverans- och arealavgiften avskaffas. På detta sätt likställs konkurrensvillkoren för svenska och utländska tillverkare av teknisk stärkelse. En sänkning av rabatteringskostnaden kan bli aktuell med hänsyn till lönsamhetsutvecklingen för fabrikspotatis jämfört med andra grödor. Rabatteringen bör finansieras med budgetmedel.

Min bedömning: I de områden där fabrikspotatis odlas i dag finns goda förutsättningar för en anpassning och omställning av produktionen. En anpassning bör inte heller öka miljöbelastningen.

LAG:s bedömning: Arbetsgruppen har inte behandlat dessa frågor.

Remissinstanserna: Enligt länsstyrelsen i Kristianstads län skulle en nedläggning av fabrikspotatisodlingen medföra en utslagning av åtskilliga jordbruk, vilket för regionen skulle få svåra följdverkningar. Även länsstyrelserna i Blekinge och Kalmar län pekar på fabrikspotatisodlingens betydelse för länen. Länsstyrelserna i Blekinge och Kristianstads län pekar också på fabrikspotatisens miljöfördelar från bl.a. näringsläckagesynpunkt.

Skälen för min bedömning: En minskad reglering innebär en minskad fabrikspotatisodling. Minskningen kan framför allt förväntas ske för den fabrikspotatis som används för sprittillverkning. Den odlingen motsvarar i dag ca 3 000 ha. Däremot bör den fabrikspotatisodling som går till teknisk stärkelse kunna upprätthållas på grund av att rabatteringsystemet bibehålls i avvaktan på den internationella utvecklingen. Även den del av fabrikspotatisodlingen som används till humankonsumtion bör kunna upprätthållas.

Fabrikspotatisodlingen är i dag huvudsakligen lokaliserad till Skåne och Blekinge, dvs. i de områden i Sverige med de bästa förutsättningarna för jordbruksproduktion. Enligt min bedömning är därför förutsättningarna för en anpassning av produktionen goda även om odlingen i dag i viss utsträckning sker på lättare jordar. Enligt min bedömning bör även fabrikspotatisodlarna omfattas av de övergångsåtgärder som avser åkermarken. Det finns enligt min mening därför goda förutsättningar för dagens fabrikspotatisodlare att i den takt som krävs övergå till produktion av andra grödor.

En eventuell minskning av fabrikspotatisodlingen bör enligt min bedömning inte leda till en ökad miljöbelastning. Potatisen har visserligen en längre växtperiod och en något högre kväveupptagningsförmåga än stråsäd. Sker tillförseln av stallgödsel eller handelsgödsel vid rätt tidpunkt och i rätt mängd blir avrinning och läckage inte större i spannmålsodling än när fabrikspotatis odlas oberoende av växtperiodens längd. Användningen av bekämpningsmedel är dock 3–4 gånger högre i fabrikspotatisodlingen än i spannmålsodlingen. En minskad fabrikspotatisodling innebär alltså en minskad bekämpningsmedelsanvändning.

Mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för matpotatis avskaffas den 1 juli 1991.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker en generell avreglering och har inte redovisat någon avvikande mening vad avser matpotatisregleringen. Enligt statens jordbruksnämnd innebär ett avskaffande av möjligheten till marknadsreglerande åtgärder att skördevariationerna kommer att slå igenom hårdare på det inhemska priset. Jordbruksnämnden pekar också på den ökade graden av vidareförädling (förpackning, tvättning m. m.) och försäljning direkt till konsument bland matpotatisproducenterna som kunnat iakttas under senare år, till följd av ett trängt ekonomiskt läge. Enligt nämnden torde en sådan utveckling förstärkas vid en avreglering. Minskar fabrikspotatisarealen kommer sannolikt en del av denna areal att utnyttjas för matpotatisodling enligt jordbruksnämnden. Redan vid små arealökningar kommer detta att pressa matpotatispriset nedåt. KF föreslår att offentliga medel framöver avsätts för att främja kvaliteten och kvalitetskontrollen på matpotatis. LRF anser att det även i fortsättningen bör vara möjligt att göra ingrepp på matpotatismarknaden, men endast vid mera betydande obalanser på marknaden.

Skälen för mitt förslag: Matpotatisregleringen består av ett gränsskydd som kompletteras med vissa marknadsreglerande åtgärder. För matpotatis fastställs ett mittpris och målsättningen är att odlarens pris i genomsnitt under en följd av år skall ligga så nära mittpriset som möjligt. För att lyfta bort överskott kan SPI ge stöd till lagring och export, överföra potatis till stärkelse- och bränneriindustrin eller stimulera användning till djurfoder.

Matpotatisarealen inom den yrkesmässiga odlingen har sedan mitten av 1970-talet varit ganska stabil och legat kring 30 000 ha. Skördevariationer mellan åren beror i huvudsak på stora skillnader i avkastningen per hektar. Under 1980-talet har avkastningen varierat mellan 20 000 kg per ha och 35 000 kg per ha. Totalskörden har varierat mellan 650 000 ton och 930 000 ton under 1980-talet.

Det är viktigt att även matpotatismarknaden underkastas marknadens villkor för att producenterna på bästa sätt skall kunna svara på konsumenternas efterfrågan. Det är särskilt viktigt eftersom potatis är ett av våra viktigaste baslivsmedel. Jag föreslår därför att den interna marknadsregleringen på matpotatis o. rådet avskaffas den 1 juli 1991. Det innebär att SPI:s hela verksamhet avskaffas. Några överskott kommer därför inte att genom SPI:s försorg lyftas bort från marknaden. I stället är det producenter, distributörer och handlare som på marknadsmässiga villkor skall försörja marknaden med matpotatis. På detta sätt bör också producenterna bli mer lyhörda för konsumenternas krav och i större utsträckning än i dag producera de kvaliteter och sorter m. m. som efterfrågas. En avreglering kommer troligen att leda till att prissvängningarna på marknaden blir större. Det är dock fråga om naturliga inslag på en fungerande marknad.

Dessutom finns det, liksom för övrig vegetabilieproduktion, möjligheter att genom i första hand kontraktsteckning dämpa oönskade prissvängningar. En avreglering bör, som jordbruksnämnden konstaterar, öka intresset för lokal förädling, dvs. förpackning, tvättning m. m. och försäljning direkt från producent till konsument. Jag ser det som en positiv utveckling. Den minskar avståndet mellan producent och konsument högst avsevärt och bör bl. a. därför kunna bidra till ett större ansvarstagande för en bättre matpotatiskvalitet. Utvecklingen bidrar också till att öka inkomsterna för berörda jordbrukare i och med att de själva tar över hela eller delar av förädlingen. Vad avser frågan om kvalitetsregleringen återkommer jag i det följande.

3.2.6 Socker

Mitt förslag: Den administrativa prissättningen på sockerbeter avskaffas. Även regleringen av betarealen slopas. Regleringarna avskaffas den 1 juli 1991.

LAG:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Arbetsgruppen anser att vissa skäl talar för att kontraktsteckningen ordnas genom ett anbudsförfarande i offentlig regi.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker en generell avreglering och har inte redovisat någon avvikande mening vad avser sockerregleringen. LRF vill behålla dagens kontraktssystem och anser att självförsörjningsgraden på socker bör vara 100 %.

Enligt Sockerbolaget krävs ett gränsskydd av samma omfattning och nivå som inom EG samt samma konkurrensförutsättningar i övrigt som inom EG för att sockernäringen skall överleva. Det krävs enligt Sockerbolaget också möjlighet till export för att den svenska sockernäringen skall kunna konkurrera på lika villkor med omvärlden. Odlingens omfattning bör enligt Sockerbolaget avgöras av odlare och sockerindustri tillsammans utan statlig inblandning. Vad avser importutrymme menar Sockerbolaget att ett visst importutrymme i normalfallet kommer att upprätthållas efter en avreglering, men att det vore förödande för svensk sockerindustris konkurrensförmåga om ett importutrymme skulle vara ett obligatoriskt tillstånd i varje situation oberoende av konkurrenternas agerande eller skördeutfall. Sockerbolaget delar också arbetsgruppens slutsats avseende de regionalpolitiska övervägandena.

Lantbruksstyrelsen och Svenska lantarbetareförbundet menar att kontraktsteckningen i framtiden bör ske genom ett anbudsförfarande. Enligt statens jordbruksnämnd innebär en avreglering utan statliga ingrepp att kontraktsodlingen även fortsättningsvis kommer att ske på samma sätt som i dag. Enligt nämnden krävs ingripanden från statens sida om man vill att sockerbetsodlingen skall konkurrera med andra grödor och sockerbetorna skall få ett pris som ger rätt lönsamhet i förhållande till andra grödor. Statliga åtgärder krävs också för att upprätthålla ett importutrymme för

socker. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser en kontraktsteckning i offentlig regi vara onödig. SLIM är kritiskt till arbetsgruppens bedömning att ett importutrymme förutsätts även efter en avreglering. TCO menar att det inte går att säga något om självförsörjningsgraden om Sverige skall ha samma konkurrensvillkor som konkurrenterna. KF förutsätter att gränsskyddsjusteringar kan ske med hänsyn till monopolsituationen och den höga lönsamheten inom sockernäringen så att sockerpriset kan sänkas till konsumenterna.

Lantbruksstyrelsen och konsumentdelegationen m. fl. anser att sockerproduktionen vid de båda ö-bruken bör behandlas som en regionalpolitisk fråga där sockerproduktionen bör prövas mot andra regionalpolitiska åtgärder. Länsstyrelsen i Kalmar län hävdar bestämt att en minskning av betodlingen och sockerproduktionen inte får drabba Öland. Inga nedskärningar av sockerbetsodlingen kan enligt länsstyrelsen i Blekinge län accepteras förrän sekundära effekter utretts och de på ett tillfredsställande sätt åtgärdats. Länsstyrelsen i Gotlands län anser att Gotland bör garanteras en utökad odlingsareal av betor. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att den nuvarande omfattningen på sockerbetsodlingen i länet bör behållas.

Skälen för mitt förslag: Den sockerreglering vi har i dag omfattar både råvaran sockerbetor och den färdiga produkten socker. Såväl betarealens storlek som bet- och sockerpris regleras. Gränsskyddet omfattar socker och utgörs av en rörlig införselavgift. Några marknadsreglerande åtgärder av den typ som återfinns inom många andra regleringar finns inte eftersom det hittills aldrig varit nödvändigt att avsätta några överskott av socker på världsmarknaden. Produktionen har i normalfallet legat under 100 % av konsumtionen och mindre tillfälliga överskott har överlagrats. De rekordstora skördarna åren 1988 och 1989 har dock skapat avsevärda överskottsproblem. Jag återkommer till den frågan i det följande. Normalt importeras till Sverige alltså en mindre mängd socker. De införselavgiftsmedel som flyter in vid import går till sockerregleringsfonden som tillhör sockerregleringen. Fonden finansierar bl. a. prisutjämning och restitutioner samt under senare år också arealbidrag till betodlarna vid ö-bruken och det särskilda ö-bruksstödet m. m.

En avreglering innebär att de administrativt satta betpriserna samt arealregleringen slopas. Prisbildningen liksom produktionens storlek blir en fråga för marknaden att lösa. Också på detta område bör enligt min bedömning en fri intern marknad effektivisera produktionen så att såväl de företagsekonomiska som de samhällsekonomiska kostnaderna minskas. Det bör vara marknadens aktörer, dvs. i första hand betodlarna och Sockerbolaget som avgör priser m. m. Betodlingen baseras i dag helt på kontrakt mellan odlarna och Sockerbolaget. Odlingen bör även efter en avreglering kunna ske genom kontrakt. Situationen kräver dock i än större utsträckning än på andra områden, en ordentlig pris- och konkurrensövervakning, eftersom Sockerbolaget i dag har monopol på sockertillverkning i Sverige.

Med hänsyn till att Sverige, i samband med förhandlingar om ett internationellt sockeravtal, förklarat sin avsikt att på sikt etablera ett importut-

rymme på 10–15 % av den svenska sockerförbrukningen förutsätter jag att en viss import av socker kommer att ske även efter en avreglering.

På Öland och Gotland spelar sockerproduktionen också en regional- och sysselsättningspolitisk roll. Den fortsatta betodlingen och driften vid de båda ö-bruken bör därför bli föremål för regional- och sysselsättningspolitiska överväganden. Det är enligt min mening viktigt att sockerproduktion vägs mot andra tänkbara åtgärder för att insatserna skall bli så effektiva som möjligt. En utvärdering av effekten av det särskilda stödet till odlarna och sockerbruken i dessa områden bör genomföras. Jag har för avsikt att senare återkomma till regeringen med förslag i denna fråga. I avvaktan på resultatet av denna utredning bör kostnaderna för regleringsåret 1990/91 för ö-bruksstöden och arealbidragen till odlarna under dessa bruk betalas med budgetmedel.

Effekter på marknaden

Min bedömning: Det är viktigt att den svenska sockerproduktionen är konkurrenskraftig. En strukturrationalisering av sockerbruken är därför nödvändig. En avreglering bör inte innebära någon nämnvärd minskning av betodlingen. Med hänsyn till de relativt stora överskott av socker som producerats åren 1988 och 1989 är det dock nödvändigt med en viss minskning av produktionen. Den bör likaså hittills kunna upprätthållas på en relativt hög självförsörjningsgrad. En viss import förutsätts dock även fortsättningsvis komma till stånd.

LAG:s bedömning: Överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna: Enligt lantbruksstyrelsen kommer en avreglering inte att leda till några större volymeffekter eftersom produktionen inte överstiger konsumtionen inom landet. Lantbruksstyrelsen anser vidare att sockernäringen bör ges möjlighet att utvecklas för att kunna möta en framtida internationell konkurrens och krav på miljöinvesteringar. Konsumentdelegationen och NO anser att det bör ankomma på näringen själv att fatta beslut om lämplig bruksstruktur. Konsumentdelegationen anser också att konsumenterna bör få del av produktivitetsvinster vid en eventuell nedläggning av bruk. SLIM anser att sockernäringen bör ges möjlighet att genomföra nödvändiga strukturanpassningar för att möta en framtida internationell konkurrens. Sockerbolaget understryker arbetsgruppens påstående att det är väsentligt att genomföra strukturförändringar för att möta en framtida internationell konkurrens.

Skälen för min bedömning: När det gäller frågan om framför allt den framtida sockerbruksstrukturen delar jag uppfattningen att sockernäringen bör ges möjlighet att utvecklas och göra nödvändiga strukturrationaliseringar. Görs inte de nödvändiga rationaliseringarna kan hela sockerproduktionen hotas på sikt. Om de pågående GATT-förhandlingarna resulterar i ett avtal som innebär att gränsskyddet för jordbruksprodukter

successivt skall sänkas kan den internationella konkurrensen öka. Det är då viktigt att svensk sockerindustri står väl rustad. En rationalisering innebär att vissa betodlare drabbas om odlingen förflyttas och att anställda vid de bruk som läggs ned måste söka sig annan sysselsättning. Den totala betodlingen förväntas dock bara minska med hänsyn till avkastningsökningarna. En avreglering med bibehållet gränsskydd innebär alltså inte någon minskning av produktionen, vilket är helt naturligt eftersom vi inte förrän de sista åren har haft någon överskottsproduktion av socker. Omställningen bör därför inte vålla några egentliga problem. För att underlätta anpassningen och finna alternativ sysselsättning för de människor som friställs från sockerbruken är det enligt min bedömning viktigt att olika regional- och arbetsmarknadspolitiska insatser utarbetas. Det är också viktigt att Sockerbolaget, som har en monopolställning på marknaden, tar sin del av ansvaret för att skapa alternativa sysselsättningsmöjligheter och därmed bidra till en socialt acceptabel strukturomvandling, framför allt i de områden där sysselsättningssituationen är ogynnsam.

3.2.7 Mjölk

Avveckling av regleringen

Mitt förslag: Den interna mjölkprisregleringen upphör den 1 juli 1991. Samtidigt införs en förenklad form av lönsamhetsutjämning, utan exportfinansiering. Denna skall avtrappas stegvis för att vara helt avvecklad den 1 juli 1994. Gränsskyddet justeras i motsvarande takt.

LAG:s förslag: Arbetsgruppen föreslår att regleringen inkl. utjämnings-systemet upphör den 1 juli 1991.

Remissinstanserna: Ett flertal av remissinstanserna tillstyrker en avveckling av den interna marknadsregleringen för mjölk, men förordar en avtrappning av utjämningsystemet, i stället för ett omedelbart avskaffande. LRF avvisar arbetsgruppens förslag och föreslår ett förenklat utjämningsystem.

LO anser att det är ett starkt fördelningspolitiskt intresse och konsumentintresse att den interna subventioneringen av olika mejerivaror upphör. TCO anser att det såväl från folkhälsosynpunkt som från allmän synpunkt är olämpligt att vissa varor subventioneras. Statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen betraktar det som självklart att gränsskyddet omfördelas då utjämningsystemet avskaffas. Konsumentdelegationen, Sveriges livsmedelsindustriförbund m. fl. är tveksamma till en omfördelning av gränsskyddet.

Skälen för mitt förslag: Mjölkprisregleringen består liksom de flesta andra jordbruksprisregleringar av ett gränsskydd och en intern marknadsreglering som framför allt innebär en kollektiv exportfinansiering. Den interna regleringen innehåller dessutom en lönsamhetsutjämning mellan olika konsumentprodukter genom det s. k. utjämningsystemet. En intern

avreglering innebär liksom för andra produktionsgrenar att den kollektiva exportfinansieringen avskaffas, men också att utjämningsystemet försvinner.

Prisregleringen på mejeriernas produkter har till huvuduppgift att tillförsäkra jordbrukarna ett visst pris på mjölkråvaran. Prisregleringen avser emellertid de olika konsumentprodukter som tillverkas av mjölkråvaran, dvs. det är priserna på dessa som är administrativt fastställda. Produkternas priser har anpassats efter marknadssituationen genom att konsumtionsmjölk (dryckesmjölk och filprodukter) och grädde åsatts relativt höga priser jämfört med mer priskänsliga produkter som ost och smör. Specialiseringen inom mejeriindustrin har sedan nödvändiggjort en lönsamhetsutjämning mellan mejerierna och därmed mellan produkterna. Det är denna lönsamhetsutjämning mellan olika produkter som kallas utjämningsssystemet.

Tekniskt går utjämnningen till så att konsumtionsmjölk, ost och grädde beläggs med utjämningsavgifter. Avgiften är relativt sett störst för de mest lönsamma produkterna. Avgifterna används bl. a. till att ge ett bidrag till producerat smör. Dessutom används avgifterna för att lämna bidrag till export och lagring av smör, ost och andra mejeriprodukter. Återstående medel återbetalas till mejerierna i form av ett utjämningsbidrag på all invägd mjölk. Regleringen handhas av Föreningen för mejeriprodukter (FFM). Även de statliga livsmedelssubventionerna tillförs FFM. Eftersom de värden som utjämningsavgifterna baseras på (paritetsvärden) inte stämmer med det verkliga försäljningsvärdet, blir det en betydande rundgång i systemet som gör det svårt att se hur stort bidraget/avgiften är netto för de olika produkterna. För ost är avgiften t. ex. satt så lågt att nettoeffekten blir ett bidrag till produktionen.

Några problem till följd av mejeriregleringen är att

- det finns ett "dolt" överskott av mjölk till följd av att det är möjligt att upprätthålla en högre produktion av t. ex. ost och smör än vad som skulle vara lönsamt utan utjämningsystemet,
- den invecklade regleringen gör det också svårt att se i vilken mån livsmedelssubventionerna används för att hålla nere konsumentpriset på mjölk. Utjämningsystemet gör det svårt att styra subventionerna till den mest lönsamma produkten mjölk,
- mjölkkonsumenterna, dvs. i hög grad barnfamiljerna, subventionerar de konsumenter som väljer andra produkter,
- konkurrensen inom mejeriindustrin är mycket begränsad. Inom jordbruksprisregleringen kompenseras kostnaderna inom industrin, vilket försvagar incitamenten till effektivitetsförbättringar,
- kontroll utifrån av förhållanden inom de olika leden försvåras genom det i hög grad ogenomskinliga utjämningsystemet,
- eftersom systemet fungerar så att det subventionerar priset på feta produkter, motverkar det direkt hälsomässigt motiverade konsumtionsförändringar.

Utgämningen har delvis sitt ursprung i de beredskapsmål enligt vilka vi skall ha ett visst antal mjölkkor i Sverige. I 1985 års livsmedelspolitiska beslut diskuteras t. ex. att antalet kor i fredstid inte bör understiga 550 000

för att den mjölkproduktion som behövs för kriskosten skall kunna uppnås. För att så lönsamt som möjligt finna avsättning för all mjölk som dessa kor producerar har konsumentpriserna satts så att de mer konkurrensutsatta produkterna blir billigare än vad produktionskostnaderna motiverar. Mejeriproduktionen har fortfarande stor betydelse från beredskapssynpunkt. Jordbruksnämnden bör därför följa utvecklingen och föreslå åtgärder om antalet kor sjunker till en nivå som innebär att vår försörjningssäkerhet hotas. Jag anser dock att utjämningsystemet inte är en lämplig metod att säkerställa en viss mjölkproduktion inom landet.

Ett borttagande av utjämningsystemet innebär att mejeriprodukterna måste kunna åsättas ett pris som motsvarar kostnaden för att producera dem. Konsumtionsmjölk och grädde blir billigare, medan ost, mjölkpulver och smör kan förväntas bli dyrare. För att prishöjningarna skall kunna tas ut på marknaden krävs en omfördelning av gränsskyddet. Vissa remissinstanser anser att denna omfördelning kan vara negativ för konsumenterna. De menar att ostpriset stiger, samtidigt som priset på konsumtionsmjölk kan hållas på en oförändrad nivå i och med att importkonkurrensen för denna produkt är mycket begränsad.

Jag kan inte instämma i dessa farhågor. De medel vi redan i dag använder för att tillse att de svenska priserna inte stiger över den avsedda nivån, dvs. justering av gränsskyddet och en övre prisgräns för konsumtionsmjölk, kommer att finnas kvar även efter en avreglering. En logisk följd av mitt förslag att ta bort utjämningsystemet är att gränsskyddet omfördelas så att mejerierna har en möjlighet att kostnadsanpassa priset på produkterna och därmed upprätthålla priset på mjölkråvaran. Enligt min bedömning bör denna omfördelning inte innebära några problem ur ett GATT-perspektiv, förutsatt att skyddet för mjölkproduktionen inte ökar totalt sett.

En stor del av remissinstanserna förordar en avtrappning av utjämningsystemet, för att såväl producenter som konsumenter skall ha en möjlighet att anpassa sig till de nya förutsättningarna. Jag instämmer i att det såväl från konsument- som producentsynpunkt kan vara befogat med en successiv anpassning av priserna och föreslår därför en avtrappning av utjämningsystemet.

LRF har lämnat ett förslag till ett förenklat utjämningsystem som skulle eliminera rundgången. Förslaget innebär i korthet följande. Utgångspunkten är att utjämnningen inte som i dag skall ske mellan enskilda produkter, utan mellan produktgrupper. Avgifter bör även fortsättningsvis finnas för konsumtionsmjölk och grädde men de bör vara generella och inte differentierade på olika produkter inom sortimentet. Utjämningsavgiften på konsumtionsmjölk sätts så att konsumtionsmjölkens lönsamhet balanseras mot produktgrupperna ost och mjölkpulver. För de senare behövs då inga utjämningsavgifter. LRF bedömer också att smörpristillägget kan slopas utan att partipriserna behöver förändras. Avgifterna på konsumtionsmjölk och grädde skall användas för att finansiera exportkostnader och andra gemensamma åtaganden. Nettot skall liksom i dag utbetalas som utjämningsbidrag. Genom att prishöjningar i huvudsak sker på ost och mjölkpulver samtidigt som avgiftsnivåerna sänks, kan systemet på sikt avveck-

las. LRF föreslår att det förenklade utjämningsystemet utvärderas inom en femårsperiod.

Prop. 1989/90: 146

Samtidigt som den interna mjölkprisregleringen upphör, bör ett förenklat system införas i enlighet med LRF:s förslag. Avgifterna får dock inte användas för att finansiera export. Systemet skall trappas ned med 50 % den 1 juli 1993 och vara helt avvecklat den 1 juli 1994. Det bör vara statens jordbruksnämnds uppgift att lämna förslag till utformning av detaljerna i systemet. Ett krav på systemet är att det måste vara utformat på ett sätt som gör det möjligt att kontrollera att det inte används för att t.ex. finansiera export.

Effekter på marknaden

Min bedömning: Antalet mjölkkor kommer att minska till följd av avregleringen. Anpassningen kommer att underlättas genom att lönsamhetsutjämnningen fasas ut och genom den förlängning av avvecklingsersättningen till mjölkproducenter som jag föreslår i det följande. Priset på mjölkråvaran kommer troligtvis att sjunka något till följd av lägre foderpriser. Detta bör tillsammans med lägre exportkostnader komma konsumenterna till godo genom genomsnittligt lägre priser på mjölkprodukter. Det landskapsvårdsstöd som jag avser att föreslå kommer att förbättra skogs- och mellanbygdernas konkurrenskraft, vilket uppväger eventuella komparativa fördelar för slättbygden.

LAG:s bedömning: Överensstämmer i huvudsak med min bedömning.

Remissinstanserna: Statens jordbruksnämnd beräknar i sin konsekvensanalys av arbetsgruppens förslag att antalet mjölkkor kommer att minska med mellan 60 000 och 100 000. Den lägre siffran förutsätter att ett överskott på 5 % finns kvar för att klara säsongvariationer. Lantbruksstyrelsen anger minskningen till minst 75 000 kor. Lantbrukarnas riksförbund anser att antalet mjölkkor kommer att minska med minst 140 000.

Ett flertal remissinstanser påpekar att mjölkproduktionen är av stor betydelse i skogs- och mellanbygd och uttrycker oro för att dessa bygders konkurrenskraft minskar vid en avreglering.

Enligt lantbruksstyrelsens bedömning kommer en avreglering att påskynda storleksrationaliseringen inom mjölkproduktionen.

Såväl jordbruksnämnden som lantbruksstyrelsen bedömer att en stor del av mjölkproduktionen kommer att ske på kontrakt.

Jordbruksnämnden bedömer att foderkostnaden för mjölkproduktion kommer att sjunka med 30 öre/liter på kort sikt och med 10 öre/liter på lång sikt. De påpekar att fördelningen av bidraget till landskapsvård kommer att påverka vilken kostnadsnivå som framträder för vallfoder i olika delar av landet.

Skälen för min bedömning: I dag föreligger en överproduktion av mjölk med ca 10 %. Dessutom innebär utjämningsystemet, som jag tidigare påpekat, att det finns en dold överskottsproduktion. En avreglering medför därför att produktionen måste minska. Enligt de konsekvensanalyser

som gjorts av olika remissinstanser rör det sig om en produktionsminskning motsvarande 60 000–140 000 kor. Orsaken till den stora spännvidden är bl. a. att analyserna bygger på olika antaganden om hur producenter, konsumenter och förädlingsföretag kommer att reagera vid en avreglering. De flesta är dock överens om att antalet kor kommer att minska med 60 000–100 000, vilket motsvarar 3 000–5 000 producenter med genomsnittligt antal kor. Antalet mjölkproducenter uppgår för närvarande till ca 26 000. Som jämförelse kan nämnas att antalet mjölkkor minskade med 81 000 mellan åren 1985 och 1988, till viss del beroende på tvåprissystemet som infördes år 1985 och som innebar att produktionen kvoterades. Produktionsminskningen kommer att underlättas genom den förlängning av systemet med avvecklingsersättning till mjölkproducenter som jag kommer att föreslå. De producenter som kommer att ha möjlighet att ansluta sig till systemet, har tillsammans ca 130 000 kor. Jag anser dessutom att särskilda åtgärder bör vidtas för att underlätta anpassningen av mjölk- och köttproduktionen. Jag återkommer till detta i samband med mina förslag om köttregleringen. I en rapport från Sveriges lantbruksuniversitet bedöms att en produktionsminskning redan är på väg. Bedömningen grundas på att antalet nytillträdande mjölkproducenter varit mycket lågt de senaste åren, samtidigt som tvåprissystemet har motverkat avgången av producenter genom att många äldre brukare inte vågat upphöra med produktionen av rädsla att förlora sin kvot och därmed omöjliggöra för efterföljande att återuppta produktionen.

En naturlig följd av att priserna kostnadsanpassas och produktionen anpassas till efterfrågan är att antalet mjölkkor minskar. En minskning med 60 000–100 000 kor påverkar enligt LAG:s bedömning inte vår försörjningssäkerhet, med de kompletterande beredskapsåtgärder som jag tidigare föreslagit. Jordbruksnämnden bör dock som jag tidigare anfört noggrant följa utvecklingen från beredskapssynpunkt. Hela produktionsminskningen kommer inte att ske på en gång eftersom jag föreslår att utjämnningssystemet avtrappas stegvis. Detta underlättar anpassningen, samtidigt som möjligheterna att vidta motåtgärder förbättras, om minskningen skulle bli mer drastisk än vad de flesta bedömare i dag förutser.

Vissa remissinstanser, däribland LRF, bygger sina konsekvensanalyser på att ingen kontraktsteckning kommer att ske så länge det finns ett överskott. Jordbruksnämnden anser däremot att just mjölkproduktionen kommer att bli en av de produktionsgrenar där kontraktsteckning kommer att bli vanligt förekommande, dels därför att nästan all förädlingsindustri ägs av producenterna själva, dels på grund av produktionens karaktär (kontinuerlig produktion, begränsad hållbarhet). Enligt LAG har mejeriföreningarna inte någon möjlighet att utan stadgeändringar frånta medlemmarna rätten att på skäliga villkor leverera mjölk. Däremot kan skälighetsbedömningen komma att ändras så att betalningen görs beroende av kostnaderna för hämtning på samma sätt som redan skett på slakterisidan. Det är även utan stadgeändringar möjligt för mejerierna att, utifrån beräkningar av avsettningsmöjligheterna för sina produkter, sluta avtal om hur mycket mjölk de är villiga att till fullt pris köpa in från producenterna i föreningen. Om producenterna vill leverera mer mjölk får de acceptera ett

lägre pris för denna. Skillnaden mot det tidigare tvåprissystemet är att de enskilda förädlingsföretagen och producenterna själva kan avgöra om de vill teckna avtal utan att deras val medför regleringstekniska sanktioner. Dessutom får producenterna större möjligheter att söka avsättning för sin mjölk på annat håll än hos den lokala mejeriföreningen.

De instanser som utrett frågan är alla överens om att foderkostnaden i mjölkproduktionen kommer att minska. Kostnaderna för export kommer också att sjunka. På längre sikt kommer detta sannolikt medföra att priset på mjölkråvaran stabiliseras på en något lägre nivå än i dag. Det genomsnittliga konsumentpriset på mejeriprodukter bör därmed också sjunka något.

Enligt ett flertal remissinstanser kommer mjölkproduktionen att förskjutas från skogs- och mellanbygd mot bättre mark vid en avreglering. Orsaken är att alternativvärdet för den bästa marken kommer att minska mest då spannmålspriset sjunker, vilket innebär att produktionskostnaden för foder skulle sjunka mer i slättbygd än i skogs- och mellanbygd. Jag anser att dessa farhågor är betydligt överdrivna. Det är inte bara de rena produktionskostnaderna som är av betydelse för val av produktionsinriktning. Av stor betydelse är faktorer såsom tradition, utbildning, arbetstid, bundenhet och investeringskostnad. Dessutom kommer det stöd till landshapsvård som jag i det följande föreslår inte bara att motverka eventuella negativa konsekvenser av en avreglering för skogs- och mellanbygd — det kommer att förstärka dessa bygders konkurrenskraft. Utbyggnad av mycket stora enheter motverkas också av gällande djurskydds- och miljöföreskrifter.

Sammanfattningsvis innebär en avreglering att mjölkproducenterna möter en ny planeringssituation. Mjölkproduktionen är sannolikt den produktionsgren som vid sidan av spannmålsproduktionen kommer att påverkas mest av en avreglering. Jag föreslår därför särskilda övergångsåtgärder för mjölken, medan de generella åtgärderna i stor utsträckning är avpassade till spannmålen. Det är emellertid även inom dessa båda produktionsgrenar som de mest positiva effekterna för konsumenterna kan förväntas. Framför allt tänker jag här på prissänkningen på konsumtionsmjölken som blir följden av ett borttagande av utjämningssystemet. Den kommer i hög grad att gynna storkonsumenter av mjölk såsom barnfamiljer. Jag tänker också på den negativa hälsoeffekt som mejeriregleringen har. Denna motsättning mellan reglering och hälsomål kommer, vilket också vissa remissinstanser påpekat, att minska vid en intern avreglering.

Avveckling av regleringen

Mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för kött och köttprodukter avskaffas den 1 juli 1991. Samtidigt införs ett temporärt system för finansiering av export. Budgetåren 1991/92 resp. 1992/93 skall högst 200 resp. 100 milj. kr. anvisas för ändamålet. Efter budgetåret 1992/93 skall inga medel utgå för exportfinansiering. För anpassningsåtgärder när det gäller mjölkkor avsätts ett belopp på 360 milj. kr. regleringsåret 1990/91. Det skall ankomma på regeringen att besluta om den närmare utformningen av övergångsåtgärder. Pristillägget på får- och lammkött avvecklas stegvis. Gränsskyddet höjs i motsvarande grad.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag, utom vad avser övergångsåtgärder. Arbetsgruppen föreslår inga specifika övergångsåtgärder för köttsektorn.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker en generell avreglering och har inte redovisat någon avvikande mening vad gäller köttsektorn.

LRF, Hushållningssällskapens förbund och Svenska jordägareförbundet anser att den kollektiva exportfinansieringen måste finnas kvar för att undvika kaos på marknaden. LRF lämnar dessutom förslag till en förenklad köttreglering. Sveriges livsmedelsindustriförbund anser att kollektiv exportfinansiering bör tillåtas under en övergångsperiod. Lantbruksstyrelsen menar att kollektiv exportfinansiering måste vara möjlig i exceptionella situationer. Handelsn samarbetsorgan i jordbruksfrågor framhåller att utbytesexport av kött detaljer bör tillåtas.

LRF och Svenska Fåravelsförbundet förutsätter att pristillägget på får- och lammkött skall vara kvar även i fortsättningen.

Skälen för mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för kött har liksom övriga regleringar till uppgift att lyfta undan pristryckande överskott från marknaden. De viktigaste delarna är ett exportbidrag för att täcka förluster vid export och ett lagringsstöd för att utjämna säsongbetonade över- och underskott på den svenska marknaden. Regleringen finansieras i huvudsak genom s. k. slaktdjursavgifter, som tas ut på produktionen. För att större slaktsvinsproducenter skall bära en relativt sett större del av kostnaden för de marknadsreglerande åtgärderna, utbetalas ett differentierat slaktsvinstillägg på 20 kr. per svin för de 2 000 först levererade slaktsvinen från varje företag.

Den viktigaste förändringen vid en avveckling av den interna marknadsregleringen är att den kollektiva exportfinansieringen försvinner. Detsamma gäller för den s. k. utbytesexporten, som innebär att vi importerar vissa kött detaljer som det är stor efterfrågan på och exporterar andra som är mindre efterfrågade. Därmed behöver inte nuvarande slaktdjursavgifter tas ut på produktionen. Även de övriga marknadsregleringarna, såsom lagringsbidragen och det differentierade slaktsvinstillägget, avskaffas.

För att underlätta anpassningen föreslår jag att ett temporärt system för export av kött införs. Finansieringen skall ske med budgetmedel. Högst 200 milj. kr. skall tillföras budgetåret 1991/92 och högst 100 milj. kr. budgetåret 1992/93. Systemet skall vara helt avvecklat den 1 juli 1993.

Ett belopp på 360 milj. kr. skall avsättas under regleringsåret 1990/91 för andra anpassningsåtgärder. Syftet är dels att stimulera utslaktning av mjölkkor, dels att motverka utslaktningens pristryckande effekt på nötköttsmarknaden.

Jordbruksnämnden bör få i uppgift att, efter samråd med näringen, utforma dessa båda system. Det bör ankomma på regeringen att besluta i dessa frågor.

För får- och lammkött infördes i slutet av 1960-talet en mellanprislinje i syfte att stimulera konsumtionen. Mellanprislinjen innebär att en del av stödet till jordbruket finansieras på annat sätt än över konsumentpriserna. I det här fallet används i huvudsak införselavgiftsmedel för att finansiera ett pristillägg på ca 6 kr. per kg får- och lammkött. Det är ett naturligt led i en marknadsanpassning att subventioner på olika produkter avskaffas. Jag anser således att pristillägget på får- och lammkött-bör avvecklas och att gränsskyddet bör höjas i motsvarande mån för att möjliggöra en prishöjning. Emellertid bedömer jag att det från såväl konsument- som producentens synpunkt är befogat att genomföra borttagandet av denna subvention stegvis och förordar en övergångsperiod på tre år fr. o. m. den 1 juli 1991.

Effekter på marknaden

Min bedömning: Köttpriserna kommer förmodligen att stabiliseras på en något lägre nivå än i dag till följd av lägre foderpriser och borttagna slaktdjursavgifter. I och med att priset sjunker kan konsumtionen av kött förväntas öka, vilket kan innebära ett utökat produktionsutrymme. Varken produktionsstrukturen eller lokaliseringen av griskötsproduktionen kommer att ändras särskilt mycket. Den del av nötkötsproduktionen som sker från självrekryterande djur kommer att öka och förväntas i första hand lokaliseras till skogs- och mellanbygder. Konsumentpriset på får- och lammkött kommer att stiga då pristillägget avskaffas. Slaktkycklingsproduktionen kommer troligen inte att genomgå några större förändringar till följd av avregleringen.

LAG:s bedömning: Överensstämmer i huvudsak med min bedömning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som behandlar frågan anser att foderkostnaden för köttproduktion kommer att sjunka.

Flertalet remissinstanser bedömer att utrymmet för nötkötsproduktion från självrekryterande djur kommer att öka. Jordbruksnämnden påpekar att uppbyggnaden av denna produktion kan gå trögt till följd av den dåliga lönsamheten. LRF och lantbruksstyrelsen påpekar att en neddragning av antalet kor kommer att temporärt öka köttutbudet, vilket verkar pristryckande.

Enligt jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen är det troligast att en viss minskning av den totala grisköttsproduktionen kommer att ske. LRF anser att grisköttsproduktionen måste understiga det totala marknadsutrymmet med ca 15% om tillfälliga överskott skall undvikas. Förbundet tror inte heller att kontraktsskrivning är ett möjligt sätt att åstadkomma balans på marknaden. Jordbruksnämnden bedömer att ca 50–60% av produktionen kommer att ske på kontrakt. Såväl lantbruksstyrelsen som jordbruksnämnden bedömer att partipriserna på fläskkött kommer att sjunka till följd av borttagna slaktdjursavgifter och lägre foderkostnader.

Jordbruksnämnden anser att får- och lammköttproduktionen kan komma att minska eftersom dess konkurrenskraft gentemot andra köttslag försämras då pristillägget ersätts av prishöjningar. Svenska Fåravelsförbundet hävdar att ett borttagande av pristillägget gör att en fortsatt lammköttproduktion omöjliggörs.

Skälen för min bedömning:

Nötkött

Köttproduktionen har under 1980-talet visat en stor lyhördhet för marknadens signaler. Speciellt tydligt är detta för nötköttet. Till följd av sänkta producentpriser minskade produktionen så kraftigt mellan åren 1985 och 1987 att överskottet på 20 milj. kg förbyttes i ett mindre underskott. Som en konsekvens av detta kunde priserna höjas, vilket omedelbart resulterade i en produktionsökning. År 1990 förväntas såväl konsumtion som produktion uppgå till ca 135 milj. kg.

Eftersom det redan i dag i princip råder balans på nötköttsmarknaden kommer en intern avreglering inte att innebära några större krav på anpassning av produktionsstorleken. En reducering av antalet mjölkkor, till följd av borttagandet av marknadsregleringen för mjölk, kommer under tiden utslaktningen pågår att innebära att utbudet av nötkött ökar, vilket kortsiktigt skulle kunna pressa priserna. Jag har nyss föreslagit att anpassningsåtgärder vidtas för att motverka denna effekt. Enligt min bedömning kommer också mjölkproducenterna att påbörja produktionsminskningen så snart de får besked om de nya förutsättningarna. Jag har tidigare föreslagit en avtrappning av utjämnningssystemet för mjölk. Detta innebär att produktionsanpassningen kan ske successivt, vilket minskar utbudsökningen av nötkött och därmed effekterna på nötköttsmarknaden. Som jämförelse kan nämnas att regleringsåret 1985/86 minskade antalet mjölkkor med 46 000, delvis till följd av tvåprissystemet. Denna kraftiga utslaktning fick dock begränsad effekt på nötköttsutbudet som minskade med 9 milj. kg mellan åren 1985 och 1986.

Reduceringen av antalet mjölkkor kommer också att påverka nötköttproduktionen mer långsiktigt. I dag baseras över 90% av nötköttproduktionen på kalvar från mjölkkor. Då antalet mjölkkor minskar, kommer utrymmet för köttproduktion från självrekryterande köttdjur att öka. Enligt lantbruksstyrelsen rör det sig om en fördubbling av antalet djur från 60 000 till 120 000. Enligt jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen är det

dock, på grund av den dåliga lönsamheten, tveksamt om denna produktion kommer att få någon större omfattning. I den rapport jag tidigare nämnt från Sveriges lantbruksuniversitet påpekas att situationen vid en avreglering kommer att vara annorlunda än den nuvarande. För det första kommer det att finnas djur och byggnader tillgängliga efter nedlagd mjölkproduktion som lätt kan överföras till köttproduktion. Dessutom görs bedömningen att en ökning av köttproduktionen redan är på gång. Enligt min mening kommer produktionen också att gynnas av det nya landskapsvårdsstödet, eftersom den med fördel kan bedrivas extensivt. Jag bedömer att det mesta talar för att denna typ av nötköttsproduktion kommer att bedrivas i skogs- och mellanbygder. Visserligen kan priset på spannmål antas sjunka mer än grovfoderkostnaden, vilket talar för en intensiv produktion på slätten, men detta motverkas av de faktorer och insatser jag tidigare nämnt.

Griskött

En utveckling liknande den för nötkött har också skett för griskött. Denna produktion minskade ännu mer än nötköttsproduktionen mellan åren 1985 och 1987. Den förbättrade marknadsbalansen gjorde att priserna kunde höjas med en ökning av produktionen som följd. För närvarande överstiger grisköttsproduktionen konsumtionen med ca 12 %. Suggestivtäckningsstatistiken tyder dock på att produktionen kommer att minska redan under år 1990 till en nivå som ligger ca 5 % över konsumtionen.

Jordbruksnämnden bedömer att en viss minskning av grisköttsproduktionen kan komma att krävas vid en avreglering. Den produktionsminskning som skedde mellan åren 1985 och 1987 var dock betydligt större än den som nu kan bli aktuell.

I LUI:s konsekvensanalys av LAG:s förslag hävdas att det initialt kommer att uppstå en kraftig prispress då reformen genomförs. Samtliga producenter kommer att svara på prissignalerna med att öka sin produktion. När denna produktion kommer ut på marknaden kommer priserna att pressas ytterligare, varpå större delen av produktionen slås ut. Denna analys bygger på den enligt min mening realistiska förutsättningen att såväl producenterna som förädlingsföretagen är helt oförberedda på de nya villkor som kommer att gälla när reformen träder i kraft, och att de senare är oförmögna att anpassa sitt handlande till dessa villkor. Jag kan inte instämma i dessa antaganden. För det första kommer beslutet om den nya livsmedelspolitiken att fattas drygt ett år innan den träder i kraft. Dessutom hyser jag en stor tilltro såväl till den statliga och privata rådgivningen som till LRF:s förmåga att nå ut med information till sina medlemmar. Köttproducenterna har, till skillnad mot vad LUI:s analys förutsätter, visat en stor följsamhet till marknadens signaler. Det finns därför enligt min mening ingen anledning att betvivla anpassningsförmågan hos dessa producenter. Det finns inget som talar för att de skulle vara mindre benägna till en anpassning vid en avreglering än de varit hittills.

Såväl jordbruksnämnden som lantbruksstyrelsen förväntar sig en parti-prissänkning på griskött vid en avreglering, på grund av lägre foderkostna-

der och borttagna slaktdjursavgifter. Denna prissänkning kan förväntas medföra en konsumtionsökning.

Jordbruksnämnden anser att grisköttsproduktionen kan komma att förskjutas till de områden som har bäst förutsättningar för odling av fodersäd. Redan i dag är emellertid produktionen enligt jordbruksnämnden koncentrerad till stora besättningar i södra och mellersta Sverige; 14 % av det totala antalet företag svarar för drygt 83 % av den totala produktionen. Försöket att med hjälp av differentierade slaktsvinstillägg motverka koncentrationen har haft mycket liten effekt. På längre sikt kan inte uteslutas att grisköttsproduktionen kommer att förskjutas något från södra Sveriges slättbygder till Mellansverige. Orsaken är att foderkostnaderna i de senare områdena kommer att sjunka då lönsamheten för produktion av avsalu-grödor minskar.

En fråga som vissa remissinstanser tagit upp och som är gemensam för nöt- och grisköttsproduktionen är den s. k. utbytesexporten. De remissinstanser som anser att möjligheten till kollektivt finansierad utbytesexport fortfarande måste finnas kvar, grundar detta på att de detaljer som inte kan avsättas på den svenska marknaden och därför måste exporteras, kommer att verka starkt prispressande. Genom att ändra prisrelationerna mellan olika detaljer kan emellertid en större del av djurkroppen säljas inom landet, vilket minskar behovet av utbytesexport. Denna anpassning underlättas av det temporära system för exportfinansiering som jag föreslagit. Jag vill också poängtera att med de förslag som konkurrenskommittén lämnat kommer det enligt min bedömning att vara möjligt att exportera jordbruksprodukter även fortsättningsvis. Enligt konkurrenskommitténs förslag skall det vara möjligt för s. k. säljbolag att exportera jordbruksprodukter på marknadsmässiga villkor. Vissa begränsningar i dessa företags verksamhet föreslås dock. Jag återkommer till dessa och andra konkurrensfrågor i det följande.

Får- och lammkött

Den svenska konsumtionen av får- och lammkött har sjunkit de två senaste åren, från ca 7 milj. kg år 1987 till 5,7 milj. kg år 1989. Produktionen har ökat något och uppgick år 1989 till ca 5 milj. kg. Vi har också en avgiftsfri import från Island av 650 ton får- och lammkött, vilket innebär att den svenska marknaden ungefär är i balans.

Det pristillägg på får- och lammkött som jag tidigare nämnt uppgår för närvarande till ca 6 kr. per kg och betalas i huvudsak av införselavgiftsmedel. Då tillägget avskaffas måste producentpriserna, och därmed gränskyddet, höjas med motsvarande belopp. Vissa remissinstanser har påpekat att detta kommer att påverka konsumtionen och därmed produktionen negativt. Av hänsyn till såväl producenter som konsumenter anser jag det befogat med en övergångstid på tre år då pristillägget avtrappas med ca 2 kr. per kg och år. På det viset kommer konsumtionen inte att påverkas lika kraftigt som om hela prishöjningen skedde på en gång och producenterna får tid på sig för att finna vägar att öka avsättningen. Enligt min

mening borde det finnas goda möjligheter att öka konsumtionen av får- och lammkött i Sverige.

Prop. 1989/90: 146

Får- och lammköttproduktionen kommer också att gynnas av det nya landskapsvårdsstödet. Svenska Fåravelsförbundet anser att landskapsvårdsstödet bör utgå som ett bidrag per tacka för att bättre gynna lammproduktionen. Jag anser emellertid att stödet inte bör betalas generellt vare sig per hektar eller per djur. Eftersom syftet är att stimulera ett varierat och rikt odlingslandskap kan grunderna och ersättningen variera från fall till fall. Naturligtvis bidrar får, liksom andra djur, till ett intressantare landskap. Jag ser det därför som självklart att får- och lammproducenter får del av stödet. Det är emellertid viktigt att betona att det inte är produktionen som skall stimuleras eller ersättas med detta stöd, utan den landskapsvårdande insats som görs.

Slaktkyckling

I mitten av 1980-talet fanns stora överskott av slaktkyckling, delvis till följd av campylobacterdebatten som medförde att konsumtionen minskade. Balansen har sedan dess förbättrats och såväl produktion som konsumtion uppgår för närvarande till ca 36 milj. kg. Balansen uppnåddes till stor del genom att företagen i branschen fördelade produktionsneddragningar mellan sig. Att denna samverkan varit möjlig beror främst på att det är en liten bransch med starka bindningar mellan de olika förädlingsleden.

Eftersom det råder balans mellan konsumtion och produktion av slaktkyckling kommer en avreglering sannolikt inte att medföra några större behov av produktionsanpassningar. I dag sker produktionen av slaktkyckling i hög grad i en form som liknar den industriella, med kontraktsbindningar mellan de olika förädlingsleden. Den största effekten av en avveckling av den interna marknadsregleringen blir för denna produktionsgren troligen de sänkta foderkostnaderna. De bör, i kombination med borttagna slaktdjursavgifter, medföra att parti- och konsumentpriserna sjunker och därmed bör konsumtionen öka.

Slakterifett

Även för slakterifett, som är en slaktbiprodukt, finns ett gränsskydd. Det egentliga syftet med gränsskyddet är att stödja prisnivån för inhemska oljeväxter. Jag har därför tidigare föreslagit att regleringen ändras så att slakterifett behandlas som annat fett i regleringshänseende, dvs. förbrukaren köper fettet till världsmarknadspris och att fettvaruavgift erläggs för det som används för livsmedelsändamål.

I dag räknas produktionskostnaderna för slakterifett in i de förädlingskostnader som används som underlag för beräkning av kompensationen till jordbruket. Å andra sidan avräknas intäktsökningar från biprodukter, såsom slakterifett, från jordbrukets kostnadskompensation. Vid en förändring av regleringen i den riktning jag föreslagit, sänks priset på slakterifett och därmed jordbrukets intäkter från denna produkt. Fettvaruavgiften på inhemskt slakterifett bör därför återföras till näringen.

Mitt förslag: Den interna marknadsregleringen för ägg avskaffas den 1 juli 1991.

LAG:s förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som generellt tillstyrkt en avveckling av de interna marknadsregleringarna har ingen haft en avvikande uppfattning avseende äggregleringen. Ett mycket litet antal remissinstanser har särskilt yttrat sig över äggregleringen. LRF anser att exportfinansieringen bör vara kvar.

Skälen för mitt förslag: Regleringen inom äggproduktionen utgörs dels av ett gränsskydd, dels av en intern marknadsreglering.

Gränsskyddet syftar dels till att höja det svenska priset på ägg över nivån på världsmarknaden, dels till att stabilisera det svenska äggpriset.

Den interna marknadsregleringens uppgift är att, genom lagring och export, dra undan pristryckande överskott från den inhemska marknaden för att därmed kunna upprätthålla det reglerade priset.

De marknadsreglerande åtgärderna, som sker genom regleringsföreningen Svensk ägghandel, utgörs dels av bidrag till export av ägg och äggprodukter, dels av inlösen. Bidrag lämnas också för runmärkta ägg som säljs som proviant till fartyg i utrikes trafik. De marknadsreglerande åtgärderna finansieras genom införselavgiftsmedel, produktionsavgiftsmedel samt intäkter från försäljning av äggprodukter.

Inom ramen för äggregleringen lämnas ett särskilt s. k. packeribidrag till runmärkesanslutna packeriföretag. Till norra Sverige ges ett förhöjt packeribidrag. Bidragen utbetalas av Svensk ägghandel.

Ett avskaffande av den interna marknadsregleringen för ägg innebär för det första att exportsubventioneringen av överskottsägg upphör, dvs. ingen inlösen av ägg eller bidrag vid export av ägg och äggprodukter kommer att beviljas. För det andra innebär avregleringen att de avgifter som tas ut på äggproduktionen för att finansiera äggregleringen upphör.

Även packeribidragen försvinner när regleringen avskaffas. Vad avser det förhöjda packeribidraget till norra Sverige kommer jag att redovisa mitt förslag i samband med övriga regionala frågor.

I enlighet med riksdagens beslut om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1988/89: 140, JoU 21, rskr. 322) genomförs redan innevarande regleringsår en viss minskning av den interna äggregleringen. Medlen till överskottsfinansieringen har minskat med 10% och den differentierade storproduktionsavgiften ersattes den 1 januari 1990 med en generell produktionsavgift.

Min bedömning är att en anpassning av äggproduktionen till en situation utan interna regleringar kommer att gå förhållandevis smärtfritt.

Äggproduktion bedrivs ofta utan areell anknytning och utan koppling till den egentliga jordbruksnäringen. Produktionen vid dessa företag kan jämföras med industriell produktion. Endast en mindre del av äggproduktionen sker som kompletterande produktion vid småjordbruken.

Äggnäringen tillhör inte heller de mest kapitalintensiva branscherna som kräver stora investeringar för att driva produktion. Detta i kombination med att ägg säljs till konsumenterna i oförädlad form gör att förutsättningarna för att driva äggproduktion småskaligt med lokal försäljning måste anses goda. Detta understryks av det faktum att ca 35 % av äggen saluförs vid sidan om den ordinarie handeln, vilket också tyder på en viss flexibilitet och låg tröskel för marknadsinträde. Produktion av ägg är också från planeringssynpunkt kortsiktig.

Härutöver har äggproduktionen i beredskapssammanhang en begränsad betydelse.

Genom ett beslut den 1 juni 1989 har Kronägg ek. för. genomfört stadgeändringar som innebär att såväl mottagnings- som leveransplikten avskaffats. Produktionen binds nu genom kontrakt, vilket är vad såväl LAG som jag själv bedömer blir en naturlig följd inom jordbrukssektorn efter en avreglering. Av den runmärkta kvantiteten ägg står Kronägg för ca 60 %.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört är äggbranschen enligt min mening väl förberedd för en mer marknadsliknande situation. Ett förhållande som ytterligare underlättar en avreglering inom äggproduktionen är att en förbättrad marknadssituation kan förväntas under regleringsåret 1990/91. Enligt LUI:s senaste prognos beräknas äggöverskottet innevarande regleringsår uppgå till 7 650 ton, för att under regleringsåret 1990/91 sjunka till 2 750 ton.

Till följd av minskade äggöverskott kommer troligen en stor del av verksamheten inom torkindustrin att få svårt att överleva på kommersiella villkor. Verksamheten kommer därmed sannolikt att bli överflödigt om den inte kan ersättas med legotillverkning åt utländska kunder baserade på importägg. Torkindustrin tillverkar heläggpulver, äggulepulver m. m. av helägg och utgörs i Sverige av tre företag varav ett legotillverkar i Danmark. Inom ramen för de marknadsreglerande åtgärderna har bidrag beviljats vid export av äggpulver samt vid försäljning av äggulepulver till läkemedelsindustrin. I enlighet med mitt förslag om att avskaffa den interna marknadsregleringen upphör som nämnts också överskottsfinansieringen i form av exportbidrag till torkat äggpulver.

Gränsskyddet fördyrar de inhemska priserna för jordbruksråvaror. För att den svenska industrin som är utsatt för internationell konkurrens inte skall komma i ett sämre konkurrensläge än konkurrenterna i andra länder, som har tillgång till jordbruksråvaror till lägre priser, tillämpas s. k. råvarukostnadsutjämning (RÅK). Syftet med bidraget vid försäljning av äggulepulver till läkemedelsindustrin är, precis som när det gäller annan förädlingsindustri, att utjämna kostnaderna för de jordbruksråvaror som används vid tillverkningen. Bidraget vid försäljning av äggulepulver till läkemedelsindustrin är en prisutjämningsåtgärd jämförbar med de som sker inom ramen för RÅK. Enligt min mening bör därför detta bidrag till läkemedelsindustrin inordnas i det egentliga RÅK-systemet. Jag kommer i det följande att redovisa mitt förslag angående RÅK-systemet.

Mitt förslag: Livsmedelspolitikens mål vad gäller beredskapen skall vara att trygga landets livsmedelsförsörjning under kriser och i krig. Beredskapen skall grundas på de fredstida resurserna inom livsmedelssektorn och dess förmåga till omställning, kompletterad med särskilda beredskapsåtgärder.

LAG:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Överbefälhavaren, överstyrelsen för civil beredskap, konsumentdelegationen, länsstyrelsen i Stockholms län, Sveriges civilförsvarsförbund och civilbefälhavaren i östra civilområdet m. fl. stödjer arbetsgruppens förslag.

Statens jordbruksnämnd och 1988 års försvarskommitté anser det vara angeläget att statsmakterna noga följer hur produktionsresurserna förändras inom jordbruket och hur förädlingsindustrin utvecklas. Jordbruksnämnden ställer sig bakom arbetsgruppens förslag om att brukare skall kunna kontrakteras för att tillräcklig areal skall upprätthållas. Flertalet remissinstanser anser det viktigt att inte regionala obalanser i den regionala försörjningsförmågan uppstår när den brukade arealen minskar.

Flera instanser anser att kostnaderna för beredskapen inte skall betalas av livsmedelskonsumenterna.

Civilbefälhavaren i övre Norrlands civilområde och flertalet av de länsstyrelser som berör beredskapsfrågan anser att arbetsgruppens förslag innebär en sådan ökning av koncentrationen av brukad areal att försörjningsnivån hotas.

Föreningen Foder och spannmål föreslår att dagens system för beredskapslagring avvecklas och ersätts med ett system där spannmålshandeln och kvarnindustrin, mot viss ersättning för ökade kostnader, åläggs att hålla en viss miniminivå i sina lager.

LRF delar inte uppfattningen att en godtagbar livsmedelsberedskap kan uppnås även om arealen åker reduceras till ca 2 milj. ha. Förbundet anser att det är viktigt att ha en så stor produktionsapparat att den kan anpassas i en krissituation, t. ex. genom ändrad produktionsinriktning. Vidare anser LRF att det finns ett stort beredskapsvärde i en omfattande mjölkproduktion.

Skälen för mitt förslag: Livsmedelsförsörjningen är en del av totalförsvaret. I en kris- eller krigssituation är det naturligtvis av största vikt att tillräckliga mängder livsmedel kan nå hela befolkningen.

I 1987 års försvarsbeslut (prop. 1987/88:95, FöU 11, rskr. 310) fastställdes gemensamma planeringsförutsättningar för uthålligheten inom totalförsvaret. Dessa innebar bl. a. att man definierade tre olika skeden i ett kris- och krigsförlopp. Det första är ett s. k. förkrigsskede med en varaktighet upp till ett år under vilket det antas ske en gradvis minskning av utrikeshandeln. Därefter följer ett skede omfattande några månader med krig i vår nära omvärld, där Sverige kan stå neutralt alternativt dras in tidigt eller senare, och för vilket planeringen bör utgå från att utrikeshan-

deln är helt avbruten. Slutligen följer ett s.k. efterkrigsskede där utrikes-handeln gradvis kan återgå till acceptabel nivå inom något år.

I försvarsbeslutet betonades att frågan om den regionala försörjningsförmågan i krig borde ägnas särskild uppmärksamhet, främst när det gäller övre Norrland.

Som ett led i förberedelserna för 1991 års försvarsbeslut lämnade 1988 års försvarskommitté i februari 1990 till regeringen betänkandet (Ds 1990: 5) Totalförsvarets planering inför 1991 års försvarsbeslut. I delbetänkandet framhåller kommittén att den, mot bakgrund av de preliminära överväganden som gjorts om planeringsförutsättningarna, hittills inte funnit att några avgörande hinder av beredskapsskäl föreligger för ett genomförande av LAG:s förslag. Kommittén framhåller emellertid att slutligt ställningstagande till förutsättningar och avvägningar inte kan göras förrän i samband med försvarsbeslutet år 1991.

Beredskapsmålet har i 1985 års beslut översatts till ett antal produktionsmål för olika inriktningar. Jag anser det principiellt olämpligt att relatera beredskapsmål till fredstida produktion. Hänsyn måste nämligen bl. a. tas till ändrat konsumtionsmönster och ändrad produktionsinriktning under kriser och i krig. Exempelvis kan produktionen mätt i kalorier effektiviseras i kris. Det är också möjligt att genom en variation av kriskosten och en större lagring än dagens av såväl insatsvaror som livsmedel uppfylla beredskapsmålet. Av de varor som i större utsträckning måste lagras vid en lägre arealanvändning är kväve en av de viktigare. För att avkastningen i produktionen skall kunna upprätthållas vid ett importbortfall krävs en ökad kväveanvändning jämfört med den som förutsätts i dagens planering. Efter 1987 års försvarsbeslut har kvävelagren successivt sålts ut. Nya lager måste alltså åter byggas upp. Andra insatsvaror som är viktiga att ha i lager är växtskyddsmedel och proteinfodermedel. Detta är varor där importbehovet är stort. Även ytterligare livsmedelslagring bör ske. Jag återkommer senare till mina förslag om åtgärder som föranleds av de speciella förhållandena i norra Sverige.

Åkerarealens storlek

Det nuvarande beredskapsmålet är alltså knutet till den fredstida arealanvändningen. Den brukade arealen uppgår för närvarande till ca 2,9 milj. ha; produktionen överstiger vida konsumtionsutrymmet. Anpassningen av produktionsapparaten till en volym som motsvarar den inhemska konsumtionen och den kommersiellt motiverade exporten innebär nya förutsättningar för beredskapsplaneringen. Den brukade arealen kan förväntas minska. Ett flertal utredningar har behandlat frågan om hur stor areal som är nödvändig att bruka för att en fullgod beredskap skall kunna upprätthållas. Enligt LAG:s bedömning kan arealen minska till 2,0 milj. ha utan att det av beredskapsskäl finns något behov av att stödja ytterligare areal, under förutsättning att en lagring av insatsvaror och livsmedel samtidigt sker. Varken arbetsgruppen eller majoriteten av remissinstanserna bedömer emellertid att den brukade arealen kommer att sjunka till en nivå som är tillnärmelsevis så låg. Livsmedelskommittén (SOU 1984:86) konstate-

rade att arealen kunde sjunka till 2,4 milj. ha och en studie utförd vid försvarets forskningsanstalt år 1988 visar att arealen kan sjunka till 2,0 milj. ha utan att särskilda beredskapsåtgärder behöver vidtas. Jag anser för min del det vara klarlagt att arealen kan sjunka till en betydligt lägre nivå än den nuvarande utan att försörjningssäkerheten äventyras om särskilda riktade åtgärder vidtas för att stärka beredskapen. Lagringsinsatserna bör därför ökas. Den kategori av ingrepp på arealens storlek som bör omgärdas med särskilda restriktioner är sådana som har oåterkalleliga effekter på markens produktionskapacitet, dvs. bebyggelse och matjords-täkt.

Jordbruksnämnden bör noga följa utvecklingen vad gäller storleken på den brukade arealen och den geografiska fördelningen. Skulle den i fredstid brukade arealen bli för liten för att beredskapsmålet skall kunna uppfyllas bör övervägas möjligheten att kontraktera brukare för att hålla nödvändig areal tillgänglig för kris- eller krigsproduktion.

Oljeväxter

Oljeväxtodlingen spelar från beredskapssynpunkt en viktig roll vad avser fett under kriser och i krig. Oljeväxtarealen har sedan 1960-talet uppgått till ca 170 000 ha per år, vilket vid normalskörd motsvarar ca 300 000 ton oljeväxtfrö. LAG konstaterar att om stödet till oljeväxtodlingen reduceras till ett rent gränsskydd, kommer sannolikt produktionen att anpassas till en nivå motsvarande den inhemska konsumtionen av olja ur svenskt oljefrö, vilken i dag ligger omkring 40 000 ton per år. Det innebär att oljeväxtproduktionen skulle minska till omkring 120 000 ton. Det är enligt LAG en alldeles för liten produktion för att trygga fettintaget under kris och i krig. Arbetsgruppen anser att en produktion motsvarande drygt två tredjedelar av dagens produktion bör vara tillräcklig för att tillgodose beredskapskraven. Därför föreslår arbetsgruppen att hela produktionen av oljeväxter bör baseras på kontraktsteckning mellan producenterna och den beredskapsansvariga myndigheten. Jag delar uppfattningen att produktionen av oljeväxter bör baseras på kontraktsteckning. Jordbruksnämnden bör därför genom kontraktsteckning trygga en från beredskapssynpunkt tillräcklig oljeväxtproduktion.

Antalet mjölkkor

Det grundalternativ som 1983 års livsmedelskommitté angav beträffande antalet mjölkkor efter en omställning baserades på 600 000 mjölkkor. Sårbarhetsgruppen till livsmedelskommittén ansåg att det fredstida antalet mjölkkor inte borde understiga 550 000. Avkastningen per ko har då satts till 5 170 kg per år för att minimera behovet av proteinfoderlagring. Medelavkastningen per ko år 1989 var drygt 6 000 kg. Arbetsgruppen anser att med en utökad lagring av proteinfoder kan en mer normal avkastning upprätthållas och med den kriskost som gruppen föreslår kan antalet kor i fredstid sjunka till 450 000. Jag återkommer senare till förslaget om kris-kost. Antalet kor i mjölkproduktion var år 1988 565 000. Jag anser det vara

klart att antalet kor kan sjunka till en lägre nivå än dagens utan att det finns anledning till åtgärder föranledda av beredskapsskäl. Jordbruksnämnden bör här liksom vad gäller arealanvändningen övervaka utvecklingen.

Produktionens geografiska fördelning

En annan del av kravet på en fullgod livsmedelsberedskap är att den i fredstid brukade arealen och förädlingsindustrin har en sådan geografisk spridning att försörjningen kan upprätthållas i alla delar av landet. En väl utvecklad småskalig industri kan härvid vara en fördel. Jag vill här betona betydelsen av en spridning av förädlingen och en fungerande distribution.

Förhållandena i övre Norrland kräver speciella åtgärder för att en god beredskap skall kunna upprätthållas. Som en av åtgärderna för att uppnå detta föreslår jag att det särskilda pristödet till norra Sverige, som utbetalas i form av ett belopp per producerad enhet, skall behållas. Med hänsyn till den ändring av befolkningsstrukturen som blir aktuell i krig, med bl. a. mobilisering av försvarsmakten, är det inte rimligt att bedriva en produktion i fredstid som kan tillgodose behoven i krig. Specifika beredskapsåtgärder i form av beredskapslagring krävs därför som komplement. Jag kommer senare att föreslå ytterligare åtgärder för bl. a. Norrland. Jag vill här poängtera vikten av att beredskapsbehoven i övre Norrland tillgodoses genom en kombination av produktion och lagring.

Kriskosten

Kaloritilldelningen i detaljhandelsledet i den kriskost som ingår i underlaget för beredskapsplaneringen har av LAG satts lika med den fredstida, 2 800–2 900 kilokalorier per person och dygn i genomsnitt. Denna siffra motsvarar inte den beräknade faktiska konsumtionen utan innefattar marginaler för svinn, problem med omställningen av produktionen m. m. Den kriskost som arbetsgruppen har utgått ifrån kännetecknas av en större andel vegetabilier än den fredstida. Kolhydraternas bidrag till energiförsörjningen ökar på bekostnad av proteiner och fett. Konsumtionen av mjölk och potatis har satts lika med den fredstida. Det kaloribortfall som minskningarna ger upphov till är tänkt att huvudsakligen täckas med spannmålsprodukter. Baljväxter och fisk har inte räknats med i kriskosten men är en resurs.

Socialstyrelsen framför i sitt yttrande att den kriskost som LAG föreslagit inte är tillräcklig. Socialstyrelsen befärar att en längre tids användande av denna kriskost kan ge upphov till bristtillstånd hos lågenergiförbrukare och växande ungdomar. Enligt livsmedelsverket är en kost med så låg fetthalt som arbetsgruppen föreslår oacceptabel för spädbarn och barn upp till 3–4 år. Detta kan gälla även för äldre barn. Livsmedelsverket anser också att gravida och ammande kvinnor behöver ett högre fettintag än andra. Om dessa gruppers behov beaktas har dock verket ingen erinran mot arbetsgruppens förslag om kriskost.

Folkhälsogruppen anser att en avvägning måste göras mellan kostsam-

mansättningen i fredstid och den i en krissituation. Avvägningarna är svåra att göra då kriskostens sammansättning får återverkningar på livsmedelsproduktionen och konsumtionen i fredstid. Gruppen varnar för att en idealiskt sammansatt kriskost kan leda till överproduktion av vissa livsmedel i fredstid, vilket i sin tur har resulterat i en felaktigt sammansatt kost. Folkhälsogruppen anser att utredningen på ett förtjänstfullt sätt gjort dessa avvägningar, och att dess förslag med all sannolikhet kan fungera i tider av kris samtidigt som det kan få gynnsamma effekter på svenska folkets kostvanor i fredstid. Jag instämmer i Folkhälsogruppens bedömning av de gjorda avvägningarna. Det är enligt min mening olämpligt med en beredskapsplanering som medför oönskat kosthåll i fred.

Kostnader

LAG:s utgångspunkt har som jag nyss nämnde varit att den i fredstid brukade arealen kan sjunka till 2 milj. ha utan att några åtgärder utöver lagring behöver vidtas. Kostnadsberäkningarna utgår dock från en areal på 2,2 milj. ha. LAG förutser emellertid att arealen inte skall sjunka så mycket som till 2,2 milj. ha. Jag delar LAG:s uppfattning och bedömer därför att kostnaderna sannolikt är överskattade. Vid 2,2 milj. ha beräknas de direkt beredskapsmotiverade kostnaderna uppgå till omkring 380 milj. kr., av vilka omkring 100 milj. kr. utgör kostnad för ökad lagring av insatsvaror och 60 milj. kr. är kostnad för den utbyggda lagringen av livsmedel i övre Norrland. Jag föreslår att uppbyggnaden av lagren av livsmedel och insatsvaror påbörjas redan budgetåret 1990/91 och att utförsäljningen av befintliga lager samtidigt upphör. Jag återkommer i det följande till anslagsfrågorna för budgetåret 1990/91.

Uppföljning av beredskapsmålet

Den livsmedelspolitiska reformen kommer att innebära förändringar för hur en fullgod försörjningsberedskap kan uppnås. Det är därför av största vikt att statens jordbruksnämnd följer reformens utveckling på detta område. Den brukade arealens storlek och geografiska fördelning måste bevakas. Detta gäller även antalet mjölkkor. Jordbruksnämnden skall också bevaka att resurserna i jordbruket möjliggör en produktion motsvarande den beräknade kriskosten. En annan viktig uppgift för jordbruksnämnden kommer att bli att efterse den geografiska fördelningen av förädlingsindustrin. Om jordbruksnämnden finner att det föreligger risk för att beredskapsmålet inte går att uppfylla, skall nämnden föreslå regeringen lämpliga åtgärder för att garantera en fullgod försörjningsberedskap. Den åtgärd som i första hand torde komma i fråga är kontraktsteckning med producenter för att garantera en viss produktionsnivå.

3.4.1 Utgångspunkter

Mitt förslag: Den regionalpolitiska målsättningen för den nya livsmedelspolitiken är att denna skall bidra till regional utjämning av sysselsättning och välfärd. En regional fördelning av produktionen skall i huvudsak nås med riktade åtgärder. Jordbrukets regional- och säkerhetspolitiska betydelse i norra Sverige motiverar även fortsättningsvis ett särskilt stöd till näringen för att ge förutsättningar för ett livskraftigt jordbruk. Detta ges i huvudsak i form av prisstöd och glesbydsstöd.

LAG:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige bibehålls. En utökning av det generella glesbydsstödet föreslås.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anser att konsekvensbeskrivningarna för olika regioner och sektorer inte är tillräckliga. Ett stort antal instanser föreslår också att ytterligare medel bör anvisas för regionalpolitiska åtgärder främst i glesbygden.

Skälen för mitt förslag: Den regionalpolitiska målsättningen i en ny livsmedelspolitik skall vara att denna skall bidra till regional utjämning av sysselsättning och välfärd. Genom en väl differentierad jordbruksproduktion i landet bidrar jordbruket till möjligheten att bevara en varierad och levande landsbygd. Särskilda insatser bör göras för glesbygden. Prisstödet till jordbruket i norra Sverige bör vara kvar för att produktionen skall få en god geografisk spridning. Stöd till kombinationsverksamhet bör också lämnas.

Jordbruket i norra Sverige har en särskild regionalpolitisk betydelse som grundar sig på den mångfald av värden som näringen och dess verksamhet förknippas med. Jordbruket bidrar, förutom med den grundläggande produktionen av livsmedel, till att upprätthålla sysselsättning, befolkning och samhällsstruktur i dessa delar av landet. Jordbruket är betydelsefullt för livsmedelsberedskapen och har därutöver en viktig roll för att bevara landskapsbilden och de kulturella värden som hör samman därmed.

Det finns alltså skäl att även fortsättningsvis ge ett regionalpolitiskt motiverat stöd till jordbruket i norra Sverige.

3.4.2 Utgångspunkter för stödet till norra Sverige

Utvecklingen under senare år

Strukturen i det norrländska jordbruket förändras successivt och i ett flertal avseenden.

Åkerarealen i norra Sverige har minskat sedan 1980-talets början med ca 2 % vilket överensstämmer med utvecklingen i landet som helhet. Vid en bedömning av takten i nedläggningen av åkermark bör emellertid hänsyn tas till att i norra Sverige redovisas en avsevärt högre andel av

åkermarken som obrukad än i övriga delar av landet. Man kan därför inte utesluta att den faktiska nedläggningen sker snabbare i norra Sverige än vad som framgår av statistiken över åkerarealens utveckling. Utvecklingen har inte varit enhetlig i hela norra Sverige utan variationer förekommer mellan olika områden. I Västerbottens län har 5 % av arealen lagts ned sedan år 1981, medan endast 1 % av åkerarealen lagts ned i Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län under samma tid.

En stor del av den bättre åkermarken finns i kustbygden, älvdalarna och i Storsjöområdet. Här finns också en övervägande del av de större jordbruksföretagen.

I norra Sverige finns totalt ca 27 000 jordbruksföretag. Utmärkande för norra Sverige är att det fortfarande finns ett stort antal små företag, vilket bl. a. kan illustreras av att mer än hälften av brukningsenheterna har mindre än 10 ha åker. Företag med mer än 30 ha åker utgör bara 15 % av det totala antalet jordbruksföretag i norra Sverige. Som jämförelse kan nämnas att i Svealands slättbygder omfattar denna storleksgrupp drygt 50 % av företagen. Medelarealen per brukningsenhet är också betydligt mindre i norra Sverige, än i riket totalt.

Skillnaderna i jordbrukets struktur avspeglar sig även i inkomststrukturen. I norra Sverige finns en stor andel företag där en betydande del av familjens samlade inkomst utgörs av tjänsteinkomster eller där brukaren har nått pensionsåldern. Samtidigt finns här en mindre andel företag där familjen lever enbart på lantbruket än i övriga delar av landet. Skogsbruket utgör ett viktigt komplement både för hel- och deltidsjordbrukarna i norra Sverige.

Mjölkproduktionen är den viktigaste produktionsgrenen i det norrländska jordbruket. Strukturen i jordbruket skiljer sig även på denna punkt mellan norra och södra Sverige. Det finns fortfarande en betydligt större andel små besättningar i norra Sverige än i landet i övrigt. Nästan 40 % av mjölkbesättningarna i norra Sverige hade år 1987 mindre än 10 kor, medan motsvarande tal för riket som helhet var 26 %. Antalet mjölkkor i norra Sverige var år 1987 ca 118 000 vilket motsvarar ungefär 20 % av rikets totala antal mjölkkor. En minskning har framför allt skett sedan år 1985 då det s. k. tvåprissystemet infördes. Sedan 1980-talets början har antalet kor i norra Sverige minskat med 14 %. Även här finns regionala skillnader. I Gävleborgs län är minskningen endast 5 % medan koantalet i Värmlands och Västernorrlands län har minskat med 18 % under perioden 1980–1987. Mjölkinvägningen ökade under senare delen av 1970-talet och ända fram till år 1985 då tvåprissystemet infördes. Därefter reducerades volymen så att den 1988 låg omkring 1980 års nivå. Antalet mjölkleverantörer till mejerierna har förändrats betydligt mer än mjölkvolymen. I norra Sverige som helhet har antalet leverantörer minskat med ca 25 % sedan 1984.

Köttproduktionen i norra Sverige baserar sig nästan uteslutande på djur från mjölkproduktionen. Produktionen av kött har under senare år sjunkit i norra Sverige liksom i landet i övrigt, men nedgången har varit mindre i norra Sverige. Nötköttproduktionen i norra Sverige motsvarade budget-

året 1987/88 ca 18 % av rikets totala produktion och fläskproduktionens andel var ca 3 %.

Investeringsverksamheten har under 1980-talet legat på en relativt sett högre nivå i norra Sverige än i riket som helhet. Detta gäller t. ex. investeringar i markanläggningar. Skälet är i första hand att behovet av dikning är större i norra Sverige än i övriga delar av landet. Investeringarna i inventarier har minskat i hela landet, även i norra Sverige, vilket torde vara en effekt av de sämre ekonomiska betingelserna för jordbruksproduktion.

Byggnadsverksamheten inom mjölkproduktionen har ändå legat på en relativt sett högre nivå i norra Sverige än i övriga delar av landet. Orsaken till detta kan vara att tillämpningen av de produktionsbegränsande åtgärder som vidtagits har varit mer generös i norra Sverige.

Sysselsättningen inom det norrländska jordbruket med binärningar har minskat med ca 10 % mellan åren 1980 och 1987, vilket inte avviker från utvecklingen i landet i övrigt. Andelen sysselsatta inom jordbruket i förhållande till totalbefolkningen ligger något över genomsnittet i riket, och i vissa län betydligt över, t. ex. i Jämtland där andelen är 5,6 % att jämföra med riket totalt där andelen är 2,6 %. Ålderssammansättningen visar att andelen brukare över 60 år är större i norra Sverige än i riket totalt.

Strukturella förhållanden i norra Sverige

De naturliga förutsättningarna för jordbruk skiljer sig främst mellan norra Sverige och övriga delar av landet, men de varierar även mellan olika delar inom norra Sverige. De naturgivna förhållandena i landets nordliga delar, med en kort växtodlingssäsong och låg medeltemperatur, påverkar framför allt avkastningen i växtodlingen. Odlingsjordarna är också sämre i norra Sverige än i landets södra delar. Klimatsituationen har emellertid vissa fördelar eftersom bl. a. skadeinsekter missgynnas och det därför är möjligt att odla med betydligt mindre insats av bekämpningsmedel av olika slag.

Även inom norra Sverige finns emellertid skillnader. Den bästa jordbruksmarken finns i kusttrakterna medan inlandet generellt sett har mer näringsfattiga jordar. Skillnaderna i jordbrukets struktur är stora mellan framför allt norra inlandet och övriga delar av området. I kustbygderna är företagen i genomsnitt större och i högre grad specialiserade, främst på mjölkproduktion.

I inlandet, och då främst i glesbygderna, dominerar näringslivet fortfarande av lantbruket. Förändringar på jord- och skogsbruksområdet påverkar därför ofta i hög grad glesbygden. I dessa områden har också kombinationen av olika verksamheter, där jord- och skogsbruk ingår som en del, av tradition varit den mest naturliga och ekonomiskt stabila företagsformen.

Min bedömning är att det även i framtiden i många bygder, såväl i inlandet som i andra delar av norra Sverige, kommer att bli nödvändigt att kombinera jordbruket med annan verksamhet för att få tillräcklig sysselsättning och inkomst. Det är därför av stor betydelse för såväl de enskilda företagen som för en balanserad regional utveckling att kompletterande sysselsättning kan skapas. Det är därför enligt min mening nödvändigt att utforma stödformer som tar hänsyn till de speciella förhållanden som

råder i norra Sverige. Det är viktigt att bl. a. genom ett bibehållet prisstöd även fortsättningsvis bevara ett livskraftigt jordbruk i norra Sverige samtidigt som det i vissa områden blir nödvändigt att med särskilt stöd underlätta tillkomsten av s. k. kombinationsverksamheter vid jordbruksföretagen.

3.4.3 Prisstödet till jordbruket i norra Sverige

Mitt förslag: Prisstödets konstruktion skall i huvudsak bibehållas som för närvarande. Eventuella kraftigare sänkningar av produktpriserna i jordbruket i övriga delar av landet skall inte tillåtas få motsvarande återverkningar i norra Sverige. Stödets nivå skall därför kunna anpassas till eventuella framtida förändringar så att lönsamhetsnivån i jordbruket i norra Sverige inte tillåts sjunka nämnvärt under dagens nivå.

Stödet skall även fortsättningsvis anpassas till kostnadsutvecklingen och översyner skall ske en gång per år.

Det regionala stöd som för närvarande utgår inom ramen för prisregleringen på kött- och mjölkområdet och som främst går till förädlingsindustrin skall samordnas med prisstödet till jordbruket i norra Sverige i fråga om administration och områdesindelning. Merkostnaderna för främst transportkostnader i denna förädlingsindustri skall närmare analyseras.

För budgetåret 1990/91 skall prisstödet till norra Sverige räknas upp med 6 %.

LAG:s förslag: Prisstödet till jordbruket i norra Sverige föreslås bibehållt.

Remissinstanserna: Prisstödets tekniska konstruktion berörs av få instanser. Flera instanser förordar särskilda åtgärder för förädlingsindustrin i glesbygdsområden och ett höjt prisstöd.

Skälen för mitt förslag: Prisstöd utgår i form av pristillägg på mjölk som levereras till mejeri samt veterinärbesiktigat kött av nötkreatur, får och svin. Prisstöd utgår dessutom till getskötseln i form av ett årligt belopp per mjölkproducerande get och till smågrisproduktionen med ett årligt belopp per suga. Stöd till potatisproduktion ges med ett belopp per hektar. Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut skall stödet justeras årligen. Regelbundna översyner av stödet har dessutom genomförts vart tredje år. Stödet uppgår för närvarande till 625 milj. kr.

Dessutom utgår inom ramen för prisregleringen regionalt stöd till främst förädlingsindustrin som är finansierat med regleringsmedel. Omfattningen av detta var budgetåret 1988/89 ca 125 milj. kr.

Prisstödet till jordbruket i norra Sverige beräknas enligt en särskild modell som har utarbetats speciellt för detta ändamål. I modellen beräknas skillnaden mellan produktionskostnader i jordbruket i norra resp. mellersta Sverige. Merkostnaderna i norra Sverige beror främst på skillnader i

avkastning i produktionen, men även på prisskillnader på förnödenheter m. m. I beräkningsmodellen tas även hänsyn till arbets- och kapitalkostnader i jordbruket. Tekniken som används är att överskottet till ersättning för arbete och kapital beräknas som skillnaden mellan intäkter och kostnader i företaget. Genom att jämföra detta beräknade överskott för modellföretaget i mellersta Sverige med alternativkostnaden för arbete och kapital i samma område erhålls en s. k. täckningsgrad för företagets arbets- och kapitalkostnader. Merkostnaden för jordbruk i norra Sverige erhålls då alla kostnader vid modellföretaget i norra Sverige summeras, inkl. arbets- och kapitalkostnader reducerade med den täckningsgrad som gäller i mellersta Sverige. Kostnaderna fördelas därefter på den producerade mängden och jämförs med motsvarande kostnad som beräknats för modellföretaget i mellersta Sverige.

Detta innebär således att prisstödet i norra Sverige med nuvarande konstruktion även efter en intern avreglering kommer att kompensera jordbruket i norra Sverige för merkostnader, men att den kalkylerade lönsamhetsnivån också kommer att förändras på samma sätt som den i mellersta Sveriges jordbruk.

Ett viktigt motiv för en reformering av livsmedelspolitiken är emellertid att främja en bättre regional balans. Det generella prisstödet har på grund av sin konstruktion i stor utsträckning gynnat södra och mellersta Sveriges jordbruk. Det särskilda prisstödet till norra Sverige har varit avsett att komplettera det generella prisstödet genom att kompensera jordbruket i dessa delar av landet för de högre produktionskostnaderna.

Priserna på jordbruksprodukter kan i vissa fall komma att sjunka som en följd av en intern avreglering. Jag är dock inte beredd att låta dessa förändringar påverka lönsamheten i det norrländska jordbruket i någon nämnvärd grad. Jordbruket i dessa delar av landet är särskilt känsligt för ändrade ekonomiska förutsättningar och större prisförändringar skulle därför kunna ge negativa effekter på näringens framtida utveckling. Antalet företag och dessas geografiska spridning är i dag sådan i norra Sverige att en fortsatt nedläggning av företag får långtgående effekter genom bl. a. högre transportkostnader. Jag anser därför att det bör vara möjligt att justera prisstödet nivå om det skulle visa sig att lönsamhetsnivån i det norrländska jordbruket skulle sjunka nämnvärt under dagens nivå. Därigenom undantas i princip norra Sverige från den produktionsanpassning som följer av den livsmedelspolitiska reformen. Detta är angeläget mot bakgrund av att produktionen i norra Sverige uppvisar underskott eller befinner sig i balans med efterfrågan regionalt.

Prisstödet bör liksom tidigare justeras med hänsyn till kostnadsutvecklingen och översyner bör liksom hittills ske regelbundet. Mot bakgrund av att förutsättningarna i jordbruket kommer att förändras avsevärt under kommande år, anser jag att dessa översyner fortsättningsvis bör göras varje år.

Statens jordbruksnämnd har i januari 1990 fått regeringens uppdrag att lämna förslag till hur det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige bör utformas för att det skall vara möjligt att bevara ett livskraftigt jordbruk i dessa delar av landet. Jordbruksnämnden bör enligt uppdraget bl. a.

redovisa eventuella behov av förändringar i beräkningsmodellen för det särskilda prisstödet liksom av justeringar i den geografiska områdesindelningen. Jordbruksnämnden har i februari 1990 lämnat ett förslag beträffande prisstödet principiella konstruktion och hur de olika former av regionalt stöd, som för närvarande utgår inom prisregleringen, skall kunna samordnas med det statliga prisstödet. En slutlig redovisning av uppdraget, bl. a. frågan om den geografiska områdesindelningen, bör enligt regeringens beslut ske senast den 15 juni 1990. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen i denna fråga så snart denna redovisning föreligger.

För budgetåret 1990/91 föreslår jag i enlighet med tidigare riksdagsbeslut att prisstödet till jordbruket i norra Sverige räknas upp med 6 %, vilket motsvarar kostnadsutvecklingen under år 1989.

Regionalt stöd inom prisregleringen

En regional omfördelning sker för närvarande inom prisregleringen till främst viss förädlingsindustri i norra Sverige och omfattar ca 125 milj. kr. Stödet avser bl. a. att kompensera förädlingsindustrins merkostnader och finansieras med regleringsmedel. En avveckling av den interna marknadsregleringen enligt mitt förslag innebär att den särskilda regleringsekonomi avskaffas. Stödet kommer därför inte längre att kunna finansieras på detta sätt.

Statens jordbruksnämnd har på regeringens uppdrag lämnat ett principförslag till hur detta stöd skall kunna samordnas med det statliga prisstödet till jordbruket i norra Sverige. Jordbruksnämnden har i denna principiella redovisning emellertid inte tagit ställning till storleken på stödet till förädlingsindustrin. Jordbruksnämnden har i utredningen bl. a. övervägt möjligheterna till en total samordning av de olika stödformerna med det statliga prisstödet, vilket skulle innebära att allt stöd skulle betalas genom ett belopp till en enda kategori av mottagare, antingen till jordbrukarna eller förädlingsindustrin. En sådan ordning har dock inte förordats, eftersom den ansetts kunna få negativa effekter bl. a. från kontrollsynpunkt. Jordbruksnämnden föreslår i stället att ett samordnat stöd framdeles utgår med en del till producenter och med en del till förädlingsindustrin.

Jordbruksnämnden har från principiell utgångspunkt granskat de olika former av regionala stöd som utgår inom prisregleringens ram på kött-, mjölk- och äggområdet.

På köttområdet föreslås att det s. k. kostnadstillägget samt den regionalt betingade delen av det s. k. sanitetstillägget, vilka utgör en kompensation för merkostnader inom slakten, samordnas med det statliga prisstödet. Kostnads- och sanitetstilläggen till förädlingsledet har en särskild områdesindelning i områdena a, b, c, d och e, vilken avviker från den indelning som gäller för prisstödet till jordbruket. Skillnaderna mellan områdesavgränsningarna innebär i huvudsak att områdena a, b och c ryms inom nuvarande prisstödsområden 1 – 4, medan områdena d och e faller utanför. I område d, som omfattar Svealand förutom Kopparbergs län, Värmlands län och Gästrikland samt därutöver Bohuslän, Dalsland och Gotland, utgår för närvarande kostnadstillägg till slakterier med 8 öre/kg slakt

för nötkött samt kött av får och lamm. För kött av gris utgår kostnadstilllägg med 6 öre/kg. Sanitetstilllägg utgår i samma område med 525 kr. per djur. I område e, som omfattar Skåne, Blekinge, Halland, Småland, Öland, Östergötland och Västergötland, utgår inget kostnadstilllägg, däremot utgår sanitetstilllägg med 475 kr. per djur. Kostnadstillägget omfattar i område d ca 3,9 milj. kr. av ett totalt belopp, för hela landet, av 24,5 milj. kr. Sanitetstillägget utgår med ca 6 milj. kr. i område d och 18,6 milj. kr. i område e, av en total summa för landet omkring 30 milj. kr. Jordbruksnämnden föreslår att den områdesindelning som nu gäller för prisstödet till jordbruket fortsättningsvis även skall gälla för det stöd som utgår till förädlingsindustrin vilket innebär att de nuvarande områdena d och e inte kommer att omfattas av nuvarande stöd till förädlingsindustrin.

På mjölkområdet utgår tre former av regionalt stöd: kompensation till mejerier för högre in- och uttransporter, särskild kompensation till mejerier för transport av mejeriprodukter till butiker samt en extra förstärkning av prisstödet till jordbrukare. Inom mejeriområdet finns inte samma områdesindelning som inom slaktområdet, utan här har de olika mejeriföreningarna åsatts ett stödbelopp. Jordbruksnämnden föreslår att stödet för in- och uttransport på mejerisidan samordnas med prisstödet på samma sätt som kostnadstilläggen till slakterierna, samt att samma områdesindelning bör gälla även på mjölkområdet. Den extra förstärkningen av prisstödet till jordbrukarna kan inarbetas i det ordinarie prisstödet. Det stöd som lämnas till mejeriernas uttransporter till butikerna har begränsad omfattning, ca 375 000 kr. per år. Jordbruksnämnden föreslår att denna stödform avvecklas.

På äggområdet utgår ett packeribidrag som bl. a. innehåller en regionalt betingad del. Stödet har samma karaktär som kostnadstillägget på kött. Vidare utgår även stöd vid slakt av utslagshöns i norra Sverige. Jordbruksnämnden har i flera utredningar behandlat frågan om ett stöd till den norrländska äggproduktionen. Nämnden har bl. a. gjort bedömningen att det är nödvändigt med någon form av stöd till denna produktion i norra Sverige om produktionen skall kunna bibehållas i nämnvärd omfattning.

För egen del vill jag anföra följande. Förutsättningarna för äggproduktionen i norra Sverige måste bevaras. Jordbruksnämnden bör ges i uppdrag att redovisa förslag till hur stödet till äggproduktion i framtiden skall utformas.

Jag delar jordbruksnämndens bedömning i den del förslaget avser samordningen av de olika stödformerna för kött och mjölk med det statliga prisstödet. De föreslagna förändringarna i områdesindelningen innebär att Götaland och delar av Svealand inte längre kommer att omfattas av nuvarande stöd. Enligt min bedömning bör detta emellertid inte komma att medföra några betydande negativa regionala effekter. Jag anser dock att utvecklingen i detta avseende i förädlingsindustrin bör följas noga.

Jag anser det vidare angeläget att, som ett underlag för en fortsatt ersättning för merkostnader till förädlingsindustrin i norra Sverige, närmare analysera storleken av dessa merkostnader, främst vad avser transportkostnader för mjölk och kött. Statens jordbruksnämnd bör ges i uppdrag att göra en sådan analys samt att därvid även beakta effekten på

förädlingsindustrin av den förändrade områdesindelningen enligt det nyssnämnda förslaget. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen i dessa frågor.

Prop. 1989/90: 146

Rationaliseringsstöd

För närvarande lämnas statligt rationaliseringsstöd till jordbruket inom en årlig bidragsram av 30 milj. kr. Bidrag lämnas enligt förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering och förordningen (1987:606) om statligt regionalt stöd till jordbrukets rationalisering. Av denna bidragsram är 12 milj. kr. avsedda för s. k. yttre rationalisering, dvs. i huvudsak lantmäteriföretag som syftar till bättre struktur och arrondering av jordbruksfastigheterna. Resterande del av bidragsramen, 18 milj. kr., är avsedd för inre rationalisering, dvs. bidrag för investeringar av olika slag. Under en lång följd av år har den största delen av denna bidragsram utnyttjats för statsbidrag till jordbruk i norra Sverige. Bidragen används här bl. a. för större markavvattningsprojekt som är betydelsefulla för att förbättra jordbruksmarken och dess avkastningsförmåga. Rationaliseringsstödet har haft stor betydelse, i synnerhet för jordbruket i norra Sverige, för att främja investeringarna och bidra till en effektivare jordbruksproduktion. Enligt min uppfattning är det angeläget att nu utvärdera rationaliseringsstödet i perspektiv av de förändrade förutsättningarna för jordbruket. Jag återkommer till regeringen i denna fråga.

3.4.4 Glesbygdsstöd och regional projektverksamhet

Mitt förslag: En utökning skall ske med 100 milj. kr. av de regionalpolitiska medel som är avsedda för glesbygdsstöd och regional projektverksamhet. Det är naturligt att denna utökning av medlen går till s. k. kombinationsföretag där jordbruket ingår som en del. På detta sätt kan intentionen med det tidigare s. k. åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige fullföljas och vidareutvecklas.

LAG:s förslag: En utökning av det generella glesbygdsstödet föreslås.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker en höjning av glesbygdsstödet men många instanser anser att det föreslagna beloppet är otillräckligt. Många instanser framför även att de sysselsättnings effekter som beräknats som en följd av glesbygdsstödet höjning sannolikt är överskattade.

Skälen för mitt förslag: En intern avreglering kan, trots de regionala förstärkningar jag nyss föreslagit, innebära försämrade förutsättningar för jordbruket i glesbygden och i de sämre jordbruksbygderna i norra Sverige.

Det s. k. åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige inleddes den 1 juli 1987 och har pågått under en planerad treårig programperiod 1987/88 – 1989/90. Lantbruksstyrelsen har under denna period disponerat

245 milj. kr. för genomförandet av programmet, vilket i huvudsak skett vid lantbruksnämnderna i de sju nordligaste länen.

Medlen har använts för investeringsstöd till jordbruk och kombinationsverksamheter, utvecklingsprojekt, forskning och utveckling samt utbildning och rådgivning. Erfarenheterna av programmet är goda och har inneburit en värdefull stimulans för fortsatt verksamhet och sysselsättning i jord- och skogsbruk samt i s. k. kombinationsföretag. Ett av syftena med åtgärdsprogrammet har varit att upprätthålla produktionsnivån i jordbruket i norra Sverige. Investeringsbidrag har lämnats med ca 145 milj. kr. och har gått såväl till jordbruks- och trädgårdsinvesteringar som till investeringar i kompletterande verksamheter. Bidrag till investeringarna i jordbruket har omfattat ca 75 % av det totala bidragsbeloppet och har resulterat i en viss utökning av produktionskapaciteten, bl. a. i form av nya djurplatser. Flertalet investeringar har emellertid syftat till modernisering av befintliga anläggningar samt till miljöförbättringar av olika slag. Investeringarna i kompletterande verksamheter är av vitt skilda slag, t. ex. gårdssågar, turism och hantverk samt industri- och legotillverkning. Ett stort antal utvecklingsprojekt har startats med anknytning till bl. a. skogsbruk, trädgårdssodling, alternativodling, ny åkeranvändning samt särskilda projekt för landsbygdens kvinnor. Här har ett nära samarbete skett med andra myndigheter och organisationer.

En del av åtgärdsprogrammet har inriktats på forskning och utveckling med särskild inriktning på områden av intresse för norrlandsjordbruket. För närvarande pågår ett tjugotal forsknings- och försöksprojekt i samarbete mellan lantbruksverket, Sveriges lantbruksuniversitet och jordbruksnäringen i norra Sverige.

Den del av åtgärdsprogrammet som inriktats på utbildning och rådgivning har lagt särskild vikt vid marknadsfrågor och ekonomi, företagsutveckling och nya produktionsalternativ i kombination med jordbruket.

Åtgärdsprogrammet omfattar de sju nordligaste länen och åtgärder har riktats generellt till jordbruksföretag. Stödet har tillfallit företag såväl inom det av länsstyrelsen avgränsade glesbygdsområdet som utanför detta. Det är emellertid endast en mindre del av de större och de mer specialiserade jordbruksföretagen som ligger inom glesbygdsområdet. Detta har även avspeglats i utfallet av medlens användning genom att en mindre andel av bidragen till jordbruksinvesteringar gått till företag inom glesbygdsområdet. Till detta kan också ha bidragit att jordbruksföretag i dessa områden kunnat få glesbygdssöd till sina investeringar. Däremot är andelen bidrag högre till glesbygdsområdet i fråga om investeringar i trädgård och kompletterande verksamheter. I dessa frågor har en samordning skett mellan lantbruksnämnderna och länsstyrelserna som har ansvar för glesbygdssödet. Dessutom har länsstyrelsen i flertalet län lämnat över beslutanderätten för glesbygdssödet till lantbruksnämnderna i fråga om enskilda ärenden som rör de areella näringarna.

Eftersom jord- och skogsbruket är mycket viktiga näringar för glesbygden och dess utveckling är det väsentligt att finna former för hur jord- och skogsbruksföretagen i dessa områden skall kunna drivas vidare. Detta kan eventuellt ske genom kombinationer med annan verksamhet. Glesbygds-

stödet kan här vara en möjlighet till finansiering av nya idéer och verksamheter.

Prop. 1989/90: 146

Stöd till företag i glesbygd lämnades under föregående budgetår med totalt 153 milj. kr. varav 115 milj. kr. gick till de sju nordligaste länen. I regeringens proposition (prop. 1989/90: 76) om regionalpolitik för 90-talet föreslås vissa förbättringar av glesbygdssstödet. Höjda maximala stödbelopp föreslås för stödet till företag och möjlighet ges att stödja s. k. mjuka investeringar, t. ex. produktutveckling och marknadsföring. Samtidigt föreslås att stöden till samhällelig service och till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser skall upphöra som stödformer. Detta innebär att medel frigörs, vilka kan användas t. ex. för stöd till företag eller projektverksamhet. Vidare framhålls i samma proposition att de medel som finns tillgängliga för regional projektverksamhet bör vara ett av de viktigaste instrumenten för att genomföra många av de insatser som behövs för utveckling av glesbygden och landsbygden. Mot denna bakgrund föreslås att den hittillsvarande begränsningen av hur stor del av anslaget som får användas för regional projektverksamhet tas bort. Genom samtliga förslag om regel- och anslagsförändringar bedömer föredragande statsråd att utrymme för insatser som bör beslutas av länsstyrelserna — lokaliserings- och utvecklingsbidrag, glesbygdssöd och regional projektverksamhet — kommer att öka med i storleksordningen 100 milj. kr. Därutöver föreslås anslaget räknas upp från 800 till 900 milj. kr. Dessutom föreslås att 80 milj. kr. tillförs anslaget Regionala utvecklingsinsatser m. m. för att disponeras redan under innevarande budgetår.

För egen del anser jag att det är mycket viktigt att dels göra en utvärdering av åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige, dels ta till vara de erfarenheter som har gjorts vid myndigheter, organisationer och hos företagare i samband med programmets genomförande. Det utvecklingsarbete som även i fortsättningen måste bedrivas för att bevara jordbrukets livskraft i norra Sverige bör gå vidare med väsentliga delar av åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige.

Jag anser att jordbruket i glesbygden bör kunna få stöd till såväl investeringar i jordbruket som s. k. kombinationsverksamheter, t. ex. småskalig förädling. Genom den föreslagna höjningen av medlen som är avsedda för bl. a. glesbygdssöd skapas möjligheter för detta. De utvidgade möjligheter till användning av glesbygdssstödet för s. k. "mjuka investeringar" som föreslagits i regeringens proposition om regionalpolitiken bör innebära förbättringar även för jordbruksföretagen i glesbygden. Även jordbruk utanför glesbygdsområdet kan i framtiden ha behov av utvecklingsinsatser. De utökade möjligheterna att använda tillgängliga medel i länen för regional projektverksamhet bör medföra förbättrade möjligheter att stödja utvecklingen även i detta avseende. Genom den föreslagna höjningen av medlen för regionala utvecklingsinsatser skapas förutsättningar för utökad projektverksamhet med inriktning på jordbruks- och kombinationsföretag.

Samtidigt som det treåriga programmet för särskilt stöd till jordbruket i norra Sverige upphör bör en ytterligare förstärkning av tionde huvudtitelns anslag D2. Regionala utvecklingsinsatser göras. Eftersom detta an-

slag inte är tidsbegränsat förstärks härigenom möjligheterna att stödja jordbruksföretag med kombinationsverksamheter. I samråd med statsrådet Molin föreslår jag en utökning med 100 milj. kr. För budgetåret 1990/91 bör emellertid av detta belopp 28 milj. kr. anvisas som stöd till sockerbruken på Öland och Gotland under ett särskilt anslag. Jag återkommer i det följande till anslagsfrågorna.

3.5 Startstöd till jordbrukare

Mitt förslag: Ett startstöd för jordbrukare införs den 1 juli 1990. Stödet skall ges till nyetablerade brukare i form av ett räntebidrag under högst fem år.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare konstaterat att särskilda problem kan uppstå under nyetableringsfasen för ett jordbruksföretag. Detta gäller särskilt i glesbygden där möjligheterna till kompletterande sysselsättning är små eller saknas. Ett behov av nyetableringar inom jordbruket kommer alltid att finnas i alla delar av landet.

Ett särskilt etableringsstöd infördes den 1 juli 1982. Efter den 1 juli 1985 har inga nya stöd beviljats. Stödet har formen av ett räntestöd som avtrappas. Mot bakgrund av de problem som finns vid nyetableringar och behovet av sådana bör ett startstöd för nyetablerade brukare införas. Lantbruksstyrelsen bör ges i uppdrag att föreslå de närmare formerna för ett sådant startstöd. Enligt min mening är det lämpligt att utformningen ansluter till det tidigare etableringsstödet. Räntebidraget bör vara högst 5 %-enheter och kunna erhållas under längst 5 år. Stödet bör kunna erhållas oavsett var i landet etableringen sker. Speciell hänsyn bör dock kunna tas till företag i glesbygd. Begränsningar i möjligheten att erhålla stöd bör emellertid göras vad avser bidragets storlek och brukarens ålder vid etableringen. Vidare bör krav ställas på en viss minsta omfattning av jordbruksdriften. Krav bör också kunna ställas på andelen eget kapital som sätts in i företaget. Jag vill erinra om att företag som avses att driva en med jordbruket kombinerad verksamhet härutöver också har möjlighet att erhålla regionalt bidrag för verksamheten.

Det nya startstödet för jordbrukare bör kunna träda i kraft den 1 juli 1990. För ändamålet bör ett nytt anslag föras upp på statsbudgeten. Jag återkommer i det följande till anslagsfrågan.

3.6.1 Utgångspunkter

Mitt förslag: Ett av syftena med reformen är att få en bättre miljö, ett mer varierat odlingslandskap, en ökad genetisk mångfald och ett bevarande av landskapets kulturvärden. Miljömålet i den nya livsmedelspolitiken är att slå vakt om ett rikt och varierat odlingslandskap och att minimera jordbrukets miljöbelastning på grund av växtnäringssläckage och användning av bekämpningsmedel. Det är viktigt att odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden bevaras. Ett rikt och varierat odlingslandskap är av central betydelse för flora, fauna och för att stärka den genetiska mångfalden. Jordbruket skall således beakta behovet av en god miljö och en långsiktig hushållning med naturresurserna.

Statens naturvårdsverk ges i uppdrag att i samråd med lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet följa och utvärdera miljöeffekterna av den nya livsmedelspolitiken.

LAG:s förslag: LAG har anfört att miljöaspekten på livsmedelsproduktionen har tre dimensioner. Den första avser påverkan på den egna produktionsresursen och då i första hand marken. Den andra gäller negativ påverkan på omgivningen genom olika former av störande utsläpp. Den tredje avser jordbrukets positiva bidrag till den yttre miljön i form av en rikare flora och fauna, ett öppet och varierat landskap etc. LAG anser därför att det vid val av markanvändning och bruksmetoder måste tas hänsyn till kraven på en god miljö och långsiktig hushållning med naturresurserna. LAG anför vidare att ett varierat odlingslandskap med hänsyn till betydelsen för flora och fauna och kulturmiljön är av vikt att bevara.

Remissinstanserna: Lantbruksstyrelsen anför att växtnäringssläckaget liksom användningen av kemiska bekämpningsmedel på lång sikt kommer att minska. För en snabb och varaktig omställning behövs ekonomiskt stöd för att överbliven åkermark skall bli varaktigt bevuxen. Annars kan förbrukningen av ogräsbekämpningsmedel och växtnäringssläckaget komma att öka. Lantbruksstyrelsen anser att arbetsgruppens förslag kommer att påskynda storleksrationaliseringen i jordbruket. Livsmedelsverket understryker att den föreslagna reformen på intet sätt kan ses som en ersättning för de selektiva åtgärder som nu vidtas och förutses för att minimera jordbrukets negativa miljöeffekter.

Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation anser att arealnedgång för de konventionella jordbruksprodukterna leder till minskad användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel. De sänkta produktpriserna leder också till minskad intensitet på kvarvarande arealer. Konsumentdelegationen delar utredningens uppfattning att riktade åtgärder dock även fortsättningsvis behövs.

Naturvårdsverket anser att det nu framlagda förslaget till livsmedelspolitik i stora drag kommer att innebära en fortsättning och förstärkning av

specialiseringen av nuvarande driftsformer och av obalanserna. Därmed kommer också miljöproblemen att kvarstå och kanske t. o. m. förvärras. En viss minskad kväveutlakning som följd av ändrad arealanvändning kan förutses.

Riksantikvarieämbetet anser att förslagen är knapphändigt belysta vad gäller dess konsekvenser men befarar att omfattande nedläggningar av jordbruksmark kan komma att slå hårt mot landskapets kulturvärden.

Lantbruksuniversitetet anför att utredningens förslag totalt sett kommer att innebära sänkt intensitet.

LRF anför att en omfattande nedläggning av åker i första hand kommer att beröra områden med den relativt sett lägsta intensiteten. LRF framhåller att sänkta produktpriser visserligen leder till att ekonomiskt optimum förskjuts mot något lägre intensitet/gödselinsats, men att det blir fråga om marginella förändringar. Om marknadsutrymmet blir begränsat kommer lantbrukarna att som hittills välja ekonomiskt optimal produktionsteknik. Som regel är det då fördelaktigast att lämna en del av arealen obrukad och bruka resten ganska intensivt.

Svenska naturskyddsföreningen anser att inte utredningen på ett övertygande sätt har visat att livsmedelsproduktionens miljöanpassning ökar till följd av den föreslagna avregleringen.

Skälen för mitt förslag: Miljöeffekterna av det nuvarande jordbruksstöddets utformning är en utarmning av den genetiska mångfalden, en trivialisering av flora och fauna och betydande påverkan på miljön till följd av växtnäringssläckage och bekämpningsmedelsanvändning. Genom att prisstödet indirekt stimulerat till att ta bort spåren från äldre markanvändning, har landskapet även blivit fattigare på kulturvärden. Det främsta syftet med reformen i denna del är att få en bättre miljö, ett mer varierat odlingslandskap, en ökad genetisk mångfald och bevarande av landskapets kulturvärden. Reformen bör även främja aktsamhet om de kulturvärden som inte kan regenereras om de en gång förstörts. Det råder enighet om vikten av att ha ett rikt och varierat odlingslandskap. En förutsättning för detta är att vi kan bevara en genetisk mångfald i flora och fauna och att så långt som möjligt begränsa kemikaliesamhällets belastning på denna miljö.

Kraven från samhället och jordbruksnäringen på fortlöpande effektiviseringar och rationaliseringar inom jordbruket har drivit upp produktionen så att vi i dag har såväl miljöproblem som överskottsproblem. Prisstöddets konstruktion, som innebär en premiering av producerad kvantitet har stimulerat till ett intensivt utnyttjande av olika produktionsmedel. Det har förstärkt de miljöproblem som ett i många avseenden alltför intensivt jordbruk bidrar till. En anpassning av produktionen till den inhemska efterfrågan leder till förbättringar i miljön. När betalning endast ges för efterfrågade varor och tjänster minskar incitamentet till ett intensivt utnyttjande av markresursen. Det i sin tur gör att det lönar sig mindre att använda stora mängder bekämpningsmedel och handelsgödsel. Även andra åtgärder såsom att utföra olika markåtgärder som att flytta odlingshinder, t.ex. stengärdesgårdar och stenrösen, kan komma att bli mindre lönsamt.

En livsmedelspolitik som inte ensidigt främjar en överskottsproduktion stimulerar till användning av marken för annan odling. Det ger ökade möjligheter att satsa på olika nischer inom ramen för jordbruksföretaget. Marknaden ställer i allt högre grad krav på att livsmedlen är miljövänligt producerade. Detta gäller inte minst på de exportmarknader som kan komma att bli aktuella i framtiden. Detta ökar möjligheterna att få till stånd ett miljövänligare jordbruk än det vi har i dag och uppnå de miljömål som är fastlagda för miljöpolitiken. Enligt min mening får vi med en förändrad livsmedelspolitik, med den inriktning jag har föreslagit i det föregående, den systemförändring som är nödvändig för att få till stånd ett miljövänligare jordbruk. Miljö- och landskapsfrågorna skall således i fortsättningen få en större tyngd. Med hänsyn till frågans vikt kommer jag mycket noggrant att kontinuerligt följa den nya livsmedelspolitikens effekter på miljön. Avsikten med den systemförändring som jag nu föreslår är att få till stånd en bättre miljö och ett rikare och mer varierat kulturlandskap. De medel jag föreslår i det följande är också anpassade för att uppnå detta. Även de selektiva åtgärder som regering och riksdag tidigare har beslutat om på jordbruksmiljöområdet är viktiga och har hög aktualitet. De utgör ett viktigt komplement i arbetet med att ställa om jordbruket mot ökad variation i landskapet, minskad miljöbelastning och ett bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljövärden.

Stora förändringar har skett i kulturlandskapet efter andra världskriget. Dessa har sin grund i ett förändrat markutnyttjande som i sin tur beror på bl. a. ändrade brukningsmetoder och olika rationaliserings- och strukturåtgärder. En förändring av animalieproduktionen har skett genom att svin- och fjäderfåhållningen har ökat och antalet nötkreatur har minskat. Denna förändring har medfört att vallarealen i landet har minskat kraftigt. Antalet gårdar som inte har animalieproduktion har ökat, samtidigt har de animalieproducerande företagen blivit färre och större. Denna utveckling i kombination med södra Sveriges milda klimat och i vissa områden både riklig nederbörd och genomsläppliga jordar samt en ökad användning av handelsgödsel har påverkat jordbrukets växtnäringssammansättning och försvagat möjligheterna att begränsa förlusterna av främst kväve.

Nitratförorening av grundvattnet är till följd av detta ett problem i många jordbruksbygder. Det gäller särskilt för de områden som har sandiga jordar i kombination med intensiv djurhållning. Genom att gå direkt till den huvudsakliga källan av läckaget, dvs. jordbruket, finns möjligheter att med olika åtgärder, t.ex. ändrad kvävegödsling och på olika sätt anpassad växtodling, nedbringa nitrathalten i grundvattnet. Även till luften sker kvävetillförseln i huvudsak genom utsläpp av kväveoxider och ammoniak. Ammoniakavdunstning är den största orsaken till kväveförluster vid lagring av stallgödsel. Även ammoniakavgången kan på olika sätt begränsas, främst genom åtgärder i stallarna, vid gödsellagring och vid spridning.

Riksdagen har år 1988 som jag tidigare berört beslutat om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Åtgärderna avser bl. a. regler för lagring och spridning av stallgödsel och har beräknats leda till en halvering av kväveläckaget från åkermark till år 2000. Inom ramen för det nordiska samarbe-

tet har som målsättning angetts att kväveläckaget skall halveras i vissa känsliga kustområden till år 1995 och i förhållande till år 1986.

För att stimulera lantbrukarna att snabbt bygga ut gödselvårdsanläggningarnas lagringskapacitet finns sedan år 1988 möjlighet att få bidrag med 20% av investeringskostnaden, dock högst 25000 kr., inom vissa områden.

Lantbruksstyrelsen har nyligen redovisat förslag till uppföljning av riksdagsbeslutet om miljöförbättrande åtgärder. Förslagen innebär bl. a. restriktioner i spridningstidpunkt för stallgödsel även för andra områden än de som i dag omfattas av riksdagsbeslutet samt förslag om grön mark. Förslagen kommer att remissbehandlas. Jag avser att i samband med nästa års miljöproposition återkomma till regeringen med förslag i denna fråga. I det sammanhanget kommer jag även att behandla frågan om en eventuell förändring av konstruktionen av bidraget för uppbyggnad av lagringskapacitet för gödsel.

Den moderna växtodlingen med sin specialisering och ensidighet bygger på att bekämpning av ogräs, skadesvampar och skadeinsekter kan utföras med kemiska medel. Efter att användningen av moderna bekämpningsmedel inom jordbruket har pågått sedan 1950-talet, kan i dag konstateras att dessa ibland återfinns i t. ex. yt- och grundvatten samt direkt eller indirekt påverkar den vilda floran och faunan i jordbrukslandskapet. Ett fortsatt aktivt arbete för att minska användningen av bekämpningsmedel är således enligt min mening mycket angeläget. Jag återkommer i det följande med förslag i denna del.

Utvecklingen i jordbruket har bidragit till att värdefulla områden från natur- och kulturmiljövårdssynpunkt har minskat i antal och omfattning i odlingslandskapet. Många växtarter som tidigare betraktades som vanliga och självklara inslag i landskapet är i dag sällsynta eller hotade.

För faunan har förutsättningarna för artrikedom i slättlandskapet förändrats genom att de miljöer som olika arter kräver i stor utsträckning har försvunnit. Dessa miljöer motsvaras till stor del av de delar av landskapet som har bibehållit sin prägel från äldre odlingsformer. Åtgärder måste vidtas för att bryta denna utveckling. Den påverkan på flora och fauna som jag nu beskrivit leder till att den genetiska variationen och mångfalden i landskapet utarmas. Stora monokulturer med likadana eller närbesläktade sorter är ett annat exempel på detta. Avsaknaden av variation gör dessutom dessa kulturer avsevärt mycket känsligare för skadegörare än odlingsystem där en mer varierad art- och sortsammansättning råder. Den utveckling som landskapet har genomgått har bl. a. inneburit att viktiga natur- och kulturvärden gått till spillo. Med den förändrade inriktningen av livsmedelspolitiken förändras enligt min mening en av de grundläggande orsakerna till denna utveckling. För att i framtiden bl. a. öka variationsrikedomen i odlingslandskapet och för att bevara den genetiska mångfalden och de natur- och kulturmiljövärden som finns i odlingslandskapet, har jag för avsikt att föreslå att ersättning skall kunna utgå för landskapsvårdande insatser. Jag återkommer till det i det följande.

Det är emellertid viktigt att reformens effekter på detta område noga följs. Jag avser därför att föreslå regeringen att statens naturvårdsverk får i

uppdrag att i samråd med lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet fortlöpande följa och utvärdera miljöeffekten av den nya livsmedelspolitiken.

Prop. 1989/90: 146

3.6.2 Landskapsvård

Mitt förslag: Brukningsplikten i lagen om skötsel av jordbruksmark tas bort. Kravet på tillstånd för att få ta jordbruksmark ur produktion ersätts med en anmälningsskyldighet och definitionen av jordbruksmark i skötsellagen vidgas till att även omfatta naturliga betesmarker. En anmälan om att ta jordbruksmark ur produktion skall göras till länsstyrelsen åtta månader innan marken avses tas ur produktion. För vissa, från natur- eller kulturmiljösynpunkt, särskilt värdefulla områden skall sådan anmälan göras tolv månader i förväg.

Ersättning skall kunna betalas till lantbrukare för landskapsvårdande insatser. Ett permanent anslag för bevarande av vissa från natur- eller kulturmiljösynpunkt värdefulla odlingslandskap bör därför inrättas. Ersättningen bör tills vidare bestämmas i civilrättsliga avtal mellan brukare och berörda myndigheter. Regeringen beslutar om stödets fördelning på län efter ett förslag från statens naturvårdsverk. Naturvårdsverkets förslag upprättas tillsammans med lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet. För nästa budgetår föreslås 100 milj. kr. för ändamålet.

LAG:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. LAG föreslår emellertid att en anmälan om att ta mark ur produktion skall göras endast tre månader före nedläggningen och att landskapsvårdsstödet successivt ökas från 50 milj. kr. budgetåret 1990/91 med 50 milj. kr. om året till 250 milj. kr. budgetåret 1994/95.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig om brukningsplikten. De flesta av dessa tillstyrker förslaget om att brukningsplikten skall tas bort. Sveriges jordägareförbund anser att jordbrukarnas möjligheter att bestämma över markanvändningen måste tryggas så att en markägare inte utan rätt till ersättning hindras i sitt utnyttjande av marken.

Flertalet remissinstanser som har yttrat sig om det skall föreligga tillståndsplikt eller anmälningsskyldighet tillstyrker arbetsgruppens förslag. Flera remissinstanser, däribland lantbruksstyrelsen, anser dock att anmälan måste göras längre tid i förväg än de föreslagna tre månaderna. Några remissinstanser framhåller att anmälningssplikten bör omfatta all jordbruksmark, dvs. också naturliga betesmarker.

Flera remissinstanser framhåller det önskvärda i att den skogsplantering som kan bli följden av LAG:s förslag i viss utsträckning bör styras mot användning av lövträd. Enligt några remissinstanser förbättrar det möjligheterna för en framtida återuppodling.

Ett stort antal remissinstanser, däribland statens naturvårdsverk, riksantikvarieämbetet och Boverket, anser att tillståndskravet bör behållas som ett nödvändigt instrument för att styra markanvändningen. Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att detta åtminstone bör gälla inom områden som klassificerats som riksintressanta enligt naturresurslagen.

Några remissinstanser anser att arbetsgruppens förslag står i dålig överensstämmelse med naturresurslagens bestämmelser. Statens naturvårdsverk anser att skötsellagen bör förstärkas i de avseenden som gagnar miljömålen och knyts till naturresurslagens bestämmelser.

Flertalet remissinstanser tillstyrker att ett utökat stöd för landskapsvård byggs upp. De flesta remissinstanserna anser att stödbeloppet endast räcker till att bevara de mest skyddsvärda biotoperna, kulturmiljöerna och landskapstyperna. Arbetsgruppens förslag saknar miljökonsekvensanalys enligt flera av remissinstanserna som även anser att de positiva miljöeffekterna blir minst i de områden där miljöbelastningen är störst och behöver reduceras.

Riksantikvarieämbetet anför att övergången från det nuvarande systemet till ett marknadsanpassat system inger farhågor för kulturmiljön, eftersom förslaget anvisar få och föga styrande övergångsåtgärder. Från kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att nedläggning av jordbruksmark inte drabbar de områden som redan varit föremål för en omfattande nedläggning.

Lantbruksstyrelsen anser att förslagens miljökonsekvenser är mer omfattande och svåröverskådliga än vad som framgår av arbetsgruppens analyser. Styrelsen tillstyrker att ett utökat stöd för landskapsvård byggs upp, men bedömer att det föreslagna anslaget på 250 milj. kr. per år endast räcker till att bevara de mest skyddsvärda biotoperna, kulturmiljöerna och landskapstyperna. Naturvårdsverket anför att utredningens förslag innebär att landskapsomvandlingen kommer att ske ännu snabbare än hittills och på ett sätt som inte tillräckligt tar till vara landskapets värden. Verket bedömer att minst 500 milj. kr. behöver avsättas till NOLA-stöd för att rädda hälften av riksintressanta odlingsområden. Den nu föreslagna nya livsmedelspolitiken kommer enligt naturvårdsverket att påskynda nedläggningen av framför allt betesmarker i skogs- och mellanbygder men även av åkermark, bl. a. i Norrland.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att miljökonsekvensanalysen måste betraktas som svag, varför det är svårt att få en klar bild av förslagens miljöeffekter, vilket bör mana till försiktighet.

Skälen för mitt förslag: Åkermark och kultiverad betesmark skall om marken är lämplig för jordbruksproduktion enligt bestämmelserna i skötsellagen brukas på ett ändamålsenligt sätt. Marken får inte tas ur produktion utan tillstånd. Syftet med bestämmelserna är att motverka att jordbruksmark läggs ned. Gällande skötsellag är från år 1979. Sedan dess har produktiviteten i jordbruket ökat och förutsättningarna att på ett lönsamt sätt få avsättning för det som produceras har minskat. I och med denna utveckling har skötsellagens bestämmelser om bruksplikt blivit otidsenliga.

Genom ändringar år 1987 av skötsellagen har möjligheten att få tillstånd

till nedläggning av åkermark vidgats. Enbart en vidgad tillståndsmöjlighet är enligt min mening inte tillräcklig för att i ett längre perspektiv uppnå ett utnyttjande av marken som är lämpligt både från enskild och från samhällsekonomisk synpunkt. Med en ändrad livsmedelspolitik där större krav ställs på lantbrukarna att agera som företagare på en marknad finns inte skäl att ha kvar bestämmelser om att jordbruksföretagarna skall vara skyldiga att hålla all nuvarande jordbruksmark i produktion. Jordbruksföretagarna måste själva få avgöra på vilket sätt jordbruksmarken skall användas om de skall kunna möta marknadens skiftande krav. Jag anser mot den bakgrunden att brukningsplikten och tillståndsplikten för den som vill ta jordbruksmark ur produktion inte längre bör behållas.

Den nya livsmedelspolitiken innebär bl. a. att samhället i fortsättningen endast skall betala för efterfrågade varor och tjänster. I de fall natur- eller kulturmiljövården i odlingslandskapet hotas till följd av att brukaren har för avsikt att t. ex. plantera skog på marken, bör samhället ha möjlighet att avtala med brukaren att mot viss ersättning fortsätta med jordbruksproduktion. I vissa fall bör även omkringliggande mark kunna komma i fråga för ersättning om länsstyrelsen bedömer att marken i fråga är av vikt för att kunna skapa den helhetsbild av landskapet som natur- eller kulturmiljövården kräver. Bevarande av denna helhetsbild i landskapet är också ett av syftena med möjligheten att få ersättning för landskapsvårdande insatser i odlingslandskapet. Länsstyrelsen bör också ha möjlighet att inom ramen för de medel som anslås för landskapsvårdande åtgärder själv gå in aktivt för att bevara vissa naturtyper. På så sätt skapas ytterligare möjligheter för samhället att säkerställa värdefulla miljöer i landskapet och att få den variationsrikedom och flexibilitet i användningen som är nödvändig. Jag återkommer i det följande till denna fråga.

För att myndigheterna skall kunna agera krävs att de får vetskap om när en jordbrukare har för avsikt att ta jordbruksmark ur produktion. Enligt min mening kan detta tillgodoses genom att det införs en anmälnings skyldighet till länsstyrelsen för den som har för avsikt att ta jordbruksmark ur produktion. Det är viktigt att anmälan sker i så god tid att länsstyrelsen får möjlighet och tid att bedöma om den aktuella marken är angelägen att bevara. Enligt min bedömning bör i de allra flesta fall åtta månader vara en skälig tid. Myndigheterna har då möjlighet att besiktiga området under sommarhalvåret, vilket är nödvändigt för att avgöra hur de natur- och kulturmiljövården som berörs skall bedömas.

För vissa från naturvårds- eller kulturmiljövårdssynpunkt särskilt betydelsefulla områden kan emellertid denna tid behöva utsträckas till tolv månader. I detta sammanhang är det viktigt att påpeka det angelägna i att länsstyrelserna så snabbt som möjligt meddelar den som anmält sin avsikt att ta jordbruksmark ur produktion att området är betydelsefullt från naturvårds- eller kulturmiljövårdssynpunkt och att myndigheten har för avsikt att ta upp förhandlingar om ett fortsatt brukande enligt vad jag beskrivit i det föregående. På så sätt bör onödigt dröjsmål vid handläggning av dessa ärenden kunna undvikas. De områden där det kan bli aktuellt att kräva anmälan tolv månader innan marken får tas ur produktion bör redan innan vara väl kända av både länsstyrelse och markägare.

Dessa bevarandevärda miljöer finns ofta redovisade i länsstyrelsernas naturvårdsplaner eller i kommunala översiktsplaner enligt plan- och bygglagen (1987:10).

Naturliga betesmarker omfattas för närvarande inte av något tillståndskrav. Jag anser att det är angeläget att myndigheterna får kännedom också om när sådana marker tas ur drift. Sådana marker bör i stor utsträckning hållas i hävd av natur- eller kulturmiljöskäl. Anmälningsskyldigheten bör därför även omfatta nedläggning av sådana marker.

Om jordbrukarna, som jag föreslår, i ökad utsträckning ges möjlighet att anpassa markanvändningen till de förutsättningar som för tillfället råder, är det viktigt att betona att marken skall anses vara jordbruksmark även om den tillfälligt har tagits ur jordbruksproduktion. För att skapa tillräcklig flexibilitet i produktionssystemet måste det vara tillåtet för en markägare att låta åkermark vila under en period för att därefter återuppta brukandet när förutsättningarna medger det. Att marken inte har brukats på flera år innebär därför inte automatiskt att marken inte längre används för jordbruksproduktion. Omständigheter som bl. a. strukturen på det jordbruksföretag i vilket marken ingår och företagets inriktning måste vägas in i bedömningen. Länsstyrelsen bör som framgår av vad jag nyss anfört vara den myndighet som skall handlägga nedlägningsfrågorna. Dessa utökade arbetsuppgifter för länsstyrelserna bör finansieras genom omprioriteringar av myndigheternas verksamhet. Det är vidare enligt min mening naturligt att i detta sammanhang engagera den kompetens som lantbruksnämnderna utgör på detta område.

Natur- och kulturmiljövården är inte endast en statlig angelägenhet utan är även ett ansvar för kommunerna. Myndigheterna bör därför i dessa frågor samråda med kommunen. Kommunerna har möjlighet att själva sluta avtal med fastighetsägare om fortsatt brukande eller att svara för viss del av kostnaden för den landskapsvård som myndigheten avtalar om. Det är därför viktigt att de överväganden som länsstyrelsen gör i fråga om ett fortsatt brukande av marken sker i samråd med kommunen så att även denna får möjlighet att ta till vara de kommunala intressena.

Även med stöd av gällande bestämmelser i naturvårdslagen (1964:822) är det möjligt att ingripa för att skydda och vårda odlingslandskapet. Detta kan ske t. ex. genom bildandet av naturreservat eller naturvårdsområde. När länsstyrelsen beslutar om bildande av naturreservat kan den föreskriva vissa inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheten liksom att vissa åtgärder vidtas. Bestämmelserna om naturreservat innebär även att kulturvärden i landskapet kan skyddas. Naturreservat kan därför bildas t. ex. för att skydda öppen bygd mot igenskogning.

Även på andra sätt kan åtgärder vidtas för att skydda eller vårda naturmiljön, nämligen genom att länsstyrelsen avsätter områden till naturvårdsområde. Även i sådana fall är ägaren skyldig att tåla vissa inskränkningar i nyttjandet och visst intrång. Beslut om naturreservat och naturvårdsområde blir bindande också mot ny ägare av fastigheten. Kommunerna har rätt, efter delegation från länsstyrelsen, att själva bilda naturreservat eller naturvårdsområde.

Naturvårdslagen är för närvarande föremål för översyn av naturvårds-

lagsutredningen (ME 1988:04). Översynen syftar till att kartlägga om den nuvarande lagstiftningen tar till vara naturvårdens intressen i tillräcklig omfattning. Den skall även innehålla övervägande om kompletteringar behövs med hänsyn till kulturmiljövårdens intressen. Arbetet har beröringspunkter med de åtgärder som kan behöva vidtas till följd av en ny livsmedelspolitikens inverkan på odlingslandskapet. Arbetet beräknas vara slutfört i början av maj 1990.

Regeringen har den 21 december 1989 uppdragit åt statens naturvårdsverk att utarbeta en aktionsplan för naturvården. Av de riktlinjer för arbetet som regeringen har angett framgår bl. a. att alla förekommande naturtyper bör säkerställas så att de kan bibehållas i ekologisk stabilitet. Särskild uppmärksamhet bör ägnas bl. a. vissa miljöer i odlingslandskapet med stora natur- och kulturvården.

Enligt riktlinjerna bör naturvårdsverket göra en bedömning av hur gällande lagstiftning och de övriga medel som i dag står till förfogande för att bevara naturtyper och arter i vardagslandskapet — inkl. marina och limniska miljöer — svarar mot de miljöpolitiska målen.

Naturvårdsverket skall senast den 1 september 1990 redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och som behöver vidtas för att säkerställa en långsiktig hushållning med naturresurser och för att bevara naturtyper och arter.

Mot bakgrund av vad jag nyss har anfört om pågående överväganden rörande naturvårdslagstiftningen och aktionsplan för naturvården har jag, i samråd med cheferna för utbildningsdepartementet och miljö- och energidepartementet, funnit att det bör övervägas om anmälningsplikten vad gäller jordbruksmark av särskild betydelse för naturvården eller kulturmiljövården bör förenas med möjligheter att ställa villkor och, i fall av särskild betydelse för natur- och kulturmiljövården, vägra omföringen till det nyttjande som anmälaren önskar. I avvaktan på dessa överväganden anser jag såsom jag tidigare anfört att den tidigare föreslagna anmälningsplikten skall kunna utsträckas till ett år. Det finns emellertid anledning att återkomma till den frågan i den miljöpolitiska proposition som regeringen avser förelägga riksdagen våren 1991.

Den areal som vid en avreglering kommer att överföras till annan användning bidrar i dag till att hålla landskapet öppet och innehåller vissa natur- och kulturmiljövården. I den mån dessa värden är av nationellt intresse bör samhället enligt min mening i fortsättningen ta ett ökat ansvar för att den marken även fortsättningsvis hålls i hävd. Detta ansvar har hittills i stor utsträckning legat på den enskilde markägaren genom skötselagens bestämmelser om brukningsplikt och tillståndskrav för att ta marken ur produktion. I det föregående har jag redovisat skälen till att dessa bestämmelser nu bör tas bort. Den fortsatta hävden av denna typ av arealer bör i stället kunna säkerställas genom att länsstyrelsen träffar avtal med den berörda brukaren om att mot viss ersättning för detta landskapsvårdande arbete fortsätta hävden. Tills vidare bör civilrättsliga avtal vara den modell som tillämpas. Stor erfarenhet av detta finns redan hos lantbruksnämnder och länsstyrelser bl. a. genom de möjligheter till bidrag för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, s. k. NOLA-bidrag, som finns

att tillgå sedan 1986. I det uppdrag att följa och utvärdera miljöeffekterna som regeringen avser att ge till naturvårdsverket, bör ingå att utvärdera formerna för hanteringen av anslaget till landskapsvård.

Grunden för en fungerande landskapsvård måste vara ekonomiskt bärkraftiga jordbruksföretag. Områden där det kan bli aktuellt med avtal om landskapsvård måste väljas så att det för överskådlig framtid finns förutsättningar för ett levande jordbruk med möjlighet till djurhållning. Helhetsbilden av landskapet som kulturbärare är viktig. Av den anledningen bör utgångspunkten vara att avtal endast träffas om det innebär att nationellt intressanta natur- och kulturmiljövärden i landskapet kan säkerställas. I vissa fall bör dock, som jag tidigare påpekat, ersättning kunna utgå till angränsande arealer om de behövs för ett bevarat helhetsintryck av landskapets natur- och kulturvärden. Avtal om ersättning för fortsatt brukande bör komma i fråga i bl. a. de fall brukaren anmält sin avsikt att ta marken ur jordbruksproduktion. Principen bör, som jag tidigare redovisat, vara att endast betala för efterfrågade varor och tjänster. Inom ramen för ett anslag för landskapsvårdande åtgärder bör dock länsstyrelsen ha möjlighet att aktivt verka för att marker av nationellt intresse från natur- eller kulturmiljövårdssynpunkt hålls öppna. Ersättning skall dock inte kunna komma i fråga för olika punktvisa natur- eller kulturvärden. För den typen av naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet disponerar såväl naturvårdsverket som lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet särskilda medel.

Regeringen har i februari i år uppdragit åt statens naturvårdsverk att i samråd med lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet utforma ett stöd för att bevara vissa odlingslandskap enligt bl. a. de riktlinjer jag nyss redovisat. Utgångspunkten för uppdraget har varit att huvuddelen av de medel som anvisas skall fördelas regionalt. Myndigheterna har var för sig lämnat en delredovisning av uppdraget i den del som avser kriterier för fördelning av ersättning och praktisk hantering. Det är angeläget att framhålla vikten av att samråd sker mellan de berörda myndigheterna. En utgångspunkt för anslaget till landskapsvård ersättning är att anslaget skall användas till att säkerställa värdefulla miljöer som innehåller fastlagda kvaliteter från naturvårds- eller kulturmiljövårdssynpunkt. Anslaget skall i huvudsak användas till markvård. En annan utgångspunkt för landskapsvård ersättning bör vara en helhetssyn. Det finns nästan alltid starka samband mellan bevarandet av naturvärden och kulturmiljövärden.

Enligt min mening bör väsentligt större belopp än vad LAG föreslagit anvisas de kommande tre åren. Således föreslår jag ett i förhållande till LAG:s förslag dubbelt så stort belopp för budgetåren 1990/91 och 1991/92, dvs. 100 resp. 200 milj. kr. För budgetåret 1992/93 bör 250 milj. kr. anvisas. Storleken på bidrag åren därefter får bedömas när närmare erfarenheter vunnits.

Medel för detta ändamål bör anvisas över fjortonde huvudtiteln som ett nytt anslag benämnt Landskapsvårdande åtgärder. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för utbildnings- och miljö- och energidepartementen. Jag återkommer till frågan om anslag för budgetåret 1990/91 under avsnittet anslagsfrågor.

Regeringen fördelar anslaget till länsstyrelserna efter förslag från naturvårdsverket. Förslaget skall utarbetas gemensamt med riksantikvarieämbetet och lantbruksstyrelsen och bl. a. omfatta förslag om länsvis fördelning och lämpliga målsättningar för anslagets fördelning så att myndigheternas intressen kan beaktas inom ramen för en helhetssyn på anslagets användning. Målsättningarna skall vara så formulerade att en uppföljning och utvärdering av måluppfyllelsen kan genomföras. Naturvårdsverket bör få i uppdrag av regeringen att, i samarbete med riksantikvarieämbetet och lantbruksstyrelsen, kontinuerligt följa användningen av medlen vid länsstyrelserna samt utvärdera effekterna och behovet av landskapsvårdsersättningen. Regeringen avser att anvisa vissa resurser till statens naturvårdsverk, lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet för den ökade centrala administration som blir ett resultat av regeringens beslut om landskapsvårdsersättning. På regional nivå bör ansvaret för det praktiska arbetet åligga dels länsstyrelsernas miljövårds- och kulturmiljöenheter i samråd med planenheter, dels lantbruksnämnderna. Det är viktigt att lantbruksnämndernas kompetens i bl. a. ekonomiska och tekniska frågor kan utnyttjas. Jag vill i detta sammanhang erinra om att lantbruksnämnderna från den 1 juli 1991 kommer att ingå i länsstyrelserna.

Den ersättning jag nu har föreslagit bör bara komma i fråga när det finns ett nationellt intresse av att bevara marken i hävd. Jag vill slutligen understryka det ansvar kommunerna har för bevarandet av odlingslandskap av lokalt intresse. Vid ett lokalt intresse bör således ansvaret åvila kommunerna.

Genom de ersättningar för landskapsvård jag nu föreslår och i kombination med de möjligheter naturvårdslagen erbjuder samt frivilliga åtaganden från bl. a. kommuner kommer det att finnas goda möjligheter att säkerställa värdefulla områden i odlingslandskapet. Riksantikvarieämbetet anser att insatserna måste ges sådan omfattning att alla faser av jordbrukets kolonisationsförlopp finns representerade i framtidens odlingslandskap. Statens naturvårdsverk har beräknat att minst hälften av de ännu återstående naturliga ängs- och hagmarkerna har sådant värde att de bör bevaras. För att bibehålla helhetsbilden och karaktären i stort i dessa områden krävs dessutom att även viss omgivande betes- och åkermark hävdas. Även vissa områden med värdefull landskapsbild bör enligt naturvårdsverket bevaras.

Jag bedömer dock inte att all den åkermark som kan komma att tas ur produktion till följd av reformen tillhör de marker som är särskilt bevarandevärda av natur- eller kulturmiljöskäl. En stor del av den mark som naturvårdsverket anser bör bevaras skulle även komma att tas ur produktion med en fortsättning av nuvarande jordbrukspolitik. Även sådan mark skall, om det finns sådana skäl, bevaras och kunna komma i åtnjutande av de medel som jag föreslår.

Enligt min uppfattning skall samhället erbjuda ersättning när marken inte kan hävdas på kommersiella villkor utan statligt ingripande. Det bör dock enligt min mening inte betalas ut generella ersättningar eller bidrag per ha eller djur. Grunderna för ersättning kan, liksom behovet, variera från fall till fall.

Det är i dag inte möjligt att avgöra exakt hur stor del av bevarandevärd areal som kan komma att beröras av den föreslagna reformen. Genom den anmälningsplikt som införs skapas det rådrum som de landskapsvårdande myndigheterna kan behöva för att påverka utvecklingen i önskvärd riktning och få till stånd ett fortsatt brukande av aktuella arealer. Med det stöd och den anmälningsplikt jag föreslagit har samhället skaffat sig ett bra instrument för att bevara de odlingslandskap som är av nationellt intresse.

Därutöver finns, som jag tidigare påpekat, möjligheten att med stöd av naturvårdslagen skapa naturreservat eller naturvårdsområden, om ett avtal om fortsatt brukande inte går att träffa med den berörda markägaren, och natur- eller kulturmiljövårderna är sådana att ett bevarande är önskvärt.

3.6.3 Minskad användning av kemiska bekämpningsmedel

Min bedömning: Målet är att eliminera hälso- och miljöriskerna vid användningen av kemiska bekämpningsmedel. Ett annat mål inom ramen för arbetet att minska användningen av bekämpningsmedel inom jordbruket är att användningen av kemiska bekämpningsmedel ytterligare skall halveras till strax efter mitten på nittio-talet. Lantbruksstyrelsen får i uppdrag att i samråd med naturvårdsverket och kemikalieinspektionen definiera de problemområden där det är särskilt angeläget att få till stånd en riskminskning och att utarbeta program för detta. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 1991. Ett medel i arbetet bör vara en fortsatt skärpt behovsprövning och risk-nyttovärdering vid godkännande av bekämpningsmedel.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med min bedömning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser förordar en minskad användning enligt utredningens alternativ III a. Flera remissinstanser anför att minskad mängd bekämpningsmedel är ett grovt mått på uppnådd riskminskning och anför att kvantitativa mål kan leda till felaktiga prioriteringar av åtgärder. Målen måste formuleras på annat sätt och relateras till de risker och problem som är förknippade med användningen av bekämpningsmedel.

Skälen för min bedömning: Regeringen beslutade i januari 1987 om ett program för att minska hälso- och miljöriskerna vid användning av bekämpningsmedel i jordbruket. Programmet omfattar åtgärder som innebär en övergång till användning av medel som medför mindre risker från hälso- och miljösynpunkt. Programmet omfattar även en vidgad kontroll av bekämpningsmedelsrester i livsmedel och särskilda åtgärder för att minska användningen av bekämpningsmedel såsom bättre behovsanpassning och spridningsteknik. Den minskade användningen av ogräsmedel förutses nås genom användning av lägre doser och s. k. lågdospreparat.

Ett av målen i programmet är att nå en halvering av användningen av

mängden verksam beståndsdel före utgången av år 1990. Utgångspunkt skall vara medeltalet av förbrukningen, mätt i försåld mängd, åren 1981 – 1985.

Den genomsnittliga försäljningen av bekämpningsmedel uppgick åren 1981 – 1985 till 4 500 ton aktiv substans per år. En halverad användning innebär således 2 250 ton per år. Genom en minskad användning i kombination med övergång till medel med mindre risker, där bl. a. äldre, från hälso- och miljösynpunkt ofullständigt dokumenterade medel förbjuds, nås en avsevärd reducering av riskerna. De myndigheter som ansvarar för att programmet genomförs har bedömt att en halverad användning är möjlig att nå vid utgången av år 1990 trots att alla åtgärder som programmet omfattar då ännu inte har fått full effekt.

De hälso- och miljörisker som är kopplade till användningen av kemiska bekämpningsmedel är arbetsmiljörisker, risker för den yttre miljön och risker för bekämpningsmedelsrester i livsmedel. När ett bekämpningsmedel används, finns det risk för att den som arbetar med medlet får det på sig genom hudkontakt eller i sig genom inandning.

I den yttre miljön kan bekämpningsmedel orsaka skador genom att det hamnar utanför det avsedda spridningsområdet. Det kan ske genom vindavdrift och utlakning, men även genom avdunstning och ytavrinning. I naturmiljön kan medlens effekter påverka faunan. De djur, som lever av ogräs eller av insekter som har en del av sin livscykel på ogräset, får mindre tillgång till föda, när en kemisk bekämpning sätts in. Därigenom har medlen indirekta effekter på även andra arter än dem man avser att bekämpa. Effekter av bekämpningsmedel har påvisats hos en lång rad organismer, som inte är avsedda att bekämpas, både i och utanför åkern. Ogräsmedlen har således både direkt och indirekt allvarliga effekter på faunan, och livsvillkoren för många djurarter försämras. Flertalet insektsmedel och vissa svampmedel skadar dessutom olika insekter som kan ha betydelse för att begränsa olika skadegörande angrepp.

För att förbättra hanteringen av bekämpningsmedel har kraven på tillstånd och utbildning för att använda bekämpningsmedel avsevärt skärpts. Huvuddelen av de bekämpningsmedel som används yrkesmässigt inom jord- och skogsbruket samt trädgårdsnäringen omfattas numera av utbildningskrav.

Människor kan utsättas för risker av bekämpningsmedel i den yttre miljön, bl. a. av förorenat dricksvatten. Bekämpningsmedel som driver med vinden kan ge upphov till besvärssymptom och obehag av lukt hos dem som vistas i närheten. Under 1980-talet har en rad olika bekämpningsmedel regelbundet påträffats vid de analyser som gjorts i svenska vattendrag. Under senare tid har det också framkommit uppgifter om att bekämpningsmedel förekommer i grundvatten. Orsakerna till att bekämpningsmedel återfinns i yt- och grundvatten kan vara flera, t. ex. en bristfälligt hantering, att det verksamma ännu inte hinner brytas ned innan det når vattnet eller att användningsområdet för bekämpningsmedlet är olämpligt.

Rester av bekämpningsmedel i livsmedel kan utgöra en hälsorisk. Livsmedelsverket har därför fastställt övre gränser för bekämpningsmedelsres-

ter i livsmedel. För att kontrollera om det förekommer rester av bekämpningsmedel i frukter, bär, grönsaker och potatis gör livsmedelsverket stickprovsmässiga rutinkontroller av dessa livsmedel. Sedan år 1988 har kontrollen utvidgats och omfattar numera även spannmål och dricksvatten.

Som jag har redovisat görs stora ansträngningar för att begränsa riskerna med användning av bekämpningsmedel i jordbruket och trädgårdsnäringen. Vi har kommit en bit på väg mot ett jordbruk som kan klara sig med ett minimum av kemiska bekämpningsmedel. Det är emellertid angeläget att fortsätta arbetet med att ytterligare minska hälso- och miljöriskerna med användning av bekämpningsmedel i jordbruket. Det är därför viktigt att arbetet fortsätter med en hög ambitionsnivå.

För att få underlag till ytterligare åtgärder beslutade regeringen i september 1988 att uppdraga åt lantbruksstyrelsen, statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen att i samråd utreda och lämna förslag till åtgärder för att ytterligare minska riskerna med användning av bekämpningsmedel. Uppdraget har redovisats i rapporten *Minskad kemisk bekämpning*. Rapporten har remissbehandlats.

Rapporten redovisar sex olika alternativ för att minska användningen av bekämpningsmedel i jordbruket. Alternativ Ia innebär en övergång till lågdosmedel för ogräsbekämpning i stråsäd och en reducering av ogräsbekämpning i övrigt. Viss ogräsbekämpning förutsätts ske mekaniskt och svamp- och insektsbekämpning i stråsäd förbjuds. Utredningen anför att minskningen kan genomföras med hjälp av olika styrmedel som begränsning av användningsområden för olika bekämpningsmedel, ökade miljöavgifter och rådgivning. Alternativ Ib innebär förutom begränsningarna i Ia att kemisk bekämpning mot ogräs i stråsäd upphör. Grön träda krävs för att bemästra de ogräsproblem som kan bli följden. Styrmedlen i detta alternativ blir desamma som i alternativ Ia. Dessutom krävs ett stöd till jordbruksföretagarna för att klara kostnaderna som orsakas av trädesskravet. Både alternativ Ia och Ib innebär en ytterligare halverad användning av bekämpningsmedel inom en femårsperiod. Alternativ IIa innebär i princip förbud mot all kemisk bekämpning utom betning. Detta kan ske genom att omfattande arealer läggs i träda för att bemästra ogräsproblemen och att skador till följd av svamp och insektsangrepp accepteras. Sockerbetsodling och odling av våroljeväxter bedöms upphöra till följd av allvarliga problem med ogräs och insekter. Alternativ IIb innebär att även betning förbjuds. Därmed bedöms höstveten bli omöjligt att odla till följd av utsädesburna svampangrepp. Ett tredje alternativ som utredningen presenterar innebär bl. a. en hårdare behovsprövning och risk-nyttovärdering i samband med godkännande av bekämpningsmedel. I utredningens III-a-alternativ förutsätts doserna i ogräsbekämpningen kunna reduceras till hälften i stråsäd vid växtodlingsföretag och kvartsdoser vid nötkreatursföretag. III-b-alternativet används kvartsdoser i stråsädesodlingen vid alla företag genom att grönträda införs vid växtodlingsföretagen. Alternativet kräver att avgifterna på bekämpningsmedel höjs och att förbud mot användning av vissa typer av bekämpningsmedel införs. Utredningen bedömer att alternativ III bör kunna halvera bekämpningsmedelsanvänd-

ningen inom en tioårsperiod. Kostnaderna för jordbruket blir enligt utredningen störst för alternativ II och lägst för alternativ III.

Enligt min åsikt kan samhället inte acceptera hälso- och miljörisker på grund av att det förekommer rester av bekämpningsmedel i grundvatten och vattendrag, i livsmedel och utanför det bekämpade området. Inte heller kan accepteras hälsorisker på grund av bekämpningsarbete. Den generella målsättningen att minimera hälso- och miljöriskerna vid bekämpningsmedelsanvändning bör därför kompletteras med specifika åtgärdsprogram för att få till stånd en riskminskning inom vissa speciella problemområden. Det är således angeläget att identifiera de problemområden där riskerna för hälsa och miljö är störst och att utarbeta program för att nedbringa riskerna till ett minimum. Lantbruksstyrelsen bör därför få i uppdrag att i samråd med naturvårdsverket och kemikalieinspektionen ta fram underlag för att bedöma de risker jag nämnt och att utarbeta de speciella program som kan behövas för att nå detta mål.

Ett av målen för det fortsatta arbetet bör liksom tidigare vara att eliminera de hälso- och miljörisker som kan uppstå vid användning av bekämpningsmedel.

Kraven har, såsom jag tidigare angett, skärpts för att få ett nytt bekämpningsmedel godkänt och även kraven på dokumentation av hälso- och miljöfarliga egenskaper har blivit strängare. Det är också angeläget att äldre, dåligt dokumenterade medel gallras ut eller att dokumentationen dateras upp och kompletteras med dagens krav. Nya medel är regelmässigt mer selektiva och alltid betydligt bättre dokumenterade från hälso- och miljösynpunkt. En fortsatt skärpt behovsprövning och risk-nyttovärdering vid godkännande av bekämpningsmedel är således enligt min mening av största vikt i det fortsatta arbetet. Det kan bl. a. innebära att godkännande för de farligaste medlen dras in eller att användningsområdet inskränks. Det kan också innebära ökade krav på utbildning och kunskap hos den som skall använda medlet i fråga.

Det är vidare i det fortsatta arbetet angeläget att målet görs konkret, klart och entydigt och att det är relaterat till de risker som är förknippade med användningen. Målet bör också vara mätbart. Man måste kunna veta i vilken utsträckning det nås. Mot den bakgrunden bör återigen ett kvantitativt mål anges i form av minskad användning. Minskad användning är således enligt min bedömning även i fortsättningen ett av de viktigaste medlen för att minska hälso- och miljöriskerna med användning av bekämpningsmedel. Det pågående arbetet med att reducera användningen bör därför enligt min mening intensifieras. Jag återkommer i det följande med förslag som innebär att ytterligare medel anvisas för åtgärder på detta område. Den halverade användning som nås under innevarande femårsperiod (1986 – 1990) innebär emellertid inte att alla risker vid användningen elimineras. Därför bör enligt min mening användningen av aktiv substans ytterligare halveras till strax efter mitten på nittioalet. Jag bedömer att det är en realistisk målsättning mot bakgrund av de direkta åtgärder jag föreslår på området och den effekt som omställningen av livsmedelspolitiken ger. Samtidigt vill jag betona att det är högt ställda krav och att det därför är viktigt att även i fortsättningen följa utvecklingen noga för att

kunna föreslå ytterligare åtgärder om det skulle bli nödvändigt. Den halvering av användningen som skall eftersträvas är ett konkret och tydligt sätt att uppskatta den minskade risk som blir följden av kontinuerligt hårdare krav på bekämpningsmedlen och på dem som använder dem. Även andra mått, som antal doser per hektar eller dosyta, dvs. hur stor areal man kan bekämpa med en viss mängd bekämpningsmedel, skall användas som ett komplement för att få en bredare bedömning av den eftersträvalda riskminskningen.

Min uppfattning är således att minskad mängd aktiv substans väl speglar en minskad hälso- och miljörisk. Det är emellertid, som jag tidigare påpekat, även viktigt att den risk-nyttovärdering och behovsprövning som görs vid godkännande av ett bekämpningsmedel skärps för att ytterligare skynda på arbetet med riskminimering på detta område. Så sker också inom ramen för nuvarande arbete.

Styrmedel

Min bedömning: Med hänsyn till bl. a. den pågående miljöavgiftsutredningen vidtas inte nu någon förändring av konstruktion eller storlek av miljöavgiften på bekämpningsmedel. Ytterligare medel anvisas för olika försöks-, utvecklings- och rådgivningsinsatser på framför allt ogrässidan. Lantbruksstyrelsen bör få i uppdrag att i samråd med statens naturvårdsverk föreslå särskilda åtgärder till skydd för floran och faunan i åkerns kantzoner.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med min bedömning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser förordar en oförändrad avgift. Några framför att avgifterna bör konstrueras så att de styr mot användning av mindre riskabla medel.

Skälen för min bedömning: Miljöavgiften kan konstrueras på olika sätt. Ett alternativ är att ta ut en avgift per hektardos, dvs. en miljöavgift som är konstruerad på samma sätt som nuvarande prisregleringsavgift. En sådan avgift är till skillnad från nuvarande avgift konkurrensneutral mellan olika typer av preparat. Ett annat alternativ är att ta ut en avgift som styr över användningen av bekämpningsmedel till sådana som är mindre riskabla från hälso- och miljöskyddssynpunkt. Avgiften sätts i detta fall högre för de mer riskabla preparaten.

Nuvarande miljöavgift, som tas ut per kg verksam beståndsdel i medlet, är relaterad till riskerna så till vida att avgiften är högre för en större dos än för en mindre. Avgiftens storlek är således för närvarande inte relaterad till ett preparats farliga egenskaper.

Den reform av livsmedelspolitiken och det ekonomiska stödet till jordbruket som jag föreslår kommer enligt min bedömning att verka i riktning mot en begränsad användning av bekämpningsmedel. Detta följer av att mindre areal kommer att brukas men också beroende på att incitamentet till att använda stora mängder bekämpningsmedel kommer att minska.

Det är enligt min mening angeläget att mot bakgrund av en avreglerad livsmedelssektor se över behovet av att förändra nuvarande miljöavgifter inom jordbruksområdet. Regeringen har därför till miljöavgiftsutredningen (ME 1988:03) i februari i år överlämnat rapporten (Ds 1989:63) En ny livsmedelspolitik för överväganden i den del den avser avgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Jag har från utredningen erfarit att den bl. a. avser att behandla frågan om konstruktionen av miljöavgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel i sitt slutbetänkande som redovisas senast den 1 juli i år. I avvaktan på utredningens förslag och behandlingen av dessa bör enligt min mening en förändring av miljöavgiftens storlek och konstruktion anstå.

Inom ramen för pågående arbete med att minska användningen av bekämpningsmedel bedrivs olika försöks- och utvecklingsprojekt inom områdena ogräs-, växtskydds- och spridningsteknik. Vidare bedrivs prognos- och varningsverksamhet inom växtskyddsområdet och genom lantbruksnämnderna ges rådgivning om reducerad användning av ogräsmiddel. Vidare har medel avsatts för funktionstester av lantbrukssprutor och rådgivning om spridningsteknik.

För det fortsatta arbetet krävs ytterligare betydande insatser på dessa områden, dock främst inom ogräsbekämpningsområdet. Även insatser för att klargöra bekämpningsmedlens effekter på den yttre miljön är angelägna liksom insatser när det gäller möjligheterna att spåra olika främmande substanser i såväl miljön som livsmedel och foder till djur. Försöks- och utvecklingsprojekt inom flora- och faunavårdsområdena är ytterligare ett angeläget ändamål för vilket resurser bör anvisas.

I de delar utvecklingsarbetet avser utveckling av grundläggande kunskap bör ansvaret vila direkt på berörda forskningsinstitutioner och forskningsfinansierande organ att göra nödvändiga omprioriteringar. Vissa förstärkningar i det nu pågående programmet bedömer jag dock som nödvändiga. Sammanlagt bör enligt min mening ytterligare 15 milj. kr. anvisas för ändamålet. Jag återkommer till anslagen för budgetåret 1990/91 i det följande.

Ett flertal lagar och förordningar reglerar eller berör hantering och användning av kemiska bekämpningsmedel. Det är viktigt att lantbrukarna görs uppmärksamma på och får information om de regler som gäller på området. Information bör i första hand tillhandahållas av näringen själv, kommunerna och lantbruksnämnderna.

Regionalt och lokalt kan det finnas behov av att begränsa användningen av bekämpningsmedel för att skydda särskilt värdefulla växtlokaler, känsliga vattenområden m.m. På regional nivå kan länsstyrelsen enligt 15 § förordningen (1985:836) om bekämpningsmedel meddela föreskrifter i det enskilda fallet om krav på tillstånd att sprida bekämpningsmedel inom visst område. Det är viktigt att denna regionala möjlighet finns samtidigt som det är viktigt att betona att nationella regler i huvudsak bör gälla för användning av kemiska bekämpningsmedel. Naturvårdsverket bör genom vidgade allmänna råd ange hur 15 § kan tillämpas för att begränsa användningen av bekämpningsmedel inom känsliga områden såsom dikesrenar.

Som jag tidigare berört utgör åkerholmar, vägkanter och dikesrenar

värdefulla och artrika områden i åkrarnas närhet. För att skydda dessa områden ytterligare bör naturvårdsverket se över möjligheterna att skärpa bestämmelserna om skyddsavstånd m. m., så att bekämpningsmedel inte sprids utanför åkrarna.

Ogräsbekämpning medför att floran på åkern påverkas. Indirekt påverkas faunan av den förändrade floran. En mer allsidig flora även i åkerns kantzoner är önskvärd. Det är inte självklart att de önskade miljöerna kan erhållas enbart genom att utesluta kemisk bekämpning på vissa delar av åkermarken, t. ex. i kantzonerna. Särskilda skötselåtgärder kan också behövas. Jag avser att föreslå regeringen att lantbruksstyrelsen i samråd med kemikalieinspektionen och naturvårdsverket ges i uppdrag att utreda hur olika åtgärder skall utformas och vilken omfattning sådana områden eller kantzoner bör ha, hur de bör lokaliseras m. m. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 1991.

Ett friskt utsäde av sorter som är lämpliga att odla i landet är grundläggande för att nå framgång i arbetet med att minimera bekämpningsmedelsanvändningen. De flesta utsäden för jordbruksändamål måste statsplomberas för att få säljas. Statsplomberingen innebär därför bl. a. en kvalitetskontroll av utsädet. Statens växtsortnämnd har till uppgift bl. a. att pröva vilka sorter som skall godkännas för statsplombering. Enligt den praxis som nu tillämpas vid växtsortnämnden ingår även en prövning av växtsortens resistensegenskaper mot växtsjukdomar och skadedjur, när nämnden tar ställning till vilka växtsorter som skall få statsplomberas.

Även alternativ odling bidrar till att minska användningen av bekämpningsmedel. Alternativ odling medför positiva effekter för miljön men kan också tjäna som exempel på odlingssystem som i högre utsträckning än den konventionella odlingen är i samklang med naturen. Odlingsformen bidrar också till att utveckla icke kemiska bekämpningsmetoder. Regeringen har vid lantbruksstyrelsen inrättat ett råd för alternativ odling. I rådet är bl. a. representanter för olika alternativodlarorganisationer, LRF, Trädgårdsnäringens riksförbund, Sveriges lantbruksuniversitet och handeln företrädade. Syftet med rådet är att skapa ett mer permanent forum för organisationer som sysslar med alternativ odling, där dessa ges möjlighet att kontinuerligt redovisa sina erfarenheter och framföra sina synpunkter och förslag. På detta sätt bör den alternativa odlingen i Sverige kunna främjas och utvecklas.

Stöd till alternativ odling ges även med rådgivning genom lantbruksnämndernas försorg. För detta ändamål har 6 milj. kr. anslagits för budgetåret 1990/91. Medlen får även användas till informations- och utvecklingsinsatser för att främja avsättningen av alternativodlade produkter. Vidare har avsatts 1 milj. kr. till treårigt stöd för uppbyggnad av kontrollverksamhet för alternativt odlade jordbruksprodukter.

För olika forsknings- och försöksprojekt på alternativodlingens område har 16,3 milj. kr. avsatts. Medlen disponeras av skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR). En speciell professur i alternativ odling har också inrättats vid SJFR med placering vid lantbruksuniversitetet.

För att ytterligare stimulera en övergång till alternativ odling har regeringen i januari 1989 beslutat om ett speciellt ekonomiskt stöd för omlägg-

ning till alternativ odling. Stöd utgår under tre år för de arealer som under de kommande fem åren läggs om till alternativ odling. Detta stöd har mottagits positivt av odlarna. Under år 1988 beräknas den alternativt odlade arealen ha uppgått till ca 10 000 ha. Anslutning av nya arealer till följd av omläggningsstödet uppgår för närvarande till ca 30 000 ha.

3.7 Konsumentfrågor

Min bedömning: Konsumenternas val skall styra produktionen. Konsumenterna skall ges möjlighet att kunna göra ett välgrundat val mellan livsmedel av olika slag. Prisutvecklingen på livsmedel skall vara rimlig i förhållande till prisutvecklingen på övriga varor och tjänster. Livsmedlen skall vara fullgoda från kost- och näringssynpunkt samtidigt som den förda politiken bör bidra till en väl sammansatt kost och därmed till en bättre folkhälsa.

LAG:s bedömning: Överensstämmer med min.

Remissinstanserna: Knappt tjugo remissinstanser har uttalat sig om konsumentfrågorna. Flertalet av remissinstanserna framhåller att LAG:s förslag totalt sett kommer att få positiva konsekvenser för konsumenterna och tillstyrker därför förslagen. Flera instanser anser dock att konsumentfrågorna inte är tillräckligt beaktade.

Arbetsgruppen har, menar dessa instanser, alltför snävt begränsat sig till primärledet i stället för att även utreda industri- och handelsleden och därmed hela livsmedelskedjan. LAG:s förslag, framhåller t.ex. konsumentdelegationen, rör egentligen bara jordbrukspolitiken, vilket är en otillfredsställande begränsning från konsumenthåll. I fråga om själva målformuleringen anser bl. a. socialstyrelsen, konsumentdelegationen, SPK, konsumentverket och KF att konsumentmålet borde vara det överordnade målet inom livsmedelspolitiken. Landstingsförbundet, socialstyrelsen och folkhälsogruppen tycker att ett självständigt folkhälsomål borde införas i politiken.

I samband med hälsomålet efterlyser instanserna också en analys av vilka effekter arbetsgruppens förslag får på prisrelationerna mellan olika livsmedel och därigenom på konsumtionsvanorna. Socialstyrelsen menar att en särskild utredning bör tillsättas för att belysa detta.

Ett stort antal instanser betonar också vikten av att reformens effekter på priser, konkurrens och marknadsstruktur noga bevakas. Detta för att vinsterna av reformen verkligen skall komma konsumenterna till godo och inte stanna i något mellanled på grund av bristande konkurrens.

I samband med konsumentaspekterna och främst kravet på mångfald och ett varierat utbud av olika livsmedel tar några remissinstanser också upp förutsättningarna för småskalig produktion. Enligt Sveriges lantbruksuniversitet så förbättras förmodligen förutsättningarna för en småskalig produktion vid en intern avreglering precis som LAG anser. Flera instanser anser att LAG:s bedömningar är för optimistiska i dessa frågor.

Skälen för min bedömning: Maten har för alla konsumenter en ur flera aspekter mycket stor betydelse. Det grundläggande näringsbehovet är givetvis det primära. Härutöver är både pris- och kvalitetsfrågor centrala. Livsmedelskostnaderna utgör en stor del av den totala hushållsbudgeten, ca 20%. I dag efterfrågas ett allt vidare sortiment av produkter, där kravet på kvalitet betonas starkare än tidigare. Kvalitet är ett begrepp som kan ha mycket olika betydelse för olika individer och som också varierar över tiden och mellan olika regioner. Konsumenterna måste därför ha möjlighet att kunna välja mellan olika slag av livsmedel där skillnaden t. ex. kan avse smak, ursprung, produktionssätt och förädlingsgrad. Konsumenternas önskemål måste också vara det som styr produktionen i såväl jordbruket som i förädlingsindustrin. Produktionen måste motsvara en efterfrågan. I dag utgör jordbruksprisregleringen ett hinder i detta avseende. Signaler från konsumenterna har svårt att nå producenterna, som i stället reagerar på de signaler som regleringssystemet ger. Detta är en mycket beklaglig konsekvens av regleringssystemet. Att de interna marknadsregleringarna avvecklas är alltså positivt från konsumentsynpunkt.

Samtidigt är det viktigt att betona att kravet på valfrihet inte får ske på bekostnad av den hygieniska kvaliteten hos livsmedlen, dvs. livsmedelslagstiftningens krav på säkerhet och trygghet från hälsosynpunkt.

Förutom pris- och kvalitetsaspekterna bör också matens betydelse för vår hälsa beaktas i livsmedelspolitiken. Konsumenten måste ges möjlighet att sätta samman olika livsmedel på ett sådant sätt att den totala kosten blir näringsriktig. Jag vill emellertid understryka att konsumenternas fria val bör vara styrande även i detta avseende. Jag anser således inte att konsumtionen bör styras mot vissa produkter med hjälp av skatter, avgifter eller subventioner. Medlen måste huvudsakligen vara information och utbildning. Även livsmedelslagstiftningen är i detta sammanhang ett viktigt medel som underlättar för konsumenterna att göra ett bra val. Vi skall sträva efter en konsument som av kunskap väljer en bra kost, inte en konsument som styrs till ett visst val genom att hon saknar ekonomisk valmöjlighet. Jag vill i detta sammanhang betona skolans ansvar att både i undervisningen och genom skolmåltiderna främja ett intresse för maten och matvanorna.

Livsmedelspolitiken är naturligtvis bara en del av en vidare konsumentpolitik. Det betyder att de positiva effekter av en ny livsmedelspolitik som kan komma konsumenterna till godo fortfarande kommer att behöva kompletteras av andra konsumentinriktade insatser.

Livsmedelsprisernas utveckling

Under de senaste två decennierna har livsmedelspriserna i Sverige stigit snabbare än konsumentprisindex (KPI). Vidare har den reala prisöknings-takten på livsmedel under 1980-talet varit högre i Sverige än genomsnittet av övriga europeiska OECD-länder. I Sverige stiger priserna på livsmedel snabbare än KPI, medan förhållandet är det omvända i samma grupp OECD-länder. Denna utveckling är djupt otillfredsställande. Samtidigt

som livsmedelspriserna stiger snabbare än KPI stiger avräkningspriserna till jordbrukarna långsammare. Detta är enligt min uppfattning ett av många tecken på systemfel i dagens politik.

Frågor kring konsumentmålet belystes av 1986 års livsmedelsutredning. Denna pekade bl. a. på prisregleringens indirekta effekter på prisutvecklingen både genom att påverka konkurrensförutsättningarna och prissättningsbeteende hos livsmedelskedjans aktörer. Regleringens konstruktion, t. ex. genom återkommande prisförhandlingar, har medfört att livsmedelsindustri och handel ser priserna på jordbruksprodukter som närmast opåverkbara. Detta har bl. a. lett till att när jordbrukspriserna ökar så tenderar de efterföljande leden att vältra dessa kostnader vidare. Risken är alltså stor för att det skapas en automatik i kostnadsutvecklingen som i slutänden måste betalas av konsumenten.

Vidare finns ett betydande läckage i systemet. Olika undersökningar tyder på att endast ca hälften av det prisstöd konsumenterna betalar når producenterna.

Förutsättningarna för en lägre prisökningstakt kan alltså förbättras vid en intern avreglering främst genom effekterna på själva prisbildningsmekanismen. Om automatiken i systemet i fråga om återkommande prishöjningar upphör, kan det förväntas medföra ett större kostnadsmedvetande och ett annat beteende i dessa led.

Jag vill här påpeka att även konkurrensförhållandena i leden mellan producent och konsument får en avgörande betydelse i detta sammanhang. Många remissinstanser påpekar vikten av konkurrensbevakning vid en avreglering. Risken är annars, menar t. ex. jordbruksnämnden, att de vinster som borde komma konsumenterna till del stannar i något förädlings- eller handelsled samt att koncentrationen förstärks. Jag instämmer i dessa remissinstansers bedömningar och återkommer till konkurrensfrågorna i det följande.

Kvalitet och mångfald

Jordbruksproduktionens grundläggande syfte är att tillfredsställa konsumenternas efterfrågan på livsmedel. Ett av målen för livsmedelspolitiken måste således vara att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet.

Ett viktigt medel i detta avseende är livsmedelslagstiftningen och livsmedelskontrollen. Bestämmelserna i fråga om livsmedelskontrollen skärptes under år 1989 efter ett riksdagsbeslut (prop. 1988/89:68, JoU 14, rskr. 263). En utgångspunkt för den offentliga kontrollen är att ansvaret för kvaliteten hos produkten alltid ligger hos den som har tillverkat eller säljer varan. Detta gäller naturligtvis oavsett hur den offentliga kontrollen är organiserad. Den interna kontrollen hos ett företag kan aldrig ersättas av den offentliga. Inriktningen på livsmedelskontrollen går mot ett ökat inslag av egenkontroll, där den offentliga kontrollen följer upp företagens egna kontrollprogram. Gränsdragningen mellan statligt ansvar och branschansvar inom livsmedelskontrollen är också utgångspunkten för de

förslag som rör kvalitetsregleringen inom vissa branscher som jag återkommer till i senare avsnitt.

Livsmedelslagstiftningen ställer grundläggande krav på hygien och redligheten inom livsmedelskedjan. Kvalitetsbegreppet har emellertid för de flesta konsumenter en vidare betydelse som går utöver dessa baskrav. Jag anser dock att livsmedelslagstiftningen är ett medel för att göra både konsumenter och producenter uppmärksamma på kvalitetsfrågornas betydelse. Det kan vara svårt att med lagstiftningens hjälp styra fram en viss kvalitet, men livsmedelskontrollens skärpta regler, t. ex. i fråga om märkning, har förbättrat konsumenternas möjligheter att se skillnad på olika kvaliteter.

Önskemålen om kvalitet varierar mellan olika konsumenter och tidpunkter. Målsättningen kan därför inte vara att föreskriva särskilda kvalitetsklasser, utan politiken måste befrämja ett produktionssystem som förmår att uppfylla dessa olika krav och önskemål. Kvalitetsbegreppet går vidare inte att skilja från frågan om priset. Att bra mat inte skall vara orimligt dyr måste därför också vara en utgångspunkt.

I dagens prisregleringssystem har det varit svårt att hantera kvalitetskillnader. Prisregleringen har medfört ett komplicerat och svårgenomträngligt system som svarat dåligt på signaler från konsumenterna. Systemet har inte stimulerat utveckling av nya produkter. Konsumenter och producenter har avskärmats från varandra och därför har de beslut som producenterna fattat inte alltid grundats på vad konsumenterna efterfrågar utan snarare på signaler från regleringssystemet.

Den garanterade avsättningen med ett fastställt pris på de reglerade produkterna skapar en lönsamhetströskel för alternativa produktionsgrenar. Detta är sannolikt en viktig anledning till att produktionen av alternativt odlade varor har haft svårt att slå igenom trots att sådana varor i allt större utsträckning efterfrågas av konsumenterna. Svårigheterna för alternativt, lokalt och småskaligt producerade varor att nå ut på marknaden har också förstärkts av att distributionssystemet främst är uppbyggt för långa serier och enhetliga varor.

Regleringssystemet har heller inte i tillräcklig utsträckning premierat kvalitet. Ett visst kvalitetsarbete har visserligen utförts inom regleringens ram. Fortfarande är det dock så att kvalitetsbetalningssystemet framför allt riktar sig mot producenterna medan konsumenterna sällan får tillgång till information om kvalitetsskillnader. I många fall har givetvis behovet av en kvalitetsbetalning uppstått på grund av att konsumenternas preferenser inte når fram, dvs. på grund av regleringssystemet i sig. Eftersom producenterna reagerar på regleringens och inte på marknadens signaler har regleringen också fått ta på sig uppgiften att försöka härma marknaden. Reglering har alltså fött reglering.

En viktig effekt av en intern avreglering är därför dess påverkan på utbudet. Genom att marknaden fungerar bättre är förutsättningarna också större för att signaler om konsumentönskemål når fram till producenterna. Producenternas intresse för nya produkter och alternativa produktionsformer kan förväntas öka, eftersom dessa blir relativt sett lönsammare än i nuläget. I dag hämmas nysatsningar just därför att jordbruksstödet går till

vissa produkter. För att det skall bli intressant för en brukare att producera en ny, oreglerad vara måste den åtminstone ge en lika bra avkastning som den producenten är garanterad för den reglerade. LAG förutser liksom jag själv också att fler primärproducenter kommer att söka nya och mer direkta vägar till konsumenten och pekar på möjligheterna till ett ökat inslag av förädling i anslutning till primärledet.

Eftersom mångfald i varuutbudet är en viktig faktor för att kunna uppfylla olika konsumenters önskemål om olika kvaliteter är det viktigt att uppmärksamma de effekter som de föreslagna åtgärderna kan få på livsmedelsimporten. Med en avreglerad intern marknad och ett bibehållet yttre gränsskydd finns det risk för att importen under en övergångsperiod påverkas negativt. Jag återkommer till denna fråga när jag behandlar konkurrensfrågor i övrigt.

Kost och hälsa

Kosten är en av de viktigaste faktorerna av betydelse för vår folkhälsa. Dessa orsakssamband har belagts vetenskapligt i olika sammanhang. Det gäller framför allt kostfaktorernas samband med en ökad risk för cancer och hjärt-kärlsjukdomar. Den folkhälsogrupp som regeringen tillsatte under år 1988 har pekat på såväl dessa samband som på de önskvärda kostförändringar som kan verka i en motsatt riktning. Folkhälsogruppens rekommendationer innebär framför allt att vi behöver äta mer kostfibrer samtidigt som vi minskar vårt fettintag. I 1985 års livsmedelspolitiska beslut har motsvarande önskvärda förändringar angivits vad gäller kostens sammansättning, förändringar som bör beaktas i politiken. För att uppnå dessa förändringar behöver vi främst minska vår konsumtion av fett och socker samt öka konsumtionen av spannmålsprodukter och potatis. Riksdagen har beslutat att de medel som i första hand skall användas för att nå dessa kostförändringar är information och utbildning, produktutveckling inom livsmedelsindustrin och livsmedelslagstiftning. Dessa medel har på olika sätt också använts för att uppnå de uppställda målen. Enligt min uppfattning bör dessa vara de huvudsakliga medlen även fortsättningsvis.

Enligt näringsfysiologerna borde vi således minska vår konsumtion av framför allt animaliska fetter och i stället äta mer av kostfibrer, frukt och grönt. I vissa fall har dock prisregleringen verkat i en rakt motsatt riktning. Exempel på detta är den interna mejeriregleringen genom vilken produktionen av ost, smör och mjölkpulver subventioneras av framför allt konsumtionsmjölken. Mejerierna har alltså möjlighet att ta ut en större del av kostnaden för mjölkråvaran i priset för konsumtionsmjölk där konsumenterna förväntas vara mindre priskänsliga än vad de är för t. ex. smör som konkurrerar på marknaden med andra fetter. Samtidigt höjs priset på vegetabiliskt margarin genom regleringen för oljevaxter. Med en mer kostnadsbaserad prissättning skulle således prisskillnaden vara större mellan feta och magra mejeriprodukter och även mellan animaliskt och vegetabiliskt fett. Detta gäller även inom konsumtionsmjölksortimentet. Inte heller denna prissättning är kostnadsanpassad. Prisskillnaden för mjölk

med olika fetthalt är betydligt större vid betalning till mjölkproducenten än i konsumentpriserna.

Konsumentdelegationen anger i sitt yttrande att delegationen i prisöverläggningarna strävat efter att beakta hälsoaspekten just avseende mejeriprodukterna och därför försökt lägga ut större prisökningar på de feta än på de magra produkterna. På senare tid har detta även gällt inom konsumtionsmjölksortimentet.

En direkt konsekvens av en intern avreglering skulle alltså vara att de målkonflikter och motsättningar som jag här pekat på t. ex. inom mejeriregleringen skulle minska.

Jag vill dock framhålla att den grundläggande tanken i detta sammanhang måste vara en strävan mot att alla skall kunna välja och betala för bra livsmedel. Konsumenten skall ha både ekonomiska och kunskapsmässiga förutsättningar att göra ett bra val, dvs. kunskap både om hur man tillagar maten och om vad som totalt sett är nyttigt eller mindre nyttigt att äta. Om konsumentens samlade val är ett hälsosamt sådant bestäms givetvis av hur hela kosten, kombinationen av enskilda livsmedel, ser ut. Näringsriktigheten måste bedömas utifrån hur vi totalt sett äter. Att peka ut enskilda livsmedel som särskilt nyttiga eller motsatsen, särskilt ohälsosamma, är därför inte särskilt relevant.

För att nå de önskvärda förändringarna krävs aktiva informations- och upplysningsinsatser. Både den tillgängliga informationen om livsmedlen och den enskilda konsumentens möjlighet att tillgodogöra sig denna information är av avgörande betydelse. Att påverka människors inställning till och intresse för maten är ett arbete som måste drivas på många fronter.

Livsmedelslagstiftningens märkningsbestämmelser har nyligen ändrats bl. a. för att underlätta för konsumenterna att få information om innehållet i ett livsmedel och själva kunna bedöma den näringsmässiga kvaliteten. Folkhälsogruppen, som jag tidigare nämnde, verkar tvärsektoriellt bl. a. i frågor som rör sambandet mellan kost och hälsa. Under år 1989 presenterade gruppen ett förslag om åtgärder för att minska risken för cancer och hjärt-kärlsjukdomar genom bättre kostvanor. För att förstärka informationsinsatserna inom kost/hälsa-området föreslog regeringen också i årets budgetproposition att statens livsmedelsverk får totalt 7 milj. kr. under två år till ett projekt för kost- och hälsoupplysning. Detta anknyter till såväl folkhälsogruppens förslag som till det program för kost och hälsa som livsmedelsverket antog år 1987. Medlen är avsedda att användas i praktiska projekt där myndigheter och andra intressenter, som t. ex. de fackliga organisationerna och näringslivet, samordnar och utnyttjar befintliga kunskaper, erfarenheter och resurser.

Min bedömning: Väl fungerande marknader, där konsumenternas önskemål kan överföras till producenterna och olika former av konkurrensbegränsningar motverkas, är en förutsättning för att de positiva effekterna av den av mig föreslagna livsmedelspolitiska reformen skall komma konsumenterna till del. Detta förutsätter att rådande konkurrensbegränsningar inom såväl förädlings- som handelsled motverkas genom effektiva åtgärder från de konkurrensvårdande myndigheternas sida. Statens jordbruksnämnd ges i uppdrag att skärpa marknadsbevakningen och vid behov föreslå åtgärder. Statens pris- och konkurrensverk (SPK) ges i uppdrag att noga följa pris- och marginalutvecklingen i industri- och handelsleden. Regeringen avser att återkomma under budgetåret 1990/91 med ytterligare förslag till åtgärder inom detta område med anledning av förslagen från konkurrenskommittén (SOU 1990: 25).

LAG:s bedömning: Överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser har berört konkurrenzaspekterna och majoriteten av dessa understryker behovet av en skärpt konkurrensbevakning. Flera remissinstanser saknar en analys av effekterna i senare led av en avreglering. Dessa menar bl. a. att produktions- och konkurrensförhållandena i industri- och handelsleden är av avgörande betydelse för vilket pris och sortiment som erbjuds konsumenterna.

Flera remissinstanser tar också upp vikten av att importen upprätthålls under övergångsperioden.

SPK och konsumentdelegationen beklagar att ett bibehållet gränsskydd varit en utgångspunkt för LAG. Enligt SPK kan verkliga vinster för samhällsekonomin uppstå först när en fullständig avreglering genomförs.

LRF understryker att åtgärder som ensidigt syftar till att omöjliggöra eller försvåra producentkooperativt samarbete är oacceptabla i en tid då avreglering och ökad internationell konkurrens inom livsmedelssektorn eftersträvas.

Skälen för min bedömning: Lagen om prisreglering på jordbrukets område, och dess fullföljande inom enskilda branscher med hjälp av t.ex. utjämningsystemet för mejeriprodukter, har inneburit att konkurrensbegränsningar som direkt följer av regleringen undantagits från konkurrenslagstiftningens tillämpningsområde. Den interna avreglering som jag nu föreslår innebär att den konkurrensbegränsning som jordbruksprisregleringen inneburit upphör. Alla konkurrensbegränsningar inom livsmedelsområdet kommer därefter att kunna prövas i enlighet med gällande konkurrenslag. Detta innebär en förstärkning av samhällets möjligheter att påverka marknadernas funktionssätt och medverka till att förstärka ställningen hos de aktörer som är svaga på marknaden (konsumenter och enskilda producenter).

Det är av stor betydelse att reformen får positiva effekter för standard-

utvecklingen hos såväl lantbrukare som konsumenter. Detta är inte minst viktigt mot bakgrund av att den genomsnittliga prisökningstakten på livsmedel under 1980-talet kraftigt överstigit den genomsnittliga ökningen av konsumentprisindex, samtidigt som avräkningspriserna till jordbrukarna utvecklats långsammare än priserna i övriga led i livsmedelskedjan. En väl fungerande konkurrens är en förutsättning för att reformens positiva effekter skall komma konsumenterna och samhället i övrigt till del.

De olika leden i livsmedelskedjan kännetecknas emellertid av en hög grad av koncentration till ett fåtal stora ägargrupper. I uppsamlingsledet och på flera delmarknader inom förädlingsindustrin dominerar lantbrukskooperationen. I de reglerade leden har denna marknadsandelar på mellan 70–100 %. Inom flertalet avgränsade varuområden råder en situation med fåtalsdominans (s.k. oligopol). Partihandelsledet domineras helt av tre grossistföretag, dvs. ICA, KF och Dagab. Formella och informella bindningar knyter butikerna till grossistföretaget inom resp. block. Bl. a. förekommer både hembuds rätt på aktierna i detaljistföretaget och krav på butikerna på viss köptrohet gentemot blockets egen grossist. Priserna i detaljistledet styrs vidare i hög utsträckning av s.k. cirkaprislistor som inom resp. block ges ut av grossistföretaget till butikerna. Dessa förhållanden begränsar konkurrensen i handelsleden på ett för konsumenterna negativt sätt.

Det finns således uppenbara problem när det gäller marknadens funktionssätt inom parti- och detaljhandeln. Flera utredningar såsom 1983 års livsmedelskommitté och 1986 års livsmedelsutredning har lagt ner stor möda på att granska och redovisa situationen i dessa led. Det av konkurrenskommittén nyligen lagda delbetänkandet om konkurrensen i livsmedelssektorn (SOU 1990: 25) riktar också kritik mot konkurrensförhållandena inom handelsleden. NO har tagit upp frågan om bindningarna mellan grossist och detaljist inom ICA-blocket. Här finns ett brett underlag och ett antal utredningar vilka entydigt visar att problemen är så stora att samhällsingripanden är motiverade. Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet som avser att senare föreslå en skärpt konkurrenslagstiftning i syfte att bl. a. förbättra marknadens funktionssätt inom parti- och detaljistleden och på så vis gagna konsumenternas intresse av livsmedel till rimliga priser.

Efter en intern avreglering är det viktigt att särskilt uppmärksamma vissa frågor. Det finns härvid anledning att skilja mellan de led som omfattats av jordbruksprisregleringen och övriga led inom livsmedelskedjan.

Den förändring av konkurrenslagens tillämpningsområde som följer av en intern avreglering rör endast tidigare reglerade led. Dessa led domineras helt av lantbrukskooperativa företag. Enligt min uppfattning är det av stor betydelse, framför allt i perspektivet av en på lång sikt ökande internationell konkurrens, att dessa företag ges lika goda möjligheter att agera på marknaden som övrig industri. Det är t.ex. av värde att Kooperationen, även i framtiden, kan samverka när det gäller FoU, viss marknadsföring och andra aktiviteter som anses förenliga med konkurrenslagstiftning och internationella avtal på handelsområdet. Denna typ av samverkan be-

drivs inom flertalet industribranscher. Här råder naturligtvis samma villkor för lantbrukskooperationen som för andra företag.

Ett riksdagsbeslut om att avskaffa de interna regleringarna låter sig emellertid inte förenas med möjligheter för näringsidkare att gemensamt organisera en verksamhet på ett sätt som innebär att man tar över centrala delar av den interna reglering som jag nu föreslår skall avskaffas. Jag har tidigare utförligt redovisat nödvändigheten av en reformering av livsmedelspolitiken. Att avskaffa de interna regleringarna är en central del av reformen. Regleringarna har medfört stora samhällsekonomiska kostnader och lett till ett ineffektivt resursutnyttjande och en hög prisökningstakt. Andra konsekvenser av regleringen är bl. a. att signaler från konsumenterna/marknaden inte nått fram till producenterna och att alternativa produktionsmetoder och produktion av andra grödor än de prisreglerade hämmats. Syftet med en ny livsmedelspolitik är att i framtiden undvika dessa negativa effekter. Det är här viktigt att påpeka att det naturligtvis är regleringen i sig som innebär nackdelar, inte det faktum att den är statlig. Enligt min uppfattning skall också nödvändiga ingrepp i marknaden hanteras av staten. Regleringar i privat regi kan inte accepteras. En händelseutveckling innebärande att företag tar över vissa delar av den reglering som jag nu föreslår skall avskaffas och administrerar den i egen regi skulle omintetgöra de positiva effekter som en reformering av livsmedelspolitiken innebär.

Vad jag nu anfört är regeringens grundläggande uppfattning när det gäller behovet av att fullfölja avregleringsbeslutet genom att förhindra företag från att "privatisera" regleringen. Samtidigt är det viktigt att understryka att framför allt lantbrukskooperationen, men även andra enskilda aktörer, kommer att spela en mycket viktig roll i framtiden när det gäller att stabilisera marknaden, upprätthålla olika former av kontraktsproduktion och motverka att årsmånsvariationer slår igenom i alltför kraftiga interna prisvariationer. Det är också viktigt att det skapas möjligheter för svensk livsmedelsindustri att utvecklas, rationaliseras och effektiviseras inför den på sikt ökande konkurrensen. Samtidigt är det viktigt att förhindra att de dominerande företagen, vilka ofta har en mycket stor andel av den totala invägningen/produktionen, efter en avreglering konkurrerar ut de mindre företagen. De mindre företagen måste därför ges viss möjlighet att samverka. Det måste också finnas möjligheter att hantera försäljning av tillfälliga överskottskvantiteter i former som kan förena behovet av samordning och utnyttjandet av skalfördelar med de krav som samhället måste ställa på väl fungerande marknader. Jag har tagit del av konkurrenskommitténs förslag angående säljbolag. Enligt min mening bör sådana bolag, också branschvisa, utgöra en lämplig form för att hantera säsongvariationer och tillfälliga mindre exportkvantiteter, enligt de föreslagna principerna.

Mot bakgrund av vad jag hittills anfört om lantbrukskooperationen och dess roll efter en avreglering är det rimligt att man genom lagstiftning eller på annat lämpligt sätt skapar en enighet om de spelregler som skall gälla på marknaden och ser till att reformen fullföljs i detta avseende. Kooperations roll efter en avreglering har också övervägts inom ramen för den

statliga konkurrenskommittén. Jag har här samrått med chefen för civildepartementet och regeringen avser att återkomma till riksdagen under budgetåret 1990/91 med närmare förslag med anledning av kommitténs delbetänkande och remissbehandlingen av detta. Det är därför inte min avsikt att föregripa behandlingen av konkurrenskommitténs förslag. Jag tror dock att det är lämpligt att på ett rent principiellt plan redovisa regeringens uppfattning i syfte att skapa klarhet i förutsättningarna kring den livsmedelspolitiska reformen.

En andra viktig fråga att uppmärksamma efter en intern avreglering rör importen av livsmedel. En intern avreglering kan framför allt övergångsvis leda till prissänkningar på flera varuområden. Detta i kombination med ett bibehållet gränsskydd på nuvarande nivå kan ur ett konsumentperspektiv skapa problem för importen av vissa varor, eftersom gränsskyddet i praktiken kommer att innebära ett överskydd av de svenska priserna. Prisnivån på importerade produkter blir alltså högre än på motsvarande svenska produkter.

En tredje fråga rör prisutvecklingen på livsmedel. Utvecklingen av priser och marginaler i industri- och handelsleden är ett område som måste studeras noga i samband med och efter en intern avreglering. En reformering av livsmedelspolitiken motiveras i första hand utifrån konsumentintresset. Den syftar till att dämpa prisökningstakten på livsmedel. Övergångsvis kommer priserna på flera jordbruksprodukter att sjunka. En förutsättning för att detta skall komma konsumenterna till del är väl fungerande marknader samt att industri- och handelsleden inte tar prissänkningar eller uteblivna prisökningar i anspråk.

För att förhindra att det uppstår problem liknande dem jag här tagit upp är det av vikt att de konkurrensvårdande myndigheterna i första hand under övergångsperioden förstärker sina insatser inom livsmedelssektorn. Konkurrensförhållandena måste följas noggrant. Statens jordbruksnämnd kommer tillsammans med SPK och NO att spela en mycket viktig roll.

Jordbruksnämnden har i dag vissa möjligheter att för enskilda grupper av produkter sänka gränsskyddet genom att restituera en del av införselavgiften. Nämnden har också utnyttjat denna möjlighet när brister i konkurrensen har konstaterats för enskilda varugrupper. Utifrån ett konsumentperspektiv är det enligt min mening, liksom flertalet remissinstansers, viktigt att importen av livsmedel upprätthålls under övergångsperioden. Gränsskyddet kan i vissa fall vara av avgörande betydelse när det gäller konkurrensförutsättningarna för enskilda varugrupper. Det är därför viktigt att jordbruksnämnden också i fortsättningen inom ramen för den nya livsmedelspolitiken bevakar utvecklingen på olika delmarknader och selektivt använder gränsskyddet genom restitutioner då det är motiverat för att behålla en importkonkurrens. Jordbruksnämnden bör därför ges i uppdrag att noga bevaka utvecklingen under övergångsperioden och regelbundet redovisa vidtagna åtgärder och orsaken bakom dessa.

Jag vill här åter understryka att Sverige inte skall gå före andra länder genom att ensidigt sänka sitt gränsskydd. Med mitt förslag till ny livsmedelspolitik kommer gränsskyddet att bibehållas. Ett bibehållet gränsskydd innebär emellertid att den ena delen av jordbruksprisregleringen bibehålls

medan den andra, de interna marknadsregleringarna, avskaffas. Gränsskyddet är därmed det medel som inom ramen för jordbruksnämndens ansvarsområde kvarstår efter en intern avreglering när det gäller att förhindra konkurrensbegränsningar. Jordbruksnämnden bör därför liksom hittills kunna utnyttja restitutionsförfarandet.

Vidare bör SPK ges i uppdrag att under övergångsperioden följa upp att prissänkningar eller uteblivna prishöjningar kommer konsumenterna till del. SPK skall därför noga följa pris- och marginalutvecklingen i industri- och handelsleden och halvårsvis redovisa utvecklingen till regeringen.

För dynamiken och konkurrenssituationen på den lokala marknaden spelar vidare den småskaliga förädlingsindustrin en viktig roll. Jag har tidigare föreslagit en ökning av medlen för regionala utvecklingsinsatser, för bl.a. glesbygdssöd, med 100 milj. kr. Inom ramen för ett utökat glesbygdssöd är stöd till småskalig livsmedelsindustri enligt min mening en viktig del.

Jag övergår nu till att kort redovisa den tidigare nämnda konkurrenskommitténs delbetänkande om livsmedelssektorn.

Den 2 februari 1989 beslutade regeringen att tillkalla en kommitté med uppgift att utreda hur konkurrenspolitiken kan förstärkas. Enligt direktiven skall särskilt konkurrensförhållandena inom reglerade sektorer analyseras, däribland livsmedelssektorn. Kommittén skall senast vid utgången av år 1990 presentera sina slutsatser och förslag i ett huvudbetänkande. Den 2 april 1990 överlämnade kommittén ett delbetänkande om konkurrensen i livsmedelssektorn (SOU 1990:25). I det följande redovisar jag kommitténs förslag.

Enligt konkurrenskommittén finns en fara för ökad konkurrensbegränsning efter en avreglering. Kommitténs uppfattning är därför att det finns starka skäl för en förstärkt konkurrenspolitik för att förverkliga målen bakom en avreglering.

Kommittén understryker vikten av att statsmakterna har möjlighet att genomföra mer långtgående och generella sänkningar av gränsskyddet om någon aktör eller grupp av aktörer på marknaden utnyttjar situationen efter en avreglering till att "privatisera" regleringen. En allmän sänkning av gränsskyddet i syfte att öka konkurrensen, är en kraftfull åtgärd som enligt kommittén dock endast kan vidtas i de fall där andra åtgärder inte fått avsedd effekt.

Eftersom det finns en risk för att det interna priset stabiliseras på en nivå som understiger den nivå som skyddas vid gränsen, vilket i praktiken skulle innebära att ett importstopp uppstår på vissa områden, är det enligt kommitténs uppfattning viktigt att noga följa utvecklingen av livsmedelsimporten efter en intern avreglering.

NO:s arbete med prövning av företagsförvärv kommer enligt kommittén att få ökad betydelse efter en avreglering. Situationen på den aktuella marknaden och förekomsten av gränsskydd bör vara vägledande vid prövningen. De fusioner som leder till att förutsättningarna för en väl fungerande konkurrens förbättras bör enligt kommittén få genomföras. Om t.ex. ett antal mindre företag eller föreningar fusionerar för att bättre kunna agera på en marknad som domineras av en större aktör kan denna

fusion förbättra konkurrenssituationen på marknaden och bör därmed få genomföras. Sammanslagningar mellan stora företag/föreningar som ger marknadsdominans eller förstärker en redan dominerande ställning på hemmamarknaden torde däremot enligt kommittén innebära skadlig verkan och föranleda ingripande av de konkurrensövervakande myndigheterna.

Kommittén behandlar också frågan om kontraktsteckning mellan råvaruproducent och efterföljande led. För att kontraktsteckningen inte skall ta sig sådana former att de låser marknaden är kommitténs uppfattning att kontrakten bör begränsas tidsmässigt och normalt endast omfatta en produktionscykel eller leverans inom en given tidsperiod. Kontrakten bör vidare enligt kommittén vara överlåtelsebara och inte innehålla andra åtaganden som rör t. ex. krediter eller leverans av insatsvaror.

Kommittén diskuterar även vilken inställning de konkurrensövervakande myndigheterna efter en avreglering bör ha till en nationell försäljningsorganisation för export inom råvaruområdet. Kommittén uttalar sig inte generellt mot en sådan organisation. Enligt kommittén bör i stället preciserade krav formuleras som bör uppfyllas för att en sådan organisation inte skall medföra skadlig verkan i konkurrenslagstiftningens mening.

Enligt kommittén bör följande gälla för att t. ex. Kooperationen skall ges möjlighet att bilda ett försäljningsföretag på nationell nivå.

1. Företaget skall vara en självständig juridisk person.
2. Företaget skall inte få verka för att utjämna pris eller lönsamhet i underliggande led och måste utesluta varje form av kvotering.
3. Försäljningsaktiviteterna skall endast vara inriktade mot export.
4. Det skall stå varje näringsidkare fritt att bilda konkurrerande bolag med samma inriktning och verksamhetsområde.
5. Företaget skall inte ingå exklusivavtal med föreningarna.

Kommittén ser också helst att ett sådant nationellt försäljningsföretag bedrivs i aktieföretagsform. Härigenom kommer förutsättningarna för insyn och kontroll att vara större än i andra fall.

Kommittén föreslår vidare ett provisoriskt och i praktiken tidsbegränsat förbud mot marknadsdelning för att förhindra såväl en uppdelning av marknader geografiskt som en kvotering av produktion, förädling eller försäljning. Även andra nationella överenskommelser såsom en begränsning av produktionen eller utbudet omfattas av förbudet.

Som komplement till detta marknadsdelningsförbud föreslår kommittén också ett provisoriskt förbud mot samarbete som leder till en utjämning av priserna på råvaror inom landet eller innebär en gemensam finansiering av förluster vid exportförsäljning av råvaror.

Detta gäller samarbetet mellan föreningar. Kommittén föreslår ett generellt undantag från dessa förbud när det gäller samarbete inom en primärförening. För att göra det möjligt för mindre föreningar att med större kraft konkurrera med större, föreslår kommittén också ett generellt undantag för förfaranden som bara i begränsad utsträckning påverkar konkurrensen. En tumregel bör enligt kommittén vara att ett samarbete som omfattar en mindre del än 25 % av den nationella marknaden kan undantas från förbudet.

En tillfällig lag med de provisoriska förbuden föreslås omfatta sådana varor som omfattas av gränsskyddet. Lagen skall träffa förfaranden som syftar till att i någon form ersätta den offentliga regleringen av marknaderna. De förfaranden som inte träffas av lagen men som leder till skadlig verkan får angripas med stöd av 2 § (generalklausulen) i konkurrenslagen.

Kommittén understryker vidare att stora insatser av de konkurrensvärdande myndigheterna blir nödvändiga efter en avreglering. Enligt kommittén är det angeläget att SPK noga följer pris- och konkurrensförhållandena inom livsmedelssektorn.

Kommittén betonar att eftersom målet för avregleringen på jordbruksområdet är att de positiva effekterna härav skall komma konsumenterna till del, gäller kraven på anpassning, flexibilitet och en effektivare konkurrens i lika hög grad de delar av livsmedelskedjan som i olika mån faller utanför jordbruksprisregleringen, dvs. industri, distribution och handel.

Enligt kommittén kännetecknas industri- och handelsleden på livsmedelsområdet av få aktörer. I vissa fall finns enligt kommittén dessutom starka bindningar mellan olika handelsled. Möjligheterna att etablera konkurrenskraftiga alternativ som kan stå för en vitalisering och ett nytänkande är mot den bakgrunden enligt kommittén begränsade.

Kommittén pekar på flera områden där konkurrensen måste skärpas. Enligt kommittén blir den kommande revideringen av konkurrenslagen ett viktigt inslag för att öka konkurrenstrycket i bl.a. livsmedelshandeln. Kommittén betonar att i det fortsatta arbetet blir det viktigt att se till konkurrensen inom hela livsmedelskedjan, vilket enligt kommittén inte varit möjligt i delbetänkandet.

Kommittén anser det påkallat att särskilt granska förekomsten av horisontellt prissamarbete inom dagligvaruhandeln. Branschen domineras enligt kommittén av de tre s.k. blocken. Ett litet antal grossistföretag har en mycket stark ställning. Kommittén menar att de formella och informella bindningarna mellan grossist och detaljist inom dessa block gör förekomsten av cirkapriser särskilt intressant. Kommittén kommer i det fortsatta arbetet att överväga frågan om ett förbud mot horisontellt prissamarbete som också kan komma att omfatta cirkaprislistorna.

Kommittén understryker vidare att konkurrens inte har ett egenvärde i sig utan är endast *en* metod att öka effektiviteten och resursutnyttjandet i näringslivet och därigenom uppnå en bättre balans i ekonomin. Enligt kommittén måste en avvägning göras så att erforderlig samverkan t.ex. mellan mindre företag eller inom Kooperationen kan ske. Kommittén kommer i sitt fortsatta arbete att göra ingående analyser av hur konkurrenslagstiftningen bör utformas och tillämpas för att vederbörlig hänsyn skall kunna tas till Kooperationens särart och olika behov av samverkan.

Enligt min mening är konkurrenskommitténs fortsatta arbete av mycket stor betydelse för att främja en effektivisering av hela livsmedelskedjan. Ett flertal utredningar har tidigare påtalat bristerna i konkurrensen i handelsleden, brister som framför allt har sin orsak i den dominerande ställning som de tre s.k. blocken har på marknaden i kombination med de bindningar som finns mellan detaljist och grossist inom resp. block. För konsumenterna är det av avgörande betydelse att konkurrensen fungerar i

alla led i livsmedelskedjan. En väl fungerande konkurrens i alla led främjar ett varierat utbud och är en förutsättning för en rimlig prisutveckling. Jag förutsätter att konkurrenskommittén i sitt slutbetänkande redovisar konkreta förslag på hur konkurrensen i hela livsmedelskedjan kan förbättras.

3.9 Råvarukostnadsutjämning

Mitt förslag: Nuvarande system för utjämning av industrins råvarukostnader (RÅK) bibehålls i avvaktan på resultatet av de förhandlingar som pågår mellan EFTA och EG om ett enhetligt system.

S.k. enkla blandningar bör inte bli föremål för prisutjämnande åtgärder vid export, eftersom bidrag till dessa är att jämställa med överskottsfinansiering. Industrier som i dag erhåller råvaror till nedsatt pris genom medel från regleringsekonomin, i stället för inom ramen för RÅK-systemet, bör inordnas i RÅK.

LAG:s förslag: Nuvarande råvarukostnadsutjämning ersätts med ett system som innebär att förädlade livsmedel vid import belastas med en avgift som motsvarar råvaruinnehållet. Då svensk livsmedelsindustri exporterar livsmedel baserade på importerad råvara bör restitution av införselavgiften på råvaran ske. Vid export av livsmedel baserade på inhemska råvaror bör, liksom vid export av råvaror, bidrag inte utgå.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig över RÅK-systemet anser alla utom två instanser att nuvarande RÅK-system bör bibehållas. SPK och NO tillstyrker LAG:s förslag.

Skälen för mitt förslag: På grund av jordbruksprisregleringen (gränsskyddet) måste den svenska industrin, främst livsmedelsindustrin, som använder jordbruksråvaror i sin tillverkning köpa dessa till priser som i regel överstiger världsmarknadspriserna. För att den svenska livsmedelsindustrin som är utsatt för internationell konkurrens inte skall komma i ett sämre konkurrensläge än konkurrenter i andra länder, som har tillgång till jordbruksråvaror till lägre priser, tillämpas i Sverige två system för utjämning av industrins kostnader för jordbruksråvaror, ett externt och ett internt system (tillsammans kallat RÅK-systemet).

Inom det externa systemet tas en avgift ut vid import och lämnas ett bidrag vid export. Såväl avgift som bidrag motsvarar skillnaden mellan svenskt pris och världsmarknadspris på de i produkterna ingående jordbruksråvarorna. Det interna systemet innebär att tillverkarna för såväl hemmamarknaden som export får ett bidrag som motsvarar skillnaden mellan det svenska priset och världsmarknadspriset för de i produkterna ingående jordbruksråvarorna. Bidragen inom det interna systemet finansieras med en utjämningsavgift på importen och på produktionen för hemmamarknaden av de produkter som omfattas av det interna systemet. På de varor som exporteras tas ingen avgift ut.

LAG:s förslag om avgift vid import och restitution vid export av produkter baserade på importerade råvaror, men inget bidrag vid export av

produkter baserade på svenska jordbruksråvaror, är analogt med LAG:s förslag att exportbidrag inte skall utgå vid export av oförädlade råvaror. Jag är dock för egen del inte beredd att tillstyrka detta förslag. Den svenska livsmedelsindustrin skulle för sin hemmaproduktion i princip kunna välja sina jordbruksråvaror på samma villkor som tidigare. Oavsett om den väljer inhemska eller importerade råvaror skulle priset på dessa motsvara den inhemska prisnivån. När det gäller produkter som den svenska livsmedelsindustrin exporterar skulle den däremot av kostnads- och konkurrensskäl vara hänvisad till importerade råvaror. Med LAG:s förslag skulle införselavgiften vid import av jordbruksråvara restitueras vid reexport. För de svenska jordbruksråvaror som används vid tillverkningen av exportprodukter skulle emellertid enligt LAG inga exportbidrag lämnas. LAG:s förslag skulle därmed innebära en diskriminering av svenska råvaror i livsmedelsprodukter för export. Risken finns också för att den svenska livsmedelsindustrin även för sin hemmaproduktion väljer importerad råvara eller etablerar exportproduktionen utomlands. Företag med begränsad exportförsäljning kan förväntas upphöra med denna. Råvarukostnadsutjämningen tillkom på grund av jordbruksprisregleringens fördyring av de svenska jordbruksråvarorna i förhållande till världsmarknadspriserna. Denna fördyring i form av ett gränsskydd kommer även efter en intern avreglering att finnas kvar, varför motivet till råvarukostnadsutjämning kvarstår.

Inom ramen för det pågående EG/EFTA-samarbetet har förhandlingar om ett enhetligt RÅK-system startats. Med anledning av de förestående EG/EFTA-förhandlingarna gav regeringen den 11 maj 1989 statens jordbruksnämnd i uppdrag att utreda de tekniska och administrativa förutsättningarna för en övergång till enhetlig råvarukostnadsutjämning i form av endast ett externt system. Möjligheterna till en anpassning till EG:s system skulle därvid också analyseras. Den 17 november 1989 redovisades uppdraget och har därefter remissbehandlats. Enligt utredningen finns inga större hinder för att övergå till endast ett externt system. Utredningen anser emellertid att man från svensk sida bör avvakta med att ta ställning till när en övergång till ett externt prisutjämnningssystem bör ske, liksom till hur ett nytt system i detalj bör vara utformat. Det fortsatta arbetet bör enligt utredningen inordnas i EES-samarbetet och samordnas med nu pågående GATT-förhandlingar.

Avsikten inom EG/EFTA-samarbetet är att ett gemensamt RÅK-system skall vara genomfört senast den 1 januari 1993. EG/EFTA:s expertgrupp rörande prisutjämningsfrågor utarbetar för närvarande en modell för hur detta skall uppnås. I ett första steg föreslås att avgifterna vid import skall kunna baseras på faktisk råvaruförbrukning. I ett andra steg föreslås att överenskomna baspriser inom EES skall ersätta världsmarknadspriserna som referenspriser. För att underlätta en harmonisering till ett enhetligt RÅK-system inom EES bör de RÅK-system som i dag tillämpas i Sverige, Norge och Finland förändras till endast externa system.

Min bedömning är därför att det svenska RÅK-systemet på sikt bör utgöras av endast ett externt system. Jag föreslår emellertid att nuvarande RÅK-system bibehålls i avvaktan på resultatet av förhandlingarna.

Den interna avreglering som jag nu föreslår innebär att exportstödet till jordbruksråvaror försvinner. RÅK har tillämpats i en situation då det gällt att avlägsna svenskt överskott av vissa jordbruksråvaror från hemmamarknaden. Det har därför inte funnits skäl att begränsa exportbidragen inom RÅK när det gäller enkla blandningar eller lågförädlade produkter, bestående till största delen av t. ex. mjölk- eller äggpulver. Bidragskostnaden för export av mjölk- och äggpulver har varit given. Exportbidrag till enkla blandningar är att jämställa med överskottsfinansiering av råvaran i fråga. I en situation utan interna regleringar och exportstöd till råvarorna är därför en begränsning av vilka livsmedelsindustriprodukter som skall ingå i RÅK nödvändig. Jordbruksnämnden bör därför se över omfattningen av RÅK och definiera var gränsen i förädlingsgrad bör gå för att produkterna skall kunna omfattas av RÅK. Härmed undviks risken att jordbruksråvaror via RÅK erhåller exportbidrag. RÅK skulle annars kunna motverka en anpassning till balans på marknaden för vissa råvaror och eventuellt leda till överskottsproduktion. Kostnaderna för RÅK skulle också stiga. Jordbruksnämnden, som alltså också förordar ett oförändrat RÅK-system tills vidare, har i sitt remissyttrande också uppmärksammat detta problem. Nämnden anser att en begränsning av varuomfattningen är angelägen för att lågförädlade produkter inte skall erhålla exportbidrag när exportbidragen för jordbruksråvaror i övrigt avskaffats. Nämnden redovisar i sitt yttrande de finansiella effekterna på RÅK efter en avveckling av de interna marknadsregleringarna och av en sådan begränsning, vilket jag återkommer till i det följande.

Ett fåtal företag erhåller i dag råvaror till nedsatt pris genom medel från regleringsföreningarna i stället för inom ramen för RÅK. Enligt min mening bör dessa prisutjämnande åtgärder inordnas i det egentliga RÅK-systemet i den mån de uppfyller de krav som generellt gäller för RÅK.

Syftet med RÅK är som jag tidigare nämnt att kompensera den industri som är utsatt för internationell konkurrens för den fördyring av råvarukostnaderna som den förda livsmedelspolitiken medför. En reformering av livsmedelspolitiken såväl nationellt som inom ramen för GATT ställer förutom jordbruket också livsmedelsindustrin i en helt ny situation. Vidare kan förhandlingarna mellan EG och EFTA ganska snart resultera i ett enhetligt utjämnningssystem. Arbetet inom GATT kan i sin tur komma att påverka den konkreta utformningen av ett sådant gemensamt system. Enligt min mening är det nödvändigt att göra en översyn av hela det svenska RÅK-systemet när de internationella förhandlingarna avseende råvarukostnadsutjämnning är avslutade. En sådan översyn skall göras mot bakgrund av de nya förutsättningar som då gäller för industrin avseende priser, kostnader och konkurrenssituation. För närvarande är jag mot bakgrund av vad jag anfört inte beredd att föreslå några förändringar av det svenska RÅK-systemet. En begränsning avseende enkla blandningar är den enda förändring som är nödvändig att genomföra vid tidpunkten för en intern avreglering eftersom bidrag till enkla blandningar är att jämställa med överskottsfinansiering. Utgångspunkten för ett system för råvarukostnadsutjämnning bör vara att det samhällsekonomiska värdet av att ge export- eller utjämningsbidrag till en industri är större än kostnaderna för

bidragen. Ett inordnande av de prisutjämnande åtgärder som i dag sker utanför det egentliga RÅK-systemet bör också genomföras.

I dag finansieras bidragen inom RÅK till största delen genom de avgifter som tas ut på importen och på de produkter inom det interna systemet som avsätts på hemmamarknaden. Regleringsföreningarna bidrar också med medel motsvarande ca 200 milj. kr. De avgifter och bidrag som utgår inom RÅK betalas in resp. ut via en särskild utjämningskassa som förvaltas av jordbruksnämnden. Tills vidare bör denna utjämningskassa finnas kvar och förvaltas av nämnden. De importavgifter som tas ut inom RÅK bör alltså inte, till skillnad från övriga importavgifter, jämsställas med allmänna budgetmedel utan förbehållas utjämningskassan. De medel som regleringsföreningarna bidrar med bortfaller däremot den 1 juli 1991. Motsvarande andel bör framdeles finansieras över statsbudgeten. Jordbruksnämnden redovisar i sitt remissyttrande de finansiella effekterna för RÅK-systemet efter en avveckling av de interna marknadsregleringarna och av en begränsning av varuomfattningen i RÅK avseende enkla blandningar. Under förutsättning att importavgifterna får användas i RÅK liksom hittills och genom en begränsning av varuomfattningen kan nettokostnaden begränsas till i storleksordningen 75 milj. kr. Ett inordnande av de prisutjämnande åtgärderna som i dag sker utanför RÅK höjer kostnaderna med ca 25 milj. kr. Nettokostnaden för RÅK kan därmed beräknas till ca 100 milj. kr.

3.10 Sociala frågor

Mitt förslag: De ändamål som för närvarande finansieras från anslagsposten Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket, under anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, skall även tills vidare finansieras av budgetmedel. Möjligheterna att på sikt överföra ansvaret till jordbruksnäringen bör undersökas. Eventuella minskningar av totalbeloppet skall tillföras jordbruket i form av ett höjt gränsskydd.

LAG:s förslag: Arbetsgruppen anser att kostnaden för sociala åtgärder på sikt bör bäras av näringen. Under en övergångstid bör dessa medel i ökad utsträckning användas för att främja omställningen inom näringen.

Remissinstanserna: Statens jordbruksnämnd tillstyrker LAG:s förslag. LRF anser att förslaget är oacceptabelt. Lantbruksstyrelsen anser att staten under en omställningsperiod bör fortsätta att finansiera delar av bl. a. avbytarverksamheten.

Skälen för mitt förslag: De sociala åtgärder som finansieras av budgetmedel är avbytarverksamhet, leveranstillägg för mjölk, företagshälsovård för lantbrukare, socialförsäkringsskydd och avvecklingsersättning till mjölkproducenter.

Avbytarverksamheten har till syfte att möjliggöra för animalieproducenter att till rimlig kostnad kunna få ersättare vid semester och sjukdom.

Antalet abonnenter är ca 9 500, varav de flesta är mjölkproducenter. Drygt 30 % av samtliga mjölkproducenter är anslutna till avbytartjänsten. Kostnaderna finansieras till en tredjedel av kunderna, dvs. lantbrukarna, och till två tredjedelar av budgetmedel. Detta innebär att ett borttagande av budgetfinansieringen skulle öka den genomsnittliga avgiften från 400 kr. till 1 100 kr. per avbytardag.

Leveranstillägget för mjölk är ett differentierat pristillägg som har till syfte att stödja producenter med mindre besättningar. Det ges till mjölkproducenter under 65 år med en månadsinvägning mellan 1 000 och 16 000 kg, vilket motsvarar ungefär 2–32 kor.

Företagshälsovården för lantbruksverksamma sköts av Lantbrukshälsan AB som är ett dotterbolag till LRF. Lantbrukshälsan har för närvarande ca 37 000 medlemmar och bedriver en omfattande utbildnings- och informationsverksamhet för jord- och skogsbruksnäringen. Vidare bedrivs forsknings- och utvecklingsarbete om arbetsförhållanden och hälsorisker inom jordbruket. Knappt hälften av kostnaderna täcks av medel från anslagsposten Låginkomstsatsning m. m. Lantbrukshälsan erhåller dessutom budgetmedel i motsvarande grad som annan företagshälsovård, för närvarande motsvarar de drygt 20 % av de totala intäkterna.

Socialförsäkringsskyddet består av en trygghetsförsäkring vid arbetsskada, en avtalsgruppsjukförsäkring och en grupplivförsäkring genom avtal. Ersättningen ges vid sjukdom, förtidspension, arbetsskada och dödsfall. År 1988 uppgick det totala ersättningsbeloppet till drygt 102 milj. kr.

Avvecklingsersättningen till mjölkproducenter syftar till att begränsa produktionen av mjölk. Ersättning ges till mjölkproducenter mellan 60 och 65 år som avvecklar sin mjölkproduktion, men fortsätter att bedriva lantbruk. Jag kommer i det följande att föreslå en förlängning av möjligheten att ansluta sig till systemet, i avsikt att underlätta produktionsanpassningen inom mjölksektorn.

Jag anser att syftet med de åtgärder som finansieras av medel från anslagsposten Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket är så väsentligt från social synpunkt att några förändringar av finansieringsformen tills vidare inte bör genomföras. Möjligheterna att på sikt överföra ansvaret till jordbruksnäringen bör dock övervägas. Ett arbete bör inledas för att få underlag för sådana överväganden. I den mån budgetbelastningen till följd av åtgärderna minskar, bör detta tillföras jordbruket i form av ett höjt gränsskydd.

3.11 Kvalitetsreglering

Bakgrund och utgångspunkter för förslagen

Frågan om den framtida organisationen för den obligatoriska kvalitetskontrollen av mejeriprodukter, ägg, fiskkonserver och matpotatis togs upp i proposition (1988/89: 140, JoU 21, rskr. 322) om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Förslagen i propositionen innebar att den statliga regleringen av verksamheten vid Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg

(KMÄ), Svenska konservkontrollens råd (kontrollrådet) och Svensk matpotatiskontroll (SMÅK) skulle upphöra. Jag framförde också i propositionen min avsikt att ta initiativ till att överläggningar skulle komma till stånd mellan de berörda intressenterna.

Jordbruksutskottet ansåg i sitt betänkande att det slutliga ställningstagandet till förslagen om ändringar av den obligatoriska kvalitetskontrollen borde anstå till dess att överläggningarna mellan de berörda intressenterna hade genomförts.

Under hösten 1989 inbjöds parterna till jordbruksdepartementet för ett inledande möte vid vilket departementet redogjorde för bakgrunden till förslagen i propositionen. Syftet med mötet var att få i gång de aviserade överläggningarna inom resp. bransch. Ägg-, mejeri-, konserv- och potatisbranscherna har sedan själva arbetat vidare med frågorna. En skrivelse i ärendet har i januari 1990 inkommit till departementet från Svensk fjäderfäskötsel. Även de fackliga representanterna på lokal och central nivå har under denna tid haft kontakter med departementet.

Jag vill först nämna något om de utgångspunkter som är gemensamma för mina förslag. Samtliga förslag syftar till en tydligare ansvarsfördelning mellan de kvalitetskrav som staten ställer på livsmedel och de utfästelser som producenterna själva gör. I och med detta anknyter förslagen också till inriktningen på den offentliga livsmedelskontrollen. Genom denna ställer samhället vissa grundläggande krav på ett livsmedel, grundat på hygien- och redlighetsskäl. De utfästelser som branschen eller enskilda producenter gör härutöver är givetvis dessas ansvar. Det bör således inte vara samhällets ansvar att detaljreglera vilka kvaliteter som bör erbjudas konsumenterna. Samhällets ansvar gentemot konsumenten skall däremot vara att kontrollera att löftena i utfästelser uppfylls, dvs. att producenten inte lurar konsumenten ekonomiskt genom att sälja en sämre kvalitet än vad som utlovats.

Oavsett hur själva kontrollen är organiserad är det naturligtvis alltid så att ansvaret för kvaliteten på produkten ligger hos den som har tillverkat eller säljer varan.

Livsmedelskontrollen har genom den reform som genomfördes under år 1989 inriktats mot ett allt större inslag av egenkontroll. Statens kontroll blir således i huvudsak en kontroll av företagens interna tillsynsprogram. Jag vill här poängtera att förslagen om kvalitetsregleringen inte innebär att den offentliga kontrollen på dessa områden skulle upphöra utan tvärtom är syftet att samordna tillsynen och provtagningen på dessa områden med den kontroll som sker för övrig livsmedelshandling.

En utgångspunkt för den offentliga livsmedelskontrollen är en likformig kontroll där de krav som samhället ställer på ett livsmedel måste gälla oavsett vilken marknad livsmedlet är avsett för. Det kan därför enligt min mening inte anses som förenligt med den offentliga livsmedelskontrollens mål att samhället ställer kontrollkrav som innebär en särbehandling av livsmedel avsedda för vissa marknader.

Livsmedelsverket arbetar för närvarande med att utforma egenkontrollprogram för samtliga företag som producerar eller hanterar livsmedel. Inom egenkontrollens ram anser jag det också vara möjligt att, för de

företag som så önskar, fastställa kriterier som motsvarar sådana kontrollkrav som olika exportmarknader uppställer.

Jag har i det föregående pekat på svårigheterna att inom ramen för en prisreglering hantera kvalitetsfrågor. När det gäller kvalitetsregleringarna, både i fråga om KMÄ och SMAK, tillkom dessa bl. a. för att inom regleringen ge de signaler som marknadskrafterna inte förmådde åstadkomma. Med en avreglerad inre marknad kan man förutse bättre möjligheter för konsumenternas efterfrågan att nå fram till producenten. Det betyder också att behovet av statligt sanktionerade kvalitetsregleringar minskar.

Att staten under ett uppbyggnadsskede ger branschen olika former av stöd för att medverka till en kvalitetshöjning kan i vissa fall vara motiverat. Särskilt gäller det inom sådana branscher där prisregleringen inte underlättat för kvalitetssignaler att nå fram till producenterna. Jag vill dock poängtera att sådana insatser bör begränsas till att just underlätta för branschen i ett uppbyggnadsskede. Det är inte eftersträvaisvärt att det statliga engagemanget blir permanent. Risken är i så fall mycket stor att företagen inte längre upplever kvalitetsutfästelsen som en garanti de själva lämnat om varan.

Att branschen vill driva ett kvalitetsarbete som ger konsumenterna bättre produkter är naturligtvis positivt, men samtidigt borde det vara en självklarhet att grunden för en sådan produktutveckling i första hand just ligger i en anpassning från producenten till vad konsumenten efterfrågar. Ett lyckat kvalitetsarbete måste utgå från att uppfylla sådana krav som konsumenterna ställer och är beredda att betala för.

En tydligare gränsdragning mellan statens och producenternas ansvarsområden gör det nödvändigt för producenterna att anstränga sig dels för att föra ut sitt budskap om innebörden i garantin till konsumenterna, dels för att vara mer lyhörda för konsumenternas synpunkter. Detta är också grundtanken i mina förslag.

3.11.1 Svenska konservekontrollens råd

Mitt förslag: Den obligatoriska kvalitetskontrollen vid export av fiskkonserver slopas genom att kungörelsen (1950:506) med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver upphävs. Den statliga regleringen av verksamheten vid Svenska konservekontrollens råd upphör.

Skälen för mitt förslag: Exportkontrollen av fiskkonserver sker utöver den offentliga livsmedelskontrollen enligt livsmedelslagen. Kontrollen utförs av Svenska konservekontrollens råd under jordbruksnämndens överinseende.

Av den redovisning som lämnats till jordbruksdepartementet har framgått att diskussioner har förts under hösten och vintern 1989/90 mellan kontrollrådet och Fiskbranschens riksförbund (FR) och mellan kontrollrådet och livsmedelsverket för att undersöka hur kontrollrådets verksamhet

kan bibehållas utan en obligatorisk exportkontroll. FR har som ett resultat av dessa diskussioner förklarat sig vara berett att ta över huvudmannaskapet för kontrollrådet. Ett avtal som innebär att jordbruksnämnden per den 1 januari 1991 överläter huvudmannaskapet för kontrollrådet till FR är under utarbetande. I överlåtelsen ingår kontrollrådets samtliga tillgångar och skulder enligt balansräkning per den 31 december 1990.

Att fiskbranschen visat sig villig att ta över huvudmannaskapet för verksamheten vid konservkontrollen är tillfredsställande. Det framgår av den skrivelse som inkommit och av den muntliga redovisning som intressenterna gjort att man tror att den nya inriktningen på livsmedelskontrollen med bl.a. ett större utnyttjande av företagens egenkontrollprogram innebär att det fortsättningsvis finns ett tillräckligt underlag för att driva kontrollrådets verksamhet vidare i branschregi.

Att det inom konservindustrin liksom inom andra branscher sker en renodling av ansvarsfördelningen mellan de krav som staten ställer på företagen och de utfästelser som producenterna själva gör är också tillfredsställande. Tidpunkten för förslagens genomförande bör vara den 1 januari 1991 i enlighet med branschens förslag.

3.11.2 Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg

Mitt förslag: Den obligatoriska kvalitetskontrollen vid export av mejeriprodukter och ägg slopas genom att kungörelsen (1958:528) med vissa bestämmelser angående utförsel av smör, ost och ägg upphävs. Den statliga regleringen av verksamheten vid Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg upphör.

Skälen för mitt förslag: Jag anser att de skäl som jag framförde i prop. 1988/89: 140 som motiv för ett avvecklande av det statliga engagemanget i KMÄ fortfarande är giltiga. Jag vill dock understryka att det kvalitetsarbete som KMÄ har utfört på ett mycket positivt sätt har bidragit till en kvalitetshöjning inom ägg- och mejeribranscherna.

Mina slutsatser av det avslutande mötet med KMÄ-intressenterna är att i fråga om kvalitetskontrollen för mejeriprodukter kommer branschen i framtiden att ha möjlighet att organisera kvalitetskontrollen i egen regi. En konsekvens av detta blir ett minskat personalutnyttjande vid KMÄ. Frågan om utfärdande av exportlicenser, något som i dag handläggs av KMÄ, kan lösas av livsmedelsverket. Diskussioner i denna fråga bör därför inledas mellan branschen och livsmedelsverket.

Framtiden för personalen, speciellt om det visar sig att förutsättningar saknas för att också driva den övriga verksamheten vidare vid KMÄ, anser jag vara en mycket viktig fråga. Personalansvaret ligger visserligen hos KMÄ:s styrelse, men jag vill dock understryka att staten i detta fall bör medverka till att de problem som kan uppstå får en för personalen tillfredsställande lösning. Jag återkommer till detta när jag behandlar vissa myndighetsfrågor.

Tyvärr tvingas jag konstatera att äggbranschen under det gångna året haft större svårigheter än mejerisidan att finna gemensamma branschlösningar på frågan om den framtida organisationen av kvalitetskontrollen. Det har dock framkommit att branschen nu anser sig ha bättre förutsättningar att genomföra interna överläggningar. Av den anledningen har önskemål framförts från äggbranschen om att ett slutligt avgörande i frågan skulle skjutas på framtiden. Jag anser det inte vara tillfredsställande att, som branschen föreslår, uppskjuta det slutliga ställningstagandet i denna fråga. Personalen vid KMÄ är en orsak till detta. Även med hänsyn till kopplingen till packeribidragen och därmed till en intern avreglering menar jag att det är nödvändigt med ett beslut i denna fråga nu. Jag har i det föregående föreslagit att den interna regleringen avskaffas den 1 juli 1991. Jag anser att om branschen fullföljer sin intention att genomföra dessa interna överläggningar innebär det att man fram till halvårsskiftet 1991 fortfarande har tid på sig att finna formerna för en framtida branschsamverkan i dessa frågor.

Representanter för äggbranschen har bl. a. i en till jordbruksdepartementet inkommen skrivelse framfört synpunkten att ett minskat statligt engagemang skulle komma att få allvarliga konsekvenser för kvalitetsnivån. De menar att det är nödvändigt med antingen en obligatorisk statlig kvalitetsreglering eller med ett frivilligt system som dagens, kombinerat med ekonomiska incitament (packeribidrag) för att kvalitetsnivån på ägg skall kunna upprätthållas. I en situation utan krav från statsmakterna skulle det inte vara ekonomiskt motiverat med den extra kostnad som kvalitetskontrollen innebär, dvs. kostnaden går inte att ta ut av konsumenterna. Huvudsakligen menar de då den kostnad som de vid genomlysning *bortsorterade äggen medför*. Att äggbranschen anser att ett statligt obligatorium eller ett statligt stöd är en nödvändighet för att branschen skall satsa resurser på en kvalitetskontroll anser jag vara mycket beklagligt. Det är således inte mitt förslag att slopa det statliga engagemanget i KMÄ som är en central fråga för branschen utan det faktum att bidrag inte längre kommer att utgå för företagens kvalitetsarbete.

Förslaget om packeribidragens upphörande är en delvis annan fråga. Dessa har lämnats inom ramen för regleringen, dvs. jordbruket har kollektivt betalat för äggbranschens kvalitetsarbete. Jag är inte beredd att i samband med den avreglering som jag nu föreslår avsätta budgetmedel för att äggindustrin även fortsättningsvis skall utföra dagens frivilliga kvalitetskontroll.

Branschens alternativa förslag i en situation utan bidrag är en obligatorisk kvalitetskontroll. Inte heller i detta avseende är jag beredd att omvärdera mitt ställningstagande, både med hänsyn till vad jag tidigare anfört om en tydligare gränsdragning i fråga om kvalitetsansvar och mot bakgrund av de eventuella negativa effekter ett sådant obligatorium skulle få för den småskaliga äggproduktionens förutsättningar. Däremot finner jag det naturligt med ett branschsamarbete i dessa frågor för ägg, liksom för t. ex. potatis.

Ytterligare ett skäl som branschen anser tala för ett av dessa alternativ är att hygiennivån upprätthålls genom kvalitetsregleringen. Jag har inled-

ningsvis betonat utgångspunkten till mina förslag, dvs. att jag anser det befogat med en tydligare gränsdragning mellan statligt ansvar och branschansvar, där ett av statens primära ansvar är att hygienaspekterna är tillgodosedda.Utfästelser om kvalitetsklasser bör däremot vara en fråga för branschen. Jag anser att det här finns anledning att påpeka att mitt förslag ingalunda är att den frivilliga kontroll som branschen utför i dag skall upphöra. Jag förutsätter tvärtom att äggpackerierna, liksom andra livsmedelsproducenter, organiserar sin kontroll så att de uppfyller livsmedelslagstiftningens krav på hygien och redlighet utan ekonomiskt bidrag eller statliga krav på hur denna kontroll skall utföras. Jag vill emellertid framhålla att syftet med nuvarande reglering inte är att upprätthålla en hygienisk kvalitet, utan avser andra kvalitetsaspekter. Om inte producenterna upprätthåller en tillfredsställande hygienisk kvalitet utan bidrag, måste givetvis åtgärder vidtas. Om hälsoskäl talar för att ytterligare regler behövs för att uppnå en godtagbar hygiennivå anser jag det vara självklart att sådana regler skall införas. De skall då omfatta samtliga livsmedel och inte uppnås på frivillig väg eller genom ekonomiska stöd, som packeribidraget. Sådana hygieniskt motiverade regler måste vara obligatoriska. Givetvis bör då hygien stå i centrum och inte som nu andra kvalitetsaspekter. Det är med hänsyn till detta och vad jag tidigare redovisat angående branschens oro för en generell ambitionssänkning vad gäller kvalitetskontrollen, mycket viktigt att livsmedelsverket, på detta liksom på andra områden, följer utvecklingen från hygiensynpunkt och vid behov vidtar eller föreslår regeringen åtgärder. Jag anser därför att det finns anledning att livsmedelsverket särskilt uppmärksammar utvecklingen vad avser ägg efter att mina förslag har genomförts.

Jag vill i detta sammanhang också understryka att livsmedelslagens hygieniska krav omfattar samtliga ägg som säljs i dag. Den frivilliga kvalitetskontroll som runmärkesanslutna packerier gör innehåller inte någon hygienisk kontroll som innebär att äggen är bakteriologiskt kontrollerade. Den bakteriologiska kontrollen är således huvudsakligen organiserad på annat sätt, främst genom förebyggande provtagning. Det betyder t. ex. att vårt skydd mot salmonella i dag sker genom kontroll av foder- och djurmateriäl.

I fråga om äggkontrollen i ett EG-perspektiv gäller i dag för handel i båda riktningarna sanitära krav som utgår från hälsoskyddet. För Sveriges del begränsar dessa krav antalet möjliga länder från vilka vi kan importera. Inom EG:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) ställs därutöver krav på en obligatorisk kvalitetskontroll och märkning för ägg avsedda för den interna marknaden. Det harmoniseringsarbete som för närvarande bedrivs med inriktning på de kommande EES-förhandlingarna omfattar inte jordbrukspolitiken. Om en harmonisering i framtiden skulle bli aktuell även avseende jordbrukspolitiken kommer dessa frågor att få bedömas i ljuset av detta. Min uppfattning i fråga om själva organisationen av kontrollen är dock oberoende av denna utveckling. I enlighet med vad som gäller för övrig livsmedelskontroll anser jag att även här bör det centrala ansvaret ligga hos livsmedelsverket. En obligatorisk kontroll skulle vidare,

precis som i dagsläget, innebära en offentlig kontroll som i huvudsak baseras på företagens interna kontroll.

Prop. 1989/90: 146

Mot bakgrund av vad jag ovan sagt finner jag det därför mycket naturligt att förnya mitt förslag att det statliga engagemanget i KMÄ skall upphöra.

3.11.3 Svensk matpotatiskontroll

Mitt förslag: Marknadsskyddet för viss matpotatis slopas den 1 juli 1991 genom att kungörelsen (1959: 187) angående kvalitetsbenämning på matpotatis upphävs. Ansvaret för att meddela föreskrifter om kvalitetskrav och märkning flyttas från lantbruksstyrelsen till statens livsmedelsverk den 1 juli 1991.

Skälen för mitt förslag: Potatis är ett av våra mest konsumerade livsmedel och ett livsmedel som vi, inte minst från hälsosynpunkt, bör öka vår konsumtion av. Samtidigt är potatisen ett av de livsmedel som konsumenterna oftast kritiserar på grund av bristande kvalitet. En viktig förutsättning för att konsumtionen av potatis skall öka är att potatisen håller en sådan kvalitet att konsumenterna uppfattar den som ett viktigt och värdefullt livsmedel. Ett fortsatt arbete för att förbättra potatiskvaliteten är därför nödvändigt. För potatis som för andra livsmedel måste det främst vara en fråga för branschen att tillgodose konsumentönskemål om efterfrågade kvaliteter.

Intressenterna i matpotatiskontrollen har till jordbruksdepartementet redovisat ett mycket ambitiöst förslag på en branschorganisation som avser att, utöver SMAK:s nuvarande uppgifter inom offentlig kontroll och upplysningsverksamhet, även ta på sig andra uppgifter t. ex. i fråga om FoU-verksamhet. För att finansiera denna verksamhet avser man att ta ut frivilliga arealavgifter från potatisodlare. Därutöver önskade man erhålla 50 milj. kr. från regleringsföreningen SPI.

Den renodling av branschens resp. statens intressen som jag tidigare redogjort för i fråga om KMÄ anser jag i lika hög grad vara motiverad i SMAK:s fall.

Potatis är ett av våra viktigaste baslivsmedel. En obligatorisk kvalitetsmärkning bör därför behållas. Matpotatisen bör alltså även fortsättningsvis kontrolleras från kvalitetssynpunkt. Kontrollen bör enligt min mening samordnas med övrig livsmedelskontroll, vilket bör öka förutsättningarna för en förbättring av kvaliteten, samtidigt som regleringen förenklas.

Statens livsmedelsverk har det centrala tillsynsansvaret för livsmedel inom den offentliga livsmedelskontrollen och kan med stöd av livsmedelslagstiftningen utfärda livsmedelsstandarder för olika livsmedel. I dag är det emellertid lantbruksstyrelsen som har tillsynen över kvaliteten på matpotatis och som med stöd av livsmedelslagstiftningen meddelar föreskrifter om kvaliteten och om kvalitetsmärkningen av matpotatis. Enligt min mening bör det övergripande ansvaret för all livsmedelskontroll samlas hos livsmedelsverket. Det bör också vara livsmedelsverkets uppgift att

utfärda föreskrifter om kvalitet, märkning och tillsyn m. m. för alla livsmedel. Därför är det enligt min mening naturligt att ansvaret för matpotatiskvaliteten förs över från lantbruksstyrelsen till livsmedelsverket.

Med hänsyn till den samlade kompetens som finns inom SMAK-organisationen är det naturligt att livsmedelsverket vid utarbetandet av dessa kvalitetsregler utnyttjar denna kompetens.

I fortsättningen bör det således ankomma på livsmedelsverket att fastställa de obligatoriska krav på kvalitetsmärkning som bör gälla för matpotatis. Livsmedelsverket bör vidare få i uppgift att ta ställning till omfattningen av såväl kontrollen som den obligatoriska kvalitetsmärkningen. Jordbruksnämndens utredning om åtgärder för att förbättra matpotatiskvaliteten bör överlämnas till livsmedelsverket för att beaktas i dessa bedömningar.

Det år 1959 införda marknadsskyddet för SMAK-märkt matpotatis innebär att endast matpotatis som märkts med beteckningen SMAK, Extra Prima eller SMAK Prima får saluhållas under föregivande att matpotatisen är av särskilt hög kvalitet. Enligt min uppfattning bör inte ett visst livsmedels kvalitet knytas till ett av samhället särskilt sanktionerat varumärke, om det inte finns alldeles särskilda skäl för en sådan ordning.

Att samtidigt med regler om obligatorisk kvalitetsmärkning förbehålla vissa förpackare rätten att tala om att de säljer den kvalitetsmässigt bästa potatisen kan skapa problem vad gäller märkningens trovärdighet. Förpackare utanför SMAK-organisationen måste använda en lägre kvalitetsklassbenämning för potatis som egentligen skulle kunna klassas som Prima eller Extra Prima vara. Mot bakgrund av detta föreslår jag att marknadsskyddet för viss matpotatis avvecklas. Kungörelsen (1959: 187) angående kvalitetsbenämning på matpotatis bör följaktligen upphävas.

Jag finner inte att särskilda skäl talar för att matpotatis i kontrollhänseende skall särbehandlas i förhållande till andra livsmedel. I enlighet med vad jag tidigare nämnt om intentionerna i den offentliga livsmedelskontrollen bör livsmedelsverket ha det centrala ansvaret för denna kontroll. SMAK:s nuvarande uppgifter inom den obligatoriska kontrollen bör därför upphöra.

Branschen har vid de överläggningar som genomförts diskuterat möjligheten att i egen regi driva SMAK vidare som ett självfinansierat branschorgan. Det förslag till branschinstitut som branschen presenterat är enligt min mening mycket ambitiöst såväl vad avser verksamhetens omfattning som finansiering. Vad organisationen kommer att syssla med måste givetvis huvudsakligen vara en fråga för intressenterna. Det statliga intresset kan finnas hos livsmedelsverket i fråga om ett utnyttjande av SMAK:s kontrolllaboratorium. Mycket av det teknik- och utvecklingsarbete som branschen utöver kontroll och informationsinsatser avser att driva i den nya branschorganisationens regi kommer att bestämmas utifrån intressenternas önskemål och utgångspunkter. I den mån teknikutveckling resulterar i en förbättrad potatiskvalitet kommer denna naturligtvis konsumenten till godo, men här som för annan produktutveckling måste gälla att den i huvudsak bekostas av branschen.

Angående finansieringen finner jag ingen anledning att ha några syn-

punkter på de frivilliga arealavgifter som branschorganet avser att ta in. Däremot vill jag behandla de anspråk på 50 milj. kr. ur SPI:s fonder som branschen gör. För att underlätta branschens övertagande av SMAK, som genom den nya konstruktionen blir ett självfinansierat branschorgan, finner jag det rimligt att organisationen får ett visst startkapital. Den storleksordning som branschen föreslår finner jag dock, både i relation till dagens verksamhet och med hänsyn till vad jag tidigare anfört om potatis-kontrollens omfattning i jämförelse med annan livsmedelskontroll, som orealistisk. Det startkapital som den nya huvudmannen för organisationen kan få måste ses i relation till den del av verksamheten som är ett direkt konsumentintresse.

För egen del förordar jag att ett startkapital för branschorganisationen i form av ett engångsbelopp på 15 milj. kr. avsätts för SMAK:s nya organisation. Med en sådan lösning kan också den kompetens som i dag finns inom SMAK i fortsättningen utnyttjas av såväl branschen som av de myndigheter som ansvarar för den offentliga kontrollen, exempelvis som godkänt laboratorium.

SMAK:s uppdragsverksamhet, som avser kvalitetsanalyser m. m., kan enligt min bedömning bedrivas av SMAK också fortsättningsvis. Det är också väsentligt att kvalitetsbetalningen till lantbrukarna behålls och därmed naturligtvis den kontroll som utgör underlag för denna betalning.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om erforderliga förordningsändringar.

3.12.1 Regleringsåret 1990/91

Mitt förslag: Inflytande införselavgiftsmedel för regleringsåret 1990/91 skall disponeras i enlighet med redovisningen i tabell 3.1

Tabell 3.1 Huvudsaklig medelsdisposition av införselavgiftsmedel m.m. reglerings-åren 1988/89, 1989/90 och 1990/91

	1988/89 1 000-tal kr.	1989/90 1 000-tal kr. prel.	1990/91 1 000-tal kr. prognos
<i>Inkomster</i>			
Från föregående regleringsår kvarstående införselavgifter			
– inomramsmedel	2 687	–	116 500
– utomramsmedel	–	60 000	0
Under resp. regleringsår influtna införselavgifter			
– exkl. fodermedel	1 095 419	932 000	836 000
– fodermedel	263 321	270 000	270 000
Summa	1 361 427	1 262 000	1 222 500
<i>Utgifter</i>			
<i>a) Av medel inom fördelningsplanen</i>			
Svensk spannmålshandel	23 898	–	
Sveriges potatisintressenter	27 500	31 000	
Sveriges oljeväxtintressenter	–	–	
Svensk köthandel	59 000	64 000	
Föreningen för mejeriprodukter	142 800	130 000	
Svensk ägghandel	52 500	52 500	
Regleringskassan för fågelkött	8 000	8 000	
Regionalt kostnadsbidrag, norra Sverige			
– mjölk	50 000	50 000	
– kött	5 000	5 000	
– ägg	2 500	2 500	
Bidrag till fraktkostnader för mjölk och grädde	500	500	
Upplysningsverksamhet och utveck- lingsarbete	15 000	16 000	
Stiftelsen Lantbruksforskning	10 000	40 000	
Djurhälsovård, kontrollverksamhet m.m.	35 200	42 300	
Stöd till odling av konserverter och andra köksväxter	10 000	10 000	
Stöd till odling av bruna bönor	2 000	2 000	
Stöd till odling av vallväxtfrö	10 000	10 000	
Fonden för kollektiva åtgärder inom biodlingen	500	500	
Sveriges exportråd	4 000	4 000	
Sveriges potatisodlares riksförbund	2 780	2 100	
Bidrag till ersättningsfoder, norra Sverige	15 000	–	
Kalvhälsovård	700	–	
Exportkontroll av kött	2 100	2 100	
Sociala satsningar	50 000	–	
Skolmåltider	2 500	–	

	1988/89 1 000-tal kr.	1989/90 1000-tal kr. prel.	1990/91 1 000-tal kr. prognos
Projekt landsbygdsutveckling	800	2 000	
Ridsporten	—	3 000	
Pesticidkontroll m. m., livsmedels- verket	—	3 200	
Modelljordbruk	200	—	
Energiskogsodling	730	—	
Reserv till jordbruksnämndens för- fogande	—	116 500	
Summa	533 208	597 200	653 700
Härefter kvarstående införselavgifts- medel	828 219	664 800	568 800
b) Av medel utanför fördelningsplan- en			
Utbyteshandel nötkött, öststaterna	88 080	70 000	70 000
Utbyteshandel kött och fläsk	50 000	50 000	50 000
Pristillägg får- och lammkött	25 371	17 000	17 000
Svensk matpotatiskontroll	6 342	5 981	7 042
Bidrag till Stiftelsen för ackordhäst- organisationens bevarande	250	250	250
Stöd till maltproduktionen	1 000	1 000	2 000
Sveriges exportråd	4 000	4 000	4 000
Djurens hälso- och sjukvård	20 677	25 756	28 273
Lantbruksstatistik	37 455	34 587	32 299
Konsumentdelegationens sekretariat	400	450	450
Bidrag till ridsporten	—	1 500	—
Skördeskadefonden	60 000 ¹	0	0
Utredningar SPK	400	—	—
Skolmåltider	—	2 300	—
Åtgärdsprogram för norra Sverige	—	45 000	—
Sockerregleringsfonden	—	—	9 000
Ersättning för uteblivna prishöjning- ar under			
1988/89	90 000	—	—
1989/90	—	1 170 000	—
1990/91	—	—	357 094
Summa	383 975	1 427 824	577 408
Summa utgifter	917 183	2 025 024	1 231 108
Årets resultat (prognos)	+ 444 244	— 763 024	— 8 608
Ingående balans till regeringens för- fogande	327 388	771 632	8 608
Balanserat överskott	+ 771 632	+ 8 608	0

¹ Tillförs fördelningsplanen för regleringsåret 1989/90.

Statens jordbruksnämnds förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag utom vad avser dispositionen av medel för uteblivna prishöjningar.

Skälen för mitt förslag: I tab. 3.1 redovisas användningen av införselavgiftsmedel m. m. under regleringsåret 1988/89 liksom en beräkning av och förslag till användning av införselavgiftsmedel som inflyter under regleringsåren 1989/90 och 1990/91.

Fördelningsplanen för *regleringsåret 1989/90* utgör 267,2 milj. kr. samt inflytande avgifter för fodermedelsimporten enligt riksdagens beslut våren 1989 (1988/89: 140, JoU 21, rskr. 322). Dessutom tillkommer ett belopp på 60 milj. kr. av utomrumsmedel från regleringsåret 1988/89. Med hänsyn till att inflytande avgifter för fodermedelsimporten för närvarande kan beräknas till 270 milj. kr. beräknar jag därmed fördelningsplanen till

597,2 milj. kr. Jag beräknar de disponibla inkomsterna av införselavgifter till totalt 1 190 milj. kr., vilket innebär att 592,8 milj. kr. beräknas återstå sedan medel avsatts till fördelningsplanen. Jag har inget att erinra mot de preliminära förslag till fördelningsplan som lämnats av jordbruksnämnden. Definitiv fördelningsplan för regleringsåret 1989/90 kan fastställas först efter utgången av regleringsåret då de verkliga inkomsterna av införselavgifterna för fodermedel är kända.

Sammanställningen avseende ändamål utanför fördelningsplanen för regleringsåret 1989/90 skiljer sig på ett antal punkter från de preliminära beräkningar som låg till grund för riksdagens beslut våren 1989.

De införselavgiftsmedel från regleringsåren 1988/89 och 1989/90 som enligt riksdagens beslut står till regeringens förfogande har därvid delvis tagits i anspråk för olika ändamål sammanhängande med prisregleringen. Posten Utbyteshandel med nötkött från öststaterna beräknas minska med 20 milj. kr. Ridsporten erhåller ett bidrag på 1,5 milj. kr. Av utomramsmedel har 1 170 milj. kr. använts som ersättning för uteblivna prishöjningar under regleringsåret 1989/90.

Kostnaderna för sådana ändamål som får täckas av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen beräknas för regleringsåret 1989/90 till 1 427,8 milj. kr. Jag avser att senare återkomma till regeringen med anledning av jordbruksnämndens förslag till disposition av de införselavgiftsmedel som står till regeringens förfogande för regleringsåret 1989/90.

Jag föreslår att fördelningsplanen för *regleringsåret 1990/91* skall omfatta oförändrat 267,2 milj. kr. jämte inflytande fodermedelsavgifter, vilket totalt beräknas till 537,2 milj. kr. Dessutom tillkommer 116,5 milj. kr. kvarstående från regleringsåret 1989/90. Sammanlagt finns således ca 654 milj. kr. tillgängliga inom fördelningsplanen.

Jag föreslår att Svensk spannmålshandel liksom hittills tillförs införselavgifter för viss utbyteshandel med brödsäd. Dessa avgifter beräknas till 35 milj. kr. Liksom tidigare bör fettvaruavgifter tillföras Sveriges oljeväxtintressenter. Vid behov bör fettvaruavgifter även användas för att finansiera spannmålsregleringen och således tillföras Svensk spannmålshandel.

Med hänsyn till ovissheten rörande regleringsekonomins utveckling för de olika varuområdena har jordbruksnämnden inte lagt fram någon plan för fördelning av det preliminärt beräknade beloppet för regleringsåret 1990/91. Nämnden avser att återkomma med förslag till preliminär fördelning av beloppet. Ett sådant förslag kan då avges i samband med att förslag lämnas till gränsskydd m. m. fr. o. m. den 1 juli 1990. Nämnden bör liksom tidigare få jämkta delbeloppen mellan de olika regleringsföreningarna och besluta om fördelning av det belopp som kan komma att stå till nämndens förfogande.

I det följande anger jag medelsbehovet under regleringsåret 1990/91 för de ändamål som bör täckas av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen.

För *utbyteshandel med nötkött med öststaterna* har jag i likhet med jordbruksnämnden beräknat 70 milj. kr.

I likhet med jordbruksnämnden föreslår jag att för *utbyteshandel med*

kött och fläsk avsätts 50 milj. kr. av införselavgiftsmedel för import av kött och fläsk. En förutsättning är att motsvarande export ägt rum.

Under regleringsåret 1990/91 bör *pristillägget på får- och lammkött* vara oförändrat 5,40 kr. per kg, vilket beräknas medföra en utgift på 27 milj. kr. Av detta belopp finansieras ca 10 milj. kr. av de utomrumsmedel som jordbruket erhåller som ersättning för uteblivna prishöjningar.

Jag föreslår att *Svensk matpotatiskontroll* (SMAK) tilldelas högst 5 370 000 kr. för den officiella kontrollen och 1 672 000 kr. för upplysningsverksamheten samt ett tilläggsanslag för regleringsåret 1989/90 på 609 000 kr.

Bidrag till Stiftelsen för ackordhästorganisationens bevarande bör utgå oförändrat med 250 000 kr.

Stöd till maltproduktionen för regleringsåret 1990/91 bör lämnas med 2 milj. kr.

Jag föreslår att *Sveriges exportråd* skall erhålla 4 milj. kr. av medel utanför fördelningsplanen regleringsåret 1990/91, förutsatt att jordbruket avsätter 4 milj. kr. av medel inom fördelningsplanen.

I enlighet med regeringens förslag i årets budgetproposition (1989/90: 100 bil. 11) föreslår jag att 28,3 milj. kr. anslås för finansiering av viss del av kostnaderna för *djurens hälso- och sjukvård* samt 32,3 milj. kr. för *statistik på jordbrukets område*.

Till finansiering av sekretariatet hos *jordbruksnämndens konsumentdelegation* föreslås 450 000 kr.

Regeringen har nyligen lämnat förslag till tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 (prop. 1989/90: 125). I propositionen (bil. 7) föreslås bl. a. att ett underskott i *sockerregleringsfonden* skall täckas med den rörliga kredit som disponeras av jordbruksnämnden för prisreglerande åtgärder samt att ianspråktagna medel från krediten täcks av införselavgifter utanför fördelningsplanen för regleringsåret 1990/91. Jag uppskattar beloppet till 9 milj. kr.

Jag föreslår att resterande tillgängliga införselavgiftsmedel som kan beräknas till totalt 357 milj. kr. disponeras för att *ersätta mittprishöjningar under regleringsåret 1990/91*.

Med hänsyn till de oundgängliga variationerna i inflödet av införselavgifter anser jag att en rörlig kredit av 60 milj. kr. även fortsättningsvis bör ställas till jordbruksnämndens förfogande. Jag återkommer till detta när jag i det följande behandlar anslagsfrågor för budgetåret 1990/91. Med hänsyn till osäkerheten i prognosen bör medel inte intecknas för något ändamål utöver de jag nu nämnt. Eventuella överskott bör liksom för innevarande år stå till regeringens disposition och skall i första hand användas för att täcka kostnader för prisreglering under regleringsåret 1990/91.

Mitt förslag: Sockerbetsarealen för 1990 års odling skall uppgå till 49 000 ha. Med hänsyn till det prognosticerade underskottet i sockerregleringen på 100–110 milj. kr. för regleringsåret 1990/91 skall kostnadskompensationen till Sockerbolaget sänkas med 10 milj. kr. Vidare skall betpriset sänkas med 3,01 kr. per 100 kg. Den årliga kostnadskompensationen till bolaget för merkostnaderna vid sockerbruken på Öland och Gotland skall utgå med samma belopp som under innevarande regleringsår, dvs. med 24,5 milj. kr. Kompensationen skall finansieras med budgetmedel. Arealbidragen till odlare som levererar betor till sockerbruken på Öland och Gotland skall vara oförändrade. Arealbidragen skall finansieras på samma sätt som det särskilda ö-bruksstödet. Det skall ankomma på regeringen att fatta de beslut om prisregleringen som kan komma att krävas under perioden.

Skälen för mitt förslag: Sockerbetsarealen för 1990 års odling bör minskas och uppgå till högst 49 000 ha. Minskningen grundar sig bl. a. på att ett importutrymme på 10–15 % på sikt skall uppnås. De båda sista årens överskottsproduktion understryker behovet av en arealminskning. Arealminskningen skall inte beröra odlingen under de båda ö-bruken.

De två senaste åren har den svenska betskörden varit mycket god. Resultatet är en överproduktion av socker, något som normalt inte skall förekomma. År 1988 producerades 363 000 ton socker ur svenska betor och år 1989 390 000 ton. Det motsvarar en självförsörjningsgrad på 103 % resp. 111 %, dvs. långt över den självförsörjningsgrad på 85–90 % som enligt tidigare riksdagsbeslut på sikt skall uppnås. Någon import av socker har därför inte skett och kommer till följd av överlagring inte heller att ske under de närmaste åren. Följaktligen flyter det inte heller in några införselavgiftsmedel till sockerregleringsfonden. Därmed förväntas ett underskott uppkomma i sockerregleringsfonden redan under innevarande regleringsår. Som jag redan har redovisat bör innevarande års underskott täckas av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen. Det kommer enligt jordbruksnämndens prognoser inte att finnas några medel för att finansiera de normala åtgärderna inom sockerregleringen under regleringsåret 1990/91.

Till följd av GATT-överenskommelsen våren 1989 kan inte priserna på sockerbetor och socker höjas för att kompensera betodlarna och Sockerbolaget. För innevarande regleringsår kompenseras Sockerbolaget därför av medel i sockerregleringsfonden och av fonderade försäljningsavgifter. Befintliga medel i sockerregleringsfonden och fonderade försäljningsavgifter har för detta ändamål tagits i anspråk under innevarande regleringsår. Några nya införselmedel kan inte heller förväntas flyta in under regleringsåret 1990/91. Resultatet av detta är ett prognosticerat underskott i sockerregleringsekonomi på 100–110 milj. kr. för regleringsåret 1990/91.

Statens jordbruksnämnd har i skrivelse till regeringen påpekat proble-

met och redovisat olika finansieringsmöjligheter. Diskussioner i frågan har också förts mellan jordbruksdepartementet och representanter för Sveriges betodlares centralförening, LRF, Sockerbolaget och jordbruksnämndens konsumentdelegation.

Jag föreslår att underskottet finansieras på följande sätt. För det första bör merkostnaderna för driften av sockerbruken på Öland och Gotland samt arealbidragen till odlare som levererar till sockerbruken på Öland och Gotland finansieras över statsbudgeten. Totalt uppgår beloppet till 28 milj. kr. För budgetåret 1990/91 bör merkostnaderna finansieras av medel som anvisas under ett särskilt anslag, Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m. Jag återkommer i det följande till denna fråga. Medlen bör föras till sockerregleringsfonden.

För det andra bör den generella kostnadskompensationen till Sockerbolaget sänkas med 10 milj. kr. Även om Sockerbolaget haft ett högre kapacitetsutnyttjande till följd av de höga skördarna har dessa sannolikt haft en betydligt mindre effekt på deras lönsamhet än vad som är fallet för betodlarna. Den högre produktionen kan inte säljas utan måste lagras. Även Sockerbolaget bör emellertid delta i finansieringen av underskottet.

För det tredje bör betpriset sänkas med 3,01 kr. per 100 kg. Det innebär en sänkning av betpriset med ca 10%. Enligt min åsikt är det naturligt att låta betodlarna bära huvudansvaret för överskottskostnaderna. Så är fallet inom andra produktionsgrenar, genom interna avgifter. I analogi med vad som gäller inom andra regleringar finns det skäl att sänka betpriset vid en överskottsproduktion. De goda skördarna innebär också en relativt stor merintäkt för betodlarna. Bara för 1989 års skörd kan merintäkterna enligt jordbruksnämnden beräknas till ca 140 milj. kr. En sänkning av betpriset med 3,01 kr. per 100 kg motsvarar ca 65 milj. kr. Detta motsvarar en kompensation till Sockerbolaget på dels 41 milj. kr., vilket är en sänkning med 10 milj. kr. jämfört med innevarande år, dels 24,5 milj. kr. för merkostnad för driften av ö-bruken.

Det reglerade priset på strösocker bör vara 463,24 kr. per 100 kg. Ersättningen för raffinering och lagring av importerat råsocker bör vara oförändrad 89,43 kr. per 100 kg.

Om väsentligt ändrade förutsättningar inträffar under regleringsperioden bör det ankomma på jordbruksnämnden att lägga fram förslag till de åtgärder som under perioden kan anses påkallade. Det bör därefter ankomma på regeringen att fatta de beslut som kan behövas.

Arealbidraget bör vara oförändrat 200 kr. per ha till de odlare i Småland och Blekinge som levererar betor till bruket i Mörbylånga, 400 kr. per ha till odlarna på Öland och 500 kr. per ha till odlarna på Gotland.

Mitt förslag: Bidraget till skördeskadeskyddet skall under regleringsåret 1990/91 betalas av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen.

Skälen för mitt förslag: Enligt riksdagsbeslut (prop. 1987/88: 74, JoU 16, rskr. 130) skall skördeskadefonden tills vidare årligen tillföras ett belopp av 60 milj. kr. Detta skall betalas över konsumentpriserna fördelade på jordbruksprisreglerade produkter. Den andel som faller på socker beräknas till 3,5 milj. kr. och bör för regleringsåret 1990/91 betalas av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen.

Regleringsekonomin

Mitt förslag: Från sockerregleringsfonden skall betalas kostnader för arealbidrag till odlarna, fraktbidrag till de fyra nordligaste länen och Kopparbergs län, kollektiva åtgärder inom biodlingen, kostnader för prisutjämning på socker samt vissa administrationskostnader. Ett eventuellt likviditetsunderskott skall finansieras av befintliga medel inom regleringsekonomin.

Skälen för mitt förslag: Införselavgift tas liksom hittills ut för importerade kvantiteter under perioder då världsmarknadspriset understiger det fastställda avräkningspriset på socker och svenska betor. De uppburna medlen bör – liksom hittills – tillföras sockerregleringsfonden. Som jag nämnt kommer troligen inte någon import att äga rum under regleringsåret 1990/91.

Ur fonden bör betalas kostnaderna för arealbidrag till de odlare som levererar betor till ö-bruken. Kostnaderna beräknas till 3,5 milj. kr.

Sockerregleringsfonden bör vidare få användas för fraktsubventionering till de fyra nordligaste länen och Kopparbergs län med 1,2 milj. kr.

Till kollektiva åtgärder inom biodlingen bör tas 0,5 milj. kr. ur fonden. Till yrkesmässig biodling bör av fondens medel återföras ett belopp som motsvarar odlingens sockerförbrukning multiplicerad med den skillnad i sockerpris som föreligger mellan Sverige och världsmarknaden.

Vidare bör regleringsföreningen Svensk sockerhandels administrationskostnader täckas ur fonden. Fondmedlen används också till vissa kostnader inom prisutjämnningen för varor innehållande socker.

Ett eventuellt underskott av likvida medel i sockerregleringsfonden bör finansieras av befintliga medel inom regleringsekonomin, t. ex. införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen.

Vid behov bör jordbruksnämnden liksom hittills få ta ut en försäljningsavgift på allt socker som säljs inom landet för att subventionera sockerimporten när världsmarknadspriset är högre än det svenska priset.

Mitt förslag: Införselavgiftsmedel jämfställs med allmänna budgetmedel och reserveras inte för speciella ändamål inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Ett belopp motsvarande de s. k. inomramsmedlen skall även fortsättningsvis komma jordbruket till del, i första hand genom gränsskyddshöjningar, men i vissa fall genom att verksamheten finansieras med budgetmedel. Även viss verksamhet som finansieras av införselavgifter utanför den s. k. fördelningsplanen skall fr. o. m. budgetåret 1991/92 finansieras med budgetmedel.

Interna avgifter i syfte att finansiera marknadsregleringen skall inte tas ut fr. o. m. den 1 juli 1991. I de fall jag har föreslagit att regleringen övergångsvis behålls och trappas av, skall även vissa avgifter behållas under övergångsperioden. Avgifterna skall disponeras av statens jordbruksnämnd.

Kvarvarande medel inom regleringsekonomin den 30 juni 1991 skall återföras till näringen som en del av ett inkomststöd.

Den s. k. RÅK-kassan för råvarukostnadsutjämning skall behållas tills vidare och handhas av jordbruksnämnden. De avgifter som tas in i syfte att finansiera RÅK-systemet skall föras till kassan.

LAG:s förslag: Alla införselavgifter bör jämfställas med budgetmedel. LAG har inte särskilt behandlat inomramsmedlen eller de verksamheter som i dag finansieras med införselavgifter.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser berör regleringsekonomin. Några remissinstanser understryker vikten av att verksamheter som i dag finansieras av införselavgiftsmedel även framdeles finns kvar. Lantbruksstyrelsen anser att vissa av de insatser som för närvarande finansieras av inomramsmedel, fortsättningsvis bör finansieras av budgetmedel. Sveriges lantbruksuniversitet påpekar att många forsknings- och utvecklingsinsatser baseras på regleringsmedel och att en konsekvens av LAG:s förslag är att all verksamhet som byggts upp med dessa medel upphör såvida inte alternativa finansieringsformer samtidigt byggs upp.

LRF anser att införselavgiftsmedel, liksom hittills skall tillfalla jordbruksnäringen.

Skälen för mitt förslag:

Översikt

Inflödet av medel i regleringsekonomin består av införselavgifter, tillverkningsavgifter och interna avgifter. De interna avgifterna erläggs av lantbrukarna för att bekosta exporten av överskott och övrig marknadsreglering. Även tillverknings- och införselavgifter används i viss utsträckning för olika former av marknadsreglering. Samtliga avgifter på fodermedel samt en viss del av övriga införselavgifter återförs i dag till jordbruket för att finansiera framför allt kollektiva åtgärder. Dessa medel utgör s. k.

inomramsmedel eller införselavgifter inom fördelningsplanen. Resterande införselavgiftsmedel används för andra ändamål inom eller i samband med regleringen, s. k. utomramsmedel.

Inflödet av införselavgifter uppgår till i storleksordningen 1,5 miljarder kr. per år, men varierar betydligt, beroende på världsmarknadspriserna och importens storlek.

Av införselavgifterna används vissa medel för att finansiera utbytesexport innan resterande del används till de s. k. fördelningsplanerna. Utbyteshandeln avser oljor och fetter samt brödspannmål. Under regleringsåret 1988/89 uppgick dessa belopp till 380 resp. 86 milj. kr. Därefter kvarstående medel förs till fördelningsplanerna. Finansiering av denna utbytesexport bör, liksom övrig kollektiv exportfinansiering, upphöra den 1 juli 1991.

De medel som används inom fördelningsplanen är som jag nämnt dels de införselavgifter som flyter in för fodermedel, dels 267,2 milj. kr. Detta är medel som jordbruket tillerkänts kollektivt inom ramen för nuvarande prisreglerings- och förhandlingssystem. För regleringsåret 1988/89 beräknas införselavgifterna på fodermedel till 263 milj. kr. och de totala inomramsmedlen således till 530 milj. kr.

Inomramsmedlen är alltså medel som tillförs jordbruket kollektivt i stället för prishöjningar. Medlen förs till regleringsföreningarna för regleringsverksamhet eller används till kollektiva åtgärder.

Vid ett slopande av den interna marknadsregleringen bör ingen särskild regleringsekonomi behållas. Regleringsföreningarnas myndighetsuppgifter bör upphöra den 1 juli 1991 och införselavgifterna föras till statsbudgeten. Eftersom inflödet av införselavgifter kan variera betydligt kan inte den ökade inkomsten för statskassan exakt anges.

Utomramsmedel

Enligt nuvarande prisregleringslag skall samtliga avgifter som tas ut med stöd av lagen användas inom eller i samband med prisregleringen. Enligt min mening bör avgifterna, efter en slopad intern reglering, likställas med allmänna budgetmedel och tillföras statskassan. Vissa av de verksamheter som i dag finansieras med utomramsmedel bör därefter finansieras över budgeten.

Jag återkommer till detta i det följande.

Inomramsmedel

Vid övergången från nuvarande reglerade system till ett marknadssystem bör tidigare tillerkänd kompensation "lösas ut". Detta innebär enligt min uppfattning att jordbruket även fortsättningsvis bör erhålla medel motsvarande inomramsmedlen. Detta är medel som jordbruket tillerkänts efter prisförhandlingar. Inomramsmedlen är enligt min mening jämförbara med livsmedelssubventioner, eftersom de har tillförts jordbruket i stället för prishöjningar. När den kollektiva återföringen upphör bör jordbruket årligen tillföras motsvarande belopp. Detta kan ske antingen genom att

gränsskyddet höjs i motsvarande mån eller genom att åtgärderna finansieras med budgetmedel. Detta påverkar inte redan beslutad stödnivå till jordbruket, utan utgör endast en annan finansiering. Höjningarna kan därför genomföras utan hinder av åtagandena om frysning i GATT-överenskommelsen. Vissa åtgärder bör fortsättningsvis budgetfinansieras. Dessutom bör budgetmedel tillföras för att vissa pågående projekt skall kunna slutföras.

Interna avgifter

När marknadsregleringen upphör behöver inte interna avgifter tas ut. Även dessa avgifter bör betraktas som lantbrukets medel. När avgiftsuttaget upphör får den enskilde jordbrukaren en lägre kostnad, varför kompensation inte är aktuell. Detta gäller emellertid inte förmålningsavgiften. Denna betraktas regleringstekniskt som en del av bondens reglerade pris, trots att kvarnarna betalar den direkt till regleringsekonomin.

Förmålningsavgiften och prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel bör dock behållas övergångsvis. Jag återkommer till detta i samband med mina förslag till övergångsåtgärder.

Inom mejeriregleringen används avgifterna inte enbart för exportfinansiering, utan också för lönsamhetsutjämning mellan olika mejeriprodukter. Jag har tidigare föreslagit att exportfinansieringen skall upphöra den 1 juli 1991, men att utjämningen bör trappas av för att vara helt avvecklad den 1 juli 1994. Avgifter för den interna utjämningen bör därför tas ut t.o.m. den 30 juni 1993.

Jag har i det föregående föreslagit att nuvarande konstruktion med fettvaruavgifter bibehålls, men att odlingen av oljeväxter bör krympas till den omfattning som är motiverad av beredskapsskäl. Jag har också föreslagit att fettvaruavgift skall tas ut på inhemskt producerat slakterifett. Systemet innebär att alla oljor och fetter (inhemska och importerade) beläggs med samma avgift. Fettvaruavgifterna som erläggs vid import bör liksom införselavgifter föras till statsbudgeten. Den fettvaruavgift som tas ut på inhemsk produktion bör disponeras av jordbruksnämnden och i sin helhet återföras till jordbruket som finansiering av en del av odlingen. Den odling som därutöver bör ske av beredskapsskäl bör betalas över statsbudgeten.

Råvarukostnadsutjämning

Jag har tidigare föreslagit att nuvarande råvarukostnadsutjämning behålls i avvaktan på resultatet av EG/EFTA-förhandlingarna. Avsikten är där att åstadkomma ett gemensamt RÅK-system som skall vara infört den 1 januari 1993.

Jag anser även att dagens finansiering skall behållas, dvs. med avgifter på import (externt system) och på produkter som säljs i Sverige (internt system). Jag anser också att nuvarande RÅK-kassa för finansiering av systemet bör behållas. Kassan bör liksom hittills hanteras av jordbruksnämnden. Eftersom en del av kostnaderna i dag betalas ur regleringsekonomin uppstår emellertid en brist när denna avskaffas. Denna bör betalas

över budgeten. Jag uppskattar budgetbelastningen till 100 milj. kr. Jag har därvid beaktat att vissa enkla blandningar bör uteslutas ur systemet, medan vissa produkter som i dag erhåller motsvarande prisutjämning utanför RÅK bör föras in i systemet.

Verksamheter av statligt intresse

Jag har i det föregående angett ett antal verksamheter som bör bekostas av budgetmedel efter en intern avreglering och ett avskaffande av den särskilda regleringsekonomin.

När marknadsregleringarna avvecklas bör också större delen av den verksamhet som finansieras inom regleringsekonomin upphöra. Vissa kollektiva åtgärder är efter en avreglering näringens ansvar. Viss verksamhet som i dag finansieras inom regleringsekonomin är dock sådan att även statsmakterna har ett stort intresse av att verksamheten drivs vidare. Att dessa verksamheter inte i dag finansieras över statsbudgeten är snarast att hänföra till det faktum att vi har en separat regleringsekonomi som hålls åtskild från statsbudgeten.

1 Regionala bidrag till norra Sverige

Av inomramsmedel betalas vissa regionala bidrag till norra Sverige, exempelvis transportstöd för mjölk och kött samt ett särskilt packeribidrag för ägg. Sådana stöd bör efter en avreglering betalas över statsbudgeten och inordnas i det särskilda prisstödet till norra Sverige. Jag har i det föregående föreslagit att jordbruksnämnden ges i uppdrag att se över merkostnaderna för transporter av kött och mjölk i norra Sverige och föreslå hur ett stöd till äggproduktionen kan utformas. Det är därför inte nu möjligt att beräkna den exakta budgetbelastningen.

2 Lantbruksstatistik

Kostnaderna för SCB:s produktion av statistik på jordbruksområdet finansieras sedan några år till viss del av utomramsmedel i stället för som tidigare med budgetmedel. Kostnaden beräknas för budgetåret 1990/91 till 32,2 milj. kr. Jag har efter regeringens bemyndigande tillkallat en särskild utredare med uppgift att se över behovet och utformningen av lantbruks- och livsmedelsstatistiken. Uppdraget skall slutredovisas i juni 1991, men en delrapportering skall ske i oktober 1990. Jag återkommer med min bedömning av kostnaden när uppdraget har redovisats. Kostnaden bör fr. o. m. budgetåret 1991/92 åter i sin helhet betalas över statsbudgeten.

3 Jordbruksnämndens konsumentdelegation

Kostnaderna för konsumentdelegationens sekretariat betalas för närvarande av utomramsmedel. Kostnaden uppgår för närvarande till ca 0,5 milj. kr. per år. Jag anser att det är angeläget att fortsättningsvis behålla en organisation som företräder konsumenternas intressen. Jag förutser att det

såväl under en övergångsperiod, då regleringarna avvecklas, som därefter kommer att uppstå behov av diskussioner och överläggningar mellan representanter för producenter och konsumenter. Konsumentdelegationens roll kommer emellertid att förändras med en ny livsmedelspolitik. Med hänsyn till detta och till att konsumentkontakterna behöver utvecklas anser jag att formerna för dessa bör ses över.

Kostnaderna för konsumentdelegationens sekretariat bör enligt min mening betalas över statsbudgeten.

4 Djurens hälso- och sjukvård

Enligt nuvarande överenskommelse med näringen skall kostnadsökningar för distriktsveterinärorganisationen delas lika mellan näringen och staten. Av statens andel för budgetåret 1990/91 skall 28,3 milj. kr. betalas av utomramsmedel. Motsvarande andel bör fr. o. m. budgetåret 1991/92 betalas av budgetmedel.

5 Avel och kontroll m. m.

Den totala kostnaden uppgår till ca 70 milj. kr. Finansieringen sker helt med inomramsmedel. En del av kostnaderna bör utgöra statens ansvar, exempelvis djursjukvård, medan exempelvis kostnader för avelsarbete bör falla på näringen.

6 Sveriges exportråd

Under innevarande år tillförs Exportrådet 8 milj. kr. ur regleringsekonomi, varav hälften finansieras inom och hälften utom ramen. Ansvaret bör även fortsättningsvis delas lika mellan näring och stat.

7 Skördeskadeskydd

Enligt riksdagsbeslutet om skördeskadeskydd skall skördeskadefonden tills vidare byggas upp med 60 milj. kr. per år. Enligt beslutet skall jordbruket ersättas för denna fondavsättning. Under regleringsåren 1988/89 och 1989/90 har ersättningen betalats av utomramsmedel i stället för genom konsumentprishöjningar. När denna finansieringsmöjlighet upphör bör gränsskyddet höjas; detta bör ske den 1 juli 1990. Finansieringen är att betrakta som en subventionering av konsumentpriset. Beslutet om finansieringen fattades av riksdagen våren 1988. Prishöjningen kan därför ske utan hinder av GATT-överenskommelsen eftersom beslutet fattades före överenskommelsen.

8 Övrigt

Utöver nu nämnda verksamheter finns ytterligare sådana som har ett statligt intresse. Jag har för avsikt att senare, efter överläggningar med

berörda intressenter, återkomma till regeringen med förslag hur verksamheter som bekostas av inomramsmedel skall fördelas mellan gränsskyddshöjningar och budgetmedel.

Prop. 1989/90: 146

9 Övergångsvisa kostnader

Vissa projekt och andra verksamheter bör löpa så länge som följer av redan fattade beslut. Detta kräver övergångsvis finansiering av budgetmedel.

Kostnaderna för denna verksamhet är för närvarande inte möjlig att exakt beräkna. Jag anser att jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen, efter överläggningar med näringen, bör beräkna medelsbehovet för de aktuella åren och lämna förslag till regeringen i sin anslagsframställning för resp. budgetår.

För närvarande utgår ett pristillägg på får- och lammkött med 6,05 kr. per kg. Den totala kostnaden beräknas för närvarande till ca 35 milj. kr. Detta finansieras av såväl inom- som utomramsmedel, 8 resp. 27 milj. kr. Som jag tidigare har redovisat anser jag att pristillägget bör trappas av stegvis under tre år, med början budgetåret 1991/92. Prisstödet bör övergångsvis betalas över statsbudgeten.

Jag har tidigare föreslagit att statens engagemang i SMAK upphör. Viss verksamhet vid SMAK finansieras för närvarande av utomramsmedel. Som jag tidigare har redogjort för har branschen planer på att driva ett kvalitetsarbete i en egen organisation framöver. Eftersom staten hittills bidragit till finansieringen av den nuvarande organisationen anser jag det vara befogat med ett statligt startkapital till ett privat kvalitetsarbete. Jag föreslår att 15 milj. kr. avsätts för detta ändamål budgetåret 1991/92.

4 Effekter för jordbruksnäringen av skattereformen

Jag har tidigare (avsnitt 2.4.2) redovisat skattereformens inriktning och gett en sammanfattning av de förslag som är av särskilt intresse för jordbruksnäringen. Jag framhöll därvid regeringens uppfattning om betydelsen av att jordbruksföretag ges möjlighet att bedriva sin verksamhet på likartade villkor som gäller för övriga företag. De justeringar som regeringens förslag innebär i förhållande till skatteutredningarnas förslag har också mottagits positivt av näringen. Jag vill i detta sammanhang emellertid understryka att det inte är enbart de särskilda förslag som i första hand beaktar jordbruksföretagens situation som är av betydelse för den enskilde jordbrukaren. En av utgångspunkterna för reformen är att sänka de direkta skatterna för enskilda och företag. Detta kommer naturligtvis även att få betydelse för den enskilde jordbrukaren. En bedömning av skattereformens effekter får därför inte begränsas till enskildheter utan måste omfatta förslaget i sin helhet. Det är närmast en självklarhet att det när det gäller en skattereform av detta slag finns både de som vinner och de som förlorar på förslagen. Som jag tidigare nämnt är ett av syftena med förslagen också att begränsa de möjligheter till osund skatteplanering som det hittillsvarande skattesystemet gett utrymme för. Det är känt att denna form av skatteplanering även förekommer inom jordbruket. Det är därför naturligt att också finna förlorare bland dem som äger eller brukar jordbruksfastigheter. En

målsättning för skattereformen måste emellertid också vara att inte större grupper av individer eller företagare drabbas av effekter som motverkar de målsättningar som finns i samhället oavsett om dessa rör exempelvis fördelningspolitik, miljöpolitik eller regionalpolitik.

Den kritik som riktats mot skattereformens effekter för jordbruket, efter det att regeringens förslag blivit kända, har i stor utsträckning gällt sloandet av möjligheterna att kvitta underskott i en förvärvskälla mot överskott i andra. Det har gjorts gällande att detta förslag som bl. a. omöjliggör kvittning av underskott av jordbruksfastighet mot inkomst av tjänst, skulle kunna leda till en omfattande igenplantering av för naturvärden värdefulla marker. Eftersom kritiken i denna del i många stycken baserats på ofullständiga och svåranalyserade uppgifter vill jag närmare redogöra för min bedömning av problemets omfattning och vilka åtgärder som jag anser bör vidtas med anledning härav.

När det gäller förslaget till borttagande av kvittningsrätten vill jag först erinra om att det här i första hand gäller kvittningen av underskott i enskild näringsverksamhet mot inkomster av tjänst. Jag har tidigare berört den utvidgade möjligheten till kvittning mellan olika verksamheter där näringsidkaren är aktiv och att underskott i förvärvskälla får kvittas mot senare års överskott.

Vad beträffar permanenta underskott i driften av jordbruksföretag kan dessa vara resultatet av ett "genuint" underskott i driften men det kan exempelvis också vara frågan om kostnader som snarast är att hänföra till fastighetens bostadsdel eller bokslutsdispositioner. Det kan också vara så att underskotten skapats medvetet för att kvitta mot höga tjänsteinkomster, exempelvis genom att företag avstår från att avverka skog vilket samtidigt ökar den faktiska förmögenheten.

Detta innebär naturligtvis inte att inte också motiverade underskott förekommer. Detta kan i sin tur ha olika förklaringar. Ett vanligt exempel som brukar redovisas är att företaget befinner sig i en nyetableringsfas. Det kan emellertid också röra sig om företag som av olika anledningar inte har möjlighet att uppnå lönsamhet i verksamheten ens på sikt.

För att närmare kartlägga omfattningen av jordbrukarnas underskottsavdrag har en specialbearbetning gjorts av Deklarationsundersökningen för jordbrukare (DU)¹ avseende inkomståret 1988. Av materialet framgår att nästan 32 000 jordbrukare (29 %) redovisade underskott av jordbruksfastighet. Andelen är väsentligt högre bland de minsta företagen; 55 % bland företagen under 400 standardtimmar (s. k. hobbyjordbruk eller småbruk). 62 % av brukarna med underskott tillhör denna grupp som totalt sett utgör 33 % av populationen. Andelen brukare med mer än 2 400 standardtimmar utgör 23 % av totalpopulationen men endast 3 % av dem med underskott. Om man jämför olika storleksgrupper är skillnaden i andel mellan norra och södra² Sverige inte påfallande stora.

¹ I DU redovisas resultat per brukare inkl. maka/make, dvs. endast en person per familj räknas som brukare.

² Norra Sverige omfattar här Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Arbetsbehov, standard- timmar	Antal brukare i hela riket		Andel av brukarna som har underskott av jordbruks- fastighet		
	Totalt	Med under- skott av jordbruks- fastighet	Hela riket	Södra Sverige	Norra Sverige
— 399 tim	36 246	19 955	55	54	57
400— 799 "	19 343	7 287	38	37	41
800—2 399 "	28 494	3 922	14	13	17
2 400—5 599 "	22 844	707	3	3	4
5 600— "	2 790	128	5	5	1
Totalt	109 717	31 999	29	26	39

Totalt uppgick de utnyttjade underskotten av jordbruksfastighet för inkomståret 1988 till 946 milj. kr. Av dessa redovisades ca 520 milj. kr. av brukare vid företag med under 400 standardtimmar.

Brukare med underskott av jordbruksfastighet har i genomsnitt väsentligt högre inkomst av tjänst än genomsnittet för brukare utan underskott av jordbruksfastighet. Att detta gäller både totalt och för samtliga storleksgrupper framgår av följande sammanställning. För de tre lägsta grupperna gäller att även sammanräknad inkomst är högre för brukarna med underskottsavdrag. För båda kategorierna gäller att inkomst av tjänst sjunker med ökande storleksgrupp. För brukarna med underskott av jordbruksfastighet gäller att underskotten ökar med stigande storleksgrupp.

Inkomst av tjänst m.m. för brukare utan resp. med överskott av jordbruksfastighet 1988. Medelvärden i kr. per brukare inkl. maka/make

Arbetsbehov, standard- timmar	Brukare utan under- skott av jordbruks- fastighet		Brukare med underskott av jordbruksfastighet		Underskott av jordbruks- fastighet		Sammanräknad inkomst minus utnyttjat
	Inkomst av tjänst	Samman- räknad inkomst	Inkomst av tjänst	Samman- räknad inkomst	Totalt	Utnyttjat	
							underskott
— 399 tim	96 055	124 017	151 475	172 976	26 277	25 975	147 001
400— 799 "	85 407	122 225	144 456	156 759	32 842	31 129	125 630
800—2 399 "	56 503	121 583	134 183	150 791	40 968	34 519	116 272
2 400—5 599 "	36 303	139 680	107 137	127 529	62 284	38 709	88 820
5 600— "	41 481	159 074	91 315	156 167	144 233	62 001	94 166
Totalt	63 009	128 631	146 538	165 493	30 839	28 621	136 872

Om värdena i sista kolumnen jämförs med sammanräknad inkomst för brukarna utan underskott finner man att det är för de två minsta storleksgrupperna som brukarna utan underskott uppvisar lägre värden, medan man i övrigt uppvisar högre eller betydligt högre värden. Det innebär att brukarna med underskott fr. o. m. gruppen 800—2 399 standardtimmar trots avsevärt högre tjänsteinkomst har ett sämre inkomstläge än brukarna utan underskott. Om det totala underskottet betraktas vid jämförelsen förändras inte situationen nämnvärt för de två grupperna med mindre

Vidare framgår av materialet att den genomsnittliga tjänsteinkomsten hos totalpopulationen är väsentligt högre i norra än i södra Sverige, medan inkomsterna från jordbruksfastighet är större i södra Sverige. Den sammanräknade inkomsten är dock högre i norra Sverige. Bland brukare med underskott föreligger inte dessa skillnader.

För att bättre belysa förekomsten av underskott av jordbruksfastighet i olika inkomstskikt har en redovisning gjorts med samtidig indelning på tre storleksgrupper efter arbetsbehovet och olika inkomstklasser. Följande sammanställning visar att de genomsnittliga underskotten är betydande i samtliga redovisade grupper.

Sammanräknad inkomst samt underskott för brukare med underskott av jordbruksfastighet 1988. Medelvärden

Sammanräknad inkomst i kr. efter standard-timmar	Antal	Sammanräknad inkomst	Totalt underskott av jordbruksfastighet		Utnyttjat underskott av jordbruksfastighet	
			Kr.	Andel i % av sammanräknad inkomst	Kr.	Andel i % av sammanräknad inkomst
— 799 tim.						
— 49 999	1 439	34 610	14 033	41	9 271	27
50 000 — 99 999	4 180	76 229	14 067	18	13 978	18
100 000 — 149 999	6 257	127 950	25 541	20	24 616	19
150 000 — 199 999	5 500	175 099	24 764	14	24 764	14
200 000 — 299 999	8 533	231 717	36 567	16	35 923	16
300 000 —	1 333	—	—	—	—	—
Samtliga	27 242	168 638	28 033	17	27 354	16
800 — 2 399 tim						
— 49 999	318	26 923	38 307	142	14 230	53
50 000 — 99 999	857	79 518	32 394	41	21 677	27
100 000 — 149 999	900	127 006	35 231	28	30 392	23
150 000 — 199 999	963	175 027	34 619	20	33 621	19
200 000 — 299 999	735	235 691	59 444	25	55 162	23
300 000 —	150	—	—	—	—	—
Samtliga	3 922	150 791	40 968	27	34 519	23
2 400 — 5 599 tim						
— 49 999	158	22 225	76 805	346	12 403	56
50 000 — 99 999	89	77 982	60 640	78	38 913	50
100 000 — 149 999	217	126 278	55 545	44	35 538	28
150 000 — 199 999	125	172 703	58 862	34	57 197	33
200 000 — 299 999	101	240 961	62 919	26	62 919	26
300 000 —	18	—	—	—	—	—
Samtliga	707	127 529	62 284	49	38 709	30

Av sammanställningen framgår att i gruppen under 800 standardtimmar ökar både det totala underskottet av jordbruksfastighet och det utnyttjade underskottet med stigande sammanräknad inkomst. För det båda andra arbetstidsklasserna gäller detta för det utnyttjade underskottet, medan det totala underskottet är lägst för någon av de mellersta grupperna. Vidare gäller för varje inkomstnivå att underskottens andel av sammanräknad

inkomst, med något undantag, är större vid företag med större arbetsbehov.

Det framgår också att andelen brukare med högre inkomster (över 200 000 kr.) är väsentligt högre i gruppen med lägst antal standardtimmar.

Som framgått av redovisningen innebär förslaget om slopad kvittningsrätt konsekvenser för ett stort antal familjer av vilka de flesta verkar vid fritids- eller deltidjordbruk.

För de medelstora och större företagen som uppvisar underskott torde en slopad kvittningsrätt få större konsekvenser. Visserligen kan underskotten ackumuleras i förvärvskällan men det är redan i nuvarande regelsystem så, att långt ifrån alla underskott kan utnyttjas under det år de uppkommer. Det är därför troligt att ett slopande av kvittningsrätten kommer att medföra att brukarna i högre grad än nu försöker eliminera underskotten. Detta kan tänkas ske bl.a. genom att man upphör med förlustbringande produktionsgrenar genom att man i ökad utsträckning söker finna en mer lönsam kombinationsverksamhet.

Underskottsföretagens förhållandevis höga tjänsteinkomster, låga antal standardtimmar och mindre andel låginkomsttagare kan tolkas så, att dessa företags underskott i jordbruket i många fall inte är förorsakade av jordbruksdriften. Eftersom det inte förefaller rimligt att anta att höga tjänsteinkomster är den primära orsaken till underskott i driften, kan därför en tolkning vara att vissa av företagen med dessa höga tjänsteinkomster medvetet skapar underskotten.

Ett sänkt skattetryck för tjänsteinkomster innebär för vissa kategorier att möjlighet ges att fortsätta en subventionering av en förlustbringande näringsverksamhet, utan att de disponibla inkomsterna nämnvärt förändras. För andra grupper som medvetet och av skatteskäl bedriver sin verksamhet med stora underskott kan förslagen medföra en betydande försämring. Jag vill i sammanhanget erinra om att det faktum att bostadsdelen skall hänföras till inkomstslaget kapital innebär att, liksom för villor, räntekostnader som är att hänföra till bostaden kommer att kunna kvittas mot tjänsteinkomster även i fortsättningen.

Den reform som nu föreslås på livsmedelspolitikens område syftar bl. a. till att skapa livskraftiga företag inom jordbruksnäringen. För att vi skall kunna behålla en levande landsbygd innebär detta för vissa företag att en diversifiering av verksamheten är nödvändig. Detta innebär emellertid inte att det finns något försvar för att uppmuntra en traditionell jordbruksdrift som går med ett ständigt underskott. Ingendera part tjänar på detta, inte heller kulturlandskapet. Det finns heller enligt min mening inte någon anledning i normalfallet för etablerade jordbrukare att bedriva sin verksamhet med underskott.

En grupp av jordbrukare som emellertid bör ges särskild uppmärksamhet i dessa sammanhang är de som har för avsikt att nyetablera sig inom näringen. En nyetablering kommer alltid att förekomma och en del av den reform som nu pågår på livsmedelspolitikens område måste syfta till att skapa förutsättningar för detta. En annan grupp för vilka särskilda åtgärder kan behöva vidtas är vissa företag i glesbygd som saknar möjlighet att stärka sin ekonomi genom att skaffa arbete utanför jordbruksföretaget

eller som redan i dag är beroende av tjänsteinkomster och där den samlade effekten av skattereformen medför minskad disponibel inkomst även om jordbruksföretaget vidtar rimliga åtgärder för att begränsa kostnaderna i företaget. Ytterligare en grupp som måste uppmärksammas är heltidsföretag med stor skuldbörda.

Jag har i det föregående föreslagit ett femårigt startstöd för jordbrukare som nyetablerar sig inom näringen och stöd till kombinationsföretag. Jag återkommer i det följande till olika åtgärder som bör vidtas under en övergångsperiod för att komma till rätta med de problem som kan uppstå. Det gäller bl. a. särskilda åtgärder för skuldyngda företag samt särskilda rådgivningsinsatser för såväl heltids- som deltidsföretag. Tillsammans med de särskilda övergångsåtgärder som föreslagits inom ramen för skattereformen för att beakta situationen för skuldyngda företag, utgör åtgärderna sammantaget en enligt min mening lämplig avvägning av insatser för att förbättra möjligheterna att uppnå livsmedelsreformens olika målsättningar.

5 Övergångsåtgärder

5.1 Utgångspunkter

Jag har i det föregående föreslagit att de interna marknadsregleringarna för jordbruksprodukter avvecklas samt redogjort för de starka skäl som talar för detta. Jag har också beskrivit hur jordbruksprisregleringen har vuxit fram och byggts ut under ett halvt sekel. Det system jag har föreslagit innebär således en förändring av vissa grunddrag i den sedan länge förda politiken. Detta motiverar enligt min uppfattning att statsmakterna tar ett betydande ansvar för övergången från en reglerad till en fri inhemsk marknad. Det motiverar vidare en relativt lång övergångsperiod samt att särskilda åtgärder vidtas under perioden, för att underlätta anpassningen och omställningen till den nya situationen. Anpassningen måste ske under socialt acceptabla former.

LAG föreslår att samtliga interna regleringar utom spannmålsregleringen avskaffas i ett steg den 1 juli 1991. För en period av tre år fr. o. m. denna tidpunkt föreslås ett inkomststöd som trappas av stegvis. LAG föreslår vidare ett särskilt stöd till skuldsatta jordbrukare samt en bibehållen möjlighet för mjölkproducenter att erhålla avvecklingsersättning.

Flertalet remissinstanser anser de föreslagna övergångsåtgärderna vara otillräckliga. Många anser att en avtrappning av regleringen bör göras för vissa produkter. Många anser också att övergångsperioden är för kort och att de föreslagna åtgärderna inte i tillräcklig grad stimulerar en nödvändig anpassning av produktionen.

För egen del anser jag att starka skäl talar för en längre övergångsperiod än LAG har föreslagit. Jag delar således uppfattningen att LAG:s förslag till övergångsåtgärder inte är tillräckliga. Som jag redan nämnt utgör det faktum att mina förslag innebär avsevärda förändringar av ett sedan länge etablerat system ett sådant skäl. Jag har också redan tidigare föreslagit att avvecklingen av regleringen skall ske stegvis för vissa produktionsgrenar.

Marknadsregleringen innebär i grunden att lantbrukarna är garanterade avsättning för hela sin produktion. Priset är också detsamma oavsett om det är möjligt att sälja produkterna i Sverige eller om de måste exporteras med förlust. Den förändring jag har föreslagit innebär att prissättningen i Sverige blir fri inom ramen för ett oförändrat gränsskydd. Detta medför att lantbrukarens företagarrull förändras. Dagens regleringssystem medför att lantbrukaren producerar och levererar sina produkter; det system jag föreslår innebär att han måste sälja sina produkter på en marknad och anpassa produkterna efter denna. Detta ger jordbrukarna nya möjligheter, men det ställer också nya krav. Lantbrukarna måste ges tid att anpassa sig till den förändrade företagarrullen.

Dagens prisregleringssystem har fört med sig att produktionen överstiger den svenska konsumtionen av flera produkter. Ett avskaffande av de interna regleringarna medför att förlustbringande överskott inte längre kan produceras. Produktionen av traditionella jordbruksprodukter måste således minska. Jordbrukare måste därför i större utsträckning producera alternativa grödor, kombinera jordbruket med annan verksamhet eller lämna jordbruksnäringen och övergå till annan sysselsättning. Den stora anpassning av utbudet som krävs för framför allt spannmål och mjölk talar också för en relativt lång övergångsperiod.

Under anpassningstiden kan priserna på jordbrukets produkter förväntas sjunka, olika mycket beroende på hur stor produktionsanpassning som behövs. Under övergångsperioden behövs därför, som LAG har föreslagit, dels ett inkomststöd för att dämpa inkomsteffekten av detta prisfall, dels ett stöd till skuldsatta jordbrukare. Inkomststödet bör utbetalas oavsett om jordbrukaren använder marken för prisreglerade eller icke prisreglerade grödor under övergångsperioden. Det ger därmed en stimulans för odling av andra än prisreglerade grödor.

Jag anser dock att även ytterligare åtgärder behövs för att stimulera anpassningen och övergången till annan användning av marken. Detta bör framför allt ske genom stimulans till alternativ användning av åkermark samt genom åtgärder som underlättar för jordbrukare som vill upphöra med traditionell jordbruksproduktion, bl. a. en förlängd avvecklingsersättning till mjölkproducenter.

I det följande presenterar jag mina förslag till övergångsåtgärder i form av stöd- och stimulansåtgärder, avvecklingsersättning för mjölk och stöd till skuldsatta jordbrukare. Jag redovisar också särskilt vad olika stöd och stimulanser innebär för regleringsåret 1990/91. Dessa avser i stor utsträckning arealanvändningen och spannmålsodlingen. De övergångsåtgärder jag föreslår för andra produktionsgrenar har jag tidigare redogjort för i resp. produktavsnitt. Jag redovisar i det följande även bedömningar om markanvändningen.

Mitt förslag: Ett arealbaserat *inkomststöd* betalas ut under en övergångsperiod om fem år, med början budgetåret 1990/91. Ersättningen baseras på areal med odling av prisreglerade grödor år 1989. Även areal inom det s. k. Omställning 90 skall ingå.

Ersättningen skall till en del differentieras mellan olika odlingsområden. 40 % av ersättningen skall vara densamma i hela landet, medan 60 % skall differentieras på samma sätt som de belopp som utgår inom Omställning 90. Ersättningen skall under resp. år i genomsnitt vara följande.

1990/91	1 100 kr. per ha
1991/92	1 000 kr. per ha
1992/93	700 kr. per ha
1993/94	500 kr. per ha
1994/95	200 kr. per ha

Av ersättningen under regleringsåret 1990/91 utgör 400 kr. per ha, motsvarande 730 milj. kr., en retroaktiv ersättning för budgetåret 1989/90. Denna del skall betalas ut så snart det är möjligt.

När areal permanent tas ur produktion under perioden 1991/92 – 1993/94 betalas i stället ett engångsbelopp. Även detta *omställningsstöd* skall differentieras, på samma sätt som inkomststödet. Det genomsnittliga omställningsstödet skall vara följande.

1991/92	6 000 kr. per ha
1992/93	4 500 kr. per ha
1993/94	3 000 kr. per ha

Vid plantering av skog eller energiskog eller vid anläggning av våtmarker under perioden 1991/92 – 1994/95 betalas *anläggningsstöd*. Vid anläggning av våtmarker utgår 12 000 kr. per ha i slättbygder och 8 000 kr. per ha i skogs- och mellanbygder. Vid anläggning av skog och energiskog ersätts en bestämd andel av den kostnad som skogsstyrelsen beräknar. I slättbygder ersätts 85 % av kostnaden för lövträd och 75 % av kostnaden för barrträd och energiskog. I skogs- och mellanbygder skall motsvarande ersättning motsvara 50 % resp. 30 % av planteringskostnaden. Ersättningen motsvarar för närvarande följande belopp.

	Slättbygder:	Skogs- och mellanbygder:
Lövskog	13 600 kr. per ha	8 000 kr. per ha
Barrskog	9 000 kr. per ha	3 600 kr. per ha
Energiskog	9 000 kr. per ha	3 600 kr. per ha

Beloppen utgör den totala ersättning som utbetalas, inkl. eventuellt omställningsstöd, vid anläggning av skog, energiskog eller våtmarker.

Inlösenpriset för spannmål (vete) skall under regleringsåret 1990/91 uppgå till 1,30 kr. per kg. Under de följande tre åren löser staten in spannmål till följande priser.

1991/92 1,15 kr. per kg
 1992/93 1,00 kr. per kg
 1993/94 0,90 kr. per kg

Utöver nämnda inkomststöd som innebär en ökad ersättning till jordbruket med 2090 milj. kr. för regleringsåret 1990/91 skall jordbruket erhålla motsvarande kompensation som under innevarande regleringsår, dvs. 1 170 milj. kr. Ersättningen skall i huvudsak lämnas på samma sätt som under innevarande år, dvs. i form av bidrag per ko, m.m. Av beloppet skall 56,5 milj. kr. tillföras i form av prishöjningar. Resterande 1 113,5 milj. kr. skall finansieras med tillgängliga införselavgiftsmedel utanför den s. k. fördelningsplanen och därefter eventuellt resterande belopp med budgetmedel från anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Av beloppet på 1 113,5 milj. kr. skall 100 milj. kr. användas för kollektiva åtgärder och resterande 1 013,5 milj. kr. i huvudsak betalas ut i form av bidrag per ko, m.m. Utbetalningen skall ske den 31 december 1990. Bidragen upphör efter budgetåret 1990/91. Hur motsvarande ersättning och den retroaktiva ersättningen för budgetåret 1989/90, totalt 1 843,5 milj. kr., skall utgå efter budgetåret 1990/91, får avgöras med hänsyn till resultatet av de pågående GATT-förhandlingarna.

Det ankommer på regeringen att besluta om bidrag samt om de pris- och avgiftsändringar och övriga åtgärder som kan bli aktuella med anledning av förslagen.

LAG:s förslag: Ett inkomststöd betalas under treårsperioden 1991/92 – 1993/94 till areal som för närvarande används för produktion av prisreglerade grödor. Bidrag betalas, oavsett användning av arealen, med följande belopp.

1991/92 1 200 kr. per ha
 1992/93 800 kr. per ha
 1993/94 400 kr. per ha

Staten löser in spannmål under budgetåret 1991/92 till ett pris av 0,90 kr. per kg.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som yttrat sig över LAG:s förslag till övergångsåtgärder anser att övergångsperioden är för kort och

att åtgärderna är otillräckliga. Många anser att åtgärderna inte i tillräcklig omfattning stimulerar att åkermark tas ur produktion och överförs till annan användning.

Skälen för mitt förslag: Den areal som används för produktion av traditionella jordbruksprodukter uppgår för närvarande till ca 2,9 milj. ha. Efter en avveckling av marknadsregleringen kan denna areal uppskattas till ca 2,4 milj. ha. Den areal som under de närmaste åren frigörs för annan användning kan alltså uppskattas till ca 500 000 ha. För närvarande är det framför allt spannmål som odlas i sådan omfattning att produktionen väsentligt överstiger den inhemska konsumtionen. Övriga prisreglerade grödor odlas i stor utsträckning på kontrakt, vilket jag bedömer blir allt vanligare även för spannmål efter en avreglering. De förhållanden jag nu nämnt motiverar enligt min uppfattning speciella övergångsåtgärder för spannmål. Även LAG har ansett sådana åtgärder motiverade. Liksom remissinstanserna anser jag emellertid att de åtgärder som LAG har föreslagit inte är tillräckliga. Med den marknadssituation som för närvarande råder för spannmål anser jag det befogat att behålla ett inlösenssystem under fler år än LAG har föreslagit och att trappa ned inlösenpriset stegvis. För att anpassningen skall påbörjas så snart som möjligt anser jag att vissa övergångsåtgärder bör vidtas redan under regleringsåret 1990/91. Bl. a. bör inlösenpriset sänkas redan detta år. Ett inlösenssystem bör behållas även under budgetåren 1991/92–1993/94, varvid inlösenpriset skall vara 1,15 kr., 1,00 kr. resp. 0,90 kr. per kg. Inlösen skall göras av statens jordbruksnämnd.

Med den marknadssituation som råder för spannmål leder ett sänkt inlösenpris sannolikt till att marknadspriset sjunker mot denna nivå, även med oförändrad införselavgift. För att inkomsterna inte skall sjunka på ett oacceptabelt sätt under anpassningsperioden anser jag, liksom LAG, att ett arealbaserat stöd övergångsvis bör utbetalas för att stödja inkomsterna. Jag anser emellertid att den övergångstid som LAG har föreslagit är något för kort. Jag anser också som jag redan nämnt att signaler om anpassning bör ges redan ett år tidigare än LAG har föreslagit. Jag föreslår därför totalt en femårig övergångsperiod med början budgetåret 1990/91.

Jag anser vidare att de inkomstförstärkningar per hektar som LAG har föreslagit är otillräckliga i kombination med LAG:s förslag i övrigt, dvs. med ett inlösenpris på 0,90 kr. budgetåret 1991/92 och utan inlösenåtagande därefter. Med en längre inlösentid, högre inlösenpriser och särskilda stimulansåtgärder för att ta mark ur produktion, som jag föreslår, minskar dock behovet av inkomststöd.

Jag föreslår att en arealbaserad ersättning betalas för hela den areal som för närvarande används för produktion av prisreglerade grödor, inkl. den areal som ingår i det nuvarande omställningsprogrammet, Omställning 90. Som jag redan nämnt är det framför allt spannmål som kräver speciella övergångsåtgärder. Med en fri prissättning inom landet kan emellertid förväntas att priset på övriga grödor följer spannmålspriset. Jag anser därför att arealersättningen bör utbetalas för all areal på vilken prisreglerade grödor odlas för närvarande. Inkomststöd bör betalas ut oavsett om arealen

under övergångsperioden används för prisreglerade eller andra grödor. Det utgör därmed dels en ersättning för den prissänkning som kan förväntas på spannmål och andra nu prisreglerade grödor under övergångsperioden, dels en stimulans för jordbrukarna att använda areal till annat än för odling av dessa traditionella grödor. Det jag nu har anfört medför att stödet måste baseras på en historisk areal. Jag anser dock att basen för ersättning bör vara så aktuell som möjligt och föreslår därför att år 1989 används som basår.

De jordbrukare som etablerar sig efter att beslutet om en reform har fattats har gått in i näringen på andra premisser än dagens jordbrukare. Det finns därför ingen anledning att dessa skall få del av ett inkomststöd. Detta innebär alltså att inkomststödet bör följa brukaren och inte marken under hela övergångsperioden, dvs. också efter en eventuell överlåtelse av jordbruksmark. De nya förhållandena är då kända vid överlåtelsen, och bör avspeglas i priset.

Även arrendatorer bör givetvis få del av inkomststödet. Det bör således inte tillfalla markägaren om marken är utarrenderad. Om arrendatorn frivilligt frånträder arrendet under övergångsperioden bör dock resterande del av inkomststödet tillfalla markägaren. Kostnaderna upphör då för arrendatorn, samtidigt som förhållandena är kända för en eventuell ny arrendator, varför de bör återspeglas i arrendevillkoren.

Den prissänkning som kan förväntas under övergångsperioden påverkar företag mycket olika beroende på framför allt markens bördighet och avkastningsnivå. Inkomststödet bör därför differentieras mellan olika odlingsområden. En av bristerna med nuvarande prisstöd är att det till en övervägande del tillfaller slättbygder och således missgynnar skogs- och mellanbygder och norra Sverige. Att fullt ut differentiera inkomststödet skulle ge samma skeva regionala fördelning. För att ge en bättre regional balans anser jag därför att en del av stödet bör vara fast, medan en del differentieras med hänsyn till odlingsområde. Jag anser att fördelningen 40 % fast del och 60 % rörlig del är lämplig. Den differentierade delen bör relativt sett motsvara den differentiering som sker inom Omställning 90. I genomsnitt skall inkomststödet under perioden 1990/91 – 1994/95 utvecklas enligt följande: 1 100, 1 000, 700, 500 resp. 200 kr. per ha.

Det inkomststöd jag nu har föreslagit utgör ett nödvändigt skydd mot kraftigt sänkta inkomster efter den 1 juli 1991, samtidigt som det ger en stimulans till omställning. Enligt min uppfattning ger dock detta inte tillräcklig stimulans till en varaktig omställning till alternativ markanvändning. För mark som permanent tas ur produktion och överförs till annan användning bör därför ett omställningsstöd betalas. I dessa fall betalas inget inkomststöd. Omställningsstödet bör, för att stimulera till en varaktig omställning, vara högre än summan av de inkomstsstöd som kan erhållas olika år. För att stimulera en tidig omställning bör det också sjunka relativt sett kraftigare än inkomststödet under perioden. Jag anser att omställningsstödet bör vara delvis fast och delvis differentierat på samma sätt som inkomststödet, dvs. 40 % utgör fast del och 60 % differentierad. I genomsnitt bör omställningsstöd betalas med följande belopp budgetåren 1991/92 – 1993/94: 6 000, 4 500 resp. 3 000 kr. per ha.

De alternativ som ligger närmast till hands för den areal som kommer att tas ur produktion är för närvarande skog, energigrödor och vissa industrigrödor. Den årliga arealersättningen bör utbetalas oavsett hur marken används — till prisreglerade eller icke prisreglerade grödor. Där-
emot bör omställningsstödet endast betalas när marken tas ur produktion på ett beständigt sätt, exempelvis vid skogsplantering. Såväl plantering av skog som anläggning av energiskog innebär emellertid stora kostnader initialt. Enligt min uppfattning bör därför ett anläggningsstöd betalas ut vid plantering av skog och energiskog. I slättbygder kan skogsplantering, företrädesvis i form av lövträd, innebära en välkommen variation i landskapsbilden. Jag anser därför att stimulansen till skogsplantering bör vara kraftigare i slättbygder än i skogs- och mellanbygder, där plantering bör ske mer restriktivt. I skogs- och mellanbygder är också lövträd ofta att föredra framför barrträd, från naturvårdssynpunkt. Jag anser därför att anläggningsstöden bör differentieras mellan slättbygder resp. skogs- och mellanbygder och även mellan löv- resp. barrträd. Jag föreslår således att den av skogsstyrelsen beräknade planteringskostnaden ersätts till 85 % för lövträd och till 75 % för barrträd och energiskog i slättbygder, medan 50 % ersätts för lövträd och 30 % för barrträd och energiskog i skogs- och mellanbygder. Detta innebär för närvarande följande ersättningsbelopp.

	Slättbygder:	Skogs- och mellanbygder:
Lövskog	13 600 kr. per ha	8 000 kr. per ha
Barrskog	9 000 kr. per ha	3 600 kr. per ha
Energiskog	9 000 kr. per ha	3 600 kr. per ha

De belopp jag nu har föreslagit bör utgöra den maximala ersättningen vid skogsplantering eller annan anläggning, inkl. eventuellt tidigare utbetalt omställningsstöd. Om omställningsstödet överstiger anläggningsstödet skall givetvis det högre beloppet kunna utbetalas.

Ett villkor för att anläggningsstöd skall utbetalas bör vara att naturvårds- eller kulturmiljövärden inte tar skada. Därmed riskerar inte anläggningsstöden att motverka syftet med det permanenta stöd för landskapsvård som jag tidigare har föreslagit. Tvärtom kan de båda stödformerna samverka för att ge ett mer varierat odlingslandskap. För detta talar dels differentieringen av anläggningsstödet mellan lövträd resp. barrträd och mellan slättbygder resp. skogs- och mellanbygder, dels landskapsvårdsstödet inriktning mot skogs- och mellanbygder. I samma riktning verkar den permanenta ökning av glesbygdstödet som jag tidigare har föreslagit.

Jag har alltså tidigare föreslagit en ny ersättningsform med vars hjälp samhället skall kunna bevara och utveckla intressanta odlingslandskap. Ersättning kan emellertid även vara befogad när mer aktiva miljö- eller landskapsvårdande insatser görs. Ett exempel på en sådan åtgärd, som samtidigt tar mark ur produktion på ett beständigt sätt, är anläggning av våtmarker. Anläggningsstöd bör därför utbetalas även för denna åtgärd, med 12 000 kr. per ha i slättbygder och med 8 000 kr. per ha i skogs- och mellanbygder.

Samtliga anläggningsstöd bör kunna erhållas under perioden 1991/92 —

1994/95. Planteringen e. d. måste utföras innan utgången av denna period för att berättiga till stöd.

Prop. 1989/90: 146

Med de övergångsåtgärder som jag nu har föreslagit kommer regleringen för spannmål övergångsvis att behållas men trappas av. Jag anser därför att det även är befogat att övergångsvis behålla de interna avgifter som för närvarande finansierar regleringsåtgärderna på spannmålsområdet, nämligen förmalningsavgiften samt avgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel. När förmalningsavgiften sänks bör motsvarande belopp tillerkännas jordbruket i form av ett höjt gränsskydd. Det bör ankomma på regeringen att besluta i denna fråga.

Regleringsåret 1990/91

Som jag nyss har nämnt bör anpassningen av spannmålsproduktionen påbörjas så snart som möjligt. För att ge tydliga signaler om detta anser jag att inlösenpriset bör sänkas redan under regleringsåret 1990/91, som är det första året i den femåriga övergångsperiod som jag har föreslagit.

Budgetmedel bör inte tillföras spannmålskassan under budgetåret 1990/91. Budgetmedel bör i stället användas till andra stödåtgärder, vilket jag strax återkommer till. Inlösenpriset bör redan nu definitivt fastställas till 1,30 kr. per kg för vete. Förmalningsavgiften bör höjas i motsvarande grad som prissänkningen. LRF har föreslagit att relativpriserna mellan olika spannmålsslag ändras något. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till en sådan omfördelning, som inte påverkar det sänkta genomsnittspriset. Om underskott uppstår i spannmålsregleringen bör detta täckas av medel som inflyter i form av fettvaruavgifter. Om spannmålskassan har ett överskott vid utgången av regleringsåret 1990/91 skall medlen hanteras på samma sätt som övriga regleringsmedel vid utgången av regleringsåret 1990/91, i enlighet med vad jag tidigare redovisat.

Den areal på vilken prisreglerade grödor odlas uppgår för närvarande till ca 1,9 milj. ha. Med den ersättning på 1 100 kr. per ha som jag föreslår år 1990/91 tillförs jordbruket således en ökad ersättning på 2 090 milj. kr. Eftersom spannmålsprissänkningen är i den storleksordning som för närvarande bedöms som nödvändig med hänsyn till spannmålsregleringens ekonomi innebär den ingen sänkt ersättning till jordbruket. Snarast tyder ekonomin på att en något större sänkning skulle kunna vara befogad.

Jag har tidigare föreslagit permanenta åtgärder i livsmedelspolitiken som kommer att innebära nya resurser till jordbruksnäringen. Sådana är landskapsvårdsstödet och det utökade glesbygdsstödet. Vidare har jag föreslagit vissa övergångsåtgärder för mjölk- och köttproduktionen som innebär att jordbruksnäringen tillförs medel under övergångsperioden, för att underlätta anpassningen. Tillsammans beräknas dessa permanenta och tillfälliga åtgärder innebära ett tillskott till jordbruksnäringen på ca 610 milj. kr. under budgetåret 1990/91. Tillsammans med inkomststödet på 2 090 milj. kr. tillförs således 2 700 milj. kr. utöver nuvarande nivå. I ersättningen ingår en retroaktiv kompensation för innevarande år med 730 milj. kr., vilket motsvarar 400 kr. av inkomststödet på 1 100 kr. per ha

för detta år. Det retroaktiva beloppet bör utbetalas så snart det är tekniskt möjligt.

LRF har i skrivelser till regeringen samt vid överläggningar framfört krav på dels retroaktiv kompensation för innevarande år, dels kompensation för regleringsåret 1990/91.

För regleringsåret 1989/90 har LRF krävt en retroaktiv kompensation på ca 1 055 milj. kr. Vidare har LRF beräknat ett krav på 1 216 milj. kr. för kostnadskompensation och inkomstföljsamhet för en del av det påföljande året. Därvid har kostnadsutvecklingen t. o. m. januari 1990 beaktats. LRF har också redovisat beräkningar av kompensationsbehovet framöver vid olika inflation. För ytterligare 15 månader skulle, enligt LRF, behovet uppgå till 2,6–3,1 miljarder kr., vid 6,0%–7,2% inflation, utöver tidigare nämnda belopp. Summan skulle därmed uppgå till i storleksordningen 5 miljarder kr. Med samma antaganden om inflation, och med samma beräkningsgrunder i övrigt, kan LRF:s krav t. o. m. juni 1990 beräknas till 875–1 050 milj. kr. Tillsammans med tidigare nämnda belopp, t. o. m. januari 1990, skulle summan bli 3 150–3 300 milj. kr. LRF har emellertid inte formulerat något totalt anspråk för regleringsåret 1990/91.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation har i skrivelser och vid överläggningar framfört att retroaktiv kompensation för innevarande år inte är motiverad. Konsumentdelegationen anser att främst den internationella utvecklingen samt förhållandena på marknaden och inom samhällsekonomin bör vara vägledande för prissättningen på jordbruksprodukter. Vidare hänvisar konsumentdelegationen till GATT-överenskommelsen och till att ett ökat stöd skulle ge felaktiga signaler.

Jordbruksnämnden har gjort en teknisk granskning av LRF:s beräkningar. Nämnden har därvid utgått från de beräkningsmetoder som har använts under senare år för att ta fram underlag till prisöverläggningarna. Jordbruksnämnden har emellertid inte gjort andra än rent tekniska bedömningar av beräkningarna. Jag har erfarit att jordbruksnämndens beräkning för innevarande regleringsår ger ett belopp på totalt ca 730 milj. kr. För den senare perioden, t. o. m. januari 1990, uppgår jordbruksnämndens beräkning till ca 840 milj. kr.

Riksdagen beslutade våren 1989 om kompensation till jordbruket under regleringsåret 1989/90. Beslutet innebar att ett belopp om totalt 1 170 milj. kr. skulle betalas ut under detta år. Beslutet förutsätter ingen ytterligare kompensation utöver detta belopp. Riksdagen uttalade emellertid att detta inte hindrar överläggningar om ytterligare kompensation.

För egen del anser jag att viss retroaktiv ersättning kan vara befogad, med hänsyn till kostnadsutvecklingen. Ersättningen bör ingå som en del i de övergångsåtgärder som jag har föreslagit och betalas ut under övergångsperioden. Genom att ersättningen ingår i övergångsåtgärderna anser jag också att åtgärden är förenlig med Sveriges åtaganden inom pågående GATT-förhandlingar, trots att dessa innebär en avsiktsförklaring om neddragning av stödet för år 1990.

Jag har föreslagit att avregleringen av den interna marknaden påbörjas den 1 juli 1991. För tiden fram till dess finns det enligt min uppfattning anledning att tillföra jordbruket viss ökad ersättning av den anledning jag

nyss nämnt. Anpassningen av produktionen bör dock påbörjas innan tidpunkten för avregleringen. Hela ersättningen bör därför ingå i övergångsåtgärderna. Som jag tidigare har redovisat innebär mina förslag till övergångsåtgärder och permanenta åtgärder att jordbruksnäringen får en höjd ersättning med 2 700 milj. kr. under år 1990/91.

Som jag nämnt tillförs jordbruket 1 170 milj. kr. under innevarande år. Jag anser att samma belopp bör tillföras under regleringsåret 1990/91. Av beloppet bör skörde-skadefonden tillföras 56,5 milj. kr., medan 8,8 milj. kr. bör användas för djurhälsovård, 10,0 milj. kr. för pristillägg på får och lamm och 24,7 milj. kr. för sociala satsningar. Totalt uppgår dessa poster till 100 milj. kr. Medlen för sociala satsningar bör användas tillsammans med medlen under anslagsposten Låginkomstsatsning m.m. inom jordbruket, anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Resterande 1 070 milj. kr. bör tillföras jordbrukarna i huvudsak genom bidrag per ko, m.m., enligt samma principer som under innevarande år. Med hänsyn till den överenskommelse som slöts i april 1989 inom ramen för nuvarande GATT-runda bör inte de administrativt satta mittpiserna o.d. höjas, utan ersättningen bör liksom innevarande år betalas per djur och per hektar av berörda grödor. En mindre del av beloppet kan emellertid tillföras genom prishöjningar, nämligen 56,5 milj. kr., som utgör ersättning för avsättning till skörde-skadefonden. Detta belopp skall enligt riksdagsbeslut (prop. 1987/88:74, JoU 16, rskr. 130) om skörde-skadeskyddet årligen tillföras fonden, samtidigt som jordbruket skall kompenseras genom konsumentprishöjningar. I riksdagsbeslut våren 1988 (prop. 1987/88:165, JoU 25, rskr. 385) om jordbruksprisregleringen för regleringsåret 1988/89 m.m. fastställdes att beloppet under åren 1988/89 och 1989/90 skulle betalas av införselavgifter utanför fördelningsplanen. Eftersom besluten fattades före GATT-överenskommelsen utgör denna inget hinder mot att finansiera fondavsättningen genom höjda konsumentpriser när regleringsåret 1989/90 löper ut. Priserna bör således höjas med 56,5 milj. kr. den 1 juli 1990.

Resterande del av beloppet, dvs. 1 113,5 milj. kr. bör finansieras av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen. I den utsträckning införselavgiftsmedel inte finns tillgängliga skall finansiering ske med budgetmedel. Det bör ankomma på regeringen att fatta de beslut om avgifter och bidrag som följer av mitt förslag.

Jag vill i sammanhanget påpeka att 225 milj. kr. av innevarande års kompensation på 1 170 milj. kr. avser perioden juli–december 1990, dvs. halva år 1990/91. För att bibehålla nuvarande kompensationsnivå t.o.m. 1990/91 års utgång skulle alltså krävas 945 milj. kr. (1 170–225) under år 1990/91. Jag anser emellertid att jordbruket skall tillföras 1 170 milj. kr., vilket innebär ett engångsbelopp på 225 milj. kr. utöver nuvarande nivåbelopp.

Bidragen bör i sin helhet betalas ut den 31 december 1990.

Efter regleringsåret 1990/91 skall dessa bidrag upphöra. Hur motsvarande ersättning, och den retroaktiva ersättningen på 730 milj. kr., skall utgå under åren därefter får, liksom frågan om gränsskyddet, avgöras med hänsyn till resultatet av de pågående GATT-förhandlingarna.

Omställningsstödet betalas för all areal som permanent tas ur produktion. Stödet är betydligt högre än summan av inkomststöd och sjunker snabbare än detta. Detta ger en kraftig stimulans att ta mark ur produktion i början av omställningsperioden. Jag räknar därför med att en relativt stor areal tas ur produktion under budgetåren 1991/92 och 1992/93. Totalt under perioden räknar jag med att 500 000 ha tas ur produktion. Av dessa kan ungefär hälften planteras med skog eller energiskog under perioden. Detta är den möjliga skogsplanteringen med hänsyn till tillgången på plantor. Jag har med dessa utgångspunkter beräknat kostnaden för omställnings- och anläggningsstöd till totalt ca 3,9 miljarder kr.

Inkomststödet utgår till all areal som år 1989 användes för odling av prisreglerade grödor eller ingick i Omställning 90. Denna areal uppgår till ca 1,9 milj. ha. Efter hand som areal tas ur produktion minskar den areal som berättigar till inkomststöd. Jag har med de utgångspunkter jag nyss nämnt beräknat den totala kostnaden för inkomststöd under övergångsperioden till ca 5,6 miljarder kr.

Totalt under den femåriga övergångsperioden beräknar jag kostnaderna till ca 13,6 miljarder kr. Av detta utgör ca 10,7 miljarder kr. kostnader för omställningsåtgärder, medan resten är kostnader för de permanenta åtgärderna under övergångsperioden. I den totala kostnad för övergångsperioden som jag nyss nämnt ingår inte kostnader för export av spannmål som staten löser in. Denna kostnad är i dag inte möjlig att beräkna, framför allt på grund av osäkerheten om världsmarknadspriser och överskottskvantiteter under övergångsperioden.

Effekter på markanvändningen

Den avreglering som jag har föreslagit innebär bl.a. en anpassning av dagens överskottsproduktion av i första hand spannmål. Anpassningen innebär att ca 500 000 ha åkermark frigörs för annan användning under de närmaste åren.

Som jag inledningsvis redogjort för innebär en avreglering att det skapas väsentligt bättre förutsättningar för en på lång sikt effektiv och varierad användning av den resurs som åkermarken utgör. Övergången från en reglerad marknad till en fri intern marknad ökar möjligheten för icke reglerade grödor att konkurrera.

En avreglering leder också till en extensifiering av växtodlingen. Eftersom marken blir billigare i förhållande till insatsvarorna kommer användningen av t.ex. handelsgödsel och bekämpningsmedel att minska mer än arealen. Mer åkermark kommer alltså att användas för en given produktionsvolym. Hur stor areal som tas i anspråk till följd av detta är svårt att bedöma.

Även det permanenta stödet till landskapsvårdande insatser tar mark i anspråk, även om det i stor utsträckning kommer att handla om betesmark. Genom detta stöd kan natur- och kulturmiljövärden i det svenska odlingslandskapet säkerställas.

Genom att skötsellagens bruksningsplikt slopas och tillståndskravet ersätts med en anmälningsplikt ökar den enskilde jordbrukarens möjlighet att själv avgöra hur marken skall användas. Detta är enligt min mening en nödvändighet på en fri marknad utan dagens garanterade avsättning och exportbidrag. Det är också nödvändigt för att få en snabb och smidig anpassning och omställning av produktionen. Genom t. ex. anmälningsplikten och landskapsvårdsstödet har dock samhället samtidigt möjlighet att påverka markanvändningen.

Huvudalternativen till produktion av livsmedelsråvara är i dag industri- och energigrödor samt skogsproduktion. Mindre arealer kan också tas i anspråk för olika nischgrödor, som exempelvis lin, nypon och fibergrödor.

Samtliga alternativ kommer att vara möjliga med de övergångsåtgärder jag har föreslagit. Inkomststödet kommer att utgå till all areal, både den som används till de prisreglerade grödorna och de som används till andra ettåriga grödor eller för träda. Detta ökar valmöjligheten mellan olika grödor.

Relativt stora arealer behöver dock användas för andra permanenta ändamål än för produktion av jordbruksprodukter, för att en balans skall nås för dessa. Därför har jag föreslagit starka stimulanser till en tidig och varaktig omställning. Omställningsstödet utgår när anmälan görs att ta åkermark ur produktion. Åtgärden kan dock vidtas vid en senare tidpunkt. Därmed förbättras möjligheterna att snabbt nå balans på marknaden för traditionella jordbruksprodukter. Omställningsstöd kan erhållas för alla bestående åtgärder, allt från skogsplantering till anläggning av golfbanor.

Vid skogsplantering m. m. kan anläggningsstöd erhållas. Tillsammans med omlägningsstödet uppgår detta till högst 85 % av planteringskostnaden (lövträd i slättbygder). Skogsstyrelsen har beräknat den skogsplantering som är möjlig under övergångsperioden till ca 210 000 ha, med en maximal ökning av produktionen av plantor. Enligt skogsstyrelsen är skogsplantering ett bra sätt att långsiktigt bevara markens bördighet.

Även energiskog kan ta relativt betydande arealer i anspråk under övergångsperioden, med det anläggningsstöd på 75 % av kostnaden som jag har föreslagit i slättbygder.

Odlingen av energigrödor påverkas i hög grad av energi- och miljöpolitiken. Energi- och miljöpolitiska överväganden bör vara avgörande för de insatser som görs för att främja en ökad produktion och användning av biobränslen. En rad beslut som förbättrar biobränslenas konkurrenskraft har redan fattats eller förbereds för närvarande. Ett exempel är den koldioxidskatt som regeringen nyligen har föreslagit. Som jag tidigare nämnt kommer miljövänlig energiproduktion också att stimuleras med 500 milj. kr. per år, varvid biobränslen skall prioriteras. Detta kommer att förbättra avsättningsmöjligheterna och därmed förutsättningarna för en långsiktig och lönsam odling av energigrödor. Som jag tidigare nämnt är det ytterst marknaden efterfrågan som avgör odlingens möjliga storlek.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de föreslagna åtgärderna skapar goda förutsättningar för en övergång till alternativ användning av ca 500 000 ha åkermark. Övergångsåtgärderna kommer att finnas i fem år.

5.3 Avvecklingsersättning till mjölkproducenter

Mitt förslag: Möjligheten för mjölkproducenter att erhålla avvecklingsersättning förlängs. Anslutning till systemet skall vara möjlig t. o. m. år 1996. Ersättning skall endast betalas ut t. o. m. år 1996. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

LAG:s förslag: Överensstämmer med min bedömning förutom att arbetsgruppen föreslår att producenterna inom stödområdet inte skall kunna ansluta sig till systemet efter år 1991.

Remissinstanserna: Jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen tillstyrker en förlängning.

Skälen för mitt förslag: En avveckling av den interna marknadsregleringen kan, som jag tidigare sagt, förväntas kräva en minskning av antalet kor med mellan 60 000 och 100 000. För att underlätta denna produktionsminskning anser jag att avvecklingsersättningen till mjölkproducenter bör förlängas.

Systemet innebär för närvarande att en jordbrukare som är minst 60 år och som upphör med sin mjölkproduktion, får en ersättning med 60 öre per kg mjölk som levererades under år 1987. Ersättningen betalas ut fram t. o. m. det år då producenten fyller 65 år. Anslutningen till systemet har varit god. T. o. m. år 1989 hade 4 455 producenter med totalt ca 46 000 kor beviljats avvecklingsersättning, vilket motsvarar ett produktionsbortfall om knappt 300 milj. kg mjölk. Antalet producenter som för närvarande ingår i ersättningssystemet uppgår till ca 2 000.

Jag anser att systemet övergångsvis bör finnas kvar för att möjliggöra för producenterna att överväga huruvida de vill fortsätta att producera mjölk med de förändrade marknadsvillkor som kommer att gälla efter det att reformen trätt i kraft den 1 juli 1991. Detta är angeläget för att underlätta en produktionsminskning. De producenter som har möjlighet att ansluta sig t. o. m. år 1996 har tillsammans ca 130 000 kor.

Arbetsgruppen föreslår att avvecklingssystemet skall begränsas så att det inte omfattar producenter inom stödområdet. Orsaken är att dessa producenter även framgent kommer att komma i åtnjutande av det särskilda prisstödet till norra Sverige och att det inte är önskvärt att produktionen minskar i dessa områden. Jag instämmer i gruppens åsikt att produktionsminskningen i huvudsak bör ske utanför stödområdet men anser att detta bör åstadkommas på annat sätt än genom att undanta dessa producenter från avvecklingsersättningen. Det är enligt min mening inte rimligt att utesluta producenter i norra Sverige från möjligheten att få avvecklingsersättning. Jag har tidigare redogjort för mina förslag för norra Sverige.

Jag har beräknat kostnaden för en ökad anslutning till 70 milj. kr. för budgetåret 1990/91. Jag återkommer till detta när jag behandlar anslagsfrågorna.

Mitt förslag: Särskilda stödåtgärder riktas till de skuldsatta jordbrukare som under en övergångsperiod kan komma att få ekonomiska svårigheter till följd av den föreslagna avvecklingen av den interna marknadsregleringen. Stödet skall ges dels som stöd för rekonstruktion av jordbruksföretag eller som avvecklingsstöd, dels i form av rådgivning m.m. Vid behov skall jordfonden få disponeras för inlösen av fastigheter. Stöden skall utgå under perioden den 1 januari 1991 – den 1 juli 1996.

LAG:s förslag: Arbetsgruppen föreslår ett stöd till skuldsatta brukare under en period av fyra år. Stödet bör bestå av statens medverkan i ackord vid företag där staten har ett engagemang i form av lån eller kreditgarantier. Det kan också bli fråga om inlösen av fastigheter som förvärvats efter år 1980, om ägaren är på obestånd eller nära ett obestånd och inte kan sälja fastigheten på marknaden för ett pris som motsvarar köpeskillingen justerad för investeringar, förslitning och skogsuttag.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i frågan. Länsstyrelsen i Norrbottens län anför att även företagare som gjort större investeringar före år 1980 och blivit högt skuldsatta bör få stöd.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att ett breddat ackordsförfarande är att föredra.

Föreningen Foder och spannmål föreslår att särskilt stöd till skuldsatta lantbrukare måste vara så konstruerat att det träder i kraft innan obeståndssituationen är ett faktum.

Skälen för mitt förslag: En avveckling av den interna marknadsregleringen på jordbrukets område kommer att innebära nya förutsättningar på marknaden för jordbruksprodukter. De jordbrukare som etablerar sig efter det att de nya förutsättningarna för prisbildningen på marknaden har klarlagts i ett livsmedelspolitiskt beslut har möjlighet att beakta dessa nya förutsättningar i samband med etableringen. I vissa fall kan jordbrukare som redan är etablerade ha mindre möjlighet att anpassa sig till de nya förutsättningarna. Detta gäller framför allt brukare som på grund av en hög skuldsättningsgrad är bundna till en hög fastighetsprisnivå. De vägar till anpassning som finns och som med stor sannolikhet kommer att utnyttjas av jordbrukarna är bl.a. förändringar i produktionstekniken, förändringar i kombinationen av produktionsresurser, minskad användning av vissa insatsmedel samt ökad samverkan. Möjligheterna till anpassning för den enskilde jordbrukaren är bl.a. beroende av skuldsättnings- och inkomstsituationen i utgångsläget samt av förmågan att se vilka förändringar som är nödvändiga och att genomföra dem.

En möjlig utveckling i samband med avvecklingen av den interna marknadsregleringen är att värdet på jordbruksmark minskar. Detta kan förväntas leda till både lägre arrendeavgifter och lägre priser på jordbruksfastigheter. Nivån på arrendeavgifterna påverkas i huvudsak av avkastningen i jordbruket, medan fastighetspriserna även påverkas av andra faktorer,

Alla jordbrukare kommer att på något sätt beröras av avvecklingen av den interna marknadsregleringen. Med de föreslagna avtrappningsåtgärderna och de övergångsvisa stöden bör det dock enligt min bedömning finnas goda möjligheter att genomföra anpassningen till en friare marknad för jordbruksprodukter.

I denna anpassningsprocess är det viktigt att jordbrukaren får tillgång till kvalificerad rådgivning och information om hur han eller hon bäst kan möta förändringarna. Den statliga rådgivningen tillhandahålls genom lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. De förändringar i bl. a. prisbildningen som kommer att ske gör det nödvändigt för både rådgivare och jordbrukare att förändra sitt arbetssätt och i betydligt högre grad än tidigare ge akt på marknadens signaler och aktivt samla kunskap och information om marknaden och hur denna utvecklas. Jag kommer i det följande att särskilt ta upp frågan om rådgivningens roll.

Det kan emellertid i samband med en intern avreglering enligt mitt förslag uppkomma sådana situationer att rådgivning inte är ett tillräckligt medel för att motverka ekonomiska svårigheter. Lantbruksstyrelsen har efter uppdrag av regeringen lämnat ett förslag till stödåtgärder för skuldsatta jordbrukare. Lantbruksstyrelsen har även redovisat en uppskattning av antalet företag som kan antas få svårigheter på grund av hög skuldsättning till följd av en avveckling av den interna marknadsregleringen.

Lantbruksstyrelsen har gjort särskilda undersökningar av skuldsättnings- och inkomstsituationen i jordbruket och gör bedömningen att i storleksordningen 1500 företag kan få mycket allvarliga ekonomiska problem vid en avveckling av marknadsregleringen. Av dessa kan omkring 1000 företag få så allvarliga problem att rekonstruktionsåtgärder eller avveckling av företagen blir nödvändiga.

Utöver dessa tillkommer ett betydligt större antal, ca 3 000–5 000 företag, att vara i behov av särskilda rådgivningsinsatser för att inte råka i allvarliga ekonomiska situationer.

Lantbruksstyrelsen betonar att dessa bedömningar av antalet företag är osäkra och bör omges med viss säkerhetsmarginal. Lantbruksstyrelsens analyser av skuldsättnings- och inkomstförhållanden har i huvudsak inriktats på företag av den storleken att de kan försörja brukaren och sysselsätta denne på heltid, dvs. ofta större företag som är kapitalkrävande och ofta har en hög skuldsättning. Därutöver kan det enligt min mening finnas mindre företag som byggts upp under stora risker, t. ex. alternativodlingsföretag. Lantbruksstyrelsen bör vid bedömning av framtida eventuella stödåtgärder även beakta dessa.

Mitt förslag i fråga om stödåtgärder för skuldsatta jordbrukare innebär att stöd ges dels i form av rådgivning, dels i form av stöd för rekonstruktion av jordbruksföretag eller avvecklingsstöd. Lantbruksstyrelsen bör också kunna lämna stöd till projektverksamhet, t. ex. gemensam maskinanvändning, ny markanvändning, småskalig förädling etc.

Rådgivningen bör riktas till den grupp av jordbrukare som kan riskera att få ekonomiska problem. I detta fall är det lämpligt att genom informa-

tion, utbildning och i utvecklingsprojekt bidra till att jordbrukarna får insikt i de nya villkor som kommer att gälla för jordbruket. I detta arbete bör även beaktas möjligheterna till kombinationssysselsättningar m. m. Denna del av stödåtgärderna bör bedrivas i samarbete med arbetsmarknadsverket, länsstyrelserna, Sveriges lantbruksuniversitet, lantbruksskolorna och lantbrukets organisationer. Enligt min mening bör de medel som, inom ramen för samhällets delansvar för överskottsarealen avdelats för rådgivning, kunna användas i detta sammanhang. Vidare bör ett särskilt program genomföras för företag som riskerar att få allvarliga ekonomiska svårigheter. Dessa brukare bör under övergångsperioden erbjudas kostnadsfri rådgivning i form av företagsekonomiska analyser och förslag till åtgärder för att åstadkomma förbättringar i den ekonomiska situationen.

I fråga om rekonstruktionsåtgärder bör enligt min mening följande gälla. En rekonstruktion av företag kan ske på olika sätt beroende på om brukaren har statliga lån eller kreditgarantier eller om han saknar sådana. Vid en rekonstruktion är det viktigt att samtliga större fordringsägare medverkar genom eftergift av fordringar. Statens medverkan kan bestå i att staten, förutom att efterge en del av sin fordran, ger lånegaranti för ett belopp motsvarande vad som behövs för att erlægga ackordslikviden.

Om brukaren inte har statliga lån eller lånegarantier kan en rekonstruktion ändå vara angelägen. I detta fall bör det vara möjligt att, efter att samtliga fordringsägare medverkat i en ackordsuppgörelse, bevilja ett övergångsvis, treårigt räntebidrag med 2,5 % beräknat på företagets räntebärande skulder. En förutsättning bör vara att brukaren är i en obeståndssituation. Räntebidrag bör utgå med maximalt 50 000 kr. per år.

Om brukaren inte vill fortsätta som jordbrukare eller om en rekonstruktion inte kan genomföras, bör stöd ges antingen genom att staten löser in fastigheten eller i form av en avvecklingsersättning. Även här bör en förutsättning för stöd vara att företagaren är i en obeståndssituation och att etableringen har skett efter år 1980 och senast vid tidpunkten för riksdagens beslut om den nya livsmedelspolitiken.

Staten bör i sådana fall, efter att brukaren begärt det, lösa in fastigheten för ett pris motsvarande köpeskillingen, om detta pris inte får anses vara oskäligt högt. Jordfonden bör kunna användas för detta ändamål. Det bör även vara möjligt att utnyttja en rörlig kredit för att täcka eventuella tillfälliga likviditetsunderskott i jordfonden.

En avvecklingsersättning bör kunna ges till de jordbrukare som vill avveckla jordbruksverksamheten för att underlätta deras övergång till annan verksamhet. Avvecklingsersättningen bör kunna utgå under en femårsperiod och bör samordnas med arbetsmarknadsstöd eller utbildningsbidrag så att ersättning ges med ett belopp motsvarande normal lön för kvalificerad arbetskraft i jordbruket. Jag vill i detta sammanhang erinra om det särskilda avvecklingsstöd till mjölkproducenter som jag tidigare föreslagit.

Samtliga nyssnämnda stödåtgärder kan, med undantag för inlöSENSKYLDIGHETEN, komma såväl jordägare som arrendatorer till del. Kostnaderna för räntebidrag, avvecklingsersättning, förluster på inlösta fastigheter samt

eftergifter i samband med ackord uppskattar jag till ca 200 milj. kr. för perioden 1991/92 – 1995/96. Stödformerna bör dock införas fr. o. m. den 1 januari 1991. Under budgetåret 1990/91 bör kostnaderna för stöden vara obetydliga. För perioden 1991/92 – 1995/96 bör dessutom 40 milj. kr. per år anvisas för lantbruksverkets arbete med bl. a. rådgivning, information och projektverksamhet. Ett särskilt anslag bör anvisas för dessa ändamål. Jag återkommer i det följande till denna fråga.

5.5 Arrendatorernas situation

Min bedömning: Det bör i första hand ankomma på parterna i ett arrendeavtal att anpassa avtalen och avtalsvillkoren till de ändrade förhållanden som kan bli en följd av den föreslagna reformen av livsmedelspolitiken.

De arrendatorer som får sina förhållanden så förändrade att deras arrendevillkor framstår som oskäliga kan åberopa 36 § avtalslagen för att få till stånd en ändring av villkoren.

LAG:s bedömning: LAG har berört frågan i samband med behandlingen av övergångsåtgärderna. I betänkandet anføres att rätten till det föreslagna temporära inkomststödet även bör omfatta den som arrenderar mark. Vidare sägs att om ett arrendeavtal skulle bli oskäligt bör 36 § avtalslagen kunna åberopas för att få en jämkning till stånd.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har berört frågan. Några instanser som tagit upp arrendatorernas förhållanden anser att 36 § avtalslagen är tillämplig endast undantagsvis i de situationer som kan uppkomma och efterlyser klarare regler. Några remissinstanser anser också att möjlighet bör ges arrendatorerna att omförhandla arrendena.

Lantbruksstyrelsen anser att det för att undvika juridiska processer är önskvärt att arrendemarknadens parter kan komma överens om riktlinjer för hur problem i samband med en avveckling av marknadsregleringen skall hanteras.

Skälen för min bedömning: Förhållandena för arrendatorerna är speciella framför allt därför att arrendatorn kan vara bunden av ett relativt långt kontrakt. Arrendatorn kan inte heller använda marken efter eget gottfinnande utan är i allmänhet hänvisad till en kortsiktig markanvändning, vilket huvudsakligen innebär odling av spannmål eller vall. Vidare är arrendeavgiften i allmänhet kopplad till en kortsiktig avkastning från åkermarken. Det innebär att arrendeavgiften i vissa fall vid genomförandet av den nya livsmedelspolitiken kan komma att bli för hög i förhållande till det värde som arrendet betingar.

Av jordbruksstatistiken framgår att mer än hälften av landets jordbruksföretag (ca 52 000) är helt eller delvis arrenderade och att dessa företag brukar drygt 2 milj. ha åker. En stor del av företagen finns i Svealands slättbygder (7 900) och i Götalands skogs- och mellanbygder (15 500). Den av dessa företag brukade arealen uppgår till ca 70 % av åkermarken. Hur

många av dessa företag som är specialiserade växtodlingsföretag resp. animalieproducerande är inte möjligt att utläsa i statistiken.

En avveckling av den interna marknadsregleringen enligt de angivna riktlinjerna i mitt förslag till en ny livsmedelspolitik får sannolikt de mest märkbara effekterna på spannmålsodlingen och för de företag som är specialiserade inom detta område. Det är dock nu inte möjligt att exakt bedöma alla inkomsteffekter av förslaget. Det är därför inte heller möjligt att utesluta att även andra typer av företag kan komma att bli berörda. Enligt min bedömning kan dock de företag som är helt arrenderade (ca 15 000), som grupp betraktat, antas vara mer känsliga för förändrade förutsättningar än de företag som brukar såväl egen som arrenderad mark.

Vad jag nu har anfört innebär att arrendatorernas situation särskilt måste uppmärksammas i samband med en avveckling av den interna marknadsregleringen.

Först vill jag framhålla att man kan räkna med att effekterna av avregleringen mildras genom den stegvisa avvecklingen av prisregleringen och de ekonomiska stöd som föreslås. Dessutom har enligt vad jag har erfarit de förväntade ändringarna i livsmedelspolitiken lett till att arrendeupplåtare och arrendatorer i betydande utsträckning kommit överens om endast en begränsad förlängning av arrendetiden för att göra det möjligt att anpassa avtalen till de nya förutsättningarna.

Enligt uppgifter från lantbruksstyrelsen får arrendatorer med indexreglerade arrendekontrakt sina arrendeavgifter minskade om avräkningspriserna faller. Detta tillsammans med de ekonomiska stöd som föreslås bör i regel vara tillräckligt för att arrendatorerna inte skall få allvarliga ekonomiska problem under den resterande delen av arrendeperioden. Har en arrendator ett arrendeavtal som inte är indexreglerat torde det enligt lantbruksstyrelsen vara fråga om en så kort arrendeperiod att arrendatorn också i det fallet bör klara anpassningen med hjälp av förslaget ekonomiskt stöd.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört kan det förutsättas att en anpassning till de nya förhållandena i allmänhet kan ske utan några större problem.

I de fall arrendatorer med löpande kontrakt trots allt skulle behöva få en jämkning till stånd kan följande framhållas. Tidigare fanns i jordabalken särskilda bestämmelser om jämkning av arrendeavtal (8 kap. 27 §). Bestämmelserna innebar att om tillämpningen av arrendevillkor uppenbarligen skulle strida mot god sed i arrendeförhållanden eller eljest vara otillbörlig, fick villkoret jämkas eller lämnas utan avseende. Den särskilda bestämmelsen i 8 kap. jordabalken upphävdes år 1976 samtidigt med att 36 § avtalslagen infördes. Samtidigt upphävdes en rad andra bestämmelser med likartat innehåll i andra lagar. Anledningen var att de olika bestämmelserna om oskäligen avtalsvillkor ansågs böra uttryckas genom en enda bestämmelse centralt placerad i avtalslagen.

Tillämpad på arrendeförhållanden innebär 36 § avtalslagen att jämkning kan ske i fråga om både villkor i det ursprungliga avtalet och ändringar eller tillägg till detta. Jämkning kan komma till stånd på begäran av både jordägare och arrendatorer. Jämkning på grund av 36 § avtalslagen är inte

heller begränsad till avtal som träffats efter lagens tillkomst utan kan ske också i fråga om redan dessförinnan tillkomna rättsförhållanden.

I förarbetena till lagen (prop. 1975/76:81) framhölls att avsikten givetvis inte är att varje förändring av de förhållanden som har förelegat vid ett avtals ingående skall kunna åberopas för att få avtalet jämkat med stöd av 36 § avtalslagen. En förutsättning för att ett villkor skall kunna jämkas eller åsidosättas är att villkoret med hänsyn till de ändrade förhållandena framstår som oskäligt. Det ligger vidare i sakens natur att det oftare föreligger skäl för jämkning e. d. när det, som beträffande arrendeavtal ofta är fallet, är fråga om relativt långvariga avtal. Frågan huruvida jämkning bör ske på grund av ändrade förhållanden hänger också nära samman med parternas möjligheter att överblicka ett avtals konsekvenser vid avtalets ingående.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört om tillämpningen av 36 § anser jag att den möjlighet till jämkning som paragrafen medger bör vara tillräcklig i de fall en anpassning av arrendevillkoren inte kommer till stånd på annat sätt.

I anledning av den tveksamhet som några remissinstanser givit uttryck för när det gäller tillämpligheten av 36 § avtalslagen vill jag anföra följande. Mitt förslag till ny livsmedelspolitik innebär väsentliga förändringar som på ett påtagligt sätt ändrar förutsättningarna för jordbruket. Detta kan innebära ändrade förhållanden jämfört med de som rådde när arrendeavtalet ingicks. Till följd av dessa ändrade förhållanden kan en arrendavgift ha blivit oskälig. Om så är fallet är också förutsättningarna för en tillämpning av 36 § avtalslagen uppfyllda. Med stöd av den bestämmelsen kan en jämkning ske av sådana avtalsvillkor som blivit oskäliga på grund av senare inträffade förhållanden. Detta gäller inte bara arrendavgiften utan även andra arrendevillkor, t. ex. avtalstidens längd. Kan parterna inte komma överens om en jämkning finns det möjlighet att försöka få en förlikning till stånd genom att begära medling hos arrendenämnden innan frågan om domstolsprövning aktualiseras.

Jag vill i sammanhanget också erinra om att vissa former av det särskilda stöd till skuldsatta som jag föreslår skall kunna lämnas till såväl arrendatorer som jordägare.

5.6 Rådgivning och utbildning

En reformering av livsmedelspolitiken ger jordbruket och landsbygden nya möjligheter till vidareutveckling och förnyelse. Det prisregleringssystem som hittills omgärdat jordbrukssektorn har ur många synvinklar inverkat negativt på näringen och dess utveckling.

En avveckling av den interna marknadsregleringen innebär en förändring av de villkor som gällt för jordbruket bl. a. i fråga om prissättning och avsättning för jordbruksprodukterna. Med den föreslagna inriktningen av reformen samt det stöd som erbjuds jordbrukarna under en övergångsperiod finns det enligt min uppfattning goda förutsättningar för det stora flertalet jordbrukare att utan betydande svårigheter anpassa sig till den nya, friare jordbruksmarknaden.

Jordbrukarna själva och deras idéer och förmåga till förändringar och nyskapande, är naturligtvis den största tillgången i övergången till de nya förhållandena. Den snabba utvecklingen i det svenska jordbruket under senare årtionden hade inte varit möjlig utan en så kunnig och erfaren yrkesgrupp som jordbrukarna är. Samtidigt har det i många fall visat sig att olika försök till förnyelse och diversifiering inom jordbruket och livsmedelsförädlingen har hindrats eller bromsats på grund av prisregleringssystemet och de nackdelar som detta har medfört. Jordbrukarna har därmed haft mycket begränsade möjligheter att utveckla sitt nytänkande och sitt företag eftersom förhållanden på marknaden i så hög grad har styrts av prisregleringssystemet.

Reformeringen av livsmedelspolitiken lägger grunden för en ny och dynamisk utveckling på jordbruksmarknaden, till fördel för både jordbrukare och konsumenter. För jordbrukarna innebär detta en förändring av villkoren på marknaden men framför allt av jordbrukarens roll i förhållande till denna marknad. Jordbrukaren har hittills haft begränsade möjligheter och incitament att hålla sig informerad om marknaden för de produkter som han eller hon producerar. På en friare marknad kommer jordbrukaren att få större frihet och möjlighet att själv påverka avsättning och priser på produkterna, vilket även innebär ett större ansvar. Jordbrukarens roll som företagare kommer att förändras och i vissa avseenden innebära nya uppgifter som är förknippade med den närmare kontakten mellan jordbrukare och konsumenter. Jordbrukaren kommer att få motiv att i betydligt större utsträckning än tidigare aktivt söka information om marknadens utveckling, konsumenternas efterfrågan och själva göra en bedömning av de egna möjligheterna till utveckling av företaget. Det är sannolikt denna omställning till en ny företagarroll som är den viktigaste tröskeln att övervinna i samband med anpassningen till en friare marknad. Det är i detta arbete som jordbrukarna bör få tillgång till kvalificerad rådgivning och stöd för att sätta sig in i den nya, friare situationen på marknaden.

Jordbrukarna har stor kunskap om produktionen av livsmedel och har under lång tid i huvudsak varit inriktade på just detta. Den del av företagandet som rör prissättning och marknadsföring har emellertid varit underordnad, då brukaren haft små eller obefintliga möjligheter att påverka denna del. I samband med den livsmedelspolitiska reformen krävs bl. a. därför insatser från samhällets sida för att ge råd och utbildning till jordbrukarna inför de förändringar som genomförs.

Rådgivning

Rådgivningen bör inriktas på att ge jordbrukarna insikt i de nya förhållandena på marknaden och ge den hjälp som behövs för anpassningen därtill. Detta innebär såväl ekonomisk rådgivning och kunskap om marknadsförhållanden som information och förslag till åtgärder för att uppfylla de krav som ställs på jordbruket från bl. a. miljö- och djurskyddssynpunkt. Ren produktionsteknisk rådgivning ges i dag i betydligt mindre omfattning än tidigare. Även en sådan rådgivning kan dock komma att behövas i per-

spektivet av förändrade priser på produkter och insatsvaror i produktionen, vilket kan komma att motivera en ändrad kombination av resurser jämfört med den nuvarande.

Den kunskap på de områden som här blir aktuella i rådgivningen finns i dag vid lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. Rådgivningen sker framför allt via lantbruksnämnderna som fr. o. m. den 1 juli 1991 kommer att ingå i den nya länsstyrelsen. Lantbruksnämnderna har god sakkunskap främst i de frågor som rör jordbrukets produktionsteknik, ekonomi, miljöfrågor och liknande. Den ökade marknadsinriktning inom jordbruket som den livsmedelspolitiska reformen syftar till kommer emellertid att förändra situationen även för rådgivarna och deras arbete. Det blir sannolikt nödvändigt att i större utsträckning än tidigare bredda kunskandet utöver det rent produktionstekniska området och söka kunskap och erfarenheter även utanför jordbrukssektorn, t. ex. i fråga om marknadsföring och marknadskännedom. Detta ställer stora krav på rådgivarna, men ger även betydligt större möjligheter till utveckling för såväl rådgivare som jordbrukare än tidigare. Samordningen av verksamheten i den nya länsstyrelsen ger också tillfälle till utökade kontakter och samarbete mellan olika funktioner i länen och en koordination av resurser för de ändamål som är mest angelägna i ett regionalt perspektiv.

Jag vill erinra om att även näringen och dess organisationer har ett ansvar och intresse för en förstärkt rådgivning. LRF har redovisat ett förslag till utbildnings- och rådgivningsprogram. Som jag tidigare har redovisat avsätts inom ramen för delansvarsmedlen resurser för rådgivning m. m. till såväl näringen som lantbruksverket.

Utbildning

Rådgivning till jordbrukare ges i stor utsträckning till den enskilde företagaren och utgår från förutsättningarna för det enskilda företaget. I samband med sådana förändringar av marknadsförutsättningarna i jordbruket som nu föreslås är det sannolikt av stort värde för jordbrukarna att i samarbete med andra företagare och genom särskild utbildning få tillfälle att sätta sig in i de nya förhållandena. Detta kan ge nya impulser till vidareutveckling av företaget och möjlighet till diskussion med kolleger och företagskonsulter. På så sätt kan även den sociala kontakten på landsbygden stärkas och utvecklas.

Utbildningen av jordbrukare bör därför syfta till att ge generell kunskap om de nya marknadsförhållandena samt vilken kunskap och information som är nödvändig att ha för att jordbrukarna själva skall kunna arbeta och bli framgångsrika under dessa förutsättningar. Tyngdpunkten bör ligga på att stimulera jordbrukaren till att utifrån de egna resurserna komma med idéer till förnyelse av företaget och kontrollera om det finns möjligheter att med ett gott resultat genomföra förslagen. I detta skede behövs sannolikt utbildning i bl. a. marknadsföring, ekonomistyrning m. m. vilken ges av kvalificerad personal. Det är också viktigt att inse att en sådan utbildning inte alltid omedelbart slår igenom i en lönsam produktion utan måste

byggas på och få mogna innan några avgörande steg kan tas på väg mot en förnyelse av företaget.

Prop. 1989/90: 146

Ansvar för utbildningen bör i första hand ligga på lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, som efter den 1 juli 1991 kommer att ingå i den nya länsstyrelsen. Utbildningen bör dock ske i samarbete med andra myndigheter och organisationer. Ett sådant samarbete finns redan etablerat mellan bl. a. arbetsmarknadsverket, lantbruksverket och jordbruksnäringsens organisationer. Samarbetet bör även kunna vidareutvecklas på regional och lokal nivå. På så sätt kan även de resurser som de olika myndigheterna och organisationerna förfogar över samordnas på ett effektivt sätt. I detta sammanhang kan även nämnas att de regionala utvecklingsfonderna bedriver informationsverksamhet samt rådgivning och utbildning inom gruppen små och medelstora företag.

6 Uppföljning

Min bedömning: Det är av stor betydelse att följa upp den livsmedelspolitiska reformens effekter på olika områden och utifrån olika aspekter. Ansvariga myndigheter ges i uppdrag att under övergångsperioden noga följa utvecklingen inom sitt ansvarsområde samt att regelbundet redovisa utvecklingen och eventuella behov av åtgärder till regeringen. Det är också angeläget med kontinuerliga kontakter med näringen.

LAG:s bedömning: LAG understryker att konsekvenserna av en avveckling av de interna marknadsregleringarna med nödvändighet måste beskrivas övervägande kvalitativt. Beslut om en avreglering måste i stor utsträckning baseras på principiella överväganden med stöd av sådana kvalitativa beskrivningar.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser understryker behovet av att följa upp utvecklingen efter en avreglering för att kunna vidta åtgärder om icke avsedda effekter uppstår. Många remissinstanser menar att effekterna av arbetsgruppens förslag är svåröverskådliga och saknar också en utförlig konsekvensanalys i rapporten.

Skälen för min bedömning: Den nya livsmedelspolitik som jag nu föreslagit innebär en genomgripande förändring av den hittills förda livsmedelspolitiken. Livsmedelspolitiken har visserligen efter hand förändrats och anpassats till förändringar inom livsmedelssektorn och i dess omvärld. Den nu föreslagna reformen innebär emellertid att vissa grunddrag i den sedan länge förda politiken förändras.

Som redovisats i det föregående kommer en intern avreglering att få konsekvenser på en rad områden och ställa många aktörer i en ny situation. Härtill påverkas livsmedelssektorn av reformer inom andra politikområden, vilket jag i det föregående redogjort för. Min uppfattning, liksom flertalet remissinstansers, är emellertid att en reform med den inrikt-

ning som jag föreslagit är nödvändig. Som jag tidigare redogjort för är min bedömning att en intern avreglering kommer att ge positiva effekter för såväl producenter och konsumenter som för miljön och den regionala utvecklingen samt ge samhällsekonomiska vinster.

En reform av det här slaget innebär naturligtvis att det inte går att exakt bedöma konsekvenserna i alla avscenden. Detta får emellertid inte hindra att en nödvändig reformering av livsmedelspolitiken genomförs. I stället är det av största vikt att noga följa utvecklingen efter en avreglering och ha beredskap att vidta åtgärder om icke önskvärda effekter befaras uppstå. Jag instämmer därför med de remissinstanser som understrukit behovet av uppföljning.

Såväl under övergångsperioden som efter reformens genomförande är det av stor betydelse att kunna få en samlad bild av utvecklingen. Flera myndigheter kommer här att spela en viktig roll. Statens pris- och konkurrensverk, statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet bör ges i uppdrag att under övergångsperioden följa reformens effekter inom resp. ansvarsområde och vid behov föreslå åtgärder. Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden spelar i det här sammanhanget också en viktig roll som samordnande organ, framför allt när det gäller den ekonomiska utvecklingen inom jordbruket.

Reformens effekter måste följas upp utifrån flera aspekter. Jag vill i sammanhanget särskilt peka på vissa frågor som noga måste följas.

Jordbruket, både näringen som kollektiv och de enskilda företagarna, ställs inför en ny situation när de interna marknadsregleringarna avvecklas. Jordbrukarens företagarroll kommer att förändras. Det är min bestämda uppfattning att den enskilde jordbrukaren kommer att få en starkare ställning på marknaden och även ekonomiskt påverkas positivt av reformen. Det är emellertid av största vikt att följa upp den ekonomiska utvecklingen i jordbruket och analysera reformens effekter såväl i olika regioner som för olika brukarkategorier. Det är också angeläget med kontinuerliga kontakter med näringen.

Vidare kommer reformen att innebära att framför allt spannmålsodlingen kommer att minska. Det är därför viktigt att följa hur markanvändningen förändras både under övergångsperioden och på längre sikt.

Som jag tidigare redogjort för bedömer jag att jordbrukets miljöbelastning kommer att minska till följd av en intern avreglering. Jag instämmer emellertid med de remissinstanser som understrukit vikten av att följa upp reformens konsekvenser för miljön samt kultur- och naturmiljön. Som jag i det föregående föreslagit bör därför naturvårdsverket ges i uppdrag att i samråd med riksantikvarieämbetet och lantbruksstyrelsen följa reformens effekter i detta avseende.

Det stöd till landskapsvård som jag föreslagit kommer att medföra att viktiga kultur- och naturmiljöer bevaras, samtidigt som det bör stärka konkurrenskraften i skogs- och mellanbygderna. Det utökade glesbygdstödet bör, tillsammans med stödet till jordbruket i norra Sverige, förbättra möjligheten att driva livskraftiga jordbruk och kombinationsföretag i skogs- och mellanbygder. Statsrådet Molin har i prop. 1989/90:76 om regionalpolitik för 90-talet förutsatt att varje länsstyrelse i samarbete med

kommuner och länsorgan utarbetar ett program för sina beslut om landsbygdsinsatser. Det är enligt min mening naturligt att det i detta arbete ingår att följa de regionala konsekvenserna av den livsmedelspolitiska reformen.

För att reformen skall leda till ett bättre samhällsekonomiskt resursutnyttjande och en dämpad prisutveckling är en väl fungerande konkurrens en grundläggande förutsättning. En fungerande konkurrens är också nödvändig om konsumenternas önskemål i fråga om kvalitet och varierat utbud skall nå producenterna. Mot bakgrund av detta har jag tidigare föreslagit dels att statens jordbruksnämnd ges i uppdrag att skärpa sin bevakning av marknad och priser inom jordbruket och förädlingsindustrin, dels att statens pris- och konkurrensverk ges i uppdrag att följa pris- och marginalutvecklingen i industri- och handelsleden.

Den livsmedelspolitiska reformen kommer att innebära förändringar för hur en full försörjningsberedskap uppnås. Som jag tidigare understrukit är det därför av största vikt att jordbruksnämnden följer reformens effekter i detta avseende.

En ny livsmedelspolitik ställer delvis nya krav på underlag, statistik m. m. för att kunna göra den uppföljning som jag har föreslagit. Mot bakgrund av den ändrade situation som hela livsmedelssektorn ställs inför på grund av dels reformeringen av den svenska livsmedelspolitiken, dels den internationella utvecklingen samt med anledning av reformer inom angränsande politikområden har jag efter regeringens bemyndigande tillkallat en särskild utredare för att analysera det framtida statistikbehovet och lämna förslag till åtgärder. Utredningen skall senast den 31 oktober 1990 redovisa de förslag till förändringar som bedöms nödvändiga att genomföra på kort sikt. Uppdraget skall slutgiltigt redovisas senast den 1 juni 1991.

7 Vissa myndighetsfrågor

En översyn av den centrala myndighetsorganisationen på jordbrukets område har påbörjats under våren 1990 (dir. 1990:8). Den särskilda utredaren har att analysera såväl framtida arbetsuppgifter som behovet av resurser på central myndighetsnivå och mot denna bakgrund lägga fram förslag till ny myndighetsorganisation. De myndigheter som i första hand berörs är lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd. Av direktiven framgår att utgångspunkten för utredningsarbetet skall vara att genom en förutsättningslös omprövning anpassa den statliga administrationen till en ny livsmedelspolitik såväl på kort sikt som efter en övergångsperiod. I direktiven konstateras vidare att myndigheternas verksamhet i ökad utsträckning kommer att präglas av de beslut som redan fattats vad gäller miljöåtgärder inom jordbruket, djurskydd, djurmiljö och utveckling av alternativa produktionsformer. Som anförts i regeringens proposition om en ny regional förvaltning (prop. 1988/89:154) kommer lantbruksnämndernas arbete i samband med övergången till en ny livsmedelspolitik att få stor betydelse för genomförandet. Regeringen konstaterade också att en förutsättning

härför är en stark styrning från central myndighetsnivå. Lantbruksnämnderna skall enligt riksdagens beslut ingå i den nya länsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1991. Särskilda åtgärder för att bevara den flexibilitet som i dag finns i lantbruksnämndernas organisation skall därför vidtas under omställningsperioden. Den centrala organisationskommitté som tillsatts för genomförande av en ny regional statlig förvaltning (dir. 1990:9) skall särskilt uppmärksamma dessa frågor.

En betydande del av arbetet vid lantbruksverket är i dag förknippat med tillämpningen av jordförvärvslagstiftningen. I en rapport med vissa förslag rörande jordförvärvslagstiftningen har föreslagits väsentliga förändringar av lagens tillämpningsområde. Rapporten har remissbehandlats. Enligt min mening bör denna fråga bli föremål för ytterligare utredningsarbete innan ställning tas till utformningen av den framtida lagstiftningen.

Jag har i det föregående föreslagit en rad övergångsåtgärder i samband med en omställning till en ny livsmedelspolitik.

Under omställningsperioden kommer därmed nya och ökade krav att ställas på myndighetsorganisationerna. Den översyn som nu påbörjats av den centrala myndighetsorganisationen bör leda till att resurser kan frigöras så att åtgärder i samband med omställningen kan prioriteras. I vissa fall kommer omställningen också att kräva ökade resurser vid berörda myndigheter.

Myndigheternas bevakning av utvecklingen inom livsmedelskedjans olika led måste öka. Som jag redan nämnt har jag därför nyligen, efter regeringens bemyndigande, tillsatt en utredning med uppdrag att bl. a. se över statistikförsörjningen på jordbrukets område.

De olika förslag till åtgärder som jag föreslagit i det föregående, dels som en följd av den föreslagna omställningen av livsmedelspolitiken, dels på grund av behovet av särskilda övergångsåtgärder med anledning av denna omställning, kommer att prägla arbetsinriktningen vid lantbruksverket under de kommande åren. Jag syftar därvid i första hand på arbetet med åtgärder för skuldsatta jordbrukare i form av rådgivning och avvecklingsstöd, stöd till landskapsvårdande åtgärder samt omställnings- och anläggningsstödet. Dessa åtgärder omfattar sammantaget en mycket stor andel av samtliga företag. Enligt mina förslag kommer också vissa arbetsuppgifter som i dag handhas av regleringsföreningarna att hanteras av jordbruksnämnden efter den 1 juli 1991. Jag avser att återkomma till dessa frågor i mina förslag till myndighetsanslag för budgetåret 1991/92.

Med hänsyn till att vissa åtgärder kommer att behöva vidtas eller förbedras redan under budgetåret 1990/91 kommer myndigheterna redan under detta år att behöva vidta vissa omdisponeringar i sin nuvarande verksamhet och också tillföras ytterligare resurser. Jag har tidigare nämnt de förstärkningar som behöver göras med anledning av mina förslag till ytterligare åtgärder för att minska användningen av bekämpningsmedel i jordbruket. Jag har också redovisat de ytterligare förstärkningar av rådgivningsverksamheten som bör göras för att underlätta omställningen och för att bistå de företag som får problem med anledning av den föreslagna skattereformen. För arbetet med skuldyngda företag bedömer jag att detta kan ske budgetåret 1990/91 inom ramen för befintliga resurser. Kostnader-

na budgetåret 1990/91 för de övergångsåtgärder som jag föreslagit bör bekostas inom ramen för bidraget på samma sätt som sker vad gäller omställningsprogrammet i spannmålsodlingen. De personella resurser som använts inom ramen för detta program bör kunna utnyttjas för de arbetsuppgifter som omställningsåtgärderna medför. De kostnader som kommer att belasta jordbruksnämnden i samband med övertagandet av viss verksamhet från regleringsföreningarna bör täckas av medel från regleringsekonomin. Sammantaget innebär detta att det resursbehov som omställningen medför bör täckas inom ramen för befintliga och föreslagna anslag samt de delar av regleringsekonomin som jag i det föregående har föreslagit skall behållas övergångsvis.

Vissa särskilda personalfrågor

I samband med den nu föreslagna avregleringen av olika delar inom livsmedelssektorn kommer personal vid olika institutioner inte längre att kunna erbjudas arbete inom ramen för kvarvarande verksamhet. Jag tänker då främst på den personal vid de olika regleringsföreningarna på jordbrukets område som inte kan erbjudas fortsatt anställning under omställningsperioden men också på den personal vid olika kontrollorganisationer som vuxit fram till stor del som en följd av de gångna årtiondenas regleringar, exempelvis KMÄ och SMAK. Staten är i dessa fall inte arbetsgivare. Jag anser emellertid att staten, i de fall berörda organisationer inte själva kan lösa de problem som kan uppstå, kan medverka till att dessa frågor löses. Detta kan ske t.ex. genom att statens arbetsgivarverk och trygghetsstiftelserna kan anlitas. Kostnaderna för de åtgärder som kan bli aktuella bör täckas av tillgängliga medel inom regleringsekonomin.

8 Lagstiftningsfrågor

8.1 Avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

Jag har i det föregående föreslagit att nuvarande system med ett gränsskydd och en intern reglering av priser och produktion på jordbruksområdet skall ersättas med ett gränsskydd i huvudsak utan interna marknadsregleringar. Undantag gäller för fettvaror där nuvarande system med fettvaruavgifter föreslås gälla även för framtiden. För att skapa likartade förutsättningar mellan svensk och utländsk livsmedelsindustri har jag också föreslagit att utjämning av industrins råvarukostnader skall ske på samma sätt som hittills. Förslagen innebär vidare bl. a. att regleringsföreningarna skiljs från sina myndighetsuppgifter. Befogenheten att föreskriva inskränkningar i friheten att välja råvaror i vissa fall slopas också.

Förslagen innebär att lagen om prisreglering på jordbrukets område bör upphävas. Lagen bör ersättas med en ny lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m. I lagen bör tas in bestämmelser om införselavgifter, fettvaruavgifter och avgifter för att utjämna industrins kostnader för råva-

ror. I huvudsak kan bestämmelserna i prisregleringslagen, med endast redaktionella ändringar, överföras till den nya lagen i de här delarna.

Till den nya lagen bör också föras gällande bestämmelser om skyldighet för slakterier m. fl. företag att betala ut prisstöd. Bestämmelserna härom finns nu i en särskild lag (1974:1021) om utbetalning av pristillägg på kött. Skyldigheten bör utvidgas till att omfatta också mejeri i fråga om prisstöd för mjölk.

Jag har vidare i det föregående föreslagit en avveckling av prisregleringen under ett antal år vad gäller vissa varor. Bestämmelser härom bör tas in i en särskild lag om införande av lagen om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

8.2 Ändringar i skötsellagen m. m.

Jag har i det föregående föreslagit att brukningsplikten enligt skötsellagen skall slopas liksom kravet på tillstånd för att få ta jordbruksmark ur produktion. I stället har jag föreslagit att det skall införas en skyldighet för den som vill lägga ned jordbruksmark att anmäla detta. Jag har också föreslagit att anmälningsskyldigheten skall omfatta, förutom åkermark, all betesmark oavsett om den är kultiverad eller inte.

Bestämmelser som reglerar brukningsskyldigheten finns i 3, 9 och 10 §§. I 3 § stadgas att jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter är lämplig för jordbruksproduktion, skall brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. Bestämmelserna i 9 § ger lantbruksnämnden befogenheter att meddela förelägganden att vidta åtgärder om brukningsplikten inte fullgörs. Har ett sådant föreläggande meddelats och avser föreläggandet inte en åtgärd av bara ringa omfattning kan markägaren med stöd av 10 § begära inlösen av fastigheten. Dessa bestämmelser bör upphävas om brukningsplikten slopas.

Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 § skötsellagen innebär att den som vill ta jordbruksmark ur produktion skall ha tillstånd till detta, utom när åtgärden är av ringa betydelse eller när det sker för att marken skall tas i anspråk för företag som har prövats i särskild ordning. Anmälningsskyldigheten bör ha samma omfattning. Som arbetsgruppen har föreslagit bör bestämmelserna om anmälningsskyldighet tas in i skötsellagen.

Också i naturvårdslagen finns bestämmelser om anmälningsplikt i vissa fall. Enligt 20 § skall således, med vissa undantag, samråd ske med länsstyrelsen om sådana arbetsföretag som väsentligt kan komma att ändra naturmiljön. Samrådet skall äga rum innan företaget utförs. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan också föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag.

Bestämmelserna i naturvårdslagen är emellertid inte tillräckliga i det nu aktuella sammanhanget. Den anmälningsskyldighet som bör bli följden av att brukningsplikten och tillståndskravet slopas bör åtminstone inledningsvis omfatta all nedläggning av jordbruksmark. Den bör heller inte vara beroende av om något arbetsföretag skall utföras på marken eller inte.

Bestämmelserna i naturvårdslagen behöver därför kompletteras med en generell anmälningsskyldighet enligt skötsellagen vid all nedläggning av jordbruksmark. Anmälningsskyldigheten enligt skötsellagen bör dock så långt möjligt samordnas med samrådsskyldigheten enligt naturvårdslagen i administrativt hänseende.

Med jordbruksmark avses i skötsellagen åkermark och kultiverad betesmark som ingår i fastighet, som är taxerad som jordbruksfastighet. Bestämmelser härom finns i 1 §. Naturliga betesmarker omfattas således inte för närvarande av lagen. För att anmälningsplikten skall omfatta också sådana marker bör tillämpningsområdet för lagen utvidgas. Detta sker enklast genom att kravet på att betesmark skall vara kultiverad för att omfattas av lagen får utgå.

Länsstyrelsen bör, som arbetsgruppen har föreslagit, vara den myndighet som skall handlägga nedlägningsfrågorna. Länsstyrelsen bör samråda med kommunen.

Som jag tidigare anført bör anmälningsskyldigheten fullgöras åtta månader innan marken tas ur produktion med möjlighet för länsstyrelsen att förlänga tiden om det finns särskilda skäl från naturvårdssynpunkt eller från kulturmiljösynpunkt. Länsstyrelsen bör emellertid i ett anmälningsärende också kunna besluta om kortare tid än åtta månader, t. ex. om det är uppenbart att jordbruket på marken bör få läggas ned på det sätt som markägaren önskar eller överenskommelse om sättet för nedläggningen har träffats.

Bestämmelserna om anmälningsskyldighet innebär att anmälan alltid måste göras om jordbruksmark skall tas ur produktion. Anmälan skall göras oavsett om marken skall användas för något annat ändamål eller inte.

Att en anmälan gjorts medför inte utan vidare att markägaren alltid bara kan låta marken ligga. Definitivt nedlagd jordbruksmark som är lämplig för virkesproduktion och som inte används för något annat ändamål är nämligen enligt skogsvårdslagen att betrakta som skogsmark. I skogsvårdslagstiftningen finns bestämmelser om att skog skall anläggas på sådan mark inom viss tid.

För att skapa tillräcklig flexibilitet i produktionssystemet måste det, som framgår av vad jag tidigare anført, vara tillåtet för en markägare att låta åkermark vila under en period. Är avsikten att återuppta brukandet när förutsättningarna medger det måste marken anses fortfarande vara jordbruksmark. I sådana fall skall därför någon anmälan om nedläggning inte göras. Marken blir inte heller att anse som skogsmark så länge driften inte kan anses definitivt nedlagd.

Är det däremot så att jordbruksdriften definitivt läggs ned skall, som jag nyss sagt, anmälan alltid göras. Den omständigheten att en markägare underlåter att göra anmälan innebär inte att skogsvårdslagens bestämmelser om planteringsskyldighet inte skulle gälla.

Enligt 4 § skötsellagen gäller också krav på tillstånd för matjordstäkt. Det kravet bör behållas. Även om brukningsplikten inte skall upprätthållas får det nämligen anses angeläget att markens produktionsförmåga bevaras för framtiden. Detta kan t. ex. ske om marken planteras med skog. Där-

emot bör det inte heller i fortsättningen vara tillåtet att utan inskränkning använda marken för matjordstäkt.

Prop. 1989/90: 146

Kravet på tillstånd till täktverksamhet enligt 18 § naturvårdslagen är inte tillräckligt när syftet är att skydda markens produktionsförmåga. Bestämmelserna i naturvårdslagen tar nämligen inte sikte på annat än skyddet för naturmiljön.

Även bestämmelserna i 2 kap. 4 § lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m. m. bör behållas oförändrade. Jordbruksmark bör således inte heller i fortsättningen få användas för samhällsutbyggnad om sådan kan anordnas på ett från allmän synpunkt lämpligt sätt på annan mark.

Den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för skötsellagen till att omfatta också naturliga betesmarker innebär att en följdändring bör göras i 3 § ädellövskogslagen (1984:119). I paragrafens första stycke 3 bör uttryckligen anges att fråga är om trädbestånd på icke kultiverad betesmark. Därmed blir ädellövskogslagens tillämpningsområde oförändrat.

8.3 Vissa frågor angående livsmedelskontroll

Riksdagen biföll våren 1989 en proposition om livsmedelskontroll (prop. 1988/89:68, JoU 14, rskr. 263). Riksdagsbeslutet innebär bl. a. att nya bestämmelser om köttkontroll införs fr. o. m. den 1 juli 1990 genom att lagen (1959:99) om köttbesiktning m. m. upphävs och ersätts med föreskrifter om köttkontroll som meddelas med stöd av livsmedelslagen. Som en följd av de aktuella ändringarna föreslogs i den lagrådsremiss som föregick propositionen om livsmedelskontroll dels en redaktionell ändring i 7 § lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område, dels några smärre redaktionella ändringar i 2 § lagen (1974:1021) om utbetalning av pristillägg på kött. Med hänsyn till det sena ikraftträdandet ansåg jag att propositionen om livsmedelskontroll inte borde omfatta de aktuella ändringsförslagen. Dessa föreslås i stället nu. Lagrådet lämnade förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande över förslagen finns intaget i prop. 1988/89:68 om livsmedelskontroll. I 7 § görs också, på framställning av jordbruksnämnden, ett klarläggande av tullnummerklassificeringen i punkten k. Ändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1990.

Den nya ordningen när det gäller kontrollen av kött innebär att köttbesiktningsskylten (1968:406) och kungörelsen (1958:116) om viss offentlig kontroll av fjäderfäslakterier kan upphävas. Kungörelserna har delvis sådant innehåll att frågan om deras upphävande till följd av reglerna i regeringsformen måste underställas riksdagen. Båda kungörelserna bör upphöra att gälla vid utgången av juni 1990.

Jag har tidigare föreslagit att kungörelsen (1958:528) med vissa bestämmelser angående utförsel av smör, ost och ägg och kungörelsen (1950:506) med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver samt kungörelsen (1959:187) angående kvalitetsbenämning på matpotatis upphävs. Även dessa kungörelser har delvis sådant innehåll att frågan om deras upphävande måste underställas riksdagen.

Kungörelsen med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver bör upphöra att gälla vid utgången av december 1990

medan kungörelsen med vissa bestämmelser angående utförsel av smör, ost och ägg samt kungörelsen angående kvalitetsbestämning på matpotatis bör upphöra att gälla först vid utgången av juni 1991.

Prop. 1989/90: 146

8.4 Följdändringar i annan lagstiftning

I ett antal lagar angående skatt och förmånsrätt för skattefordring finns hänvisningar till prisregleringslagen. Ersätts den lagen med en ny lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter innebär det att följdändringar måste göras i de lagarna. Förslag om nödvändiga följdändringar kommer att läggas fram i annat sammanhang.

9 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till

1. lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.,
2. lag om införande av lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark,
4. lag om ändring i ädellövsfogslagen (1984:119),
5. lag om ändring i lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område,
6. lag om ändring i lagen (1974:1021) om utbetalning av pristillägg på kött,
7. lag om upphävande av två författningar om köttbesiktning,
8. lag om upphävande av kungörelsen (1950:506) med vissa bestämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver,
9. lag om upphävande av två författningar om viss offentlig kontroll av livsmedel,

Vissa av lagförslagen är av det slaget att lagrådet enligt 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen bör höras över dem. Om förslagen skulle granskas av lagrådet skulle propositionen emellertid inte kunna föreläggas riksdagen inom sådan tid att den kunde behandlas av pågående riksmöte.

Av den nyssnämnda bestämmelsen i regeringsformen framgår att lagrådets granskning kan underlåtas om lagrådets hörande skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma.

Det är angeläget att riksdagen kan ta ställning till lagförslagen under våren 1990 så att en samlad bedömning av regeringens förslag till ny livsmedelspolitik kan ske. På grund härav anser jag att en remiss till lagrådet bör kunna underlåtas i detta fall.

1 Förslaget till lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

Lagen innehåller bestämmelser om avgifter på vissa jordbruksprodukter. De produkter som kan bli föremål för avgiftsuttag anges i en särskild bilaga till lagen. Genom lagen bemyndigas regeringen att besluta om införselavgift, fettvaruavgift och avgifter för att utjämna industrins kostnader för råvaror.

1 och 2 §§

Paragraferna motsvarar i huvudsak 1 § andra stycket, 14 och 17 §§ lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område (prisregleringslagen). I bemyndigandet att meddela föreskrifter om avgifter inryms också möjligheten att meddela föreskrifter om undantag. Några särskilda bestämmelser om detta, motsvarande dem i 15 § prisregleringslagen, behövs därför inte.

Avgift vid införsel skall enligt de nya bestämmelserna debiteras och uppbäras av tullverket. Enligt prisregleringslagen fanns möjlighet för regeringen att föreskriva att avgifter som skulle betalas när varor fördes in till riket skulle betalas till jordbruksnämnden. Föreskrifter med motsvarande innehåll kan nu meddelas med stöd av bemyndigandet i 2 § andra stycket.

3 §

Paragrafen motsvarar med endast redaktionella ändringar 21 a § prisregleringslagen. Paragrafen innehöll tidigare två särskilda stycken som knöt an till det s. k. interna resp. det externa systemet. Eftersom bemyndigandena delvis sammanföll har paragrafen i den nya lagen fått en annan utformning. Någon ändring i sak innebär detta inte. De tidigare använda beteckningarna utjämningsavgift och importavgift har också utmönstrats ur lagtexten.

4 §

Paragrafen motsvarar i sak 21 b § prisregleringslagen.

5 §

Paragrafen motsvarar med i huvudsak endast redaktionella ändringar 7 § h) prisregleringslagen.

6 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 7 § i) prisregleringslagen.

Bestämmelser om skyldighet för slakteri och fristående sanitetsslaktavdelning att betala ut prisstöd finns för närvarande i en särskild lag (1974: 1021) om utbetalning av pristillägg på kött. Bestämmelserna i förevarande paragraf innebär i huvudsak endast den ändringen att även mejeri är skyldigt att medverka vid utbetalning av prisstöd.

8—11 §§

Paragraferna motsvarar med redaktionella ändringar 22 och 23 §§ samt 25 § första stycket prisregleringslagen. Befogenheten i 22 och 25 §§ för regeringen att delegera till jordbruksnämnden att meddela föreskrifter har dock mönstrats ut ur resp. paragraf. I stället har i 11 § i den nya lagen tagits in ett för hela lagen generellt bemyndigande för regeringen att överlåta sin befogenhet att meddela föreskrifter åt jordbruksnämnden.

12 §

Paragrafen motsvarar 34 a § i prisregleringslagen. I förhållande till den bestämmelsen har dock straffbestämmelserna i förevarande paragraf skärpts så att samma straffsats är tillämplig på alla de uppräknade brotten. Något skäl att behålla den tidigare uppdelningen och endast föreskriva böter för vissa brott kan inte anses föreligga. I övrigt har inga sakliga ändringar gjorts i förhållande till prisregleringslagen.

2 Förslaget till lag om införande av lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.

1—5 §§

I 1 och 2 §§ finns bestämmelser om ikraftträdande av avgiftslagen och om upphörande av prisregleringslagen och lagen om utbetalning av pristillägg på kött. Bestämmelserna om utbetalning av pristillägg har tagits in i avgiftslagen. Den gällande lagen om utbetalning av pristillägg omfattar också köttbesiktningsbyråer. Sådana byråer kan komma att finnas kvar intill utgången av juni 1993. Genom en bestämmelse i 4 § kommer skyldigheten även i fortsättningen att omfatta också köttbesiktningsbyråerna till dess de upphör. I 3 och 5 §§ finns de övriga övergångsbestämmelser som behövs när den nya lagen träder i kraft.

6—8 §§

I paragraferna finns bestämmelser om avveckling av gällande prisregleringssystem. I 6 § finns bestämmelser om vilken avgiftsskyldighet som skall gälla och under vilken tid systemet längst skall behållas.

1 §

Ändringen innebär att begreppet jordbruksmark i skötsellagens betydelse har utvidgats till att omfatta också naturliga betesmarker.

4 §

Ändringen innebär att tillståndsplikten enligt *första stycket* ersätts av en anmälningsskyldighet. Skälen härför framgår av den allmänna motiveringen. Anmälan skall enligt bestämmelserna göras hos länsstyrelsen. Bestämmelserna innebär att marken inte får tas ur jordbruksproduktion förrän tidigast åtta månader efter anmälan. Länsstyrelsen kan dock medge att det får ske tidigare.

Enligt *andra stycket* kan länsstyrelsen också förlänga tiden innan nedläggning får ske om det finns särskilda skäl för det från naturvårds- eller kulturmiljövårdssynpunkt.

5 §

Genom ändringarna kommer *första stycket* i huvudsak att motsvara nuvarande 4§ andra stycket med det tillägget att regeringen får bestämma vilken myndighet som skall pröva tillståndsfrågorna.

12 §

Ändringarna är en följd av att brukningsplikten och tillståndsplikten har slopats och att det har införts nya bestämmelser om anmälningsskyldighet.

11 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslag till

1. lag om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.,
2. lag om införande av lagen (1990:000) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark,
4. lag om ändring i ädellövskogslagen (1984:119),
5. lag om ändring i lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område,
6. lag om ändring i lagen (1974:1021) om utbetalning av pristilllägg på kött,
7. lag om upphävande av två författningar om köttbesiktning,
8. lag om upphävande av kungörelsen (1950:506) med vissa be-

- stämmelser angående utförsel av fisk, fiskrom och fiskkonserver,
9. lag om upphävande av två författningar om viss offentlig kontroll av livsmedel,
dels att godkänna vad jag förordat om
10. mål och medel för livsmedelspolitiken (avsnitt 3.1.1, 3.3, 3.4.1, 3.6.1),
11. prisregleringen för olika jordbruksprodukter (avsnitten 3.2.1 – 3.2.9),
12. prisstödet till jordbruket i norra Sverige (avsnitt 3.4.3),
13. glesbygdsstöd (avsnitt 3.4.4),
14. startstöd till jordbrukare (avsnitt 3.5),
15. landskapsvård (avsnitt 3.6.2),
16. minskad användning av kemiska bekämpningsmedel (avsnitt 3.6.3),
17. råvarukostnadsutjämning (avsnitt 3.9),
18. sociala frågor (avsnitt 3.10),
19. kvalitetsreglering (avsnitt 3.11),
20. användningen av införselavgiftsmedel som inflyter under regleringsåret 1990/91 (avsnitt 3.12.1),
21. prisregleringen för socker och sockerbetor under regleringsåret 1990/91 (avsnitt 3.12.2),
22. avvecklingen av de s. k. fördelningsplanerna för införselavgiftsmedel samt disposition och användning av avgiftsmedel efter regleringsåret 1990/91 (avsnitt 3.12.3),
23. stimulans- och stödåtgärder (avsnitt 5.2),
24. avvecklingsstöd till mjölkproducenter (avsnitt 5.3),
25. stöd till skuldsatta jordbrukare (avsnitt 5.4).
- Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att
26. ta del av vad jag i övrigt har anfört om livsmedelspolitiken.

12 Anslagsfrågor för budgetåret 1990/91

NIONDE HUVUDTITELN

I prop. 1989/90: 100 bil. 11 har jag hemställt att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1990/91 under angivna anslagsrubriker beräkna följande belopp.

- B 11. Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket 80 000 000 kr.
- C 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område 1 910 671 000 kr.
- C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring 1 100 000 kr.
- C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. 156 308 000 kr.
- C 6. Prisstöd till jordbruket i norra Sverige 625 000 000 kr.
- Jag tar nu upp dessa frågor.

B 11. Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

1988/89 Utgift	8 242 674	Reservation	81 757 325
1989/90 Anslag	80 000 000		
1990/91 Förslag	60 000 000		

Medlen disponeras av lantbruksstyrelsen för statsbidrag enligt förordningen (1988:641) om statsbidrag till lagringsutrymmen för stallgödsel. Medlen disponeras även för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet samt försöks- och utvecklingsverksamhet m. m.

Lantbruksstyrelsen

Bidragsbehovet för stallgödselanläggningar för innevarande budgetår beräknas till 25 – 30 milj. kr. Behovet är betydligt lägre än väntat.

Under anslagsåret, som är det tredje och sista året för detta stöd, kommer sannolikt en kraftigt ökad tillströmning av ärenden.

Styrelsen bedömer att reservationsanslagen för budgetåren 1988/89 och 1989/90 kommer att täcka behoven även anslagsåret 1990/91 och senare budgetår. Beträffande medel för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet menar lantbruksstyrelsen att behovet av särskilda insatser i odlingslandskapet är större än de som de nu beviljade medlen kan tillgodose. Svårigheterna att bevara odlingslandskapets natur- och kulturvärden bedöms öka. Fr. o. m. budgetåret 1990/91 behöver därför ytterligare 10 milj. kr. få disponeras för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

För försöks- och utvecklingsverksamhet bedöms att 1 milj. kr. måste tillföras i kostnadsuppräkning.

Föredragandens överväganden

Kostnaderna för åtgärder under förevarande anslag täcks av den miljöavgift som jordbruket betalar vid användningen av handelsgödsel- och bekämpningsmedel.

Vad gäller lantbruksstyrelsens förslag till åtgärder för att bevara odlingslandskapets natur- och kulturvärden vill jag hänvisa till mina förslag till åtgärder för landskapsvård.

Beträffande ytterligare insatser i arbetet för att minska riskerna vid användning av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket har lantbruksstyrelsen m. fl. myndigheter i rapporten Minskad kemisk bekämpning föreslagit en rad åtgärder. Åtgärderna innebär en utvidgning och intensifiering av nuvarande program på området. Jag beräknar att ytterligare 15 milj. kr. bör anvisas för detta arbete. Jag har därvid räknat med medel för rådgivning om reducerad användning av ogräsmedel, försöks- och utvecklingsprojekt inom ogräs-, flora- och faunaområden samt till funktionstest av spridningsutrustning och utveckling av metoder att spåra bekämpningsmedel i miljö och djurfoder. Medel för utveckling av metoder för att spåra

bekämpningsmedel i miljön bör komma statens lantbrukskemiska laboratorium till del. Medel får anvisas inom ramen för detta anslag.

Lantbruksstyrelsen har som jag tidigare nämnt lämnat förslag till uppföljning av riksdagsbeslutet om miljöförbättrande åtgärder. Förslagen innebär bl. a. restriktioner i spridningstidpunkt för stallgödsel även för andra områden än de som i dag omfattas av sådana restriktioner. Jag avser att efter remissbehandling av styrelsens förslag återkomma till dessa frågor och till utformningen av de bidrag som i dag lämnas till investeringar i gödselvårdsanläggningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 60 000 000 kr.

B 12. Stöd till skuldsatta jordbruksföretag

Nytt anslag (förslag) 1 000 kr.

Jag har i det föregående tagit upp frågan om stöd till skuldsatta jordbrukare vid en avveckling av jordbruksprisregleringen. Stödet bör kunna utgå fr. o. m. den 1 januari 1991. Kostnaderna för de åtgärder som jag föreslagit bör täckas från ett nytt anslag, Stöd till skuldsatta jordbruksföretag. Medelsbehovet för budgetåret 1990/91 är nu svårt att uppskatta. Under anslaget bör därför anvisas ett formellt belopp av 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till skuldsatta jordbrukare* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 13. Startstöd till jordbrukare

Nytt anslag (förslag) 15 000 000 kr.

Jag har i det föregående föreslagit att ett stöd vid nyetablering av jordbruksföretag införs fr. o. m. den 1 juli 1990. Jag beräknar kostnaderna för detta stöd till 15 milj. kr. för budgetåret 1990/91. För ändamålet bör ett nytt förslagsanslag, Startstöd till jordbrukare, föras upp på statsbudgeten.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Startstöd till jordbrukare* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 15 000 000 kr.

C 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

1988/89	Utgift	2 448 694 933
1989/90	Anslag	1 910 671 000
1990/91	Förslag	4 461 000 000

Under anslaget anvisas medel för olika prisreglerande åtgärder. Från anslaget bestrids kostnaderna för subventionerna på mjölk. Vidare utgår medel till låginkomstsatsningen, avbytarverksamhet och andra sociala satsningar inom jordbruket samt medel för samhällets delansvar för överskottsarealen. Under innevarande budgetår utgår också medel för provisoriska åtgärder inom prisregleringen.

Statens jordbruksnämnd

Jordbruksnämnden beräknar under posten Ersättning till följd av livsmedelssubventioner ett belopp på 1 512 milj. kr. för budgetåret 1990/91.

Till Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket för budgetåret 1990/91 föreslår jordbruksnämnden oförändrade 435 milj. kr.

Anslagsposten Särskilda undersökningar har använts för ett antal angelägna projekt inom jordbruksnämndens verksamhetsområde. För budgetåret 1990/91 begär nämnden ett belopp på 800 000 kr.

	1989/90	Beräknad ändring 1990/91
		Föredraganden
Anslag		
Ersättning till följd av livsmedelssubventioner	1 475 000 000	– 719 000 000
Låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket	435 000 000	–
Samhällets delansvar för överskottsarealen	1 000	– 1 000
Särskilda undersökningar	670 000	– 670 000
Provisoriska åtgärder inom prisregleringen	–	+ 750 000 000
Övergångsåtgärder		+ 2 520 000 000
Summa	1 910 671 000	+ 2 550 329 000

Föredragandens överväganden

Den av regeringen nyligen föreslagna skattereformen förutsätter bl. a. att livsmedelssubventionerna avskaffas helt fr. o. m. den 1 januari 1991. Avvecklade livsmedelssubventioner finansierar härmed bl. a. en del av de höjda barnbidragen. Det innebär att det av jordbruksnämnden föreslagna subventionsbeloppet på 1 512 milj. kr. skall halveras eftersom subventioneringen av mjölkpriset bara skall fortsätta fram till den 1 januari 1991, dvs. halva budgetåret 1990/91.

För låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket disponerar jordbruksnämnden 435 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Dessutom disponerar nämnden ytterligare 24,7 milj. kr. av införselavgiftsmedel utanför den s. k. fördelningsplanen. Totalt disponerades således 459,7 milj. kr. Jag anser att 24,7 milj. kr. av införselavgiftsmedel utanför fördelningsplanen bör avsättas för låginkomstsatsning även budgetåret 1990/91 och att anslagsposten under förevarande anslag behålls oförändrad.

Jordbruksnämnden föreslår att 40 milj. kr. anvisas för leveranstillägg för

mjölk, 271 milj. kr. för avbytarverksamhet, 29 milj. kr. för företagshälsövård, 39,7 milj. kr. för socialförsäkringsskydd och 80 milj. kr. för produktionsanpassningsåtgärder. Jag har inget att erinra mot jordbruksnämndens förslag i denna del.

Som jag tidigare nämnt innebär mina förslag till övergångsåtgärder att samhället tar ett betydande ansvar för överskottsarealen för budgetåret 1990/91. Någon särskild anslagspost för samhällets delansvar behöver därmed inte anvisas för budgetåret 1990/91.

Regeringen har i budgetpropositionen år 1990 föreslagit att posten Särskilda undersökningar överförs till förvaltningsanslaget C 1. Statens jordbruksnämnd. Därmed blir det möjligt för nämnden att använda befintliga utredningsresurser med större flexibilitet.

Anslagsposten Provisoriska åtgärder inom prisregleringen skall enligt riksdagens beslut för budgetåret 1989/90 få disponeras i den mån införselavgifter utanför fördelningsplanen inte räcker för att ersätta mittprishöjningar för regleringsåret 1989/90. Inflytande införselavgifter beräknas nu täcka dessa höjningar. Någon belastning på anslagsposten för budgetåret 1989/90 beräknas därmed inte uppstå. För budgetåret 1990/91 beräknas belastningen på anslagsposten för denna ersättning till 750 milj. kr. sedan hänsyn tagits till en prognos över inflytande avgiftsmedel.

För de övergångsåtgärder för jordbruket som jag har föreslagit i det föregående bör en ny anslagspost tas upp under anslaget. För budgetåret 1990/91 bör 2 520 milj. kr. anvisas för dessa åtgärder. Jag har därvid beräknat 2 090 milj. kr. för det föreslagna inkomststödet, 360 milj. kr. för åtgärder med syfte att underlätta omställningen av mjölk- och köttsektorn. Härutöver har jag beräknat 70 milj. kr. för en tillfällig kostnadsökning för avvecklingsersättning till mjölkproducenter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statens jordbruksnämnd för säsongmässig lagring av jordbruksprodukter under budgetåret 1990/91 får disponera en rörlig kredit på högst 50 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
2. medge att regeringen eller, efter regeringens bestämmande, statens jordbruksnämnd för ändamål inom jordbruksprisregleringen och regleringen av sockernäringen för budgetåret 1990/91 får disponera en rörlig kredit på högst 60 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
3. medge att statens jordbruksnämnd för råvarukostnadsutjämning under budgetåret 1990/91 får disponera en rörlig kredit på högst 20 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
4. till *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 4 461 000 000 kr.

C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring

Prop. 1989/90: 146

1988/89 Utgift	19 472 701	Reservation	26 372 744
1989/90 Anslag	1 100 000		
1990/91 Förslag	103 000 000		

Under anslaget anvisas medel för bruttoinvesteringar i beredskapslager av insatsvaror i jordbruket och livsmedel. Medel som erhålls vid utförsäljning av lager tas däremot upp som inkomst under anslaget Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

Under anslaget anvisas medel för produktionsförberedelser, ABC-skydd och ransoneringsförberedelser.

Föredragandens överväganden

Som jag tidigare anfört i mina allmänna överväganden anser jag att en uppbyggnad av lagren med livsmedel och insatsvaror bör påbörjas under budgetåret 1990/91. Vidare bör utförsäljningen av befintliga lager avbrytas. Jag beräknar under detta anslag 103 milj. kr. Därav utgör 100 milj. kr. inköp av livsmedel och insatsvaror samt 3 milj. kr. produktions- och ransoneringsförberedelser m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag av 103 000 000 kr.

C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

1988/89 Utgift	130 955 633
1989/90 Anslag	156 308 000
1990/91 Förslag	201 308 000

Från anslaget betalas driftkostnaderna för beredskapslagringen av livsmedel m. m. samt kostnaderna för andra beredskapsåtgärder i form av planering m. m. Under anslaget Statens jordbruksnämnd anvisas medel för lönekostnader m. m. för viss personal.

Föredragandens överväganden

Förslagen om ökad lagring och stoppad utförsäljning av befintliga lager leder till att driftkostnaderna för lagringen ökar och att inkomsterna från försäljning av lager minskar. Dessa inkomster har disponerats för att täcka driftkostnaden. Jag beräknar därför att ytterligare 45 milj. kr. behöver anvisas under detta anslag. Anslaget bör således föras upp med sammanlagt 201 308 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

C6. Prisstöd till jordbruket i norra Sverige

1988/89 Utgift	526 329 944
1989/90 Anslag	625 000 000
1990/91 Förslag	660 000 000

Statens jordbruksnämnd disponerar anslaget för främst pristillägg enligt förordningen (1985:672) om prisstöd till vissa jordbruk.

Jag har i det föregående behandlat det prisstöd som bör ges till jordbruket i norra Sverige fr. o. m. den 1 juli 1990. Medelsbehovet under anslaget beräknas därmed uppgå till 660 000 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Prisstöd till jordbruket i norra Sverige* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 660 000 000 kr.

C8. Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m.

Nytt anslag (förslag) 28 000 000 kr.

Jag har i det föregående föreslagit att det särskilda regionala stödet till sockerbetsodlarna och sockerbruken på Öland och Gotland bör anvisas över budgeten för budgetåret 1990/91. För ändamålet bör ett särskilt anslag föras upp på statsbudgeten.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m.* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 28 000 000 kr.

TIONDE HUVUDTITELN

D. Regional utveckling

D 2. Regionala utvecklingsinsatser

Regeringen har under förevarande anslag i prop. 1989/90:75 föreslagit att 900 milj. kr. anvisas för lokaliserings- och utvecklingsbidrag, glesbygdsstöd och regional projektverksamhet. Med hänvisning till vad jag anfört i det föregående bör nu ytterligare 72 milj. kr. anvisas under anslaget för de ändamål som jag tidigare redovisat.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att under reservationsanslaget *Regionala utvecklingsinsatser* för budgetåret 1990/91 anvisa 72 000 000 kr. utöver vad som föreslagits i prop. 1989/90:76.

B. Miljö**B 12. Landskapsvårdande åtgärder**

Nytt anslag (förslag) 100 000 000 kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående bör under fjortonde huvudtiteln tas upp ett nytt reservationsanslag benämnt Landskapsvårdande åtgärder.

Anslaget bör för budgetåret 1990/91 föras upp i statsbudgeten med 100 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Landskapsvårdande åtgärder* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

13 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd och de ändamål som han har hemställt om.

Proposition	3
Propositionens huvudsakliga innehåll	3
Propositionens lagförslag	5
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 april 1990	23
1 Inledning	23
2 Utgångspunkter	25
2.1 Livsmedelspolitiken i en föränderlig omvärld	25
2.2 Historisk bakgrund	27
2.3 Den nuvarande livsmedelspolitikens effektivitet	29
2.3.1 Beredskapsmålet	29
2.3.2 Inkomstmålet	30
2.3.3 Konsumentmålet	31
2.3.4 Miljö- och resursmålet	32
2.3.5 Det regionalpolitiska målet	34
2.3.6 Slutsats	35
2.4 Jordbruket i samhällsekonomin	35
2.4.1 Livsmedelspolitikens samhällsekonomiska kostnader	35
2.4.2 Skattereformen	37
2.4.3 Regionalpolitiken	38
2.4.4 Energipolitiken och miljöavgifter	39
2.4.5 Åkermarken — en resurs	41
2.5 Den internationella situationen	42
2.5.1 Den globala livsmedelsförsörjningen	42
2.5.2 Liberalisering av handeln med jordbruksprodukter	46
3 En ny livsmedelspolitik	49
3.1 Generella överväganden	49
3.1.1 Grunddragen i en ny livsmedelspolitik	49
3.1.2 Övergripande effekter	53
3.2 Produktion och prisbildning	56
3.2.1 Spannmål	57
3.2.2 Oljeväxter	62
3.2.3 Foder	63
3.2.4 Fabrikspotatis	65
3.2.5 Matpotatis	68
3.2.6 Socker	69
3.2.7 Mjölk	72
3.2.8 Kött	78
3.2.9 Ägg	84
3.3 Försörjningsberedskap	86
3.4 Regionala frågor	91
3.4.1 Utgångspunkter	91
3.4.2 Utgångspunkter för stödet till norra Sverige	91
3.4.3 Prisstödet till jordbruket i norra Sverige	94
3.4.4 Glesbygdssöd och regional projektverksamhet	98
3.5 Startstöd till jordbrukare	101
3.6 Miljöfrågor	102
3.6.1 Utgångspunkter	102
3.6.2 Landskapsvård	106
3.6.3 Minskad användning av kemiska bekämpningsmedel	113
3.7 Konsumentfrågor	120
3.8 Konkurrensspekter	126
3.9 Råvarukostnadsutjämning	133

3.10	Sociala frågor	136
3.11	Kvalitetsreglering	137
3.11.1	Svenska konservkontrollens råd	139
3.11.2	Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg	140
3.11.3	Svensk matpotatiskontroll	143
3.12	Regleringsekonomi	146
3.12.1	Regleringsåret 1990/91	146
3.12.2	Prisregleringen för sockerbetor och socker under regleringsåret 1990/91	150
3.12.3	Regleringsekonomi efter regleringsåret 1990/91 ...	153
4	Effekter för jordbruksnäringen av skattereformen	158
5	Övergångsåtgärder	163
5.1	Utgångspunkter	163
5.2	Stimulans- och stödåtgärder	165
5.3	Avvecklingsersättning till mjölkproducenter	175
5.4	Stöd till skuldsatta jordbrukare	176
5.5	Arrendatorernas situation	179
5.6	Rådgivning och utbildning	181
6	Uppföljning	184
7	Vissa myndighetsfrågor	186
8	Lagstiftningsfrågor	188
8.1	Avgifter på vissa jordbruksprodukter m. m.	188
8.2	Ändringar i skötsellagen m. m.	189
8.3	Vissa frågor angående livsmedelskontroll	191
8.4	Följdändringar i annan lagstiftning	192
9	Upprättade lagförslag	192
10	Specialmotivering	193
11	Hemställan	195
12	Anslagsfrågor för budgetåret 1990/91	196
13	Beslut	203

Bilagor, se separat bilagedel

8 Överväganden och förslag

Motiven för den reglering av priser och produktion som i sina huvuddrag utvecklades under 1930-talet har i dag försvagats och i vissa fall helt försvunnit. Samtidigt har allt fler nackdelar med den förda politiken framträtt. Till detta kommer ett perspektiv i vilket handeln med livsmedelsråvaror och livsmedel kommer att internationaliseras. Enligt arbetsgruppens bedömning är en genomgripande reform påkallad, och detta behov föreligger oavsett vilken väg den internationella utvecklingen tar.

En reform kan följa endera av två huvudvägar. Ett första alternativ är att i stort bevara dagens system med avsättningsgarantier och successivt sänka reglerade priser och andra stödåtgärder. Samtidigt som denna lösning på kort sikt innebär en viss trygghet för producenterna, skapar den betydande osäkerhet om den fortsatta utvecklingen. De generella problem som motiverat reformarbetet – betydande samhällsekonomiska kostnader, en oacceptabel miljöbelastning, en avskärmning av producenterna från konsumenternas önskemål – löses inte på detta sätt.

Det andra alternativet är att grundligt reformera förutsättningarna för näringen. Detta kräver en större omställning av produktionen på kort sikt men gör det samtidigt möjligt att etablera mer långsiktigt hållbara regler. Att inom ramen för ett tills vidare bevarat gränsskydd etablera mer normala kommersiella villkor än dagens framstår som en bättre förberedelse för en kommande internationalisering än att bibehålla marknadsregleringarna.

Arbetsgruppen föreslår därför att nuvarande system med ett gränsskydd och intern reglering av priser och produktion ersätts med ett gränsskydd utan interna marknadsregleringar. Detta gränsskydd kompletteras med riktade, offentligt finansierade åtgärder i syfte att tillgodose beredskapskraven, värna om värdefulla inslag i odlingslandskapet och förstärka regionalpolitiken. Beredskapskravet tillgodoses genom en bibehållen försörjningsförmåga på nationell nivå. Den regionala försörjningsförmågan i Norrland i krig föreslås förbättrad genom en utökad lagring vid sidan av ett bibehållet norrlandsstöd. Anslaget för landskapsvård föreslås väsentligt höjt. Härutöver föreslås en utökning av glesbygdsstödet i syfte att effektivisera det regionalpolitiska stödet.

Politiken baserad på ett gränsskydd utan interna regleringar skall ses som en grundlösning. Särskilda förhållanden inom vissa varuområden kräver kompletteringar.

Övergången till ett nytt system måste ske under socialt acceptabla former. Därför föreslås att den generella politiken under en övergångsperiod kompletteras med en kombination av temporärt inkomststöd, avvecklingsstöd och ett särskilt stöd till skuldsatta brukare. Den nya politiken föreslås vara fullt utbyggd budgetåret 1994/95.

Enligt gruppens utredningsuppdrag är ett tills vidare bibehållet gränsskydd en utgångspunkt för reformen. Från år 1991 och i den takt som en kommande GATT-överenskommelse anger är målet betydande successiva minskningar av jordbruksstöd och skyddsåtgärder. Enligt arbetsgruppens bedömning är det väsentligt att påbörja anpassningen av stödnivån i det svenska jordbruket till den som råder genomsnittligt inom OECD-området.

De generella argumenten för tullar som motiverat en stor del av det arbete som under efterkrigstiden utförts inom ramen för GATT är giltiga också inom livsmedelssektorn. En omvandling av gränsskyddet och andra handelshinder i riktning mot ett ökat inslag av tullar och mindre handels-snedvridande ersättningsformer är följdriktigt centrala inslag i de fortsatta förhandlingarna.

Den tekniska utformningen av gränsskyddet kan emellertid inte avgöras ensidigt utan måste bli ett resultat av de fortsatta förhandlingarna i GATT. Den totala skyddsnivån och detaljerna i utformningen blir därmed avhängiga av den internationella utvecklingen.

Oavsett utformningen av gränsskyddet bör det understrykas att införselavgifter eller tullar är att jämställa med allmänna budgetmedel och generellt inte bör vara reserverade för speciella ändamål inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Riksdagen har därmed full rörelsefrihet att använda medlen inom eller utom sektorn.

Med ett bevarat gränsskydd kommer även framgent huvuddelen av livsmedelsråvarorna inom de reglerade områdena att produceras inom landet.

8.2 Reglering av priser och produktion

Ett beslut om prisregleringen påverkar inte bara de normala produktionsvillkoren utan också miljön och förutsättningarna för beredskapsplaneringen och regionalpolitiken. Enligt arbetsgruppens bedömning innebär en intern avreglering inte att målen i dessa avseenden inte kan uppfyllas, under förutsättning att offentligt finansierade, riktade åtgärder vidtas i tillräcklig omfattning. Därför föreslås att *lagen om prisreglering på jordbrukets område jämte tillhörande förordning upphävs och ersätts med en lag om avgifter vid införsel av jordbruksprodukter* (se bilaga 3).

En avveckling av prisregleringen med ett bevarat gränsskydd innebär att produktionen på sikt anpassas till högst en volym motsvarande vad som kan avsättas på den inhemska marknaden eller exporteras på normala kommersiella villkor. Beroende på gränsskyddets höjd kan volymen bli lägre. Exportkvantiteterna bedöms under en överblickbar framtid som små i jämförelse med den inhemska förbrukningen, varför produktionen i grova drag kommer att motsvara denna. För de varugrupper där produktionen i dag överstiger den inhemska förbrukningen innebär detta en minskning av produktion och resursåtgång.

För att skapa likartade förutsättningar mellan svensk och utländsk livs-

medelsindustri sker i dag en utjämning av råvarukostnaderna. Denna utjämning är i viss utsträckning nödvändig även i ett system baserat på ett gränsskydd utan interna regleringar. Arbetsgruppen föreslår att *grundregeln för systemet med utjämning av industrins råvarukostnader bör vara att färdiga livsmedel vid import belastas med en avgift motsvarande råvaruinnehållet. Då svensk livsmedelsindustri exporterar livsmedel baserade på importerad råvara bör restitution av införselavgiften på råvaran ske. Vid export av livsmedel baserade på inhemska råvaror bör, liksom vid export av råvaror, bidrag ej utgå.* Detta innebär att en variant av dagens så kallade externa system blir norm. Denna lösning kan komma att förorsaka diskussion i internationella sammanhang men bör ha förutsättningar att accepteras då förändringen är kopplad till en avveckling av exportsubventionerna.

Konkret innebär förslaget om avreglering att regleringsföreningarna skiljs från sina myndighetsuppdrag. Motivet för en branschsamverkan inom ramen för en ekonomisk förening upphör då att gälla. En fri konkurrens inom ramen för gränsskyddet är vad som bör eftersträvas. På grund av den speciella strukturen inom vissa branscher fordras emellertid särskilda lösningar i dessa fall. För spannmål, potatis, mejeriprodukter, ägg och kött förutses inga principiella problem som inte kan hanteras inom ramen för grundlösningen med ett gränsskydd utan interna regleringar.

Inom *mejerinäringen* sker en utjämning av produktionsinriktningarnas lönsamhet genom avgifter och bidrag. En avveckling av detta system innebär, om ingen annan åtgärd vidtas, lönsamhetsskillnader mellan producenter beroende på sortimentet. Det är emellertid enligt arbetsgruppens mening lämpligt att prissättningen på de olika produkterna bättre än i nuläget återspeglar de faktiska produktionskostnaderna, dvs. att konsumtionsmjölk betingar ett lägre pris och smör och ost ett högre. För detta talar såväl fördelningspolitiska och hälsomässiga motiv som den generella principen att varje produkt skall bära sin egen produktionskostnad. Liksom den föreslagna förändringen av systemet för utjämning av råvarukostnader är ovanstående prisförändringar något som måste bli föremål för internationella förhandlingar men som bör kunna accepteras om de genomförs i kombination med ett borttagande av exportsubventionerna. En viss minskning av den totala mjölkproduktionen kan förväntas men är inte av det formatet att beredskapskraven inte kan uppfyllas. Därför föreslås att *utjämningsystemet inom mejerinäringen avvecklas och att det gränsskyddade priset på de enskilda produkterna justeras för att bidra till en utjämning av lönsamheten hos dessa. En restriktion bör därvidlag vara att det genomsnittliga priset per kilogram helmjölk inte höjs.*

För *oljeväxtodlingen* kan en lösning baserad på ett rent gränsskydd förväntas leda till en odling motsvarande omkring en tredjedel av dagens. Av beredskapsskäl förefaller en produktion motsvarande drygt två tredjedelar av dagens nivå tillräcklig för att inom ramen för dagens planering tillgodose de näringsfysiologiska kraven. Då hela produktionen ytterst motiveras med beredskapsskäl föreslås att *hela produktionen av oljeväxter baseras på kontraktsteckning mellan producenterna och den beredskapsansvariga myndigheten. Finansieringen bör, i avvaktan på att principerna för finansiering av det civila totalförsvarets kostnader görs enhetliga, ske med*

avgifter på import. Avgifterna bör avvägas så att systemet blir självfinansierande. Gruppen vill understryka vikten av att mindre kostnadskrävande metoder att lösa problemet med fettförsörjningen i krig utvecklas.

Beträffande *fabrikspotatisodlingen* är det enligt gruppens bedömning väsentligt att utveckling av nya produkter och produktionsprocesser inte hämmas genom utifrån pålagda restriktioner. Därför föreslås att *potatis inte särskilt skall förordas som råvara vid produktion av konsumtionssprit för inhemsk förbrukning*. Arbetsgruppen förutsätter att de förändringar i förutsättningarna för produktionen som detta kan leda till hanteras av berörda parter.

Kostnaden per sysselsatt i primärledet för rabattering av industristärkelse är högre än kostnaden för subventionerad exportproduktion inom andra produktionsinriktningar. Detta motiverar en omprövning av stödet. Vid en avveckling av rabatteringssystemet kommer odlingen av fabrikspotatis för humankonsumtion att kunna fortsätta. Detta i kombination med importerad råvara bör kunna utgöra en tillräcklig bas för en fortsatt industriell verksamhet. Särskilt intressanta utvecklingsprojekt kan hanteras inom ramarna för generella statliga insatser. Därför föreslås att *rabatteringssystemet för industriellt använd stärkelse avvecklas*. Det kvarvarande skyddet för den inhemska fabrikspotatisproduktionen blir därmed liksom för andra produkter ett gränsskydd utan interna regleringar. Den industriellt utnyttjade stärkelsens produktionsförutsättningar bör bli föremål för uppmärksamhet i de fortsatta GATT-överläggningarna.

Beträffande *sockerproduktionen* förutsätts att ett utrymme för import kvarstår även vid en avveckling av de formella interna restriktionerna på näringen. Det är enligt arbetsgruppens mening väsentligt att näringen har möjlighet att genomföra strukturförändringar för att möta en framtida internationell konkurrens. Regionalpolitiska överväganden är framför allt på Gotland av betydelse. Sådana överväganden bör göras inom ramen för en generell analys och utnyttja gängse regionalpolitiska stödåtgärder. Vid förändringar i odlingens geografiska fördelning bör eventuella kompensationsfrågor hanteras mellan berörda odlare och sockerindustrin.

På grund av sockerbetsodlingens lönsamhet är det väsentligt att möjligheten till kontraktsteckning står öppen också för de primärproducenter som i nuläget inte är odlare. Detta kan tala för att kontraktsteckningen ordnas genom ett anbudsförfarande i offentlig regi i analogi med vad som föreslagits gälla för oljeväxtodlingen.

Det finns utöver här berörda inskränkningar i friheten att välja råvaror i produktionen andra avgifter som kan fungera hämmande på utvecklingen av nya produkter eller produktionsformer. Dessa utnyttjas inte i nuläget genom att exempelvis avgifter satts till noll, men bestämmelser som medger ingrepp av detta slag finns likväl kvar. Arbetsgruppen föreslår att *dylika bestämmelser avskaffas för att undanröja osäkerhet om deras framtida tillämpning*.

Möjligheterna till en förstärkt konkurrenslagstiftning utreds parallellt av en särskild kommitté. Oavsett vilka förslag denna kommitté kommer att lämna vill arbetsgruppen understryka vikten av att bevaka konkurrensfrågan inom den reglerade del av livsmedelssektorn som gruppens arbete framför allt berört. Konkurrensförhållandena är i nuläget i flera avseenden otillfredsställande inom såväl insatsvaru- som förädlingsled. Nuvarande konkurrenslagstiftning och de eventuella skärpningar som kan tillkomma på förslag från ovannämnda kommitté ger ökade möjligheter att inskrida vid olika former av skadlig konkurrensbegränsning då prisregleringen avskaffas.

Huvudproblemet med den föreslagna lösningen i konkurrenshänseende är att de inhemska prissänkningar som kan förutses i kombination med det bibehållna gränsskyddet under ett övergångsskede kan skapa stora problem för importörerna av vissa varor. Det är ett starkt konsumentintresse att en import upprätthålls, varför denna utveckling måste följas uppmärksam.

En utveckling av småskalig förädlingsindustri i anslutning till primärledet kan bidra till att stimulera ett utbud av nya produkter. Den ökning av glesbygdstödet som föreslås nedan (§ 8.7) innebär att statsmakterna markerar ett intresse för en sådan utveckling. Tekniskt utvecklingsarbete i syfte att anpassa anläggningar av detta slag till svenska förhållanden inleds med statligt stöd under hösten 1989.

Gruppen föreslår att de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen under övergången till ett internt avreglerat system och vid behov föreslå åtgärder. Frågan om gränsskyddets höjd bör göras avhängig av utvecklingen i konkurrenshänseende på den interna marknaden.

8.4 Beredskap

Förutsättningarna för beredskapsplaneringen förändras vid en anpassning av produktionssystemet till den normala fredstida efterfrågan. Beträffande försörjningsförmågan på nationell nivå utgår arbetsgruppen från att lagring av insatsvaror till jordbruksproduktionen och färdiga livsmedel företas i den omfattning som krävs för att gällande säkerhetspolitiska mål skall kunna uppfyllas. Styrande för utformningen av beredskapsåtgärderna bör vara kravet på en tillfredsställande försörjningskapacitet i krig. Beredskapskraven bör ej översättas till mål för den fredstida produktionen.

Så länge den i fredstid brukade arealen överstiger 2 milj. ha och uppfyller ett krav på rimlig geografisk spridning, föreligger inget behov av att av beredskapsskäl därutöver stödja areal för att bevara produktionskapacitet på nationell nivå. Skulle den i fredstid brukade arealen understiga denna gräns, vilket alltså med förutsedda förändringar inte är att vänta, bör den beredskapsansvariga myndigheten ta i beaktande möjligheten kontraktera brukare för att hålla areal tillgänglig för kris- eller krigsproduktion.

Beredskapsfrågan har emellertid också en regional aspekt. Framför allt

försörjningen av övre Norrland i krig motiverar att uppmärksamhet riktas mot den geografiska fördelningen av produktionskapaciteten. Arbetsgruppen vill understryka att ett huvudmotiv för att påverka livsmedelsproduktionens geografiska fördelning är säkerhetspolitiskt. I enlighet härmed föreslår arbetsgruppen att ett stöd till försörjningsviktig produktionskapacitet i Norrland bibehålls. Detta produktionsstöd bör även fortsättningsvis utgå i form av ett regionalt beroende belopp per producerad enhet. Dimensioneringen av stödet skall göras på beredskapsmässiga grunder, och en avstämning mot alternativa beredskapsåtgärder skall ske. Lagringen av livsmedel i Norrland föreslås utökad så att den regionala försörjningsförmåga som är motiverad med hänsyn till gällande säkerhetspolitiska beslut uppnås. Det är i sammanhanget av stor vikt att den försörjningsförmåga som är resultatet av olika typer av beredskapsåtgärder betraktas samlad.

Det är huvudsakligen i övre Norrland (de fyra nordligaste länen) som stöd till produktionen kan motiveras på beredskapsmässiga grunder. Arbetsgruppen har diskuterat olika möjligheter att trappa ned stödet i den övriga delen av stödområdet men funnit att den nuvarande lösningen framstår som den administrativt minst tungrodda. Nuvarande stödbelopp per producerad enhet föreslås därför bibehållna. Med dagens produktionsnivåer motsvarar detta en kostnad av omkring 600 milj. kr. Av dessa utgör stödet till de fyra nordligaste länen, omkring 400 milj. kr., ett beredskapsanslag, medan de återstående medlen utgör en del av det generella jordbruksstödet. Denna renodling har betydelse i de internationella förhandlingarna.

Vid en anpassning av livsmedelsproduktionen till de kommersiella villkor som gäller i andra näringar är det tänkbart att den fredstida lagerhållningen av bl. a. spannmål påverkas. Arbetsgruppen föreslår att den beredskapsansvariga myndigheten ges i uppdrag att följa utvecklingen i detta avseende och vid behov föreslå en ökad lagring.

De direkt beredskapsmotiverade kostnaderna bedöms efter reformen öka till omkring 380 milj. kr., av vilka omkring 100 milj. kr. utgör kostnad för ökad lagring av insatsvaror och 60 milj. kr. är kostnad för den utbyggda lagringen av livsmedel i övre Norrland.

Långsiktiga förändringar av markens egenskaper och den omgivande miljön exempelvis beträffande klimat eller skadliga ämnen i atmosfären kan påverka produktionförmågan. I den mån den odlade arealen minskas avsevärt kan en negativ utveckling bli relevant i en bedömning av landets försörjningsförmåga. Enligt arbetsgruppens mening innebär detta att restriktivitet bör iakttagas beträffande åtgärder som på ett oåterkalleligt sätt förändrar markresursen, såsom bebyggelse och matjordstäkt. Den reglering av sådana förändringar som för närvarande sker genom naturresurslagen respektive skötsellagen bedöms av gruppen som tillräcklig.

8.5 Miljö

Den hittills förda livsmedelspolitikens effekter på den yttre miljön har varit ogynnsamma. Detta gäller såväl de negativa effekterna på mark och

omgivning som effekterna på landskapsbild och möjligheterna att bevara rimliga livsbetingelser för den flora och fauna som är knuten till odlingslandskapet.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 1

En anpassning av livsmedelsproduktionen till mer normala kommersiella villkor innebär att de ekonomiska förutsättningarna att bedriva produktion på marginella arealer försämrats. Enligt arbetsgruppens mening är den flora och fauna och de kulturvärden som är knutna till odlingslandskapet i vissa av landets odlingsbygder att betrakta som nationella tillgångar av högt värde. För att jämfört med nuläget förbättra skyddet för sådana delar av odlingslandskapet föreslås ett utökat stöd till de landskapsvårdande insatserna, från dagens 15–20 milj. kr. per år till 250 milj. kr. Stödet bör baseras på upphandling i likhet med nuvarande NOLA-system, i kombination med en möjlighet till reservatsbildning för den mest värdefulla arealen. Med en uppskattad kostnad av mellan 500 och 1 000 kr. per ha och år bedöms omkring 300 000 ha kunna komma i åtnjutande av stöd. För att renodlingen av dessa åtgärder inte minst i internationella överläggningar skall bli så tydlig som möjligt bör budgetmedlen förvaltas av de sektorexterna berörda myndigheterna, statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet, med separata anslag. Samråd med lantbruksnämnderna är av stor betydelse för att insatserna skall kunna göras effektiva och underlättas av en reformerad länsförvaltning.

I slättbygden innebär reformen att trycket på odlingshindren på den odlade marken minskar kraftigt. Andra markanvändningsalternativ än den dominerande spannmålsodlingen, inkl. skogsplantering, innebär från markvårdssynpunkt normalt en förbättring.

Vad beträffar de negativa effekterna på omgivningen i form av läckage av närsalter och bekämpningsmedel liksom påverkan på jordbrukets egen markresurs kan konstateras att reformen i sig kan förväntas medföra en minskad användning av inköpta produktionsfaktorer, framför allt handelsgödsel. På den areal som odlas med samma inriktning som i dag förskjuts optimala gödselgivor mot lägre värden, och av den areal som frigörs för annan användning upphör gödslingen i flera av alternativen. Arbetsgruppen vill dock understryka att denna generella effekt på intet sätt kan ersätta specifika åtgärder av teknisk natur riktade mot de mest utsatta regionerna. Arbetet med sådana åtgärder måste fortgå.

Redan fattade beslut rörande framför allt stallgödselhantering och andel höst- och vinterbevuxen mark under de kommande åren kan förväntas leda till förbättringar. Exempel på åtgärder som därutöver kan bli aktuella är återställande av uppodlade våtmarker, skogsplantering i randzoner m.m. Det utredningsuppdrag som lantbruksstyrelsen redovisar våren 1990 ger ytterligare underlag för beslut i frågan. Grundprincipen för finansiering av sådana åtgärder liksom i dimensioneringen av avgifter på insatser bör i enlighet med den internationellt accepterade principen "polluter pays" vara att näringen bär kostnaderna för att eliminera en oacceptabel belastning på miljön. Arbetsgruppen tar inte ställning till en eventuell höjning av skatten på gödselmedel och bekämpningsmedel för att kompensera en avveckling av regleringsavgifterna utan hänvisar till frågans fortsatta behandling i miljöavgiftsutredningen. Det förutsätts från arbetsgruppens

sida att incitamenten att hushålla med bekämpningsmedel och gödselmedel, med hänsyn tagen till de förändringar som reformen medför, inte skall försämrats. Det bör i sammanhanget påpekas att de stödbeloppsberäkningar som kan förväntas ingå i en kommande GATT-uppgörelse tar hänsyn till skatter och avgifter på produktionsmedlen i jordbruket och att en höjd skatt på de aktuella insatsvarorna, om så befinns motiverat av miljöskäl, innebär en minskning av stödet.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 1

8.6 Markanvändningsfrågor

Markanvändningen i jordbruket påverkas för närvarande av ett flertal lagar. Vid förändrade ekonomiska förutsättningar är det rimligt att ta dessa under omprövning.

Skötsellagen innehåller en brukningsskyldighet för den mark som är ekonomiskt bärkraftig, dels ett krav på tillstånd för att aktivt ta mark ur drift genom exempelvis skogsplantering. Tillstånd kan vägras om marken behövs för ett rationellt jordbruksföretag, eller om naturvårdshänsyn eller regionalpolitiska eller andra skäl talar emot ett urdrifttagande. Lagen innehåller också bland annat en paragraf om naturvårdshänsyn på den mark som aktivt brukas.

Brukningsskyldigheten är flexibelt formulerad och är i princip förenlig även med ändrade ekonomiska förutsättningar som en intern avreglering skulle medföra. Enligt arbetsgruppens mening bör emellertid det ökade ekonomiska ansvar för arealen som brukaren åläggs genom reformen motsvaras av en ökad frihet i markanvändningen. Arbetsgruppen föreslår att *skötsellagens tillståndstvång ersätts med ett anmälningsförfarande*. Om myndigheterna efter samråd och inom en given tid, förslagsvis tre månader, inte meddelat hinder, föreligger alltså rätt att ta jordbruksmarken ur drift. Möjligheter finns då att under denna tid få till stånd en överenskomelse med brukaren om fortsatt drift om det är angeläget med hänsyn till natur- och kulturmiljövärdena.

Skogsvårdslagen innehåller en skyldighet att plantera mark som är lämpad för skogsbruk och som inte nyttjas för annat ändamål. Undantag medges för vissa marker, bland annat botaniskt intressanta hagmarker. Enligt arbetsgruppens mening innebär det ökade ekonomiska ansvaret som läggs på den enskilde brukaren i och med en intern avreglering att regelverket bör medge en stor flexibilitet i markutnyttjandet. Variationer i priserna på jordbrukets produkter kan göra brukande ekonomiskt ointressant under vissa perioder utan att marken för den skull kan anses olämplig för jordbruk. Av detta skäl anser gruppen att, *för det fall att skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs, marken även om den tillfälligt tas ur drift skall anses vara åkermark, om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål*.

De föreslagna förändringarna innebär att brukarens frihet i valet av markanvändning ökar, samtidigt som samhället behåller en möjlighet att styra utvecklingen i väsentliga avseenden.

Förutsättningarna för regionalpolitiken ändras snabbt i och med de djupgående förändringar av teknisk och ekonomisk natur som präglade utvecklade industriländerna under flera decennier och inte visar någon tendens att avmattas. I detta perspektiv är det väsentligt att de regionalpolitiska instrumenten har en hög grad av flexibilitet och förmår överskrida sektorsgränserna.

Det finns flera motiv för att lägga regionala aspekter på livsmedelsförsörjningen. En trovärdig säkerhetspolitik fordrar en rimlig geografisk spridning hos produktionen, och ett öppet och varierat odlingslandskap kan vara av betydelse för både vardagsmiljö och turism i glesbygden. Ett bevarat stöd till försörjningsviktig kapacitet i Norrland och ett utökat program för landskapsvård kommer i stor utsträckning glesbygden till del.

Den anpassning av produktionen inom reglerade varuområden som förutses i förslaget leder till en minskning av den sysselsättning som är knuten till de reglerade produkterna. Denna minskning gäller såväl primärled som insatsvaru- och förädlingsled. I primärledet förutses minskningen huvudsakligen få formen av ett ökat deltids- eller fritidsjordbruk. Huvuddelen av anpassningen kan förutses i tätort och landsbygd med fungerande lokala arbetsmarknader. Därvid bör beaktas att reformen kan förväntas leda till förändringar i den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen som på en övergripande nivå kompenserar bortfallet av arbetstillfällen inom den reglerade livsmedelssektorn även på kortare sikt.

Glesbygdstödet kan utnyttjas för att stödja en expansion av den småskaliga förädlingsindustrin, vilket innebär att förädlingsvärdet i större utsträckning än i dag kan tillfalla primärproduktionen i glesbygden.

I den mån generella mål beträffande den regionala fördelningen av välfärd och sysselsättning inte nås genom en naturlig utveckling eller offentliga insatser i andra syften kan stöd till projekt med långsiktig ekonomisk bärkraft vara påkallat. En prövning av alla projekt på lika villkor borgar för att den verksamhet som med avseende på ekonomisk bärkraft, spridningseffekter etc. bedöms ha de gynnsammaste effekterna i en region också kommer i åtnjutande av stödet. I enlighet därmed bör regionalpolitiskt motiverat stöd utnyttja generella stödformer. Arbetsgruppen föreslår att *det generella glesbygdstödet ökas med 100 milj. kr.* Med beaktande av det bibehållna produktionsstödet till norra Sverige och programmet för landskapsvård torde denna volym på glesbygdstödet ge en ökning av sysselsättningen i glesbygd.

8.8 Sociala åtgärder

Ramen för så kallade sociala åtgärder uppgår för närvarande till omkring 400 milj. kr. Enligt arbetsgruppens mening bör kostnaden för sådana åtgärder på sikt bäras av näringen. Under en övergångsperiod bör dessa medel i ökad utsträckning kunna användas för att främja omställningen inom näringen. För finansiering av sådana åtgärder föreslås en fondering ske i analogi med den lösning som valts för skördeskadeskyddet.

Övergången från dagens system till det som förutses i detta förslag kräver en anpassning som i vissa produktionsinriktningar blir betydande. Temporära åtgärder av skilda slag blir därför nödvändiga för att överbrygga omställningsperioden.

Beslut rörande omställningsperioden måste uppfylla vissa allmänna krav. Det måste inledningsvis vara helt otvetydigt vad som är reformens mål, så att oklarhet inte uppstår i detta avseende. Producenternas investeringsbeslut kan annars komma att fattas på felaktiga grunder. Vidare måste brukarna garanteras en viss stabilitet i inkomsterna under omställningsperioden. Reformen måste ske i socialt acceptabla former.

Kravet på tydlighet innebär att institutionella förändringar skall ske tidigt under omställningsperioden. Konkret innebär detta att regleringsföreningarna befrias från sina uppgifter inom regleringen av priser och produktion snarast möjligt efter en rimlig förberedelsestid. *Prisregleringslagen föreslås därför avskaffad och från den 1 juli 1991 ersatt med en lag om avgifter vid införsel av jordbruksprodukter. För att underlätta anpassningen till de nya förutsättningarna föreslås inlösenåtagandet för spannmål bibehållet ytterligare ett år. Statens jordbruksnämnd bör ges i uppdrag att per den 1 mars 1992 till ett pris av 90 kr. per deciton lösa in hembjuden spannmål för export. Finansiering bör ske med i regleringskassorna befintliga medel.*

Eftersom produktionsapparaten i utgångsläget kan förväntas vara överdimensionerad för den aktuella marknaden, sker ett prisfall om inte produktionsbegränsande åtgärder med permanenta effekter vidtas. På grund av livsmedelsråvarornas förhållandevis låga priselasticitet medför produktionsbegränsande åtgärder generellt en lägre budgetbelastning än temporära inkomststöd. När det gäller animalieproduktionen är en sådan väg framkomlig. När det gäller åkermarken visar emellertid inte minst den svenska erfarenheten enligt arbetsgruppens mening att en utbudsbegränsning av typen trädesersättning inte får de önskvärda bestående effekterna och att den därför tenderar att bli en permanent institution. Detta står i strid med den grundläggande principen att ersättning endast skall utgå för producerade varor och tjänster.

Slutsatsen av detta är dels att marknadsregleringen bör avvecklas i ett steg, dels att det till växtodlarna bör utgå ett temporärt kontant inkomststöd. För animalieproducenter som av åldersskäl har problem att finna kompletterande sysselsättning framstår avvecklingsstöd som en lämplig lösning.

Vid avvägningen av det temporära inkomststödet till växtodlare är ett förväntat intäktsbortfall för en standardgröda en lämplig utgångspunkt. Stödet bör dock utsträckas till hela den areal som på det enskilda företaget utnyttjats för prisreglerade grödor, inklusive omställningsareal eller liknande, då en sänkt intäkt från en gröda kan förväntas påverka även övriga grödor. Huruvida sockerbetsarealen bör inkluderas eller ej beror av hur kontraktsteckningen i framtiden organiseras.

Av ovanstående skäl föreslår arbetsgruppen att det till växtodlarna utgår

ett generellt, avtrappat inkomststöd under tre år med början 1991/92. Stödet bör baseras på historiska data rörande odlingen av prisreglerade grödor, inklusive omställningsareal, på det enskilda företaget och föreslås uppgå till 1 200 kr. per ha det första året, 800 kr. per ha det andra året och 400 kr. per ha det tredje året. För att begränsa den administrativa hanteringen föreslås att belopp under 3 000 kr. ej betalas ut. Stödet bör följa den ursprungliga ägaren vid en avveckling genom försäljning. Om en arrendator frivilligt frånträder ett arrende under övergångsperioden, bör rätten att uppbära det temporära inkomststödet övergå till markägaren.

För att underlätta en anpassning av fabrikspotatisodlingen föreslås att stöd till den i dag rabatterade stärkelseproduktionen utgår under åren 1991/92–1993/94 med totalt 75 milj. kr. Stödet bör finansieras genom fondering av regleringsmedel. Den närmare fördelningen av medlen bör avgöras av berörda intressenter.

Anpassningsåtgärder i samband med en eventuell omfördelning av sockerbetsodlingen bör utformas av berörda intressenter inom odlarkollektiv och industri.

Inom animalieproduktionen kommer den mest betydande anpassningen att krävas bland mjölkproducenterna. Arbetsgruppen föreslår att nuvarande mjölkpensionssystem fortsätts, dock längst till år 1996. I stödområdet, som framgent kommer i åtnjutande av produktionsstöd på säkerhetspolitiska grunder, föreslås inga nya producenter kunna ansluta sig efter år 1991. För övriga animalieproducenter bedöms anpassningen kunna ske utan särskilda stödåtgärder, under förutsättning att en eventuell överenskomelse i GATT inte leder till längre gående åtaganden än vad som uppfylls i och med den interna avregleringen.

För de brukare som gått in i näringen relativt nyligen och har en hög skuldandel kan omställningen innebära påfrestningar. För den kategori som har såväl en hög skuldandel som en hög skuldsättning kan problemen förväntas blir särskilt stora. Denna grupp bedöms som relativt begränsad, men en rekonstruktion eller avveckling i socialt acceptabla former måste vara möjlig. Därför föreslår arbetsgruppen att en finansiell rekonstruktion av utvecklade eller utvecklingsbara sådana företag möjliggörs genom statlig medverkan i ackord vid företag där staten har ett engagemang i form av lån eller kreditgarantier eller genom inlösen av fastigheter som förvärvats efter år 1980 om ägaren är i en obeståndssituation eller en sådan är nära förestående och inte kan avyttra fastigheten på den öppna marknaden till ett pris som motsvarar erlagd köpeskilling justerad för inträffade förändringar efter köpet. Systemet bör vara i kraft den 1 juli 1990 till den 30 juni 1994. Då fastigheten åter bjuds ut till försäljning bör den tidigare ägaren ges möjlighet att lämna anbud på samma villkor som andra personer.

Beträffande lagring och andra specifika åtgärder inom beredskapsprogrammet föreslås en ekonomisk ram på drygt 400 milj. kr. Detta bedöms möjliggöra en uppbyggnad av lagren av insatsvaror och livsmedel på omkring fem år.

Programmet för landskapsvård föreslås successivt utbyggt från 50 milj. kr. 1990/91 med 50 milj. kr. per år till 250 milj. kr. 1994/95.

Redan för år 1990 finns i GATT-överenskommelsen från april 1989 ett

åtagande att sänka den totala stödnivån. Mot bakgrund av detta kan noteras att statens delansvar för den så kallade överskottsarealen liksom det särskilda åtgärdsprogrammet för Norrland upphör under år 1990 i enlighet med tidigare fattade beslut. I kombination med ett åtagande om en livsmedelspolitisk reform som inleds den 1 juli 1990 och resulterar i en intern avreglering den 1 juli 1991 bedöms dessa åtgärder som tillräckliga.

8.10 Kostnadsuppskattning

Kostnaderna för det framtida systemet utgörs av dels konsumentkostnader, dels budgetkostnader. *Konsumentkostnaderna* beror av dels prisbildningen på den inhemska svenska marknaden, dels på eventuella åtaganden i en kommande GATT-överenskommelse. Dessa kan därför inte förutsägas på nuvarande stadium.

Budgetkostnaderna i det permanenta systemet fördelar sig på beredskapskostnader, kostnader för landskapsvård och ökade kostnader för regionalpolitiken. I nedanstående sammanställning jämförs dagens kostnader med det permanenta systemets.

	1988/89 (milj. kr.)	Permanent systemet (milj. kr.)
Beredskap		
— specifika ber.åtg.	220	380
— produktionsstöd t. Norrland	525 (*)	625
Landskapsvård	20	250
Glesbygdsstöd	230	330

(*) Fr. o. m. 1989/90 625 milj. kr.

De sociala åtgärderna förutsätts överförda i näringens regi.

Kostnaderna för övergångsåtgärderna fördelar sig på temporärt inkomststöd, avvecklingsstöd och kostnader för stöd till skuldsatta företag. Kostnaderna för det temporära inkomststödet uppgår till 4 400–4 500 milj. kr. över tre år. De övriga posterna är regelstyrda och är därför inte helt förutsägbara (1 000-kronorsanslag).

8.11 Fortsatt arbete

Arbetsgruppens förslag är att betrakta som ett principförslag. På åtskilliga punkter i förslaget krävs en utveckling av detaljlösningar. Vissa problem, exempelvis omfördelningen av gränsskyddet och diskussionen i GATT om sanitära och fytosanitära regler och dennas koppling till förändrade bestämmelser beträffande djurskyddet, bör tas upp i överläggningar med representanter för konsumenter och producenter.

Statens jordbruksnämnd bör utarbeta en beredskapsplanläggning baserad på de nya förutsättningar som förändringarna i politiken ger upphov till. Planläggningen bör ingå i underlaget för 1991 års försvarsbeslut.

Åt statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet bör uppdras att i samråd med lantbruksstyrelsen utveckla den administrativa hanteringen

av programmet för landskapsvård. Frågan om ett eventuellt nytt juridiskt institut för reservatsbildningar i odlingslandskapet bör behandlas av kommittén för en översyn av naturvårdslagen.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 1

Innehåll

Förteckning över remissinstanserna

1. Allmänna synpunkter
2. Internationella aspekter
3. Utvärdering av nuvarande politik
4. Principer, mål och medel för den framtida politiken
5. Övergripande effekter
6. Konsument- och konkurrensfrågor
7. Beredskap
8. Miljöfrågor
9. Markanvändning
10. Regionala aspekter
11. Mejeriprodukter
12. Kött
13. Ägg
14. Spannmål
15. Oljeväxter
16. Fabriks- och matpotatis
17. Socker
18. Övriga grödor
19. Råvarukostnadsutjämning
20. Forskning och utveckling
21. Sociala frågor
22. Övergångsåtgärder
23. Uppföljning
24. Regleringsekonomin

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av styrelsen för internationell utveckling (SIDA), kommerskollegium, överbefälhavaren (ÖB), överstyrelsen för civil beredskap, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, riksskatteverket (RSV), konjunkturinstitutet, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens livsmedelsverk, statens jordbruksnämnd, statens jordbruksnämnds konsumentdelegation, arbetsmarknadsstyrelsen, plan- och bostadsverket (Boverket), statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statistiska centralbyrån (SCB), marknadsdomstolen, näringsfrihetsombudsmannen (NO), statens pris- och konkurrensverk (SPK), konsumentverket, statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen, statens energiverk, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR), länsstyrelsen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Öre-

bro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Folkhälsogruppen (till Hälso- och sjukvårdsberedningen, S 1987:04), delegationen för glesbygdsfrågor (I 1977:02), 1988 års försvarskommitté (FÖ 1988:04), utredningen om översyn av naturvårdslagen (ME 1988:04), Centralorganisationen SACO/SR, Familjejordbrukarnas riksförbund, Fritidsodlingens riksförbund, Föreningen Foder och spannmål, Grossistförbundet Svensk handel, Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor, Hushållningssällskapens förbund, Konsument-Forum, Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Samarbetsgruppen för alternativ odling (SAO), Småbrukare i Väst, Småföretagens riksförbund, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska lantarbetareförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges civilförsvarsförbund, Sveriges jordägareförbund, Sveriges jordbruksarrendatorers förbund, Sveriges livsmedelsindustriförbund (SLIM), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Trädgårdsnäringens riksförbund (TRF).

Vissa remissinstanser har överlämnat av dem inhämtade yttranden. Skrivelser har dessutom inkommit från ett flertal institutioner, företag och organisationer.

Remissyttranden som inkommit långt efter remisstidens utgång har inte kunnat beaktas.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet ansluter sig till det remissyttrande som Landsorganisationen i Sverige överlämnat. Sveriges industriförbund hänvisar som sitt svar till det yttrande som Sveriges livsmedelsindustriförbund överlämnat.

För överskådlighetens skull har vid remissammanställningen vissa redaktionella ändringar och omdisponeringar i remissinstansernas yttranden gjorts.

1 Allmänna synpunkter

1.1 Styrelsen för internationell utveckling: Jordbruket utgör som regel många u-länders främsta konkurrensmedel på världsmarknaden. En sund ekonomisk utveckling — — — kräver en reducering av i-ländernas, inkl. Sveriges, gränsskydd vad gäller jordbruksprodukter. — — — SIDA vill — — — framhålla att verket i huvudsak instämmer i den bild av omvärlden, och då särskilt u-ländernas situation, som återspeglas i betänkandet. Detta innebär att det för u-ländernas utveckling är viktigt att möjligheter skapas för en friare världshandel inom jordbruksområdet i syfte att öka deras exportintäkter. — — —

1.2 Kommerskollegium: Kollegiet vill framhålla att betänkandet inte i önskvärd utsträckning innehåller sambandsanalyser och konsekvensbeskrivningar vilket försvårar ett ställningstagande till de förslag som presenteras i betänkandet.

Mot bakgrund av dels den svårbedömbara globala utbuds- och efterfrågesituationen på jordbruksområdet, dels de pågående förhandlingarna på

jordbruksområdet i GATT, finns enligt kollegiets mening anledning till försiktighet vid utarbetandet av en ny svensk jordbrukspolitik.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.5 Socialstyrelsen: Socialstyrelsen delar betänkandets mening om det hittillsvarande livsmedelssystemet och dess bristande ändamålsenlighet. Styrelsen anser att konsument- och hälsoperspektivet inte beaktats tillräckligt i betänkandet och att det är svårt att förutse reformens effekter för konsumenterna — — —.

Styrelsen anser att konsumentmålet bör ges ökad tyngd och att ett särskilt hälsomål bör antas men ställer sig i övrigt bakom de föreslagna målen för livsmedelspolitiken. Socialstyrelsen tillstyrker i allt väsentligt förslagen om avreglering m. m. men anser att de miljöskyddande åtgärderna bör förstärkas.

1.8 Konjunkturinstitutet: — — — Inverkan på effektiviteten i resursanvändningen, och därmed på de samhällsekonomiska kostnaderna för livsmedelsförsörjningen, ger starka skäl för en omläggning av politiken i den riktning som föreslås i rapporten.

Institutet anser emellertid att rapporten i vissa avseenden är för knapphändig, både i diskussionen av livsmedelspolitikens mål och i presentationen av de föreslagna åtgärderna och deras effekter. — — —

1.9 Riksantikvarieämbetet: Arbetsgruppen belyser mycket knapphändigt konsekvenserna av sitt förslag. Det är därför svårbedömbart från kultur- miljösynpunkt.

Kulturlandskapet med dess rika innehåll är själva basen i vårt materiella kulturarv. I målen för livsmedelspolitiken bör därför jordbrukets historiska betydelse få en tydligare belysning.

1.10 Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen instämmer, liksom flertalet lantbruksnämnder, i arbetsgruppens grundsyn och allmänna slutsatser om behovet av en ny livsmedelspolitik med övergång till ett friare och mer marknadsorienterat system för prisbildning på jordbruksprodukter. Styrelsen anser det dock vara nödvändigt att gruppens förslag kompletteras med en precisering av förslagen till åtgärder och en mera ingående analys av förslagens konsekvenser. Under förutsättning att aktiva omställningsåtgärder vidtas, att omställningsperioden blir tillräckligt lång och att erforderliga resurser ställs till förfogande för att lösa omställningsproblemen på ett socialt acceptabelt sätt tillstyrker lantbruksstyrelsen att den nuvarande interna marknadsregleringen avvecklas på sikt.

1.11 Skogsstyrelsen: Skogsstyrelsen har ingen anledning att ifrågasätta utredningens bedömning, att anpassning av livsmedelsektorn kräver att betydande delar av den åkermark som det i dag odlas spannmål m. m. på dras undan från denna odling. Det är samtidigt önskvärt att detta sker snabbt och på ett sådant sätt att effekten på spannmålsproduktionen är långsiktig.

Sett ur brukarens perspektiv måste principiellt två olika beslut fattas. Ett

om att ta marken ur jordbruksproduktion, med den direkta effekten att överskottet minskar. Om effekten skall bli bestående beror på långsiktigheten i nästkommande beslut hos brukaren beträffande markens fortsatta användning.

Skall den omställning av markanvändningen som eftersträvas uppnås inom rimlig tid måste ett stort antal brukare agera i enlighet med de angivna målen. För att detta skall vara möjligt krävs *dels* att de ekonomiska incitamenten både vad gäller att ta mark ur spannmålsproduktion och att påbörja dess alternativa användning är tillräckliga, *dels* att spelreglerna – lagtillämpning och tidsmässig överblick – är klara och tydliga.

1.13 Statens jordbruksnämnd: JN ställer sig bakom LAG:s grundläggande syn på en avveckling av den interna marknadsregleringen. — — —

— — — Enligt JN:s uppfattning kan de omställningsperioder som angetts vara för korta för att jordbrukarna skall hinna anpassa sig och för att andra aktörer på marknaden skall hinna ställa om sig till den nya situationen — — —.

— — — Nuvarande överskottsproduktion som inte kan avsättas till kommersiellt lönsamma priser bör snarast avvecklas. En fördel med att påbörja denna anpassning så fort som möjligt är att efterfrågan på såväl arbetskraft som andra produktionsresurser för närvarande är hög.

— — — En avveckling av den interna marknadsregleringen bör medföra samhällsekonomiska vinster genom bättre resursutnyttjande samt skapa förutsättningar för lägre konsumentpriser. Ett sådant system inom ramen för ett tills vidare bibehållet gränsskydd bör enligt JN:s uppfattning ge jordbruket ett skydd som kan möjliggöra en jordbruksproduktion av tillräcklig omfattning för att tillgodose behovet av livsmedel av beredskapskäl.

En större marknadsorientering och färre ingrepp från samhällets sida bör innebära en större handlingsfrihet för den enskilde företagaren vilket på sikt är till gagn för jordbrukssektorn.

— — — JN konstatrar att LAG inte närmare har konkretiserat de speciella målen vad gäller regionalpolitik, miljö och landskap. Det är mot denna bakgrund svårt att uttala sig om de angivna åtgärderna kan ge till resultat att målen uppfylls.

1.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD tillstyrker intern avreglering. Det ligger i konsumenternas intresse att marknadssignalerna bättre når konsument och producent och att olönsamma överskott undviks. Dynamiken och effektiviteten i samhällets resursutnyttjande ökar.

KD anser att LAG:s förslag om avreglering och andra åtgärder snabbt bör genomföras. Det får inte råda tveksamhet om slutmålet. Däremot måste de producenter som drabbas få stöd under en övergångsperiod. KD stöder den av LAG föreslagna utformningen av övergångsstödet. Stödets storlek och det antal år det skall gälla kan diskuteras.

— — — LAG:s förslag rör i allmänhet endast jordbrukspolitiken, vilket från konsumentsynpunkt är en otillfredställande begränsning. Det betonas

dock att föreslagna åtgärder bör få effekt gentemot konsumenterna. De problem som kan tillstöta härvidlag hänskjuts till sittande konkurrensutredning.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.15 Arbetsmarknadsstyrelsen: Arbetsmarknadsstyrelsen har inget att erinra mot att jordbruks- och livsmedelspolitiken blir mera marknadsanpassad. — — — I utredningen framkommer att det finns en outnyttjad arbetskraftsreserv inom näringen genom att ett visst mått av undersysselsättning förekommer. Från denna synpunkt är det väsentligt att möjligheterna till kombinationssysselsättning underlättas och tas till vara på ett effektivt sätt. — — —

Styrelsen vill påpeka svårigheterna att få ett helhetsperspektiv på sysselsättningseffekterna inom jordbruket genom alla förändringar inom olika politiska områden som är föreslagna, bl. a. inom skattepolitiken. — — —

1.16 Plan- och bostadsverket: Ett långsiktigt hållbart jordbruk, som bevarar markresurser och bibehåller varierande natur- och kulturmiljöer är en viktig utgångspunkt vid omprövningen av landets jordbrukspolitik.

— — — Landsbygdens struktur i delar av landet är redan i dag mycket sårbar för ytterligare utglesning.

Utredningen har inte tillräckligt analyserat konsekvenserna av en ny livsmedelspolitik för miljön. En omfattande förändring av landskap och bebyggelsestrukturer kan befaras. — — —

1.17 Statens industriverk: Allmänt kan konstateras att förslaget till ny livsmedelspolitik innebär en grundläggande systemförändring för jordbruksnäringarna med åtföljande ringverkningar på andra näringsgrenar, regionala strukturer och boende. Vad SIND kan överblicka har vi i Sverige inte tidigare erfarenhet av och kunskap om denna typ av genomgripande förändringar. Avsaknaden av sådan kunskap och erfarenhet gör det omöjligt att helt ringa in de samlade effekterna av förslaget. Detta förhållande präglar också betänkandet där de försök till konsekvensresonemang som förs bygger på antaganden med varierande säkerhet. Osäkerheten i analysen gör det svårt att värdera innebörden av förslaget i hela dess vidd.

1.18 Styrelsen för teknisk utveckling: — — — Åtgärderna berör inte STU:s verksamhetsområde. Generellt bör en avreglering i jordbruksledet medföra ökad konkurrens för livsmedelsindustrin. Det är viktigt för att upprätthålla internationell konkurrenskraft att den tekniska nivån är tillräckligt hög. Oavsett vilken utveckling av branschen som en avreglering medför, erfordras en kraftig förstärkning av forskningsinsatser kring såväl livsmedlens egenskaper och deras förändring vid beredning och lagring, som kring tillverkningsprocesser, förpackningsprocesser nya systemlösningar etc. Ett närmande till EG kommer dessutom att förstärka detta behov.

1.19 Statskontoret: Det förslag som nu lämnats innebär en omfattande avreglering, något som vi ser med stor tillfredsställelse. — — —

Vi tillstyrker förslagen och menar att de är helt nödvändiga med hänsyn till den utveckling som vi ser framför oss med en ökad närhet till Europa-marknaden. Förslagen är dock ingen garanti för billigare livsmedel för konsumenterna. Härtill fordras att även andra led i livsmedelskedjan blir utsatta för konkurrens — — —.

1.20 Riksrevisionsverket: RRV ansluter sig till huvuddragen i det förslag till ny inriktning av jordbrukspolitiken som den livsmedelspolitiska beredningen lämnat i sitt betänkande. — — —

— — — De konsekvensbeskrivningar, som arbetsgruppen redovisar, är i en del fall baserade på hypotetiska resonemang och principiella överväganden. Det är ibland svårt att följa hur utredningen avvägt konkreta förslag till åtgärder och bidragsnivåer med hänsyn till målen och analyser av konsekvenserna. Osäkerheten i underlagsmaterialet och reformens samhälleliga räckvidd är faktorer som bör vägas in när ställning tas till förslaget, i synnerhet med tanke på den näraliggande och relativt korta övergångsperioden.

1.23 Näringsfrihetsombudsmannen: Enligt NO:s mening har LAG gjort ett förtjänstfullt arbete på den korta tid som gruppen arbetat. NO kan i allt väsentligt tillstyrka LAG:s förslag som om de genomförs skulle innebära klart positiva effekter på samhällsekonomin och välfärden samt tillgodose alla de olika krav som ställs på näringen.

Rubriken på LAG:s betänkande En ny livsmedelspolitik är i viss mån missvisande eftersom hela livsmedelskedjan ej behandlas. Den nu arbetande konkurrenskommittén kan emellertid väntas komplettera bilden.

LAG har gjort konsekvensanalyser av sina förslag i alla avseenden. Dessa har i viss omfattning klandrats för att vara alltför teoretiska och ytliga. Att med någon högre grad av säkerhet förutsäga vad som händer på jordbruksområdet vid övergång till den marknadsekonomi som gäller för andra näringar är självfallet mycket svårt. Förslagen innefattar emellertid väl avvägda övergångsbestämmelser för att mildra problem som kan uppkomma på olika områden och för enskilda jordbrukare.

1.24 Statens pris- och konkurrensverk: Statens pris- och konkurrensverk instämmer i att en avreglering och markandsanpassning av det svenska jordbruket är nödvändig. Principen bör, såsom framförs i rapporten, vara att jordbruket skall behandlas som varje annan näringsgren. Verket välkomnar därför förslaget till en avreglering av den interna marknaden. Samtidigt finner verket det beklagligt att gränsskyddet, som är den viktigaste faktorn beträffande priser och konkurrensförhållanden i livsmedelssektorn, inte kunnat beaktas i arbetet. SPK ser därför generellt mer begränsade möjligheter än vad som redovisas i rapporten att genom den föreslagna interna avregleringen kunna åstadkomma ökad konkurrens och en "lugn" prisutveckling på livsmedelsområdet. Framför allt kan informella marknadsregleringar och den ökande koncentrationen komma att motverka de positiva konkurrens effekterna av en avreglering, så länge som gränsskyddet inte minskas och möjliggör importkonkurrens. Enligt SPK:s me-

ning är det nödvändigt att frågan om att påbörja avvecklingen av gränsskyddet övervägs i det fortsatta beredningsarbetet inom regeringskansliet.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.25 Konsumentverket: — — — Konsumentverket ställer sig allmänt positivt till de förslag som presenteras men anser att arbetsgruppen inte i tillräcklig utsträckning beaktat behovet av miljöskyddande åtgärder.

Enligt vår mening är det svårt att bedöma vilka samlade effekter reformen kommer att få för konsumenten vad gäller prisutveckling, kvalitet och utbud. Därför krävs en fortlöpande uppföljning med möjlighet att ingripa om det visar sig att reformen får negativa följder.

1.26 Statens naturvårdsverk: Det är positivt att LAG i större utsträckning än tidigare utredningar har behandlat de dagsaktuella miljöproblem som jordbruket orsakar och att LAG rekommenderat ökade resurser för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet (NOLA).

Förslaget innebär dock en fortsättning, delvis en förstärkning samt ett påskyndande av de grundläggande obalanser i odlingssystem och djurhållning som är primära orsaker till de miljöproblem jordbruket orsakar. Förslaget har lagts fram utan att någon egentlig miljökonsekvensanalys gjorts.

1.27 Kemikalieinspektionen: Kemikalieinspektionen anser att nuvarande jordbruks- och livsmedelspolitik bör ändras om det skall bli möjligt att ytterligare minska användningen av kemiska insatsmedel. — — — Ett jordbruk som liksom för närvarande är uppbyggt på en omfattande bekämpningsmedelsanvändning begränsar möjligheterna till restriktiva beslut som inte medför allvarliga ekonomiska konsekvenser för jordbruket. Den förda jordbruks- och livsmedelspolitiken är bestämmande för möjligheterna att minska bekämpningsmedelsanvändningen. — — —

1.28 Statens energiverk: Verket är generellt positivt till arbetsgruppens rekommendationer till att nuvarande system av prisregleringar ersätts med ett gränsskydd utan interna marknadsregleringar.

1.29 Sveriges lantbruksuniversitet: SLU är positiv till huvudprincipen om en väsentlig avreglering av nuvarande marknadssystem för jordbruksprodukter. Övertygande argument finns i utredningen. SLU har dock betydande tveksamhet när det gäller konsekvenserna framför allt på miljöområdet. — — —

1.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: — — — Med hänsyn till det breda område som utredningen täcker, är det naturligt att analysen till vissa delar är översiktlig och ej helt klarläggande. Sammantaget utgör dock utredningen ett väsentligt tillskott till diskussionen om livsmedelspolitikens framtida inriktning.

SJFR delar bedömningen om denna allmänna inriktning mot minskad reglering av jordbruks- och livsmedelssektorn, och att detta inom flera områden torde ge övervägande positiva effekter. — — — Förslagen inne-

bär betydande ändringar i nuvarande regelverk, och medför omfattande och genomgripande förändringar — — —. Det kan befaras att den anslagna förändringstakten kan leda till svåröverskådliga och oönskade omställningseffekter.

1.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: Länsstyrelsen delar i princip uppfattningen att det behövs en ny livsmedelspolitik och att en väsentlig del i en sådan är en avreglering inom det svenska jordbruket. För konsumenterna är förslaget i detta avseende genomgående positivt.

För Stockholms läns del är det dock i första hand konsekvenserna från miljösynpunkt som är intressanta. — — —

Länsstyrelsen har intrycket att utredningen i många fall underskattar de praktiska problemen i samband med en avreglering. Det är också mycket svårt att förutse alla konsekvenser av avregleringen.

Många förslag bör därför ses som principförslag som kan behöva kompletteras med detaljlösningar och där övergångsvisa insatser kan komma att aktualiseras.

1.34 Länsstyrelsen i Uppsala län: Huvudsyftet med en ny livsmedelspolitik bör enligt länsstyrelsens mening vara att genom ökad konkurrens och en friare handel i alla led från producent till konsument nå fram till lägre livsmedelspriser. Utredningens förslag tillstyrks i princip. Dock måste särskilt beaktas behovet av att rimlig tid ges för omställningens genomförande.

1.35 Länsstyrelsen i Södermanlands län: Länsstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att det nuvarande omfattande regleringssystemet inom jordbruks- och livsmedelspolitikens område tjänat ut. En övergång till ett friare och mera marknadsanpassat system för produktion och priser är nödvändig. De negativa konsekvenser som arbetsgruppen redovisar i det system som successivt byggts på under ett helt sekel får dock inte ersättas med andra allvarliga effekter genom att förändringen får ske alltför snabbt. Det finns uppenbara risker för oacceptabla sociala och ekonomiska förhållanden för de i näringen verksamma samt för odlingslandskapets kultur- och naturvårdsvärden om inte omställningen får ske under former som innebär ett minimum av dessa risker.

Livsmedelspolitiken måste kopplas till andra samhällsområden såsom skogs-, miljö-, energi-, trafik-, skattepolitik etc. Särskilt för landsbygdens framtida utveckling är det angeläget att en helhetssyn anläggs och att en noggrann sammanvägning görs vid den slutliga utformningen av livsmedelspolitiken. — — —

1.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: I likhet med arbetsgruppen (LAG) anser länsstyrelsen att produktionen av jordbruksprodukter i Sverige måste reduceras bl.a. för att kunna uppnå en pris- och kostnadsnivå som ger skälig ersättning till producenterna. En rimlig utgångspunkt är att balans bör eftersträvas vid en produktionsvolym som i stort sett svarar mot den

inhemska konsumtionen. Denna produktionsvolym bör skyddas mot världsmarknaden av ett gränsskydd.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Länsstyrelsen anser vidare att den interna marknadsregleringen av jordbruksprodukter bör reduceras så långt möjligt. Konsekvenserna för de olika marknaderna bör dock analyseras närmare innan avregleringen sker.

— — —

1.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen anser att LAG:s utredning är bristfällig och ofullständig i många avseenden. Den lägger genomgripande förslag som får många och stora konsekvenser, inte minst för Kalmar län utan att redovisa dem. Länsstyrelsen kan därför ej tillstyrka förslaget i dess nuvarande utformning utan kräver betydande ändringar.

Länsstyrelsen instämmer i uppfattningen att det nuvarande reglerings-systemet inte längre svarar mot vad som utifrån dagens förhållanden kan anses rationellt och rimligt. En marknadsanpassning av det svenska jordbruket är nödvändig. Viktigt är att denna anpassning till marknaden sker på ett sådant sätt att de enskilda jordbrukarna inte råkar ut för orimliga övergångsvillkor.

— — — LAG:s förslag kan inte gärna ligga till grund för genomgripande förslag. Det naturliga är att en parlamentarisk kommitté får uppgiften att utforma bättre underbyggt förslag till nödvändig ändring av landets livsmedelspolitik. Det synes rimligt att en proposition bör behandlas under våren 1991.

1.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: De ursprungliga motiven bakom en reglering av priser och produktion inom jordbruket har nu delvis försvunnit. Vi ställer oss därför bakom principen om en förenklad reglering liksom behovet av ett fortsatt gränsskydd under överskådlig tid.

— — — Innan slutligt beslut kan fattas kring utredningens förslag anser vi att en utförlig konsekvensberäkning måste göras av hur förslaget påverkar olika delar av landet.

— — — En samlad analys måste göras för att belysa den totala effekten för landsbygden och jordbruket av de senaste årens många beslut och utredningar. — — —

Eftersom livsmedelspolitiska arbetsgruppen inte behandlat förädling, handel och distribution får gruppens arbete närmast betraktas som ett jordbrukspolitiskt dokument. Vi anser att denna avgränsning är en klar brist i utredningsarbetet.

1.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen delar uppfattningen att den nuvarande jordbrukspolitiken brister i måluppfyllelse.

Utredningen har inte tillräckligt analyserat konsekvenserna av en ny livsmedelspolitik för miljön och olika regioners ekonomi. En avreglering bör därför inte träda i kraft så snabbt som utredningen föreslår.

1.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Utredningen betraktar sitt förslag som ett principförslag. Länsstyrelsen instämmer i detta och anser att avregleringen, som i princip bör ske etappvis, på flera områden måste

föregås av mer detaljerade, djupare analyser vad avser effekterna i ett vidare perspektiv för jordbruk, förädlingsled, handel, konsumtion, sysselsättning m. m. Samordning måste även ske med andra pågående utredningar och reformer.

1.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — En inriktning av jordbruksproduktionen som svarar mot efterfrågan är från samhällsekonomisk synpunkt angelägen. En viktig utgångspunkt är att produktionen bör förläggas där de biologiska förutsättningarna är gynnsammast. Detta ger ur ett samhällsekonomiskt perspektiv också de lägsta kostnaderna. En ny livsmedelspolitik måste enligt länsstyrelsen utformas på sådant sätt att de utomordentligt goda förutsättningarna för jordbruksproduktion i Skåne tas till vara.

Utredningen kan karaktäriseras som en jordbrukspolitisk utredning. Viktiga frågor för konsumenterna som livsmedelskostnader, kostfrågor och livsmedelskvalitet beskrivs förhållandevis översiktligt. Andra viktiga områden som har betydelse för livsmedelspriserna som exempelvis förädling, distribution och handel kommenteras inte av utredningen. Även konkurrenssituationen inom grossist- och detaljistledet borde beskrivits med utgångspunkt i en avreglerad intern marknad. I övrigt saknas i utredningen en redogörelse för i vilken takt en omställning kan genomföras och vilka konsekvenserna kommer att bli för jordbruk, landsbygd och livsmedelsindustri i olika regioner.

1.45 Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen instämmer i princip i utredningens förslag att avreglera jordbruket. — — — Det svåra problemet är hur och i vilken takt avregleringen skall göras. Det är mycket stora värden som står på spel. — — —

En avgörande förutsättning är att ett tillräckligt gränsskydd bibehålls och att det svenska jordbruket inte ges sämre konkurrensvillkor än jordbruket i konkurrentländerna. I den mån man i Sverige ställer högre krav på jordbruksnäringen genom t. ex. mindre miljöpåverkan, annorlunda djurhållning etc. bör detta också få genomslag på gränsskyddets nivå för olika produkter.

Utredarna har ägnat alltför mycket möda åt att argumentera för en avreglering och för lite åt att analysera konsekvenserna samt föreslå realistiska åtgärder. Avregleringen av jordbruket handlar om ett av de mest genomgripande projekt som landet har ställts inför. — — —

Med tanke på den bristfälliga analysen av förslagets konsekvenser och de stora intressen för både samhället och jordbrukarna som står på spel anser länsstyrelsen att avregleringen inte bör träda i kraft förrän den 1 juli 1992, även om beslut om den framtida inriktningen av livsmedelspolitiken fattas under innevarande år. Staten bör under dessa år ta ett fortsatt delansvar för överskottsproduktion. Under tiden kan man på central nivå göra en grundligare analys av i vilken takt nuvarande bidragssystem kan avvecklas.

Den enskilde jordbrukarens situation måste uppmärksammas bättre. — — — Det är angeläget att olika insatser för att i det enskilda fallet

underlätta en omställning och i vissa fall avveckling utreds och utvecklas ytterligare.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: En omläggning av jordbrukspolitiken enligt förslaget får omfattande konsekvenser inom vitt skilda områden. Inte bara jordbrukssektorn hotas utan i hög grad andra områden som är indirekt beroende av jordbruk, såsom landskapsbild, miljö, kulturvård, sysselsättning och försörjningsberedskap. Konsekvenserna är enligt länsstyrelsens uppfattning summariskt redovisade och bör därför utredas närmare.

1.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: Enligt länsstyrelsens mening talar flera skäl för att en omläggning av hittillsvarande jordbrukspolitik nu är ofrånkomlig. Även om skälen för omläggningen är starka får denna emellertid inte genomföras i former som utsätter de som i dag har sin bärgräns i näringen för påfrestningar som är större än vad som drabbar människor och företag i liknande omställningssituationer. De som har sin sysselsättning inom jordbruket har all rätt att kräva samma sociala skyddsnät som de övriga delarna av befolkningen.

— — — Det är angeläget att förändringarna i Sverige inte drivs med större snabbhet än vad som gäller i vår omvärld. — — —

Länsstyrelsen instämmer i förslagens grunddrag — gränsskydd med begränsade interna marknadsregleringar. Konsekvenserna av avskaffade interna regleringar har emellertid inte belysts tillräckligt, varken på kort eller lång sikt. Enligt länsstyrelsens bedömning kan konsekvenserna för sysselsättning, ekonomi och landskapet bli mycket stora. — — —

Ett energipolitiskt beslut, som främjar inhemsk bioenergiproduktion för såväl uppvärmnings- som drivmedelsändamål bör föregå ett beslut om avreglering av jordbruket.

1.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: — — — Konsekvensbeskrivningarna är otillräckliga på den nationella nivån och i det närmaste obefintliga på den regionala nivån. Speciellt i frågor som rör jordbrukspolitiken samt det öppna landskapet måste förslagen analyseras ytterligare innan en riktig värdering av betänkandet kan göras.

Först när konsekvenserna av förslagen är noggrant analyserade kan en riktig värdering av betänkandet göras.

Länsstyrelsen anser sig därför inte kunna bedöma huruvida arbetsgruppens förslag i dess nuvarande form kan ligga till grund för beslut om den framtida svenska livsmedelspolitiken.

1.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: En avgörande bakgrund till LAG:s förslag är avsikterna inom GATT att genom en samtidig och successiv neddragning av medlemsländernas jordbruksstöd nå en bättre fungerande internationell livsmedelsmarknad. Länsstyrelsen står bakom denna grundläggande inriktning liksom att ett antal interna regleringar som en följd härav avskaffas. Vi kan däremot inte acceptera LAG:s förslag på ett flertal viktiga punkter, och vårt intryck är att utredningens förslag i

stor utsträckning baserats på odlingsförhållandena i södra och mellersta Sverige. Förutsättningarna i skogslänen har inte fått tillräckligt genomslag i utredningen.

Utredningens konsekvensanalyser är i vissa fall bristfälliga. — — —

1.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: En förutsättningslös diskussion om den framtida livsmedelspolitiken ter sig naturlig. Det är en förtjänst, att arbetsgruppen nu tagit upp en sådan — — —. Att komma ifrån det svåröverskådliga regleringssystemet och de konstlade obalanser som följt därav, är både politiskt och ekonomiskt en nödvändighet.

Det nu sagda hindrar dock inte en kritik mot vissa av arbetsgruppens grundläggande utgångspunkter.

Arbetsgruppen har inriktat sig på primärproduktionen och i någon mån på förädlingsindustrins förhållanden. Det hade varit motiverat att här äntligen försöka analysera hela livsmedelskedjan från fältet till butiken. Diskussionen om priser och kostnader har alltför länge lämnat distribution och handel åsido. Detta är så mycket allvarigare som struktur och verksamhet inom dessa sektorer är behäftade med många problem, som med skäl kan befaras verka till konsumenternas nackdel.

Utan att ta in dessa problem kan man knappast få någon fullödlig diskussion av livsmedelskostnadernas problem. Analysen blir både ofullständig och snedvriden, om den helt koncentreras till lantbrukarna och lantbrukskooperationen.

1.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: — — — Länsstyrelsen ställer sig positiv till förslagen från livsmedelspolitiska arbetsgruppen (LAG) att avskaffa huvudparten av regleringarna inom den svenska jordbrukspolitiken. I LAG:s utredning finns dock ett antal frågeställningar och analyser beträffande det norrländska jordbruket som enligt länsstyrelsens mening inte fått en tillfredsställande lösning.

Arbetsgruppens förslag måste därför kompletteras på vitala punkter för att de allmänna mål som gruppen satt upp för jordbruket i norra Sverige skall uppnås. — — —

1.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: Delegationen anser liksom arbetsgruppen att en successiv avreglering bör ske av vårt jordbruk. — — — Samtidigt vill delegationen betona att denna process inte kan ske snabbare än i andra länder.

Enligt delegationens uppfattning har den livsmedelspolitiska arbetsgruppen inte i tillräcklig utsträckning beaktat hela det livsmedelspolitiska området i sin utredning. Inte heller jordbrukssektorn har behandlats i sin helhet då uppmärksamheten i första hand riktats mot jordbrukets roll för livsmedelsförsörjningen. Även i andra avseenden är den bakomliggande analysen för begränsad i sin ansats. Som utgångspunkt har arbetsgruppen valt ett alltför ensidigt och traditionellt nationalekonomiskt synsätt. Sammantaget innebär detta att ett så fullständigt beslutsunderlag som vore önskvärt för ett ställningstagande till en omläggning av vår jordbruks- och livsmedelspolitik inte kan sägas föreligga. Med hänsyn till att så genomgri-

pande förändringar föreslås anser delegationen också att en bättre belysning av konsekvenserna borde ha gjorts.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.61 Centralorganisationen SACO/SR: Att jordbruksproduktionen måste minskas framöver torde stå utom allt tvivel. Men inom denna totalvolym kan vissa produktionsgrenar förändras och utvecklas. Det är svårt att värdera och bedöma vilka effekterna blir av LAG:s förslag. Här kan olika experter och regleringsekvilibrister uppvisa hisnande konststycken inom sina gebit.

1.63 Familjejordbrukarnas riksförbund: Vi inom Familjejordbrukarna är av den åsikten — — — att vi i Sverige skall producera svenska livsmedel till befolkningen i vårt land. Importen från övriga världen är att betrakta som ett experiment.

Vi kan acceptera en övergång till fri handel, men övergångstiden bör vara 10 år. — — — Förslaget kommer att leda till många problem. Arbetslösheten på landsbygden ökar till följd av en dålig lönsamhet för arbete på landsbygden. Bostadsbristen i tätorterna kommer att bli än värre på grund av detta.

Utredningens experter har ej tagit hänsyn till landsbygdsbefolkningens arbete för en bra miljö. Ett arbete som kan bli än bättre i framtiden genom ett jordbruk med lägre intensitet. Arealstödet kan lösa problemet genom att ge ekonomisk ersättning för detta arbete. — — —

1.64 Fritidsodlingens riksorganisation: — — — När en ny livsmedelspolitik läggs fast är det enligt vår mening rimligt att man även klarlägger trädgårdsnäringens och, inte minst, husbehovsodlingens betydelse för livsmedelsförsörjningen och överväger vilka roller dessa kan spela i framtiden.

1.65 Föreningen Foder och spannmål: — — — Foder och spannmål är av den uppfattningen att en omläggning av politiken i riktning mot en avreglering är nödvändig, för att ge förutsättningar för en livskraftig och effektiv lantbrukssektor i framtiden i Sverige. Mot bakgrund av att sådana åtgärder blir såpass omvälvande är det dock av synnerlig vikt att ha ett fullgott beslutsunderlag, vilket tyvärr inte är fallet med det av LAG lagda förslaget. Det framlagda förslaget bygger på ett antal förutsättningar och antaganden vilka inte är tillräckligt dokumenterade. Därför är det nödvändigt att noggrannare studera och analysera förslagets konsekvenser, på såväl kort som lång sikt, innan det är möjligt att inta en mer definitiv inställning till hur en avreglering bäst genomförs.

Problemet med överskottsarealen måste enligt Foder och spannmåls uppfattning lösas innan prisregleringen avvecklas. — — —

— — — Foder och spannmål — — — föreslår att en grundlig konsekvensanalys genomförs för att ligga som ytterligare grund för ett förslag som kan läggas fram för riksdagen år 1991.

1.66 Grossistförbundet Svensk handel: Vi vill i allt väsentligt tillstyrka

förslaget till en ny livsmedelspolitik. Den avreglering som förslaget innebär kommer inte bara att leda till sänkta priser för konsumenterna utan också stimulera nytänkande och konkurrens inom livsmedelssektorn i vårt land. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Vi delar LAG:s generella motiv för en radikal omläggning av nuvarande ordning.

1.68 Hushållningssällskapens förbund: Förbundet delar uppfattningen att jordbrukets nuvarande regleringssystem behöver reduceras och förenklas. Förbundet anser dock att de åtgärder som föreslås av LAG får förödande konsekvenser för jordbruket och landsbygden.

LAG har misslyckats med sin uppgift att utforma förslag till ny livsmedelspolitik. LAG har i stället kommit med förslag om ny jordbrukspolitik. LAG:s rapport speglar en total brist på samordning mellan aktuella utredningar och förslag. Sambanden mellan jordbruks-, energi-, regional- och skattepolitik har LAG helt bortsett från. Detta är helt oacceptabelt. LAG:s rapport saknar den helhetssyn man måste kunna kräva av en statlig utredning.

— — — Utredningen måste i första hand betraktas som en jordbrukspolitisk utredning. Livsmedelskostnader, kostfrågor och livsmedelskvalitet, som är av intresse för konsumenten, beskrivs förhållandevis lite. Inte heller belyses förädling, distribution och handel, vilket torde ha en väl så stor betydelse för livsmedelspriserna som råvarukostnaderna. Även i övrigt påverkar förhållandena inom dessa områden, inte minst avsaknaden av fri konkurrens inom grossist- och detaljistledet, effekterna av en avreglering. — — — Det saknas i hög grad en noggrann genomgång av vilka medel som skall tillgripas. Det gäller speciellt i vilken takt en omställning kan genomföras samt vilka konsekvenser angivna förändringar för med sig för jordbruk och landsbygd i olika regioner.

1.70 Konsument-Forum: Vi är eniga med rubriken på betänkandet, att vi behöver en ny livsmedelspolitik. Betänkandet har emellertid fått mera karaktären av en ny jordbrukspolitik. I det senare avseendet delar vi utredningens förslag till stora delar — — —.

Vi saknar helhetssynen på en livsmedelspolitik. Denna borde ha omfattat hela kedjan inkl. "förädling" och distribution. Ett livskraftigt jordbruk och en levande landsbygd saboteras i dag effektivt av den nästan monopolartade centraliserade distributionen. Vi upplever det som ointressant att ha synpunkter på prisfrågor i jordbruksledet, när resten av kedjan alltför lätt tar hand om eventuella prisfördelar från första ledet.

Vi vill också framföra att utredningen alltför mycket fixerat sig på nuläget i världen. Bilden kommer att fortsatt snabbt förändras och vi är övertygade om att stora exportmöjligheter väntar vårt relativt rena jordbruk. — — —

Vi anser att utredningen alltför ensidigt uppehållit sig vid problemställningen att avreglera det svenska jordbruket och inte tillräckligt undersökt

hur man på bästa sätt kan ta vara på den svenska odlingsarealen och det viktiga svenska jordbruket.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.71 Kooperativa förbundet: Arbetsgruppen understryker att förslagen i LAG är att betrakta som principförslag och att det på åtskilliga punkter krävs en utveckling av detaljlösningar.

KF är av samma uppfattning. Detta kräver dels att de avgivna synpunkterna i remissyttrandena i hög grad beaktas vid utarbetandet av regeringens proposition dels att förtydliganden sker i denna skrivning.

1.72 Landsorganisationen i Sverige: Den av arbetsgruppen föreslagna modellen för en ny livsmedelspolitik skiljer sig från tidigare utredningar på ett förtjänstfullt sätt. Det som nu presenteras är en avreglering av jordbruket, inte som tidigare marginella förändringar inom regleringsekonomin. LO stödjer de principiella resonemang och förslag som går ut på att efterfrågan, pris, konkurrens och lönsamhet skall ersätta statliga regleringar inom jordbrukssektorn. Förutsättningarna för att svenska lantbrukare skall kunna förse svenska konsumenter med bra livsmedel till rimlig kostnad förbättras därmed.

— — — LO menar att regeringen i sina direktiv till arbetsgruppen borde ha utgått från den helhetssyn på livsmedelskedjan som krävs för att konsumenternas intressen fullt ut skall kunna tillgodoses. — — —

1.73 Landstingsförbundet: Styrelsen anser att förslagets inriktning är bra. Produktion av billigare och bättre livsmedel borde bli möjlig. Livsmedelspolitiken har hittills kännetecknats av en låg grad av måluppfyllelse samtidigt som kostnaderna för att upprätthålla systemet främst under senare år blivit betydande. — — —

Det är emellertid viktigt att omläggningen utformas så att regionalpolitiska aspekter inte åsidosätts. — — —

Förbundsstyrelsen anser det som en brist att hälsopolitiska aspekter med anknytning till livsmedelspolitiken inte diskuteras utförligare i utredningen. — — —

1.74 Lantbrukarnas riksförbund: Uppläggningsen av arbetet avviker från vad som varit utmärkande för offentligt utredningsarbete i vårt land. Parlamentarikerna har enbart fått fungera som referensgrupp utan reell möjlighet att utöva inflytande på skrivningarna och utan rätt att reservera sig, bara avge särskilda yttranden. LRF:s representanter har som adjungerade ledamöter inte fått närvara vid alla sammanträden och har inte givits rätt att avlämna särmeningar. Allsidigt sammansatta expertgrupper, som behövs för att få fram ett genomarbetat beslutsunderlag, har över huvud taget inte anlitats.

Resultatet har blivit en slutprodukt som inte utmärks av den grundlighet, objektivitet och verklighetsförankring som bör krävas av offentligt utredande. — — —

Denna uppläggning är så mycket mer anmärkningsvärd eftersom LRF visat stor beredvillighet att medverka i en omprövning — — —. Denna

beredvillighet borde ha tagits till vara och lagts till grund för en framtidsinriktad politik, utvecklad i samförstånd mellan samhället och näringen. — — — LRF har lagt fram och ställt sig bakom en radikal reformering och förenkling av hittillsvarande prisregleringssystem. — — —

LRF har noterat att rapportens titel är ”En ny livsmedelspolitik”. — — — Den utlovade helhetssynen uteblev dock. — — —

— — — LRF vill deklarera som sin uppfattning att LAG:s rapport genom sin ensidighet, sina bristfälliga analyser och ofullständighet i övrigt inte kan läggas till grund för beslut av riksdagen angående jordbruks- och livsmedelspolitiken. På så lösa grunder går det inte att fatta långtgående principbeslut i frågor av så stor betydelse. Det skulle t. ex. vara oansvarigt att frånhända sig det basinstrument, som prisregleringslagen utgör.

Våren 1990 bör heller inte tas några beslut som föregriper de pågående GATT-förhandlingarna — — —.

LRF är emellertid berett att medverka till en långsiktig omställning för jordbruket — — —.

Om riksdagen redan våren 1990 skall ta beslut om inriktningen av jordbruks- och livsmedelspolitiken bör som grund för detta således läggas de riktlinjer som LRF presenterar — — —.

1.75 Samarbetsgruppen för alternativ odling: SAO är positiv till att en avreglering görs i den mån detta är förenligt med en långsiktig resurshushållning i enlighet med grundsynen i de fem etiska normer som Naturrekurs- och miljökommitten kom fram till år 1983.

SAO är mycket kritisk till att förslaget till den nya livsmedelspolitiken leder till fortsatt förbrukning av ändliga naturresurser.

SAO är mycket kritisk till att det inte finns någon miljöanalys i förslaget.

Vi ser LAG-rapporten som en del av flera utredningar som görs just nu. Därför måste en samordning med dessa göras innan beslut fattas om den nya jordbrukspolitiken.

1.77 Småföretagens riksorganisation: Småföretagens riksorganisation anser att utredningens förslag om avreglering och förenkling är steg i rätt riktning. Jordbruks- och livsmedelspolitiken måste bli mera marknadsanpassad. Emellertid krävs att förändringarna sker i sådan takt och omfattning att berörda aktörer ges möjlighet att ställa om produktionsapparaten, eller vidta andra åtgärder som kan visa sig nödvändiga, för att undvika utslagning.

1.78 Svenska arbetsgivareföreningen: SAF biträder arbetsgruppens förslag att nuvarande system med gränsskydd och intern reglering av priser och produktion ersätts med ett gränsskydd utan intern marknadsreglering.

SAF biträder vidare att stödnivån anpassas till genomsnittet inom OECD-området. Härvid måste beaktas de krav som en framtida svensk EG-anpassning kan komma att ställa.

— — — En grundval för utformningen av en ny livsmedelspolitik måste vara att stödet skall vara väsentligt billigare för samhälls ekonomin och konsumenterna än det nuvarande.

1.80 Svenska lantarbetareförbundet: Enligt SLF:s uppfattning är det inte tillräckligt att förändra jordbrukspolitiken. SLF menar att regeringen i sina direktiv till arbetsgruppen borde ha utgått från den helhetssyn på livsmedelskedjan som krävs för att både primärproducenternas och konsumenternas intressen fullt ut skall kunna tillgodoses. — — —

SLF stödjer de principiella resonemang och förslag som går ut på att efterfrågan, pris, konkurrens och lönsamhet skall ersätta statliga regleringar inom jordbrukssektorn och vill betona vikten av aktiva åtgärder för att underlätta en omställning.

1.82 Svenska naturskyddsföreningen: Föreningen anser att det är mycket allvarligt att direktiven inte betonar vikten av att den inhemska avregleringen utformas så att oersättliga miljö, natur- och kulturvärden knutna till jordbruket inte hotas vid en avreglering. Det är lika allvarligt att direktiven inte har gett arbetsgruppen till uppgift att, i samband med den inhemska avregleringen, utforma åtgärder i syfte att utveckla det jordbruk som morgondagens samhälle behöver. — — —

Utredningen har försummat väsentliga synpunkter. Förslaget till nytt skattesystem innebär allvarliga försämringar för deltidjordbruket i skogs- och mellanbygden — — —. Det gynnar s. k. rationella jordbruksföretag — — —. Förslaget till ny livsmedelspolitik saknar en väl genomförd miljökonsekvensanalys. Dessa exempel visar att miljön har alltför låg prioritet i den praktiska politiken.

1.83 Sveriges civilförsvarsförbund: SCF ställer sig i allt väsentligt positivt till en avreglering och marknadsanpassning av livsmedelssektorn i enlighet med arbetsgruppens förslag. Vi vill dock betona att avregleringen måste kombineras med starka regionalpolitiska åtgärder så att regional livsmedelsförsörjning säkerställs i hela landet. Detta borde kunna uppnås på det sätt som arbetsgruppen föreslår, men statsmakterna måste då vara beredda att öka glesbygdssstödet och andra regionalpolitiska insatser om arbetsgruppens förslag visar sig vara otillräckliga. — — —

1.85 Sveriges jordägareförbund: Vi tillstyrker i princip en avreglering av det svenska jordbruket inom ramen för ett gränsskydd men anser att avregleringen och gränsskyddet i väsentliga avseenden måste genomföras på andra sätt än enligt LAG:s förslag.

LAG har inte preciserat vilken självförsörjningsgrad som skall gälla. LAG:s förslag kan därför inte utan väsentliga kompletteringar och ändringar läggas till grund för en omläggning av den svenska livsmedelspolitiken. — — —

1.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: Sveriges jordbruksarrendatorers förbund — — — ansluter sig till vad Lantbrukarnas riksförbund anfört i sitt remissvar.

Få torde i dag förneka behovet av en ny livsmedelspolitik. För att ge denna bärkraft måste emellertid utredningar som denna samordnas med

andra utredningar främst skatteomläggningen, energipolitiken, miljöpolitiken och regionalpolitiken.

En fullständig utredning om konsekvenserna av föreslagna förändringar inom hela näringen och effekterna på landsbygden är nödvändig innan beslut tas om ny livsmedelspolitik. I en sådan utredning måste arrendatorernas förhållanden särskilt beaktas och belysas.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

1.90 Trädgårdsnäringens riksförbund: LAG-betänkandet har getts den pretentiösa rubriken "En ny livsmedelspolitik". Detta är enligt förbundets mening en mycket missvisande rubricering på vad som i realiteten enbart är ett förslag om en ny jordbrukspolitik. — — —

Förbundet anser att en samhällelig livsmedelspolitik förutom jordbrukets produktionsfrågor även skall innefatta den yrkesmässiga trädgårdsodlingens produktions- och marknadsfrågor, förädlingsledet för jordbruks- och trädgårdsråvaror, distribution och handel av färska och förädlade råvaror och livsmedel, kontroll- och konsumentfrågor såväl som närings- och kosthållsfrågor.

2 Internationella aspekter

2.1 Styrelsen för internationell utveckling: — — — Det är angeläget att konstatera att den ökade livsmedelsproduktion som kommer att krävas för den snabbt växande befolkningen i u-länderna i första hand måste produceras där.

2.2 Kommerskollegium: Huvudproblemet för den internationella jordbruksnäringen är den bristande balans som råder mellan produktion och konsumtion av jordbruksråvaror. — — —

Ett annat problem för den internationella jordbruksnäringen är den jordförstöring som pågår på olika håll i världen — — —. Dessa båda faktorer som på sikt tenderar att öka världsmarknadspriserna på jordbruksråvaror, bör enligt kollegiet utgöra incitament för att den svenska jordbruksmarken inte utnyttjas för ändamål som i en framtid omöjliggör jordbruksproduktion.

Mot bakgrund av dels den svårbedömbara globala utbuds- och efterfrågesituationen på jordbruksområdet, dels de pågående förhandlingarna på jordbruksområdet i GATT, finns enligt kollegiets mening anledning till försiktighet vid utarbetandet av en ny svensk jordbrukspolitik.

— — — För den händelse Sverige i framtiden skulle komma att närmare samarbeta med EG på jordbruksområdet — — — är det viktigt att en sådan utveckling inte onödigtvis försvåras. Det är därför en fördel om den nya svenska jordbrukspolitiken utformas på ett sätt som inte alltför påtagligt avviker från den jordbrukspolitik som EG kommer att föra bl. a. som en följd av förhandlingarna på jordbruksområdet i GATT.

2.3 Överbefälhavaren: Överbefälhavaren följer med intresse det utvecklingsarbete som sker inom ramen för GATT-förhandlingarna. — — — Det

är från svensk synpunkt utomordentligt viktigt att just Norrlandsproblematiken beaktas i det fortsatta förhandlingsarbetet när regionala stödformer av skilda slag för livsmedelsproduktionen behandlas.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

2.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Lantbruksstyrelsen saknar en diskussion om det europeiska integrationsarbete som pågår inom alla samhällsområden. — — —

2.11 Skogsstyrelsen: Skogsstyrelsen instämmer i att den framtida markanvändningspolitiken i Sverige bör utformas med hänsyn till ett globalt perspektiv. Om man enbart betraktar näringsbehovet hos jordens befolkning finns egentligen inget globalt överskott av livsmedel. Problemet är bl. a. att en del u-länder liksom länder i Östeuropa inte har tillräcklig köpkraft. Detta kan komma att förändras varför markanvändningspolitiken bör utformas med beaktande av möjligheten att i en framtid återgå till livsmedelsproduktion.

Det är i dag inga tekniska svårigheter att omföra skogsmark till jordbruksmark. Skogsodling är ett bra sätt att bevara markens bördighet.

2.13 Statens jordbruksnämnd: Effekter av förslagen som berör gränsskyddet för enskilda produkter kan medföra en risk för handelspolitiska komplikationer. — — —

2.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: — — — KD anser att det är angeläget att liberaliseringssträvandena inom GATT får framgång och Sverige bör aktivt verka härför. Oavsett utvecklingen i GATT-förhandlingarna bör en svensk reform av livsmedelspolitiken fortgå, huvudsakligen i enlighet med LAG:s förslag.

2.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Lag har relativt fragmentariskt diskuterat den globala livsmedelsförsörjningen. — — —

— — — Det finns enligt länsstyrelsens uppfattning — — — tendenser som kan påverka den globala försörjningen, exempelvis den starka befolkningsökningen. — — — Vi saknar möjlighet att förutse framtiden och utvecklingen kommer säkert att innebära både förändringar och överraskningar och att det därför finns skäl att ha betydande säkerhetsmarginaler och att noga väga varje förändring av betingelserna för svensk livsmedelsproduktion som skulle kunna innebära att åkermark för decennier görs omöjlig för produktion.

2.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: — — — Det är viktigt att slå fast att faktorn som den globala försörjningssituationen och den accelererande förstöringen av produktionsresurserna måste tillmätas stor vikt vid utformningen av en ny livsmedelspolitik.

2.63 Familjejordbrukarnas riksförbund: Att slå ut en livsmedelsproduktion i hemlandet för att köpa på världsmarknaden är klart omoraliskt när svälten på jorden bara ökar.

2.70 Konsument-Forum: Förhållandena i tredje världen fordrar att vi är självförsörjande på livsmedel och insatsresurser, så att vi inte ökar sårbarheten ute i världen genom att göra oss beroende av världsmarknaden. All odlad areal skall bibehållas i vårt land av bl. a. detta skäl, men även med tanke på de framtida underskattade exportmöjligheterna som Sverige faktiskt har. Vår relativt rena jord och miljö, jämfört med övriga Europa, är vår resurs. Det kommer snart att göra att efterfrågan på rena livsmedel och hög kvalitet kommer att öka intresset för svenska produkter. — — —

2.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — I den svenska debatten framförs ibland synpunkten att svensk export av t. ex. spannmål skulle lindra de problem med livsmedelsförsörjningen som finns i många av utvecklingsländerna. LO delar inte den uppfattningen. — — — Industriländernas export av spannmål undergräver mottagarländernas möjligheter att bygga upp en egen försörjning av livsmedel och förstärker de stora matkoncernernas grepp över exportgrödorna. Svensk spannmål kan framöver upphandlas till världsmarknadspriser av biståndsmyndigheter för insatser i akuta situationer. Något långsiktigt alternativ till en inhemsk försörjning i utvecklingsländerna varken skall eller kan spannmålsexport från Sverige bli.

2.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG ger en glättad bild av livsmedelssituationen i världen. — — —

Det går inte komma förbi att mycket stora arealer nu är på gränsen att övergå till icke-odlingsbar öken. — — —

2.80 Svenska lantarbetareförbundet: I den svenska debatten framförs ibland synpunkten att svensk export av t. ex. spannmål skulle lindra de problem med livsmedelsförsörjningen som finns i många av utvecklingsländerna. SLF delar inte den uppfattningen. — — — Industriländernas export av spannmål undergräver mottagarländernas möjligheter att bygga upp en egen försörjning av livsmedel och förstärker de stora matkoncernernas grepp över exportgrödorna. — — — Något långsiktigt alternativ till en inhemsk försörjning i utvecklingsländerna varken skall eller kan spannmålsexport från Sverige bli.

2.82 Svenska naturskyddsföreningen: Utredningen synes utgå ifrån att världsmarknaden även framgent kommer att kännetecknas av överskott på livsmedel. Enligt föreningens mening är ett sådant antagande illa underbyggt. — — —

Enligt föreningens mening är det möjligt — kanske t. o. m. sannolikt — att världsmarknaden redan i mitten av 1990-talet kan komma att kännetecknas av brist på livsmedel. Därför är det ett absolut krav att de arealer som planeras tas ur drift används på ett sådant sätt att de snabbt åter kan tas i anspråk för matproduktion. Det innebär ett nej till skogsplantering annat än med lövträd i begränsad omfattning.

Föreningen anser att regeringen i GATT-förhandlingarna skall driva kravet att en internationell avreglering måste ske med fullt beaktande av

miljöaspekterna. Härvid torde det inte vara tillräckligt med miljö- och hälsokrav på införda produkter, utan kraven bör även riktas mot den produktionsteknik som används. — — —

3 Utvärdering av nuvarande politik

3.3 Överbefälhavaren: Överbefälhavaren anser i likhet med utredningsgruppen att motiven för den reglering av priser och produktion inom livsmedelsområdet som utformats under tidigare decennier numera har genomgått radikala förändringar. Behovet av omprövning av livsmedelspolitikens grundläggande principer är därför stort.

3.5 Socialstyrelsen: — — — Livsmedelssystemet kan inte sägas ha befrämjat ett hälsoriktigt kosthåll. — — —

En annan brist är att systemet tillsammans med stordrift och koncentration inom livsmedelssektorn, inte minst i fråga om distributionen, kommit att äventyra den fria konkurrensen. En närmast monopolliknande situation kan sägas råda på vissa marknader. — — —

Socialstyrelsen delar uppfattningen att livsmedelspolitikens förebyggande effekter på den yttre miljön hittills har varit negativa. — — —

3.9 Riksantikvarieämbetet: Även om nuvarande jordbrukspolitik bidragit till att jordbruksproduktionen kunnat fortleva inom landsdelar med sämre förutsättningar tvingas man konstatera att den i stora stycken varit till men för kultur- och naturmiljön. — — —

— — — Riksantikvarieämbetet instämmer därför i önskemålen om en omprövning av dagens jordbrukspolitik.

3.10 Lantbruksstyrelsen: Vad gäller effektivitetskravet — — — vill lantbruksstyrelsen understryka att produktivitetsutvecklingen på företagsnivå i primärproduktionen varit positiv. Vad gäller markanvändningen delar lantbruksstyrelsen arbetsgruppens slutsats att markresursen i jordbruket är delvis fel använd sett från ett samhällsekonomiskt perspektiv. — — —

Beträffande beredskapsmålet delar lantbruksstyrelsen arbetsgruppens uppfattning att överkapacitet råder vad gäller fasta produktionsresurser. — — —

Beträffande konsumentmålet är enligt arbetsgruppen de grundläggande kraven väl uppfyllda. Däremot framhålls att utvecklingen av nya produkter och prisutvecklingen är otillfredsställande. Lantbruksstyrelsen vill som förklaring till dessa förhållanden peka på den höga företagskoncentrationen och bristande konkurrensen inom distribution, förädling och handel — — —.

Vad gäller inkomstmålet är — — — en grundläggande förutsättning för att övriga livsmedelspolitiska mål ska kunna uppfyllas att inkomstutvecklingen i primärproduktionen är tillfredsställande.

Lantbruksstyrelsen kan i huvudsak ansluta sig till utredningens beskrivning av jordbrukets negativa miljöeffekter. — — —

Arbetsgruppen anser att de förhållandevis höga priserna på jordbrukets produkter är skulden till miljöproblemen i jordbruket. — — — Strukturaliseringen i jordbruket är inte endast en följd av en hög prisnivå på produkterna utan också av ökande kostnader för främst arbetskraft. En internationell utblick visar att även i länder med förhållandevis låga jordbrukspriser är jordbrukets miljöproblem stora, ofta mycket större än i Sverige. Orsaken härtil kan vara att det inte är jordbrukspolitiken i sig som avgör problemens styrka och art utan samhällets tekniska och ekonomiska utveckling samt institutionella faktorer såsom miljölagstiftning m. m. Det är enligt lantbruksstyrelsens erfarenhet fullt möjligt att åstadkomma väsentliga miljöförbättringar genom olika åtgärder som vidtas inom ramen för nuvarande system.

Det regionala målet framstår enligt arbetsgruppen som i stort uppfyllt vad avser jordbrukets egen regionala fördelning. Även i detta avseende finns det enligt lantbruksstyrelsens mening betydande risk för att en momentan avreglering kan leda till en sådan omstrukturering inom jordbruket att de regionala målen motverkas. — — —

Lantbruksstyrelsen delar inte arbetsgruppens bedömning att en bild av ett produktionssystem som brister i centrala avseenden framträder. — — —

Lantbruksstyrelsen instämmer dock, liksom flertalet lantbruksnämnder, i arbetsgruppens grundsyn och allmänna slutsatser om behovet av en ny livsmedelspolitik med övergång till ett friare och mer marknadsorienterat system för prissättning på jordbruksprodukter.

3.13 Statens jordbruksnämnd: JN delar uppfattningen att de motiv som ursprungligen funnits för den omfattande regleringen av jordbrukssektorn försvagats. Systemet har inneburit nackdelar — främst genom att det inom systemets ram visat sig vara svårt att tillämpa en prissättning som förhindrar överproduktion. Det finns därför skäl som talar för en begränsning av regleringarna och att jordbruket därmed ges villkor som är mer likartade dem som gäller för andra sektorer i samhället. — — —

3.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD delar LAG:s kritiska syn på den nuvarande jordbruksprisregleringen och dess effekter.

3.23 Näringsfrihetsombudsmannen: Arbetsgruppens beskrivning — — — är översiktlig, men såvitt NO kan bedöma riktig. Den ger en bild av ett regelverk som i fråga om omfattning och komplexitet torde sakna motstycke i någon annan del av svenskt näringsliv. På nära nog samtliga reglerade varuområden har betydande kostnader för olönsam export av överskottsproduktion uppkommit genom formellt bestämda avsättningsgarantier eller andra regleringsåtgärder med samma effekt. Att producenten garanteras en avsättning för sin produktion till ett givet pris utan att få några signaler från marknaden torde enligt NO:s mening vara den främsta nackdelen med nuvarande reglering.

3.24 Statens pris- och konkurrensverk: — — — Verket instämmer i stort i beskrivningen av den nuvarande jordbruksprisregleringens negativa effekter.

ter för samhällsekonomin, vilka också framhållits av SPK i olika sammanhang.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

3.25 Konsumentverket: Det grundläggande problemet med dagens system är enligt vår mening att konsumenten belastas med stora kostnader utan att samtidigt få tillgång till livsmedel av god kvalitet. Syftet med att förändra livsmedelspolitiken måste vara att sänka priserna, eller åtminstone dämpa den snabba prisutvecklingen, och samtidigt förbättra livsmedelskvaliteten i vid bemärkelse. — — —

3.26 Statens naturvårdsverk: En av de stora bristerna i den hittills förda jordbruks- och livsmedelspolitiken är den dåliga integreringen med strävanden och mål på miljöområdet. — — — Den ökande specialiseringen, de ökande insatserna av handelsgödsel och bekämpningsmedel, snedfördelningen geografiskt av djurhållning etc. är en följd av den förda politiken, men även av den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Under 1980-talet har dock en integrering påbörjats, främst tack vare livsmedelspolitiska beslutet år 1985. — — —

3.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: Stora delar av dagens jordbruksproduktion är baserad på ett system av regleringar som började byggas upp för mer än 50 år sedan. Regleringssystemets nackdelar, i första hand den svaga eller obefintliga kopplingen mellan marknaden/konsumenterna och producenterna har blivit alltmer påtagliga. Detta har lett till kostsamma överskott som medfört sjunkande lönsamhet för jordbrukarna men trots det ökade matpriser, samt påfrestningar på miljön och att största delen av jordbruksstödet hamnat i områden som inte är prioriterade ur regionalpolitisk synpunkt. — — —

3.66 Grossistförbundet Svensk handel: Vi instämmer för vår del i den bedömning av effekterna av den hittillsvarande jordbrukspolitiken, som redovisas i betänkandet. — — —

3.68 Hushållningssällskapens förbund: Som "utvärdering och analys" måste avsnittet Inkomstmålet betraktas som klart bristfälligt i utredningen. — — —

— — — Anmärkningsvärt är den brist på helhetssyn som utredningen visar, eftersom just dessa förhållanden drastiskt kommer att förändras av den förändrade skattepolitiken.

3.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO delar arbetsgruppens bedömning att den nuvarande politiken och strukturen i livsmedelskedjans olika led försvårar för producenterna att tillgodose konsumenternas krav på bredd och variation i utbudet.

— — — Mängden av målsättningar, var och en för sig rimlig, har enligt LO:s uppfattning bidragit till att den förda politiken aldrig har kunnat bli effektiv. De olika målsättningarna har lett till målkonflikter. — — —

Det är ingen tvekan om att den nuvarande jordbruks- och livsmedelspo-

litiken har stor del i den pris- och lönespiral som negativt påverkar svensk samhällsekonomi och svenska företags internationella konkurrenskraft.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

3.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG anger att stödet till jordbruket uppgår till 16 miljarder kr. och i debatten anges ofta att jordbruket kostar samhällsekonomin så mycket. Denna slutsats är bräcklig. — — —

— — — Enligt underhandsuppgifter från OECD har Sveriges och övriga länders PSE-tal för de senaste åren reviderats. OECD:s nya siffror innebär att Sveriges PSE-tal i det närmaste har utvecklats parallellt med EG:s tal sedan år 1986. — — —

— — — Livsmedelsförsörjningen har av ett övervägande flertal i riksdagen uppfattats som så betydelsefull att man i den praktiska tillämpningen avstått från hastiga förändringar. Politiken har på så sätt kommit att verka stabiliserande; prisregleringssystemet har motverkat effekterna av såväl stora prisökningar som stora prisfall på världsmarknaden. — — —

LRF har genom åren anfört många kritiska synpunkter på jordbrukspolitiken och på det sätt näringen behandlats. Både ekonomiskt och socialt är lantbrukarna i en sämre situation än jämförbara grupper. — — —

I fråga om målnöjdhetsgrad — — — har vi tryggt livsmedelsförsörjningen med produkter av hög kvalitet. Hittills har också livsmedelsberedskapen varit någorlunda god, även om vår sårbarhet blivit allt större.

Vi har genomfört en genomgripande teknisk rationalisering och en strukturrationalisering som gör att vårt jordbruk i jämförelse med andra länders jordbruk är effektivt. — — —

Vi har hittills kunnat upprätthålla jordbruk även i norra Sverige. Målet om "geografisk differentiering" håller vi dock på att avlägsna oss ifrån.

Konsumentmålet om rimliga priser anser LRF uppfyllt till den del det kan påverkas av jordbrukspolitiken. Den allmänna kostnadsnivån och den höga matmomsen har haft störst betydelse för livsmedelspriserna. — — —

Inkomstmålet har generellt inte uppnåtts, vilket bl. a. framgår av en nyligen framlagd rapport från RRV.

LAG:s resonemang om exportkostnaderna är till ytterlighet förenklade. — — —

Jordbruksproduktionens inverkan på miljön har alltmer uppmärksamats. — — —

— — — LRF finner anledning att här framhålla att jordbruket självt i hög grad är drabbat av den miljöförstöring som uppkommer genom utsläpp i luft och vatten från industri, kraftanläggningar och trafik. — — —

LAG:s redovisning av de aktuella miljöproblemen är fixerad till intensitetsnivån som en nyckelfaktor för miljöeffekterna. Därmed uppstår en ensidig, schabloniserad och i stora stycken felaktig bild av förhållandena.

En analys av de miljöeffekter, som modern jordbruksdrift har, måste beakta både positiva och negativa sidor. — — —

LAG:s schablonmässiga synsätt har lett till att de regionala och lokala variationerna inte blivit beaktade i rimlig utsträckning. — — —

— — — LRF kan därför inte vitsorda LAG:s beräkningar och slutsatser om sambandet mellan kvävegödsling och läckage. — — —

LRF vill även i detta sammanhang påpeka att LAG inte redovisat orsakerna till prisökningarna på livsmedel. — — —

— — — I det led jordbruksregleringen verkar (PR-index) var prisuppgången under 1980-talet lägst.

Den slutsats man åtminstone borde kunna dra — — — är att det inte finns utrymme för ytterligare lönsamhetsförsämringar om näringen skall kunna överleva. De drastiska prissänkningar som LAG:s förslag åtminstone på kort sikt skulle leda till står i bjärt kontrast till RRV:s beräknade behov av prisökningar på jordbrukets produkter. — — —

Vad gäller prisstödet kapitaliseringseffekt bör — — — noteras att realpriset på jordbruksfastigheter under de två senaste årtiondena varit i stort sett oförändrat. De höga priser som uppnåtts för välbelägna fastigheter, lämpliga som lantställen för förmögna personer har inget som helst samband med prisstödet. — — —

— — — Markpriserna i Sverige är internationellt sett mycket låga och talet om kapitaliserat prisstöd är malplacerat. — — —

— — — Markprisernas betydelse för produktionskostnaderna överdrivs ofta i debatten. — — —

— — — Det är prisökningar i senare led som lett till att realpriserna för prisreglerade livsmedel stigit. LRF finner det anmärkningsvärt att statliga utredningar vid upprepade tillfällen lägger skulden för dessa prisökningar på jordbruksprisregleringen och därmed indirekt på jordbruket. Om det tas ut för stora marginaler, om det görs oskäliga vinster eller om effektiviteten är låg i efterföljande led då bör samhällets och konsumenternas intresse ägnas åt att åtgärda detta.

3.76 Småbrukare i Väst: Den nu i många år bedrivna jordbrukspolitiken har varit förödande på många sätt. Landsbygdens avfolkning har ökat på grund av lantbruksnämndernas monopol och sammanslagningspolitik, de nya "godsen" har slukat mängder av skattemiljoner i försöken att bli "bärkraftiga". Miljön har försämrats genom enorma mängder handelsgödsel, flytgödsel och jordbruksgifter, våra ytvatten och grundvatten är i fara.

— — —

De mindre jordbruken har hela tiden varit i strykclass. — — —

3.89 Tjänstemännens centralorganisation: — — — Orsaken till de höga konsumentprisökningarna på livsmedel under hela 1980-talet bör sökas i hela livsmedelskedjan, inte endast i dess prisreglerade del.

En lång rad statliga utredningar har genom åren försökt kartlägga effektivitet och prisbildning i hela livsmedelskedjan utan att enligt TCO:s mening lyckas särskilt väl med detta. Livsmedelspolitiska arbetsgruppen (LAG) framför som huvudförklaring att de regelbundet återkommande besluten om prishöjningar i jordbruksreglerade led ger efterföljande led legitimitet för att också höja sina priser. Avskaffas jordbruksprisöverläggningar och halvårsvisa prisökningstillfällen utsätts den icke prisreglerade industrin, parti- och detaljhandeln för ett ökat tryck att inte höja sina priser, menar LAG.

TCO anser inte att denna analys är helt övertygande. Prisbildningen i

livsmedelskedjan är administrativt styrd och i huvudsak kostnadsrelaterad. Endast genom ökad konkurrens med åtföljande kostnadspress på parti- och detaljhandeln kan prisutvecklingen dämpas. Möjligheterna att öka konkurrensen i livsmedelskedjan får dock bedömas som tämligen begränsade så länge denna skyddas från utländsk konkurrens genom ett gränsskydd.

4 Principer, mål och medel för den framtida politiken

4.2 Kommerskollegium: Kollegiet är i princip enigt med utredningen om att den svenska jordbrukspolitiken i större utsträckning än i dagsläget bör vara grundad på marknadsekonomi för att därmed främja effektiviteten så att den snabbare prisstegringstakten för livsmedelsprodukter kan dämpas jämfört med prisutvecklingen för andra varor i det svenska samhället. En viktig uppgift för den svenska jordbruksnäringen, är emellertid också att producera kollektiva nyttigheter åt det svenska samhället — — —. För att åstadkomma detta krävs sannolikt stödåtgärder av olika slag. — — —

Att i det korta perspektivet ändra den svenska jordbrukspolitiken genom att behålla gränsskyddet på nuvarande nivå men slopa den interna regleringen av priser och produktion och på så sätt åstadkomma en sänkning av prisnivån på jordbruksvaror internt i Sverige kan främja effektivitetsmålet och konsumentmålet i jordbrukspolitiken. Samtidigt finns emellertid risk för negativa konsekvenser för jordbrukarna om resultatet blir kraftigt varierande och alltför låga producentpriser. — — — För att mildra negativa verkningar torde — — — särskilda övergångsbestämmelser behövas vidtas. Om utredningens förslag härvidlag är tillräckliga och lämpligt avvägda kan kollegiet inte bedöma.

När det gäller utformningen av gränsskyddet — — — anser kollegiet att det nuvarande systemet med rörliga införselavgifter är att föredra framför ett mer statiskt skydd som tullar. — — —

Exporten av jordbruksråvaror bör även fortsättningsvis ske med hjälp av exportbidrag som dock i likhet med importskyddet kan reduceras. — — —

Regleringen av utrikeshandeln med jordbruksråvaror bör självfinansieras genom att exportbidragen täcks av införselavgifter. Den belastning som budgetfinansieringen av bidragen utgör bör således elimineras.

4.3 Överbefälhavaren: Förslagen i stort till ny livsmedelspolitik med minskning av nuvarande regleringssystem och bl. a. innebärande att särskilda kompletteringsåtgärder vidtas — offentligt finansierade — för att säkerställa en god beredskap, värna om miljön och främja de regionalpolitiska målen stöds av överbefälhavaren.

Det är angeläget att en minskning av regleringssystemet sker med sådant hänsynstagande att svensk jordbruksproduktion inkl. den särskilt betydelsefulla mjölkproduktionen och svensk livsmedelsindustri inte åsamkas

allvarliga utslagningar som drabbar försörjningen under beredskap och krig.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Utredningsgruppens förslag till målformulering — — — vad avser den mening som uttrycker den säkerhetspolitiska inriktningen — — — kan överbefälhavaren stödja.

4.5 Socialstyrelsen: Avsikten med att över huvud taget producera och tillhandahålla livsmedel bör rimligen vara att tillgodose ett kosthåll som till kvalitet och kvantitet befrämjar hälsan för hela befolkningen, oavsett socialgrupp och bostadsort.

— — — Konsument- och hälsoperspektivet är enligt socialstyrelsens mening inte tillräckligt beaktat i betänkandet. Detta kännetecknar även de slutliga övervägandena och förslagen. Enligt socialstyrelsens mening bör konsumentmålet ges en starkare ställning och ett särskilt hälsomål bör antas.

Med dessa förbehåll ansluter sig socialstyrelsen till det allmänna synsätt som betänkandet ger uttryck för. Styrelsen tillstyrker förslagen om gränskydd utan interna marknadsregleringar, kompletterat med riktade åtgärder. I fråga om åtgärder för att tillgodose beredskapskraven vill socialstyrelsen påpeka att den kriskost som beräkningarna utgår från är otillräcklig från hälsosynpunkt. Detta har betydelse även för beräkningen av det framtida behovet.

4.7 Riksskatteverket: RSV har inget att erinra mot de av arbetsgruppen framlagda förslagen.

4.9 Riksantikvarieämbetet: Ämbetet delar i stort arbetsgruppens målformulering men anser inte att den föreslagna målformuleringen är tillräcklig.

— — — Den föreslagna skrivningen ger uttryck för en alltför snäv syn på jordbrukets markanvändning nu och i gången tid. — — —

— — — Produktion och markanvändning bör främja tillvaratagandet av odlingslandskapets kulturvärden från olika epoker och bruksformer.

4.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Lantbruksstyrelsen delar uppfattningen att produktionen skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Samtidigt måste dock vid utformningen av politiken hänsyn tas till vissa avgörande skillnader mellan primärproduktionen och andra näringar. — — —

Vad gäller arbetsgruppens förslag till målformulering konstaterar lantbruksstyrelsen att detta i stort inte avviker från de mål som formulerades i 1985 års livsmedelspolitiska beslut. Lantbruksstyrelsen delar uppfattningen att inkomstmålet kan formuleras indirekt. Samtidigt vill styrelsen framhålla att inkomstmålet bör uppfyllas för att det företagsekonomiska effektivitetskravet skall uppfyllas. Detta är även en grundläggande förutsättning för att övriga mål skall uppnås.

Arbetsgruppen diskuterar även samband mellan mål och principer för ersättning. En utgångspunkt är härvid att en separat ersättning bör diskuteras i den mån efterfrågan på s. k. kollektiva tjänster inte är tillfredsställd i

och med den erhållna produktionsvolymen. Oavsett vilket principiellt resonemang som förs, kan enligt styrelsens mening produktionen av varor i praktiken inte särskiljas från produktionen av vad som arbetsgruppen benämner kollektiva tjänster. Produktion av öppet landskap förutsätter exempelvis ofta att animalieproduktion bibehålls.

Lantbruksstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att den lösning i vilken produktionen i grova drag anpassats till den inhemska konsumtionen inte garanterar att miljöintresset tillgodoses i tillräcklig utsträckning. Detta förhållande förstärks enligt lantbruksstyrelsens uppfattning även av den regionala omlokalisering av i första hand animalieproduktionen som en intern avreglering sannolikt leder till. Liksom beträffande beredskapen anser lantbruksstyrelsen att offentliga insatser är nödvändiga — — —.

I redovisningen av medel saknar lantbruksstyrelsen en beskrivning av flera av de medel som hittills har kommit till användning för att uppfylla de livsmedelspolitiska målen. Bland dem kan nämnas den jordbrukspolitiska lagstiftningen, investeringsstöd, rådgivning till jordbruket samt stöd till forskning och utveckling. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning bör dessa medel vara väsentliga inslag i livsmedelspolitiken även i fortsättningen. — — —

Lantbruksstyrelsen delar inte arbetsgruppens bedömning att det nu är väsentligt att påbörja anpassningen av stödnivån i det svenska jordbruket till den som råder genomsnittligt inom OECD-området. Styrelsen anser inte heller att Sverige i pågående GATT-förhandlingar bör göra längre gående åtaganden än andra jämförbara länder, i första hand EG och de nordiska länderna. Detta gäller både gränsskyddets nivå och konstruktion.

4.12 Statens livsmedelsverk: Livsmedelsverket ställer sig bakom de principer och mål för livsmedelspolitiken som arbetsgruppen redovisat. — — —

4.13 Statens jordbruksnämnd: JN tillstyrker förslaget att den interna marknadsregleringen avvecklas och att det generella stödet till jordbruket tills vidare i stor utsträckning kommer att baseras på ett gränsskydd.

— — —

— — — Förslaget ger endast knapphändiga upplysningar om hur gränsskyddet skall fungera i avvaktan på att en GATT-överenskommelse nås.

— — —

Om en anpassning av gränsskyddet i enlighet med GATT inte kommer att genomföras tillräckligt snabbt kan det uppstå behov av att justera det svenska gränsskyddet både uppåt och nedåt.

4.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: Främjande av konsumentintresset bör vara det övergripande målet för livsmedelspolitiken.

Utredningens förslag till övergripande målformulering är i överensstämmelse med KD:s grundtankar och stöds därför av KD.

LAG:s principiella utgångspunkter leder till ståndpunkten att ersättning bör utgå till jordbruket för efterfrågade varor via priset och för efterfrågade tjänster genom riktade åtgärder. KD delar LAG:s uppfattning. — — —

KD tillstyrker förslaget om intern avreglering. Det ligger i konsumenter-

nas intresse — och långsiktigt även i producenternas — att priserna på jordbruksprodukter får framkomma som en följd av efterfrågan och utbud på marknaden i stället för som nu på administrativ väg. — —

Det är angeläget för konsumenterna att gränsskyddet generellt sett kan avskaffas eller sänkas. Sverige bör aktivt verka för detta i pågående GATT-förhandlingar.

Gränsskyddet får — — — inte bli prohibitivt i ett avreglerat system utan i förekommande fall kunna sänkas ned till det inhemska jämviktspriset. Restitutionsförfarandet bör kvarstå.

4.16 Plan- och bostadsverket: Ett långsiktigt hållbart jordbruk, som bevarar markresurser och bibehåller varierande natur- och kulturmiljöer är en viktig utgångspunkt vid omprövningen av landets jordbrukspolitik.

— — — Landsbygdens struktur i delar av landet är redan i dag mycket sårbar för ytterligare utglesning.

Boverket anser att de stödformer för landets framtida jordbruk från regionalpolitisk, beredskaps- och miljösynpunkt bör behandlas utifrån en lokal helhetsbild. Kommunernas översiktsplaner, där en lokal strategi för landsbygdens utveckling kan redovisas, är ett lämpligt redskap för detta.

— — —

4.17 Statens industriverk: SIND instämmer i det generella resonemanget om strävan efter fri konkurrens inom ramen för gränsskyddet. — — —

4.20 Riksrevisionsverket: RRV anser — — — det vara angeläget att reformarbetet enligt arbetsgruppens principiella förslag förs framåt. Ett alternativ till rådande system måste nu prövas vilket förutsätter en radikal omläggning från ett allmänt prisregleringssystem till selektivt riktade åtgärder som medel för att effektivt tillgodose skilda mål. Utvecklingen av det internationella samarbetet på det jordbruks- och livsmedelspolitiska området är ytterligare skäl för en snabb reformering av den svenska jordbrukspolitiken.

4.23 Näringsfrihetsombudsmannen: — — — NO kan i princip helt ansluta sig till utgångspunkten att livsmedelsproduktionen skall underkastas samma villkor som andra näringar. Huruvida jordbruket har förmåga att anpassa sig till en fri marknadshushållning utan oacceptabla problem från social synpunkt är självfallet osäkert. — — —

Arbetsgruppen konstaterar att konsument-, effektivitets- och inkomstmål i huvudsak tillgodoses genom en väl fungerande marknad, en uppfattning som NO — — — delar — — —.

För de återstående målen bör, såsom arbetsgruppen framhåller, riktade, selektiva åtgärder vidtas eftersom de avser kollektiva tjänster. — — — Enligt NO:s mening bör dessa åtgärder tillämpas med restriktivitet så att inte önskade strukturförändringar i jordbruket motverkas.

NO stöder LAG:s ståndpunkt att det är bättre att grundligt reformera förutsättningarna för näringen än att successivt sänka reglerande priser och andra stödåtgärder. Det förefaller nödvändigt att tills vidare behålla

gränsskyddet i avvaktan på resultatet av de fortsatta förhandlingarna i GATT. Det synes också lämpligt att gränsskyddet tills vidare behåller formen av en införselavgift. — — — Införselavgifterna bör inte reserveras för speciella ändamål inom branschen.

4.24 Statens pris- och konkurrensverk: — — — Principen bör, såsom framförs i rapporten, vara att jordbruket skall behandlas som varje annan näringsgren. — — —

— — — Verket vill emellertid framhålla att verkliga vinster för samhälls-ekonomin kan uppstå först när en fullständig avreglering genomförts. Gränsskyddet är den faktor som har störst påverkan på priser och konkurrensförhållanden inom livsmedelssektorn. Det är därför beklagligt att ett bibehållet gränsskydd varit utgångspunkt för uppdraget. — — — Enligt SPK:s mening är det nödvändigt att frågan om att påbörja avvecklingen av gränsskyddet övervägs i det fortsatta beredningsarbetet inom regeringskansliet.

— — — En naturlig följd av att jordbruksproduktionen skall inriktas på att tillfredsställa konsumenternas efterfrågan blir att konsumentmålet måste sättas främst. SPK har inget att erinra mot den föreslagna formuleringen av konsumentmålet. — — —

— — — Verket delar arbetsgruppens åsikt att beredskapskraven inte bör översättas i konkreta mål för produktionen.

Med utgångspunkt i principen att jordbruket skall behandlas som varje annan näringsgren i samhället anser SPK det riktigt att inte formulera särskilda inkomstmål för företagarna inom jordbrukssektorn. Av samma skäl anser verket att specifika miljömål och regionalpolitiska mål inte bör uppställas för jordbrukssektorn utan inordnas i målsättningen för den generella regionalpolitiken resp. miljöpolitiken.

4.25 Konsumentverket: I målformuleringen för en ny livsmedelspolitik bör enligt vår mening konsumentmålet ges den största tyngden. Konsumentmålet bör formuleras mer konkret än den allmänt hållna lydelse som föreslagits i betänkandet.

— — — Konsumentverket anser det motiverat att samhället vidtar åtgärder för att säkerställa en god beredskap, värna om värdefulla inslag i odlingslandskapet samt främja de regionalpolitiska målen. Kostnaderna för detta skall inte belasta matpriserna.

Enligt arbetsgruppen skall konsumentmålet i huvudsak tillgodoses genom en väl fungerande marknad. Om det vid en uppföljning visar sig att så inte blir fallet måste det finnas möjlighet att ingripa i syfte att bl. a. främja livsmedelskvaliteten i vid bemärkelse.

Den svenska marknaden får inte avskärmats från en import som kan ge ett bredare urval åt konsumenterna. Det är enligt verkets mening väsentligt att konsumentintresset ges ett inflytande över gränsskyddet — — —. Överläggningar skulle kunna ske med den nuvarande konsumentdelegationen.

4.26 Statens naturvårdsverk: När en helt ny livsmedelspolitik nu skall

utformas finns en god möjlighet att ta tillvara de positiva möjligheter som ligger i en framåtsyftande och för jordbruket och naturresurserna rationell integrering av olika mål som samhället uttalat. — — —

I den nu av LAG presenterade rapporten om en ny livsmedelspolitik har dessa möjligheter behandlats endast flyktigt. — — —

Förslaget måste kompletteras med och modifieras till att även omfatta miljömål. — — — För att miljömålen skall kunna uppnås kommer bl. a. att krävas att vissa lagförändringar görs och införandet av den nya politiken sker mjukare och med en längre övergångsperiod än tre år — — —.

4.27 Kemikalieinspektionen: Skrivningen "God miljö och långsiktigushållning med resurserna" bör anges som förutsättningar vid val av markanvändning och brukningsmetoder för att få det genomslag för miljötänkande som behövs i en ny jordbruks- och livsmedelspolitik.

Inspektionen delar uppfattningen att det för att nå miljömål inom jordbruket krävs riktade, selektiva åtgärder inkl. restriktioner — — —.

4.29 Sveriges lantbruksuniversitet: Huvudprincipen i LAG:s förslag är att avveckla de interna marknadsregleringarna — — — men bibehålla gränsskyddet — — —. Eftersom förslaget inte innebär en fullständig avreglering kan man inte bortse från den risk som finns i att det bibehållna gränsskyddet och de föreslagna direktstöden kan leda till omfattande administration och långtgående marknadsingripanden. Detta liksom övriga konsekvenser av förslaget kan fortlöpande behöva granskas och övervakas, för att inte återigen leda till de problem som det nu aktuella förslaget syftar till att lösa.

Det s. k. inkomstmålet bör framdeles formuleras indirekt. Empiriska och teoretiska skäl talar för att det enda rimliga sättet att formulera inkomstmålet är: Om vi får en tillräcklig inhemsk försämring med de varor och tjänster jordbruket kan bidra med så kan ersättningen till insatt arbete och kapital anses vara tillräcklig.

Genom att frågor om beredskap, miljö, glesbygdsfrågor och annat brutits ut ur den egentliga jordbrukspolitiken ökar effektiviteten och ändamålsenligheten i de insatta åtgärderna. — — —

4.37 Länsstyrelsen i Jönköpings län: Länsstyrelsen ansluter sig till grundtanken: ett tills vidare bibehållet gränsskydd.

Länsstyrelsen håller med om att prisregleringen i stort skall avskaffas. För vissa regioner och för vissa produkter krävs dock åtgärder för att minska de problem som uppstår när konkurrensen släpps fri. — — —

4.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: — — — Länsstyrelsen anser dels att ett principbeslut bör fattas om förenkling och ökad marknadsanpassning av pris- och marknadsregleringarna av jordbrukets produkter med sikte på marknadsanpassning vid sekelskiftet, dels att gränsskyddet ges sådan utformning att det harmonierar med det skydd jordbruket i Europadelen av OECD tillämpar.

— — — Länsstyrelsen anser — — — inte att det finns anledning att ha en

nationell ambitionsnivå att vara ett internationellt föregångsland när det gäller att snabbt avveckla stödåtgärder till inhemsk livsmedelsproduktion och därvid nödvändiggöra en starkt ökad import.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

4.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: — — — Vi ställer oss bakom principen om en förenklad reglering. Vi kan däremot inte förstå varför jordbruksnäringen skall fråntas rätten till en politik som innebär en viss intern prisutjämning mellan olika delar av landet beroende på olika produktslag.

— — —

— — — Ett fortsatt gränsskydd är nödvändigt under överskådlig tid.

— — — Gränsskyddet bör vara så utformat att den inhemska produktionen i stort är anpassad till den svenska konsumtionen.

— — — Sverige får i GATT-förhandlingarna inte gå före andra länder genom en egen avreglering och ensidiga åtaganden. — — —

— — — Vid fortsatta förhandlingar om avregleringar, bör hänsyn tas till de i Sverige stränga reglerna inom livsmedelsområdet.

4.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att den nuvarande livsmedelspolitiken främst avseende produktionsvolym brister i måluppfyllelse. Det finns därför skäl att i jordbruket såväl som inom andra områden sträva efter en väl fungerande marknads ekonomi. Det är därvid rimligt att jordbruket i Sverige får konkurrera på samma villkor som andra länders jordbruk. Avregleringen i Sverige bör enligt länsstyrelsens mening ske i samma takt som inom övriga industri länder i Europa.

Länsstyrelsen delar utredningens synpunkt att jordbruksföretagen bör ges möjlighet att inom ramen för ett gränsskydd verka på samma villkor som andra företag.

Länsstyrelsen anser dock att det är nödvändigt att göra avsteg från denna principiella syn eftersom jordbruksproduktion är en biologisk produktion. Det finns anledning för samhället att ha en beredskap för att kunna ingripa vid extrema skördeutfall.

4.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Länsstyrelsen instämmer i utredningens enhälliga förslag att de interna regleringarna för jordbruket bör slopas. — — —

Länsstyrelsen anser att de svenska strävandena i fråga om gränsskydd för jordbruksprodukter bör överensstämma med förhållandena i övriga nordiska länder och anpassas till nivån inom norra EG-området. En snabb sänkning av gränsskyddet till genomsnittet inom hela OECD-området skulle vara socialt oacceptabelt — — —.

Uppkommande överskott inom spannmålsområdet måste hanteras gemensamt inom branschen för att möjliggöra en något så när stabil ekonomisk utveckling för de enskilda jordbruken.

Med syfte att utjämna regionala obalanser för mjölkproduktionen och brukarinkomsterna och mildra en ogynnsam landsbygdsutveckling bör mejeribranschen administrera en egen tillfällig inre reglering.

En ny jordbrukspolitik måste präglas av nytänkande där hälso- och miljöfrågorna liksom energipolitiken ställs i förgrunden.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Länsstyrelsen instämmer i huvudsak i de miljömål som anges i utredningen.

Länsstyrelsen ifrågasätter emellertid om de åtgärder som föreslås i utredningen innebär att dessa miljömål kan uppnås.

4.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att jordbruksproduktionen bör anpassas så att den i större utsträckning än tidigare motsvarar efterfrågan. — — —

— — — Det är enligt länsstyrelsens uppfattning viktigt att Sverige avvecklar gränsskyddet i en takt som korresponderar med den i övriga länder. — — —

4.44 Länsstyrelsen i Hallands län: Länsstyrelsen delar den livsmedelspolitiska utredningens principiella förslag att de interna marknadsregleringarna för jordbruket bör slopas och ersättas med ett gränsskydd, som kompletteras med riktade åtgärder för att säkerställa en god beredskap, värna om miljön och främja de regionalpolitiska målen. Eftersom ett slopande av de interna regleringarna skulle innebära stora omställningsproblem är det enligt länsstyrelsen viktigt att dessa riktade åtgärder blir kraftfulla och effektiva. — — —

— — — Enligt länsstyrelsens mening skall självfallet de naturliga förutsättningarna för jordbruksproduktion, och inte regionalpolitiska ambitioner, vara styrande för livsmedelspolitiken. — — —

4.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: Länsstyrelsen delar utredningens standpunkt att interna regleringar bör kunna minimeras inom ramen för ett gränsskydd men anser att — — — gränsskyddet skall sättas i paritet med vad som gäller i jämförbara OECD-länder, att inte gränsskyddet skall avvecklas snabbare än i andra jämförbara länder, att näringen skall ges möjlighet att kollektivt finansiera överskottsproduktion, — — — samt att en koppling mellan beredskapskrav och framtida produktionsmål bör göras även i framtiden.

— — — Länsstyrelsen anser att det bland målen för den framtida livsmedelspolitiken också bör ges utrymme för en historisk dimension där näringens kulturhistoriska betydelse uttrycks.

4.49 Länsstyrelsen i Örebro län: Länsstyrelsen tillstyrker att den interna marknadsregleringen avvecklas och produktionen anpassas till den inhemska efterfrågan. Eventuella överskott får exporteras under kommersiella villkor.

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att behålla gränsskyddet för att skydda den inhemska marknaden. Gränsskyddet skall anpassas till förutsättningarna inom OECD och kommande GATT-överenskommelser.

4.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: Länsstyrelsen instämmer i betänkandets grunddrag — ett gränsskydd med begränsade interna marknads-

regleringar men kompletterat med riktade, offentligt finansierade åtgärder för att säkerställa en god beredskap, ett förstärkt värn av värdefulla inslag i odlingslandskapet och stöd av de regionalpolitiska målen.

Gränsskyddet får inte sänkas snabbare än i andra länder. Nivån på det kommande sänkta gränsskyddet måste anpassas till svenska förhållanden.

Systemet med kollektiv exportfinansiering, finansierat av näringen, bör kunna finnas kvar. Däremot bör det statligt finansierade exportstödet avskaffas.

— — — Målsättningen i förslaget — att Sveriges stödnivå efter ömsesidiga sänkningar skall motsvara genomsnittet i OECD — bör modifieras — — —.

4.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Målen för den framtida livsmedelspolitiken är i betänkandet uttryckta i allmänna formuleringar. — — —

Många olika medel föreslås för att uppnå de uppställda målen. Medlen riktar sig mot olika delar av livsmedelspolitiken. I vilken utsträckning som de föreslagna medlen är lämpliga och tillräckliga för att uppnå målen är svårt att utläsa av betänkandet. Konsekvensbeskrivningarna är otillräckliga på den nationella nivån och i det närmaste obefintliga på den regionala nivån. — — —

4.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Arbetsgruppens målformulering avseende den framtida livsmedelspolitiken kan med en välvillig tolkning bedömas vara tillfredsställande. Huvudintrycket är dock att målen är väl generellt utformade och har som utgångspunkt produktionsförhållanden och förutsättningar i Syd- och Mellansverige. Detta bekräftas också i de förslag till åtgärder som arbetsgruppen redovisar.

Målet för livsmedelspolitiken vad avser det norrländska jordbruket bör enligt länsstyrelsens uppfattning ligga fast, dvs. 1984 års produktionsnivå skall bibehållas. — — —

4.57 Folkhälsogruppen: Den nuvarande regleringen med subventionering av produktionen av smör och fettrik mjölk samt prissättningen som verkar återhållande på vegetabiliekonsumtionen, motverkar näringsfysiologiskt rekommenderade förändringar av kosthållet. Folkhälsogruppen vill därför stödja förslagen om avskaffande av den gällande regleringen inom livsmedelspolitiken. Folkhälsogruppen instämmer också i att en avreglering minskar behovet av måldeklarationer.

Med hänsyn till nuvarande kunskap om kostens stora betydelse för vår hälsa anser Folkhälsogruppen att det är önskvärt att även hälsomålet lyfts fram och jämföras med beredskapsmålet, det regionalpolitiska målet och miljömålet. Skulle detta inte vara möjligt anser Folkhälsogruppen att i den nya livsmedelspolitiken skall finnas krav på att alla regleringar, styr- eller kontrollåtgärder som föreslås nu och framledes skall prövas mot hälsomålet. — — — Folkhälsogruppen föreslår att i samband med avregleringen särskilda medel anvisas för den upplysning och information som arbetsgruppen understryker som betydelsefull. — — —

4.61 Centralorganisationen SACO/SR: SACO stöder huvudlinjerna i

LAG:s förslag. Ett avskaffande av gränsskyddet är inte möjligt under överskådlig tid. En intern avreglering skapar bättre förutsättningar för marknadssignalerna att nå producenterna i livsmedelskedjans olika led.

Kontraktsodling med anbudsförfarande ser SACO som ett lämpligt in-
slag i ett mer marknadsorienterat produktionssystem. — — —

4.65 Föreningen Foder och spannmål: Föreningen Foder och spannmål anser att det är nödvändigt att överskottsarealen lyfts ur produktion på konstgjord väg. Detta måste ske innan prisregleringen avvecklas och det enda realistiska förslag, som hittills presenterats är, enligt Foder och spannmåls uppfattning, att det bildas en jordbank. — — —

Foder och spannmål anser att det inte kan tillåtas en ytterligare försämring av lönsamheten inom lantbruket. — — — Ett alternativ till att klara lönsamheten inom lantbruket i en situation där ett överskott ännu är ett faktum, är att det införs ett arealstöd av mer permanent art. — — —

Även i en situation med avreglerad intern marknad är det nödvändigt att finna en lämplig form att hantera import och export av lantbruksprodukter. Detta primärt för att ge möjlighet till export av förädlade livsmedel baserade på svenska råvaror. Ett lämpligt system skulle därvidlag kunna vara att företag ges exportlicenser i relation till importen. För att ett sådant system skall kunna fungera måste det givetvis vara möjligt med handel med exportlicenser.

4.66 Grossistförbundet Svensk handel: För Grossistförbundet Svensk handel är det en självklarhet att svenskt jordbruk skall verka på samma villkor som andra näringar. Vi delar därför uppfattningen att en omläggning av politiken nu måste ske i riktning mot ökad marknadsstyrning.

— — — Gränsskyddet behandlas enligt vår mening inte tillräckligt klart i förslaget — — —. Ett bibehållet gränsskydd kan — — — leda till ett ännu större överskydd än som i nuläget råder för vissa jordbruksprodukter. Detta är negativt från konsumentens synpunkt och kan leda till internationella reaktioner.

— — — Stödet till exporten bör snarast möjligt upphöra.

4.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: En av de bärande principerna i LAG:s förslag är att konsumenternas efterfrågan — inte minst när det gäller kvalitet och mångfald — skall styra den inhemska produktionen. Likaså förutsätts inom ramen för en fri prisbildning på den inhemska marknaden en ökad konkurrens, vilket enligt förslaget bl. a. kan åstadkommas genom att öppna en del av marknaden för import. — — —

Vi vill kraftigt understryka LAG:s värderingar i nämnda hänseenden. Reella möjligheter till import måste därför såväl under den förutsatta övergångsperioden som på längre sikt upprätthållas, oavsett prisutvecklingen inom landet. Endast härigenom kan konsumenternas kvalitets- och urvalskrav tillgodoses.

LAG berör frågan om gränsskyddet i olika sammanhang i skrivningen, vilka är både motsägelsefulla och oklara till sin reella innebörd. Inte minst gäller detta nivån för gränsskyddet.

Genom de inhemska prissänkningarna på vissa produkter uppstår i vart fall under en övergångsperiod med all säkerhet ett markerat överskydd, som omöjliggör eller försvårar import. Vi finner detta djupt oroande. I ett sådant läge måste åtgärder snabbt kunna vidtas för att justera gränsskyddet, om inte på annat sätt så genom restitutioner.

De reella importmöjligheterna bygger trots allt inte endast på förutsättningar beroende av den inhemska prisnivån, "världsmarknadsprisernas" utveckling och gällande gränsskydd utan också på möjligheterna att finna avsättning för importen. Detta gäller i all synnerhet i en situation med pristryckande svenska överskott på den inhemska marknaden, vilka inte — under "kommersiella förhållanden" — i fortsättningen kan avsättas utanför Sveriges gränser.

Framöver skall enligt LAG inte "olönsam" export accepteras — — —.

En sådan ordning kan få en rad konsekvenser. — — —

Förslaget försvårar eller i vissa lägen t.o.m. omöjliggör en export respektive en s. k. utbyteshandel, vilket också kommer att påverka de reella importmöjligheterna.

Utbyteshandel förutsätter reella möjligheter till export. Beträffande finansieringen av en sådan bör denna kunna ske på samma betingelser som för närvarande, nämligen att införselavgiftsmedel från utbytesimporten får användas för export i motsvarande grad. — — —

Beträffande exportmöjligheterna i övrigt bör — — — staten under en övergångsperiod medverka vid finansieringen av ofrånkomlig export inom vissa ekonomiska ramar med jordbruksnämnden som administrativt ansvarig myndighet. Vi har förutsatt att efter övergångsperioden upphör statens medverkan helt. Erforderliga exportstödåtgärder får sedan åstadkommas av berörda livsmedelsföretag. I den mån detta av effektivitets- och/eller konkurrensskäl kan kräva samverkan, bör sådan kunna ske utan hinder av nuvarande eller framtida konkurrenslagstiftning.

Vi förordar ett rörligt gränsskydd med införeselavgifter — — —.

Skulle marknadspriserna på något längre sikt inte stabiliseras vid en "rimlig" prisnivå, måste generella sänkningar av gränsskyddet göras, även om detta sker i snabbare takt än den som kan komma att förädlas av en framtida GATT-överenskommelse.

4.68 Hushållningssällskapens förbund: Förbundet instämmer självfallet i det konsumentmål som LAG redovisar — — —.

Förbundet vill hävda att konsumentmålet innefattar mer än "tillgång, kvalitet, pris och valfrihet". Utan kostmedvetenhet och kunskap om hur en hälsobefrämjande kost bör vara sammansatt blir konsumentmålet bara ett delmål.

— — — Om lantbruket skall ha möjlighet att upprätthålla en med jämförbara grupper likvärdig inkomst och standard måste inkomstmålet bibehållas i jordbrukspolitikerna — i synnerhet under omställningsperioden.

Upprörande i LAG:s förslag är att i stort sett inga medel anvisas för en förändrad jordbrukspolitik mot en avreglerad inhemsk marknad. — — — LAG sätter sin tillförsikt helt till en prispress — — —.

Flertalet initierade i lantbrukets produktionsförhållanden och dess pro-

duktionsekonomi inser att grundproblemet är att åkerarealen som utnyttjats för livsmedelsproduktion är för stor. Därför bör det vara centralt att angripa detta problem på ett långsiktigt konstruktivt sätt. Ett medel som borde analyseras närmare är arealsättning för överföring av åkermark, och möjligen även betesmark, till långsiktigt annat ändamål. Detta kan ske i form av t. ex. bidrag till plantering av skog, energiskog m. m. Bidraget kan vara villkorat med att marken ej återgår till livsmedelsproduktion under en viss tidsrymd.

Förbundet anser det vara ett oeftergivligt krav att ett, av mjölkleverantörerna, gemensamt finansierat exportssystem blir lagligt möjligt även i fortsättningen. — — —

Förbundet delar LAG:s åsikt att nuvarande prisutjämnningssystem för mjölk och mjölkprodukter utvecklats till ett komplicerat och svårbegripligt regelverk. En förenkling är angelägen. Förbundet stöder därför SMR:s förslag om ett radikalt förenklat system. — — —

4.71 Kooperativa förbundet: KF anser att marknadskrafterna skall ges ökat inflytande inom jordbruksnäringen. Emellertid måste även andra än rent marknadsekonomiska hänsyn beaktas. Naturresurser som mark och sjöar måste bevaras för kommande generationer. — — —

Av kommentarerna till målformuleringen framgår ”att med en ny livsmedelspolitik minskar behovet av måldeklarationer”. KF delar inte denna uppfattning — — —.

— — — Eftersom KF är angeläget om att konsumentmålet tveklöst anges som det primära föreslås att målformuleringen förtydligas.

— — — Energi- och industrigrödor bör — — — beaktas i en utvidgad målformulering.

— — — KF tillstyrker i princip LAG:s förslag att nuvarande system med ett gränsskydd och intern reglering av priser och produktion ersätts med ett gränsskydd utan interna marknadsregleringar och att detta gränsskydd kompletteras med riktade offentligt finansierade åtgärder i syfte att tillgodose beredskapskraven, värna om värdefulla inslag i odlingslandskapet och förstärka regionalpolitiken.

Enligt KF är det rörliga gränsskyddet såväl i den nuvarande som i den kommande jordbruks- och livsmedelspolitiken det väsentligaste och effektivaste medlet — — —.

Det är KF:s mening att gränsskyddets *höjd* är av utomordentligt stor betydelse för konkurrensen, prisnivån, importen, produktionens omfattning och jordbrukets inkomster, ett faktum som verkar undervärderat i utredningen. KF anser att frågan om gränsskyddets storlek måste bli föremål för fortlöpande överläggningar mellan konsumenter och producenter innan frågan avgöres av regeringen. — — —

KF tillstyrker att införselavgifter eller tullar i princip jämföras med allmänna budgetmedel — — —.

LAG föreslår att lagen om prisreglering på jordbrukets område jämte tillhörande förordning upphävs och från den 1 juli 1991 ersätts med en lag om avgifter vid införsel av jordbruksprodukter. KF tillstyrker detta.

4.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO tillstyrker helt arbetsgruppens förslag om att miljö-, beredskaps- och regionalpolitiska mål finansieras via statsbudgeten och att dessa medel utbetalas som ersättning för utförda tjänster.

LO tillstyrker de principer för omläggning av livsmedelspolitiken som arbetsgruppen föreslår. — — —

LO bifaller utredningens förslag om att gränsskyddet tills vidare bibehålls. — — —

Gränsskyddet måste enligt LO:s mening hållas på en nivå som möjliggör att en del av konsumenternas efterfrågan kan tillgodoses med import.

— — —

LO instämmer i arbetsgruppens bedömning att införselavgifter/tullar är att betrakta som allmänna budgetmedel. — — —

Arbetsgruppens förslag, att regleringsföreningarna skiljs från sina myndighetsuppdrag och att fri konkurrens inom ramen för gränsskyddet eftersträvas, tillstyrks av LO.

4.73 Landstingsförbundet: — — — Styrelsen menar att det vore angeläget om man utöver konsumentmålet kunde gå ett steg vidare och fastställa ett självständigt hälsomål för livsmedelspolitiken. — — —

4.74 Lantbrukarnas riksförbund: LRF avstyrker att LAG:s allmänna syn på inriktningen av jordbruks- och livsmedelspolitiken läggs till grund för beslut av riksdagen.

Det förslag till reformerad jordbruks- och livsmedelspolitik som LRF lägger fram tar sin utgångspunkt i dels de förändringar som är att vänta på det internationella området bl. a. som ett resultat av pågående förhandlingar inom GATT och mellan EFTA och EG, dels ett allmänt önskemål om att åstadkomma förenklingar i det regelverk som efter hand byggts upp — — —. LRF vill poängtera att det prisregleringssystem som tillämpas i vårt land inte är mer komplicerat eller detaljerat än motsvarande system inom t. ex. EG. — — —

En annan utgångspunkt för LRF är att grundläggande mål för jordbruks- och livsmedelspolitik fordras även för ett mera marknadsorienterat/avreglerat jordbruk. Vårt behov av försörjningstrygghet och livsmedelsberedskap kvarstår. Också framöver måste jordbruksnäringen ges sådana villkor i övrigt att näringsutövarna kan uppnå en ekonomisk och social standard som ligger i nivå med vad andra grupper har. Produktionstekniken skall vara resursbevarande och miljövänlig men ändå rationell. Det är en av förutsättningarna för att konsumentmålet om hög kvalitet och rimliga priser skall uppnås. Både pris och kvalitet till konsument påverkas i hög utsträckning av hanteringen i senare led. Ett viktigt delmål är också att produktionen i norra Sverige skall upprätthållas på 1984 års nivå som anges i 1984/85 års beslut.

Från dessa utgångspunkter är LRF berett att medverka till en långtgående förenkling av nuvarande ordning. Förenklingen bör ske stegvis och i sådana former att lantbrukare och övriga aktörer hinner ställa om och anpassa sig till de ändrade förutsättningarna och så att kapitalförluster så

långt möjligt undviks. Sådana element som behövs för att göra gränsskyddet effektivt måste finnas kvar. Beslut får inte tas som föregriper överläggningarna inom GATT och mellan EG och EFTA.

Grundelement i ett förenklat system baserat på en prisregleringslag bör vara

- ett gränsskydd på sådan nivå att lönsamheten för den åsyftade produktionen blir godtagbar och att hänsyn härvid kan tas till det inhemska kostnadsläget,
- ett av staten sanktionerat system för organisation och finansiering av kostnader för utbytesexport och övriga överskott,
- ett förenklat prisutjämningssystem för mejeriprodukter baserat på statliga förordningar.

Liksom hittills skall införselavgiftsmedel och budgetmedel få användas för exportstöd, sociala satsningar etc. Vid behov skall interna avgifter få tas ut.

Beträffande regleringar är LRF berett att medverka till långtgående förändringar. LRF ställer sig bakom förslaget att avveckla merparten av de internregleringar som nu huvudsakligen handhas av regleringsföreningarna. Den av LRF förordade förenklingen och avvecklingen av nuvarande regleringar innebär att regleringsföreningarnas nuvarande uppgifter och funktioner mestadels upphör. Mot denna bakgrund bör prövas hur kvarstående funktioner bör organiseras och verkställas.

Liksom hittills skall budgetmedel, införselavgifter, interna avgifter och avgifter på produktionsmedel tillföras näringen och efter beslut av riksdag och regering få användas för olika ändamål enligt överenskommelse med näringen. — — — Det gäller också vissa andra av näringen via sektorsmedel finansierade ändamål bl. a. FoU, djurhållsovård m. m. Likaså bör medel till lantbrukarnas pensionskassa anvisas.

Export av överskott och utbytesexport skall finansieras med införselavgifter, interna avgifter och avgifter på produktionsmedel. Budgetmedel som tillförs i stället för höjda produktpriser skall i princip utgå som pristillägg.

Jordbruket skall liksom hittills genom LRF ha rätt att i en fast och etablerad ordning medverka vid beredningen inom statsförvaltningen av sådana jordbruks- och livsmedelspolitiska frågor, som direkt berör näringens ekonomiska villkor. — — —

— — — Någon ensidig svensk avreglering och neddragning av gränsskyddet, som försämrar vårt konkurrensläge, får inte ske. — — —

4.75 Samarbetsgruppen för alternativ odling: LAG:s förslag medför att marknaden släpps ”fri” men den nya politiken kommer ändå att baseras på användning av ändliga naturresurser. Och det innebär en diametralt motsatt åsikt än vad vi i SAO kan acceptera. Därför föreslår vi en jordbrukspolitik som stimulerar användningen av åker och ej stimulerar bl. a. handelsgödsel.

— — — Det måste lagstadgas att all nuvarande åker bibehålls. — — —

SAO menar att det viktigaste styrmedlet är att höja kväveavgiften med ca 100–200 % för att lägga om nuvarande jordbruk till ett ekologiskt inriktat

jordbruk. Denna avgift återbetalas till jordbruket som ett produktionsneutralt arealbidrag.

SAO menar att det nuvarande gränsskyddet och den garanterade avsättningen för spannmål i första hand ersätts med en tullavgift som vid produktionsbalans garanterar ett avräkningspris till bonden som motsvarar produktionskostnaderna.

SAO menar att avveckling av svensk reglering inte skall genomföras snabbare än omvärldens.

SAO menar att bonden måste få ersättning för s. k. kollektiva nyttigheter. Denna ersättning skall utgå som ett differentierat arealstöd. Arealstödet finansieras som ett avdrag i jordbrukarens deklaration. — — —

SAO menar att som grund måste vi uppfylla de fem etiska normer som Naturresurs- och miljökommitten kom fram till år 1983.

4.76 Småbrukare i Väst: — — — En omläggning till ett mera miljöanpassat och resurssnålt jordbruk är nödvändig men också att avskaffa en mängd av de regleringar som tynger näringen.

Målsättningen skall först och främst vara att förse folkhushållet med riktiga livsmedel som ej förstörts av gifter och kemikalier och att sköta jorden så att vi med heder kan lämna över den till kommande generationer.

4.80 Svenska lantarbetareförbundet: Konsumenterna skall tillförsäkras ett varierat utbud av livsmedel av god kvalitet till rimliga priser, producerade med miljömässigt goda metoder. Detta är det konsumentpolitiska målet för livsmedelspolitiken.

— — — SLF tillstyrker helt arbetsgruppens förslag om att miljö-, beredskaps- och regionalpolitiska mål finansieras via statsbudgeten och att dessa medel utbetalas som ersättning för utförda tjänster.

SLF tillstyrker de principer för omläggning av livsmedelspolitiken som arbetsgruppen föreslår.

SLF bifaller utredningens förslag om att gränsskyddet tills vidare bibehålls. — — —

SLF instämmer i arbetsgruppens bedömning att införselavgifter/tullar är att betrakta som allmänna budgetmedel. SLF anser dock att bl. a. införselavgifterna bör under en övergångsperiod tillföras näringen för att underlätta omställningsprocessen. — — —

Arbetsgruppens förslag, att regleringsföreningarna skiljs från sina myndighetsuppdrag och att en fri konkurrens — — — inom ramen för gränsskyddet eftersträvas, tillstyrks av SLF.

4.82 Svenska naturskyddsföreningen: Naturskyddsföreningens förslag till målformulering:

Ett övergripande krav är att jordbrukspolitiken harmoniserar med allmänna politiska målsättningar om ett uthålligt och mänskligt samhälle. Detta innebär bl. a. god hushållning med såväl inhemska som utländska naturresurser, samt begränsning av störningarna av olika ekosystem till vad de långsiktigt tål. En förutsättning för ett uthålligt samhälle är att

insikten om att naturen sätter de ultimativa gränserna, inom vilka människan och det ekonomiska systemet har att verka, genomsyrar befolkningen i allmänhet, näringsliv och offentlig förvaltning.

Föreningen stödjer en inhemsk avreglering under förutsättning att den genomförs så att viktiga natur-, miljö- och kulturvärden ej hotas.

Till vår tyngsta kritik hör utredningens avsaknad av en väl genomförd miljökonsekvensanalys. En sådan är en förutsättning för utformningen av de kompletterande åtgärder som en inhemsk avreglering kräver för att ej oersättliga miljövärden av olika slag skall gå till spillo.

4.83 Sveriges civilförsvarsförbund: Miljöfrågorna måste, jämsides med beredskapsfrågorna, få en mycket främträdande plats i den framtida livsmedelspolitiken. — — — Minskad användning av konstgödsel och bekämpningsmedel samt ökad mångfald i primärproduktionen är därför viktig. Möjligheterna att på ett ekologiskt riktigt sätt använda överflödiga spannmålsareal för produktion av t. ex. biobränslen bör tas till vara. Detta ökar vår beredskap inom energiområdet, men ger oss också möjligheter att, vid behov, återta areal för spannmålsodling. SCF motsätter sig därför att överflödiga areal används för skogsplantering.

4.85 Sveriges jordägareförbund: — — — Grunden för livsmedelspolitiken skall vara att konsumtionen i Sverige av livsmedel inom den skyddade sektorn i sin helhet skall tillgodoses genom inhemsk produktion.

Medlet för att tillgodosätta det livsmedelspolitiska målet skall vara gränsskydd genom införselavgifter och en avreglering av den inhemska marknaden.

Vi tillstyrker LAG:s förslag, att landskapsvård, naturvård, regionalpolitik och beredskap skall tillgodoses genom särskilda riktade åtgärder utanför jordbrukspolitikens generella medel. — — —

Vi föreslår att staten årligen på marknaden köper en kvantitet livsmedel motsvarande den kvantitet som producerats på grund av de särskilda riktade stödåtgärderna och att dessa livsmedel av staten lyfts ut på den internationella marknaden, t. ex. som katastrofbistånd.

Vi förordar bestämt, att övergången till en ny livsmedelspolitik sker — — — genom att man i stort bevarar dagens system med avsättningsgarantier och successivt sänker de reglerade priserna och övriga stödåtgärder — — —.

Vi avvisar LAG:s förslag att nivån för gränsskyddet skall vara beroende av den internationella utvecklingen. — — —

Vi anser att den nya livsmedelspolitiken måste ge möjligheter till export av tillfälliga överskott av livsmedel. Finansieringen av exporten skall gemensamt bekostas av näringen och staten. Detta förutsätter, att ett system för kollektiv finansiering inom jordbruket bibehålls.

Vi delar LAG:s uppfattning, att utgångspunkten för livsmedelspolitiken måste vara att "produktionen skall vara underkastad samma villkor som andra näringar i vårt samhälle". Därav följer, att en verklig avreglering inom jordbruket måste omfatta alla områden som berör jordbruksföretagen.

4.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: För att undvika en situation i vilken jordbrukaren så drabbas av en ny livsmedelspolitik att han måste avveckla sitt jordbruksföretag måste enligt SJA:s uppfattning även fortsättningsvis finnas en förenklad mjölk/köttreglering och ett gemensamt näringsansvar för spannmålsexporten. — — —

4.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: SLIM kan helt stödja principerna för det förslag till avreglering som LAG framlagt.

— — — Den direkta målformuleringen är allmänt hållen i utredningen.

— — —

SLIM ansluter sig till utredningens bedömning att de målformuleringar för livsmedelspolitiken som tidigare sammanfattats under konsument- och effektivitetsmål resp. inkomstsmål i huvudsak tillgodoses genom en väl fungerande marknad. Detta innebär att en inhemsk prisnivå som leder till en produktion utöver vad som kan avsättas kommersiellt inte kan motiveras med hänvisning till något av de uppställda målen.

Miljömålet kräver vissa riktade, selektiva åtgärder, framhåller utredningen — — —. SLIM har alltid varit emot särskilda avgifter på insatsvaror eller slutprodukter, vilka givetvis fördyrar produktionen och snedvrider konkurrensen. Sådana avgifter bör därför icke förekomma. Att omforma dessa avgifter till miljöskatter, som utredningen antyder, vore att införa en produktskatt på vegetabilieproduktionen. SLIM vill definitivt avråda från sådana åtgärder. Enligt liggande skatteförslag skall alla punktskatter på särskilda varuslag avvecklas under år 1991.

Den övergripande målsättningen för den nya livsmedelspolitiken bör vara att svensk livsmedelsindustri inte i något avseende får diskrimineras vare sig på export- eller svenska marknaden. — — —

4.89 Tjänstemännens centralorganisation: TCO konstaterar att arbetsgruppen trots sin ambition att rensa i mål/medelarsenalen — — — anger mycket omfattande och olikartade mål för den framtida livsmedelspolitiken. — — —

TCO delar arbetsgruppens uppfattning att dagens system med gränsskydd och intern reglering av priser och produktion bör ersättas med ett gränsskydd utan interna marknadsregleringar, kompletterat med riktat, offentligt finansierat stöd till produktion, som motiveras av exempelvis beredskaps-, naturvårds-, kulturella eller regionalpolitiska hänsyn.

— — — TCO noterar att arbetsgruppen inte för någon egentlig diskussion om gränsskyddets konstruktion och höjd, inte heller om när och hur det skall kunna ändras. I huvudsak tycks arbetsgruppen utgå från att en kommande GATT-överenskommelse skall lösa gränsskyddets utformning, så att den inte kan påverkas genom ensidiga svenska åtgärder.

Om detta inte blir fallet uppkommer enligt TCO:s mening behovet av en mekanism för att justera gränsskyddets höjd. — — — För att inte helt utestänga import på överskottsmarknader, — — — kan gränsskyddet inledningsvis behöva sänkas på vissa produkter.

I ett fortvarighetstillstånd kommer ett nominellt oförändrat gränsskydds reala värde snabbt att urholkas av inflationen. På delmarknader i balans kommer därför gränsskyddet ganska snart att behöva höjas om den avsedda inhemska produktionsvolymen skall kunna upprätthållas.

5 Övergripande effekter

5.3 Överbefälhavaren: Den teoretiska modell som utredningen beskrivit och utgått ifrån avseende förhållandet mellan efterfrågan och produktion i ett samhälle med fri prisbildning, äger sannolikt inte full tillämpning på branscher med långa produktionsstider, t. ex. jordbruksområdet. Produktionsanpassning och prisutveckling inom dessa delar av näringslivet följer därför sannolikt delvis andra principer än inom näringslivet i övrigt. Detta bör beaktas i samband med att avregleringar genomförs.

5.8 Konjunkturinstitutet: När det gäller analysen av förslagets samhälls-ekonomiska effekter anlägger rapporten i ett avseende ett betraktelsesätt som torde vara felaktigt. — — — Att avregleringen kommer att ge upphov till en något lägre inflationstakt i ekonomin och också en något högre tillväxttakt i reala BNP framstår som troligt. — — — Att den högre tillväxten i BNP i sin tur skulle påverka tillväxttakten i den totala sysselsättningen är däremot inte rimligt eller troligt. — — — Vad som inträffar är i stället en ökning i välfärden, uttryckt som BNP per capita.

5.10 Lantbruksstyrelsen: — — — En samlad konsekvens blir, om de interna marknadsregleringarna avvecklas, att i stort sett all exportproduktion av prisreglerade jordbruksprodukter upphör vid nuvarande prisnivå på världsmarknaden. Det innebär ett minskat arealbehov i växtodlingen med ca 0,5 milj. ha. En avveckling av regleringarna på mejeriområdet beräknas ge ett minskat råvarubehov som motsvarar produktionen från minst 75000 kor.

Jordbrukarnas risktagande och kapitalbehov väntas öka på grund av större prissvängningar mellan åren.

Lantbruksstyrelsen anser att arbetsgruppen har underskattat förslagets sysselsättningseffekter för landsbygden. Möjligheterna att kompensera bortfallet av arbetstillfällen på landsbygden genom det föreslagna glesbygdsstödet och ökad småskalighet i livsmedelsförädlingen har överskattats.

I slättbygderna blir de största svårigheterna i samband med en avreglering att finna en ändamålsenlig ny markanvändning när spannmålsodlingen minskar. I skogs- och mellanbygder med mjölk- och köttproduktion blir problemet att hålla landskapet öppet i önskad omfattning när mjölkproduktionen krymper. Det kan också bli svårigheter att bibehålla dessa bygders andel av nötkreaturen. I norra Sverige blir det dominerande problemet att hålla kvar en tillräckligt stor produktion och förädlingsindustri för att samhällets beredskapsmål skall kunna uppfyllas.

Vilken effekt en avveckling av marknadsreglering kan få på markpriser-

na är svårt att förutse. — — — Framför allt arrendepriiserna kan på sikt falla kraftigt, medan däremot fastighetspriserna kan väntas påverkas långsammare. Arrendepriiserna påverkas i huvudsak av jordbrukets lönsamhet, medan fastighetspriserna även påverkas av andra faktorer.

— — — Lantbruksstyrelsen delar uppfattningen att marknaden genom bl. a. olika former av kontraktshindning och lagring efter en omställningsperiod bäst klarar av prisstabiliseringen utan statligt ingripande. Styrelsen vill dock varna för de svårigheter som uppstår under omställningsperioden och i samband med extrema skördevariationer. — — —

5.13 Statens jordbruksnämnd: — — — En avveckling av den interna marknadsregleringen bör medföra samhällsekonomiska vinster genom bättre resursutnyttjande samt skapa förutsättningar för lägre konsumentpriser. Ett sådant system inom ramen för ett tills vidare bibehållet gränsskydd bör enligt JN:s uppfattning ge jordbruket ett skydd som kan möjliggöra en jordbruksproduktion av tillräcklig omfattning för att tillgodose behovet av livsmedel av beredskapsskal.

En större marknadsorientering och färre ingrepp från samhällets sida bör innebära en större handlingsfrihet för den enskilde företagaren vilket på sikt är till gagn för jordbrukssektorn.

De tendenser till koncentration av förädlingsindustrin som finns är mycket starka. Enligt JN:s mening är det därför inte troligt att småskalig förädlingsindustri får möjlighet att hävda sig i konkurrens med större enheter. På kort sikt kommer det dessutom att finnas en betydande överkapacitet inom den del av förädlingsindustrin som omfattas av jordbruksprisregleringen. — — —

— — — Under en övergångsperiod finns — — — risk för betydande prisfall och stora variationer i priserna. Eftersom jordbrukarnas inkomster (ersättning för eget arbete och eget kapital) normalt utgör en relativt liten del av intäkterna och då kostnaderna på kort sikt är svåra att påverka får ett prisfall (resp. prisvariation) relativt stora effekter på lönsamheten i jordbruket. Det finns därför skäl att ytterligare diskutera övergångsåtgärdernas utformning och periodens längd.

Mot bakgrund av att jordbrukarna skall ha möjlighet att anpassa sig till den nya situationen, måste det redan i samband med beslutet att inleda avvecklingen vara helt klart hur hela avvecklingsplanen är utformad.

Totalt för jordbrukssektorn kan förslaget bedömas få de största konsekvenserna inom spannmåls- och mjölkområdena. Dessa produktionsgrenar är de två centrala sektorerna inom jordbruket. Det kan därför finnas skäl att ägna dessa områden särskild uppmärksamhet i samband med en avveckling av den interna marknadsregleringen.

Fodermedelspriserna kommer på kort sikt att sjunka främst genom de effekter som följer av att överskottet på spannmål inte längre kommer att lyftas av den svenska marknaden. — — —

De lägre kostnaderna som uppkommer på produktionsmedelssidan förs vidare genom prissättningsystemet och leder till sänkta avräkningspriser och ytterst till lägre konsumentpriser på animalieprodukter.

Innan alla nya förutsättningar och ändrade villkor har hunnit "sätta sig"

och jämviktsslågen etablerats inom hela livsmedelssektorn kommer en ganska ryckig anpassningsfas att råda under en viss tid. — — —

Under ett inledningsskede torde i princip alla producenter (gäller området där vi i dag har en överskottsproduktion) uppleva kraftiga lönsamhetsförsämringar eller att verksamheten går med förlust. — — —

— — — Efter en tid stabiliseras produktion och konsumtion i ett mer långsiktigt jämviktssläge. — — —

På kort sikt kan utnyttjandet av befintliga resurser (i animalieproduktionen väger i det fallet byggnaderna tungt) ha en stor betydelse för var priserna hamnar och var produktionen geografiskt sett kommer att bedrivas i landet. På lång sikt bör produktionen hamna där man har de bästa förutsättningarna från produktions- och marknadssynpunkt. Restriktioner i form av t. ex. djurskydds- och miljöskyddsbestämmelser kan dock komma att påverka hur långt omlokaliseringen av animalieproduktionen kommer att gå. — — —

— — — Sett för hela landet bör utvecklingen gå mot en extensifiering av växtodlingen. Graden av extensifiering avgör också vilka de "nya långsiktiga kostnaderna" blir för foder och då främst vallfoder och bete. — — —

— — — För förädlingsindustrin gäller att den kommer, sett som hel sektor, att påverkas negativt, i den meningen att resurser måste bort till följd av en framväxande överkapacitet. — — —

— — — Egentligen kanske det mer är en fråga om att en avveckling av den interna marknadsregleringen påskyndar en omstrukturering men att utvecklingen ändå skulle blivit densamma på sikt.

— — — Mycket pekar i riktning mot att sammanslagning av företag och maximalt utnyttjande av stordriftsfördelar kommer att krävas för att klara framtiden. Detta gäller för huvuddelen av volymerna. Det kommer dock att på det lokala planet och för specialprodukter finnas förutsättningar för en del småskalig verksamhet. — — —

För företagen i leden efter det led som tar emot leveranserna från jordbrukarna gäller att de i framtiden kommer att få agera utifrån en större variation i priserna både på inköps- och försäljningssidan.

En följd kan bli att man kommer att integrera sin verksamhet i större utsträckning med tidigare och senare led (vertikal integration). — — —

— — — Ökad prisvariation över tiden kan i sin tur leda till ökad konkurrens inom grossist- och detaljistleden.

Genom att förutsättningarna kommer att växla mycket mera över tiden i ett läge utan de interna marknadsregleringarna och därmed priserna på animalieprodukterna kommer aktuella led att ständigt få ha beredskap för att revidera inköps- och försäljningspriser.

För att inte aktörerna på den framtida marknaden skall agera på felaktiga förutsättningar är det viktigt att opartisk information om främst produktionens utveckling i jordbruket redovisas löpande i form av offentliga meddelanden, rapporter o. d. Det är därför av stor vikt att man från samhällets sida fortsätter att tillhandahålla relevant information om skördar, slaktstatistik, leveranser av mjölk m. m.

För de producentkooperativa företagen finns ett ägarsamband mellan producenterna och företagen. Det kan förutsättas att dessa företag därmed

i princip är garanterade leveranser från sina ägare. Problemet kan snarare bli att man måste kunna stoppa alltför stor tillförsel om man inte kan klara avsättningen på marknaden framöver. — — —

Intresset för kontrakt kommer att vara beroende av det balansläge som kommer att råda mellan produktion och avsättningsmöjligheterna. Om man utgår i från ett läge där överskottsproduktionen upphört kommer sannolikt förädlingsföretagen att via kontrakt försäkra sig om vissa grundkvantiteter. — — — För mjölkens del kan man räkna med att man upprättar avtal med leverantörer för vissa tider och då för hela behovet av mjölk till aktuella mejerier. Av naturliga skäl (kontinuerlig produktion, transportfordon, begränsad hållbarhet) kommer all mjölk att löpa enligt fastare avtal mellan leverantör och mottagare än de flesta andra jordbruksprodukterna.

— — — Lagringskapaciteten är betydande och bör även efter att den interna marknadsregleringen avvecklats ha stor betydelse i olika marknadssituationer. — — —

De jordbrukare som är mest känsliga för priset och som därför först riskerar att få sluta med jordbruksdriften är de som:

- måste investera
- har stora kostnader för främmande kapital
- finner sysselsättning utanför jordbruket som ger högre timpenning
- har högst kostnader
- har sämst avkastning

Spridningen bland jordbrukarna torde efter de förstnämnda punkterna vara mycket stor. I samma bygd finns det företag med vitt skilda förutsättningar att fortsätta med produktion. — — — I de sämsta bygderna kommer nedläggning eller omställning av driften att äga rum betydligt snabbare. Det kommer i andra områden att finnas kvar jordbruk fast områdeskalkylerna inte visar lönsamhet.

I ett läge där utbudet börjar närma sig efterfrågan kommer skördevariationerna att få större inverkan på priserna. Redan små produktionsbortfall leder till prishöjningar och stora skördar leder till prisfall. — — —

För att motverka svängningar i utbud och pris finns möjlighet att lagra, kontraktsodla eller importera.

Lagring av spannmål blir intressant i de fall då det är möjligt att köpa in spannmål billigt, vid höga skördar, sälja den då priset är högt, låga skördar. Priset på spannmål kommer maximalt att röra sig mellan exportpriset och det pris som gränsskyddas. De minsta prissvängningarna torde uppnås om den inhemska odlingen vid normalskörd inte täcks fullt ut. Vid år av goda skördar läggs lager upp som dämpar priset och vid år med dåliga skördar utnyttjas dessa och resterande del kompletteras med import. Vid odling till full självförsörjning riskerar priserna att sjunka betydligt djupare vid en överskottssituation då den inhemska varan måste avsättas på exportmarknaden. Att döma av skördevariationerna torde en självförsörjningsgrad på omkring 85–90 % vara rimlig att anta.

I nuläget uppgår prisskillnaden till ca 0,25 kr./kg mellan början och slutet på skördeåret, lagringskostnaden. Eftersom det finns lagringskapacitet som är dimensionerad för nuvarande storlek på skörden kommer det

att finnas anläggningar som blir över. Dessa anläggningar kommer att sakna alternativvärde då skörden anpassas till inhemskt behov. Det inverkar positivt på lagringskalkylen.

— — — Minskat utbud ger utrymme för prishöjningar och kontraktsteckning. Hur snabbt anpassningen sker beror på jordbrukarnas uthållighet att producera till ett pris som understiger jämviktspriset, importkonkurrens och andra stödåtgärder. På grund av strukturrationaliseringar, andra anpassningsåtgärder och lägre kostnader (markvärden) bör det nya jämviktspriset hamna något under det nuvarande priset. Långsiktigt kan prisnedgången för spannmål uppskattas till ca 0,20 kr./kg jämfört med nuläget.

Som en direkt följd av LAG:s förslag föreligger det inte några direkta behov att förändra gränsskyddet för vegetabilieprodukterna. På lång sikt är det dock möjligt att behov föreligger att se över gränsskyddet på grund av att prisrelationerna mellan produkterna förändrats.

På grund av att de interna avgifterna försvinner kommer lönsamhetsrelationerna mellan grödorna att påverkas. Detta kan leda till att gränsskyddet behöver justeras. För t.ex. matpotatis faller arealavgiften bort vilket ger jordbruket minskade kostnader vilket skulle kunna motivera sänkt gränsskydd.

På kort sikt kan förädlingsindustrin och handeln göra betydande vinster genom att råvarukostnaderna faller och gränsskyddet ligger kvar. Eftersom efterfrågan är tämligen oelastisk vinner företagen inget på att sänka konsumentpriserna. Denna risk är speciellt påtaglig på de områden där det är liten eller ingen konkurrens i förädlingsindustrin, socker och fett. På andra områden där konkurrensen är hårdare, t.ex. mjölmarknaden, finns det större möjligheter till prissänkningar mot konsument. Prisnivån mot konsument bör därför övervakas noga då priset på jordbruksprodukterna faller och de interna avgifterna tas bort.

Ges möjlighet till nedsättning av införselavgiften i samma utsträckning som i nuläget kommer möjligheten till specialodlingar att försvåras. Det gäller bl. a. för chipspotatis.

5.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: Konsumenterna får allmänt sett en starkt ställning i förslaget till ny livsmedelspolitik. Då regleringarna tas bort eller åtminstone begränsas blir signalerna från konsument till producent direktare och tydligare. Möjligheterna att gå från ett kvantitets- till ett kvalitetsstänkande ökar då avsättningen inte längre är tryggad. Producentkollektivet tvingas bli mer lyhört för konsumenternas efterfrågan. "Subjektiva" kvalitetsfaktorer som smak, utseende, produktionsätt, variation m. m. kan förväntas få större betydelse. Det är också viktigt att kvaliteten synliggörs för konsumenten via pris, märkning, marknadsföring osv.

Introduktion av nya produkter underlättas när konstlade skillnader i lönsamhet mellan reglerade och icke reglerade produkter tas bort.

5.16 Plan- och bostadsverket: Den förhoppning som utredningen har att det utökade glesbygdsstödet skulle leda till en expansion av den småskaliga

förädlingsindustrin nära producenterna, förutsätter enligt Boverket att ett handlingsprogram tas fram för en sådan utveckling. Producenterna måste ges förutsättningar för att både *kunna* finnas kvar och att *vilja* finnas kvar. — — — Satsningar för att stödja sysselsättningsmöjligheter för kvinnor på landsbygden är därför bl.a. knutna till att jordbruket som näring kan bestå.

5.17 Statens industriverk: SIND gör den bedömningen att den nya politiken kommer att medföra att animalieproduktionen förskjuts från inlandet till slättbygderna, eftersom lönsamheten i spannmålsodling minskar kraftigt och vallodling för mjölk- och köttproduktion blir ett alternativ även för slättbygderna. Vad gäller utveckling av småskalig förädling närmare producenten andas förslaget väl optimistiska tongångar. Lönsamheten för småskalig förädling kräver närhet till marknaden. För särskilt glesbygdens del, där avstånden är stora och det allmänna kommunikationssystemet svagt förefaller det enligt SIND inte troligt att småskalig lokal förädling kan få den förväntade omfattningen som förslaget anger. Livsmedelslagstiftningen och beslutet om skärpt livsmedelskontroll lägger sannolikt ekonomiska gränser för småskalighet. En viss möjlighet till breddning av inkomstbasen föreligger eventuellt inom ramen för den s.k. informella ekonomin — — —.

5.20 Riksrevisionsverket: — — — En omläggning från ett reglerat system till ökad marknadsstyrning minskar behovet av den administrativa apparaten och i övrigt förändrar kraven på administrativt stöd. Arbetsgruppen har i sitt betänkande inte närmare analyserat dessa administrativa konsekvenser, men RRV vill stryka under arbetsgruppens uppfattning att de institutionella förändringarna bör genomföras tidigt under omställningsperioden — — —.

Allmänt menar RRV att en översyn bör ta sin utgångspunkt i statens framtida roll inom jordbrukssektorn sett som en del i ett större näringspolitiskt sammanhang, dvs. i en analys av de statliga uppgifter som behöver organiseras för att utöva statlig styrning och tillsyn samt för att ge näringen aktivt stöd. Det är t.ex. angeläget att klarlägga behovet av en statlig informativ och rådgivande roll för näringens utveckling kontra näringens eget ansvar. — — —

5.24 Statens pris- och konkurrensverk: — — — SPK ser generellt mer begränsade möjligheter än vad som redovisas i rapporten att genom den föreslagna interna avregleringen och med ett bibehållet gränsskydd kunna åstadkomma ökad konkurrens och en "lugn" prisutveckling på livsmedelsområdet.

På några delmarknader för jordbruksråvaror kommer förslaget troligen att endast marginellt kunna påverka konkurrenssituationen på den inhemska marknaden. De ändrade förutsättningarna kan komma att motverkas genom informella marknadsregleringar. Den pågående strukturomvandlingen inom och utom den reglerade livsmedelsindustrin i riktning

mot större och färre företag och produktionsenheter kommer troligen också att fortsätta. — — —

Den ökande koncentrationen i flera branscher talar mot att en intern avreglering skulle leda till en ökad konkurrens. Arbetsgruppen anser att avregleringen skulle ge upphov till mer småskalig produktion, som också föreslås få särskilt stöd. SPK ser naturligtvis positivt på en sådan utveckling men har svårt att dela arbetsgruppens optimism härvidlag. SPK anser att det är utomordentligt angeläget att undanröja formella hinder som försvårar tillträde och etablering. — — —

SPK anser i likhet med arbetsgruppen att den kanske största bestående vinsten av en avveckling av marknadsregleringen är en förändrad prisbildningsmekanism för jordbruksråvaror, genom vilken priserna i större utsträckning återspeglar förhållandet mellan utbud och efterfrågan. De diskussioner om prisbildning och förslagets effekter på prisnivåer som förs i rapporten förefaller dock starkt förenklade. För ett stort antal livsmedel är priselasticiteten låg och svår att fastställa. När det gäller efterfrågan påverkas denna vanligen även av en rad andra faktorer än prisnivån. — — — Möjligheterna till anpassning av utbudet varierar också mellan olika produktionsgrenar. Omställningen inom växtodlingen till alternativa grödor går sannolikt snabbare än en omställning av animalieproduktionen. — — —

På en rad områden kommer den föreslagna avregleringen troligen att få relativt liten påverkan på priserna. Dit hör socker och områden där det i dag råder underskott, t. ex. nötkött. SPK instämmer i att en utveckling mot ökad kontraktsproduktion är trolig, men att den i första hand kommer att inriktas mot specialkvaliteter. Det är samtidigt mindre troligt att kontraktsproduktion i större omfattning är aktuell i en överskottssituation. SPK instämmer i att kontraktsproduktion av jordbruksråvaror säkert blir ett medel för att utjämna prisfluktuationer efter en avreglering, men knappast i den utsträckning som förutses i rapporten.

Den totala effekten på konsumentpriserna kan förväntas bli gynnsam. Storleken av denna är dock mycket svår att beräkna. — — —

5.26 Statens naturvårdsverk: Den hittills förda jordbrukspolitiken har lett till ett jordbruk som genom strukturrationalisering och specialisering skapat obalanser vilka orsakar miljöproblem. — — —

Naturvårdsverket anser att det nu framlagda förslaget till livsmedelspolitik i stora drag kommer att innebära en fortsättning och förstärkning av specialiseringen av nuvarande driftsformer och av obalanserna. Därmed kommer också miljöproblemen att kvarstå och kanske t. o. m. förvärras.

5.28 Statens energiverk: — — — En avveckling av marknadsregleringar skulle starkt förbättra energigrödors konkurrenskraft. — — — Energiskogens maximalt möjliga energitillskott i den svenska energibalansen bör dock inte överskattas. — — — Man bör noga överväga risken för att konkurrerande billig import av flis kan komma att skapa nya önskemål och krav om gränsskydd.

5.29 Sveriges lantbruksuniversitet: Huvudeffekten av utredningsförslaget torde bli en effektivare prisbildning. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Med förslaget ökar emellertid prisvariationen och osäkerheten i livsmedelssektorn, framför allt i produktionsplaneringen på det enskilda lantbruksföretaget. — — —

— — — Med LAG:s förslag kommer sannolikt betydande omgrupperingar inom sektorn att ske, dels som resultat av ökad konkurrens, dels som resultat av den ökade osäkerheten.

— — — Det mesta talar dock för att osäkerheten i livsmedelsmarknaderna hanteras effektivare av marknadens aktörer (enligt LAG:s förslag) än med dagens politik — — —.

Medan dagens politik framför allt gynnar effektiva producenter, torde utredningens förslag premiera de företagare, som dessutom kan hantera osäkerheten bäst och som finner de effektivaste vägarna till konsumenterna. En avsevärd strukturomvandling medelst en ökad rörlighet i företags- och företagarsstrukturen kan med andra ord bli följden. — — — Mycket talar för att behovet att säkerställa leveranser kommer att leda till kontrakt där köpare gararderar sig mot prisstegring och säljare mot prisfall.

De förändringar som föreslås i rapporten innebär stora förändringar även i företagsledarrollen. — — — Nya krav kommer att ställas på att i ökad utsträckning behärska en osäker marknad, att kunna vara marknadsförare och därvid profilera sina produkter efter marknadens krav. — — — De konsekvensanalyser som genomförts synes endast i ringa grad ha uppmärksammat dessa aspekter på omställningsproblemen.

— — — Det har aldrig varit jordbrukspolitikens uttalade syfte att stödja just livsmedelsindustrin, men det är möjligt att de största anpassningsproblemen kommer att uppstå där.

SLU instämmer med LAG i att förutsättningarna för småskalig förädling har ändrats med den teknologiska utvecklingen. — — — De jämförelser utredningen gör med utländska förhållanden är icke helt relevanta för Sverige. Befolkningstätheten i dessa länder är ofta mycket högre och transportavstånden kortare. — — — En decentraliserad, småskalig förädlingsindustri skulle t. ex. kräva en väsentlig förstärkning av de myndigheter som ansvarar för livsmedelskontrollen.

SLU är tveksam till uppskattningarna av sysselsättningseffekterna. Sambandet mellan stödåtgärder och effekter är inte tillräckligt underbyggt. — — —

Den nya jordbrukspolitikens inverkan på den psykiska och fysiska arbetsmiljön för de personer som är sysselsatta i jordbruket behandlas inte i utredningen. — — —

5.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: I sak torde det framlagda förslaget leda till en stark prispress med en markerad krympning av sektorn som följd. Omställningsperioden torde dessutom omfatta betydande prissvängningar samtidigt som stora arealer omdisponeras till annan användning och/eller ändrade driftsformer. Kunskapsunderlaget för konsekvenserna av sådana förändringar är i flera fall ofullständigt.

Det är SJFR:s bedömning att LAG knyter överdrivna förväntningar till

den externa småskalighetens möjligheter att bevara sysselsättning i glesbygd i en avreglerad marknad, och samtidigt tillförsäkra bygdens konsumenter en bredd och variation i livsmedelsutbudet likvärdig det i tätorter.

SJFR delar dock uppfattningen att den nuvarande jordbruksregleringens utformning även begränsar utrymmet för nyutveckling och lokala initiativ.

— — —

5.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: — — — En väsentlig brist i utredningen är att LAG icke redovisat tillräckligt djupgående konsekvensutredningar som bl. a. belyst det totala inkomstbortfallet och dess fördelning på olika regioner och olika producentgrupper. — — — LAG har ej heller presterat annat än en mycket ytlig redovisning av sysselsättningskonsekvenserna.

— — — Länsstyrelsen kan inte dela arbetsgruppens tilltro till möjligheten att få betydande sysselsättning genom ny småskalig förädling — — — . Länsstyrelsen är också synnerligen skeptisk till arbetsgruppens antagande att en utökning av glesbygdsstödet med 100 milj. kr. per år under fem år totalt skulle motsvara 5–10 000 nya sysselsättningstillfällen. — — —

5.45 Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Utredarna har gjort mycket optimistiska bedömningar i fråga om jordbrukets omställningsförmåga, möjligheten att utveckla småskalig livsmedelsproduktion, sysselsättningskonsekvenser i glesbygden m. m. Länsstyrelsens förslag om en senareläggning av avregleringen till den 1 juli 1992 skulle bl. a. ge värdefull tid för länsstyrelsen/lantbruksnämnden att göra en mer utvecklad analys av förslagets konsekvenser och en bättre genomarbetning av möjligheterna att med olika åtgärder bevara värdefulla natur- och kulturmiljöer samt främja sysselsättning och boende på landsbygden.

Avregleringen väntas enligt förslaget innebära en utveckling mot ett ökat försörjningsberoende av livsmedelsproduktion från deltidjordbrukare. De långsiktiga effekterna av och förutsättningarna för en sådan utveckling berörs inte i utredningen. T. ex. kan den aviserade skatteomläggningen innebära väsentligt ändrade förutsättningar för deltidjordbruket.

5.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: Vi har ett intryck av att arbetsgruppen hyser helt överdrivna föreställningar om vilka proportioner småskalig förädlingsverksamhet kan ha. — — —

5.57 Folkhälsogruppen: — — — Folkhälsogruppen saknar en analys av effekter beträffande befolkningens hälsa liksom en analys av hälsokonsekvenserna av föreslagna kvarstående eller eventuellt tillkommande regleringar och stödåtgärder. De medel som i betänkandet förslås för att tillgodose hälsoaspekterna är upplysning, information och utbildning samt avskaffande av regleringar som motverkar hälsomålet. I betänkandet tas däremot inte upp på vilket sätt samhället kan stödja en sådan upplysning och information och vilka konkreta åtgärder som bör vidtas beträffande utbildning.

5.65 Föreningen Foder och spannmål: Ett antagande om produktion av

spannmål på kontrakt är en viktig förutsättning i LAG:s förslag. Priset på spannmål i dessa kontrakt förutsätts ligga på en nivå strax under gränsskyddsnivån. Mot bakgrund av dagens utbudssituation vad gäller spannmål bedömer Foder och spannmål detta antagande som föga realistiskt. Köparna av spannmål kommer endast teckna kontrakt i fråga om sådana kvaliteter som det kan beräknas råda brist på. I övrigt kommer det givetvis strävas efter att försöka köpa en så billig produkt som möjligt och detta kommer med stor sannolikhet ske på en pressad överskottsmarknad med priser långt under dagens nivåer, troligtvis i närheten av världsmarknadspriset.

5.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: — — — I en situation med överskott torde knappast en ökad frekvens av kontraktsbindningar vara ett realistiskt alternativ som ”balanseringsmedel”; i en överskottssituation vill ingen köpare teckna prisbundna kontrakt. På sikt däremot kan såväl kontrakt som lagring i ökad omfattning bli aktuella.

5.68 Hushållningssällskapens förbund: Förbundet anser — — — att LAG:s förslag bygger på en felaktig bild av hur prisbildningen på jordbruksprodukter skulle fungera i en fri marknad och förutsätter internationella förhållanden som i bästa fall kommer att uppnås fram emot sekelskiftet. Det sistnämnda gäller endast vid ett framgångsrikt GATT-avtal.

En intern avreglering i ett läge där världsmarknaden karaktäriseras av låga och instabila priser kommer att leda till stora prissvängningar i Sverige. — — — Följden blir antingen att såväl produktion som priser fluktuerar starkt kring det som skulle kunna vara ett jämviktsläge eller att produktionen slås ut mer eller mindre helt på grund av mycket osäkra förhållanden på den svenska marknaden.

Ett av skälen till att det är svårt att bedöma konsekvenserna av LAG:s förslag är att gruppen själv beskriver effekterna för jordbruket av att avskaffa exportregleringen med bibehållet gränsskydd, men samtidigt föreslår åtgärder och principer som leder till en avsevärd sänkning av gränsskyddet.

Det måste anses mycket otillfredsställande att man, inför ett så viktigt beslut som avreglering, inte har bemödat sig om att göra kvantitativ analys av konsekvenserna. — — —

— — — Att isolerat bedöma en produktionsgren i en avreglerad framtid ger en helt felaktig bild av konsekvenserna — — —.

En slutsats är att en avreglering, som primärt slår hårdast på mjölk och spannmål, kommer att återverka inom hela näringen i samtliga produktionsgrenar inom något år och skapa stor marknadsobalans även på de områden där vi i dag har en hygglig balans.

— — — Utredningen andas en övertro på småskalighet som det inte finns någon förankring för i verkligheten. — — — Förslaget, i dess nuvarande utformning, medför i stället med största sannolikhet att förädlingsindustrins fusioneringar ytterligare kommer att påskyndas.

Avreglering innebär förmodligen att växtodlingen koncentreras på den bästa marken inom resp. bygd, bete flyttas till det som förut var sämre

åkermark och de naturliga ängs- och hagmarkerna försvinner helt i södra Sveriges skogs- och mellanbygd, om inte dessa prioriteras starkt genom stöd. — — —

Genomgående torde uppskattningen av sysselsättningseffekter kunna betraktas som en optimistisk gissning. — — —

5.71 Kooperativa förbundet: — — — KF vill peka på att det knappast kommer att finnas något köparintresse att i kontrakt binda priser i en överskottssituation. Kontrakt kan endast komma att få betydelse för en del specialgrödor och specialprodukter. Utredningens tilltro till kontraktsbindningar under överskottsperioder är därför orealistiskt.

5.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG:s konsekvensbeskrivning av en avveckling av den interna marknadsregleringen är så svåröverskådlig att det inte går att genomföra en normal granskning avsnitt för avsnitt. — — —

LAG skriver att beslut om avreglering i stor utsträckning måste baseras på principiella överväganden. — — —

LRF kan självfallet inte acceptera att en så drastisk omläggning av jordbrukspolitiken, som LAG:s förslag innebär, beslutas enbart på grundval av principiella överväganden. Det är heller inte rimligt att ansvaret för genomförandet av behövliga analyser övervältras på remissinstanserna.

— — — Väsentliga delar av LAG:s förslag bygger på en felaktig bild av hur marknaden för jordbruksprodukter skulle fungera vid fri prisbildning enligt LAG:s modell. LAG:s slutsatser blir därför felaktiga.

LAG försöker att på ett par sidor utreda konsekvenser för inkomster och sysselsättning samt möjligheterna att stabilisera priser, avkastning och inkomster. De teoretiska resonemangen saknar förankring i erfarenhet och verklighet. — — —

LRF anser att det kan finnas utrymme för småskalig vidareförädling av livsmedelsråvaror. Men att det i vårt alltmer urbaniserade samhälle kan bli fråga om en mer omfattande återgång till det gamla självhushållets produktionssystem finns det inget som talar för. — — —

En fråga som LAG inte alls tar upp är effekterna på lantbrukets kreditförsörjning. LAG:s förslag leder ofrånkomligen till att banker och andra kreditinstitut kommer att göra mycket stora kreditförluster på utestående lån som inte kan återbetalas. — — —

5.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Det är uppenbart att den förda jordbrukspolitiken har misslyckats i en rad viktiga avseenden. — — — Efter avregleringen kommer avtal om priser på jordbrukets produkter att slutas i huvudsak mellan jordbrukarna och den nuvarande reglerade livsmedelsindustrin. Det är troligt att jordbrukarna i det läget får en bättre förhandlingsposition än i det nuvarande förhandlingssystemet där jordbrukarna endast erhållit den del av kakan som eventuellt blivit över sedan den reglerade livsmedelsindustrin täckt sina kostnader.

— — — Det är vår övertygelse att jordbruket med tillhörande industri efter den nödvändiga omställningen som avregleringen innebär kommer

5.89 Tjänstemännens centralorganisation: Effekterna för förädlingsindustri och insatsleverantörer av en ny jordbrukspolitik är svårbedömbara. Rent allmänt kommer att krävas en viss produktionsneddragning, eftersom förädlingsindustrin i allt väsentligt är dimensionerad för att ta hand om hela den svenska råvaran. En koncentrationsprocess med nedläggningar av driftsenheter och hela företag torde bli följden.

Vissa regioner kan drabbas ganska hårt av denna utveckling, exempelvis Gotland och västra Blekinge/östra Skåne, men också vissa under normala konjunkturer relativt sysselsättningssvaga orter i norra och mellersta Sverige. För sådana regioner och orter kan det komma att behövas vissa särskilda regionalpolitiska insatser.

— — — Den dominerande tendensen kommer att bli koncentration till större och färre produktionsenheter. Det är i första hand de medelstora företagen som kan antas komma i kläm.

6 Konsument- och konkurrensfrågor

6.5 Socialstyrelsen: — — — En närmast monopolliknande situation kan sägas råda på vissa marknader. En fri konkurrens är enligt socialstyrelsen ett klart konsumentintresse. Styrelsen anser att man måste bevaka att de offentliga regleringar som i stor utsträckning gynnat producenterna, inte ersätts av informella regleringar inom näringen.

Betänkandet förbiser nu — — — i hög grad de konsumentpolitiska aspekterna, inte minst hur konsumtionen kan komma att påverkas och vilka konsekvenser detta skulle kunna få för folkhälsan. Socialstyrelsen anser att utredningen borde ha analyserat de konsumtionspåverkande effekterna av olika åtgärder. Det gäller främst konsumtionen av sådana produkter som har betydelse för intaget av fett och kostfiber — — —.

Med tanke på att livsmedelskostnaden utgör en mycket stor andel av hushållens utgifter är det enligt socialstyrelsens uppfattning en brist att de fördelningspolitiska effekterna av regleringssystemet inte klarlagts. — — —

Socialstyrelsen föreslår därför en utredning för att belysa livsmedelsprisernas betydelse för valet av livsmedel, och om prisinstrumentet är ändamålsenligt t. ex. för att öka konsumtionen av magra och fiberrika livsmedel.

6.8 Konjunkturinstitutet: — — — Gränsskyddets höjd kan medföra betydande svårigheter att anpassa priser och produktionsvolym nedåt till den nivå som motsvarar självförsörjning. Framför allt ställer en sådan anpassning stora krav på ökad konkurrens mellan företag inom landet (bl. a. de producentkooperativa företagen). Den valda konstruktionen innebär att belastningen på konkurrenslagstiftning och konkurrensvårdande myndigheter ökar betydligt.

6.12 Statens livsmedelsverk: Utredningens överväganden och förslag — — — leder i allt väsentligt till positiva effekter för konsumenterna. Såväl utbud som kvalitet på livsmedel på den svenska marknaden bör på sikt kunna förbättras. Den föreslagna avregleringen kan väntas få en gynnsam effekt på prisbildningen. Från folkhälsosynpunkt är det angeläget att svenska folkets kostvanor förändras genom att konsumtion av fett minskas samtidigt som konsumtion av spannmålsprodukter och andra vegetabilier ökar. De av förslagen förväntade prisändringarna torde medverka till den önskvärda förändringen av matvanorna.

Den föreslagna reformen bör vidare kunna förbättra förutsättningarna att tillgodose konsumenternas önskemål om utökad lokal produktion och förädling av livsmedlen.

Av folkhälsoskäl framstår det som angeläget att följa upp den inverkan på konsumtionsmönstret som ändrade prisrelationer och andra följdverkningar av reformen kan medföra. Detta bör lämpligen ske som ett inslag i framtida kostvancundersökningar och stärker kravet på att den nyligen genomförda undersökningen upprepas med vissa tidsintervall.

6.13 Statens jordbruksnämnd: En avveckling av den interna marknadsregleringen enligt LAG: s förslag torde på sikt kunna ge utrymme för lägre priser. — — — För att dessa lägre priser med säkerhet skall komma att föras vidare till konsument krävs en fungerande konkurrens.

— — — Inom stora delar av förädlingsindustrin råder i dag en situation med stark koncentration. Det kan finnas risk för att leden efter jordbruket försöker använda de vinster som uppkommer till att förbättra sin soliditet i stället för att sänka försäljningspriserna. Om konkurrensen inte fungerar tillfredsställande är det enligt JN: s uppfattning nödvändigt att åtgärder vidtas i konkurrensvårdande syfte så att det utrymme för lägre priser som reformen möjliggör förs vidare till konsumenterna.

— — — Det finns betydande risker vid övergångstillfället för att koncentrationen inom förädlingsindustrin förstärks.

Att avsätta nuvarande överskott på den svenska marknaden medför kraftiga prisfall eftersom priskänsligheten är låg för livsmedel. Det finns därför ett starkt intresse från förädlingsindustrin att antingen försöka begränsa produktionen eller att ta över marknadsregleringen i egen regi.

Förutsättningarna för att i egen regi införa produktionsbegränsande åtgärder i olika former varierar mellan olika produktionsgrenar. På flera områden kan de bedömas vara relativt goda eftersom de dominerande företagen på marknaden ägs av producenterna. — — —

En avveckling av den interna marknadsregleringen medför att viktiga instrument som i dag används för att främja konkurrensen bortfaller. Det medel som kvarstår, nämligen gränsskyddet, blir desto viktigare. Det har hittills använts sparsamt men kan efter en avveckling av den interna marknadsregleringen bli ett viktigt medel för att främja konkurrensen.

— — —

För att bestämma gränsskyddet måste JN även i fortsättningen ha god marknadskunskap och kunskap om förädlingsindustrin. — — — En av-

6.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD tillstyrker förslaget om intern avreglering. Det ligger i konsumenternas intresse — och långsiktigt även i producenternas — att priserna på jordbruksprodukter får framkomma som en följd av efterfrågan och utbud på marknaden i stället för som nu på administrativ väg. — — —

— — — KD vill peka på vikten av att vinsten av en dämpad prisutvecklingstakt verkligen kommer konsumenterna till godo. Ett verksamt medel i detta sammanhang är att, i den mån tillräcklig konkurrens inte uppstår på marknaden, sänka gränsskyddet.

Det är starkt konsumentintresse att GATT-förhandlingarna har framgång. Ur strikt konsumentsynvinkel hade det i vissa avseenden varit fördelaktigt med en ensidig svensk nedsättning av gränsskyddet utan att invänta övriga länder. Utredningen har härvidlag varit låst av direktiven om bevarat gränsskydd, vilket KD beklagar. Det är då så mycket mer angeläget att Sverige spelar en pådrivande roll i GATT-arbetet.

— — — Gränsskyddet för produkter, vilkas priser sjunker, kommer åtminstone under en inledningsperiod att bli prohibitivt. Det är ett starkt konsumentintresse att import kan komma till stånd. — — —

KD anser att det bör få ankomma på jordbruksnämnden att föreslå anpassningar av gränsskyddet, så att det svarar mot det faktiska jämviktspriset. Jordbruksnämnden bör liksom hittills få gå in och genom resitutionsförfarande göra import av vissa varor möjlig i särskilda lägen.

De prissänkningar som följer av en intern avreglering bör, som också utredningen framhåller, komma konsumenterna till godo i form av sänkta detaljhandelspriser. Konkurrensen i olika led är emellertid delvis begränsad och som tidigare påpekats kan importtrycket komma att försvagas. Det kan också befaras att jordbrukskooperationen i kraft av sin nära monopolställning tar över regleringsverksamheten i egen regi.

— — — Det är från konsumentsynpunkt angeläget att konkurrensutredningens arbete leder till förslag, som kan komma att undanröja konkurrenshinder på den svenska marknaden.

Väl fungerande konkurrens i samtliga led — primär-, industri- och handelsledet — är en förutsättning för att nya produkter skall komma fram och nå konsumenterna. En konkurrens på lika villkor kan möjliggöra småskaliga och lokalt anpassade lösningar i högre utsträckning än i dag. Dessa bör stödjas och uppmuntras. — — —

6.20 Riksrevisonsverket: Arbetsgruppens förslag till åtgärder för en ny livsmedelspolitik är begränsat till jordbruksområdet, dvs. primärledet i livsmedelskedjan. RRV delar emellertid arbetsgruppens bedömning att en avveckling av den inhemska jordbruksprisregleringen också får samhälls-ekonomiskt gynnsamma effekter på kostnadsutvecklingen i insatsvaru-, förädlings- och handelsleden. För att den förväntade kostnadsutvecklingen även skall leda till en motsvarande dämpad utveckling av livsmedelspriserna i konsumentledet, måste avregleringen förenas med en aktiv och

förstärkt konkurrenspolitik. — — — RRV anser att ett viktigt inslag i konkurrensbevakningen bör vara att nu motverka att en statlig avreglering ersätts med olika former av otillbörlig konkurrensbegränsning eller andra åtgärder som försvårar en mer marknadsanpassad prissättning och produktion. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

6.22 Marknadsdomstolen: — — — Marknadsdomstolen delar uppfattningen att konkurrensfrågorna är av grundläggande betydelse i dessa sammanhang. För en närmare bedömning av dessa frågor måste emellertid konkurrenskommitténs förslag avvaktas. — — —

6.23 Näringsfrihetsombudsmannen: LAG ser ganska optimistiskt på utvecklingen av konkurrensförhållandena efter en intern avreglering. — — — NO måste för sin del ställa sig avvisande till denna syn mot bakgrund av erfarenheter från avregleringar på andra områden och av jordbrukskooperationens hittills visade vilja till sammanhållning och strävan att nå monopolställning. — — —

6.24 Statens pris- och konkurrensverk: Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen föreslår att de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen under övergången till en internt avreglerad marknad och vid behov föreslå åtgärder. SPK instämmer i förslaget och vill särskilt framhålla vikten av att konkurrenseffekterna, bl. a. på prisbildningen, av en avreglering noga följs, såväl under övergångsperioden som efter denna. Verket vill samtidigt peka på att de åtgärder som kan vidtas med stöd av konkurrenslagen kan visa sig otillräckliga för att ingripa mot konkurrensbegränsningar som kan motverka syftet med avregleringen. Erfarenheterna från avregleringar inom andra näringar visar att företagen inom en bransch ofta försöker att motverka förändringarna genom olika former av konkurrensbegränsningar och därmed ersätter den förutvarande regleringen med en informell marknadsreglering. SPK förutsätter därför att konkurrenskommittén överväger de åtgärder, bl. a. eventuella skärpningar i konkurrenslagstiftningen, som kan behövas.

— — — Frågan om gränsskyddets höjd skall enligt arbetsgruppen göras avhängig av utvecklingen i konkurrenshänseende på den interna marknaden. I rapporten utvecklas inte detta resonemang. Det är därför oklart vad som egentligen avses, t. ex. på vilka grunder en förändring av gränsskyddet skall genomföras.

SPK ser givetvis positivt på att gränsskyddet sänks för att öka konkurrensen på den svenska marknaden. Samtidigt vill SPK understryka att detta i så fall skulle innebära att gränsskyddet, och förändringar av detta genom politiska beslut, skulle komma att tillämpas utifrån helt andra utgångspunkter än de som gällt inom ramen för den nuvarande jordbruksprisregleringen. — — —

6.25 Konsumentverket: Den svenska marknaden får inte avskärmats från en import som kan ge ett bredare urval åt konsumenterna. — — — Kon-

kurrensförhållandena är i dag i flera avseenden otillfredsställande inom livsmedelsbranschen. Vid en avreglering måste man bevaka att det nuvarande systemet inte ersätts av informella regleringar inom branschen. Konsumentverket stödjer förslaget att de pris- och konkurrensbevakande myndigheterna ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen under övergången till ett avreglerat system. Vid behov bör korrigerande åtgärder snabbt kunna sättas in.

6.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: Konsekvenserna för kostvanor av utredningens förslag är oklara. Utredningen uttalar det önskvärda i en ökad andel vegetabilier i kosten. Den förändrade prisreglering som föreslås torde dock få störst betydelse för konsumenten i form av prissänkningar på animalier (sänkt gränsskydd och import). Sannlikt kan förändringarna därför väntas öka konsumtionen av animaliska produkter.

6.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Inför en avreglering kan man ingalunda ta för givet att sänkta produktionspriser skulle resultera i sänkta konsumentpriser — — —.

— — — Enligt länsstyrelsens uppfattning är en intensiv prisövervakning nödvändig i förädlings- och handelsleden. Risken är annars stor att minskade kostnader i primärledet försvinner i form av höjda påslag i övriga led fram till slutlig konsument.

6.66 Grossistförbundet Svensk handel: — — — Det är viktigt att gränsskyddet utformas på ett sådant sätt att en reell importkonkurrens möjliggörs. Det räcker därför inte att, som det heter i betänkandet, "följa utvecklingen uppmärksam". Såväl gränsskyddets höjd som flexibilitet i systemets tekniska utformning måste förbättra importmöjligheterna, inte försämra dessa och kanske helt omöjliggöra import som konsekvensen kan bli om nuvarande system bibehålls med en samtidigt avreglerad inhemsk marknad.

6.67 Handels samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Genom de inhemska prissänkningarna på vissa produkter uppstår i vart fall under en övergångsperiod med all säkerhet ett markerat överskydd, som omöjliggör eller försvårar import. Vi finner detta djupt oroande. I ett sådant läge måste åtgärder snabbt kunna vidtas för att justera gränsskyddet, om inte på annat sätt så genom restitutioner.

Vi delar generellt värderingar om betydelsen av konkurrensen, samtidigt som vi anser att denna inom handeln redan i dagsläget är betydande. — — —

I all synnerhet inför ett framtida internationellt perspektiv är det angeläget att samverkan som leder till storskalighet inte genom olika myndighetsingripanden försvåras eller t. o. m. omöjliggörs. — — —

6.70 Konsument-Forum: En ökande konkurrens ser vi positivt på i ett avreglerat jordbruk, men med vissa möjligheter att köpa upp reserver för olika ändamål — — —. Vi tror emellertid mer på att prissfördelar för oss konsumenter uppnås genom att förändra den centraliserade distributionen

och titta lite mer på överretableringen i handeln. Konkurrensutredningen och skattepolitiken borde därför mer tas med i denna helhetsbild, än enbart avregleringsfrågorna.

6.71 Kooperativa förbundet: — — — KF kan dela utredningens förslag att frågan om gränsskyddets höjd bör göras avhängigt av utvecklingen i konkurrenshänseende på den interna marknaden. — — —

Det är KF:s mening att gränsskyddets *höjd* är av utomordentligt stor betydelse för konkurrensen.

Avvecklingen av avsättningsgarantierna kan under en period innan överskottet hunnit anpassa sig till efterfrågan leda till att priserna sjunker. Det bibehållna gränsskyddet kan bli prohibitivt. KF anser det angeläget att import skall kunna upprätthållas men att en eventuell anpassning av gränsskyddet med anledning härav bör föregås av överläggningar mellan konsumenter och producenter — — —.

KF har i princip inget att invända mot förslaget att de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna ges ett särskilt uppdrag att *följa* övergången till ett internt avreglerat system. — — —

6.72 Landsorganisationen i Sverige: Produktions- och konkurrensförhållandena inom förädlings- och distributionsleden spelar en avgörande roll för det pris konsumenten får betala och vilket sortiment som finns i butiken. LO förutsätter därför att utredningen om förstärkt konkurrens föreslår åtgärder som medför bättre fungerande marknader i efterföljande led.

Det är ett väsentligt konsumentintresse att det inom livsmedelskedjans alla led kommer till stånd en konkurrensbefrämjande struktur efter det att den interna regleringen avskaffats.

Det är enligt LO:s mening av största vikt att det nuvarande, av samhället administrerade, regelsystemet inte ersätts med ett privat regleringssystem. — — —

— — — LO:s medlemmar har som konsumenter ett intresse av att koncentrationen bryts och att mångfalden ökar.

Arbetsgruppens förslag om att de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna skall ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen under övergången till ett internt avreglerat system tillstyrks av LO. Den kunskap som finns inom statens jordbruksnämnd bör användas så att nämnden ges en aktiv roll i omställningen. Bedömningar av måluppfyllelse genom avregleringen samt marknads- och konkurrensförhållanden kan utföras av nämnden. Den bör också få befogenheter att t. ex. direkt gå in och justera gränsskyddet, så länge det finns kvar, för att se till att en tillräcklig, konkurrensstimulerande, import upprätthålls.

En utveckling av småskalig förädlingsindustri i nära anslutning till både primärproduktion och marknad är ett starkt konsumentönskemål. — — — Också från konkurrenssynpunkt är det viktigt att mångfalden ökar.

Koncentrationsproblemen inom livsmedelsdistributionen är, efter genomförandet av arbetsgruppens förslag, det största kvarstående problemet inom livsmedelssektorn. — — — Lagstiftningen måste förändras så att

NO, marknadsdomstolen och SPK ges befogenheter att bryta upp de nuvarande faktiska leveransmonopolen.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

6.74 Lantbrukarnas riksförbund: — — — LRF vill markera att åtgärder som ensidigt syftar till att omöjliggöra eller försvåra producentkooperativt samarbete är oacceptabelt i en tid då avreglering och ökad internationell konkurrens på livsmedelssektorn eftersträvas.

6.80 Svenska lantarbetareförbundet: Det är enligt SLF:s mening av största vikt att det nuvarande, av samhället administrerade, regelsystemet inte ersätts med ett privat regleringssystem. — — —

— — — Vi har som konsumenter ett intresse av att koncentrationen bryts och att mångfalden ökar.

Arbetsgruppens förslag om att de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna skall ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen under övergången till ett internt avreglerat system tillstyrks av SLF. Den kunskap som finns inom statens jordbruksnämnd bör användas så att nämnden ges en aktiv roll i omställningen. Bedömningar av måluppfyllelse genom avregleringen, marknads- och konkurrensförhållanden kan utföras av nämnden. — — —

6.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: — — — Var jämviktspriset kommer att ligga efter en avreglering kan inte med säkerhet avgöras i förväg, men det är sannolikt att det kommer att ligga något under det fastställda gränsskyddade priset. Gränsskyddet kommer då att förhindra import. Detta är givetvis inte ett konsumentintresse. Jordbruksnämnden bör därför, enligt SLIM, på sedvanligt sätt ha möjlighet till restitutionsförfarande — — —.

7 Beredskap

7.3 Överbefälhavaren: Överbefälhavaren bedömer att en godtagbar försörjningsberedskap för kris och krig kan baseras på en mindre jordbruksareal än för närvarande. Såväl operativt som från försörjningssynpunkt intar dock Norrland en särställning jämfört med övriga delar av landet, vilket medför särskilda behov av åtgärder för att säkerställa beredskap och försvarsförmåga. Utredningen har beaktat detta — — —. Överbefälhavaren stödjer utredningens förslag.

Utredningsgruppen har påtalat att även storstadsregionerna kan utgöra potentiella problemområden från försörjningssynpunkt i kris och krig. Uttalandet är försiktigt när man framför att "en utveckling mot ökad primärproduktion i närheten av dessa regioner icke desto mindre vore gynnsam". En mer handfast inriktning är önskvärd som syftar till att i högre grad trygga storstadsregionernas försörjning även i kris och krig.

Utredningsgruppens idé om utveckling av småskalig förädling av livsmedelsprodukter, spritt över stora delar av landet, inte minst till glesbygden, är tilltalande. — — —

7.4 Överstyrelsen för civil beredskap: Med utgångspunkt i de av statsmakterna fastställda planeringsförutsättningarna för försörjningsberedskapen bedömer ÖCB att beredskapskrav under vissa grundläggande förutsättningar inte torde lägga några avgörande hinder i vägen för de av LAG föreslagna förändringarna av livsmedelspolitiken.

— — — ÖCB kan acceptera LAG:s allmänna syn på livsmedelsberedskapens utgångspunkter.

ÖCB har i andra sammanhang anfört att en variation av åkerarealens storlek i den utsträckning som bl. a. diskuterades i 1983 års livsmedelskommitté inte ger anledning till oro från beredskapssynpunkt. — — — De lager av kvävegödsel som livsmedelsfunktionen tidigare disponerat över kommer, som ett resultat av FB 87, att vara utsålda vid utgången av år 1991. En bibehållen livsmedelsberedskap förutsätter därför att lager av kvävegödsel åter kan byggas upp, och att medel till detta tillförs det civila försvarets planeringsram.

ÖCB anser att reduktionen av åkermark inte får ske så att ytterligare obalanser i den regionala försörjningsförmågan uppstår. ÖCB instämmer också i LAG:s åsikt att (en viss andel av den) mark som tas ur produktion måste kunna återställas för produktiva ändamål.

Under förutsättning att kriskosten modifieras, och att proteinfodermedel kan användas i oförminskad omfattning även i kris och krig, bedömer ÖCB att 450 000 kor torde vara tillräckligt från beredskapssynpunkt. — — —

En nedgång av oljeväxtodlingen kan bl. a. få till följd att fettandelen i kriskosten inte kan upprätthållas, och att möjligheterna att med inhemska råvaror tillverka vissa nödvändiga produkter reduceras. En sådan utveckling måste bevakas noggrant. ÖCB instämmer i LAG:s förslag om att kontraktering av oljeväxtodlare kan bli aktuell under sådana omständigheter — — —.

ÖCB har i olika sammanhang framhållit att diskussioner om livsmedelsförsörjningen i kris och krig tenderar att uppehålla sig enbart vid primärproduktionen. Det är ÖCB:s bestämda mening att förädlings- och distributionsleden ägnas alldeles för liten uppmärksamhet. LAG:s betänkande utgör härvidlag inget avgörande undantag. ÖCB vill således även framgent understryka att livsmedelsförsörjning i krig till avgörande delar är en fråga om distribution av såväl råvaror som färdiga livsmedel.

LAG:s förslag torde leda till att en viss strukturrationalisering sker inom livsmedelsproduktionen. Denna skulle i sin tur kunna medföra en relativ koncentration, både i funktionellt hänseende och geografiskt, av livsmedelsproduktionen. De beredskapsmässiga konsekvenserna av en sådan utveckling är inte helt entydiga.

ÖCB anser att detta noga måste beaktas i den fortsatta utformningen av livsmedelspolitiken — — —. ÖCB stöder LAG:s förslag om ett investeringsstöd till småskalig förädling. Om utvecklingen skulle leda till en ytterligare koncentration och sårbarhet, anser ÖCB emellertid att det finns skäl att inom ramen för livsmedelspolitiken undersöka och genomföra lämpliga åtgärder för att motverka detta. ÖCB vill inte utesluta att beredskapslån eller liknande åtgärder kan komma att behövas för att upprätthålla försörjningsviktig produktion.

— — — Om LAG:s förslag skulle medföra att den fredstida lagerhållningen av bl. a. spannmål skulle minska, måste det mötas genom speciella åtgärder. ÖCB instämmer i LAG:s förslag att den beredskapsansvariga myndigheten bör ges i uppdrag att följa denna utveckling och vid behov föreslå en ökad lagring — — —.

— — — Särskilda beredskapsåtgärder för Norrland kan anses motiverade. — — —

ÖCB vill i detta läge inte ta slutlig ställning till Norrlandsstödet's lämplighet och effektivitet som beredskapsinstrument, åtminstone i dess nuvarande utformning. — — —

— — — ÖCB vill förordna en fördjupad analys av Norrlandsstödet's effektivitet i beredskapshänseende, och i det sammanhanget göra avvägningar av stödet mot alternativa beredskapsåtgärder.

— — — ÖCB vill starkt understryka de väsentligt ökade risker och sårbarheter som kan uppstå om koncentrationen av livsmedelsproduktionen äger rum i områden som bedöms som riskområden i händelse av militärt angrepp.

— — — ÖCB konstaterar att en förbättring av livsmedelsberedskapen i Norrland i första hand bör inriktas på att tillgodose de extra höga krav som där måste ställas på att färdiga livsmedel finns gripbara snabbt och med en uthållighet som motsvarar krigets längd.

En konsekvens av LAG:s förslag är att kostnaderna för livsmedelsberedskapen blir tydligare än vad som är fallet i dag. Detta ser ÖCB som en fördel, eftersom det därigenom kan bli lättare att väga alternativa användningar av dessa medel mot varandra för att pröva vilken åtgärd som mest effektivt kan tillgodose livsmedelsberedskapen. Samtidigt vill ÖCB varna för en alltför långt gången renodling av de åtgärder, och kostnaderna därför, som vidtas för att åstadkomma beredskap. ÖCB anser att den grundläggande beredskapen i samhället byggs upp genom beredskapshänsyn i samhällsutvecklingen (BIS), dvs. genom att olika slags åtgärder utanför det direkta beredskapsområdet utformas så att de så långt möjligt tar hänsyn till de krav som den civila beredskapen ställer. Till denna grundläggande beredskap måste sedan kopplas vissa kompletterande åtgärder — — —.

Ett genomförande av LAG:s förslag skulle innebära en ökning av livsmedelsberedskapens kostnader över statsbudget jämfört med dagens läge. — — —

Kostnaderna för stödet till Norrlandsjordbruket, ca 625 milj. kr./år (varav 400 milj. kr./år avser åtgärder i ÖN) — — —. ÖCB anser att dessa kostnader skall ligga utanför det civila försvarets planeringsram.

7.5 Socialstyrelsen: Den föreslagna avregleringen torde enligt socialstyrelsens uppfattning komma att främja produktkvaliteten och differentieringen inom näringen, minska behovet av handelsgödsel och medföra lägre intensitet i råvaruproduktionen. Detta gör näringen mindre känslig för avspärrning samtidigt som omställningsbehovet vid en avspärrning minskar. Avregleringen kan också betyda att en småskalig förädling stimuleras. Även detta kan anses vara en fördel från beredskapssynpunkt.

Socialstyrelsen delar bedömningen att det i ett förändrat system kommer att krävas särskilda beredskapsåtgärder — — —.

— — — Socialstyrelsen vill påpeka att den kriskost utredningen refererar till är otillräcklig och kan om den används under längre tid ge upphov till bristtillstånd hos lågenergiförbrukare samt växande ungdomar. Detta bör beaktas vid dimensioneringen av det framtida jordbruket.

— — — Socialstyrelsen anser att det finns utrymme för att öka den ekonomiska ramen för det civila försvaret i samma mån som kostnaderna ökar för de särskilda beredskapsåtgärderna. Om en sådan ökning inte sker kommer annars andra civila funktioner inte att få erforderligt ekonomiskt utrymme för sina beredskapsåtgärder.

7.9 Riksantikvarieämbetet: Det är naturligt att eftersträva insatser för beredskapsplaneringen som samverkar med ett landskapsvårdsprogram. Detta bör säkerställas genom särskilda riktlinjer för beredskapsstödet.

7.10 Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen konstaterar att arbetsgruppen ej synes ha vägt in civila beredskapsaspekter i beredskapsmålet. Lantbruksstyrelsen anser att det inte går att bortse från att militära krissituationer och andra katastrofer kan inträffa samtidigt, vilket bör vägas in i beredskapsmålet för livsmedelspolitiken.

Lantbruksstyrelsen vill framhålla betydelsen av att förändringarna i jordbrukets produktionsteknik och företagsstruktur beaktas vid fastställande av ett förändrat beredskapsmål. — — —

Lantbruksstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att ett fortsatt stöd till försörjningsviktig produktionskapacitet i Norrland är nödvändigt. — — — I detta sammanhang bör behovet av ett regionalpolitiskt motiverat transportstöd övervägas.

Styrelsen anser att huvuddelen av det samhällsstöd som utgår även i fortsättningen bör utgå i form av ett regionalt anpassat belopp per producerad enhet. — — — Även i fortsättningen är selektiva stödformer nödvändiga för att möjliggöra nödvändiga investeringar och företagsutveckling. — — —

7.12 Statens livsmedelsvek: Arbetsgruppens förslag till alternativ kriskost innebär betydande förändringar gentemot gällande kriskost enligt 1983 års livsmedelskommitté. — — — Konsekvenserna för näringsinnehållet har framför allt blivit en väsentligt lägre fetthalt — — —.

En kost med en så låg fetthalt är oacceptabel för spädbarn och barn upp till 3—4 års ålder och kan på mycket kort tid ge upphov till undernäring. Även för äldre barn kan en kost med en så låg energitäthet vara olämplig. Detta gäller även för gravida och ammande. — — — För att garantera att barn får tillräckligt med fett krävs följaktligen särskilda åtgärder t.ex. en styrd ransonering av vissa livsmedel till barnfamiljer.

Detta leder till att fetthalten i kosten till den vuxna befolkningen sänks ytterligare till 20—21 energiprocent — — —.

Beaktas vad nu har anförts har livsmedelsverket ingen erinran mot arbetsgruppens förslag i denna del.

7.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Jämfört med tidigare blir det mera angeläget att utreda förutsättningarna för livsmedelsförsörjningen i olika regioner i landet. Ytterligare åtgärder kan även behöva vidtas för att undvika att koncentrationen till landets sydligaste delar blir alltför stark.

JN vill också, i likhet med LAG, betona att det är angeläget att statsmakterna noga följer hur produktionsresurserna (främst arealen) förändras inom jordbruket. LAG anför att om den i fredstid brukade arealen inte längre uppfyller beredskapsmotivet bör den beredskapsansvariga myndigheten beakta möjligheten att kontraktera brukare för att en tillräcklig areal skall upprätthållas. JN ställer sig bakom detta förslag. — — — Enligt JN:s mening bör statsmakterna med uppmärksamhet följa utvecklingen även inom förädlingsindustrin.

7.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: Kostnaden för beredskapsåtgärder bör inte betalas av livsmedelskonsumenterna utan av statskassan. Beredskapskraven bör inte översättas till mål för den fredstida produktionen. KD tillstyrker LAG:s förslag om utökad beredskapslagring av insatsmedel och om fortsatt Norrlandsstöd.

7.16 Plan- och bostadsverket: — — — *En god geografisk spridning av odlingsområdena bör eftersträvas enligt verkets bedömning.*

7.17 Statens industriverk: — — — SIND ansluter sig till de övergripande avväganden som görs i betänkandet avseende beredskapsaspekterna.

7.23 Näringsfrihetsombudsmannen: NO har i allt väsentligt inga invändningar mot LAG:s bedömningar och förslag i fråga om beredskap — — —.

7.25 Konsumentverket: Vi tillstyrker de åtgärder som föreslås i beredskapssyfte.

7.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: Länsstyrelsen biträder i princip utredningens förslag i vad avser beredskapsaspekterna — — —.

Försörjningen av Stockholmsregionen under beredskap och krig medför en del specifika problem. — — —

Enligt länsstyrelsens mening är det av vikt för försörjningssäkerheten att produktionen av baslivsmedel i östra Mellansverige även fortsättningsvis hålls på en relativt hög nivå även om kapaciteten kanske inte behöver utnyttjas fullt ut under fredstid.

— — — För att uppnå en acceptabel försörjningssäkerhet krävs en ökad beredskapslagring av främst livsmedelsråvaror inom länet. — — —

7.34 Länsstyrelsen i Uppsala län: Enligt länsstyrelsens mening är de problem som kan uppkomma vid avspärrning och krig väl behandlade i utredningen. — — —

7.35 Länsstyrelsen i Södermanlands län: Förädlingen av jordbruksprodukter har under flera decennier centraliserats hårt vilket lett till brister i

försörjningsberedskapen och lokala sysselsättningsproblem. — — — Länsstyrelsen ser därför positivt på de möjligheter till småskalig livsmedelsindustri som arbetsgruppen förespråkar. Det bör gälla både ”gårdsanläggningar” och ”bygdeanläggningar” i anslutning till tätorter. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

7.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: En neddragning av den odlade arealen med 500 000 ha kan svårligen förenas med en omsorgsfull bedömning av de krav, som kan komma att ställas under en långvarig försörjningskris i Sverige och i så fall sannolikt också i det europeiska närområdet. — — —

Länsstyrelsen är starkt oroad över att ett genomförande av utredningens förslag innebär en ökad koncentration av odling och livsmedelsindustri till Skåne.

7.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: I utredningen nämns att 2 milj. ha åker — — — är tillräckligt för de omedelbara produktionsbehoven i händelse av kris eller krig.

Länsstyrelsen anser att en beredskapsplanering som är så snäv inte bedöms uppfylla skäligen försörjningsnivå. En rimlig utgångspunkt bör vara att planera för ett år så att hela växtodlingsåret beaktas. — — —

7.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: Ett genomförande av utredningens förslag innebär sannolikt en koncentration av livsmedelsproduktionen såväl i primär- som sekundärled till landets bättre jordbruksbygder. Detta är enligt länsstyrelsens uppfattning riskfyllt om det samtidigt innebär att stora arealer i mellersta och norra Sverige definitivt tas ur produktion. Ett bevarande av den relativt lilla arealen åker i Norrlandslänen vore en garanti för försörjningsberedskapen.

7.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: — — — Vid minskning av jordbruksarealen måste en från beredskapssynpunkt acceptabelt spridd jordbruksdrift behållas.

Åtgärder bör vidtagas, som gör det möjligt att bibehålla och nyetablera en mera spridd förädlingsindustri och lagerhållning på livsmedelsområdet.

7.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Länsstyrelsen vill starkt understryka att Gävleborgs län är ett Norrlandslän med mycket viktiga beredskapsfunktioner. Vi ifrågasätter om kostnaderna för lagring är lägre än kostnaderna för att hålla jordbruket igång. — — — Vi anser att beredskapsskäl är ett viktigt motiv för jordbruksstöd till länet.

— — — Vi anser att ett riktat stöd till försörjningsviktig produktion i hela Norrland är motiverat. — — —

7.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: — — — En trovärdig säkerhetspolitik — — — kräver en oförändrad produktionsnivå i Norrlandsjordbruket.

7.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: LAG:s förslag — utan revideringar

— innebär enligt länsstyrelsen inte någon förbättring av beredskapen i norra Sverige — snarare tvärtom.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

7.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: Utökad lagring kan av bl. a. regionalpolitisk hänsyn inte accepteras som ersättning för sjunkande livsmedelsproduktion i länet.

7.57 Folkhälsogruppen: — — — En viss avvägning måste göras mellan svenska folkets kostsammansättning i fredstid och den som gäller under beredskapssituationer och krig. Sådana avvägningar är svåra att göra eftersom kriskostens sammansättning får återverkningar på livsmedelsproduktionen i fredstid. Därmed finns det risk för att en idealistiskt sammansatt kriskost leder till överproduktion av vissa livsmedel i fredstid, vilket i sin tur har resulterat i en felaktigt sammansatt kost.

Det är därför angeläget att avvägningarna görs så att man undviker att en alltför optimistisk bedömning av möjligheterna att hålla en idealkost under kristid leder till olyckliga konsekvenser för kostvanorna i fredstid. Folkhälsogruppen anser att utredningen på ett förtjänstfullt sätt gjort dessa övervägningar, och att dess förslag med all sannolikhet kan fungera i tider av kris samtidigt som det kan få gynnsamma effekter på svenska folkets kostvanor i fredstid.

7.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: Delegationen anser att beredskapsaspekten måste väga tungt i jordbrukspolitiken. Delegationen vill understryka att det behövs en spridd produktion över hela landet och en decentraliserad förädling av livsmedlen. Delegationen förespråkar detta framför lagringsprincipen — — —.

7.59 1988 års försvarskommitté: — — — Arbetsgruppen har utgått från de planeringsförutsättningar, om bl. a. kris- och krigsskedens längd och karaktär, som lades fast i 1987 års försvarsbeslut. — — —

De grundläggande planeringsförutsättningarna tillhör de frågor som försvarskommittén har att pröva. — — —

Det kan således konstateras att tidsplanerna för livsmedelspolitikens resp. totalförsvarets behandling inte är helt samordnade. Kommittén ser dock inga avgörande hinder för en stegvis behandling, där vissa justeringar av beredskapsskäl kan bli aktuella i samband med försvarsbeslutet år 1991.

Kommittén vill framhålla livsmedelsberedskapens stora betydelse för totalförsvarets förmåga och för befolkningens överlevnad i kris- och krigssituationer. Beredskapshänsyn är en nödvändighet vid livsmedelspolitikens utformning. De nu liggande förslagen bedöms medföra en minskning av produktionskapaciteten, med oundvikliga osäkerheter i konsekvenser för såväl den totala kapaciteten som dess regionala fördelning. Det är därför angeläget att den kommande utvecklingen noga följs upp och att kompletterande åtgärder vidtas om konsekvenserna får kritiska följder för livsmedelsberedskapen.

7.65 Föreningen Foder och spannmål: Med en målsättning att Sverige till allra största delen skall vara självförsörjande vad gäller livsmedel är det, mot bakgrund av bl. a. årsmånsvariationerna och beredskapen, nödvändigt med vissa spannmålslager. För att lösa detta på ett mer rationellt och effektivt sätt föreslår Foder och spannmål att dagens system för beredskapslagring avvecklas och ersätts med ett system där spannmålshandeln och kvarnindustrin, mot viss ersättning för ökade kostnader, åläggs att hålla en viss miniminivå i sina lager. — — —

7.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Vi har i stort inget att invända mot LAG:s värderingar, vilka dock kan komma att behöva omprövas, då konsekvenserna av den föreslagna reformen kan bedömas med större säkerhet.

7.71 Kooperativa förbundet: KF stöder LAG:s förslag att beredskapskraven inte bör översättas till mål för den frestida produktionen. I konsekvens med detta skall kostnaden för beredskap och regionalpolitik — — — solidariskt bäras av samhällsmedborgarna över budgeten.

LAG anser att så länge den i frestid brukade arealen överstiger 2 milj. ha och har en rimlig geografisk spridning föreligger inget behov av att av beredskapsskäl därutöver stödja areal för att bevara produktionskapacitet på nationell nivå.

KF kan i princip instämma i detta yttrande men vill betona att förslaget att kontraktera brukare att hålla areal tillgänglig för kris eller krigsproduktion därest arealen understiger gränsen 2 milj. ha måste ske långt innan den angivna gränsen passerats på grund av den långa tid som erfordras för en omställning inom jordbruksnäringen.

KF vill i detta sammanhang särskilt understryka betydelsen av att den beredskapsansvariga myndigheten ges resurser till att dels följa den interna avregleringens effekter från beredskapssynpunkt — — —, dels följa långsiktiga förändringar av markens egenskaper och den omgivande miljön beträffande klimat och skadliga ämnen i exempelvis atmosfären som kan påverka produktionsförmågan.

I övrigt tillstyrker KF LAG:s förslag att ett stöd till försörjningsviktig produktionskapacitet i Norrland även fortsättningsvis utgår i form av ett belopp per producerad enhet samt att lagringen i Norrland av livsmedel utökas. — — —

7.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO delar slutsatsen att beredskapskraven inte bör översättas till mål för den frestida produktionen.

— — — LO tillstyrker att de åtgärder som föreslås för att trygga kris- och krigsförsörjningen genomförs. Arbetsgruppens underlag vad avser Norrlandsstödet omfattning är emellertid enligt LO:s mening otillräckligt, varför det angivna beloppet efter en mer ingående analys kan behöva justeras.

— — — Det av arbetsgruppen föreslagna kriskostalternativet skulle i en avspärrningssituation kunna innebära ett alltför litet fettintag för stora befolkningsgrupper. — — —

7.74 Lantbrukarnas riksförbund: LRF delar inte uppfattningen att en godtagbar livsmedelsberedskap kan uppnås även om arealen åker reduceras till ca 2 milj. ha. Inte ens vid en kraftigt utökad lagring bl. a. i norra Sverige kan försörjningen tryggas. LRF har — — — underkänt de beräkningar som LAG åberopar. Inte minst märkligt är påståendet att en liten fredstida produktionsapparat är att föredra, därför att den ger mindre omställningsproblem vid en krissituation. Det är försörjningsförmågan som är det centrala. Inom ramen för en tillräckligt stor produktionsapparat kan anpassningar ske t. ex. genom ändrad produktionsinriktning. Det är mycket svårare att i en krissituation bygga ut resurserna.

LAG tycks inte ha förstått det stora beredskapsvärde som ligger i en omfattande mjölkproduktion — — —.

Lagring av livsmedel är kostsam och ger tidsbegränsad försörjning. Den reduktion av jordbruksproduktionen som LAG:s förslag leder till för Norrlands del kan inte praktiskt och för rimliga kostnader kompenseras med lagring. — — —

7.80 Svenska lantarbetareförbundet: Arbetsgruppen anser att beredskapskraven inte bör översättas till mål för den fredstida produktionen. SLF delar denna uppfattning.

— — — Norrlandsstödet omfattning är enligt SLF:s mening otillräckligt, varför det angivna beloppet efter en mer ingående analys kan behöva justeras. Här bör bl. a. särskilt beaktas transportkostnader inom mejerinäringen.

— — — Det av arbetsgruppen föreslagna kriskostalternativet skulle i en avspärningssituation kunna innebära ett alltför litet fettintag för stora befolkningsgrupper. — — —

7.83 Sveriges civilförsvarsförbund: — — — Reformen får — — — inte leda till en fortsatt koncentration av livsmedelsproduktion och förädling. De lokala och regionala möjligheterna att tillgodose befolkningens behov av livsmedel i alla situationer måste säkerställas.

SCF biträder arbetsgruppens bedömning att nuvarande areal kan minskas, från beredskapssynpunkt. Men bara om detta kombineras med ökad lagring och starka regionalpolitiska insatser. SCF delar således i allt väsentligt arbetsgruppens syn på hur en god beredskap för kris och krig skall kunna uppnås.

7.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: SLIM ansluter sig till utredningens bedömning att ett rent gränsskydd bör vara tillräckligt för att uppfylla ett tillfredsställande beredskapsmål under förutsättning att det kompletteras med selektiva beredskapsåtgärder, bl. a. en ökad lagring av insatsvaror och färdiga livsmedel.

— — — SLIM stödjer utredningens förslag och bedömning.

— — — Dimensionerande för behovet av oljeväxtodling blir vilken standard på fettintaget man önskar. Utredningen anser att en volym motsvarande drygt två tredjedelar av dagens bör vara tillfyllest. Enligt SLIM:s uppfattning ger detta ett alltför lågt fettinnehåll — — —.

7.90 Trädgårdsnäringens riksförbund: — — — Förbundet ser det som angeläget att inom ramen för en ny livsmedelspolitik, det tydligare klarläggs att en inhemsk trädgårdsproduktion också har ett beredskapsmässigt värde och att en produktion under fredstid skall ha en omfattning som minst svarar mot dagens situation. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

8 Miljöfrågor

8.5 Socialstyrelsen: Vad beträffar åtgärder för att skydda miljön tillstyrker socialstyrelsen i och för sig förslagen, men anser att insatserna bör förstärkas. Socialstyrelsen tillstyrker också ett i förhållande till livsmedelsproduktionen neutralt stöd för skyddet av kulturlandskapet. Styrelsen vill här understryka behovet av samverkan mellan olika myndigheter.

8.9 Riksantikvarieämbetet: — — — Övergången från det nuvarande systemet till ett marknadsanpassat system inger farhågor för kulturmiljön, eftersom förslaget anvisar få och föga styrande övergångsåtgärder. — — —

Svårigheten att överblicka konsekvenserna av arbetsgruppens hela förslag för jordbrukets del gör det än svårare att analysera konsekvenserna för odlingslandskapets kulturvärden. — — —

Det förefaller lämpligt att i huvudsak basera landskapsvårdsprogrammet på upphandling enligt NOLA-systemet.

Riksantikvarieämbetet kan — — — inte bedöma om anslagets storlek är välvärdig. Det är därför angeläget att statsmakterna har beredskap att vid behov väsentligt utöka ersättningen till landskapsvården, utöver vad som föreslagits.

— — — Den nya livsmedelspolitiken förutsätts leda till nedläggning av jordbruksmark. Från kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att den inte drabbar de områden som redan varit föremål för en omfattande nedläggning. Nedläggningen bör relateras till den maximala jordbruksarealen. Denna avspeglas — — — väl i jordbruksstatistiken för år 1944.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker att medlen för det tiltänkta vårdprogrammet fördelas mellan naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet och utgår från att de delas lika mellan sektorerna. — — —

8.10 Lantbruksstyrelsen: Förslagets miljökonsekvenser är mer omfattande och svåröverskådliga än vad som framgår av arbetsgruppens analyser. På lång sikt kommer växtnärläckaget att minska liksom användningen av kemiska bekämpningsmedel. För en snabb och varaktig omställning behövs ekonomiskt stöd för att överbliven åkermark skall bli varaktigt bevuxen. Om den överblivna åkermarken inte blir permanent bevuxen, utan från tid till annan används för livsmedelsproduktion kan förbrukningen av ogräsbekämpningsmedel och växtnärläckaget komma att öka.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker att ett utökat stöd för landskapsvård byggs upp — — —. Kostnaderna för att hävda marker som håller på att växa igen blir betydligt högre i bygder utan ekonomiskt stabila jordbruksföretag.

— — — Huvudansvaret för stödet och det praktiska genomförandet i form av rådgivning, avtalsteckning och uppföljning bör — — — handhas av lantbruksverket. — — —

Lantbruksstyrelsens uppfattning är att förslagen långsiktigt kan komma att minska växtnärläckaget. — — — De positiva effekterna på läckaget förutsätter dock att de överblivna arealerna blir varaktigt bevuxna och att växtodlingens produktionsförutsättningar blir sådana att inte odlingsplanering omöjliggörs.

Lantbruksstyrelsen befarar att arbetsgruppens förslag kommer att försvåra möjligheterna att nå målet om en halvering av växtnärläckaget till år 1995. Orsaken härtill är att inga riktade insatser föreslås för att få den för livsmedelsproduktionen obehövliga marken varaktigt bevuxen. Betydande arealer kommer på grund av stora prisvariationer under omställningsperioden att gå ut och in i jordbruket med kraftigt ökade risker för läckage som följd. Om inte en systematisk och långsiktig kontraktsteckning ersätter nuvarande avsättningstrygghet kommer all långsiktig växtodlingsplanering att omöjliggöras utom för vallväxter. Detta kan leda till läckage från åkrar som man valt att lämna obesådda.

För att komma till rätta med dessa problem behövs insatser för att få en snabb och varaktig omställning av den överblivna åkermarken. Ekonomiskt stöd bör lämnas till plantering av löv- och barrskog, etc. — — —

— — — Lantbruksstyrelsen anser att arbetsgruppens förslag ökar möjligheterna att nå målen om minskade risker och minskad användning av kemiska bekämpningsmedel.

— — — Arbetet med att minska doserna i ogräsbekämpningen kommer att underlättas. Om jordbrukarna emellertid slutar ogräsbekämpa vissa år går det inte att använda halverade doser efterföljande år, varför hektarförbrukningen av ogräsbekämpningsmedel då kan komma att öka. — — —

Lägre priser leder till en extensifiering av produktionen. Det kan komma att minska den mekaniska ogräsbekämpningen, eftersom den kemiska är billigare. Under omställningsperioden kan också investeringarna i nya lantbrukssprutor komma att minska. — — —

Lantbruksstyrelsen anser att arbetsgruppens förslag kommer att påskynda storleksrationaliseringen i jordbruket. Arbetsgruppen anför att sänkta priser på produkterna minskar borttagandet av odlingshinder m.m. i åkerlandskapet. Lantbruksstyrelsen ansluter sig till denna bedömning om syftet varit att vinna mer mark. Detta är emellertid vanligen ej fallet. I stället brukar syftet vara att minska produktionskostnaderna genom att underlätta brukandet. Lantbruksstyrelsen anser att incitamenten till att minska produktionskostnaderna kommer att öka om arbetsgruppens förslag genomförs. Lönsamheten består eller ökar när det gäller att ta bort vissa odlingshinder såsom diken, åkervägar och obrukade gränser mellan fält och gårdar.

Styrelsen bedömer att det föreslagna anslaget om 250 milj. kr. per år endast räcker till att bevara de mest skyddsvärda biotoperna, kulturmiljöerna och landskapstyperna. — — —

8.11 Skogsstyrelsen: Skogsstyrelsen är positiv till stöd till landskapsvår-

dande insatser. Vi anser att hänsyn, förutom till naturvårdskriterier, också bör tas till samhällsekonomiska och regionalekonomiska aspekter vid fördelning av resurserna.

Utredningen har brutit ner miljömålet i tre delmål. Ett sådant mål är att minska kväveläckaget i jordbruket med 50% före år 2000. En effektiv åtgärd är att hålla marken bevuxen t.ex. genom att anlägga produktiva skogsbestånd. Läckaget från produktiva skogsbestånd är omkring 20 kg kväve lägre per hektar och år än om samma mark utnyttjas för rationell produktion av jordbruksgrödor. Helt obevuxen mark läcker allra mest kväve.

Skogsstyrelsen vill — — — föreslå att buskmarker anläggs. Här får produktionsnyttan stå tillbaka för miljö- och naturvårdsmässiga synpunkter.

— — —

I olika kantzoner mellan öppen bygd och skog, utmed vattendrag och utmed mindre byvägar bör — — — buskmarkerna kunna utgöra intressanta komplement. Det är troligt att många markägare, inte minst av viltvårdsskäl, är villiga att med bidrag anlägga sådana biotoper.

8.12 Statens livsmedelsverk: — — — Troligen blir minskningen av jordbrukets miljöbelastning minst i de odlingsområden som i dag har den högsta lokala miljöbelastningen. Livsmedelsverket vill därför understryka att den föreslagna reformen på intet sätt kan ses som en ersättning för de selektiva åtgärder som nu vidtas och förutses för att minimera jordbrukets negativa miljöeffekter.

Livsmedelsverket vill vidare påpeka att den framtida försurningen av åkermarken kan medföra ett ökat och från hälsosynpunkt oönskat upptag av kadmium i spannmål. — — — Denna fråga bör enligt livsmedelsverket beaktas vid övergång till en ny livsmedelspolitik.

8.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Eftersom det föreslås en så kraftig utökning av stödet till landskapsvård måste klara riktlinjer utarbetas för vilka arealer som bör stödjas samt vilka åtaganden som brukaren skall uppfylla för att komma i åtnjutande av stödet. Dessa riktlinjer bör skapas med långsiktighet som en utgångspunkt. Brukaren bör kunna påräkna att ingå i systemet under en längre period. Enligt JN bör systemet tillämpas på ett sådant sätt att det inte ger produktionsdrivande effekter. Ett sätt att lösa detta bör vara att det inte utgår i form av ersättning för viss produktion utan i stället med fördel i någon form av arealbidrag i vissa regioner.

— — — JN delar LAG:s uppfattning att den generella effekten att framför allt handelsgödsel minskar på intet sätt kan ersätta specifika åtgärder riktade mot de mest utsatta regionerna. Framför allt torde det vara tveksamt om användningen av bekämpningsmedel kommer att minska nämnvärt som en följd av att den interna marknadsregleringen avvecklas. Den minskning av användningen av bekämpningsmedel som kan uppstå torde i så fall främst bero på att odlingen minskar av de grödor som utnyttjar mycket bekämpningsmedel. JN delar LAG:s uppfattning att incitamenten att hushålla med bekämpningsmedel och gödselmedel inte får försämrast.

— — — I den mån NOLA-stödet innebär att mark som utan stöd skulle ha lagts ner hålls i produktion kommer annan mark utan stöd att i stället slås ut. Det leder till att produktpriserna faller mera än vad som varit fallet utan stöd. De miljö- och naturvärden som kan räddas genom stödet skall ställas mot den nackdel som en förlängning av anpassningsperioden innebär.

8.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD anser LAG:s förslag välmotiverat om kraftigt ökat stöd till "öppet landskap" och flora och fauna i odlingslandskapet. — — —

Arealnedgång för de konventionella jordbruksprodukterna leder till minskad användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel. De sänkta produktpriserna leder också till minskad intensitet på kvarvarande arealer. KD delar utredningens uppfattning att riktade åtgärder dock även fortsättningsvis behövs — — —.

Ett annat scenario skulle också kunna tänkas som KD har sympatier för, nämligen att man med alternativ odling minskar intensiteten ytterligare och i stället behåller i jordbruksproduktion en större areal åker. — — — Vid en avreglering blir dylika alternativ intressantare än nu — — —.

8.16 Plan- och bostadsverket: — — — Boverket anser att stödet för att skydda värdefulla odlingslandskap och bebyggelsemiljöer är otillräckligt. Summan bör höjas och behovet av ytterligare insatser bör utvärderas efter en tid när effekterna av omställningen blir tydlig.

— — — Boverket vill understryka utredningens uppfattning att arbetet med att sätta in riktade åtgärder mot de mest utsatta regionerna måste fortgå.

Bidrag bör kunna utgå för att återskapa vissa av de naturvärden som gått förlorade i ett alltför intensivt brukande. — — —

8.17 Statens industriverk: Det utökade stödet till landskapsvårdande åtgärder förefaller delvis riktigt. Pågående projekt inom området visar dock att delar av stödet måste kopplas till någon form av aktiv markanvändning t. ex. djurhållning med får eller häst för att nå effekter på sikt. — — — Betänkandet tar i övervägandena alltför liten hänsyn till de människor som skall vårda landskapet ur den aspekten att dessa behöver uppleva meningsfullhet i det landskapsvårdande arbete som skall utföras och att de inte enbart skall utföra arbetet av ekonomiska skäl. — — —

Vad gäller alternativ odling — — — anser SIND att sådana initiativ bör stödjas. — — — Det förefaller naturligt med större avgifter på handelsgödsel och förbud mot kemisk bekämpning.

8.23 Näringsfrihetsombudsmannen: NO har i allt väsentligt inga invändningar mot LAG:s bedömningar och förslag i fråga om miljö. — — —

8.25 Konsumentverket: — — — I betänkandet förutsätts att en avreglering i sig får positiva miljöeffekter genom att extensivare bruksmetoder blir ekonomiskt intressantare än i dagsläget. Konsumentverket tvivlar på

att dessa effekter kommer att bli tillräckliga från miljösynpunkt. Vi menar att det finns behov av ett kraftigt stöd för miljöskyddande åtgärder och att arbetsgruppen inte beaktat detta behov tillräckligt. Konsumentverket delar uppfattningen att selektiva åtgärder — — — är nödvändiga.

— — — Verket tillstyrker en utökning av stödet för landskapsvårdande insatser.

På sikt — — — kan ett fortsatt omlägningsstöd till s. k. alternativ odling vara nödvändigt.

8.26 Statens naturvårdsverk: Naturvårdsverket anser att det nu framlagda förslaget till livsmedelspolitik i stora drag kommer att innebära en fortsättning och förstärkning av specialiseringen av nuvarande driftsformer och av obalanserna. Därmed kommer också miljöproblemen att kvarstå och kanske t. o. m. förvärras.

En viss minskad kväveutlakning som följd av ändrad arealanvändning kan förutses. Framför allt minskningen av arealen spannmålsodling kommer att medföra minskad utlakning av kväve. Denna positiva effekt skulle bli betydligt större om man styrde minskningen till vissa regioner. Nu riskerar man att få en stor del av minskningen i mellanbygder där miljöproblemen inte alls är stora jämfört med vissa slättbygder.

Minskad odling av fabrikspotatis bör också medföra minskad kväveutlakning och minskad användning av fungicider. Minskad odling av oljeväxter bör likaså leda till minskade insatser av handelsgödsel och bekämpningsmedel (insecticider) men effekten på kväveutlakningen är osäker då höstsådd raps t. ex. har relativt litet läckage.

Om vall för foder eller för energiändamål kommer att odlas i högre grad i slättområdena kan utlakningen av kväve förväntas minska. En sådan utveckling kan emellertid bidra till att slå ut djurhållning i skogs- och mellanbygder. Vallodling för energiutvinning är dock enbart positiv och bör stimuleras. — — —

Insatsen av fosforgödsel kan förväntas minska något. Därmed kan på sikt fosforbelastningen på våra vattendrag och sjöar minska något.

När det gäller insatsen av bekämpningsmedel delar SNV i stort LAG:s bedömning. Det är dock mycket svårt att förutse vilka förändringar som kan bli följden. Generellt bör användningen bli mindre, men detta är osäkert när det gäller ogräsbekämpningen då lägre kvävegivor kan motivera ökad ogräsbekämpning. — — —

För att driva miljövården framåt krävs att de företag som berörs har möjlighet att klara de investeringar som är nödvändiga. Dessutom behöver företagaren ett ekonomiskt utrymme för att klara av andra praktiska anpassningar — — — . Dessutom behöver företagaren tid för dessa anpassningar och investeringar. — — —

— — — De få ännu kvarvarande våtmarkerna och vattendragen måste skyddas. Möjligheterna att restaurera eller nyanlägga våtmarker måste snarast undersökas tekniskt och ekonomiskt och miljöeffekterna närmare studeras. Sammanfattningsvis kommer LAG:s förslag att på kort sikt medföra stora problem att nå målen att minska växtnäringsläckage etc.

men på längre sikt kan, förutsatt att lämpliga styrmedel används, den nya politiken ge ett mindre läckage än dagens.

Utredningen ger i stora drag en god bild av vad som är viktigt att värna om i odlingslandskapet. — — —

— — — Om LAG:s förslag genomförs blir landskapsomvandlingen ännu snabbare och på ett sätt som inte tillräckligt tar tillvara landskapets värden.

— — — Det är främst i skogs- och mellanbygder som värdefulla områden finns, framför allt i södra Sverige men delvis även i Norrland.

— — — Den nu föreslagna nya livsmedelspolitiken kommer att påskynda nedläggningen av framför allt betesmarker i skogs- och mellanbygder men även av åkermark, bl. a. i Norrland. Stora värden står på spel — — —. Det är mycket svårt att till fullo förutse konsekvenserna — — —. Det är därför synnerligen väsentligt att, om det beslutas att förslagen skall genomföras, det samtidigt tas beslut som ger resurser till uppföljning av utvecklingen och som ge en handlingsberedskap för att motverka de problem som kan bli följden för naturvärden.

Naturvårdsverket föreslår — — — när det gäller statliga NOLA-medel att dessa utökas till minst 500 milj. kr. Med dessa medel blir det inte möjligt att för framtiden rädda mer än kanske hälften av arealerna av naturliga fodermarker, och områden av riksintresse — — —.

Naturvårdsverket föreslår att det redan i samband med beslutet om ny livsmedelspolitik också tas beslut om att tillräckliga medel för reservatsbildningen i odlingslandskapet skall ställas till förfogande när behovet kan preciseras.

Utredningens bedömning av effekterna på restbiotoperna i odlingslandskapet av det framlagda förslaget är av en mycket enkel företagsekonomisk natur — — —. Naturvårdsverket anser att bedömningen är grundad på ett felaktigt antagande. Anledningen till att en lantbrukare tar bort "odlingshinder" av olika slag är inte främst ett ekonomiskt övervägande. Det är i stället, åtminstone i första hand, rent praktiska skäl som är orsaken. Det är när röset ligger i vägen vid harvningen, sådden etc. som bonden beslutar sig för att ta bort detta hinder. — — — Hotet mot restbiotoperna i det storskaliga jordbrukslandskapet kommer att bli större. — — —

Det finns därför även i fortsättningen mycket starka motiv för att ersättning kan ges till lantbrukare som är intresserade av att fortsätta med hävden av värdefulla restbiotoper. — — — De medel som i dag utgår till lantbruksstyrelsen för att återskapa vissa miljöer och landskapselement som försvunnit i slättlandskapet ("NYLA") blir minst lika viktiga i fortsättningen. — — —

Utredningens förslag skulle också leda till en snabbare rationalisering genom att små åkrar läggs ner och att partier av stora fält, t. ex. opraktiska gipar osv., också läggs ner. Detta medför ökad monotoni och utarmning av odlingslandskapet.

— — — För att göra det möjligt att ta till vara de positiva möjligheter som ligger i en övergång från t. ex. spannmålsodling till odling av energi-grödor eller till skogsplantering krävs att starka styrmedel finns och att

bl. a. naturvårdskriterier används vid planeringen av en sådan övergång.

Prop. 1989/90: 146

Bilaga 2

— — —

— — — Naturvårdsverket föreslår att centralt ges verket ansvaret för hela NOLA-verksamheten i samråd med lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet.

En brist i LAG:s förslag är avsaknaden av analys av vilka styrmedel som krävs för att leda in omläggningen av jordbruket i önskvärd riktning.

Främsta legala styrmedel för att främja miljömålen i jordbruket är skötsellagen, miljöskyddslagen, lagen om kemiska produkter och naturvårdslagen. — — —

Den föreslagna nya livsmedelspolitiken behöver kompletteras med bl. a. mer verksamma legala styrmedel — — —.

— — — Den nya livsmedelspolitiken och den nya skattepolitiken kommer att ställa än större krav på rationell jordbruksdrift.

8.27 Kemikalieinspektionen: Från de utgångspunkter inspektionen har att bevaka förefaller LAG:s förslag positiva i de delar de leder till minskad kemikalianvändning i jordbruket på grund av en minskad intensitet. Samtidigt konstateras att de positiva miljöeffekterna blir minst i de områden där miljöbelastningen är störst och behöver reduceras.

Kemikalieinspektionen bedömer som LAG att förslagen inte är tillräckliga för att nå en från miljösynpunkt bättre optimerad livsmedelsproduktion. Detta gäller främst de från miljösynpunkt mest utsatta regionerna.

— — —

Behovet av specifika åtgärder — — — kvarstår.

Inspektionen delar uppfattningen att en avveckling av regleringsavgifterna inte får leda till att de ekonomiska incitamenten för minskad kemikalianvändning minskar. — — —

— — — Kontraktsodling kan medföra ensidig odling av en gröda på samma areal under längre tid. — — —

8.29 Sveriges lantbruksuniversitet: — — — Miljökonsekvensanalysen måste betraktas som svag, varför det är svårt att få en klar bild av förslagets miljöeffekter, vilket bör mana till försiktighet.

Utredningens förslag kommer, vad vi kan överblicka i dag, totalt sett att innebära sänkt intensitet — — —. Hur detta kommer att påverka extensifieringen på enskilda företag är dock mer svårbedömt då de naturliga och ekonomiska villkoren kommer att variera starkt från företag till företag och lokal till lokal. Inom enskilda regioner kan förändringarna därför t. o. m. innebära ökad påfrestning på miljön genom att effektivisering, specialisering och storleksrationalisering fortsätter där. — — — Det är heller inte helt osannolikt att viss animalieproduktion, bl. a. mjölk, kommer att tendera att koncentreras mot de stora avsättningsmarknaderna, en från miljösynpunkt mycket tvivelaktig utveckling — — —. Ökad vallproduktion är däremot bra.

Andra selektiva tekniska åtgärder mot negativa miljöeffekter kommer enligt utredningen även framgent att vara nödvändiga komplement — — —. Systemet med avgift på handelsgödsel och bekämpningsmedel föreslås

bibehållet, men nivån är inte funnen. — — — Utredningen hänskjuter frågan till miljöavgiftsutredningen med risk för att inte den heller hinner utreda alla miljöfrågor.

Utredningen ger en förenklad och optimistisk bild av den föreslagna livsmedelspolitikens konsekvenser för markbördigheten.

Mycket stora natur- och kulturvärden finner vi i dag i skogs- och mellanbygdens jordbruksmiljö. Fundamentalt för deras existens är ett levande, livskraftigt jordbruk. Rapporten tyder på att vi kan förvänta oss stora förändringar just i skogs- och mellanbygd och i anslutning till mindre bärkraftiga lantbruk. Detta stämmer dåligt med andra politiska samhällsmål, som tar upp det öppna landskapets samt den vilda florans och faunans bevarande för framtiden.

Borttagandet av småbiotoper och fragmenteringen i slättbygder har accelererat sedan fyrtiotalet och fortsätter. — — — Ett bevarande hjälper inte mot denna lokala fattigdom och i bristlandskap, utan bör också kompletteras med en betydligt mer aktiv landskapsvård, som bl.a. innehåller restaurering och nyanläggning av småbiotoper i jordbruksmiljö.

— — — Andra beräkningar tyder på att betydande arealer i landets mellan- och skogsbygder kan komma att läggas ned med mycket stora förändringar i dessa bygders samhällsliv och landskapsbild. Om så sker kommer de i utredningen föreslagna medlen för NOLA-insatser att vara otillräckliga och ej praktiskt genomförbara av administrativa skäl och av kontrollskäl. I den situationen kan någon form av direkt arealbunden ersättning vara en praktiskt möjlig stödform, som kräver måttlig administration och kontroll.

— — — NYLA-bidraget är ett viktigt komplement till NOLA-bidraget för att utveckla landskapet i slättbygder och enligt SLU:s mening bör man överväga att ha kvar NYLA-stödet och vidga det till att även gälla åtminstone vissa mellanbygder.

8.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: — — — Det är angeläget att framhålla att den minskade miljöbelastning som LAG förutser fordrar en successiv omställning om den skall kunna realiseras. En snabb omställning kan ge motsatt effekt — — —.

SJFR delar utredningens bedömning att betydande resurser måste avsättas i form av ett särskilt brukningsstöd till lågproduktiv skogs- och mellanbygd för bibehållande av öppenhct i landskapet och för bevarande av särskilt intressanta odlingsbygder och biotoper. Det är sannolikt att utredningen underskattat detta behov.

8.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: Länsstyrelsen anser att utredningen varit alltför optimistisk i sin bedömning av avregleringens positiva följder för odlingslandskapet. Nedläggning av åkermark, skogsplantering o.d. innebär huvudsakligen negativa följder för odlingslandskapets miljö.

Om det särskilda pristillägget på fårkött faller bort, kan man räkna med en kraftig minskning av fårsköteln. Därvid minskar också möjligheterna

att hålla kulturmiljölandskapet öppet. Länsstyrelsen anser att stöd därför även fortsättningsvis skall kunna utgå för fårskötsel på vissa marker.

Enligt förslaget bör ansvaret för hävden av kulturlandskapet "ses som en gemensam angelägenhet för stat och kommuner. — — — Kommunerna bör beakta kravet på ett bevarande av odlingslandskapet i upprättandet av översiktsplanerna." — — —

Länsstyrelsen anser att ett sådant hänsynstagande genomgående bör komma till uttryck i den kommunala översiktsplaneringen. — — —

Från miljösynpunkt kan en avreglering av jordbruket få såväl positiva som negativa konsekvenser. — — —

Utredningen förordar en viss satsning på småskaliga förädlingsanläggningar med anknytning till jordbruket. Länsstyrelsen vill emellertid påpeka att sådana anläggningar kan ge en ökad belastning på gamla vattentäkt- och åtföljas av inte önskvärda ökade avloppsutsläpp.

— — — Länsstyrelsen anser att man inte kan utesluta att ett minskat markvärde — åtminstone delvis och på kort sikt — resulterar i en intensivare odling på de kvarvarande arealerna för att kompensera inkomstbortfallet. Odlingshinder av värde för natur- och kulturmiljön kan då komma att bortodlas i större omfattning än förut.

I Stockholms län är behovet av mark för friluftsliv och rekreation särskilt påfallande. — — — En väg kan vara att låta NOLA-bidragen användas även för kommunala insatser i områden med stora bevarandevärden.

Utredningen föreslår att stödet för landskapsvårdande åtgärder utökas till sammanlagt 250 milj. kr. per år och byggs upp under en femårsperiod. Länsstyrelsen välkomnar denna uppräkningsmen bedömer att summan ändå är för liten.

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag att budgetmedlen fördelas på statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet. — — — Det huvudsakliga urvalsarbetet måste dock ske på den regionala nivån. — — —

Utöver NOLA-medlen anser länsstyrelsen att ytterligare en permanent stödform borde övervägas.

— — — Det bör prövas om inte taxeringsvärdet kan sättas ned i de fall det är av allmänt intresse att bevara kultur- och odlingslandskapet öppet och där de bruksformer som krävs för detta är direkt olönsamma för ägaren.

8.34 Länsstyrelsen i Uppsala län: Länsstyrelsen vill framhålla att utredningen tyvärr saknar en grundläggande miljökonsekvensbedömning. En sådan är nödvändig för att man över huvud taget skall kunna få begrepp om de miljövärdsmässiga följderna av en avreglering.

8.35 Länsstyrelsen i Södermanlands län: — — — Det kommer att behövas ett sammanlagt stöd som är väsentligt högre än föreslagna 250 milj. kr.

8.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: — — — Utökningen av NOLA-verksamheten är ett positivt förslag för naturvården. — — — Det skall

observeras att NOLA-verksamheten inte bidrar till att minska den åkerareal som skall tas ur bruk.

— — — Den totala arealen naturbetesmarker i Östergötland är enligt jordbruksstatistiken ca 25 000 ha och därmed större än i något annat län.

— — —

Länsstyrelsen hyser stora farhågor att det inte räcker med 250 milj. kr. för att klara det viktigaste av odlingslandskapet i Sverige. — — —

För att hantera NOLA-verksamheten med prioriteringar, bedömningar, uppföljning och rådgivning i fält behövs självklart personal. Länsstyrelsen utgår ifrån att förstärkning sker av länsstyrelsens resurser för sådan verksamhet. Fördelningen mellan länen bör ske av naturvårdsverket och länen i samverkan.

Vissa särskilt värdefulla delar av odlingslandskapet bör avsättas som naturreservat. — — —

De positiva miljöeffekter som kan vinnas genom reformen medför på intet sätt en tillräcklig minskning av jordbrukets miljöpåverkan i form av föroreningar. — — —

8.37 Länsstyrelsen i Jönköpings län: Länsstyrelsen noterar med tillfredsställelse förslaget till väsentligt utökade anslag för landskapsvård (NOLA). Länsstyrelsen ansluter sig till utredningens grundläggande syn på användningen av NOLA-anslaget. — — — För att få ut bästa effekt av anslaget fordras att statens (natur- och kulturvårdens) och kommunernas insatser samordnas — — — . Även en central samordning av NOLA-anlagen mellan naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet synes vara angelägen.

8.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Sammantaget skulle det totala årliga behovet av NOLA-stöd, om nu gällande miljöambitioner skall kvarstå, till länet kunna uppskattas till 77 milj. kr. — — —

8.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: — — — Arbetsgruppens förslag om 250 milj. kr. per år till främst NOLA-stöd i hela landet ter sig som alltför lågt tilltaget.

— — — Det är viktigt att resurser ställs till förfogande så att inventeringen kan slutföras och bearbetas för att utgöra ett underlag för det utvidgade stödet.

8.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Det är en stor brist i utredningen att några ingående analyser av följderna för miljön av förslagen inte redovisats. — — —

Länsstyrelsen tillstyrker att NOLA-stödet ökas betydligt. Den uppskattade kostnaden av 500 — 1 000 kr./ha bör höjas. Det av utredningen angivna beloppet på 250 milj. kr. är otillräckligt som stöd för att kunna bevara odlingsbygder i hela Sverige i tillfredsställande omfattning.

Det bör, som utredningen framhåller, ankomma på statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet att med separata anslag förvalta stödmedlen. Samråd med lantbruksverket är nödvändigt.

De mest skyddsvärda ängs- och hagmarkerna bör — — — avsättas som naturreservat eller naturvårdsområden.

— — — Bidrag bör kunna utgå för t.ex. återställande av uppodlade våtmarker, lövskogspantering utefter vissa vattendrag och omföring av mindre granbestånd i odlingslandskapet till lövskog.

Fortsatta satsningar bör ske från statens sida för att utveckla ett mera ekologiskt jordbruk — — —.

Jordbrukare som övergår till ett mera ekologiskt jordbruk bör stödjas av staten i form av ökade satsningar på utbildning och rådgivning. Medlen från miljöavgifter på konstgödsel och bekämpningsmedel bör återföras till jordbruket för att finansiera forskning om jordbrukets miljöfrågor och resurssnåla odlingssystem.

8.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: — — — Enligt länsstyrelsens uppfattning är anslaget 250 milj. kr. helt otillräcklig och bör därför räknas upp kraftigt. Kommunerna bör få ett delansvar vid hanteringen av stödet.

— — — NYLA-stödet har inte tagits upp av arbetsgruppen men länsstyrelsen anser att också den bör ingå i omställningsstödet.

8.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — För att kunna tillgodose kraven på en god miljö och en långsiktigt god hushållning med naturresurserna bör översiktligt utarbetas länsvisa planer som visar inom vilka områden jordbruksmark kan tas ur produktion för att mest effektivt minska spannmålsproduktionen samtidigt som miljövärdens och kulturminnesvärdens intressen tillgodoses.

Arealer som permanent tas ur produktion kan förutom skogsplantering utnyttjas i miljöförbättrande och friluftslivsfrämjande syfte — — —. Ytor som friställs kan också i viss omfattning utnyttjas för s. k. alternativ odling och för framställning av biobränslen. I ett framtidsperspektiv kan det också bli aktuellt att odla helt nya grödor.

Länsstyrelsen finner det osannolikt det som utredningen anger att vall och betesarealen ökar då mjölk och kött enklare och effektivare kan produceras genom att använda större andel billig spannmål.

Resultatet kan förväntas bli att storskalig mjölk- och köttproduktion förläggs till helåkersbygden med svåra konsekvenser för skogs- och mellanygden. — — —

Vid ett genomförande av förslagen kommer belastningen på länets miljö totalt sett sannolikt att minska eftersom den brukade arealen minskar, men belastningen per ytenhet på de mycket stora, specialiserade företag som kommer att finnas kvar — — — kommer knappast att påverkas. — — —

— — — Den successiva utbyggnaden av naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet (NOLA) till 250 milj. kr. med budgetmedel som föreslås i betänkandet är uppenbarligen för låg för att uppnå uppställda mål. Enligt länsstyrelsen bör budgetmedlen för NOLA fördelas till länsstyrelsen från riksantikvarieämbetet och naturvårdsverket.

8.44 Länsstyrelsen i Hallands län: — — — Länsstyrelsen delar utredning-

ens förslag om ett ökat anslag för att bevara hotade natur- och kulturmiljöer.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

— — — Den föreslagna ökningen är otillräcklig. — — —

Länsstyrelsen är mycket positiv till att en del av den jordbruksmark som kan komma att friställas används till att anlägga våtmarker och tillstyrker därför förslaget att metoden med våtmarksfilter prövas.

8.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: — — — Utredningens förslag att kraftigt öka anslaget för landskapsvårdande insatser är mycket positivt. Det är emellertid tveksamt om ens ett anslag på 250 milj. kr. är tillräckligt — — —.

Administreringen av NOLA-bidragen bör samordnas mellan länsstyrelsens miljövårdsenhet och lantbruksnämnden. — — —

— — — På sikt är det önskvärt med ett ökat kommunalt engagemang i handläggningen av nedläggningsärenden.

8.49 Länsstyrelsen i Örebro län: — — — Utredningen föreslår ett utökat stöd till 250 milj. kr. per år för landskapsvårdande insatser, vilket är klart otillräckligt.

Länsstyrelsen anser att medlen skall förvaltas i länet, där den största kunskapen om problemen och utvecklingsmöjligheterna finns. — — —

8.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: Förslaget försämrar förutsättningarna för småskaligt jordbruk i glesbygd och minskar därigenom möjligheterna att bibehålla de rester av värdefullt odlings- och kulturmiljölandskap som finns i dessa bygder. De 250 milj. kr. (NOLA-stöd) som aviserats kommer inte att räcka — — —.

— — — Utökningen uppskattas ge ca 5 milj. kr. till Västmanlands län, vilket enbart motsvarar arealersättningen för att hävda länets ca 5 000 ha ängs- och hagmark.

— — — Ett avsevärt ökat vårdanslag för befintliga och tillkommande naturreservat i odlingsbygd erfordras.

8.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: — — — Genomförs den föreslagna jordbrukspolitiken förväntas nedläggningen av jordbruksmark att markant öka. — — —

— — — I länet är det omfattande arealer som hyser höga natur- och kulturvärden. Det utgör 37 % av länets jordbruksareal. Det visar att de föreslagna medlen för landskapsvård inte kommer att vara tillräckliga för att bevara de viktigaste odlingsmarkerna.

I utredningen hävdas att jordbrukets intensitet kommer att minska.
— — —

— — — Länsstyrelsen efterlyser mera ingående konsekvensanalyser som visar att detta uppnås.

8.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Utredningen anger mål, förslag och konsekvenser som är både positiva och negativa från naturvårdssynpunkt. Till de positiva sidorna hör — — — de utökade NOLA-medlen.

Till de från naturvårdssynpunkt och kulturmiljösynpunkt allvarligare

konsekvenserna hör dock den omfattande nedläggningen av jordbruksmark, som tycks bli en oundviklig följd av utredningsförslaget. — — — NOLA-medlen kommer sannolikt inte att räcka — — —.

Kvar står hotet mot landsbygdens "vardagslandskap" — — —.

En omfattande nedläggning skulle verka förödande för länets landsbygd.

— — —

Den marknadsanpassning av jordbruksnäringen som förslaget leder till kommer med stor sannolikhet att innebära ökad koncentration av produktionen och en intensivare strukturförändring. Det är därför tveksamt om trycket på den yttre miljön blir mindre.

Länsstyrelsen anser att bidrag till vård av kulturlandskapet bör utgå dels i form av ett kvalitativt bidrag (t.ex. de av utredningen föreslagna 250 milj. kr.) — — — dels som ett utökat, mer generellt bidrag till öppet-hållande av det viktiga vardagslandskapet, som i dag är åkermark. — — — Den föreslagna ökningen av NOLA-medel är absolut inte tillräcklig — — —. Avgränsningar av de områden som skulle berättigas av detta stöd skulle kunna göras av länsstyrelserna och bl.a. bygga på kommunernas översiktsplaner och riksintressena för kulturmiljövård och naturvård. — — — För övrigt anser vi att NOLA-medlen bör anslås till en och samma myndighet.

8.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Vi instämmer i utredningens bedömning att ett generellt stöd till landskapsvårdande åtgärder genom pristillägg på producerade varor till stor del kommer att förfela sin verkan och ställa sig onödigt dyrbart.

Utredningen saknar en ambition att utveckla och föreslå alternativa ekonomiskt självbärande produktionsformer. — — —

— — — Risken är uppenbar att betydande arealer hinner tas ur produktion innan lönsamheten stabiliserats och nya produktionsmarknader etablerats. Behovet av stöd till bibehållande av odlingslandskapet torde därför bli betydande under ett övergångsskede.

— — — För att ett optimalt resultat skall kunna uppnås med NOLA-stödet är det väsentligt att de regionala, prövande myndigheterna ges stor frihet i valet av stödform och kombinationer av stödformer.

Med tanke på att endast 4% av marken i Västernorrland utgör öppet landskap, blir varje minskning mycket märkbar. — — —

Med en bibehållen nivå på det norrländska jordbruket ökar möjligheterna väsentligt att fånga in jordbrukets historiska betydelse och bevara ett varierat odlingslandskap. Också från kulturmiljöns perspektiv bör således målsättningen vara oförändrad i förhållande till 1984 års nivå.

8.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: Länsstyrelsen är positiv till de av LAG lämnade förslagen. Det rejält förstärkta NOLA-stödet ger möjlighet att sätta in åtgärder för att rädda ett vackert kulturlandskap där det anses särskilt angeläget. Till fördelarna kan även räknas minskad användning av handelsgödsel/kemisk bekämpning, genom en minskad och mera extensivt bedriven spannmålsodling.

8.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: I utredningen framgår inte klart vad som händer med det "gamla" NOLA-stödet. Vi förutsätter dock att det kvarstår som hittills eftersom avtal redan tecknats och att en komplettering sker med det nya landskapsvårdsstödet.

— — — Reglerna för de stödformerna bör skrivas på sådant sätt att de öppnar möjligheter för varje länsstyrelse att själv utforma den samordning man anser fungerar bäst i det egna länet.

— — — Vi anser att hela lantbruksorganisationen väger lika tungt som naturvårds- och kulturmiljömyndigheterna i detta arbete, varför vi föreslår att lantbruksstyrelsen får lika stort ansvar som statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet. — — —

En utbyggnad av landskapsvårdsstödet förutsätter att det finns ett bra beslutsunderlag. — — — Medel bör anslås till att få fram underlag av den typen.

8.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: — — — Delegationen anser att de förstärkta medel som utredningen föreslår för naturvårdsinsatser bör hanteras på regional nivå av länsstyrelserna och att medlen knyts till glesbygdsstödet. — — —

8.60 Utredningen om översyn av naturvårdslagen: Utredningen anser att gällande rätt ger de möjligheter som behövs för att klara av det föreslagna stödsystemet för landskapsvård.

Arbetsgruppens förslag till ny livsmedelspolitik kommer med stor sannolikhet leda till en omfattande beskogning av jordbruksmark. — — — I åtskilliga fall torde naturvårdsskäl tala för att lövskog bör anläggas i stället för barrskog. Enligt utredningens uppfattning borde det därför vara möjligt att som ett inslag i de landskapsvårdande insatserna lämna stöd till plantering av lövskog.

8.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: För att förbättra värden av värdefulla naturtyper i landskapet föreslås en ökning av det s.k. NOLA-stödet från 20 milj. kr. till 250 milj. kr. — — — Åtgärden är positiv men beloppet torde ändå knappast vara tillräckligt — — —.

8.68 Hushållningssällskapens förbund: I ambitionerna att motivera sina förslag till en ny livsmedelspolitik gör utredningen gällande att en omläggning skulle medföra en rad positiva miljöeffekter. Tyvärr tvingas förbundet konstatera att ett sådant antagande till stor del bygger på både felaktiga och delvis missvisande uppgifter. — — —

Den prispress, som förordas av utredningen kan i hög grad komma att påskynda storleksrationaliseringen samt övergången till en allt mer ensidig växtodling. — — —

— — — Ett ökat NOLA-bidrag är positivt. En effekt som dock bör beaktas är att detta kommer att förrycka den "fria marknaden" högst avsevärt vad gäller nötkött och fårkött. — — — NOLA-bidraget blir i praktiken en köttsubvention till konsumenterna. Kostnaden för det öppna

landskapet bärs helt av lantbruket, men omfördelas inom kåren med hjälp av NOLA.

— — — Det finns anledning att betvivla att ett utökat NOLA-stöd på 250 milj. kr. räcker till för att i mellanbygden bevara kulturlandskapet.

8.71 Kooperativa förbundet: KF stöder förslaget om utökat stöd till landskapsvård men vill samtidigt påpeka att vid samråd mellan myndigheterna vid fördelning bör också jordbruksnämnden involveras.

När det gäller de negativa effekterna på omgivningen — — — konstaterar LAG att reformen i sig förväntas medföra minskad användning av inköpta produktionsfaktorer, framför allt handelsgödsel men att denna generella effekt inte kan ersätta specifika åtgärder av teknisk natur riktade mot de mest utsatta regionerna varför arbetet med sådana åtgärder måste fortgå. KF tillstyrker detta.

KF finner det anmärkningsvärt att utredningen i miljösammanhang helt och hållet underlåter att beröra frågan om s.k. alternativ odling även benämnd ekologisk odling. KF instämmer helt och fullt i ett till utredningen fogat särskilt yttrande att "det ekologiska lantbruket är mycket viktigt som idé och teknikutvecklare när det gäller att lösa jordbrukets miljöproblem och åstadkomma ett resurshushållande jordbruk".

Från såväl miljö- som konsumentsynpunkt är det därför angeläget att dessa produktionsformer under en övergångsperiod erhåller ett fortsatt omlägningsstöd och att lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden ges i uppdrag att verka för alternativodlingens utveckling särskilt genom att stimulera forskning och utveckling. — — —

8.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — En utökad rådgivning om hur kemikalier skall användas i jordbruket är nödvändig. Forskning för att utveckla nya miljövänliga medel måste prioriteras.

— — — LO stödjer den principiella inställningen att miljöåtgärderna skall finansieras via budgeten och inte via matpriserna. — — — LO menar att vida ramar bör gälla. Så bör t.ex. odling av energi- eller industrigrödor kunna upphandlas, i de fall det finns en miljömässig koppling. Ren subventionering av dessa grödor på mark som i annat fall skulle använts för livsmedelsproduktion får inte förekomma. — — — LO menar att de nya LAVI-medlens (landskapsvårdande insatser) användningsområden bör preciseras, innan ett administrativt system utarbetas. Dessutom bör en av de nämnda myndigheterna, naturvårdsverket, ges ett tydligt ansvar för LAVI-medlen.

LO delar arbetsgruppens uppfattning att näringen skall bära kostnaderna för återställande av de miljökador den åstadkommer. — — —

8.73 Landstingsförbundet: Styrelsen är positiv till förslaget att utöka anslaget för landskapsvård. — — —

8.74 Lantbrukarnas riksförbund: S.k. NOLA-bidrag bör i dess nuvarande former kunna utgå för bevarande av särskilda ängs- och hagmarker.

— — — LRF kan inte vitsorda LAG:s beräkningar och slutsatser om sambandet mellan kvävegödsling och läckage.

LRF vill påpeka att en omfattande nedläggning av åker i första hand kommer att beröra områden med den relativt sett lägsta intensiteten. Där är miljöproblemen också ganska begränsade. Det måste framhållas att sänkta produktpriser visserligen leder till att ekonomiskt optimum förskjuts mot något lägre intensitet/gödselinsats, men att det blir fråga om marginella förändringar. Det är ett misstag att tro att den växtodling, som kommer att kunna överleva den av LAG förordade prispressen, blir ett extensivt jordbruk som breder ut sig på så stor areal som möjligt. Om marknadsutrymmet blir begränsat kommer lantbrukarna att som hittills välja ekonomiskt optimal produktionsteknik. Som regel är det då fördelaktigast att lämna en del av arealen obrukad och bruka resten ganska intensivt. LAG:s antaganden beträffande arealeffekterna bygger således inte på förhållanden som gäller i praktiskt jordbruk.

LRF:s grundsyn är att den jordbruksmark som inte behövs för produktion av livsmedelsråvaror skall utnyttjas för annan produktion på sådant sätt att odlingslandskapet så långt möjligt hålls öppet och så att flora och fauna skyddas. Den areal som blir över bör därför få ny permanent användning, främst för odling av bioenergi och fiberråvaror, för miljöreservat och i sista hand för skogsplantering. Omställningen av produktionen bör i huvudsak ske inom slättbygdsområdena. För detta talar miljöskäl men det är också den effektivaste vägen att reducera spannmålsöverskotten.

— — — Även om NOLA-stödet utvidgas till 300 000 ha kommer bara en viss del av odlingslandskapets värdefulla biotoper att kunna bevaras. Samtidigt måste då motsvarande areal åker läggas ner på annat håll om inte överskott skall uppkomma.

Därmed vill LRF också ha sagt att den alternativa produktion som med särskilt stöd kan komma att bedrivas med hänsyn till natur- och kulturminnesvårdens intressen inte bör få avse produkter som direkt konkurrerar med vad som produceras på de generella villkor som gäller. Om en sådan konkurrenssituation uppstår bör medel också ersättas för finansiering av export av motsvarande volymer.

8.75 Samarbetsgruppen för alternativ odling: SAO menar att en 100-procentig ökning av miljöavgifter på bekämpningsmedlen är nödvändig.

— — —

8.80 Svenska lantarbetareförbundet: Det kan ifrågasättas om en ökning (av NOLA-medel) på ca 200 milj. kr. är tillräcklig — — —.

Kriterier som skall gälla vid upphandling bör ges vida ramar. Så bör t. ex. odling av energi- eller industrigrödor kunna upphandlas i de fall det finns en miljömässig koppling. Vidare bör en fungerande växtföljds positiva inverkan på miljön beaktas.

— — — En utökad och bättre samordnad rådgivning om hur kemikalier skall användas i jordbruket är nödvändig. Forskning för att utveckla nya miljövänliga medel måste prioriteras.

SLF delar inte arbetsgruppens uppfattning att näringen helt skall bära kostnaderna för återställande av de miljöskador den åstadkommer, eftersom näringen har styrts av politiskt fattade beslut. — — — Upphandling med nya medel (NOLA-medel), bör också kunna ske för återställande av uppodlade eller planterade våtmarker samt för återställande av miljöskador i särskilt känsliga områden. — — —

8.82 Svenska naturskyddsföreningen: Naturskyddsföreningen anser att NOLA-bidrag och andra former av arealbidrag måste betraktas som övergångsåtgärder. — — —

En förstahandsåtgärd bör vara att sänka intensiteten, samtidigt som recirkuleringsgraden av olika näringsämnen ökas — — —.

Föreningen anser inte att utredningen på ett övertygande sätt har visat att livsmedelsproduktionens miljöanpassning ökar till följd av den föreslagna avregleringen. Tvärtom tror vi att hotet mot skogs- och mellanbygders jordbruk kan komma att stärkas högst väsentligt till följd av koncentration av produktionen till slättbygderna. En orsak till att hotet framstår som än mer akut är den föreslagna skatteomläggningens konsekvenser för framför allt de mindre jordbruken — — —. En massutslagning av jordbruket i skogs- och mellanbygder kan bli följden vilket är helt oacceptabelt från miljösynpunkt.

Föreningen saknar i förslaget en satsning på att utveckla produktionen av bioenergi och biomassa på åkermarken.

— — — Den grundläggande orsaken till problemen inom jordbrukssektorn står att söka i samhällets bristande ekologiska anpassning. — — —

8.85 Sveriges jordägareförbund: Vi tillstyrker LAG:s förslag att värden av kulturlandskapet skall vara en gemensam angelägenhet för stat och kommun. Detsamma gäller för den vetenskapliga och sociala naturvården.

En nödvändig konsekvens härav är, att regelsystemet för den nya jordbrukspolitiken måste innehålla bestämmelser som säkerställer ersättning till de jordbrukare som åläggs restriktioner eller föreläggs att vidta åtgärder till förmån för värden av kulturlandskapet eller för naturvården. Det innebär även att jordhävdslagstiftningens bestämmelser om att jordbrukare av naturvårdsskäl kan åläggas att fortsätta en olönsam jordbruksproduktion skall slopas. — — —

8.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: — — — Till dess livsmedelspolitiken funnit sina nya former och jordbrukarna kan bedöma effekterna därav är det nödvändigt att myndigheterna lämnar en generell dispens från de i och för sig nödvändiga miljöanpassningskraven.

8.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Miljömålet kräver vissa riktade, selektiva åtgärder, framhåller utredningen — — —. SLIM har alltid varit emot särskilda avgifter på insatsvaror eller slutprodukter, vilka givetvis fördyrar produktionen och snedvrider konkurrensen. Sådana avgifter bör därför inte förekomma. Att omforma dessa avgifter till miljöskatter, som utredningen antyder, vore att införa en produktskatt på vegetabiliepro-

duktionen. SLIM vill definitivt avråda från sådana åtgärder. Enligt liggande skatteförslag skall alla punktskatter på särskilda varuslag avvecklas under 1991.

— — — SLIM stödjer förslaget till utökat stöd till de landskapsvårdande insatserna varvid omkring 300 000 ha bedöms kunna komma i åtnjutande av stöd — — —.

8.89 Tjänstemännens centralorganisation: TCO tillstyrker utredningens förslag till ett direkt stöd till landskapsvård på 250 milj. kr.

Utredningen utgår från att en inhemsk avreglering leder till att marken gödslas mindre och att detta får positiva miljöeffekter. Detta är enligt TCO:s mening inte alldeles självklart. Det kan också tänkas att livsmedelsproduktionen koncentreras till de bästa jordarna, på vilka högväxtande sorter med stora krav på gödselmedel kommer att odlas.

Hårda krav på minskad gödslingsintensitet kan leda till att mjölkproduktion etableras i slättbygder, där vall produceras billigast utan gödsel. Minskad gödslingsintensitet har således inte enbart positiva miljöeffekter.

Från miljösynpunkt vore det önskvärt att i större skala utveckla biogasproduktion ur sopor. I det sammanhanget är tillskott av energigräs, lusern och jordärtskockor ofta önskvärt som komplement — — —.

9 Markanvändning

9.9 Riksantikvarieämbetet: Skötselagens allmänna brukningsplikt bör finnas kvar för jordbruksmarken. — — —

— — — En anmälningsplikt för skogsplantering av betesmarker bör införas.

Förslaget att slopa skyldigheten att söka tillstånd till nedläggning av jordbruksmark ger enligt riksantikvarieämbetets mening uttryck för en mycket långtgående principiell ändring av samhällets övergripande styrning av markanvändningen. — — —

Att avskaffa tillståndsplikten inför nedläggning av jordbruksmark kan tyckas logiskt med hänsyn till att samhällets inkomstgaranti tas bort enligt förslaget. Emellertid är det inte ens i dag möjligt att med stöd av skötselagen framtvinga en olönsam jordbruksdrift.

Arbetsgruppen kan knappast sägas på ett realistiskt sätt redovisa hur de nya förutsättningarna kommer att påverka jordbrukarnas vilja och förmåga att över huvud fortsätta sin produktion. — — —

— — — Riksantikvarieämbetet anser att det är mycket viktigt att övergångsperioden används till att aktivt styra markanvändningen mot — — — andra produktionsformer, som tar till vara åkermarken för nya grödor.
— — —

9.10 Lantbruksstyrelsen: För att nuvarande överskott av spannmål skall kunna avvecklas krävs det mera aktiva åtgärder — — — för att mark varaktigt skall få en ny användning. För närvarande finns inga mera ändamålsenliga alternativ än skogsplantering. Därför föreslår lantbruks-

styrelsen att det bör inrättas ett särskilt bidrag till skogsplantering på friställda lämpliga marker. Samhället bör även på annat sätt stimulera utvecklingen av markanvändning som varaktigt ersätter traditionell livsmedelsproduktion.

Arbetsgruppen föreslår att skötsellagens tillståndsplikt ersätts med ett anmälningsförfarande. — — —

Gruppen föreslår också att skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs. — — —

— — — Lantbruksstyrelsen har inga principiella invändningar mot förslaget — — —.

— — — Styrelsen föreslår att anmälingsskyldighet skall föreligga vid nedläggning av jordbruksproduktion oberoende av på vilken typ av mark den bedrivs.

Lantbruksstyrelsen föreslår att den föreslagna tremånadersperioden under en övergångstid förlängs till ett år. En förlängning kan motiveras med att det föreslagna stödet för landskapsvård kan komma att inledningsvis innebära en mycket stor arbetsbelastning för berörda myndigheter. — — —

Efter en övergångsperiod bör anmälingstiden sättas till förslagsvis sex månader. — — —

Enligt styrelsens mening är det inte rimligt att samhället för all framtid frånhänder sig ansvaret för jordbruksmarkens användning bara genom att brukaren gjort en anmälan om nedläggning. Styrelsen föreslår därför att en anmälan måste förnyas senast tre år efter att den inkommit till länsstyrelsen för att vara giltig om inte marken dessförinnan skogsplanterats eller på annat aktivt sätt omförs till annan markanvändning.

9.11 Skogsstyrelsen: — — — Skogsstyrelsen har ingen invändning mot förslaget om övergång till anmälan i stället för tillstånd. — — — När det gäller den föreslagna tidsfristen är den lämpligt avvägd för ett normalt förhållande men kan inte bedömas tillräcklig under ett övergångsskede då exceptionellt stora arealer kan komma att tas ur bruk årligen. Den stora mängden ärenden gör att upp till sex månader många gånger kan komma att behövas. — — —

Skogsstyrelsen anser att den princip som kommer till uttryck i skogsvårdslagen om att outnyttjad mark där särskilda naturvårds- eller kulturmiljöskäl inte föreligger bör skogsodlas fortfarande skall gälla. — — —

Den jordbruksmark som kan komma i fråga för nedläggning har goda tillväxtbetingelser när det gäller skogsproduktion och den lämpar sig också för ett flertal olika trädslag. — — — Störst intresse finns för närvarande för gran och vårtbjörk.

Det är i dag inga tekniska svårigheter att omföra skogsmark till jordbruksmark. Skogsodling är ett bra sätt att bevara markens bördighet.

Blandbestånd är intressanta alternativ på nedlagd jordbruksmark.
— — —

Skogsstyrelsen bedömer att ett villkor för att lövskog skall kunna anläggas i större omfattning är att viltstammarna av älg och rådjur minskas kraftigt. I avvaktan på detta måste särskilt viltskydd användas. Viltskydd är dock mycket dyrt och kräver kontinuerlig tillsyn.

Om mark som i dag används för spannmålsproduktion på ett stadigvarande sätt skall tas i anspråk för alternativ användning erfordras enligt skogsstyrelsens uppfattning en ekonomisk stimulans. Skogsstyrelsen är tveksam till om det förslag om temporärt inkomststöd som lagts fram får någon nämnvärd verkan i detta sammanhang. — — — Skogsstyrelsen föreslår därför att de ekonomiska styrmedlen konstrueras så att de förutom att de underlättar för brukarna att ta mark ur spannmålsproduktion även direkt underlättar övergång till alternativ markanvändning.

9.13 Statens jordbruksnämnd: JN tillstyrker LAG:s förslag att skötsellagens tillståndstvång ersätts med ett anmälningsförfarande liksom övriga åtgärder som kan innebära större handlingsfrihet för den enskilde företagaren.

Vidare anför LAG att mark, även om den tillfälligt tas ur drift skall anses vara åkermark, om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål. JN anser att det kan bli svårt att bedöma huruvida mark som tagits ur drift, åter kan komma att tas i drift senare. Enligt nuvarande lagstiftning är huvudregeln den att mark som inte längre används för jordbruksändamål skall överföras till skogsmark. Enligt LAG:s förslag kan mark komma att hamna i en mellanställning mellan jordbruksmark och skogsmark.

— — — Det är väsentligt att den mark som inte längre används för jordbruksändamål får en alternativ användning.

9.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: Avreglering leder till att resurser måste lämna näringen. Minst 0,5 milj. ha bedöms få tas ur drift för reglerade jordbruksprodukter. Vanlig skogsplantering ter sig som det nu mest realistiska alternativet. Lönsamhetsaspekter måste läggas på energiskog o. d.: en subventionerad produkt bör inte bytas mot annan, som också kräver stöd. Det är framför allt betydelsefullt att brukarnas valfrihet beträffande markanvändning ökar. Restriktioner i lagar som skötsellagen och jordförvärvslagen bör minimeras.

9.16 Plan- och bostadsveket: Enligt Boverkets mening bör nuvarande tillstandsregel finnas kvar. — — —

När tillstånd till skogsodling på odlingsmark medges bör det — — — styras mot att i första hand lövträd väljs. — — —

9.23 Näringsfrihetsombudsmannen: — — — NO tillstyrker LAG:s förslag att skötsellagens krav på tillstånd för att lägga ned åkermark ersätts med ett anmälningsförfarande.

NO har i allt väsentligt inga invändningar mot LAG:s bedömningar och förslag i fråga om markanvändningsfrågor. — — —

9.26 Statens naturvårdsverk: Tillståndsprövningen enligt 4 och 5 §§ skötsellagen måste finnas kvar och gälla för nedläggning av jordbruksproduktion på åker, kultiverad betesmark och i synnerhet naturbetesmark.

6 a § skötsellagen — — — måste stärkas och kompletteras. Tillstands-

plikt bör gälla i intensivodlade bygder för åtgärder som i dag omfattas av lantbruksstyrelsens föreskrifter till 6 a § skötsellagen.

Skogsvårdslagen måste ändras så att jordbruksmark som inte brukas inte automatiskt skall anses vara skogsmark.

I samband med att skötsellagens regelsystem ändras måste det observeras att omställning av jordbruksdrift till skogsodling eller odling av energiskog är ändrad markanvändning.

9.29 Sveriges lantbruksuniversitet: LAG:s förslag kan ge stora möjligheter för lantbrukarna att efter egna idéer utveckla sin markanvändning till gagn för såväl företag som miljö. Inledningsvis kan någon form av stöd dock behövas för att stimulera igångsättande av olika idéer.

Det är angeläget att flexibiliteten vad gäller den framtida användningen av mark bibehålls. — — —

— — — Beträffande energigrödor är det osannolikt att, även om billig mark finns till förfogande, dessa grödor kommer att få någon större omfattning såvida inte avsevärda teknologiska genombrott kan göras så att energin i dem kan transformeras till mer säkra och bekväma former eller att samhället av andra skäl finner det önskvärt att stödja dessa energislag. Biogas nämns i utredningen som ett intressant alternativ. — — — Skogsplantering i någon form kan vara ett realistiskt alternativ om det sker med iakttagande av krav på omväxling i landskapet.

Vi delar utredningens syn då det gäller anmälningsplikt vid ändrad markanvändning. — — —

9.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: — — — Länsstyrelsen tillstyrker i princip förslaget att skötsellagens tillståndsplikt ersätts av en anmälningsplikt. Av administrativa skäl bör det dock inte genomföras omedelbart.

Man får nämligen räkna med en mycket stor ärendetillströmning i inledningsskedet. — — — Under en övergångsperiod på fem år kan det därför vara rimligt att behålla nuvarande tillståndsplikt.

— — — Länsstyrelsen anser att som grundregel bör gälla att marken liksom hittills skall betraktas som skogsmark med skyldighet för ägaren att anlägga skog inom tre år efter nedläggningsåret om den inte avses användas för annat ändamål. Med tanke på den osäkerhet som initialt kommer att råda beträffande den slutgiltiga användningen av en hel del jordbruksmark bör dock lantbruksnämnden/länsstyrelsen kunna medge längre tillfällig nedläggning. Endast i undantagsfall bör därvid längre tid än fem år medges.

— — — Frågan om en översyn av skogsvårdslagen i tillämpliga delar och/eller ytterligare ändring i skötsellagen bör väckas.

9.34 Länsstyrelsen i Uppsala län: Ett ersättande av tillståndstvång för ändrad användning av åkermark med anmälningsförfarande tillstyrks i princip. Myndigheternas reaktionstid bör förlängas från föreslagna tre månader till sex månader vintertid. — — —

9.35 Länsstyrelsen i Södermanlands län: Det är positivt att arbetsgruppen

föreslår att åkermark skall få ligga obrukad utan att omföras till skog.

— — —

Erfarenheterna från arbetet med "Omställning -90" visar att tillståndsplikten har stor betydelse. Den bör därför inte ersättas med ett anmälningsförfarande. — — —

Prop. 1989/90:146
Bilaga 2

9.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: Samtidigt med åtgärder för neddragningen av livsmedelsproduktionen måste statsmakterna aktivt arbeta för att möjliggöra annan lönsam produktion där överskottsresurserna av mark kan nyttjas. Motoralkoholer (etanol och metanol) torde i en framtid komma att utgöra ett alternativ till bensin. Redan nu bör övervägas att genom olika åtgärder styra utvecklingen åt det hållet. — — —

Den föreslagna ändringen av nedläggningsprövningen från tillstånd till anmälningsplikt bör flyttas från lagen om skötsel av jordbruksmark till naturvårdslagen. — — — Om resultatet blir anmälningsplikt enligt LAG:s förslag bör den dock även omfatta naturbetesmark. Myndigheternas tid att hantera ärendet bör utsträckas till sex månader och anmälan bör bli giltig ett år från anmälningsdagen.

Länsstyrelsen tillstyrker föreslagen förändring av skogsvårdslagen så att den åker som tas ur bruk inte måste planteras utan kan lämnas orörd.

— — —

9.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: — — — Den nuvarande skötsellagen måste avskaffas. För naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen bör det räcka med en anmälningsplikt för den som vill ta jordbruksmark ur produktion. — — — Länsstyrelsen finner att om det samhälleliga intresset att hindra nedläggning av viss åkerjord är stort får staten träffa avtal med markägare för att förhindra att åkern tas ur drift. För den mest värdefulla arealen bör möjlighet till reservatsbildning föreligga.

Länsstyrelsen delar LAG:s uppfattning att för det fall skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs, skall mark även om den tillfälligt tas ur drift anses vara åkermark om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål och därför inte omfattas av skogsvårdslagens föreskrifter.

Länsstyrelsen anser att stimulansbidrag bör utgå för en överföring av ca 500 000 ha åkermark till permanenta alternativ. — — —

För att underlätta för jordbrukarna att slutgiltigt överföra åkermarken till permanenta alternativ som energiskog, vanlig skog, miljöreservat etc. skall de erbjudas ett anläggningsbidrag. — — —

9.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: Vi avvisar förslaget att skötsellagens tillståndsplikt för nedläggning av åkermark ersätts av enbart ett anmälningsförfarande. — — — Man bör överväga att utvidga tillståndsplikten till att omfatta även ängs- och hagmarkerna, som utgör de markslag som kommer att drabbas hårdast av nedläggelse.

Arbetsgruppen har på ett mycket översiktligt sätt behandlat alternativen till dagens grödor. — — — Vi delar i och för sig uppfattningen att det bör ankomma på den enskilde producenten att avgöra vilka nya grödor som

skall odlas. Det hade dock varit önskvärt att gruppen hade gett konkreta förslag till hur alternativa användningsområden av arealen skulle kunna bli ekonomiskt möjliga. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

9.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: — — — Enligt länsstyrelsens mening bör nuvarande tillstandsregel i skötsellagen finnas kvar — — —.

— — — Anmälningsskyldighet för skogsplantering på naturbetesmark bör införas i naturvårdslagen.

Det bör finnas möjlighet att styra skogsodlingen av odlingsmarken så att företrädesvis lövträd väljs. — — —

9.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Skötsellagens tillståndstvång anser arbetsgruppen skall ersättas med ett anmälningsförfarande. Effekterna av detta förslag behöver analyseras ytterligare före ett ställningstagande menar länsstyrelsen — — —.

9.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — Länsstyrelsen anser, att mot bakgrund av de mål som formulerats i naturresurslagen avseende kulturmiljön och naturvården, är det angeläget att tillståndsskyldigheten kvarstår avseende nedläggning av jordbruksmark inom områden som angivits som riksintressanta ur dessa aspekter.

För att klara ett långsiktigt bevarande av de mest värdefulla objekten i odlingslandskapet måste förordnande om naturreservat ske. — — —

9.44 Länsstyrelsen i Hallands län: — — — I utredningen nämns att möjligheten att använda överskottsarealen till exempelvis odling av grödor för energi- och industriproduktion förbättras genom de sänkta markpriser som blir följden av de sänkta spannmålspriserna.

Enligt länsstyrelsens uppfattning är sänkta markpriser inte en tillräcklig stimulans för att en odling av dessa grödor skall komma till stand. För detta krävs särskilda beslut inom energipolitiken om en ökad användning av bioenergi och sannolikt också någon form av bidrag under ett övergångsskede.

Vid nedläggning av jordbruksmark kommer odling av skog att bli vanligt. Det är därför viktigt att utforma en policy för skogsplantering. — — — Utredningens förslag att jordbruksmark som tas ur bruk inte med automatik skall omfattas av skogsvårdslagens krav på skogsplantering kan vara positivt från naturvårdssynpunkt.

9.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: Livsmedelspolitiska arbetsgruppen föreslår att skötsellagens tillståndskrav för nedläggning av åkermark ersätts med en anmälningskyldighet. Den tid som ställs till myndigheternas förfogande, tre månader, är dock enligt länsstyrelsen för kort — — —.

Marktyper som i dag inte omfattas av skötsellagens tillståndsprövning, t. ex. hagmarker, strandängar och slättermark, bör inordnas under anmälningskyldigheten.

Arbetsgruppen föreslår att mark tillfälligt skall kunna tas ur drift, men ändå betraktas som åkermark om man kan förvänta att den åter kan

komma att brukas för jordbruksändamål. — — — Länsstyrelsen anser att det är positivt att lagens nuvarande strikta uppdelning mellan skogsmark och åkermark luckras upp. — — —

En omställning av livsmedelspolitiken måste kombineras med ett tydligt mål vad gäller möjligheterna att utnyttja överskottsarealen för produktion av energi- och fibergrödor.

9.49 Länsstyrelsen i Örebro län: — — — Skötsellagens krav på bruknings-skyldighet och krav på tillstånd för att ta mark ur drift bör ersättas med ett anmälningförfarande. Om myndigheterna efter samråd och en tid av tre månader, inte meddelar hinder, föreligger rätt att ta marken ur drift.

— — — Samhället bör genom råd och information till lantbrukaren underlätta valet av markutnyttjande och stimulera brukaren till odling av alternativa grödor.

— — — Länsstyrelsen anser det nödvändigt med fortsatt stöd till i första hand lövskogsplantering. — — —

— — — I de fall där skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs, skall marken om den tillfälligt tas ur drift, även fortsättningsvis betraktas som åkermark, om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål.

Ett utvecklingsarbete bör snarast stimuleras i syfte att ta till vara resurser och möjligheter för den framtida energiförsörjningen. — — —

9.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: Skötsellagens tillståndskrav bör vara kvar tills nya styrinstrument, av juridisk och ekonomisk art, utformats.

9.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I utredningen föreslås ett slopande av tillståndstvånget vid nedläggning av jordbruksmark. Länsstyrelsen motsätter sig detta. — — —

9.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Förslaget att ersätta dagens tillståndsplikt med en anmälningsskyldighet avstyrks.

När det gäller åtgärder för att minska överskottet på längre sikt — — — anser länsstyrelsen att dessa frågor är av så stor betydelse att man bör påskynda produktion av olika former av biomassa för energi- och industriändamål för bl. a. utvinning av etanol.

9.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: — — — Länsstyrelsen tillstyrker konstruktionen med anmälningsskyldighet i stället för tillståndsplikt.

— — — Länsstyrelsen vitsordar behovet av ett öppet landskap, men finner det dock ofrånkomligt med en regel varmed man begränsar den tid som marken får stå outnyttjad innan den planteras med skog enligt skogsvårdslagens regler.

9.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: Mot arbetsgruppens förslag att skötsellagens tillståndstvång för nedläggning av åkermark ersätts med ett anmälningförfarande finns vissa invändningar. — — — En föreslagen tid av

tre månader kan vara för kort tilltagen — — —. En maximerad tid av åtta månader är mer lämplig.

Arbetsgruppen föreslår vidare att skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs om brukaren tillfälligt vill ta marken ur produktion.

Länsstyrelsen anser att denna ändring av lagen är väl motiverad. — — —

9.60 Utredningen om översyn av naturvårdslagen: Utredningen instämmer i arbetsgruppens slutsats att det ökade ekonomiska ansvar för jordbruksmarkens användning som den föreslagna reformeringen av livsmedelspolitiken medför för markägarna måste motsvaras av en ökad frihet för dem att använda sin mark. — — —

— — — Utredningen vill förorda att man i skötsellagen i stället för bestämmelserna om anmälningsplikt inför en hänvisning till bestämmelserna om samråd enligt 20 § naturvårdslagen.

— — — Arbetsgruppen anser att, för det fall att skötsellagens generella brukningsskyldighet upphävs, marken även om den tillfälligt tas ur drift skall anses vara åkermark, om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål.

Naturvårdslagsutredningen, som delar detta synsätt, vill framhålla att det av skogsstyrelsens allmänna råd för tillämpningen av skogsvårdslagen framgår att det inte föreligger någon skyldighet att anlägga skog, om marken på grund av tillfälliga driftsförhållanden ligger outnyttjad.

9.65 Föreningen Foder och spannmål: Föreningen Foder och spannmål anser att det är nödvändigt att överskottsarealen lyfts ur produktion på konstgjord väg. Detta måste ske innan prisregleringen avvecklas och det enda realistiska förslag, som hittills presenterats är, enligt Foder och spannmåls uppfattning, att det bildas en jordbank. — — —

Foder och spannmål anser att det inte kan tillåtas en ytterligare försämring av lönsamheten inom lantbruket. — — — Ett alternativ till att klara lönsamheten inom lantbruket i en situation där ett överskott ännu är ett faktum, är att det införs ett arealstöd av mer permanent art. — — —

9.71 Kooperativa förbundet: KF tillstyrker LAG:s förslag att skötsellagens tillståndstvång ersätts med ett anmälningsförfarande samt även förslaget att marken, även om den tillfälligt tagits ur drift, skall anses vara åkermark om det kan förutses att den åter kan komma att tas i drift för jordbruksändamål.

9.72 Landsorganisationen i Sverige: LO instämmer i arbetsgruppens bedömningar och tillstyrker förslagen om förändringar av skötsellagen och skogsvårdslagen.

9.74 Lantbrukarnas riksförbund: LRF finner det angeläget att framhålla att jordbruksnäringen hamnar i en helt omöjlig situation om det å ena sidan ställs mycket långtgående krav på krympning av produktionen och därmed nedläggning av åker och betesmark och å andra sidan bevarandebeståndet reser hinder mot den nedläggning och produktionsomställning

som behövs för att nå balans på marknaden. Det är därför nödvändigt att bl. a. skötsellagen ändras så att enskilda markägare inte kan lida rättsförluster i sådana konfliktsituationer.

9.75 Samarbetsgruppen för alternativ odling: I SAO:s förslag behöver vi all befintlig areal. Därför vill vi att det stiftas en lag om detta. I ett långt perspektiv är åkern en bristvara. — — —

9.76 Småbrukare i Väst: Enbart en anmälan för att ta åkermark ur produktion och plantera igen den med skog är inte bra. — — —

9.80 Svenska lantarbetareförbundet: SLF instämmer i arbetsgruppens bedömningar och tillstyrker förslagen om förändringar av skötsellagen och skogsvårdslagen. Vi anser dock att anmälningsskyldighet bör föreligga vid nedläggning av jordbruksproduktion. Vidare tror vi att den föreslagna tre-månadersperioden för hindersprövning är för kort både ur administrativ synpunkt och besiktningssynpunkt. — — — SLF föreslår att arbetsgruppens förslag kompletteras med åtgärder som medverkar till att mark varaktigt får ny användning, inte minst från miljösynpunkt. I detta sammanhang vill vi peka på vikten av att näringen ges möjlighet att, inom ramen för framtida konkurrensregler, omhänderta och balansera de årsmånsvariationer som kan förekomma inom spannmålsodlingen.

9.85 Sveriges jordägareförbund: — — — En nödvändig förutsättning för att utveckla alternativ till jordbruket är att jordbrukarnas möjligheter att bestämma över markanvändningen tryggas och att den återställs i de fall där den förlorats. Lagstiftningen på många områden måste därför ändras, så att en markägare inte utan rätt till ersättning hindras att anlägga vilttägn, golfbanor, enstaka fritidshus för uthyrning eller att vidta olika åtgärder för en förbättrad viltvård, arrendera ut fiskevatten m. m. — — —

10 Regionala aspekter

10.9 Riksantikvarieämbetet: — — — Den föreslagna omstruktureringen av det svenska jordbruket kommer att få mycket stor inverkan på kulturmiljövårdens intressen. Möjligheterna att selektivt möta hoten mot kulturmiljön inom vissa områden kommer att öka. — — — Kravet blir därför stort på en kraftfull regionalpolitik liksom på samhällets intresse och förmåga att stimulera till odling av alternativa grödor.

10.10 Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen anser att de av arbetsgruppen föreslagna åtgärderna för att underlätta ett genomförande av en ny livsmedelspolitik i hög grad måste anpassas efter förutsättningarna i olika regioner. Detta gäller olika föreslagna åtgärder med anknytning till mål för beredskap, miljö, markanvändning och regional utveckling samt de direkta övergångsåtgärderna. Det blir en viktig uppgift för lantbruksstyrelsen

och de nya länsförvaltningarna att medverka till en sådan anpassning och samordning.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Arbetsgruppen föreslår att det generella glesbygdstödet ökas med 100 milj. kr. Lantbruksstyrelsen anser liksom länsstyrelsen i Norrbottens län att ett belopp av den storleksordningen motsvarar medelsbehovet i norra Sverige för åtgärder med den huvudinriktning som nuvarande åtgärdsprogram har. Stödet bör inte knytas till glesbygdstödsförordningen med mindre än att denna ändras så att medel även kan utgå till olika mjuka investeringar, utvecklingsprojekt, rådgivningsinsatser, marknadsundersökningar etc. Stödet bör heller inte begränsas geografiskt till nuvarande glesbygdstödsområden. Även i fortsättningen måste medel reserveras för vissa centrala forsknings-, utvecklings-, rådgivnings-, samordnings- och utvärderingsinsatser. Skall den typ av utvecklingsinsatser som åtgärdsprogrammet och glesbygdstödet representerar få bestående effekt erfordras kontinuitet i insatserna. Därför är det angeläget att det inom åtgärdsprogrammet igångsatta utvecklingsarbetet kan fullföljas under ytterligare minst en treårsperiod.

I sin senaste anslagsframställning har lantbruksstyrelsen begärt 100 milj. kr. för aktiva landsbygdsutvecklingsinsatser även i Syd- och Mellansverige. Motiveringen är de stora omställningsproblem som kommer att uppstå i samband med en omläggning av livsmedelspolitiken. Ett genomförande av den livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag ökar enligt styrelsens uppfattning ytterligare behoven av sådana åtgärder.

10.11 Skogsstyrelsen: Skogsstyrelsen anser att utformningen av de bestämmelser som kommer att reglera jordbrukssektorn i framtiden måste samordnas med andra politiker och de övergripande målen för regionalpolitiken.

Vi anser det viktigt att det skapas möjligheter för boende på landsbygden, liksom arbete och service. Det är då självklart att landsbygdens resurser skall utnyttjas på bästa sätt. En viktig resurs är jordbruksmarken.

— — Vi anser att en ökad möjlighet till arbete inom servicesektorn både offentlig och privat skulle kunna bidra till att kvinnorna stannar på landsbygden.

Många servicefunktioner kräver ett minsta underlag för att kunna fungera. Det är risk för att ganska små minskningar i underlaget får tröskeffekter, så att verksamheten måste läggas ned. — —

Jordbruket har genom sina försörjningsmöjligheter bidragit till att upprätthålla ett underlag för många funktioner, så att efterfrågan kommit att ligga över trösklarna. När produktionsinriktningen förändras och arbetstillfällena blir färre riskerar man, inte minst i skogs- och mellanbygderna, att mista en del av underlaget för offentlig och kommersiell service. För att motverka en sådan minskning bör man i möjligaste mån välja alternativ för markanvändningen som är arbetsintensiva i sig eller som ger stora spridningseffekter. Härutöver bör nedläggning av åkerbruk åtföljas av en intensifiering av skogsbruket där så är möjligt och lämpligt.

10.13 Statens jordbruksnämnd: Vad gäller det s. k. Norrlandsstödet före-

slår LAG att den nuvarande omfattningen (625 milj. kr.) bibehålls. Regeringen har nyligen gett JN i uppdrag att utreda vissa frågor angående regionalt stöd i norra Sverige. Uppdraget skall redovisas dels i slutet av februari 1990, dels i juni 1990. JN återkommer därför med en närmare redovisning av frågorna kring detta stöd.

— — — Ett särskilt problem är den osäkerhet om vad avvecklingen av den interna marknadsregleringen innebär för olika kategorier av jordbrukare, i olika områden, etc.

Det är enligt JN angeläget att underlag finns så att det är möjligt att följa bl. a. den ekonomiska utvecklingen i jordbruket. Det är t. ex. viktigt att analyser görs över hur jordbruksstödet fördelas till olika regioner och olika brukarkategorier. Sådana analyser kan också användas till att utvärdera effekterna av dessa stöd. — — —

10.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD tillstyrker utredningens förslag om ökade regionalpolitiska insatser. — — — Insatserna bör inte reserveras för jordbruket om de kan göra bättre nytta inom andra sektorer. KD anser att behoven bör styra storleken av belopp för regionalpolitiska åtgärder.

10.15 Arbetsmarknadsstyrelsen: — — — Arbetsmarknadsstyrelsen anser att de regionala konsekvenserna av avregleringen kunde ha fått en klarare belysning och ställer sig i likhet med yttrandet från länsarbetsnämnden i Västerbottens län tveksam till att sysselsättningen i glesbygden bedöms öka. — — — Utredningen har inte behandlat frågan om prisstödet till rennäringen skall finnas kvar. — — —

10.16 Plan- och bostadsverket: Boverket är tveksamt till att en balanserad regional fördelning av välfärd och sysselsättning enbart kan nås genom en naturlig utveckling. Skall den småskaliga förädlingsindustrin kunna styras till landsbygden krävs under en inledningsfas regionalpolitiskt motiverat stöd. Härvid bör även hänsyn tas till behovet av viss rådgivning och utbildning. Den av utredningen föreslagna ökningen av glesbygdstödet är troligtvis otillräcklig för att kunna ge en påtaglig och långsiktig sysselsättningseffekt.

10.17 Statens industriverk: SIND instämmer — — — i det generella resonemanget om strävan efter fri konkurrens inom ramen för gränsskyddet. Vad avser mejerinäringen och slopandet av utjämningssystemet förefaller dock utredningen ha underskattat de negativa effekterna i Norrlands inland. — — — Ytterligare överväganden förefaller därför angelägna innan beslut fattas, så att effekterna av förslaget kan belysas mer ingående.

— — — SIND bedömer de föreslagna regionalpolitiska insatserna som otillräckliga om sysselsättningen skall öka i glesbygden. Kvinnounderskott, hög genomsnittsålder och fortsatt ungdomsavtappning är den verklighet som råder. — — —

För att åstadkomma ökad sysselsättning fordras ett mer omfattande stöd till allmän landsbygdsutveckling samordnat med kommunala satsningar

på bostäder och småföretagande där aktiva bygdeggrupper kunde ges mer stimulans till självverksamhet. — — — Glesbygdsstödet användning bör utvärderas.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

10.23 Näringsfrihetsombudsmannen: Förslaget om bibehållet produktionsstöd till jordbruk i Norrland är i och för sig ett stort avsteg från avregleringslinjen i LAG. NO finner emellertid att det föreligger ett beredskapsmotiv som förtjänar att beaktas. — — —

NO har i allt väsentligt inga invändningar mot LAG:s bedömningar och förslag i fråga om regionalpolitiska insatser. — — —

10.25 Konsumentverket: Det är Konsumentverkets mening att arbetsgruppens förslag kan medföra negativa sysselsättnings- och befolkningskonsekvenser i skogslänens glesbygdsområden. — — — Förslaget kan ge betydande negativa återverkningar på möjligheterna att upprätthålla nödvändig vardagsservice, speciellt dagligvaruservice, i många små orter.

Konsumentverket anser det angeläget att länsstyrelserna noga följer utvecklingen så att behovet av ytterligare/kompletterande stödsatser fortlöpande kan bedömas.

10.29 Sveriges lantbruksuniversitet: — — — SLU anser att utredningen har en alltför optimistisk syn på den framtida lokaliseringen av produktionen. Huvuddelen av cerealieproduktionen är i dag koncentrerad till de bördiga slättområdena i södra Sverige, medan animalieproduktion, då främst av mjölk och nötkött (jämte skog) utgör basen för lantbruket i mellan- och skogsbygder. Ett marknadsanpassat system kan emellertid leda till att även mjölk- och nötköttsproduktionen vandrar ut på slätten (se även Jonasson 1989). Flera skäl talar för detta. — — —

10.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: För Stockholms läns del har länsstyrelsen från regionalpolitisk synvinkel i stort sett inget att invända och tillstyrker därför i princip utredningens förslag.

De speciella förutsättningarna i Stockholms skärgård måste beaktas. — — — Bibehållandet av en levande skärgård är därför ett absolut krav. Förutsättningarna för ett fortsatt jordbruk i skärgården försämras påtagligt enligt förslaget. De former för ändrat glesbygdsstöd som utredningen diskuterar för glesbygderna måste även komma skärgårdsborna till del.

10.34 Länsstyrelsen i Uppsala län: — — — Lantbruksnämnden har i ett räkneexempel visat att odlingen över så mycket som 30 000 ha åkermark kan komma att behöva läggas ner i länet då regleringen upphör.

Från regionalpolitisk synpunkt är det mycket angeläget att frågan om ny användning av friställd åkermark tas upp i god tid och ur skilda aspekter löses tillfredsställande. — — — Enligt länsstyrelsens mening är det önskvärt att statsmakterna i samband med avregleringen gör kraftfulla försök att så snart som möjligt komma fram till ett målmedvetet energipolitiskt beslut.

10.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: — — — Länsstyrelsen vill hänvisa till vad Lantbrukarnas länsförbund i Östergötland anfört beträffande behovet av en lämplig ordning att hantera effekterna för glesbygdsproducenterna av en avreglering av mjölkproduktionen.

Östergötland kommer att drabbas hårt av kapacitetsneddragningen genom sin specialisering på spannmålsproduktion. — — —

Länsstyrelsen tillstyrker LAG:s förslag om ökade insatser för att motverka de negativa effekter som en krympande jordbruksproduktion får för glesbygdssysselsättning och boende och för naturvärden och landskapsbild. Länsstyrelsen finner också att föreslagna stödsystem, dvs. via glesbygdssstödet och NOLA-verksamheten, är ändamålsenliga.

Länsstyrelsen vill betona vikten av att även länen i södra Sverige ges en förstärkning av resurserna för glesbygdssstöd. — — —

— — — Länsstyrelsen vill starkt betona nödvändigheten av att länsstyrelsens resurser för regional utveckling förstärks kraftigt så att insatserna i glesbygdsföretag och övrigt näringsliv i berörda bygder och tätorter kan intensifieras och breddas. Enbart stödet riktat mot glesbygdsföretag i länet kan beräknas ta i anspråk 9 milj. kr.

10.37 Länsstyrelsen i Jönköpings län: Om den föreslagna avregleringen genomförs fullt ut uppstår ett allvarligt hot för länets mjölkproducenter.

— — —

Länsstyrelsen föreslår två åtgärder. En bibehållen internreglering på mjölkområdet som gynnar mjölkproducenter i Jönköpings län och i jämförbara regioner. Ett arealbidrag för vall- och betesmarker som ersättning för jordbrukarnas arbete med det öppna landskapet.

— — — Länsstyrelsen vill — — — starkt understödja utredningens förslag om en kraftig utökning av glesbygdssstödet. — — —

10.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: LAG:s förslag skulle få betydande regionalpolitiska återverkningar i Kalmar län. — — —

Ett genomförande av LAG:s förslag kan överslagsmässigt beräknas medföra ett bortfall av 1 500–2 000 årsarbeten till övervägande del i glesbygden. Länsstyrelsen bedömer att det är små utsikter att genom glesbygdssstöd kunna kompensera detta bortfall.

Ett snabbt slopande av prisutjämnningssystemet inom mejerinäringen skulle få allvarliga konsekvenser för Kalmar län. — — — Länsstyrelsen vill därför föreslå att förslaget från Svenska mejeriernas riksförening till förenklat prisutjämnningssystem läggs till grund för en successiv marknadsanpassning.

Länsstyrelsen har i yttrande till regeringen bestämt hävdad att en minskning av sockerbetsodling och sockerproduktion inte får drabba Öland. Det finns starka regionalpolitiska, miljömässiga och beredskapsskäl för en sådan begäran. — — —

10.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: — — — För Gotland kan, på grund av de särskilda förutsättningarna som gäller här, det bli avsevärt ogynnsammare än för landet i övrigt. Detta beror bl. a. på jordbrukets stora betydelse

här, de genomsnittligt lägre skördarna, den omfattande förädlingsindustrin som är starkt beroende av länets eget jordbruk, ö-läget med den för pendling avgränsade arbetsmarknaden, näringsstrukturen med begränsade möjligheter till ersättningssysselsättning samt ökade miljökostnader på grund av naturligt givna förutsättningar.

Vi anser — — — att en regionalpolitisk särbehandling bör göras för Gotland.

— — — Lantbruksnämnden i Gotlands län har i sitt yttrande över arbetsgruppens betänkande gjort en teoretisk beräkning av konsekvenserna för Gotlands län vid en direkt översättning av gruppens förslag. Enbart inom jordbruket motsvarar detta en minskning med drygt 200 årsarbeten. Detta kan grovt uppskattas till ca 15 % av årsarbetskraften i det gotländska jordbruket. — — — Utöver resultatet i jordbruksledet kommer effekterna av en minskad produktion i förädlingsledet. — — —

— — — De faktiska konsekvenserna i form av minskad produktion och sysselsättning, torde bli betydligt större om inte särskild regionalpolitisk hänsyn tas till de speciella förhållanden som gäller för det gotländska jordbruket och livsmedelsindustrin.

Vi anser att en uttömmande analys måste göras av vilka de totala effekterna av arbetsgruppens förslag blir i olika delar av landet — — —.

— — — Utredningens analyser och beräknade sysselsättningseffekter är — — — grova och bygger på osäkra antaganden. — — —

— — — Den av utredningen föreslagna förstärkningen av glesbygdstödet med 100 milj. kr. i samband med avregleringen anser vi endast får ses som *en* form av insatser som kan vara aktuell. Beloppets storlek är med stor säkerhet alltför snålt tilltaget och bör därför kunna ökas under övergångstiden.

— — — Det kommer att behövas en betydande samverkan mellan jordbruksnäringen samt myndigheter och organisationer för att omställningen skall kunna ske på ett acceptabelt sätt och så att de regionalpolitiska insatserna kommer till bästa möjliga användning. — — —

En fortsatt sockerbetsodling på Gotland förutsätter absolut att sockerbruket finns kvar. — — — Gotland bör garanteras en utökad odlingsareal till ca 5 000 ha, dvs. med ca 20 %.

10.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Sockerbetor och potatis är basgrödor i det blekingska jordbruket. De ger ekonomisk ryggrad som bär upp animalieproduktionen, pälsdjursnäringen och fisket. Samtidigt som de skyddar miljön. Nedskärningar skulle drabba jordbrukarna orimligt hårt.

Utredningen har varken beaktat grödornas centrala ställning i Blekinge eller deras positiva effekter på miljön.

Länsstyrelsen anser att regionalpolitiska förhållanden i Blekinge bör tillmätas stor betydelse. Odlingen av sockerbetor och fabrikspotatis är så viktiga för Blekinges jordbruk, att inga nedskärningar kan accepteras förrän sekundära effekter på ett tillfredsställande sätt kan åtgärdas.

Länsstyrelsen anser att de beräknade positiva sysselsättningseffekterna av ett utökat glesbygdstöd sannolikt är överskattade med hänsyn till stödets storlek. — — —

Glesbygdssstödet bör höjas med ytterligare 100 milj. kr. så att det totala glesbygdssstödet uppgår till 430 milj. kr./år.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

10.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: — — — De regionalpolitiska insatserna behandlas i utredningen mycket knapphändigt och svepande. Inom detta område fordras en mera ingående regionvis konsekvens- och behovsanalys.

Lantbruksnämnden i länet har beräknat att sysselsättningen minskar med ca 10% inom såväl jordbrukets primärled som inom insatsvaru- och förädlingsindustrin om utredningens förslag genomförs. — — — Arbetsgruppens uppgifter om positiva sysselsättningseffekter av glesbygdssstödet bedöms inte komma att påtagligt beröra Kristianstads län eftersom länet inte förfogar över mer än 3,5 milj. kr. per år för ändamålet. Detta stöd måste öka till 30 milj. kr. för att kompensera länet för sysselsättningsminskningen. Arbetsgruppens förslag till ökning av glesbygdssstödet är helt otillräckligt.

10.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — Länsstyrelsen vänder sig mot förslaget att glesbygdssstödet främst ska omfatta Norrland. Ett utökat glesbygdssöd måste även omfatta södra Sverige och därvid också t.ex. delar av Malmöhus län.

Livsmedelspolitiken kommer under 1990-talet att medföra omfattande förändringar i det skånska landskapet, om föreliggande utredningsförslag genomförs.

— — — Stora arealer jordbruksmark kommer att tas ur produktion i länet. Kontrasten mellan nedläggningsområden och jordbruksområden förstärks. — — —

— — — Enligt länsstyrelsens bedömning är det viktigt att på alla sätt stimulera till nyföretagande inom småskalig förädling men länsstyrelsen anser att livsmedelsutredningen överskattat möjligheterna att skapa upp till 2000 sysselsättningstillfällen i glesbygd. Småskalig förädlingsindustri kommer sannolikt i framtiden att produktionsmässigt endast bidra till en mindre del av livsmedelsproduktionen. — — —

10.44 Länsstyrelsen i Hallands län: I utredningen finns inte någon utvecklad analys över vilka följder förslagen får vare sig för olika sektorer inom jordbruket och livsmedelsindustrin eller för olika delar av landet. — — — Allmänt sett har Hallands län mycket goda förutsättningar för produktion och förädling av livsmedel. Trots detta kommer dock betydande förändringar att ske inom vissa sektorer och områden.

— — — Enligt länsstyrelsen är småskalig förädlingsverksamhet positiv men den torde inte få mer än lokal betydelse för länet. Bl. a. kan de miljö- och hälsovårdsmässiga kraven bli alltför kostsamma för små livsmedelsföretag.

— — — Det är nödvändigt att de utvecklingsinsatser som redan nu pågår när det gäller produktion och förädling av livsmedel intensifieras. För att det skall bli möjligt krävs det exempelvis att länet erhåller ett ökat anslag för regionala utvecklingsinsatser. — — —

10.45 Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: I utredningen saknas en bedömning av de regionala konsekvenserna av förslagen. Därmed kan varken behovet av ökade anslag till landskapsvård eller behovet av ytterligare glesbygdssstödsmedel närmare bedömas. — — — Här behövs ett regionalt utredningsarbete med bl. a. olika inventeringar där även kommunerna behöver engageras. — — —

10.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: Någon tillfredsställande konsekvensbeskrivning har inte redovisats av utredningen. Därför är osäkerheten stor om verkningarna inom olika sektorer. — — — Tydliga signaler om regionala produktionsmål och hur överskottsarealen skall hanteras måste ges, liksom en rimlig omställningstid.

Det kan konstateras att spannmålsodlingen i Värmland får betydande problem om förslaget genomförs. En extensifiering av brukandet sker på kort sikt och betydande arealer kommer att passivt eller aktivt skogsplanteras. — — —

— — — En avreglering av jordbruket måste enligt länsstyrelsens uppfattning följas upp av ett kraftfullt stöd till jordbruket med regional- eller glesbygdspolitiska förtecken. — — —

— — — Med tanke på att Värmlands län är en av de regioner som starkast påverkas av att det s. k. Norrlandsstödet föreslås upphöra, är det angeläget att en betydande del av glesbygdssstödet tillfaller Värmland. — — —

10.49 Länsstyrelsen i Örebro län: — — — För Örebro län innebär förslaget att de sämre markerna i mellan- och skogsbygderna överges i Bergslagen samt i västra och södra länet.

Länsstyrelsen anser att de 100 milj. kr. i extra glesbygdssöd samt de 250 milj. kr. till landskapsvårdande insatser som föreslås inte räcker — — —.

— — — Det är angeläget att länet tilldelas extra resurser för att stimulera ny småskalig verksamhet och sysselsättning i glesbygd.

10.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: — — — Det finns risk för att jordbruksnäringen i Västmanland kommer att drabbas hårdare än på många andra håll i Sverige. — — —

Det treåriga särskilda åtgärdsprogrammet för jordbruket i Norrland bör förlängas till att gälla även under omställningsperioden, samt — — — även utsträckas till att gälla i regionalpolitiskt utsatta delar av södra Sverige.

— — — Det är inte realistiskt att anta att glesbygdssstödet helt skulle kunna kompensera sysselsättnings- och inkomstbortfallet som uppstår i länet. — — — För att glesbygdssstödet skall bli verkningsfullt erfordras en väsentligt större utökning än förslagets 100 milj. kr.

Det är länsstyrelsens uppfattning att sydgränsen för prisstöd även i Västmanland bör följa de naturliga förutsättningarna för jordbruksproduktion och inte, som i dag, strikt följa länsgränsen. De delar av Västmanland, som har likartade produktionsbetingelser som kringliggande stödberättigade regioner, bör därför också få samma stöd.

10.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: De förslag som presenteras i betänkandet medför troligen en ännu snabbare och mer långtgående nedläggning av jordbruksföretagen i länet. Effekterna kommer att bli mycket kännbara — — —. Det är därför av yttersta vikt att Dalarna, som har likartade problem när det gäller jordbruksdriften som de fyra nordligaste länen får del av det s. k. Norrlandsstödet och ett förstärkt sådant i framtiden. — — —

10.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Länsstyrelsen anser att en avveckling av prisutjämnningssystemet på mjölk kan få starkt negativa konsekvenser för mjölkproduktionen i länet och därmed på sysselsättningen i dessa områden.

— — — Utredningen menar att fläskproduktionen har ett begränsat beredskapsintresse. Vi anser emellertid att det vore olyckligt om fläskproduktionen försvann från vårt län dels för tillförseln av färskt närproducerat fläsk, dels för att skapa underlag för de slakterier som finns i dag. Risk finns annars för att något eller några av dessa slås ut, vilket i sin tur kan verka negativt på jordbruksproduktionen i stort. Den ensidighet som präglar vårt jordbruk skulle dessutom ytterligare accentueras.

— — — Vi menar att småskalig förädling, framför allt i norrländsk glesbygd, enbart kan få marginella effekter.

— — — Den sysselsättningseffekt för glesbygden som utredningen skisserar bedöms vara alltför optimistisk.

10.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: — — — Den begränsade användningen av framför allt bekämpningsmedel i norrländskt jordbruk innebär att förutsättningarna för högkvalitativ produktion är särskilt gynnsam. Denna fördel bör tas till vara genom kraftfulla åtgärder.

Målet för livsmedelspolitiken vad avser det norrländska jordbruket bör enligt länsstyrelsens uppfattning ligga fast, dvs. 1984 års produktionsnivå skall bibehållas. — — —

— — — Sambandet mellan föreslagna åtgärder för glesbygdjordbruket och förväntad sysselsättningsökning genom exempelvis glesbygdstöd har på intet sätt redovisats. Ändock förväntar sig utredningen en ökning av sysselsättningen genom glesbygdstödet om 5 000—10 000 arbetstillfällen under en 5-årsperiod. Det överstiger vida de resultat som nåtts under den gångna 5-årsperioden. — — —

Utredningen redovisar dessutom en stark övertro på förädlingsmöjligheterna inom glesbygden. — — — Erfarenheterna hittills är inte uppmuntrande. Produktion av konsumtionsmjölk vid mindre anläggningar skulle kunna ha förutsättningar att lyckas i anslutning till större tätorter, men innebär då samtidigt inte någon nytta för glesbygden. Däremot bör förädlingsinsatser utformas som innebär att kompletterande och ny verksamhet stimuleras. — — —

— — — Den neddragning som kan förutses inom livsmedelsproduktionen skall enligt vår uppfattning inte beröra jordbruket i de sju skogslänen.

— — — Vi anser att den samlade nivån på produktionsstödet bör vara oförändrad och därmed uppgå till 735 milj. kr. per år.

— — — Drygt 30 % av brukarna i Norrland är 60 år eller äldre medan endast drygt 20 % är under 40 år. — — —

Länsstyrelsen anser att den kommande jordbrukspolitiken måste innehålla någon form av etableringsstöd för det norrländska jordbruket. — — —

— — — En minskning av jordbruket skulle innebära uppenbara risker för att kvinnornas arbetsmöjligheter minskade med åtföljande utarmning av framför allt glesbygden.

— — — Den största faran för glesbygdens livsmedelsproduktion är, om prispressen blir betydande, att dagens hämtningsmönster inskränks i viss omfattning. — — — Det regionala prisstödet som i dag uppgår till 110 milj. kr. måste få finnas kvar. Anledningen är att detta bortfall drabbar norra Sverige med dess långa transportavstånd. — — —

Vi tolkar det som att utredningen finner det lämpligt att fläskproduktionen upphör i norra Sverige. Detta skulle vara direkt förödande för möjligheterna att upprätthålla en rationell förädlingsindustri i norra Sverige. Fläskproduktionen fungerar i dag som en bas och som en utjämnande faktor inom förädlingsindustrin. Dessutom är norra Sverige ett underskottsområde på fläsk, vilket är ytterligare ett skäl att inte dra undan förutsättningarna för denna produktion. Produktionsstödet bör också fortsättningsvis enligt länsstyrelsens uppfattning utgå för fläsk.

10.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: Vi hälsar arbetsgruppens uppfattning att det även i framtiden skall finnas jordbruk och livsmedelsproduktion i norra Sverige samt förslagen angående glesbygdssstödet med tillfredsställelse. Att jordbruket i Jämtlands län kan överleva under någorlunda rimliga villkor, är inte bara ett länsintresse. — — —

— — — En begränsad nedgång i produktionen skulle i sådan grad minska basen för förädlingsindustrin att enheterna i Östersund skulle tvingas lägga ned. Detta skulle skapa ett regionalpolitiskt problem av avsevärda proportioner.

Vi vill i detta sammanhang erinra om att i tidigare ställningstaganden från riksdagen 1984 års produktionsnivå fastställts som mål för jordbruket i norra Sverige. Denna målsättning bör bestå även om den nuvarande produktionen är lägre.

En revision av områdesindelningen för prisstöd bör ske och kan lämpligen genomföras i anslutning till besluten om den framtida livsmedelspolitiken. Storsjöområdet bör med hänsyn till klimat- och produktionsförhållanden klassas upp.

10.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: — — — Avvecklingen av den interna marknadsregleringen kommer att leda till fallande producentpriser särskilt i Norrlands inland. När jordbruksinkomsten som i huvudsak kommer från animalieproduktion minskar kraftigt kommer också incitamentet att bo kvar i glesbygd att minska. De snabbt ökande transportkostnaderna både vad avser gods- och persontransporter verkar också i negativ riktning sett utifrån glesbygdsbefolkningens synpunkt.

Länsstyrelsen anser att effekterna av den nya jordbrukspolitiken leder till en minskad sysselsättning i glesbygden i Västerbottens län och att det krävs kompletteringar för att mildra effekterna.

Möjligheterna till viss prisutjämning mellan olika mejeriprodukter och fraktbidraget har haft en avgörande betydelse för att upprätthålla produktionen i glesbygden. — — —

För att mildra de negativa effekterna av en avreglering föreslår länsstyrelsen att budgetmedel anvisas för att även fortsättningsvis kunna kompensera i första hand de höga insamlingskostnaderna i länets inland.

— — — Det är enligt länsstyrelsens mening angeläget att det tillskapas möjligheter att ytterligare stödja animalieproduktionen i skogslänen.

— — — Det finns en risk för att eventuell överproduktion vid de stora anläggningarna blir föremål för dumpingtendenser i norra Sverige. Länsstyrelsen anser därför att regeringen bör utarbeta ett regelsystem som kan träda i kraft om en sådan situation uppstår. Förenklad prisutjämning på mjölk och möjlighet till gemensamt ansvar för export för att undvika att Norrland blir en dumpingmarknad för överskott söder ifrån bör vara inslag i ett sådant system.

— — — Åldersfördelningen i norr är klart mera ogynnsam än i övriga delar av landet. — — —

— — — Länsstyrelsen förordar därför att ett särskilt investeringsstöd till jordbruket i norra Sverige inrättas i syfte att underlätta generationsväxlingar och större investeringar.

— — — Länsstyrelsen vill understryka vikten av att de nya stödformer som tillförs det norrländska jordbruket blir värdesäkrade fullt ut. — — —

10.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: I Norrbotten finns livsmedelsindustrin lokaliserad till kustområdet. De långa avstånden till länets inlandsföretag medför relativt höga transportkostnader som i synnerhet drabbar mjölkproducenterna.

En fullständig och snabb avveckling av det interna regleringssystemet medför med stor sannolikhet stora och svåröverskådliga omställningsproblem. — — — Föreslaget investeringsstöd till småskalig förädling ger ingen omedelbar effekt. Av både beredskaps- och regionalpolitiska skäl bör ett särskilt fraktstöd införas i samband med avvecklingen av nuvarande regleringssystem.

Länsstyrelsen anser att tidigare av riksdagen fastställt produktionsmål för Norrland dvs. 1984 års produktion bör eftersträvas.

Norrlandsstödet bör kompletteras med ett stöd som bygger på regionens faktiska produktionskostnader.

Länsstyrelsen föreslår reducerade egenavgifter — — —.

Stöd måste också i fortsättningen kunna lämnas till kombinationsföretag och "mjuka" investeringar i hela länet.

Länsstyrelsen föreslår att glesbygdstödet döpes om till landsbygdstödet.

Länsstyrelsen anser att medlen (100 milj. kr.) kan med fördel överföras från tidigare åtgärdsprogram till glesbygdstödet — — —.

10.58 Delegationen för glesbygdfrågor: — — — Delegationen — — — an-

ser att den ökning av glesbygdssstödet som utredningen föreslår är otillräcklig. Delegationen föreslår att detta höjs med 200 milj. kr. Delegationen vill understryka att det är nödvändigt att stimulera nyföretagande och generationsskiftet inom jordbruket i norra Sverige för att bryta den nuvarande mycket negativa utvecklingen.

Beträffande Norrlandsstödet är det delegationens uppfattning att detta bör vara kvar och att de nuvarande gränserna för stödområdet i huvudsak bör bibehållas. Delegationen anser att de ambitioner som kommer till uttryck i 1984/85 års jordbrukspolitiska beslut om oförändrad produktionsnivå i skogslänen skall gälla. — — — Delegationen anser att kraftfulla insatser är nödvändiga för att restaurera och nyorientera inlandsjordbruket. Satsningar behövs i hela produktionskedjan. — — —

10.68 Hushållningssällskapens förbund: En förutsättning för att lantbruket i Norrlands inland skall överleva om LAG:s förslag genomförs är att lantbrukarna kompenseras för de ökade produktionskostnader man har där. Det gäller bl. a. transportkostnader för mjölk, slakt och förnödenheter. — — — Norrlandsstödet måste dimensioneras så att det blir möjligt att upprätthålla 1984 års produktionsnivå.

10.71 Kooperativa förbundet: KF delar i mycket hög grad utredningens synpunkter att de regionalpolitiska instrumenten måste ha en stor flexibilitet och förmåga att överskrida sektorgränserna — — —.

KF tillstyrker utredningens förslag att glesbygdssstödet nu ökas med 100 milj. kr. till 330 milj. kr./år.

KF stöder LAG:s uttalande att glesbygdssstöd kan utnyttjas för utveckling av småskaliga industrier inom livsmedelsområdet — — — under förutsättning att projekten är ekonomiskt bärkraftiga.

10.72 Landsorganisationen i Sverige: LO anser att det utökade glesbygdssstödet bör stimulera till uppbyggnad av småskalig livsmedelsproduktion. De regionalpolitiskt ansvariga myndigheterna bör aktivt medverka till detta.

Arbetsgruppens underlag vad avser Norrlandsstödet omfattning är emellertid enligt LO:s mening otillräckligt, varför det angivna beloppet efter en mer ingående analys kan behöva justeras.

Arbetsgruppen föreslår att det generella glesbygdssstödet ökas med 100 milj. kr. Gruppen drar också slutsatsen att det bibehållna produktionsstödet till norra Sverige och programmet för landskapsvård tillsammans med ökningen av glesbygdssstödet torde ge en ökning av sysselsättningen i glesbygden. LO finner det glädjande om detta blir fallet, men anser att utredningen inte presenterar ett tillräckligt underlag för en sådan slutsats.

En mer genomarbetad analys av konsekvenserna för sysselsättningen borde ha gjorts i utredningen. — — —

10.73 Landstingsförbundet: Styrelsen tillstyrker att stödet till jordbruket i Norrland bibehålls och att glesbygdssstödet utökas. — — — Stödet bör dock

utformas så att det bättre överensstämmer med den regionalpolitiska prioriteringen av Norrlands inland.

Det utökade glesbygdssstödet föreslås bl. a. användas som investeringsstöd till småskalig förädling. — — — Insatser för att få till stånd sådan produktion är enligt styrelsens uppfattning värdefulla — — —.

10.74 Lantbrukarnas riksförbund: Jordbruksproduktionen i norra Sverige skall genom ett särskilt regionalt prisstöd upprätthållas på minst 1984 års nivå. Härvid skall prisstödet utformas utifrån de faktiska kostnaderna och andra förhållanden som kräver särskilda åtgärder för att uppnå produktionsmålet inom jordbruket i norra Sverige.

LRF föreslår att ett särskilt regionalpolitiskt stöd skall utgå i skogs- och mellanbygder i mellersta och södra Sverige. — — —

Olika gemensamma nyttigheter såsom regionalpolitik, landskapsvård m. m. får inte belasta livsmedelspriserna utan finansieras med särskilda budgetmedel.

— — — LAG:s förslag till utökning av glesbygdssstödet är under alla förhållanden motiverat, men bidrar inte till att förbättra de ekonomiska villkoren för jordbruksproduktionen.

10.76 Småbrukare i Väst: Allt måste göras för att behålla de smågårdar som finns kvar och att underlätta för unga familjer att få köpa dem. Att satsa pengar och resurser här, på stabila sociala miljöer, det tjänar hela samhället på.

Borttagande av förlustavdrag, (kvittningsrätt) försämrade reseavdrag drabbar små- och deltidsjordbrukarna mycket hårt och bör kompenseras på något sätt.

10.80 Svenska lantarbetareförbundet: — — — Norrlandsstödet omfattning är enligt SLF:s mening otillräckligt, varför det angivna beloppet efter en mer ingående analys kan behöva justeras. Här bör bl. a. särskilt beaktas transportkostnader inom mejerinäringen.

— — — SLF finner det glädjande om glesbygdssstödet ger en ökning av sysselsättningen i glesbygden men anser att utredningen inte presenterar ett tillräckligt underlag för en sådan slutsats.

10.82 Svenska naturskyddsföreningen: Naturskyddsföreningen är kritisk till den nuvarande utformningen av Norrlandsstödet. — — — Därför bör en förändring av Norrlandsstödet till ett kombinerat stöd till areal och till vall-foderkonsumerande djur övervägas, för att stimulera sådan djurproduktion som baseras på den regionala foderproduktionen.

10.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: SLIM delar utredningens uppfattning att regionalpolitiken inte bör betalas över matpriserna utan över statsbudgeten.

10.89 Tjänstemännens centralorganisation: För att stödja mjölkproduk-

tion i glesbygd kan ett visst regionalpolitiskt motiverat transportstöd vara motiverat. Detta bör dock administreras skilt från mejerinäringen.

Effekterna för industri- och insatsleverantörer av en ny jordbrukspolitik är svårbedömbara. Rent allmänt kommer att krävas en viss produktionsneddragning, eftersom förädlingsindustrin i allt väsentligt är dimensionerad för att ta hand om hela den svenska råvaran. En koncentrationsprocess med nedläggningar av driftsenheter och hela företag torde bli följden.

Vissa regioner kan drabbas ganska hårt av denna utveckling, exempelvis Gotland och västra Blekinge/östra Skåne, men också vissa under normala konjunkturer relativt sysselsättningssvaga orter i norra och mellersta Sverige. För sådana regioner och orter kan det komma att behövas vissa särskilda regionalpolitiska insatser.

11 Mejeriprodukter

11.9 Riksantikvarieämbetet: Mejeriföretagen i Gotlands, Kalmar, Kronobergs, Jönköpings, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs och Jämtlands län har väsentligen medverkat till att landskapets nuvarande grad av öppenhet kunnat bibehållas. En försämrad lönsamhet för dessa företag inger mycket stor oro.

11.10 Lantbruksstyrelsen: En avveckling av marknadsregleringar medför en minskad efterfrågan på mjölk från mejerierna. Priset kommer att pressas ner mer än som motsvaras av sänkta foderpriser. Prisutvecklingen på lång sikt blir beroende av mejeriernas prissättning på mjölkråvaran och på effekterna av det föreslagna mjölkpensionssystemet.

Mjölkbondens främsta möjlighet att möta ett lägre pris är att sänka kostnaderna. Prisrelationerna mellan spannmål och vallfoder kan väntas förändras till spannmåls fördel. Inom spannmålsodlingen kan kostnaderna väntas sjunka. — — — Bete kan väntas bli billigare på åkermark. Därigenom kan sämre naturliga betesmarker konkurreras ut, om inte stöd för fortsatt betning utgår.

Behovet av enkla och billiga byggnader för mjölkkor, kalvar och rekryteringsdjur kommer att öka. Möjligheterna härvidlag begränsas dock av skärpta djurskyddsföreskrifter och av arbetsmiljöskalet.

På lång sikt finns anledning att räkna med något lägre pris på mjölk som en följd av lägre foderkostnader om marknadsregleringarna tas bort. I första hand kan en prissänkning på foder förutses i slättbygderna och andra områden med betydande spannmålsodling. Mjölkproduktionen måste efter några år tillföras nya produktionsresurser, bl. a. byggnadskapital till följd av förslitning och nya djurskydds- och arbetsmiljökrav. Med de byggnadskostnader som råder och som kan förväntas framöver kan mjölkpriset inte falla nämnvärt om produktionen skall kunna konkurrera om nya resurser. — — —

Flera lantbruksnämnder redovisar oro och osäkerhet om mjölkproduktionens utveckling. Det är främst nämnderna i Småland, Västergötland

och Norrland, dit för närvarande drygt hälften av landets mjölkproduktion är lokaliserad, som slår vakt om en fortsatt produktion.

Flera lantbruksnämnder, även i slättbygds-län anför stark tveksamhet till en fullständig avveckling av mjölkregleringen. — — —

Enligt lantbruksstyrelsens bedömning kommer en avreglering att påskynda storleksrationaliseringen inom mjölkproduktionen i samband med nyinvesteringar. En viss förskjutning av produktionen från glesbygder och skogsbygder till centralt belägna bygder med goda avsättnings- och produktionsförutsättningar kan också förutses. En utveckling av kontraktsproduktion kan komma att på längre sikt medverka till en stabilisering av marknaden.

Lantbruksstyrelsen anser att marknadsregleringen på mejeriområdet bör kunna avvecklas på sikt. En avreglering kan dock inte ske på det sätt som arbetsgruppen föreslår. I ett första steg bör den interna regleringen förenklas. Även en förenkling innebär emellertid stora krav på förändringar och anpassning av mjölkproduktionen och mejerinäringen. En omfördelning av gränsskyddet för olika mejeriprodukter måste ske. Tid måste även ges för nödvändig anpassning. En förenklad eller helt avvecklad intern reglering förutsätter kraftfulla åtgärder för att minska resurserna i mjölkproduktionen. Systemet med mjölkpension för producenter äldre än 60 år måste därför finnas kvar under omställningsperioden. Vid en avreglering enligt arbetsgruppens förslag måste mjölkpensionssystemet kompletteras med åtgärder som även omfattar yngre producenter.

11.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Totalt kan minskningen av antalet kor hamna mellan 60 000—100 000 kor. Räknat på medelstora mjölkko-besättningar motsvarar det 3 000—5 000 producenter. — — —

De flesta mjölkproducenterna kommer till följd av avregleringen att hamna i en annan planeringssituation. Förmodligen kommer man att få styra sin produktion utifrån de villkor som kommer att gälla för vilken total mängd mjölk man får leverera enligt uppgörelser med mottagande mejeri och hur den skall vara fördelad i tiden. — — — Den nya planeringssituationen kan även resultera i att utnyttjandet av befintliga resurser, t.ex. ladugårdar, påverkas. Ledigt utrymme kan komma att fyllas med djur för köttproduktion osv.

Vissa mjölkproducenter kan om de blir leverantörer för produktion av mjölkprodukter med speciella krav på mjölkråvaran få bedriva sin produktion med vissa restriktioner vad gäller vilka fodermedel som får användas.

I mejeriindustrin kommer vid avvecklingen av den interna marknadsregleringen att framträda överkapacitet i främst torrmjölk- och matfettstillverkningen, eftersom överskottet på mjölk i huvudsak exporteras i form av torrmjölk och smör. — — — Utvecklingen för mejerier med osttillverkning är svårare att bedöma. Genom att utjämningssystemet avskaffas kommer ostpriserna att få höjas, vilket bör leda till att konsumtionen av ost minskar och därmed framträder överkapacitet vid ostmejerierna. Samtidigt gäller att nuvarande import av ost täcker över 10 % av konsumtio-

nen. Om de svenska osttillverkarna lyckas ta över marknadsandelar från importosten kommer överkapaciten inte bli så stor.

Inom mejeriområdet kan en avveckling av den interna marknadsregleringen förväntas påskynda fusioner, andra former av samverkan och strukturrationaliseringar. — — —

Vidare kommer de mejeriföretag som, när utjämningssystemet avskaffats, får försämrade betalningsförmåga att söka förbättra sitt läge genom att samarbeta eller gå samman med andra för att uppnå fördelar på områden där man kompletterar varandra. — — — För att nå ökad kostnadseffektivitet kommer mejeriföretag att tvingas differentiera priserna till leverantörerna i relation till de merkostnader de står för. — — —

För mjölkproduktionen gäller att ca 33 % av mjölkarna finns i Götalands skogsbygder och ca 8 % i mellersta Sveriges skogsbygder. Under förutsättning att Norrland skyddas från minskning av mjölkproduktionen genom s. k. Norrlandsstöd kan man förvänta att minskningen av mjölkproduktionen i första hand kommer att ske i de först nämnda områdena. — — — Vid nedläggning av mjölkproduktionen kan det i en del fall bli aktuellt att gå över till att driva självrekryterande nötköttsproduktion.

För både mjölk- och nötköttsproduktionens framtida lokalisering gäller att det föreslagna stödet till landskapsvård kan komma att påverka var produktionsminskningen kommer att äga rum. — — —

I fråga om utjämningssystemet för mjölk föreslår JN en förlängd övergångsperiod om tre år. Härvid kan ett förenklat system utnyttjas. Konstruktionen kan vara att de interna avgifterna successivt avtrappas med en tredjedel per år.

11.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD tillstyrker avskaffandet av utjämningssystemet för mjölk. Det bör ske på sådant sätt att näringen ges rimlig tid för omställning. KD föreslår att man avvaktar med den föreslagna omfördelningen av gränsskyddet, som skulle innebära kraftiga prishöjningar på ost och mjölkpulver, något som kan vara tveksamt från konsument synpunkt.

11.17 Statens industriverk: — — — Vad avser mejerinäringen och slopan det av utjämningssystemet förefaller enligt SIND utredningen ha underskattat de negativa effekterna i Norrlands inland. — — — Ytterligare överväganden förefaller därför angelägna innan beslut fattas, så att effekterna av förslaget kan belysas mer ingående.

11.23 Näringsfrihetsombudsmannen: LAG föreslår — — — att det gränsskyddade priset på de enskilda mejeriprodukterna justeras för att bidra till en utjämning av lönsamheten hos dessa. — — — NO ställer sig tveksam till om man på detta sätt skall skydda en i dag subventionerad produkt. Den svenska osten möter en endast obetydlig konkurrens, och NO finner det angeläget att det kommer ut ett mera varierat utbud på marknaden. Av betydelse för de avvägningar som här måste göras är att gränsskyddet under ett övergångsskede har formen av införselavgift så att korrigeringar kan göras om utvecklingen blir otillfredsställande.

11.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: — — — Länsstyrelsen vill hänvisa till vad Lantbrukarnas länsförbund i Östergötland anfört beträffande behovet av en lämplig ordning att hantera effekterna för glesbygdsproducenterna av en avreglering av mjölkproduktionen.

11.37 Länsstyrelsen i Jönköpings län: — — — Enligt länsstyrelsens mening måste mjölkproduktionen på sydsvenska högländet bli föremål för särskilda åtgärder.

Om den föreslagna avregleringen genomförs fullt ut uppstår ett allvarligt hot för länets mjölkproducenter. — — —

— — — Länsstyrelsen föreslår två åtgärder. En bibehållen internreglering på mjölkområdet som gynnar mjölkproducenter i Jönköpings län och i jämförbara regioner. Ett arealbidrag för vall- och betesmarker som ersättning för jordbrukarnas arbete med det öppna landskapet.

11.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Ett snabbt slopande av prisutjämningsystemet inom mejerinäringen skulle få allvarliga konsekvenser för Kalmar län. — — — Länsstyrelsen vill därför föreslå att förslaget från Svenska mejeriernas riksförening till förenklat prisutjämningsystem läggs till grund för en successiv marknadsanpassning.

11.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: — — — Vi kan inte inse varför jordbruksnäringen skall fräntas möjligheten till en viss intern prisutjämning mellan olika delar av landet beroende på olika produktslag. Utan en fortsatt utjämning bedömer vi att risken är stor för nedläggning av något av de tre produktionsanläggningarna på Gotland.

11.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: — — — Det är i framtiden viktigt av beredskaps- och miljöskäl att ha en decentraliserad mjölkproduktion. En avveckling av mjölkregleringen förutsätter enligt länsstyrelsens mening en omförhandling av gränsskyddet för olika mejeriprodukter och att denna omfördelning accepteras av GATT. — — — Länsstyrelsen föreslår att mjölkregleringen eller något liknande system bibehålls tills gränsskyddet omförhandlats.

11.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Det är viktigt att en intern mjölkreglering med ett tillräckligt gränsskydd bibehålls tills vidare för att ge svensk mjölkproduktion motsvarande förutsättningar som gäller inom norra EG-området.

Inom mjölkproduktionen bör det, enligt länsstyrelsens mening, finnas möjligheter att utjämna de variationer i avräkningspriset som uppstår till följd av produktionens lokalisering i förhållande till konsumtionsorten samt mejeriets eller mejeriföreningens förädlingsinriktning. På samma sätt måste en gemensam exportfinansiering bibehållas tills vidare för att undvika en kraftigt minskad lönsamhet för mjölkproducenterna.

11.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Länsstyrelsen anser att en avveckling av prisutjämningsystemet på mjölk kan få starkt negativa konsekven-

ser för mjölkproduktionen i länet och därmed på sysselsättning i dessa områden.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

11.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: — — — Man bör vara öppen för att mejerierna via sin interna prissättning och produktmix på informell väg kan förhindra utslagning av företag och därmed högre monopolisering.
— — —

11.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: Möjligheterna till viss prisutjämning mellan olika mejeriprodukter och fraktbidraget har haft en avgörande betydelse för att upprätthålla produktionen i glesbygden. — — —

För att mildra de negativa effekterna av en avreglering föreslår länsstyrelsen att budgetmedel anvisas för att även fortsättningsvis kunna kompensera i första hand de höga insamlingskostnaderna i länets inland.

— — — Det är enligt länsstyrelsens mening angeläget att det tillskapas möjligheter att ytterligare stödja animalieproduktionen i skogslänen.

— — — Det finns en risk för att eventuell överproduktion vid de stora anläggningarna blir föremål för dumpingtendenser i norra Sverige. Länsstyrelsen anser därför att regeringen bör utarbeta ett regelsystem som kan träda i kraft om en sådan situation uppstår. Förenklad prisutjämning på mjölk och möjlighet till gemensamt ansvar för export för att undvika att Norrland blir en dumpingmarknad för överskott söder ifrån bör vara inslag i ett sådant system.

11.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Vi förutsätter att — — — möjligheter till en fortsatt utbyteshandel skall bibehållas. — — —

Det är att förvänta att ett fullständigt slopande av den interna prisutjämningen per den 30 juni 1991 kommer att medföra betydande konsekvenser för såväl producenter som mejerier. Dessa konsekvenser är i vissa hänseenden så omfattande, att det enligt vår mening är tveksamt om ett slopande av marknadsregleringen kan genomföras med så kort varsel i ett steg.
— — —

11.68 Hushållningssällskapens förbund: Förbundet anser det vara ett oeftergivligt krav att ett, av mjölkleverantörerna, gemensamt finansierat exportssystem blir lagligt möjligt även i fortsättningen. — — —

Förbundet delar LAG:s åsikt att nuvarande prisutjämningsystem för mjölk och mjölkprodukter utvecklats till ett komplicerat och svårbegripligt regelverk. En förenkling är angelägen. Förbundet stöder därför SMR:s förslag om ett radikalt förenklat system. — — —

11.71 Kooperativa förbundet: KF tillstyrker LAG:s förslag att utjämningsystemet inom mejeriindustrin avvecklas.

— — — KF hyser tveksamhet mot förslaget att bryta ut frågan om gränsskyddets storlek för mejeriprodukter och i särskild ordning fastlägga detta i ett regerings- eller riksdagsbeslut.

— — — Följden av LAG:s förslag kan bli att ett höjt gränsskydd för ost blir helt prohibitivt medan ett sänkt gränsskydd för mjölk inte nämnvärt

sänker mjölkpriset. Ett högre gränsskydd för smör kommer att minska i betydelse genom den friare konkurrensen från margarinet.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

11.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — Det är ett starkt fördelningspolitiskt och konsumentintresse att utjämningssystemet inom mejerinäringen avskaffas så att priserna bättre kan återspegla produktionskostnaderna och att den interna subventioneringen av olika varor upphör.

— — — LO inser att en omedelbar avveckling av utjämningssystemet kommer att få stora och delvis oförutsägbara konsekvenser. Därför är det önskvärt att mejerinäringen, under övervakning av jordbruksnämnden, ges ett ansvar för att under ordnade former genomföra omställningen till de nya förutsättningarna.

11.74 Lantbrukarnas riksförbund: För de ca 35 000 jordbruksföretag, som kan betraktas som heltidsföretag, har ca 23 000 mjölkproduktion. Vid heltidsföretagen finns 95 % av alla mjölkkor, knappt 80 % av övriga nötkreatur och 85–90 % av alla svin. Mjölkproduktion är således den dominerande driftsformen bland heltidsföretagen. Analyser visar dels att mjölkproducenterna är mera beroende av lantbruket för sin försörjning än andra lantbrukare, dels att lönsamheten är mycket beroende av mjölkintäkterna. För det genomsnittliga mjölkföretaget leder en sänkning av mjölkpriset med 10 % till att den taxerade inkomsten från jordbruksfastighet sjunker med nära 45 % och den totala taxerade inkomsten med 30 %.

Mjölkproduktionen ställer dessutom krav på dagliga, tidsbundna arbetsinsatser. Möjligheten att utföra deltidsarbete utanför företaget är därför begränsade. LAG:s förslag att mjölkproducenterna skall kompensera sänkta produktpriser genom att bredda inkomstbasen är inte bara verklighetsfrämmande utan direkt utmanande för en yrkesgrupp vars årsarbetstider i de flesta fall redan är mycket längre än vad som är normalt.

I Norrland utgör mjölkföretagen den helt dominerande företagsformen bland heltidslantbrukare. Ca 90 % av heltidsföretagen baseras på mjölkproduktion. För de flesta är också mjölkproduktion baserad på eget vallfoder den enda realistiska driftsinriktningen.

LAG utgår från att det särskilda prisstödet till mjölk i norra Sverige skall bibehållas. Den prissänkning av grundpriset som förslaget ofrånkomligen leder till drabbar dock självfallet också producenterna i denna del av landet. Vi vill särskilt understryka behovet av åtgärder för att upprätthålla den åsyftade produktionsnivån i norra Sverige. Rent allmänt sker utslagningen i första hand av producenter i glesbygd, med långa transportavstånd. Efterhand kommer kvarvarande produktion att koncentreras till slättbygderna och regioner nära större befolkningscentra, där det finns avsättning för konsumtionsmjölk. En sådan utveckling skulle få stora regionalpolitiska konsekvenser och innebära en snabb och långtgående nedläggning av mjölkproduktionen i Norrland och därmed av jordbruksnäringen som helhet. LRF vill här fästa uppmärksamheten på att LAG direkt uttalar att det inte innebär någon nackdel om produktionen koncentreras till kustlandet och Storsjöbygden.

Den nuvarande exporten av mjölkprodukter beräknas till ca 12 % av

invägningen. För att klara den svenska marknaden även med hänsyn till säsong- och regionala variationer krävs en marginal på ca 5 %. Sett från denna utgångspunkt är överskottet för närvarande ca 7 %. Ett slopande av utjämningsystemet som LAG föreslår innebär mycket kraftiga prisändringar. Totalkonsumtionen av mejeriprodukter kommer att minska kraftigt. Den största minskningen kommer att drabba osten. Denna effekt har vid lantbruksuniversitetet beräknats till ca 15 %. LAG har angett 10–15 %. Lägg denna effekt ovanpå nuvarande överskott blir totaleffekten en minskning på ca 25 % vilket motsvarar ca 140 000 kor vid normavkastning. I praktiken kan effekten bli ännu större genom att produktionen måste anpassas till en nivå under full självförsörjning.

I sina diskussioner om livsmedelsberedskapen har LAG räknat med att 450 000 kor är tillräckligt. Det är en minskning i förhållande till dagsläget med 20 %.

LAG:s egna förslag kan dock leda till ett betydligt lägre antal kor. I LUI:s utvärdering av LAG:s förslag anges att förslaget leder till ett koantal mellan 390 000 och 435 000. I nuläget är antalet mjölkkor ca 550 000.

I tidigare refererade konsekvensanalys har beräknats att LAG:s förslag leder till att avräkningspriserna på mjölk till en början kommer att sjunka till under hälften av dagens priser. Det saknas erfarenheter av hur en så drastisk lönsamhetsförsämring verkar, men givet är att utslagningen blir snabb och att många producenter skulle drabbas av personlig konkurs. Hur många av dagens producenter som överlever som lantbruksföretagare tills priserna går upp igen är omöjligt att bedöma.

I sammanhanget vill LRF något kommentera LAG:s förslag angående olika mejeriprodukter. Det innebär att priset på k-mjölk och grädde sänks kraftigt. Som kompensation skulle gränsskyddet för ost, mjölkpulver och smör höjas. LAG utgår från att också priset på smör höjs motsvarande.

Först bör understrykas att en sådan omfördelning av gränsskyddet är oacceptabel. De prisökningar på k-mjölk som tillerkänts mjölkproducenterna kan inte bytas ut mot t. ex. höjt smörpris. På matfettsmarkanden är konkurrenssituationen mot margarin den centrala frågan. Priset måste avvägas så att ersättningen för det smör som blir över vid tillverkningen av k-mjölk, ost och mjölkpulver maximeras. Det är då inte säkert att hela gränsskyddet blir utnyttjat i alla lägen. Som nämnts är efterfrågan på smör mycket priskänslig.

LAG:s funderingar kring begreppet mottagningsplikt visar bristande insikter i de grundläggande principerna för kooperativ samverkan. Om mejerierna i varje enskilt fall skulle ta ut den verkliga kostnaden för insamlingen av mjölk skulle stora producentgrupper tvingas upphöra. LAG:s tanke att sänkta fastighetspriser på sikt skulle lösa detta problem visar också brist på verklighetskontakt. I dessa skogsbygder överstiger inte värdet av åker skogsmarksvärdet.

LRF/SMR har redovisat ett förslag till förenklat utjämningsystem vilket också är ett steg i en önskad utveckling att internt avreglera inom jordbrukssektorn. Förslaget innebär att avgift endast skall tas ut på k-mjölk och grädde. I övrigt slopas avgifterna. Avgifterna förutsätts bli utnyttjade för en gemensam exportfinansiering och eventuella återstående

medel avses bli utbetalade lika på all invägd mjölk. Om framtida prishöjningar för att kompensera ökade kostnader i huvudsak läggs på ost och mjölkpulver kan avgifterna successivt sänkas och systemet på sikt avvecklas. Den gemensamma exportfinansieringen kan dock i så fall kräva en avgift på all invägd mjölk. — — —

Det förenklade utjämningsystemet bör utvärderas inom en femårsperiod.

Den nuvarande exportfinansieringen anser LRF är nödvändig att bibehålla. Ett borttagande av exportfinansieringen skulle innebära en mycket kraftig sänkning av avräkningspriserna. — — —

11.80 Svenska lantarbetareförbundet: — — — SLF inser att en omedelbar avveckling av utjämningsystemet inom mejerinäringen kommer att få stora och delvis oförutsägbara regionala konsekvenser. Därför är det önskvärt att mejerinäringen, under övervakning av jordbruksnämnden, ges ett ansvar för att under ordnade former genomföra omställningen till de nya förutsättningarna och att möjlighet ges till regionvis prisutjämning mellan de olika produkterna mjölk, smör och ost.

11.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: — — — En förenklad mjölkreglering måste även fortsättningsvis finnas kvar — — —.

11.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Utjämningsystemet för mejeriprodukter bör avvecklas.

Den kostnadsstruktur som för närvarande föreligger inom mejerinäringen är en effekt av regleringen. Vilken kostnadsstruktur som uppstår efter avregleringen avgörs av konkurrensen på marknaden.

En förändring av lönsamheten mellan olika produkter efter en avreglering är med andra ord en strukturfråga och inte en fråga för myndigheter eller för lagstiftning enligt SLIM.

Utredningens förslag, att det gränsskyddade priset på de enskilda mejeriprodukterna justeras för att bidra till en utjämning av lönsamheten hos dessa, avvisas därför bestämt av SLIM. Ett absolut krav för en avreglering är att gränsskyddet inte får höjas, inte på något område. — — —

11.89 Tjänstemännens centralorganisation: Enligt TCO:s mening talar framför allt folkhälsoskäl, men även ekonomiska argument för att en intern mjölkreglering inte bör förekomma i framtiden. Omställningen till ett internt avreglerat system måste dock få ta viss tid. Gränsskyddet bör givetvis successivt anpassas till de nya konkurrensförutsättningarna för olika produkter.

12 Kött

12.9 Riksantikvarieämbetet: Den minskning av mjölkproduktionen som antyds motsvarar 85 000 mjölkkor. Att öka betningen är en absolut nödvändighet för landskapsvården. Även om köttproduktionen skulle öka,

som utredningen antar, måste det dock allvarligt befaras att sänkta foderpriser kommer att göra det ekonomiskt fördelaktigt att tvärtom minska betets och det egenproducerade fodrets roll i kött- och mjölkproduktionen. — — — För att motverka utvecklingen krävs ett regionalt stöd till mjölk- och köttproduktion i skogsbygderna.

12.10 Lantbruksstyrelsen: Minskar mjölkproduktionen med storleksordningen 75 000 kor kommer underlaget för köttproduktion från mjölkkraskalvar att minska med ca 15 milj. kg. Sker en snabb neddragning av antalet kor kommer köttutbudet temporärt att öka.

För att kompensera bortfallet av 15 milj. kg. kött från mjölkkraskalvar behövs en fördubbling av den självrekryterande köttproduktionen. Med tanke på att det tar ganska lång tid att expandera köttproduktionen genom självrekryterande djur måste risken för prissänkning bedömas som liten. Några större förändringar av företagsstrukturen inom köttproduktionen kan inte förutses men en viss utveckling mot ökad extensiv produktion kan ske bl. a. vid deltids- och fritidsföretagen. — — —

Lönsamheten inom självrekryterande köttproduktion är låg men kan förbättras om foderkostnaderna sjunker. Det föreslagna landskapsvårdsstödet omfattning och principerna för dess fördelning kommer att få betydelse för denna produktionsgren.

Specialiserad köttproduktion kommer att ställas inför stora omställningsproblem. Utbudet av kalvar kommer att minska. Produktionen bygger nu på utnyttjande av spannmål. Enligt de nya djurskyddsföreskrifterna föreskrivs att vallfoder skall ingå med en viss del i fodret. Detta innebär längre uppfödningstid och ofta investeringar i vallskördeteknik.

Efter en avreglering kan produktionen av fläsk väntas minska något så att den i stort sett motsvarar eller något understiger efterfrågan inom landet. Samtidigt kan partipriset sänkas tack vare lägre exportkostnader. Att spannmålspriset sjunker blir positivt för lönsamheten. Detta medför att avräkningspriset kan sänkas varigenom konsumtionen ökar och en jämvikt mellan utbud och efterfrågan uppnås inom landet. Detta förutsätter antagligen också någon form av kontraktsproduktion.

12.13 Statens jordbruksnämnd: — — — En avveckling av den interna marknadsregleringen och därmed möjligheten till bidrag vid export försvårar utbyteshandeln (bl. a. kött och fläsk). Att även fortsättningsvis ge exportbidrag för utbytesexport är enligt JN:s uppfattning dock inte förenligt med förslaget om avveckling av den interna marknadsregleringen. Jämfört med vissa andra områden är det inte heller i lika hög grad motiverat att mildra konsekvenserna inom fläsk- och köttproduktionen genom att under en övergångsperiod behålla exportbidragen.

På gris- och nötköttsområdena kan man räkna med att de inhemska prisrelationerna kommer att ändras så att de mindre ädla detaljerna blir relativt sett billigare. Det leder i sin tur till att utbytesimporten till största delen kommer att upphöra och förbättra balansläget för grisköttets del.

Det är dock troligast att en viss minskning av den totala grisköttproduktionen kommer att äga rum varvid slaktsvinsproducenter slås ut i

områden med sämst förutsättningar för odling av fodersäd. Vidare kommer slaktsvinsproduktionen att än mer koncentreras till större företag för att man fullt ut skall kunna utnyttja stordriftsfördelar både på inköps- och leverantörssidan. — — —

När exportbidragen slopas uppkommer relativt den inhemska efterfrågan i första hand ett överskott på framdelskött. Priserna på sådant kött kan därmed förväntas falla mer än priserna på de ädlare detaljerna från bakdelskött — — —

Konsumtionen kan därmed förväntas öka av framdelskött relativt bakdelskött. — — —

Förmodligen kommer på lång sikt (efter att mjölkkoantalet stabiliserats på en ny nivå) den totala produktionen av nötkött att bli något lägre än i dag. — — —

I dag kommer ca 90 % av nötköttsproduktionen från kor och kalvar som faller på mjölkproduktionen. Då det är troligt att mjölkkostammen kommer att minska betydligt måste bortfallet täckas upp genom självrekryterande nötköttsproduktion. Om det blir fallet eller inte kommer att bero på hur lönsamheten i sådan produktion kommer att bli när den interna marknadsregleringen avvecklats. — — — Vid en minskning av mjölkkostammen med 60 000 — 100 000 kor kommer antalet köttkor att behöva öka ungefär lika mycket för att det på sikt skall ge samma totala nötköttsproduktion som i dag. Intresset för att utöka kommer att påverkas av hur areal som tas bort ur spannmålsproduktionen kommer att användas. Möjligheten till betesdrift på åkermark och extensivt använda arealer för vallfoder kan komma att verka positivt från lönsamhetssynpunkt. — — —

— — — Ett borttagande av den interna marknadsregleringen återverkar inte direkt mot får- och lammsektorn utan i stället indirekt via de effekter som uppkommer från konkurrerande köttslag. Räknar man på effekterna av sänkta foderpriser framträder får- och lammkött som ett köttslag där prissänkningen kan bli som allra störst. Mycket av produktionen bedrivs dock på extensiva marker där foderkostnaderna redan är låga. — — — Å andra sidan försvinner de subventioner som utgår genom nuvarande pristillägg. — — — Totalt sett leder detta till att får- och lammköttpriserna för konsument förmodligen kommer att stiga något. Samtidigt blir konkurrerande köttslag billigare genom att den interna marknadsregleringen avvecklas. Det skulle i så fall tala för att produktionen kommer att minska. Vidare kommer produktionen av får och lamm troligen att förskjutas från bygder som är svaga till de som är starka ur växtodlingssynpunkt och med överskott på åkermark. — — —

För närvarande råder balans mellan produktion och konsumtion på fågelköttområdet. Ett borttagande av den interna marknadsregleringen och exportbidragsmöjligheten har således ingen omedelbar effekt. Även för denna sektor gäller naturligtvis att nya prisförhållanden gentemot konkurrerande köttslag kan ge upphov till över- eller underskottstenden- ser.

Man kan förvänta sig att ett genomförande av LAG-rapportens förslag kommer att påskynda sammangåenden mellan slakteriföretag och strukturrationaliseringar i slaktsektorn. — — —

— — — Nedläggning av nötslakterier kombinerat med strukturrationaliseringar är att vänta.

Slakten av får och lamm är nästan helt koncentrerad till fyra månader på hösten. Vidare är det från ekonomisk synpunkt en liten del i slakteriernas verksamhet. Omstruktureringen av slakterier med får och lammslakt kommer att styras av villkoren för svin- och nötslakten.

— — — En avveckling av den interna marknadsregleringen kommer inte att skapa särskilt stora balansproblem inom fjäderfäsektorn. Trycket på att göra strukturändringar kommer, åtminstone den första tiden, inte att vara direkt stort. — — —

— — — Andelen grisköttsproduktion i Norrland är endast 3% och i mellersta Sveriges skogsbygder 1,5%. I Götalands skogsbygder finns 17%. Framträder ett behov av minskning på svinsidan kommer den troligen att äga rum i nämnda skogsbygder.

12.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: För fläskproduktionen bedöms en marknadsreglering tills vidare genom slakteriorganisationerna vara tillräcklig för att möjliggöra nödvändiga lagerhållningar m. m. för en avvägd inhemsk produktion av ungefär nuvarande omfattning.

12.52 Länsstyrelsen i Gävleborgs län: — — — Utredningen menar att fläskproduktionen har ett begränsat beredskapsintresse. Vi anser emellertid att det vore olyckligt om fläskproduktionen försvann från vårt län dels för tillförseln av färskt närproducerat fläsk, dels för att skapa underlag för de slakterier som finns i dag. Risk finns annars för att något eller några av dessa slås ut, vilket i sin tur kan verka negativt på jordbruksproduktionen i stort. Den ensidighet som präglar vårt jordbruk skulle dessutom ytterligare accentueras.

12.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Vi tolkar det som att utredningen finner det lämpligt att fläskproduktionen upphör i norra Sverige. Detta skulle vara direkt förödande för möjligheterna att upprätthålla en rationell förädlingsindustri i norra Sverige. Fläskproduktionen fungerar i dag som en bas och som en utjämnande faktor inom förädlingsindustrin. Dessutom är norra Sverige ett underskottsområde på fläsk, vilket är ytterligare ett skäl att inte dra undan förutsättningarna för denna produktion. Produktionsstödet bör också fortsättningsvis enligt länsstyrelsens uppfattning utgå för fläsk.

12.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Det är angeläget att den utbyteshandel som för närvarande förekommer med nötkött även fortsättningsvis kan upprätthållas av såväl konsument- som handelspolitiska skäl. — — —

12.68 Hushållningssällskapens förbund: — — — Ett ökat NOLA-bidrag är positivt. En effekt som dock bör beaktas är att detta kommer att förtrycka den "fria marknaden" högst avsevärt vad gäller nötkött och fårkött. — — — NOLA-bidraget blir i praktiken en köttsubvention till konsumenten.

terna. Kostnaden för det öppna landskapet bärs helt av lantbruket, men omfördelas inom kåren med hjälp av NOLA.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

12.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG säger att får- och lammproduktionen inte påverkas nämnvärt på kort sikt. LRF har en annan mening. Sedan lång tid utgår ett pristillägg för får- och lammkött, som för närvarande uppgår till ca 6 kr./kg. Ett betydande stöd lämnas också i form av lagringsstöd. Lammslakten är koncentrerad till en kort period. Utan lagringsstöd skulle marknaden översvämmas av lammkött och prisnivån pressas ner. Gränsskyddet blir då av föga värde. Om inte andra stödåtgärder sätts in blir fårskötseln en av de första produktionsgrenar som slås ut om LAG:s ekonomiska kriterier blir avgörande. Redan nuvarande prisnivå innebär att får- och lammkött är på stark nedgång.

Lammproduktionen är ingen stor näringsgren, men den bedrivs merendels i våra svagaste jordbruksbygder och har därför speciellt värde. En genomsnittsbesättning består av ca 16 får och 25 lamm. Ca 55 % finns vid enheter med 2–20 ha åker. I Götalands skogs- och mellanbygder och mellersta Sveriges skogsbygder finns ca 60 % av alla får.

Höjt gränsskydd för att kompensera pristillägget är ingen realistisk lösning. LRF utgår från att pristillägget, som är tillförhandlade medel skall vara kvar även i fortsättningen. LRF föreslår dessutom att en särskild stimulans bör utgå baserat på antal moderdjur, bl.a. med hänsyn till landskapsvårdande insatser.

I sammanhanget bör också anpassningsproblemen tas upp. Ett genomförande av LAG:s förslag skulle tvinga fram en kraftig reduktion av koantalet. Eftersom LAG, i motsats till alla tidigare utredningar, inte tillmätt mjölkproduktionen något speciellt beredskapsvärde, finns knappast någon nedre gräns för produktionen. Vid en utslaktning tillförs marknaden stora kvantiteter kött. Utan möjligheter till finansiering av exporten skulle enligt LAG:s förslag priset pressas ned mot VM-prisnivå. Näringen får därför ut ett lågt pris inte bara på den del av slakten som måste exporteras utan också på resten. Denna aspekt har inte berörts av LAG.

LRF vill särskilt framhålla att kontraktsskrivning inte är en praktiskt genomförbar väg att åstadkomma balans på marknaden. Det skulle förutsätta ett system som varken är önskvärt eller möjligt med den struktur som branschen har. Svinproduktionen är inte jämförbar med slaktkycklingbranschen, där vi har ett fåtal mycket stora producenter och ett litet antal slakterier. Där är en central planering möjlig också tack vare de speciella kraven på djurmaterialet. Det är slakteriföretagen som helt styr produktionsomfattning.

LRF vill understryka att en finansiering av kött- och fläskexporten måste kvarstå så länge andra länder har motsvarande regler. — — — Exporten bör finansieras med införselavgifter och slaktdjursavgifter. Ett system för exportfinansiering bör dock utformas så att producenterna får tydliga signaler så att produktionskapacitet inte byggs upp för olönsamma överskott. En produktion utöver utrymme för säsongmässiga variationer och utbyteshandel är med nuvarande utveckling på världsmarknaden inte önskvärd. — — —

En översyn bör vidare ske av köttregleringen. Detaljregleringar bör tas bort. Kvar bör i princip endast vara ett system för att finansiera exporten.

LRF föreslår också att en ökad utbyteshandel av kött och fläsk kan ske. Finansieringen bör ske genom att införselavgifter från motsvarande import tillförs köttregleringen.

12.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: — — — En förenklad köttreglering måste även fortsättningsvis finnas kvar — — —.

12.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Som en temporär övergångsåtgärd, bör stöd ges till begränsad export av vissa kött detaljer.

13 Ägg

13.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Framtiden för äggnäringen är mycket starkt påverkad av ändrade djurskyddsbestämmelser. — — —

Om effekterna av de ändrade bestämmelserna leder till en balanserad marknad är det av liten betydelse att möjligheterna till intern marknadsreglering och exportbidrag avskaffas.

De kommande åren väntas överskotten av ägg minska och enligt vissa prognoser helt försvinna. Detta gör att framtiden för torkerierna är osäker, oavsett om LAG:s förslag om en avveckling av den interna marknadsregleringen genomförs eller inte. — — —

13.74 Lantbrukarnas riksförbund: För ägg föreslår LRF att en exportfinansiering kan ske. — — — Ett högsta belopp för exportfinansiering kan övervägas. Packeribidraget föreslås tas bort i syfte att förenkla regleringen.

14 Spannmål

14.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Lantbruksstyrelsen anser att statens inlösenkyldighet för spannmål bör finnas kvar under en period intill dess marknaden har stabiliserats. — — — Det temporära inkomststöd som föreslagits anser styrelsen bör omfatta en övergångsperiod på — — — lämpligen fem år.

Efter en genomförd avveckling av marknadsregleringen kommer det inom landet att finnas avsättning för endast ca 2/3 av nuvarande spannmålsproduktion — — —.

— — — Eftersom det för närvarande är stor skillnad mellan utbud och inhemsk efterfrågan på spannmål kan stora prisförändringar förutses innan jämvikt uppstår. En rimlig bedömning är att priset på lång sikt kan komma att falla med storleksordningen 20 öre per kg. Under omställningsperioden, vars längd blir starkt beroende av de åtgärder som vidtas för att underlätta en anpassning, kan prisfallet bli avsevärt större och prisnivån närma sig de rörliga produktionskostnaderna. En stor prisvariation mellan åren kan också förutses, om inga stabiliserande åtgärder vidtas. — — —

En trolig utveckling är att intensiteten i odlingen kommer att minska. Storleksrationaliseringen kan väntas fortsätta — kanske i snabbare takt än hittills. — — —

När en bättre balans mellan utbud och efterfrågan uppnåtts, kan en ökad kontraktsodling i olika former förutses, vilket ställer nya krav på jordbrukaren att hålla sig väl informerad om marknadens utveckling. — — —

Översiktliga ekonomiska beräkningar tyder på att intäkterna i spannmålsodlingen vid många gårdar inte kommer att täcka de rörliga kostnaderna vid den föreslagna interventionsprisnivån 90 öre per kg 1991.
— — —

Alternativgrödor (även skog) för energi, fiber och för andra industriråvaror får ökad konkurrenskraft vid sänkta spannmålspriser.

Lantbruksnämnderna redovisar bedömningar som väl sammanfaller med de som redovisas i styrelsens konsekvensutredning. Starkt understryks att avregleringen blir kännbar framför allt för spannmålsodlare i slättbygder som saknar andra inkomster. Flera nämnder, både i slättbygds- och skogs- och mellanbygds-län, förutser att animalieproduktionen efterhand kommer att flyttas till områden med goda förutsättningar för spannmålsodling. — — —

Lantbruksstyrelsen anser att en avreglering av spannmålsodlingen innebär en genomgripande ändring i förutsättningarna för en odling som i dag bedrivs på mer än halva landets totala åkerareal och vid flertalet jordbruksföretag. Därför krävs aktiva åtgärder under omställningsperioden.
— — —

— — — Preiseffekten och konsekvenserna för enskilda jordbrukare kan bli så omfattande att det kan finnas anledning att samhället i ett övergångsskede har en beredskap för hur extrema skördevariationer skall hanteras. Normala skördevariationer behöver inte ingå i en sådan beredskap.

14.13 Statens jordbruksnämnd: Spannmålsodlingens regionala fördelning påverkas av förädlingsindustrins lokalisering. För närvarande förmals (inkl. importerad spannmål och exportförmalning) ca 39 % i Skåne och Halland, ca 27 % i västra Sverige (främst Göteborg), ca 23 % i Mälardalen, ca 9 % i östra Sverige och ca 2 % i övriga Sverige (främst i Kopparbergs län).

Satt i relation till kvarnkapaciteten finns de största överskotten i Mälardalen och i östra Sverige. I västra Sverige råder i stort sett balans och beaktas även det underskott som finns för fodersäd i södra Sverige råder där också balans.

Enligt uppgifter från kvarnindustrin finns det för närvarande ett kapacitetsöverskott på ca 30 %. Dessutom torde den exportförmalning på ca 100 milj. kg spannmål som för närvarande utförs åt SIDA falla bort då den finansieras av regleringsmedel. Sammantaget innebär det att ca 80 % av förmalningen kan ske i Skåne med de anläggningar som finns i dag om dessa utnyttjas fullt ut.

— — — Eftersom LAG-förslaget torde innebära prisfall på flertalet jordbruksprodukter och då man knappast kan tänka sig någon större

ökning av det totala kaloriintaget kan konsumtionseffekten på brödspannmål utebli.

— — — De största överskotten av fodersäd finns i Mellansverige. I dessa områden är det förhållandevis billigt att odla spannmål jämfört med vissa underskottsområden som Götalands och Svealands skogsbygder. Fallande spannmålspriser torde därför leda till att intresset för animalieproduktion ökar i slättbygder med överskott på spannmål.

Lägre spannmålspris verkar i riktning mot ökad förbrukning gentemot andra energifodermedel som grovfoder och majs. Det kan leda till att foderstaterna styrs mot att innehålla spannmål som kompletteras med billigt proteinfoder som t. ex. fiskmjöl. Å andra sidan ger s. k. NOLA-stöd vallodlingen förbättrad konkurrenskraft vilket verkar i motsatt riktning. Inhemskt odlade proteinfodermedel som ärtor och oljeväxtfrö får förbättrad konkurrenskraft genom att den relativa lönsamheten mot spannmål förbättras. Minskad odling av oljeväxter leder dock till att utbudet av rapsmjöl minskar.

Under anpassningsperioden torde spannmålspriset falla ner mot produktionskostnaden, om inte vm-priserna stiger, i de områden som får avsättning för produktionen inom landet, dvs. de områden som ligger bäst till kostnadsmässigt. — — —

För att möta prissänkningen försöker jordbrukaren att pressa kostnaderna på marginalen ytterligare. Det blir mindre lönsamt att sätta in handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Man försöker sannolikt vinna stordriftsfördelar genom att köpa eller arrendera mark och därigenom utnyttja maskiner och byggnader effektivare.

Med hänsyn tagen till regionala skillnader i avkastning, kvalitet och kvarnindustrins lokalisering är det troligt att brödsäd för human konsumtion kommer att odlas i södra Sverige medan nedskärningarna kommer till stånd i Mälardalen. I Mälardalen, Västergötland och andra spannmålsdistrikt i Mellansverige kommer även i fortsättningen så stor del av arealen som möjligt att användas för odling av höstvet. Spannmålen kommer dock att användas till foder.

Animaliegårdarna i skogsbygden kommer att få vidkännas ökande konkurrens från slättbygderna. Billigare produktionskostnader för fodret och större möjligheter till rationaliseringar ger företagen i slättbygden fördelar.

Intresset för 100-procentig kontraktsteckning torde inte föreligga från kvarnindustrin så länge som det finns överskott på marknaden. Det blir i första hand spannmål av viss kvalitet och vissa användningsområden som blir aktuella att teckna kontrakt för. Enligt kvarnarna kan kontraktsteckningsgraden komma att uppgå till 20–50%. Behovet därutöver avser kvarnarna täcka genom köp på den inhemska "spot-marknaden" eller genom import. För kvarnarna kommer den nya situationen att innebära att ökade resurser måste satsas på spannmålshandel. En integration bakåt i kedjan kan därför förväntas.

Foderspannmålen kommer på grund av borttagandet av marknadsregleringen att sjunka kraftigt i pris. Det torde medföra att även priset på övriga inhemska foderprodukter kommer sjunka i varje fall de första åren. Av proteinfodret importeras ca 60%. Vid bibehållet gränsskydd kommer de

inhemska fodermedlen att få kraftigt förbättrad konkurrenskraft gentemot de importerade. Det är i första hand soja som importeras.

— — — Förenklingar i nuvarande system — inlösen systemet för spannmål — bör göras i det tillfälliga inlösen systemet under övergångsperioden.

14.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: — — — Länsstyrelsen vill hänvisa till vad Lantbrukarnas länsförbund i Östergötland anfört beträffande behovet av en lämplig ordning för att hantera tillfälliga överskott på spannmålsmarknaderna — — —.

14.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Med hänsyn till att konkreta odlingsalternativ saknas anser länsstyrelsen att inlösenåtagandet skall gälla under tre år med successiv nedtrappning av inlösenpriset till den nivå utredningen föreslagit. Därefter bör branschen själv genom ett eget av den finansierat organ tills vidare få svara för en gemensam export av uppkomna överskott. Under de år inlösenåtagandet gäller men också för åren därefter bör — — — jordbanksystemet fortsätta att löpa.

14.48 Länsstyrelsen i Värmlands län: Det kan konstateras att spannmålsodlingen i Värmland får betydande problem om förslaget genomförs. En extensifiering av brukandet sker på kort sikt och betydande arealer kommer att passivt eller aktivt skogsplanteras. — — —

14.67 Handels samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Spannmålsproducenterna kommer under övergångsperioden att utsättas för en successiv "prispress" — vilken gradvis försämrar lönsamheten — som kommer att drabba i synnerhet yngre, mera skuldsatta producenter, som i ett längre perspektiv har bättre förutsättningar än andra att producera effektivt. Den ekonomiska uthålligheten hos denna grupp är dock ofta mycket begränsad, varför i huvudsak dessa producenter torde bli de som i första hand kommer att uppgå spannmålsproduktion och eventuellt också kommer att lämna sina produktionsenheter. — — —

De prisstabiliseringsåtgärder som anges i LAG — kontraktsodling med angivna villkor samt lagring — torde enligt vår mening knappast komma att bli aktuella i någon mera omfattande utsträckning annat än för vissa specialprodukter som maltkorn och råg till knäckebrödsindustrin. Detta gäller främst i ett kortsiktigare perspektiv med fortsatta produktionsöverskott.

— — — Skulle de reella exportmöjligheterna elimineras — vilket förutsättes — torde detta komma att medföra att spannmålsodlingen begränsas till den grad, att inte ens vid rekordskördar överskotten kan exporteras. Betydande arealnedläggningar kan därför förutses. — — —

— — — Begränsningen av spannmålsodlingen kommer att ske med regionala förskjutningar från mellan- och norra Sverige till södra Sverige.

En konsekvens av en gradvis förskjutning av spannmålsodlingen till de sydligare länen är att också animalieproduktionen som en följd av lägre fodersädspriser och därmed lägre foderkostnader kan komma att följa efter och resultera i en ökad koncentration i dessa områden.

— — — Det borde övervägas möjligheten att förlänga den föreslagna produktionsanpassningen, under vilken särskild hektarbunden kompensations utgår, med ytterligare något år.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

14.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG synes utgå ifrån att inom loppet av något år reducera spannmålsodlingen så att export inte längre behövs ens under toppår för skördevariationerna. Eftersom alternativa grödor inte kan utvecklas så snabbt är en drastisk minskningstakt inte möjlig. För t. ex. skogsplantering finns inte bara fysiska utan även administrativa och organisatoriska begränsningar.

LAG tycks utgå ifrån att det genom ett kontraktssystem skulle bli möjligt att upprätthålla ett sorts tvåprissystem med ett högre pris för spannmål som avsätts inom landet. Denna tanke är helt orealistisk. Så länge det finns överskott har kvarnar och andra köpare ingen anledning att teckna kontrakt med odlare på andra prisvillkor än som gäller vid export. Undantag kan vara blygsamma kvantiteter specialprodukter som utsäde, maltkorn och råg av särskilt hög kvalitet. Kontraktssodling kommer därför inte att få någon större betydelse för att stabilisera priserna på spannmål. Vår slutsats är att LAG:s förslag leder till att prisnivån på spannmål under lång tid pressas ner till vad som kan uppnås vid export.

Om det efter en tid genom vidtagna åtgärder skulle inträda ett läge med balans vid normalskörd kan importskyddet bli mer effektivt och prisnivån stiga. Även i ett sådant läge får vi räkna med mycket stora, oberäkneliga prissvängningar mellan åren och under skördeåret. LRF har svårt att se att någon seriös part har intresse av en sådan marknadssituation.

En avveckling av alla möjligheter till finansiering av export får den effekten att produktionen måste reduceras så kraftigt att överskott inte ens uppnås vid hög skörd. Marginalkostnaden för sådana överskottskvantiteter är mycket låg och exporten blir lönsam även om priset är lågt.

LRF finner det särskilt anmärkningsvärt att LAG lagt sina förslag om spannmål utan att prestera det minsta försök att finna konstruktiva lösningar för användningen av de arealer som blir över. LRF kan inte acceptera att den av LAG föreslagna prispresen skall ses som en lösning på problemet med spannmålsöverskott.

Att jordbrukare tvingas lämna sina företag innebär i de flesta fall inte att åkermarken tas ur produktion. I stället övertas den av nya brukare som genom sänkta priser på mark och andra insatser ges andra ekonomiska förutsättningar. Denna i senare skede förbättrade ekonomiska kalkylen åstadkomms genom kapitalförluster hos den nuvarande brukargenerationen. Alternativt kan marken komma att ligga obrukad till dess att prisförbättring sker. Tas då ytterligare mark i bruk är risken stor att priserna ånyo faller. Så länge obrukad mark finns tillgänglig kommer priserna på spannmål att vara mycket pressade.

Omställningen enligt LAG-förslaget leder således till utslagning av ett stort antal jordbrukare. Detta är socialt oacceptabelt och strider mot tidigare politiska uttalanden.

LRF föreslår att spannmålsregleringen reformeras som ett led i jordbrukets anpassning till nya villkor. Marknadsanpassningen av regleringen

måste kombineras med ett långsiktigt omställningsprogram för arealen som minskar överskotten. Det förutsätts att spannmålsöverskottet kan begränsas till 0,6–0,8 milj. ton.

Förslaget innebär att nuvarande gränsskyddsprinciper med rörliga införselavgifter bibehålls.

Ett system för finansiering av exporten måste också behållas. — — — För att göra exportaffärerna mer marknadsorienterade bör ”fasta” exportbidrag utgå som sätts oberoende av exportpris, inköpspris och hanteringskostnader för det aktuella partiet. Exportbidraget bör sättas lika med införselavgiften för motsvarande spannmålsslag med tillägg för en särskild fraktkostnadsersättning.

Exporten förutsätts i huvudsak finansieras genom nuvarande avgifter. I konsekvens härmed bör införselavgifter från eventuell spannmålsimport automatiskt tillföras spannmålsskassan. Förmalningsavgiftens nuvarande konstruktion föreslås därför bibehållas. — — — Någon utvidgning av avgiften till nya produkter bör inte ske utan avgiften föreslås enbart tas ut vid förmalning enligt nuvarande regler.

Tillgången på medel begränsar ytterst möjligheterna att ge exportbidrag. Vid en stor spannmålsskörd kan det därför bli nödvändigt att sänka exportbidragen. Därmed pressas det inhemska priset tills det blir kommersiellt intressant att exportera överskottet.

Övriga marknadsregleringar på spannmålsområdet bör avvecklas.

— — —

14.80 Svenska lantarbetareförbundet: — — — SLF föreslår att arbetsgruppens förslag kompletteras med åtgärder som medverkar till att mark varaktigt får ny användning, inte minst ur miljösynpunkt. I detta sammanhang vill vi peka på vikten av att näringen ges möjlighet att, inom ramen för framtida konkurrensregler, omhänderta och balansera de årsmånsvariationer som kan förekomma inom spannmålsodlingen.

14.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: — — — Ett gemensamt näringsansvar för spannmålsexporten måste även fortsättningsvis finnas kvar — — —.

14.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Först när balans i stort sett uppnåtts mellan konsumtion och produktion kan köpare och säljare genom t. ex. kontrakt försäkra sig om vissa prisnivåer och kvantiteter producerad spannmål. Årsmånsvariationer kan, om inga återförsäkringar av kontraktstyp utnyttjas, påverka spannmålspriset påtagligt vid en fri prisbildning.

14.89 Tjänstemännens centralorganisation: Omställningen till nya förutsättningar blir — — — allra svårast för spannmålsodlarna. TCO håller det för sannolikt att det kan behövas en längre övergångsperiod med arealstöd än vad arbetsgruppen föreslagit.

Övergångsperioden måste användas till att utveckla nya användnings-

områden för den åkerareal som inte behövs för produktion av livsmedel.

— — —

— — — Det är viktigt att göra en avvägning mellan ekonomiska önskemål — — — å ena sidan och hänsyn till natur, miljö och landskapsvård å den andra.

Jordbruket bör givetvis inte gå från ett bidragsberoende till ett annat.

— — —

Prop. 1989/90: 146

Bilaga 2

15 Oljeväxter

15.10 Lantbruksstyrelsen: Arbetsgruppen anser att en oljeväxtodling motsvarande drygt 2/3 av dagens nivå är tillräcklig av beredskapsskäl. Detta innebär enligt styrelsens bedömning att arealbehovet minskar med uppemot 75 000 ha. Vid en reducering av odlingen kan importen av proteinfooder i olika former komma att öka. — — — En förskjutning av oljeväxtodlingen mot södra Sverige kan förutses om inga motverkande åtgärder sätts in. En ökad koncentration till södra Sverige innebär — — — anpassningsproblem i mellersta Sverige — — —.

— — — Kontraktsteckningen bör enligt lantbruksstyrelsens mening kunna ske genom ett anbudsförfarande. Den relativa lönsamheten mellan oljeväxtodlingen och spannmålsodlingen bör nämligen förbli i stort sett oförändrad.

15.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Avgörande för odlarnas intresse för oljeväxtodling blir hur lönsam denna gröda är i relation till övriga grödor. Förutsätts ett spannmålspris på 0,90 kr./kg och en produktionskostnad för spannmål på 0,60—0,70 kr./kg (kort sikt) ger det ett täckningsbidrag på 1 000—1 500 kr./ha. För att bibehålla den lönsamhetsbalans som råder i nuläget (före avvecklingen) kommer fröpriset att hamna runt 1,80—2,00 kr./kg. Vid denna prisnivå kommer det i första hand att komma till stånd odling av höstraps i södra Sverige men också viss odling av våroljeväxter i Mellansverige.

Eftersom allt frö måste transporteras till Karlshamn för utvinning av olja synes det inte föreligga några beredskapsmässiga synpunkter på odlingens lokalisering. Den minskade odlingen och södra Sveriges bättre konkurrensförmåga, särskilt för höstraps, innebär tillsammans med lägre fraktkostnader i södra Sverige en ytterligare koncentration av odlingen söderut jämfört med nuläget.

Vid ett anbudsförfarande, vid kontraktsteckning för oljeväxter, kommer antagligen odlarorganisationen att agera för att odlarna skall avge anbud på en viss gemensam prisnivå. Om anbudet är lika bör det anbud som kommer in först få företräde.

Tidsschemat för kontraktsteckning är mycket snävt. Höstoljeväxterna för skörd under år 1991 höstsås i augusti år 1990. Det kan mot denna bakgrund bli nödvändigt att behålla ett system med inlösenpriser även för 1991 års skörd.

LAG:s förslag har tolkats så att fettvaruavgiften på importerad olja

föreslås bli omvandlat till ett regelrätt gränsskydd och att prissättningen på inhemska produkter från oljeväxtodlingen blir fri inom ramen för detta gränsskydd. Handelspolitiskt innebär detta att Sverige inför gränsskydd för en hel sektor där tidigare intern avgift lagts på såväl inhemsk produktion som import. Ett dylikt införande av gränsskydd kommer troligen att medföra kritik från andra länder – speciellt med tanke på ambitionerna i GATT att minska gränsskyddet. Ett speciellt problem gäller marint fett (fiskolja) där ett införande av gränsskydd strider mot EFTA-konventionen där marint fett är industrivara. En omvandling av fettvaruavgiften till ett regelrätt gränsskydd förutsätter att även marint fett omfattas i detta skydd. Om marint fett undantas blir följden sannolikt starkt ökad användning av marint fett inom margarinindustrin.

Inom ett gränsskyddssystem (inkluderande marint fett) kommer rapsoljan åtminstone under en övergångstid att vara mycket konkurrenskraftigt prismässigt enligt den generella modell som kan förutses.

I princip kan nuvarande fettvaruavgiftssystem tillämpas, såsom också LAG anger. Vegetabiliskt fett skulle således som nu säljas till VM-pris och i stället skulle fettvaruavgift tas på såväl inhemskt producerad olja som import. Även härdad marin olja skulle som nu omfattas av systemet. Utvidgas systemet till att omfatta även inhemskt slakterifett innebär det en försämring för animalieproducenten som nu får ut ett högre pris än VM-priset för slakterifett i skydd av den övriga fettvaruregleringen.

Den oljekvantitet som motsvarar 200 000 ton frö ger ca 80 000 ton olja. Konsumtionen av olja/fett uppgår netto till ca 135 000 ton exkl. slakterifett. Om fettvaruavgift tas ut enbart för att finansiera kontraktsoodlingen av oljeväxtfrö behövs en lägre avgift än nuvarande fettvaruavgift. Baserat på nu gällande VM-priser och antydda spannmåls- och oljeväxtpriser skulle en avgift om knappt 2,00 kr./kg olja erfordras 1991/92 jämfört med nuvarande fettvaruavgift om ca 6,50 kr./kg. Även på längre sikt skulle en betydligt lägre prisnivå än den nuvarande erfordras.

Konsumentpriserna på vegetabiliskt fett kommer i sådant fall att gynnas jämfört med konsumentpriserna på andra jordbruksvaror. Ett sådant system skulle motverka strävandena att minska fettintaget i kosten.

Enligt LAG bör anbudsförfarande inom oljeväxtområdet tillämpas redan för 1991 års skörd. — — JN bedömer att det av administrativa skäl kan bli svårt att genomföra detta system redan för 1991 års skörd. Det kan därför bli nödvändigt att tillämpa det nuvarande systemet med vissa modifieringar även för detta år.

15.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD tillstyrker LAG:s förslag att den av beredskapsskäl motiverade oljeväxtodlingen säkras genom kontraktsteckning och finansieras genom avgifter. — — —

15.23 Näringsfrihetsombudsmannen: — — — NO finner inte skäl att motsätta sig LAG:s förslag men anser att det måste närmare övervägas om beredskapskraven kan tillgodoses på annat sätt utan särskild reglering.

15.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: Utredningen har behandlat det svenska odlingsbehovet av oljeväxter alltför ensidigt. — — —

— — — En kontrakterad areal bör tills vidare utsträckas till förslagsvis 140 000 ha, vilket även från miljösynpunkt är värdefullt. — — —

15.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: — — — En reducering av odlingen är motiverad.

Kontraktsteckning och administration har såvitt vi kan bedöma hittills omhänderhafts av SOI på ett tillfredsställande sätt. Att överflytta denna praktiska roll till annan instans, t. ex. jordbruksnämnden, anser vi knappast medföra några fördelar i sammanhanget.

Med hänsyn till sådd och skörd av oljeväxter under år 1990 anser vi att anpassningsperioden är väl kort och vill därför föreslå att inlösenåtagandet för oljeväxtfrö kvarstår ytterligare något år.

15.71 Kooperativa förbundet: KF tillstyrker att den inhemska oljeväxtodlingen anpassas till en nivå som är motiverad av beredskapsskäl. — — —

Eftersom produktionen av oljeväxter motiveras av beredskapsskäl måste enligt KF:s uppfattning odlingen finansieras med budgetmedel. KF tillstyrker emellertid att under den övergångsperiod — — — finansieringen sker genom avgifter på så sätt att systemet blir självfinansierande. KF förutsätter att avgifterna blir konkurrensneutralt fördelade på de olika fettråvarorna. — — —

15.72 Landsorganisationen i Sverige: LO tillstyrker arbetsgruppens förslag om att anbudsförfarande vid oljefröodling sker under samhällets insyn.

15.74 Lantbrukarnas riksförbund: Med hänsyn till den stora importen av vegetabilisk olja finns det enligt LRF:s uppfattning ingen anledning att reducera produktionen. Här är det i särskild grad fråga om utbytesexport inom ett produktionsområde som har den största betydelse för vår beredskap. Den föreslagna ordningen med kontraktsteckning innebär att odlarorganisationen inte kan fungera som förhandlare beträffande villkoren för odlingen. Det långvariga utvecklingsarbete, som givit ett så utmärkt resultat skulle bringas att upphöra. Tillskyndarna av "en fri marknad", inser nog inte hur snabbt en tillämpning av deras teorier kan rasera resultatet av ett mångårigt, målmedvetet samarbete mellan olika aktörer.

För oljeväxter föreslår LRF att odlingen även i fortsättningen anpassas så att produktionen av fett motsvarar den inhemska konsumtionen. Därmed upprätthålls också en betydande proteinproduktion inom landet. Den nuvarande konstruktionen med fettvaruavgift bör också kvarstå. LRF avstyrker därmed ett system baserat på ett rent gränsskydd. En övergång från fettvaruavgift till gränsskydd på fett kan dels innebära handelspolitiska komplikationer dels kan problem uppstå angående konkurrensneutraliteten mellan olika fettslag. Fettvaruavgifter för hela den inhemska användningen av fett till humankonsumtionen bör tillföras oljeväxtodlingen.

15.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Eftersom oljeväxtodlingen en-

ligt LAG:s förslag även framdeles kommer att omfattas av viss marknadsreglering, anser SLIM att odlingen kan finansieras via avgifter på konsumtionen av oljor och fetter. Därmed bibehålls konkurrensneutralitet mellan olika oljor, samtidigt som det blir möjligt att sänka fettvaruavgiften i förhållande till dagens höga nivå. Detta kommer då konsumenterna tillgodo genom bl.a. ett sänkt margarinpris. Dessutom underlättas viktiga folkhälsomål. — — —

— — — Marknadskrav på kvalitet och fröslag måste styra kontraktsteckningen. Den kompetens som finns på SOI bör därför tillvaratas. Vidare bör myndighetsutövning åtskiljas från det praktiska och kommersiella handhavandet i den nya marknadssituationen.

SLIM anser mot bakgrund av ovanstående att ett kontraktssystem baserat på kvantitet och kvalitet är en möjlig väg att reglera odlingens omfattning.

15.89 Tjänstemännens centralorganisation: TCO kan tillstyrka arbetsgruppens förslag under förutsättning att det blir fråga om en någorlunda fri anbudsgivning, där även nya odlare ges en rimlig chans att komma i fråga för kontraktsteckning.

Ett alternativt sätt att stimulera oljeväxtodling vore att avskaffa fettvaruavgiften, som fördyrar margarinet högst väsentligt.

16 Fabriks- och matpotatis

16.10 Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen anser att marknadsregleringarna på fabrikspotatisområdet bör avvecklas och att potatisens särställning som råvara för sprittillverkningen upphör. De speciella förhållanden som råder på fabrikspotatisområdet talar för ett förhållandevis kraftfullt omställningsstöd under en övergångsperiod. Det utvecklingsarbete som bedrivs med syfte att ta fram nya produkter ur potatisråvara bör ges möjlighet att fortsätta om rimliga förutsättningar för på sikt lönsam produktion föreligger. Styrelsen vill framhålla betydelsen av att frågan om EG:s subventionering av industristärkelse förs upp till behandling inom GATT.

16.13 Statens jordbruksnämnd: Avskaffas möjligheten till marknadsreglerande åtgärder för matpotatis kommer skördevariationerna att slå igenom ännu hårdare på det inhemska priset. Detta skulle troligen bli fallet även om odlingen skulle baseras på kontraktsodling. Uppköpande handel torde inte kontraktera sin efterfrågan fullt ut då man vid god skörd skulle riskera att få kraftiga överskott. Odlarna skulle inte heller å sin sida vara intresserade av 100-procentig kontraktsteckning. Det beror dels på att man vill tjäna extra på en fri kvantitet då brist föreligger, dels att man vill ha möjligheten att sälja direkt till konsument.

Intresset att odla på kontrakt har minskat något under senare år. Det torde bero på att odlare i ett trängt ekonomiskt läge har sökt finna verksamheter vid sidan om den rena produktionen som ger inkomster. Odlarna

väljer då att vidareförädla (förpacka, tvätta osv.) och sälja direkt till konsument. En sådan utveckling torde förstärkas genom det förslag som lagts.

Faller en del av fabrikspotatisarealen bort är det inte osannolikt att en del av denna areal kommer att utnyttjas för matpotatisodling. Redan vid små arealökningar kommer det att verka tryckande på matpotatispriset. Sämst möjligheter att hävda sig i en hårdare konkurrens lär odlingarna i Mellansverige ha som ligger långt från stora befolkningscentrum.

— — — Vid en total avveckling av den interna marknadsregleringen kan vissa övergripande frågor som t.ex. kvalitetsnormer komma i kläm. De mindre företagen har inte resurser att ta på sig uppgifter som analys av olika skador och sjukdomar. En sådan utveckling leder till att det även finns risk för att de större företagen sänker kvalitetsnivån då konkurrensen ofta sker med priset.

Kalkyler som jordbruksnämnden upprättade i samband med sockerutredningen år 1987 visade att produktionskostnaden blir betydligt lägre om spannmål användes som råvara i stället för potatis. Sedan kalkylerna upprättades torde spannmålsens konkurrenskraft ha ökat ytterligare på grund av stigande glutenpriser. Faller dessutom spannmålspriset — — — kommer det att ytterligare driva på en förändrad råvaruanvändning. Avgörande för övergången till spannmål, vid tillverkning av sprit, beror på hur snabbt AB Vin & Spritcentralen ställer sådana krav på AB Skånebrännerier. Tillverkning av potatissprit i nuvarande omfattning torde inte pågå mer än under högst några år. Viss tillverkning av potatissprit kan dock bli intressant att upprätthålla för undanförsel av kvalitetssvag matpotatis.

Eftersom gluten är en så pass viktig biprodukt vid framställningen av spannmålssprit är industrin intresserad av att få sitt råvarubehov tillgodosett med spannmål av hög kvalitet (hög proteinhalt). Kontraktsteckning med spannmålshandlare som kan leverera vete med hög proteinhalt kan därför bli intressant.

Ett produktionsbortfall på ca 20% av stärkelsetillverkningen motsvarar kapaciteten vid den minsta fabriken av de fyra anläggningar som nu finns i produktion. Den fabriken är belägen i östra Blekinge. Detta område har också de lägsta hektarskördarna vilket också tyder på att en nedläggning av denna fabrik ligger närmast till hands.

Av humankonsumtionen är hälften flytande glykos och hälften potatismjöl. Den del som används i form av flytande glykos kan förhållandevis enkelt tillverkas av spannmål. Genom att priset på spannmål faller kommer den relativa konkurrenskraften för den spannmålsbaserade produkten att öka. Kalkyler som jordbruksnämnden upprättade i samband med sockerutredningen år 1987 visade att produktionskostnaden var i stort sett densamma för både potatis- och spannmålsbaserad glykos. Försvinner även denna del av potatisstärkelseproduktionen torde produktionskostnaderna för kvarvarande produktion bli så hög att hela produktionen försvinner.

— — — Med hänsyn till de relativt stora effekter som reformen kan ha för flera andra produktionsgrenar har JN svårt att se motiven till att just

16.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: När det gäller fabrikspotatis har KD i sitt remissyttrande över jordbruksnämndens utredning "socker, sötmedel, sprit och stärkelse" förordat att 1934 års riksdagsbeslut om potatispreferens vid sprittillverkning upphävs och att rabatteringsystemet upphör. Det bör dock beaktas att rabatteringsystemet i praktiken fyller samma funktion som ett gränsskydd.

16.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Inga nedskärningar av potatisodlingen kan accepteras förrän sekundära effekter utretts och de på ett tillfredsställande sätt åtgärdats.

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att stärkelsen bör bli föremål för förhandling i de fortsatta GATT-förhandlingarna. Sverige bör därvid eftersträva en lösning som innebär konkurrensneutralitet mellan EG och Sverige. — — —

— — — Gränsskyddet i form av införselavgift för stärkelse till livsmedelsändamål eller prisnedsättning för stärkelse till tekniskt ändamål kan endast borttas i den takt EG reducerar sina exportsubventioner eller i enlighet med framtida GATT-regler.

16.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: — — — En nedläggning av fabrikspotatis- och sockerbetsodlingen kommer att medföra utslagning av åtskilliga jordbruk. För regionen skulle detta få svåra följdverkningar.

Odlingarna bör, enligt länsstyrelsens mening, behålla sin nuvarande omfattning — — —.

Länsstyrelsen anser att Sverige skall sträva efter en likabehandling av stärkelsen i konkurrenshänseende jämfört med norra EG-området tills en varaktigt överenskommelse nås i GATT-förhandlingarna.

16.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Det nuvarande tvånget att använda fabrikspotatis till en stor del av den inhemska sprittillverkningen har förhindrat fördelar i form av bättre kvalitet, rationaliseringar vid en effektivare lagerhantering och bättre utnyttjande av rektifieringsanläggningar hos Vin & Sprit AB.

Samtidigt som förväntade prisfall på spannmål möjliggör ekonomiska vinster vid en övergång till spannmålsbaserad sprit, kommer förslaget att medföra möjligheter att använda även andra sädesslag än vete för sprittillverkning. I detta sammanhang skall framhållas att Vin & Sprit AB i hög grad tillmäter framgången med export av vodka vara en följd av möjligheten att erhålla råsprit med hög och jämn kvalitet baserad på spannmål. Vi anser att LAG:s förslag i detta hänseende är en entydigt positiv åtgärd.

16.71 Kooperativa förbundet: KF tillstyrker LAG:s förslag att rabatteringsystemet för industriellt använd stärkelse avvecklas. KF tillstyrker även förslagen att potatis inte särskilt skall förordas som råvara vid produktion av konsumtionssprit för inhemsk förbrukning samt att andra

bestämmelser om avgifter vid val av vissa råvaror i produktionen bör avskaffas.

— — — Vi föreslår att offentliga medel framöver kan avsättas för att främja kvaliteten och kvalitetskontrollen på matpotatis.

16.72 Landsorganisationen i Sverige: Förutsättningarna för att slopa den rabatt på råvarupriset som den svenska stärkelseindustrin hittills har fått finns enligt LO:s uppfattning inte. Rabatten är i praktiken ett gränsskydd och bör därför behandlas som ett sådant, det vill säga hanteras inom ramen för GATT-överläggningarna. LO stöder därför inte arbetsgruppens förslag.

16.74 Lantbrukarnas riksförbund: Stärkelseindustrin har under senare år gjort stora investeringar i anläggningar, laboratorier och FoU. Det skulle vara mycket olyckligt om detta framtidsinriktade arbete genom ett politiskt beslut görs värdelöst. Stärkelse har visat sig vara en mycket intressant råvara med ett brett användningsområde. På sikt kan ur denna utvecklas produkter som volymmässigt ger underlag för intressanta alternativ för svensk växtodling.

LAG:s förslag stäcker alla sådana ambitioner. Effekten blir att svenskodlad fabrikspotatis inte kan användas vid tillverkning av stärkelse för tekniskt ändamål och inte heller till livsmedel och konfektyrer som skall exporteras. Bränneripotatisen kommer att ersättas av spannmål. Vad som kan bli kvar är stärkelse som används till livsmedel. Den sammanlagda effekten blir att en mycket betydande reduktion av odlingen och den industriella verksamheten måste ske. Det är t. o. m. tveksamt om det går att upprätthålla odling och stärkelseproduktion enbart för det inhemska behovet till livsmedelsändamål.

Dessa följder kan förhindras om rabatteringsystemet för industristärkelse och tekniken för råvarukostnadsutjämning behålls.

LRF föreslår att gränsskyddet bibehålls för all stärkelse, dvs. samma principer bör gälla även för vetestärkelse. Likaså bör prisnedsättningsystemet för stärkelse till den tekniska industrin bibehållas eftersom detta i praktiken är ett gränsskydd. Fabrikspotatis till sprit bör även i fortsättningen användas som råvara vid tillverkning av konsumtionssprit.

När det gäller matpotatis anser LRF att det även i fortsättningen bör vara möjligt till ingrepp på marknaden. Sådana bör dock endast ske vid mera betydande obalans på marknaden.

16.80 Svenska lantarbetareförbundet: Förutsättningarna för att slopa den rabatt på råvarupriset som den svenska stärkelseindustrin hittills har fått finns enligt SLF:s uppfattning inte. Rabatten är i praktiken ett gränsskydd och bör därför behandlas som ett sådant, dvs. hanteras inom ramen för GATT-överläggningarna. Det utvecklingsarbete som bedrivs med syfte att ta fram nya produkter ur potatis bör ges möjlighet att fortsätta. SLF stöder därför inte arbetsgruppens förslag.

SLF anser vidare att den rekommendation som i dag är vägledande för tillverkning av konsumtionssprit bör finnas kvar.

16.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: SLIM ansluter sig till gruppens bedömning att det är väsentligt att utveckling av nya produkter och produktionsprocesser inte hämmas genom utifrån pålagda restriktioner om råvaruanvändning. 1934 års riksdagsbeslut — — — bör upphävas.

Rabatteringssystemet för industristärkelse är, enligt SLIM, att betrakta som ett importskydd och bör därför behandlas som sådant i de fortsatta GATT-överläggningarna. De föreslagna övergångsåtgärderna för stärkelseindustrin blir därmed inte nödvändiga.

16.89 Tjänstemännens centralorganisation: Det är enligt TCO:s mening angeläget att Sverige undviker att genom ensidig neddragning av stöd och subventioner utan motsvarighet i andra länder slå undan grunden för den inhemska, potatisbaserade stärkelseförädlingen.

17 Socker

17.10 Lantbruksstyrelsen: — — — En avveckling av marknadsregleringen kommer inte i sig att leda till några större volymeffekter om produktionen inte överstiger konsumtionen inom landet.

Lantbruksstyrelsen förutser att en omstrukturering av sockernäringen kan komma att ske. En sådan förändring helt på branschens villkor kan leda till att åtminstone bruken på Gotland och Öland läggs ned. En geografisk koncentration av odlingen blir följd. Styrelsen anser att näringen bör ges möjligheter att utvecklas för att kunna möta en framtida internationell konkurrens och krav på miljöinvesteringar. Av samma skäl bör utvecklingen av nya produkter med sockerbetan som råvara stimuleras. En omstrukturering av sockernäringen bör inte ske utan att staten prövar behoven av att av regionalpolitiska skäl bibehålla sockerbetsodlingen på Gotland, Öland och delar av sydöstra Sverige. Dock bör ett regionalpolitiskt stöd för sockernäringen vägas mot effekterna av andra regionalpolitiska insatser i resp. region.

Vad gäller den framtida prisbildningen anser styrelsen att det finns starka skäl för ett anbudsförfarande vid kontraktsteckning. Därigenom bibehålls den relativa lönsamheten mellan sockerbetsodlingen och övrig vegetabilieproduktion.

17.13 Statens jordbruksnämnd: När priset faller på alla andra jordbruksprodukter torde det bli ett pristryck även på sockerbetor (under förutsättning att en fri anbudsgivning kommer till stånd). Bibehålls nuvarande relativa lönsamhetsbalans kan ett sockerbetspris på 0,25 kr./kg beräknas — — —. Sockerbetornas goda lönsamhet jämfört med andra grödor bör leda till att priset faller ytterligare.

Fri anbudsgivning torde leda till att jordbrukare som i dag inte odlar betor och jordbrukare som i dag odlar betor men har ledig maskinkapacitet kommer att "ta" arealer. Eftersom det finns stordriftsfördelar (upptagning) i betodlingen kommer den troligen att koncentreras till de större

gårdarna. Kan odlarna hålla samman sin organisation och bilda en utbudskartell kan det bli möjligt att dämpa prisfallet.

På grund av att stora kvantiteter måste transporteras begränsas området för betodlingen. Av jordbruksnämndens utredning "produktionsförutsättningar för sockerbetsodling under olika bruk" framgår att transportfaktorn spelar en avgörande roll för betodlingens lokalisering vid längre avstånd.

Om man vid en avveckling av den interna marknadsregleringen låter Svenska Sockerfabriks AB (SSA) och Sveriges betodlares centralförening (SBC) sköta kontraktsteckningen utan ingrepp från staten kommer denna sannolikt att ske på ungefär samma sätt som nu. Det kommer dock troligen att bli ännu mindre tilldelning av areal till nya odlare. SSA:s intresse är att ha kvar bra odlare och byta ut sämre. Man har inget intresse av att experimentera med för många nya okända odlare. Odlarföreningens intresse sammanfaller med SSA:s. En sådan ordning ger också odlarna möjlighet att hålla uppe betpriset trots prisfallet på andra grödor. SSA kommer troligen att begära prissänkning i takt med kostnadsstegringen för bolaget.

Vill man att sockerbetsodlingen skall konkurrera med andra grödor och sockerbetorna få ett pris som ger rätt lönsamhet i förhållande till andra grödor, så måste samhället ingripa på något sätt. Detsamma gäller om man vill ha ett importutrymme för socker.

Frågan är då på vilket sätt samhället skall styra odlingen. Ett sätt är att staten gör en upphandling av odlingskontrakt som sedan överlåtes på SSA. Ett annat är att staten genom lagstiftning reglerar odlingen. En tredje metod är att staten skriver avtal med SSA om odlingens storlek, om prissättningen och om hur kontraktsteckningen skall gå till.

17.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: KD anser att utrymme bör finnas för import av socker. Det bör få ankomma på näringen själv att fatta beslut om lämplig bruksstruktur. Konsumenterna bör få del av produktivitetsvinster vid eventuell nedläggning av betbruk.

Regionalpolitiska skäl har återopats för att ha kvar ö-bruken, framför allt Roma på Gotland. Det bör prövas om stöd till sockertillverkning är det effektivaste sättet att stödja sysselsättningen på Gotland eller om någon annan insats ger större utdelning.

17.23 Näringsfrihetsombudsmannen: — — — NO anser att Sockerbolaget själv bör lösa de strukturella och produktionsmässiga frågor som finns på detta område. Utrymmet för import bör öka.

17.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen har i yttrande till regeringen bestämt hävdad att en minskning av sockerbetsodling och sockerproduktion inte får drabba Öland. Det finns starka regionalpolitiska, miljömässiga och beredskapsskäl för en sådan begäran. — — —

17.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: En fortsatt sockerbetsodling på Gotland förutsätter absolut att sockerbruket finns kvar. — — — Gotland bör

— — — garanteras en utökad odlingsareal till ca 5000 ha, dvs. med ca 20 %.

17.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Inga nedskärningar av sockerbetsodlingen kan accepteras förrän sekundära effekter utretts och de på ett tillfredsställande sätt åtgärdats.

17.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: En nedläggning av fabrikspotatis- och sockerbetsodlingen kommer att medföra utslagning av åtskilliga jordbruk. För regionen skulle detta få svåra följdverkningar.

Odlingarna bör, enligt länsstyrelsens mening, behålla sin nuvarande omfattning.

— — — Inom sockernäringen föreslår utredningen någon form av offentligt anbudsförfarande för odlarna. Länsstyrelsen finner detta onödigt, då nuvarande kontraktssystem fungerar väl och även ger möjligheter för nya odlare att få kontrakt.

17.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: — — — Vi ifrågasätter om målsättningen om ett importutrymme på 10–15 % är realistisk med mindre den nuvarande totalarealen starkt reduceras.

— — — LAG föreslår kontraktsteckning i form av anbudsförfarande.

Vi anser att LAG:s förslag i detta hänseende är positivt, även om sockerindustrin betonat fördelarna av en permanent odlarkår. En stimulerad konkurrens ligger i linje med LAG:s övriga förslag om betydelsen av fri marknadsprissättning och ökad konkurrens.

17.71 Kooperativa förbundet: KF förutsätter att när gränsskyddet sätts detta justeras med utgångspunkt från sockerbetsodlingens goda relativa lönsamhet och den monopolsituation som sockerproduktionen arbetar i så att sockerpriset kan sänkas till konsumenterna.

17.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO tillstyrker arbetsgruppens förslag om att anbudsförfarandet vid sockerbetsodling sker under samhällets insyn.

17.74 Lantbrukarnas riksförbund: En nedläggning av sockernäringen på Öland och Gotland får betydande sysselsättningseffekter, som LAG avstått från att belysa eller kommentera. För lantbrukarna på öarna är sockerbetsodlingen viktig också som bas för mjölkproduktion. Industristrukturen som ger monopolställning åt den ende avnämaren gör att samhället inte kan överlämna åt de fria marknadskrafterna att avgöra sockerbetsodlingens lokalisering och villkor. Tanken på att här utveckla ett anbudsförfarande och hindra ett gemensamt uppträdande från odlarsidan mot den ende köparen av sockerbetor är självfallet helt oacceptabelt. — — —

För sockerbetor anser LRF att målsättningen bör vara att produktionen i princip bör motsvara den inhemska konsumtionen. Odlingen bör även i fortsättningen ske på kontrakt med sockerindustrin.

17.80 Svenska lantarbetareförbundet: — — — SLF tillstyrker arbetsgruppens förslag om att anbudsförfarandet vid sockerbetsodling och oljefröodling sker under samhällets insyn med regionalpolitiska hänsynstaganden.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

17.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: SLIM ansluter sig till arbetsgruppens mening att det är väsentligt att näringen har möjlighet att genomföra strukturförändringar för att möta en framtida internationell konkurrens. Likaså att regionalpolitiskt betingade åtgärder bör utnyttja gängse regionalpolitiskt stöd. Däremot är SLIM kritisk till utredningens bedömning att ett utrymme "förutsätts" för import även efter en avveckling av de formella interna restriktionerna på näringen. — — —

17.89 Tjänstemännens centralorganisation: — — — Gränsskyddet måste sättas så att svensk sockerproduktion kan verka på villkor, jämförbara med konkurrenterna i EG. Det innebär att det inte går att säga något om självförsörjningsgraden när det gäller betsocker. Vi får den självförsörjningsgrad som de lika förutsättningarna med EG ger, när näringen anpassat sig till dem. En viss strukturuomvandling inom sockerproduktionen torde vara en förutsättning för en framgångsrik sådan anpassning.

18 Övriga grödor

18.10 Lantbruksstyrelsen: — — — En viss ökning av baljväxtodlingen kan ske. Baljväxtodlingens konkurrenskraft påverkas dock av nuvarande arealstöd som upphör vid en avveckling av marknadsregleringen. — — —

18.74 Lantbrukarnas riksförbund: Vallfröodlingen som omfattar ca 10 000 ha har inte något gränsskydd. Stöd lämnas som pristillägg och arealersättning. — — —

Ett slopande av vårt stödsystem skulle kraftigt försämra vår konkurrenssituation. Vallfröodlingen skulle då varken ha gränsskydd eller annat stöd och därför i stort sett komma att upphöra. LRF förutsätter därför att en avreglering inte får sådana konsekvenser.

19 Råvarukostnadsutjämning

19.2 Kommerskollegium: — — — Vad gäller livsmedelsindustriprodukter bör nuvarande principer för råvaruprisutjämning behållas, dvs. exportbidrag för att utjämna råvaruprisskillnader bör, för att åstadkomma konkurrensneutralitet, tillåtas även om inhemsk råvara används. — — —

19.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning bör råvarukostnadsutjämningen utformas på sådant sätt att de inhemska råvarorna inte diskrimineras.

19.13 Statens jordbruksnämnd: Enligt JN:s uppfattning är behovet av

fortsatt råvarukostnadsutjämning (RÅK) i första hand kopplat till att LAG föreslår ett tills vidare bibehållet gränsskydd för jordbruksprodukter.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

Oförändrad omfattning av RÅK-systemets exportbidrag innebär emellertid komplikationer om övriga exportbidrag avvecklas. JN har därför när det gäller RÅK-varorna förståelse för utredningens syn att jordbruksprodukter inte regelmässigt skall kunna exporteras med rätt till exportbidrag efter en ringa bearbetning eller beredning när exportbidrag inte lämnas vid export av själva jordbruksprodukten. Enligt JN kan dock dessa problem lösas genom att begränsa varuomfattningen i RÅK-systemet. — — —

En annan komplikation vid en avveckling av den interna marknadsregleringen för jordbruksråvaror är att bidraget till RÅK-systemet från regleringskassorna bortfaller. Under förutsättning av att importavgifterna i RÅK-systemet liksom hittills får användas i detta system och genom en begränsning av varuomfattningen kan kostnaden begränsas till i storleksordningen 75 milj. kr. — — —

— — — I avvaktan på GATT-förhandlingarna och med anledning av det pågående EG/EFTA-samarbetet vill JN avråda från att nuvarande system ändras i enlighet med LAG-förslaget.

19.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: — — — När det gäller råvarukostnadsutjämningen för beredda livsmedel föreslår KD att det i princip bibehålls, för att skapa konkurrensneutralitet mellan livsmedel baserade på svenska resp. på importerade varor.

— — — Den närmare utformningen får bero av överenskommelsen mellan EG och EFTA.

19.23 Näringsfrihetsombudsmannen: Vissa regleringar måste enligt LAG likväl bestå. Det gäller bl. a. systemet för utjämning av industrins råvarukostnader (RÅK). Den förändring härvidlag som LAG föreslår kan NO, såsom närmare utvecklas i särskilt remissyttrande, biträda.

19.24 Statens pris- och konkurrensverk: SPK välkomnar arbetsgruppens förslag om ett förenklat utjämningssystem. — — —

En effekt som kan uppstå och som bör uppmärksammas vid en övergång till ett externt system utan exportbidrag, samtidigt som gränsskyddet bibehålls på nuvarande nivå, är att livsmedelsindustrins konkurrenskraft i vissa fall kan försämrats. Det gäller den del av den svenska livsmedelsindustrins produktion som baseras på svenska råvaror och som vid export kan få svårare att konkurrera på sina utlandsmarknader så länge som prisnivån på de svenska råvarorna är högre än motsvarande priser i konkurrentländerna. Den totala effekten skall emellertid inte överdrivas. Livsmedelsindustrins export är relativt sett liten och huvudsakligen begränsad till högförädlade produkter eller specialvaror, för vilka råvarukostnaden endast utgör en liten del av varans pris.

19.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen måste kraftigt ifrågasätta LAG som föreslår att kompensation för skillnaden mellan svenskt råvarupris och motsvarande världsmarknadspris vid export inte längre skall

utgå när svensk råvara används. Sådant förslag innebär en diskriminering av svenska råvaror i produkter för export. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

19.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — Länsstyrelsen förordar att i avvaktan på hur frågan löses på internationellt plan bör det nuvarande prisutjämnningssystemet gälla.

19.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: — — — Nuvarande regler för erhållande av råvarukostnadsutjämning bör tills vidare bibehållas oförändrade.

19.71 Kooperativa förbundet: — — — KF föreslår att nuvarande system tills vidare bibehålls i avvaktan på att diskussionerna mellan EG och EFTA om ett preferensarrangemang på prisutjämningsområdet och GATT-förhandlingarna när det gäller jordbruksvaror slutförs. — — —

19.72 Landsorganisationen i Sverige: Beträffande den svenska råvarukostnadsutjämningen menar LO att ytterligare överväganden behövs. — — —

LO menar att export av livsmedel från Sverige skall ske på konkurrensneutrala villkor och inte vara beroende av om råvaran producerats i Sverige eller importerats.

19.74 Lantbrukarnas riksförbund: RÅK-systemet har till syfte att göra det möjligt för svensk livsmedelsindustri att både internt och vid export arbeta på samma villkor som konkurrerande industri utomlands. LAG:s förslag innebär att industrin får restitution av införeslagvignen på ingående råvaror när de efter vidareförädling exporteras. Motsvarande sker inte om svenska råvaror förädlas. Följden blir att svenska råvaror diskrimineras. Det ger prismässiga fördelar att importera de råvaror som används. I förlängningen kan det då bli helt ointressant för svensk livsmedelsindustri, som inriktar sig på export, att lokalisera sig till Sverige. Exempel på sådan industri är choklad- och stärkelseindustrin. Exporten av Absolut Vodka drar också nytta av råvarukostnadsutjämningen.

Råvarukostnadsutjämningen är också en viktig del i integrationsarbetet mellan EG och EFTA. I dessa diskussioner är utgångspunkten att RÅK-systemen i de olika länderna skall anpassas och en harmonisering av bestämmelserna skall ske. LRF utgår som en självklarhet ifrån att samma regler härvid även skall gälla för svenskt vidkommande för jordbruksprodukter oberoende av ursprungsland.

LAG:s förslag innebär också att införeslagvignerna skall betraktas som statliga medel jämställda med budgetmedel. Detta kan innebära komplikationer i RÅK-systemet. Det normala är att införeslagvignerna tillförs RÅK-kassan och sedan används för motsvarande export.

LRF föreslår att en noggrann genomgång sker av RÅK-systemet med syfte att harmonisera de svenska reglerna med EG:s. En självklarhet är härvid att systemet måste vara konkurrensneutralt mellan svensk och importerad råvara.

19.80 Svenska lantarbetareförbundet: SLF anser att export av livsmedel från Sverige skall ske på konkurrensneutrala villkor. Export av produkter innehållande importerade råvaror får inte gynnas.

Beträffande den svenska råvarukostnadsutjämnningen menar SLF att ytterligare överväganden behövs. — — —

19.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: I det pågående EG/EFTA-samarbetet förs för närvarande diskussioner i syfte att skapa ett preferensarrangemang på prisutjämningsområdet, dvs. ett för hela EG/EFTA-området gemensamt externt prisutjämnningssystem. SLIM anser därför att man från svensk sida bör avvakta dessa diskussioner med att ta ställning till när en övergång till ett externt prisutjämnningssystem bör ske liksom hur ett nytt system i detalj bör vara utformat. — — —

19.89 Tjänstemännens centralorganisation: I avvaktan på en överenskomelse mellan EG och EFTA bör prisutjämningsförfarandet enligt TCO:s mening tillämpas även i fortsättningen vid export av beredda livsmedel, på basis av både svensk och importerad råvara, för att bevara konkurrensneutraliteten mellan dessa.

20 Forskning och utveckling

20.16 Plan- och bostadsverket: — — — Boverket vill hävda att behovet av FoU-insatser kommer att växa under omställningsperioden.

För att få ett långsiktigt uthålligt jordbruk är det angeläget att miljövänliga brukningsmetoder utvecklas. Odling av nya alternativa grödor kräver forskning och utveckling, liksom den utveckling av småskalig förädlingsindustri som föreslås av utredningen.

20.29 Sveriges lantbruksuniversitet: Den process som svenskt jordbruk skall genomgå, om LAG:s förslag följs, kommer med säkerhet att kräva ännu mera kunskap än situationen hittills gjort. Detta trots att sektorn förväntas minska i omfattning. Från samhällets synpunkt måste det då vara viktigt att garantera långsiktiga resurser för forskning, rådgivning och utbildning. — — —

20.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen anser att det är angeläget att FoU-stödet till pågående projekt som kan initiera alternativ arealanvändning stärks. — — —

20.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: I livsmedelsutredningen anges exempelvis översiktligt ett utnyttjande av olika grödor som råvara i kemisk industri och läkemedelsindustri. För att kunna genomföra detta krävs kraftfulla satsningar på forskning och kompetensuppbyggnad. — — —

20.53 Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Forskning och utveckling av befintliga alternativa produkter med inriktning på norrländska produk-

tionsförhållanden är i dag otillräcklig. — — För att stödja jordbrukets utveckling bör därför väsentligt ökade satsningar ske vad gäller bl. a. trädgårdsprodukter, prydnadsväxter och energigrödor men också mer traditionella jordbruksprodukter med anpassning till norrländska förhållanden.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

20.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: Höga stödnivåer ligger varken i lantbrukets eller samhällets intresse. Därför är det angeläget att den eftersläpning som i dag finns när det gäller forskning och utveckling avseende odlingsbetingelser i norr tas igen. — — —

— — — En kraftfull FoU-verksamhet från statens sida kan på sikt minska behovet av prisstöd för att upprätthålla jordbruksproduktionen i norra Sverige. — — —

20.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: Delegationen noterar med tillfredsställelse att utredningen framhåller en ökad lokal småskalig vidareförädling av livsmedel och föreslår ökade resurser för sådana satsningar. Men det är inte tillräckligt kraftfulla insatser enligt delegationen. Det är delegationens uppfattning att betydande resurser bör avsättas för forskning och utveckling inom detta område, inte bara av länsanslagen, utan även centralt via STU och universitet och högskolor.

20.61 Centralorganisationen SACO/SR: Jordbrukets behov av forsknings- och utvecklingsinsatser kommer att öka som en följd av de anpassningskrav som ställs på näringen. Det gäller bl. a. energiproduktion, fiberproduktion, annan användning av jordbruksråvaror, djurhållning samt bioteknik.

20.71 Kooperativa förbundet: LAG har inte närmare behandlat frågan om forskning och utveckling. KF anser att det i hög grad är angeläget att staten aktivt stöder forskning och utveckling beträffande energi-, industri- och fibergrödor samt extensiv odling. — — —

20.72 Landsorganisationen i Sverige: Forskning och utveckling inom jordbruksområdet är ett väsentligt inslag i jordbrukspolitiken inte minst när det gäller miljömålet. — — — Reformeringen av livsmedelspolitiken bör därför få konsekvenser för inriktningen av forskningen inom området.

20.80 Svenska lantarbetareförbundet: Forsknings- och utvecklingsarbete inom jordbruksområdet är ett väsentligt inslag i jordbrukspolitiken. SLF vill särskilt betona vikten av forskning kring miljöfrågor och markanvändning. — — —

20.89 Tjänstemännens centralorganisation: TCO önskar peka på att vegetabiliska oljor i vissa fall framgångsrikt kan ersätta mineraloljor för industriella ändamål. Enligt TCO:s mening bör forskning och produktutveckling på detta område stödjas.

Arbetsgruppen berör inte jordbrukets behov av forsknings- och utvecklingsinsatser.

Ett viktigt område, där ökade forskningsinsatser krävs, gäller samspelet mellan mark, luft, vatten, temperatur, kemikalier och mikroorganismer och dess inverkan på exempelvis växtnärläcksage och livsmedelskvalitet.

21 Sociala frågor

21.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Lantbruksstyrelsen anser att staten under en omställningsperiod bör fortsätta att finansiera bl. a. delar av avbytarverksamheten.

21.13 Statens jordbruksnämnd: Enligt LAG bör kostnaden för sociala åtgärder (för närvarande drygt 400 milj. kr.) på sikt bäras av näringen. Dessa medel bör under en övergångstid i ökad utsträckning kunna användas för att främja omställningen inom näringen. JN tillstyrker detta förslag och anser också att statsmakterna bör precisera omställningsperiodens längd.

21.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: — — — KD har i princip inga erinringar mot att kostnaderna för de sociala åtgärderna på sikt bör åvila näringen förutsatt att överenskommelse kan träffas med näringen. — — —

21.17 Statens industriverk: SIND finner att beredningen inte har ägnat de sociala frågorna i samband med förslaget till den omfattande reformeringen särskilt stort utrymme. — — —

21.51 Länsstyrelsen i Kopparbergs län: — — — Samhället måste även i framtiden ta en del av det ekonomiska ansvaret för det s. k. avbytarssystemet. — — —

21.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: — — — Staten måste fortsätta sitt medansvar för avbytarverksamheten. — — —

21.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: Om näringen ges rimliga ekonomiska villkor bör det vara möjligt på sikt att näringen enskilt och kollektivt ansvarar för de sociala åtgärderna. En ökad medverkan från kommunerna är även önskvärd (exempelvis barntillsyn på landsbygden).

21.71 Kooperativa förbundet: KF tillstyrker att kostnaden för sociala åtgärder på sikt bäres av näringen men att kostnader för omställning under en övergångsperiod ryms inom ramen för s. k. sociala åtgärder (400 milj. kr.).

KF föreslår att regeringen överväger att låta delar av medel avsatta till

allmän investeringsreserv få användas till pensionsförsäkring i syfte att främja omställningen inom näringen.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

21.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG skriver att kostnaden för de sociala åtgärder som nu finansieras av regleringsmedel på sikt bör bäras av näringen. — — —

Detta synsätt är helt oacceptabelt för lantbruket. — — — Om pengarna inte längre skulle utbetalas och få användas för avsedda ändamål innebär det att näringen fräntas medel som den tillerkänts i träffade överenskomelser. De satsningar på viktiga sociala åtgärder, avbytarverksamheten, lantbrukshälsan och trygghetsförsäkringar, skulle bringas att upphöra. Vidare skulle jordbrukets möjligheter att kollektivt stödja forskning och utveckling upphöra.

— — — Genom tillförsel av sektorsmedel skall fortsatt verksamhet inom avbytartjänsten och lantbrukshälsan liksom lantbrukets trygghetsförsäkringar garanteras. — — —

21.75 Samarbetsgruppen för alternativ odling: SAO anser att det är ytterst viktigt att samhället går in och ser till att bonden får möjlighet till semester och likvärdiga tryggheter som alla andra medborgare. Därför får inte avbytarsystemet urholkas utan det skall byggas ut. En möjlighet är att kommunerna får ta över ansvaret till nuvarande avbytartjänst tillsammans med LRF.

21.80 Svenska lantarbetareförbundet: Arbetsgruppen föreslår att kostnader för sociala åtgärder på det livsmedelspolitiska området på sikt bör bäras av näringen.

SLF anser att av sociala skäl bör staten även fortsättningsvis och under en längre omställningsperiod stå för dessa kostnader, inte minst med tanke på de avtal som ligger till grund för berörda medel. — — —

Ett snabbt borttagande av stödet för sociala åtgärder skulle innebära att avbytarverksamheten måste avvecklas. En fond bör under en övergångsperiod kunna byggas upp med hjälp av bl. a. införselavgifter.

22 Övergångsåtgärder

22.2 Kommerskollegium: För att mildra negativa verkningar torde särskilda övergångsbestämmelser behöva vidtas. Om utredningens förslag härvidlag är tillräckliga och lämpligt avvägda kan kollegiet inte bedöma.

22.8 Konjunkturinstitutet: De problem som kan uppkomma gäller främst själva övergången till det nya, mer marknadskonforma systemet. Som framhålls i rapporten kan en del jordbrukares ekonomi komma att påverkas allvarligt vid omläggningen, även om ett temporärt inkomststöd införs. Då den nuvarande regleringens inverkan kapitaliserats i höga fastighetsvärden, kan framför allt jordägare som nyligen köpt sina gårdar försät-

tas i en svår situation, där skuldbördan inte kan hanteras. Institutet vill understryka behovet av särskilda åtgärder för skuldsanering i sådana fall.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

22.9 Riksantikvarieämbetet: — — — Övergångsperioden förefaller vara alltför kort. Riskerna är därmed stora för miljön och markanvändningen. Riksantikvarieämbetet vill varna för en omställning som genomförs med en sådan hast att korrigeringar inte kan vidtas efter hand.

22.10 Lantbruksstyrelsen: Styrelsen vill understryka betydelsen av att jordbrukarna i samband med en intern avreglering får tydliga signaler om samhällets målsättningar för jordbruket. Först då kan jordbrukets företagare besluta om resursernas användning på lång sikt. Samtidigt behövs aktiva åtgärder från samhällets sida för att underlätta omställningsprocessen och för att begränsa de negativa effekterna för landsbygden och miljön.

En avveckling av marknadsregleringen kan i vissa fall slå hårt mot arrendatorer som är bundna av fleråriga arrendekontrakt. Det kan därför komma att ställas krav på omförhandlingar av arrendevillkoren under löpande avtalsperiod. — — — De juridiska möjligheter till omförhandling av ett arrendeavtal som avtalslagen medger, syns dock vara något osäkra. För att undvika juridiska processer är det önskvärt att arrendemarknadens parter kan komma överens om riktlinjer för hur problem i samband med en avveckling av marknadsregleringen skall hanteras.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker principen om att den interna marknadsregleringen avvecklas under förutsättning att aktiva omställningsåtgärder vidtas, att omställningsperioden blir tillräckligt lång och att erforderliga resurser ställs till förfogande för att lösa omställningsproblemen på ett socialt acceptabelt sätt. — — —

Enligt lantbruksstyrelsens mening har arbetsgruppen inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt övergångsproblemen och omställningsåtgärderna. En allmän synpunkt på förslagen till övergångsåtgärder är att arbetsgruppen hyser stark tilltro till att marknaden snabbt och effektivt kommer att klara av resursanpassningen under omställningsperioden. — — —

— — — Lantbruksstyrelsen föreslår att de övergångsåtgärder som arbetsgruppen föreslagit kompletteras med kraftfulla åtgärder som medverkar till att mark varaktigt får ny användning.

För närvarande finns inga mera ändamålsenliga alternativ än skogsplantering som kan ta omfattande arealer i anspråk. Därför föreslår lantbruksstyrelsen att det bör inrättas ett särskilt bidrag till skogsplantering på friställda lämpliga marker. — — —

— — — Extrema skördevariationer kan få omfattande priseffekter. Därför anser lantbruksstyrelsen att samhället bör ha en beredskap för hur sådana extrema effekter skall hanteras. Styrelsen anser att statens inlösen-skyldighet för spannmål bör finnas kvar under en period intill dess att marknaden har stabiliserats. Genom en förlängd inlösengaranti underlättas anpassningen för skuldsatta lantbrukare. Det temporära inkomststöd som föreslagits bör omfatta en övergångsperiod på lämpligen fem år.

Arbetsgruppen föreslår att arbetsmarknadsverket och lantbruksverket i nära samarbete med andra berörda organisationer bör handha genomfö-

randet av ett program för utveckling av jordbrukarnas företagskunnande speciellt vad avser företagsekonomi, marknadskunskaper samt utveckling av kvalitet och nya produkter. Lantbruksstyrelsen tillstyrker att ett sådant program genomförs — — —.

— — — Styrelsen anser, att det inkomststöd som föreslås utgå under en övergångsperiod också skall kunna utgå som ett engångsbelopp om markägaren har lagt om markanvändningen långsiktigt för annat ändamål än jordbruksproduktion. — — —

— — — Styrelsen förutsätter att inkomststödet utformas så att mark som återtagits — — — mot arrendatorns vilja inte kan ingå i underlaget för stöd. — — —

En snabb anpassning av mjölkproduktionen vid en förenklad eller helt avvecklad intern reglering förutsätter enligt lantbruksstyrelsens bedömning kraftfulla åtgärder för att minska resurserna i primärproduktionen. Systemet med mjölkpension för producenter äldre än 60 år måste därför finnas kvar under omställningsperioden. Vid en avreglering enligt arbetsgruppens förslag, måste enligt styrelsens bedömning mjölkpensionssystemet kompletteras med åtgärder som även omfattar yngre producenter.

— — — Lantbruksstyrelsen anser att ett livsmedelspolitiskt beslut även bör omfatta olika offensiva insatser till stöd för primärproduktionens och företagens effektivisering och utveckling. — — —

22.11 Skogsstyrelsen: Skall den omställning av markanvändningen som eftersträvas uppnås inom rimlig tid måste ett stort antal brukare agera i enlighet med de angivna målen. För att detta skall vara möjligt krävs *dels* att de ekonomiska incitamenten både vad gäller att ta mark ur spannmålsproduktion och att påbörja dess alternativa användning är tillräckliga, *dels* att spelreglerna — lagtillämpning och tidsmässig överblick — är klara och tydliga.

Om mark som i dag används för spannmålsproduktion på ett stadigvarande sätt skall tas i anspråk för alternativ användning erfordras enligt skogsstyrelsens uppfattning en ekonomisk stimulans. Skogsstyrelsen är tveksam till om det förslag om temporärt inkomststöd som lagts fram får någon nämnvärd verkan i detta sammanhang. — — — Skogsstyrelsen föreslår därför att de ekonomiska styrmedlen konstrueras så att de förutom att de underlättar för brukarna att ta mark ur spannmålsproduktion även direkt underlättar övergång till alternativ markanvändning.

För att underlätta och möjliggöra en övergång från spannmålsodling till annan markanvändning krävs att rådgivning och kunskap på olika områden erbjuds. — — —

— — — Teoretiskt redovisad kunskap är inte tillräcklig. Det som efterfrågas är framför allt demonstrationsodlingar och praktiska försök — — —.

Skogsstyrelsen anser att skogsvårdsstyrelserna bör ta aktiv del i en sådan rådgivning och demonstrationsverksamhet — — —. Styrelserna bör söka samverka med lantbruksnämnden, Hushållningssällskapet, länsstyrelsen, LRF, SLU, m. fl. organisationer och myndigheter som har intresse och ansvar för att utveckla säkra och till de lokala miljöerna väl anpassade odlingsalternativ.

22.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Övergångstiden kan behöva förlängas till tre år för inlösenåtagandet och fem år för inkomststödet. — — —

I fråga om utjämningsystemet för mjölk föreslår JN en förlängd övergångsperiod om tre år. Härvid kan ett förenklat system utnyttjas. Konstruktionen kan vara att de interna avgifterna successivt avtrappas med en tredjedel per år.

JN har inget att erinra mot förslaget om en förlängning av systemet för mjölkpension.

Enligt LAG bör anbudsförfarande inom oljeväxtområdet tillämpas redan för 1991 års skörd. — — — JN bedömer att det av administrativa skäl kan bli svårt att genomföra detta system redan för 1991 års skörd. Det kan därför bli nödvändigt att tillämpa det nuvarande systemet med vissa modifieringar även för detta år.

— — — Med hänsyn till de relativt stora effekter som reformen kan ha för flera andra produktionsgrenar har JN svårt att se motiven till att just stärkelseproduktionen föreslås få ett särskilt stöd under en övergångsperiod.

— — — JN delar LAG:s uppfattning att företagare med hög skuldsättning kan få stora problem. Emellertid kan förmögenhetsförlusten bli stor även för företagare med låg skuldsättning. Det finns enligt JN:s mening en risk för att åtgärder som syftar till finansiell rekonstruktion får produktionsdrivande effekter. Systemet bör utformas så att sådana effekter minimeras.

— — — Förenklingar i nuvarande system, inlösenssystemet för spannmål, bör göras i det tillfälliga inlösenssystemet under övergångsperioden. Begränsas prisorterna till enbart orter med större exportmöjligheter, t. ex. de fyra storhamnarna Stockholm, Norrköping/Djurön, Helsingborg och Uddevalla, innebär det en ytterligare sänkning av det genomsnittliga odlarpriset eftersom odlarna får betala frakten till prisorten. Särskilt stora skulle sänkningarna bli i inlandet t. ex. Örebroområdet.

Den nuvarande kvalitetsbetalningen är mycket detaljerad. I ett temporärt bevarat inlösenssystem för 1991 års skörd bör betydande förenklingar kunna göras. — — —

Eftersom stödet kommer att utgå under en begränsad period och dessutom trappas ner är det inte troligt att det kommer att få någon avgörande betydelse för utvecklingen på sikt.

Effekterna av arealbidraget beror på vilka villkor som ställs upp för att stödet skall utgå. Ställs inte några krav på att marken skall brukas kommer nedläggning av åkermarken till stånd. Brukarna i de sämre bygderna finner bidraget vara ett bättre alternativ än att bruka marken och lägger ner produktionen. Bidraget skulle då verka i riktning mot att snabbare nå balans.

Ställs däremot krav på brukande kommer arealbidraget att medföra en viss fördröjning av nedläggningen åkermark och således en viss förlängning av anpassningsperioden.

22.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: — — — KD tillstyrker utredningens förslag om arealstöd under en övergångstid. KD instäm-

mer med LAG i att det tillfälliga arealstödet bör följa ursprunglig (vid stödets införande) ägare och inte gården. Storleken och långvarigheten av stödet kan diskuteras. KD avvisar däremot tanken, som reservationsvis framförts inom LAG, att arealstödet skulle bli en permanent ersättningsform. Det kapitaliseras i marken och konserverar det höga kostnadsläget i jordbruket. Det är till fördel för dagens lantbrukare men är till nackdel för näringen på lång sikt.

— — — KD bedömer att LAG:s förslag om statens medverkan i en finansiell rekonstruktion eller inlösen av fastigheter såsom väl avvägda.

22.15 Arbetsmarknadsstyrelsen: — — — Sysselsättningsförändringarna och omställningarna till följd av avregleringarna kan bli betydande i regioner med stor jordbrukssektor. Styrelsen ser det som väsentligt att de nödvändiga omställningarna får ske under en väl avvägd tidsperiod för att undvika allvarliga störningar på arbetsmarknaderna i dessa regioner — — —.

— — — Behovet av utbildningsåtgärder kan bli av den omfattningen att det inte täcks av generella åtgärder. — — — Styrelsen vill här påminna om att lantbrukare endast i begränsad utsträckning är anslutna till erkänd arbetslöshetskassa, vilket påverkar de ekonomiska villkoren vid arbetslöshet. — — —

22.16 Plan- och bostadsverket: Boverket delar utredningens uppfattning att det är av största vikt att satsningar görs på olika former av utbildning och rådgivning — — —.

Boverket vill understryka vikten av att den tid under vilken stöd kan utgå inte är för kort. Investeringarna i lantbruket är så stora att relativt lång tid behövs för att klara en omläggning av driften under rimliga omständigheter.

Ytterligare ett skäl till att utöka stödperiodens längd är den snabba förändring som nu sker på energiområdet. — — — Boverket anser att jordbrukarnas anpassningsperiod åtminstone bör göras så lång att förutsättningarna för Sveriges framtida energiförsörjning hunnit läggas fast.

Det kan konstateras att genom den nuvarande konstruktionen på medelstillelning för FoU kommer anslagen för forskning och utveckling via miljöavgifter m.m. att minska, vid en minskad användning av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Andra medel måste därför sättas in för att finansiera den fortsatta verksamheten. — — —

22.17 Statens industriverk: SIND instämmer i de generella övervägandena kring övergångsåtgärderna. — — — Enligt SIND:s erfarenhet är rådgivnings- och utbildningsinsatser mycket angelägna under övergångsperioden. — — —

Olika utbildningsanordnare i länen bör i sammanhanget förberedas på den nya målgruppen. — — — Särskilda utbildningsinsatser måste ägnas kvinnor och ungdom. — — —

22.20 Riksrevisionsverket: Den administrativa anpassningen till en intern

avreglering år 1991 och temporära stödformer under en övergångsperiod förutsätter en omedelbar översyn av i första hand jordbruksnämndens verksamhet. Med sikte på hur ett centralt sektoransvar skall organiseras bör, enligt RRV, även lantbruksstyrelsens verksamhet behandlas i detta sammanhang.

Arbetsgruppens förslag till avreglering förstärker vidare, enligt RRV, nödvändigheten av en översyn av SCB:s statistikproduktion inom jordbruksområdet med bl. a. inriktning på ett ökat beställaransvar hos statistikkens avnämare. — — —

RRV anser att arbetsgruppens förslag tillsammans med andra aviserade förändringar också föranleder en genomgripande analys av den regionala statliga förvaltningen för lantbruksfrågor. — — —

En huvuduppgift i lantbruksnämndernas verksamhet är deras rådgivningsverksamhet. I likhet med tidigare synpunkter på utredningen om samordnad länsförvaltning ifrågasätter RRV om motiven för en statlig produktionsteknisk rådgivning fortfarande gäller. Lantbruksnämndernas rådgivning är till väsentlig del avgiftsbelagd och bedrivs i ökad utsträckning i konkurrens med andra rådgivare. RRV anser att det nu bör prövas om inte ansvaret för denna typ av serviceuppgifter helt kan föras över på näringens egna organ. Vägledande för hur ansvaret skall fördelas mellan staten och näringen bör vara verksamhetens allmänna intresse. Med en likande utgångspunkt övervägs för närvarande omfattningen av Sveriges lantbruksuniversitets försöksverksamhet och förmedling av forskningsrön (konsulentverksamheten). Överväganden om lantbruksnämndernas rådgivningsverksamhet bör koordineras med de överväganden som sker i fråga om försöksverksamheten och konsulentverksamheten vid SLU.

Inom ramen för den samordnade länsförvaltningen kommer det regionala stödet att vara inriktat på företagande som kännetecknas av diversifierad/kombinerad verksamhet och ökad förädling. RRV:s slutsats är att en effektivisering och anpassning av det regionala sektororganet till nya förutsättningar kräver en genomgripande förändring av lantbruksnämndernas verksamhetsinriktning, uppgifter, organisation, resurs- och kompetensbehov etc.

22.23 Näringsfrihetsombudsmannen: Arbetsgruppens förslag till övergångsåtgärder är enligt NO:s mening välgrundade. Frågan om övergångstidens längd — — — kan eventuellt behöva övervägas ytterligare. — — —

22.24 Statens pris- och konkurrensverk: Konkurrenseffekterna av de föreslagna övergångsåtgärderna måste enligt SPK:s förmenande noggrant följas. Verket vill särskilt varna för risken att nya bidrag och särregler samt olika korrektiv som kan komma att införas under omställningsperioden sammantaget leder till en ny reglering av jordbrukssektorn. — — —

— — — Övergångsåtgärderna får inte ges en sådan utformning eller omfattning att de kommer att motverka syftet med avregleringen, t. ex. så att en anpassning av produktionen till efterfrågan inte tillåts ske. Dessutom föreligger en risk för att tillfälliga åtgärder byggs in i systemet och permanentas, särskilt om övergångsperioden sträcker sig över många år.

22.26 Statens naturvårdsverk: Naturvårdsverket föreslår, att införandet av den nya politiken sker mjukare och med en längre övergångsperiod än de tre år som LAG föreslår. Verket föreslår vidare att NOLA-medlen trappas upp så att 100 milj. kr. finns tillgängliga redan fr. o. m. budgetåret 1990/91 och därefter utökas med 100 milj. kr. per år tills slutsumman 500 milj. kr. uppnås budgetåret 1994/95.

22.29 Sveriges lantbruksuniversitet: — — — Förutom eventuell kompensation för direkta kapitalförluster till berörda brukare som följd av omställningen skulle statsmakten kunna avsätta resurser till uppbyggnad av kunskap och information om vad omställningsprocessen innebär, hur den kan hanteras på regional nivå och löpande följa dess utveckling på skilda nivåer och områden.

22.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: De förslag till förändringar i politiken som nu förs fram är i vissa stycken drastiska i jämförelse med den historiska inriktningen. — — — Det kan starkt ifrågasättas om denna förändring skall genomföras i den takt som föreslås utan att mer genomarbetade analyser läggs till grund. — — —

22.33 Länsstyrelsen i Stockholms län: — — — Länsstyrelsen anser att man måste vara beredd på att det temporära övergångsstödet kan behöva förstärkas och utsträckas längre i tiden än utredningen föreslagit.

En något långsammare avveckling av prisregleringen ger större möjligheter för nya alternativa grödor att komma i odling samt dämpar nackdelarna för jordbrukarna av den befarade snabba prisnedgången. — — —

Länsstyrelsen förordar därför i likhet med lantbruksnämnden fortsatt inlösenförfarande för spannmål under en övergångsperiod. Inlösenpriset kan exempelvis sänkas successivt under en femårsperiod. — — —

En sänkt lönsamhet i jordbruket torde komma att påverka fastighetspriserna. Enligt länsstyrelsens mening bör detta också leda till sänkta arrendavgifter. För att det skall vara möjligt att justera dessa under pågående avtalsperiod krävs en ändring av jordabalken.

22.36 Länsstyrelsen i Östergötlands län: Med hänsyn till den nuvarande mycket låga lönsamheten inom jordbruket — — — och till det förhållandet att kommersiellt gångbara alternativa användningsområden för åkermarkerna torde föreligga tidigast först under andra hälften av 1990-talet, bör övergångstiden förlängas. Kraftfulla insatser måste göras för att dels hålla undan mark från produktion av livsmedel, dels kompensera jordbrukarna för inkomstbortfall. Inledningsvis bör omställningen ske med bibehållande av nuvarande system med avsättningsgarantier och via årliga förhandlingar successivt ändra reglerade priser och andra stödåtgärder.

En offensiv satsning bör göras på kurser i företagsutveckling. — — —

22.39 Länsstyrelsen i Kalmar län: Länsstyrelsen föreslår att pris- och marknadsregleringarna avskaffas under en 10-årsperiod. Det innebär en stegvis avveckling. Länsstyrelsen anser det synnerligen viktigt att även i en

sådan mjuk avveckling det inledningsvis måste vara helt otvetydigt vad som är reformens mål och att den huvudsakliga takten i anpassningen klart skisseras. — — —

— — — Även i en 10-årig avvecklingstakt kan problem uppkomma och även i detta läge bör staten genom ett generöst engagemang i form av lån eller kreditgarantier biträda där så erfordras.

22.40 Länsstyrelsen i Gotlands län: — — — Vi anser att omställningsperioden är alltför kort och att starka skäl kan anföras för att omställningen bör ske under en period om uppemot tio år. — — —

22.41 Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen ser med oro på de effekter som en omläggning av jordbrukspolitiken kommer att få för den regionala utvecklingen i Blekinge. — — —

Om en nedskärning av odlingen av potatis och sockerbetor trots allt måste ske är det viktigt att nedskärningen sker under en tillräckligt lång tid så att de negativa konsekvenserna för jordbrukarna och näringslivet kan mildras.

Enligt länsstyrelsens mening bör ytterligare utredningsarbete genomföras innan förslagen i utredningen träder i kraft för vissa produktslag. Exempel på områden som behöver utredas ytterligare är hur prisbildningen för oljeväxter, sockerbetor och fabrikspotatis skall ske.

Förutom de övergångsåtgärder som utredningen föreslår behöver ytterligare åtgärder genomföras för att motverka den sysselsättningsminskning i jordbruket som avregleringen orsakar. — — —

Arrendatorernas situation har inte uppmärksamats tillräckligt. — — — Möjlighet bör ges till arrendatorerna att omförhandla arrendena — — —. Staten bör eventuellt se över avtalslagen så att klarare regler skapas för att undvika juridiska processer.

22.42 Länsstyrelsen i Kristianstads län: De av arbetsgruppen föreslagna arealbidragen för en treårig omställningsperiod är otillräckliga för en socialt acceptabel förändring.

Länsstyrelsen föreslår i stället en femårsperiod med jordbank för spannmålsodlare och kontrollstationer för omprövning. Dessutom behövs riktade arealbidrag för åker- och betesmark i svagare skogs- och mellanbygder som har bevarandeintressen i fråga om regional sysselsättning, landskapsbild och kulturmiljö.

Under femårsperioden bör målet vara en anslutning till jordbanken motsvarande 10 % av åkerarealen. — — —

Med hänsyn till att konkreta odlingsalternativ saknas anser länsstyrelsen att inlösenåtagandet skall gälla under tre år med successiv nedtrappning av inlösenpriset till den nivå utredningen föreslagit. Därefter bör branschen själv genom ett eget av den finansierat organ tills vidare få svara för en gemensam export av uppkomna överskott. Under de år inlösenåtagandet gäller men också för åren därefter bör — — — jordbankssystemet fortsätta att löpa.

Utredningen föreslår ett förlängt avvecklingsstöd till mjölkproducenter

till år 1996. Länsstyrelsen hälsar detta med tillfredsställelse men menar att stödet bör göras mera attraktivt — — —.

Utredningen anvisar vägar att stödja vissa skuldsatta brukare i stort enligt två linjer — — —. Länsstyrelsen anser att en breddad tillämpning av ackordsförfarande är att föredra.

22.43 Länsstyrelsen i Malmöhus län: — — — En omställning kan inte ske på tre år. Det föreslagna temporära inkomststödet bör enligt länsstyrelsens mening därför utgå över en längre period.

— — — Länsstyrelsen anser att det bör övervägas om det är tillräckligt att låta det temporära inkomststödet — — — endast utgå under tre år. I betänkandet föreslås andra statliga insatser för anpassning av jordbruksnäringen som löper under fem år.

— — — Länsstyrelsen anser att arealbidraget är en lämplig bidragsform för att stimulera till utvecklingsverksamhet inom jordbruket. Arealbidraget bör dock vara villkorat så att bidraget endast kan utgå när mark tas ur jordbruksproduktion.

22.49 Länsstyrelsen i Örebro län: — — — Omställningen måste mötas med insatser inom rådgivning och medel för utvecklingsarbete.

Under en övergångstid på lägst fem år bör ett generellt arealbidrag utgå som ett inkomststöd. — — — Som en del av övergångsstödet tillstyrker länsstyrelsen en fortsatt möjlighet till mjölkpension under en femårsperiod.

22.50 Länsstyrelsen i Västmanlands län: — — — Avvecklings- och anpassningstiden bör vara längre än förslaget, med en starttidpunkt som, i förhållande till förslaget, senareläggs.

Den tidsperiod arealbidraget utgår bör — — — förlängas.

22.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: De svenska lantbrukarna har genom regleringssystemet fortlöpande måst anpassa sig till systemets krav. När nu staten kräver, att lantbruket lämnar sin tidigare kurs och går över i en mer marknadsorienterad och till ekosystemet bättre anpassad utveckling, är det rimligt att staten aktivt bistår lantbruket i omställningen.

En form härför är rådgivningen. Det är av betydelse, att det även fortsättningsvis finns en rådgivning i statlig regi. — — —

22.56 Länsstyrelsen i Norrbottens län: Företagare som gjort större investeringar före år 1980 och blivit högt skuldsatta bör också få stöd. Länsstyrelsen avstyrker dock inlösen av fastigheter annat än i undantagsfall.

22.58 Delegationen för glesbygdsfrågor: Delegationen vill understryka att åtgärder för att avreglera jordbruket måste kombineras med mycket kraftfulla insatser för att utveckla alternativ produktion och lokal vidareförädling samt för att stödja jordbruket i glesbygden och skogs- och mellanbygderna. Delegationen anser inte att arbetsgruppens förslag uppfyller dessa krav i alla avseenden. Delegationen anser det också helt realistiskt med

den korta period inom vilken omställningen föreslås genomföras. Delegationen anser att en successiv avreglering bör ske samtidigt som kraftfulla insatser görs för att utveckla alternativen.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

22.61 Centralorganisationen SACO/SR: — — — Frågan är om inte omställningstakten blir för snabb med LAG:s förslag. En successiv reduktion av överskottens kollektiva finansiering — säg över fem år — kan övervägas. Därmed skulle behovet av andra riktade stöd till producenterna minskas. Inte minst för spannmålsodlare torde övergångstiden bli avgörande för deras möjligheter att klara omställningen.

22.65 Föreningen Foder och spannmål: LAG föreslår speciella stöd till hårt skuldsatta lantbrukare i syfte att reducera kapitalkostnaderna. Ett exempel som redovisas är att staten genom ackordsförfarande skall medverka vid obeståndssituationer där staten indirekt är fordringsägare och där man anser att förutsättningar finns för att driva verksamheten vidare. LAG menar vidare att huvuddelen av andra större fordringsägare skall delta i ackordet och som argument för detta anförs att "de på olika sätt dragit fördel av den hittills förda politiken".

Foder och spannmål vill anföra två allvarliga invändningar mot detta resonemang. För det första kommer staten med ett sådant system ta på sig ett stort ansvar eftersom myndigheter skall avgöra vilka lantbrukare som är kompetenta nog för att få finnas kvar. Detta skall dock avgöras först när en lantbrukare hamnar på obestånd. Förslaget innebär därför en omänsklig press på lantbrukarna och deras familjer. Givetvis måste det precis som i andra branscher accepteras en viss löpande naturlig sanering av marknaden, men detta skall avgöras av företagarnas skicklighet under rimliga marknadsvillkor och inte av någon statlig instans som i en extrem situation bestämmer vilka som får och inte får möjlighet att driva sin verksamhet vidare.

För det andra anser föreningen det vara gravt felaktigt att påstå att lantbrukets leverantörsled dragit nytta av den förda jordbrukspolitiken.

Foder och spannmål föreslår att särskilt stöd till skuldsatta lantbrukare, i den mån det blir nödvändigt beroende på andra åtgärder, måste vara så konstruerat att det träder i kraft innan obeståndssituationen är ett faktum. Om det genomförs ett system med ackordsförfaranden i enlighet med LAG:s förslag måste dessa vara statligt riktade, dvs. övriga fordringsägare skall inte drabbas. I annat fall är risken uppenbar att kreditmöjligheterna för lantbruksföretag helt kommer att upphöra.

22.67 Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: — — — Det borde övervägas möjligheten att förlänga den föreslagna produktionsanpassningen, under vilken särskild hektarbunden kompensation utgår, med ytterligare något år.

Den föreslagna tidsramen för genomförandet av reformen inom vissa mera komplexa och väsentiga varuområden bör kunna utsträckas i tiden. Det väsentliga är att målsättningarna från början är givna och entydiga.

— — —

22.68 Hushållningssällskapens förbund: Genom att medvetet pressa priserna väldigt lågt och därefter gå in och köpa fastigheten till ett lågt pris kan sannolikt staten göra en långsiktig bra affär. Från etisk synpunkt är den dock oacceptabel — — —.

Att förutsätta att denna lantbrukare skulle ha möjlighet eller intresse av att gå in som arrendator på fastigheten efter en sådan förlust visar åter på bristande kännedom om lantbruket. Dels är det ej möjligt att starta som arrendator med avsaknad av ett eget kapital, dels förräntas ej arrendet och dels kan finansiering inte ordnas. Vidare innebär tvångsförsäljningen sannolikt en djup ekonomisk och social kris för lantbrukaren.

All erfarenhet visar att den lantbrukare som får kraftiga ekonomiska problem först försöker kompensera dessa genom att satsa mer av sig själv. Resultatet blir ofta att familjen splittras. Samtidigt förbrukas allt hans kapital. Personliga problem och utslagning blir ofta följden. Denna person kommer med all sannolikhet att lämna näringen, även om ha hade haft ekonomiska möjligheter att fortsätta som arrendator.

Förbundet hävdar att övergångsperioden måste vara 10 år och att ett förlängt omställningsstöd är en absolut nödvändighet för att lantbruket skall klara omställningen.

— — — Det är av största vikt att en övergång till en mindre reglerad jordbruksmarknad sker under kontrollerade former. Detta innebär att vissa delar av prisregleringen bör bestå, bl. a. mjölkprisregleringen. Inlösen av överskottskvantiteter av spannmål måste ske under en reellt lång övergångsperiod (minst 10 år). Konstruktiva medel för överföring av åkermark till annan användning måste skapas. — — —

22.71 Kooperativa förbundet: Det är mycket svårt att bedöma huruvida LAG:s avvägning i tid och omfattning svarar upp till kravet om en socialt acceptabel anpassning men mot den erfarenhet som KF har av problemen med snabba omställningar inom jordbruket kan KF acceptera ett års förlängning (utöver de tre) av stödet och därmed erforderlig höjning av stödbeloppet.

Det finns anledning att myndigheterna mycket noga följer på vilket sätt näringen förmår att hantera överskottsproblematiken under en omställningsperiod.

22.72 Landsorganisationen i Sverige: — — — Konsumentpolitiskt delar LO arbetsgruppens bedömning att en övergångsperiod på tre år i och för sig är en rimlig tidsram.

De förändringar som förestår är emellertid mycket omfattande. Mycket noggranna överväganden måste därför göras beträffande i första hand sociala och regionalpolitiska konsekvenser innan övergångsperiodens längd fastställs.

LO avvisar bestämt permanenta stöd som arealbidrag eller skattemässiga särlösningar för lantbrukare. — — —

I övrigt har LO inget att erinra mot de konkreta förslag till övergångsåtgärder som arbetsgruppen föreslår.

22.74 Lantbrukarnas riksförbund: LAG skriver att omställningen skall ske under socialt acceptabla former. Det betraktar LRF som en självklarhet, men anser inte att LAG:s tolkning är acceptabel. — — — Oavsett hur genomgripande omställningen blir och hur lång tid den utsträcks på så krävs samhällsinsatser med avsevärt högre ambitionsnivå än den som LAG förordar.

En särskild problemgrupp är arrendatorer, som LAG tagit mycket lätt på. Den paragraf i avtalslagen som LAG pekar på tillämpas ytterst restriktivt och lär inte kunna tillämpas på arrendeavtal. En arrendator kan heller inte, som LAG tycks tro, ensidigt frånträda ett arrende utan att riskera krav på skadestånd. — — —

Ungefär 40 % av arealen är under arrende. — — — Arrendatorerna måste betala arrende oberoende av de aktuella priserna. Detta innebär att arrendatorerna blir en särskilt utsatt grupp om LAG:s förslag genomförs.

— — — Även efter en långtgående förenkling av det system som används för prissättningen m.m. kommer näringen att ställa krav på inflytande över systemets utformning och löpande tillämpning. — — — Det är nödvändigt att följa produktions- och lönsamhetsutvecklingen. Omställningen i sig och ändringarna i regelsystemet måste ske under kontrollerade former. Därför kommer behovet av en fast ordning för regelbundna överläggningar att vara minst lika stort som hittills. — — —

LAG:s förslag till övergångsåtgärder avstår LRF från att närmare kommentera eftersom LRF utgår ifrån att de inte kommer att aktualiseras. Som allmän reflexion vill dock LRF framföra att den nakna cynism som visas i den tilltänkta behandlingen av lantbrukare som hamnar på obestånd till följd av den nya politiken torde vara svår att överträffa.

22.76 Småbrukare i Väst: Övergångstiden verkar vara i kortaste laget. — — — Vi ser hellre att pengarna utbetalas som brukarstöd än som arealersättning. — — — De miljöfarliga storjordbruken har haft sin tid och misslyckats totalt. Det måste nu bli småbrukens tur att få del av kakan.

Vi ställer oss också ytterst tveksamma till det föreslagna stödet till högt skuldsatta brukare för rekonstruktion eller avveckling av företagen. I denna grupp har lantbruksnämnderna redan pumpat in allt för mycket pengar.

22.80 Svenska lantarbetareförbundet: — — — Principiellt bör övergångsperioder göras så korta som möjligt.

De förändringar som förestår är emellertid mycket omfattande. — — —

SLF anser att en femårig övergångsperiod är mera rimlig från omställningssynpunkt.

22.85 Sveriges jordägareförbund: Vi föreslår att övergången till en ny livsmedelspolitik sker i huvudsak — — — genom successiv anpassning av inlösenpriserna under en längre period men betonar att även kapitalförluster m.m. på grund av omställningen måste ersättas.

— — — Ersättning bör utgå till jordbrukare som varaktigt — 10 år är en lämplig period — tar mark ur produktion och anpassar byggnader, arbetskraft m.m. till en minskad produktion. Ersättningen skall omfatta dels

ersättning för minskat markvärde, dels ersättning för annan skada, dvs. anpassning av driften till en minskad produktion, bl. a. i vad avser ekonomibyggnader, arbetskraft, maskiner m.m. Om livsmedelsproduktionen återupptages inom 10-årsperioden, skall ersättningen återbetalas.

Vi föreslår att — — — arrendelagstiftningen blir föremål för en allmän översyn med inriktningen, att för mellanhavanden mellan arrendator och jordägare skall gälla samma regler som för övriga näringsidkare i Sverige, dvs. att de själva genom frivilliga avtal beslutar om sina företag. — — — Det kan övervägas, att de nya reglerna tillämpas endast på arrendeavtal ingångna efter den nya jordbrukspolitikens ikraftträdande.

22.86 Sveriges jordbruksarrendatorers förbund: Arrendeavtal är i allmänhet upprättade att gälla 5 eller 10 år. LAG anger i sitt betänkande att arrendatorn med stöd av 36 § avtalslagen skall kunna få sina arrendevillkor prövade med hänsyn till den uppkomna situationen. Enligt SJA:s uppfattning är dock 36 § avtalslagen endast i undantagsfall tillämplig i de situationer som här kan uppkomma. Särskilda bestämmelser måste därför tillskapas vilka ger en arrendator rätt att säga upp avtalet eller ändra villkoren om grunden för avtalsförhållandet ändras till följd av ny livsmedelspolitik.

De förändringar som nu förestår måste — — — ske i sådan takt att gjorda investeringar kan avskrivas under rimlig tid. Skulle förändringar i något fall behöva forceras, måste särskilda regler utformas enligt vilka staten tar ekonomiskt ansvar för såväl arrendatorns som för jordägarens egendom. — — — Kravet på inlösen, får inte vare sig begränsas till vissa fastigheter eller endast till fast egendom. — — — Även arrendatorn måste ha rätt att få sin egendom inlöst. — — —

22.88 Sveriges livsmedelsindustriförbund: Livsmedelsindustrin måste ges plats att aktivt delta i arbetet med att utveckla detaljlösningar enligt utredningens förslag.

— — — SLIM instämmer i arbetsgruppens krav på reformprogrammet — — — och stödjer utredningens förslag om arealstöd under en övergångstid liksom stödet till skuldsatta bönder och avvecklingsstödet.

SLIM vill i detta sammanhang framhålla att avregleringen innebär inte att det svenska jordbruket slås ut på några år som LRF redovisat — — — . Att på detta sätt beskriva den framtida verkligheten för jordbruket kan ta död på framtidstron för många jordbrukare — — — .

22.89 Tjänstemännens centralorganisation: Enligt TCO:s mening bör enskilda företag inte tillåtas införa marknadsregleringar, som med nödvändighet kommer att bli konkurrensbegränsande. Om vissa regleringar bibehålls i en framtida jordbrukspolitik bör dessa enligt TCO:s mening administreras av offentligrättsligt reglerade organ, antingen av statens jordbruksnämnd eller av fristående organ. En möjlighet vore enligt TCO:s mening att tillvarata den erfarenhet som finns i dagens regleringsföreningar.

Efter en omorganisation och förändring av styrelsesammansättningen i

riktning mot mindre dominans för näringens ekonomiska intressen skulle två regleringsföreningar, en för animalier och en för vegetabilier, kunna administrera de regleringar som skall avvecklas under en övergångsperiod, liksom de regleringar som eventuellt kommer att finnas därefter.

Omställningen till nya förutsättningar blir — — — allra svårast för spannmålsodlarna. TCO håller det för sannolikt att det kan behövas en längre övergångsperiod med arealstöd än vad arbetsgruppen föreslagit.

Övergångsperioden måste användas till att utveckla nya användningsområden för den åkerareal som inte behövs för produktion av livsmedel.

— — —

— — — Det är viktigt att göra en avvägning mellan ekonomiska önskemål — — — å ena sidan och hänsyn till natur, miljö och landskapsvård å den andra.

Jordbruket bör givetvis inte gå från ett bidragsberoende till ett annat.

— — —

— — — Ökade resurser bör enligt TCO:s mening anvisas för utbildning och rådgivning i ekonomiskt och miljömässigt riktig gödsling.

22.90 Trädgårdsnäringens riksförbund: Utan att upprepa hela den argumentation som låg till grund för beslutet att hålla trädgårdsproduktionen utanför omställningsprogrammet (omställning 90) vill förbundet även beträffande LAG-förslaget understryka angelägenheten av att denna inte leder till att omställningsbidrag införs för frukt, bär och grönsaksodling. Utredningen presenterar inga konsekvensstudier för omläggning av spannmålsproduktionen till annan produktion. I avsaknad av sådant underlag anser förbundet att omlägningsstöd inte heller kan införas. Redan en utökning av arealen för de större grönsakskulturerna med något 10-tals hektar kan ödelägga marknadsjämvikten för dessa.

— — — Förbundet vill understryka nödvändigheten av att den tänkta omlägningsprocessen för jordbruket inte sker för drastiskt och snabbt. Vi anser att utredningen på ett teoretiskt och okänsligt sätt fastlagt tidsperspektivet för omläggningen. I detta avseende menar förbundet att utredningen visar uppenbar brist på social och medborgerlig aktning för en yrkeskår som traditionellt utgjort basen i det svenska folkhushållet.

23 Uppföljning

23.5 Socialstyrelsen: Förslagen är ganska allmänt hållna och beskrivna konsekvenser kan kanske mer eller mindre uppfattas som fromma förhoppningar. Det är enligt socialstyrelsens mening angeläget att reformen utvärderas fortlöpande och att det finns en beredskap för att ingripa om det skulle uppstå icke önskvärda effekter.

23.13 Statens jordbruksnämnd: — — — Ett särskilt problem är den osäkerhet om vad avvecklingen av den interna marknadsregleringen innebär för olika kategorier av jordbrukare, i olika områden, etc.

Det är enligt JN angeläget att underlag finns så att det är möjligt att följa

bl. a. den ekonomiska utvecklingen i jordbruket. Det är t. ex. viktigt att analyser görs över hur jordbruksstödet fördelas till olika regioner och olika brukarkategorier. Sådana analyser kan också användas till att utvärdera effekterna av dessa stöd. — — —

I samband med en avveckling av den interna marknadsregleringen försvinner möjligheten att betala ut kvalitetstillägg m. m. enligt nu existerande system. — — — För att upprätthålla och ytterligare höja den kvalitetsnivå som det nuvarande systemet givit finns det skäl att verksamheten med bestämning, märkning och kontroll av kvaliteter fortsätter. — — —

23.14 Statens jordbruksnämnds konsumentdelegation: Det är angeläget att konsumentintressena bevakas även i fortsättningen. KD förutsätts delta i omställningsprocessen. Frågan om KD:s roll på en framtida avreglerad marknad bör diskuteras senare, med ledning av bl. a. övergångstidens erfarenheter.

Hygien- och redlighetsaspekterna är viktiga att följa i ett mer "öppet" system som efterhand också kommer att innehålla mer import. — — —

23.15 Arbetsmarknadsstyrelsen: — — — Sysselsättningsförändringarna och omställningarna — — — kan bli betydande i regioner med stor jordbrukssektor. — — — Det är viktigt att konsekvenserna följs kontinuerligt under omställningsperioden av ansvariga myndigheter samt att en god samordning sker — — —.

23.17 Statens industriverk: SIND instämmer i nödvändigheten att noggrant följa utvecklingen under övergången till ett i huvudsak avreglerat system.

23.21 Statistiska centralbyrån: En ny jordbrukspolitik kommer att ställa förändrade och delvis nya krav på den ekonomiska statistiken för jordbruket. SCB förutsätter att uppläggningsen av denna statistik kommer att behandlas i den översyn av jordbruksstatistiken som aviseras i budgetpropositionen för jordbruksdepartementet (prop. 1989/90: 100 bil. 11).

23.29 Sveriges lantbruksuniversitet: De förändringar som föreslås innebär i flera avseenden ett "systemskifte" av så radikal natur att man ej kan i detalj förutse konsekvenserna i alla avseenden, vilket LAG själv för övrigt påpekar. Det är därför angeläget att satsa på olika slag av kontrollstationer.
— — —

23.44 Länsstyrelsen i Hallands län: Då utredningens förslag innebär omfattande strukturella förändringar förutsätter länsstyrelsen att statsmakterna noga följer utvecklingen inom jordbrukssektorn för att snabbt kunna vidta åtgärder mot eventuella negativa effekter som i dag kan vara svåra att förutse omfattningen av. Det är också viktigt att förändringarna sker i samklang med den internationella utvecklingen när det gäller frågor om exempelvis gränsskydd och miljölagstiftning. — — —

23.54 Länsstyrelsen i Jämtlands län: Vi vill betona vikten av att statsmakterna kontinuerligt och allsidigt följer upp utvecklingen efter avregleringen. Det är givetvis svårare att förutse alla konsekvenser i ett marknadsorienterat lantbruk än i ett reglerat. Just därför bör uppföljningen göras noggrann för att kunna avvärja icke önskvärda problem och tendenser.

23.55 Länsstyrelsen i Västerbottens län: — — — Länsstyrelsen anser att ett par fasta kontrollstationer bör läggas in under omställningsperioden. Sådana kontrollstationer ger möjlighet till utvärdering av föreslagna statliga insatser samtidigt som smärre kurskorrigeringar kan företas innan eventuella oförutsedda omställningsproblem fått alltför vidlyftiga proportioner.

23.83 Sveriges civillänsförbund: — — — Reformen måste hela tiden följas upp under genomförandet så att de små och medelstora jordbruken med mångsidig produktion gynnas på bekostnad av storskalig och monokulturell jordbruksproduktion.

23.89 Tjänstemännens centralorganisation: — — — Det bör noteras att det finns mycket begränsade erfarenheter av vad som händer när ett regleringssystem avskaffas och marknadskrafterna ges ökat spelrum.

Desto angelägnare blir det då med ingående konsekvensstudier under övergångstiden av den då pågående omställningen från reglering till marknadsstyrning. — — —

24 Regleringsekonomin

24.10 Lantbruksstyrelsen: — — — Utvecklingsinsatser, kostnader för djurens hälso- och sjukvård, lantbruksstatistik, etableringsstöd m. m. finansieras för närvarande till stora delar med prisregleringsmedel. Upphör möjligheterna för sådan finansiering bör enligt lantbruksstyrelsens uppfattning i stället budgetmedel utgå.

24.12 Statens livsmedelsverk: Om handelsutbytet med omvärlden i en framtid skulle öka, behövs ytterligare resurser för livsmedelskontroll. Livsmedelsverket vill i det sammanhanget erinra om att viss kontrollverksamhet redan i dag finansieras med regleringsmedel. Det är angeläget att finansieringen av sådan kontrollverksamhet säkras också när en ny livsmedelspolitik genomförs.

24.13 Statens jordbruksnämnd: De förslag som LAG redovisar medför att mycket stora delar av regleringsföreningarnas arbete bortfaller. Enligt JN:s uppfattning kan regleringsföreningarna på jordbrukets område avskaffas den 1 juli 1991. De arbetsuppgifter som återstår kan med fördel utföras av JN eller i JN:s regi.

Vad gäller ägg, ost och smör finns nu bestämmelser om runmärkning vid export. Dessa bestämmelser bör enligt JN omprövas i samband med en

avveckling av den interna marknadsregleringen. Däremot kan det vara rimligt att exportörerna frivilligt kan använda runmärkning.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 2

24.29 Sveriges lantbruksuniversitet: Utöver direkta anslag baseras till stor del forskning, utveckling och rådgivning på medel från regleringsmedel, miljöavgifter m. m., som nu föreslås avvecklas. Utredningen har inte tagit upp dessa konsekvenser av sitt förslag och inte heller finns några kommentarer i de särskilda yttrandena. — — —

Konsekvenser av en avreglering och slopande av miljöavgifter blir att all verksamhet som byggts upp med dessa medel upphör såvida inte alternativa finansieringsformer samtidigt byggs upp på annat sätt. — — —

24.30 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: SJFR vill uppmärksamma att ett betydande belopp årligen ställs till förfogande för FoU-arbete genom s. k. kollektiv finansiering. — — — I ett avreglerat jordbruk kan det bli svårt att få fram motsvarande medel från de företag som har att agera på en fri marknad. Behov av att finansiera denna typ av verksamhet genom ianspråktagande av budgetmedel kan därmed uppstå.

24.61 Centralorganisationen SACO/SR: Konsumentpolitiska hänsyn har kunnat få gehör i regleringsföreningarnas utvecklingsarbete. Det är nödvändigt att det kvalitetsarbete som bedrivs via föreningarna får en fortsättning även om de avvecklas.

24.64 Fritidsodlingens riksorganisation: — — — Vi vill understryka vikten av att ett eventuellt beslut om avveckling av regleringsavgifterna utformas så att den rådgivningsverksamhet och det utvecklingsarbete som nu har byggts upp med stöd av återförda avgiftsmedel inte därmed spolieras utan i stället snarare kan fortsätta att förbättras. Det innebär för fritidsodlingens del att den bör tillförsäkras återförda miljöavgifter eller motsvarande ekonomiska resurser av minst den storleksordning som de handelsgödselavgiftsmedel som nu återförs till den s. k. hemträdgårdssektorn.

24.71 Kooperativa förbundet: Det är väsentligt att kvalitetsfrågor, processutveckling, informationsutveckling etc., som hittills bedrivits inom regleringsföreningarna, även fortsättningsvis kan bedrivas med delvis offentligt stöd.

24.90 Trädgårdsnäringens riksförbund: Förbundet anser — — — att det är synnerligen angeläget att samtal snarast inleds mellan regeringen och förbundet för att klargöra konsekvenserna av ett slopande av regleringsavgifterna på handelsgödsel- och bekämpningsmedel.

Vid halvtidsuppgörelsen i GATT-förhandlingarna i april 1989 beslöts om vissa kortsiktsåtgärder som ett första steg i den reform av jordbruket som skall vara framförhandlad i slutet av år 1990. Skälet till detta var att alla parter förklarat sig villiga att provisoriskt frysa nuvarande stödnivåer och göra en viss första neddragning av dessa år 1990 om andra förhandlingsparter var villiga att göra sammalunda.

Metodutvecklingen hade inte kommit tillräckligt långt för att möjliggöra legalt bindande utfästelser. Åtagandena görs därför "in good faith". Dessutom görs förbehåll för existerande lagstiftning då man inte kan kräva att lagarna ändras med så kort varsel. Åtagandena består i att från april 1989 till förhandlingarnas slut år 1990 frysa stöd och skydd till jordbruket samt en avsiktsförklaring om att minska stöd och skydd år 1990.

Notifiering av hur dessa neddragningar år 1990 skall ske skulle inlämnas till GATT-sekretariatet senast i oktober 1989. Rapportering av kortsiktsåtgärderna skall ske var sjätte månad med början i december 1989. Någon mall för rapporterna finns inte. GATT-sekretariatet har i stället utarbetat vissa riktlinjer för hur frysningen skall rapporteras.

Med dessa förutsättningar är det inte förvånande att någon enkel jämförelse av olika länders tillämpning av kortsiktsåtgärderna inte är möjlig. Vissa länder ger omfattande beskrivningar, medan andra är mer knapphändiga. Vissa uttrycker stödnivåerna med hjälp av en aggregerad mätmetod – PSE (Producer Subsidy Equivalent) – som utvecklats främst genom OECD:s arbete. Härigenom uttrycks olika länders varierande stödformer enhetligt. PSE definieras som den kompensation som teoretiskt skulle behöva ges till jordbruket om alla direkta och indirekta stöd föll bort. I GATT diskuteras en modifierad version oftast benämnd AMS (Aggregate Measure of Support). EG använder den speciella variant av mätsticka – SMU (Support Measurement Unit) – som EG förordar i sitt förslag till långsiktig reform. Utan en överenskommelse om vilken mätsticka som skall användas är jämförelser mellan länder med denna metod meningslösa. Vissa länder gör jämförelser med läget år 1986 då mandatet för förhandlingarna fastställdes.

Nedan följer en kortfattad sammanställning av olika länders redogörelser för kortsiktsåtgärdernas tillämpning. I vissa fall har länder valt att rapportera frysning av stödet samt neddragning år 1990 i samma dokument. Rapporternas längd har varierat mellan 1 och 11 sidor. De finns tillgängliga på jordbruksdepartementet.

Rapportering av frysåtgärder år 1989 (baserad på ländernas egna redogörelser)

Australien

Inga nya program har införts som ökar stödet. Flera sänkningar av stödet har gjorts (vete, mejeri, socker, russin, citrus, tobak). Vissa sektorer stöds ej över huvud taget (nötkött, lamm, oljefrö, ris, bomull).

<i>Canada</i>	Redovisar sänkta budgetutgifter, sänkta PSE-tal, förbättrat marknadstillträde för havre, fjäderfä, vin samt förbättringar till följd av frihandelsavtalet mellan USA och Canada. Stödpriset på mjölk ökade inom ramen för existerande lagstiftning.
<i>EG</i>	Stödnivåer har ej ökat enligt rapporten. Internpriser har legat still eller sänkts. Basen för importavgifter har därmed sänkts liksom för exportrestitutioner. Marknadstillträdet har inte försämrats. En teknisk omfördelning mellan skummjölk och smör skedde. Stödpriser som för EG:s del anses vara EG:s interventionspriser var oförändrade eller sänktes. Andra stödpriser likaså.
<i>Finland</i>	Rapporten utgörs av en sammanställning av priser och pristilllägg som gällde skördeåret 1989/90 enligt beslut i februari 1989 (dvs. före aprilöverenskommelsen vilket gör att frysning av stödet inte är tillämplig på grund av existerande lagstiftning). Man gör även en redovisning av importvolymerna under senare år och konstaterar att inga förändringar vidtagits som minskat marknadstillträdet.
<i>Nya Zeeland</i>	En beskrivning görs av pågående reform. Man refererar även till notifikationen om neddragning år 1990. Det konstateras att man till fullo följer frysningsåtagandena. Stödet har nära nog upphört helt.
<i>Sverige</i>	I stället för sedvanlig ökning av stödpriser gavs direkt stöd på grundval av areal resp. djurantal på historisk bas. Inga åtgärder har vidtagits för att minska marknadstillträdet. Kvantitativa restriktioner för import av äpplen och päron har ersatts av tullar.
<i>USA</i>	Där administrationen har rätt därtill, har administrativa priser sänkts (vete, fodersäd, bomull, ris, honung). I övriga fall sätts priser enligt existerande lagstiftning. I vissa fall kommer sänkningar att ske. Marknadstillträdet bestäms av existerande lagstiftning. Det bedöms förbli oförändrat eller förbättras för de flesta produkter åren 1989–1990 enligt rapporten.

Notifikationerna i GATT om neddragning av stöd år 1990 (enligt ländernas egna redogörelser)

<i>Australien</i>	En redogörelse lämnas för ett reformpaket som leder till minskat stöd år 1990 och därefter. Konkreta åtgärder anges för enskilda varor (vete, socker, mejeriprodukter, frukt, tobak, vin).
<i>Canada</i>	Notifikationen redovisar hur en reformprocess inletts samt vissa konkreta åtgärder som redan beslutats, t.ex.

<i>EG</i>	minskade subventioner av produktionskostnader (bränsle och räntestöd, transportstöd, marknadsföringskostnader.) EG redovisar en neddragning enligt EG:s mätmetod av stödet med 10–15 % sedan år 1986. Dessutom anges konkreta neddragningar för enskilda varor. Genom den automatik som byggts in i EG:s system kan EG-kommissionen räkna med fortsatta sänkningar år 1990. För spannmål t.ex. kommer interventionspriset att sänkas 3 % år 1990 anges det.
<i>Finland</i>	Statens andel av exportstödet minskar från 100 % till mellan 67 % och 92 % (gäller mjölk, fläsk, nötkött, ägg och spannmål). Vid normalskörd leder detta till en minskning från 2 800 milj. FIM till 2 540 milj. FIM.
<i>Island</i>	Neddragning av exportstöd redovisas för mejeriprodukter och fårkött med 10 resp. 25 % jämfört med år 1989.
<i>Japan</i>	Neddraget stöd anges i AMS termer. 1989 års stöd är 81 % av AMS för år 1986. Genom fortsättning av dessa åtgärder sägs att totala AMS för år 1990 med säkerhet blir lägre än för år 1986. Förbättrat marknadstillträde redovisas explicit för nötkött, citrusfrukter och apelsinjuice. För en lång rad produkter kommer Japans kvantitativa importrestriktioner att upphöra.
<i>Norge</i>	Viss övergång för foderspannmål och mjölk från prisstöd till arealbidrag redovisas. En avsiktsförklaring ges om neddraget exportstöd och minskat gränsskydd till växthussektorn.
<i>Nya Zeeland</i>	Notifikationen beskriver den reform som Nya Zeeland genomför sedan år 1984 och som lett till att stödet upphört nästan helt. En redogörelse lämnas för det stöd som återstår.
<i>Polen</i>	Ett omstruktureringsprogram redovisas för år 1989 som innebär borttaget stöd på 14 olika sektorer. Ett ytterligare radikalt reformpaket introduceras den 1 januari 1990.
<i>Schweiz</i>	En jordbruksreform aviseras. Konkreta åtgärder anges (neddraget budgetstöd, mer direkt stöd, ökade egenavgifter bl. a.); såväl beslutade som föreslagna.
<i>Sverige</i>	Bakgrund och huvudinnehåll av utredningens förslag till intern jordbruksreform lämnas. Konkreta utfästelser kan inte göras för att inte föregripa resultat av remissbehandling, konsultationsprocess och riksdagsbeslut.
<i>Sydafrika</i>	En redovisning ges av förslag om bl. a. övergång till tullbaserat gränsskydd för vissa produkter samt borttagande av internstöd.

<i>Ungern</i>	En redogörelse lämnas för beslutade och kommande reformer. Budgetstödet minskar drastiskt i nominella termer trots höga inflationstal. En rad stödprogram fasas ut (mjölk, nöt-, lamm- och getkött, sojabönor, fiskodling m. m.). Exportstöd minskar, prisstöd upphör osv.
<i>USA</i>	Minskat stöd redovisas för ett flertal grödor (vete, majs, sorghum, råg, havre, korn, bomull, ris). Vidare anges minskat totalt möjligt exportstöd samt ökat marknadstillträde i notifikationen (sockerkvoten ökar). Notifikationen är ett minimibud då priser ännu inte fastställts för en rad produkter. Ökningar kan ej ske på grund av frysningen påpekats det.
<i>Österrike</i>	Notifikationen beskriver pågående jordbruksreform och redovisar en rad föreslagna åtgärder (mejeri, spannmål, socker) som resulterar i sänkt stöd år 1990. Produktionsneutralt stöd till jordbrukare i missgynnade regioner ökar.

Sammanfattning av rapporten Minskad kemisk bekämpning

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 4

Genom beslut den 1 september 1989 gav regeringen i uppdrag åt lantbruksstyrelsen, statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen att i samråd utreda och lämna förslag om åtgärder för att ytterligare minska riskerna med användning av bekämpningsmedel. Uppdraget har utförts av en arbetsgrupp med representanter för berörda myndigheter och näringsorganisationer.

I kap. 2 redovisas en utvärdering av nuvarande åtgärdsprogram för halvering av bekämpningsmedelsanvändningen. Härav framgår att det är svårt att utifrån de faktorer som påverkar användningen och de styrmedel som används bedöma när en halverad användning kan nås. Det torde dock vara möjligt att detta kan ske år 1990.

I kap. 3 redovisas risker med bekämpningsmedel vad gäller farliga egenskaper, arbetsmiljö, den yttre miljön och livsmedel.

I kap. 4 redovisas förutsättningarna för och konsekvenserna av en ytterligare minskning av användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jordbruket. Med utgångspunkt i dessa förutsättningar redovisas följande alternativ för en minskad användning.

Den genomsnittliga försäljningen av bekämpningsmedel uppgick åren 1981 – 1985 till 4 500 ton per år. En halverad användning innebär således 2 250 ton.

Ytterligare halverad användning

Alternativ I a: Övergång till lågdosmedel för ogräsbekämpning i stråsäd. Reduceringar av ogräsbekämpning i övrigt. Reducering av bekämpning av skadegörare genom minskning och förbud främst vad gäller svamp- och insektsbekämpning i stråsäd.

Bekämpningsmedelsanvändning	1 130 ton
Träda	100 000 ha
Styrmedel	Förbud, avgifter och rådgivning
Kostnad för jordbruket	500 milj. kr.

Alternativ I b: Utöver begränsningarna i alternativ I a förutsätts att kemisk bekämpning mot örtogräs i stråsäd upphör. Grön träda eller vall införs för att begränsa uppförökningen av örtogräs.

Bekämpningsmedelsanvändning	930 ton
Grön träda/vall	475 000 ha
Styrmedel	Förbud, ekonomiskt stöd, rådgivning och avgifter
Kostnad för jordbruket	2 600 milj. kr.

En minskning av användningen enligt alternativ I a och I b är tekniskt möjlig. En konsekvent övergång till lågdosmedel enligt alternativ I a kan dock inte med säkerhet sägas vara bättre från risksynpunkt än användning av preparat med motsvarande bekämpningseffekt men som används i större mängder. Alternativet innebär även en betydande odlingsosäkerhet

med risk för omfattande skador på grödorna, som enskilda år kan leda till att kostnaderna för jordbruket blir avsevärt högre än vad som framgår av den redovisade beräkningen av genomsnittskostnader.

Alternativ I b förutsätter betydande trädesareal och drastiska ändringar av odlingssystemen och medför härigenom mycket betydande kostnader för jordbruket. I övrigt innebär alternativet samma nackdelar vad gäller odlingsosäkerhet som alternativ I a. Försörjningsmålet uppfylls inte.

Ingen användning

Alternativ II a och II b: I alternativ II a förutsätts att all användning utom betningsmedel förbjuds. Alternativ II b innebär totalt förbud. Grön träda alternativt vall införs för att bemästra ogräsproblemen.

Bekämpningsmedelsanvändning	II a 120 ton II b 0
Grön träda	II a 725 000 ha II b 725 000 ha
Styrmedel	Förbud, ekonomiskt stöd, rådgivning
Kostnad för jordbruket	II a 4 600 milj. kr. II b 5 500 milj. kr.

Alternativen II a och II b med i princip totalt förbud mot användning av kemiska bekämpningsmedel innebär motsvarande med accentuerade konsekvenser som redovisats vad gäller alternativ I med åtföljande mycket höga kostnader för jordbruket. Dessutom kan försörjningsmålet inte uppfyllas.

Mot bakgrund av de betydande negativa konsekvenserna som alternativen I och II medför redovisar bekämpningsmedelsgruppen ett alternativ III som innebär en bättre risk- och behovsanpassning. Det senare alternativet innebär en anpassning i ett längre tidsperspektiv. Under en tioårsperiod bör användningen kunna minskas ned till motsvarande nivå som i alternativ I.

Bättre risk- och behovsanpassning

Alternativ III b: Hårdare behovsprövning och risk- och nyttovärdering. Reducering av doser i ogräsbekämpningen. Minskad bekämpning av skadegörare.

	5 år	10 år
Bekämpningsmedelsanvändning	1 700 ton	1 100 ton
Grön träda	100 000 ha	
Styrmedel	Höga avgifter, förbud	
Kostnad för jordbruket	400 milj. kr.	

Alternativ II b: Samma som II a men ytterligare minskning av doserna vid bekämpning i stråsäd genom att grön träda införs.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 4

	5 år	10 år
Bekämpningsmedelsanvändning	1 500 ton	1 000 ton
Grön träda	330 000 ha	
Styrmedel	Höga avgifter, förbud, ekonomiskt stöd	
Kostnad för jordbruket	1 600 milj. kr.	

Sammantaget bör enligt bekämpningsmedelsgruppens uppfattning en fortsatt minskning av riskerna med bekämpningsmedelsanvändningen i jordbruket kunna ske enligt alternativ III med mindre allvarliga konsekvenser än de som blir följden av en minskad användning, enligt alternativen I och II. Orsaken härtill är främst att ny teknik hinner utvecklas och att skördevariationerna minskar. Under en tioårsperiod bör användningen kunna reduceras till en nivå motsvarande den som erhålls i alternativ I.

Dessutom föreslår bekämpningsmedelsgruppen i kap. 4 att en fortsatt utveckling av den alternativa odlingen bör stimuleras genom att ekonomiskt stöd till omläggning lämnas även i fortsättningen.

I kap. 5 behandlas förutsättningarna för och konsekvenserna av en ytterligare minskning av användningen av bekämpningsmedel inom andra områden än jordbruket. Inom trädgårdsnäringen är enligt bekämpningsmedelsgruppens uppfattning en ytterligare minskning av användningen möjlig att uppnå genom en rad olika insatser. Efterhand som alternativ utvecklas ändras även underlaget för behovsprövningen så att en ökad restriktivitet blir möjlig.

Inom skogsbruket anser bekämpningsmedelsgruppen att en ytterligare minskning av användningen inte är möjlig utan betydande ekonomiska konsekvenser för såväl skogsbruket som samhället. Vad gäller användningen vid vägar och järnvägar, parker och golfbanor samt hemträdgårdar innebär den pågående utvecklingen vad gäller användningen att kemikalieinspektionen ges möjlighet att skärpa behovsprövningen.

I kap. 6 föreslår bekämpningsmedelsgruppen att en handbok bör göras om de olika författningar som berör användningen av bekämpningsmedel.

Bekämpningsmedelsgruppen anser att det bör undersökas om länsstyrelsernas möjligheter att reglera användningen av bekämpningsmedel behöver förstärkas, t. ex. genom att länsstyrelserna ges behörighet att utfärda föreskrifter om spridning av bekämpningsmedel inom länen. Gruppen anser vidare att en utredning bör göras om behovet och lämpligheten av att kommunerna ges motsvarande behörighet inom kommunerna.

Lantbruksstyrelsen och naturvårdsverket bör enligt gruppen utreda behovet och utformningen av åtgärder för att skydda faunan och floran i åkermarkernas kantzoner. Skyddet för floran runt åkrarna bör dessutom förstärkas genom att naturvårdsverket ser över möjligheterna att skärpa bestämmelserna om skyddsavstånd vid spridning av bekämpningsmedel och förbjuda kemisk bekämpning av vägar, diken och skogsbryn m. m.

I kap. 6 föreslår bekämpningsmedelsgruppen även att kemikalieinspek-

tionens prövningsförfarande bör förbättras och att resurserna för prövningen förstärks.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 4

Vid växtsortnämndens prövning av nya sorter bör högre krav än för närvarande ställas på att växtsorten har sådana egenskaper att behovet av bekämpningsmedel minskar.

Beträffande ekonomiska styrmedel föreslås i kap. 6 att en översyn av miljöavgiften bör göras i särskild ordning när kemikalieinspektionens genomgång av bekämpningsmedel är klar. Med hänsyn till att stödet till jordbruket för närvarande utreds är det inte heller nu möjligt att närmare beräkna en lämplig avgiftsnivå.

I kap. 7 föreslår bekämpningsmedelsgruppen att ytterligare resurser bör ställas till förfogande dels direkt till berörda forskningsinstitutioner för utveckling av grundläggande kunskap om användningen av kemiska bekämpningsmedel och dels till berörda ansvariga myndigheter för det mera praktiskt inriktade utvecklingsarbetet. Vidare framgår av kap. 8 att ytterligare medel bör ställas till berörda myndigheters förfogande för rådgivning, utbildning och information om bekämpningsmedel. Dessa åtgärder bör finansieras med miljöavgifterna på kemiska bekämpningsmedel.

I kap. 9 redovisas utvecklingen internationellt vad gäller insatser för att minska riskerna med bekämpningsmedelsanvändningen. Bekämpningsmedelsgruppen föreslår att en inventering bör göras av vilka internationella organ och kanaler som är lämpliga att agera genom för att minska riskerna med bekämpningsmedel i importerade livsmedel, vatten och luftspritt nedfall av bekämpningsmedel samt för att öka Sveriges insatser för att minska riskerna med bekämpningsmedel i u-länderna. Vidare understryker bekämpningsmedelsgruppen att konsekvenserna vad gäller anpassning efter GATT och till EG bör beaktas vid miljöpolitiska beslut i Sverige.

Slutligen anser bekämpningsmedelsgruppen i kap. 10 att nya mål kan formuleras för det fortsatta arbetet med att minska användningen av bekämpningsmedel.

Sammanställning av remissyttrandena över rapporten Minskad kemisk bekämpning, utarbetad av lantbruksstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, statens naturvårdsverk och kemikalieinspektionen.

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av kommerskollegium, skogsstyrelsen, statens livsmedelsverk, statens jordbruksnämnd, statens växtsortnämnd, statens maskinprovningar, Sveriges lantbruksuniversitet, skogs- och jordbrukets forskningsråd, styrelsen för teknisk utveckling, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, statskontoret, statens mät- och provstyrelse, lantbruksnämnderna i Kristianstads, Skaraborgs och Södermanlands län, plan- och bostadsverket (Boverket), Biodynamiska föreningen, Agrifack, Hushållningssällskapens förbund, Jordbrukstekniska institutet, Kemikontoret, Kontrollföreningen för alternativ odling, Landsorganisationen i Sverige (LO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Samarbetsgruppen för alternativ odling, Svalöf AB, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges grossistförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Trädgårdsnäringens riksförbund.

Dessutom har yttranden inkommit från Alternativodlarnas riksförbund, Svenska lantmännens riksförbund, Konsument-Forum, Hälsofrämjandet, Fritidsodlingens riksförbund och Agrifack.

1 Allmänt

1.3 Statens livsmedelsverk — — — anser att risken med de i dag förekommande resthalterna i såväl inhemska som importerade livsmedel är liten. Det går dock inte att garantera att dessa resthalter är helt riskfria. — — —

En ytterligare generell halvering av all slags bekämpningsmedelsanvändning bör i sig inte vara ett mål utan åtgärder bör i stället inriktas på att eliminera sådana medel vars egenskaper och användningssätt från hälso- och miljösynpunkt framstår som mest negativa. — — —

— — — Om den svenska odlingen genom mycket långtgående restriktioner i användningen av bekämpningsmedel får en försämrad konkurrenskraft genom att produkterna blir dyrare, kan importen av motsvarande produkter förväntas öka. Detta kan i sin tur leda till en ökning av intaget av bekämpningsmedelsrester, eftersom man i andra länder ofta har en mindre restriktiv inställning till kemisk bekämpning än vad fallet är i vårt land.

1.5 Statens växtsortnämnd instämmer till fullo i rapportens syfte att minska kemikalieanvändningen i bl. a. växtodlingen, men vill klart framhålla att det förutom resistens är en rad andra och lika viktiga egenskaper hos nya sorter, som måste beaktas vid nämndens prövning. — — —

1.7 Sveriges lantbruksuniversitet: Rapporten ger en god bild av den kemiska bekämpningen inom jordbruket.

— — — Skadetrösklar uttrycker den nivå då en bekämpningsinsats är lönsam och är relaterad till produktpris och kostnader för åtgärderna. Om produktpriset minskar höjs trösklarna i motsvarande grad. Detta kan inom några år automatiskt leda till att pesticidanvändningen i spannmålsgrödor med överskottsproblem och sjunkande priser kommer att reduceras. Till detta bidrar också de avgifter som belastar preparaten.

1.9 Styrelsen för teknisk utveckling ser med tillfredsställelse att rapporten uppmärksammar utrustningens betydelse för de hälso- och miljörisker som uppstår i samband med kemikalieanvändningen. — — —

1.10 Riksrevisionsverket menar att det allmänt accepterade odlingssystemet och den strukturella utvecklingen inom jordbruket har större betydelse för behovet av bekämpningsmedel än det frivilliga åtgärdsprogram som föreslås i utredningen. Det har också visat sig att bekämpningsmedelsförsörjningen under åren 1986–1988 har minskat trots att de flesta av de åtgärder som vidtagits till följd av det tidigare åtgärdsprogrammet ännu inte slagit igenom, enligt arbetsgruppen. Mot denna bakgrund ifrågasätter RRV om det är meningsfullt att ta fram åtgärdsprogram som behandlar bekämpningsmedel som ett isolerat inslag i jordbruksproduktionen.

— — — Förslag till ny livsmedelspolitik har nyligen presenterats (Ds 1989:63) och ett flertal utredningar under senare år har lämnat förslag som innebär stora förändringar i jordbruksnäringens villkor framöver. Bl. a. har behovet av att lägga ned i runda tal mellan 400 000 och 500 000 ha åkermark för att komma till rätta med överskottsproduktionen aktualiserats.

Dessa förhållanden påverkar i hög grad det framtida behovet av insatssvaror inom jordbruket, inkl. bekämpningsmedel. Någon analys av vad den framtida utvecklingen inom jordbruket kommer att innebära för användning och hantering av bekämpningsmedel görs inte i rapporten. Arbetsgruppens förslag utgår från oförändrad åkerareal och fasta priser på jordbruksprodukter. Dessa antaganden är enligt RRV orealistiska mot bakgrund av den väntade avregleringen inom jordbruket.

Det överordnade målet för arbetet måste, enligt RRV, vara att minska riskerna med bekämpningsmedel. Därför bör, som arbetsgruppen föreslår, målen för verksamheten formuleras på annat sätt än tidigare (s. 95). Det väsentliga är att målen, och kostnaderna för att uppnå dessa mål, relateras till de risker och problem som är förknippade med användningen av bekämpningsmedel. — — —

1.11 Statistiska centralbyrån: Sammanfattningsvis vill SCB sålunda med anledning av de i rapporten framlagda förslagen framhålla dels det angelägna i att de nu pågående undersökningarna om jordbrukets förbrukning av bekämpningsmedel får fortsätta årligen, dels att behoven av statistisk information främst för uppföljningsändamål i en rad konkreta frågor beaktas.

1.12 Statskontoret: Allmänt kan konstateras att bekämpningsmedlen utifrån olika utgångspunkter har så stora negativa egenskaper att en minimering av användningen är önskvärd. De positiva effekterna är dock så avsevärda att generella förbud inte kan genomföras utan att det påverkar samhällsekonomin.

När det gäller bekämpningsmedelsanvändningen har den ensidiga spannmålsodlingen kraftigt ökat behovet av bekämpningsmedel. De konstlat höga priserna på framför allt spannmål har även stimulerat till en hög användning genom att det behövs en mycket måttlig skördeökning för att en bekämpningsåtgärd skall vara lönsam.

1.13 Statens mät- och provstyrelse: Bekämpningsmedel och utrustning för dess spridning både exporteras och importeras. Teknikutveckling, standardisering, provning och godkännande sker i allt större utsträckning genom internationellt samarbete. Hänsyn bör i möjligaste utsträckning tas till detta.

1.14 Lantbruksnämnden i Kristianstads län stöder rapportens positiva syfte att minska bekämpningsmedlens användning och miljöpåverkan.

1.16 Lantbruksnämnden i Södermanlands län: — — — Riskerna med bekämpningsmedel har sannolikt överskattats, vilket kan utläsas ur gruppens konstateranden beträffande frekvensen av arbetsskador orsakade av bekämpningsmedel, samt av dess bedömning av gifteffekterna i den yttre miljön och beträffande effekterna på floran och faunan i vatten.

— — — Med de kunskaper vi i dag har finns inga direkt sakliga skäl för en ytterligare begränsning av användningen. Dock råder hos konsumenterna en oro för att det kan finnas risker med att använda bekämpningsmedel. Denna upplevda risk kan vara skäl för att ytterligare begränsa användningen.

1.17 Plan- och bostadsverket: Inför det vägval som landets jordbruk står inför vill Boverket understryka vikten av att en inriktning väljs som innebär en långsiktigt god hushållning med landets naturresurser.

De bruksmetoder som medför en utarmning, förbrukning och förorening av våra mark- och vattenresurser är ohållbara och på lång sikt förödande. — — —

Omläggningen till en minskad/alternativt ingen kemisk bekämpning, tillsammans med den totala omprövning som nu görs av landets livsmedelspolitik, gör att förändringarna sammantaget blir mycket genomgripande för jordbrukarna. Detta tillsammans med skatteomläggningen ger en situation där det är mycket svårt att överblicka konsekvenserna i detalj.

Med anledning härav är det av vikt att tidsperspektivet för omställningen till en minskad/ingen användning av kemiska bekämpningsmedel inte sätts för kort, utan att brukaren får rimlig tid att lösa omställningsproblemen. — — — För att inte en utslagning av företag skall bli följden av omställningarna bör en beredskap hållas, för att stödjande insatser från samhällets sida kan komma att krävas.

1.19 Agrifack: — — — Riskerna med bekämpningsmedel har sannolikt delvis överskattats, vilket kan utläsas ur gruppens konstateranden beträffande frekvensen av arbetsskador orsakade av bekämpningsmedel, samt av dess bedömning av gifteffekterna i den yttre miljön, och beträffande effekterna på flora och fauna i vatten.

— — — Det saknas i dag sakliga skäl för en ytterligare begränsning av användningen. Dock råder hos konsumenterna en oro för att det kan finnas risker med att använda bekämpningsmedel. Denna upplevda risk kan vara skäl för att ytterligare begränsa användningen.

1.20 Hushållningssällskapens förbund: — — — Rapporten och utredningen, minskad kemisk bekämpning, anser förbundet måste ses i sitt sammanhang och inte särbehandlas gentemot andra krav.

Syftet med minskad användning av kemiska bekämpningsmedel är att minska hälso- och miljöriskerna. Detta förutsätter en kvantifiering av riskerna och en mera utförlig och precis riskbedömning än den som presenteras i utredningen. — — — I kapitlet om det nuvarande halveringsprogrammet föreslås en utvärdering av detta — — — . En sådan utvärdering har, såvitt förbundet kan bedöma, inte gjorts. Följaktligen måste en ytterligare halvering av användningen bli mycket svår att motivera.

— — — En hantering som leder till grundvattenläckage är oacceptabel, men även detta borde kunna förhindras genom användarvänliga förpackningar och framför allt information via lantbruksnämndernas återkommande kurser för användarna. — — — Urlakningsbenägna eller på annat sätt riskabla preparat bör tas ur bruk. Omregistrering är ett mycket bra sätt att uppdatera informationen om ett preparat — — —

— — — Effekten av de föreslagna drastiska minskningarna av användningen av bekämpningsmedel i svenskt jordbruk blir emellertid dyrare svenska livsmedel och på sikt en större efterfrågan på utländska. Detta är inte någon fördel från resthållsynpunkt, då vi vet att importerade livsmedel i regel innehåller mera bekämpningsmedelsrester än svenska.

1.22 Kemikontoret: De förändringar i den jordbrukspolitiska utvecklingen, avregleringar, förändrade ekonomiska villkor etc. som kommit till stånd efter det att utredningen redovisats, innebär att de förutsättningar som utredningens analyser bygger på inte längre föreligger. IVT ser därför inte möjlighet att i sak ta ställning till de analyser som presenterats.

1.24 Lantbrukarnas riksförbund: De i utredningen föreslagna målformuleringarna "Inga risker på grund av bekämpningsmedel i grundvatten och vattendrag" etc. ansluter väl till de mål som anges i LRF:s miljöprogram. En minskad användning uttryckt som t.ex. kvantitet aktiv substans bör inte ses som ett primärt mål, utan snarare som ett av många medel. Det kan dock enligt LRF:s mening vara en fördel att även kvantifiera en önskvärd utveckling av den använda mängden. — — —

1.25 Alternativodlarnas riksförbund: — — — Ambitionen att halvera an-

vändningen ännu en gång är lovvärd och ARF anser att detta är både önskvärt och möjligt inom några få år.

Vi anser att bekämpningsmedelsgruppen generellt har överskattat problemen och kostnaderna som kan uppstå vid minskning av bekämpningsmedelsanvändningen samtidigt som fördelarna underskattats.

Vi anser att det finns positiva effekter av de föreslagna odlingssystemförändringarna som bekämpningsmedelsgruppen inte tagit hänsyn till

— — —

Beträffande inriktningen för det fortsatta arbetet anser ARF att minskningen av kemiskt bekämpad areal skall betonas mer. Styrmedel och eventuell lagstiftning får inte stimulera till övergång till nya lågdospreparat med okända och svåranalyserade effekter. I stället bör målsättningen vara att premiera ett totalt uteslutande av kemisk bekämpning.

1.27 Svalöf AB: Avslutningsvis diskuterar arbetsgruppen mål för det fortsatta arbetet. Svalöf AB delar de synpunkter som därvid framförs.

1.28 Svenska lantmännens riksförbund: — — —

I utredningens kap. 10 framförs att andra mål än den använda mängden bekämpningsmedel behöver utvecklas. Vi instämmer och menar att denna målfokusering medför att målet med minskade risker nås snabbare till lägre kostnader. — — —

1.29 Svenska kommunförbundet: — — — Förbundet tillstyrker rapporten i alla väsentliga delar. De ekonomiska konsekvenserna av förslagen har förbundet emellertid inte bedömt.

Avslutningsvis vill förbundet — — — framhålla att målet primärt bör vara att minska hälso- och miljöriskerna vid användning av bekämpningsmedel och inte endast eftersträva minskade mängder med hjälp av bl. a. s. k. lågdosmedel.

1.30 Svenska naturskyddsföreningen: — — — Det är anmärkningsvärt med tanke på uppdraget att rapporten saknar riskkvantifiering. — — —

Föreningen menar att en viktig utgångspunkt för arbetet borde ha varit ett försök att kvantifiera hälso- resp. miljörisker kopplade till dagens bekämpningsmedelsanvändning. — — —

— — — [Det finns] dynamiska vinster i att tidigt anpassa jordbrukets struktur till de biologiska förhållandena. I samma grad finns det dynamiska kostnader i ett kvarhållande vid den monokulturdift, separering mellan växtodling — djurhållning samt separering mellan det urbana samhället och jordbruket som kännetecknar dagens jordbruk och samhälle.

— — —

1.33 Trädgårdsnäringens riksförbund: — — —

TRF konstaterar inledningsvis att någon egentlig utvärdering av det s. k. halveringsprogrammet ännu ej skett bl. a. beroende på att "halveringen" beräknas vara genomförd först vid utgången av år 1990. — — —

Förbundet anser att det är angeläget att ett kontinuerligt arbete bedrivs

för att minska riskerna med kemisk bekämpning. Det är emellertid viktigt att målet inte ensidigt definieras som ett volymmål vad gäller användningen av kemiska preparat. — — — Mot den bakgrunden är det mer relevant att som utredningen själv föreslår definiera målet som riskeliminering inom vissa definierade områden.

TRF kan inte nog starkt betona att man i det fortsatta arbetet på ett helt annat sätt än hittills också måste analysera de ekonomiska konsekvenserna inom trädgårdsodlingen av olika åtgärder. Någon sådan analys har ännu inte gjorts.

1.34 Konsument-Forum anser att rapporten har uppenbara brister. — — — Rapporten utgår utifrån nuvarande ohållbara situation och relaterar förändringar till detta i stället för att utgå från vad som redan är känt och dokumenterat, dvs. långtgående erfarenheter och kunskaper från decenniernas alternativt kemikaliefri odling.

1.35 Hälsofrämjandet: — — — Enligt vår åsikt är och skall regeringens målsättning vara att successivt minska gifterna i jordbruket och på sikt komma bort från dem. Detta skulle varit grunden för rapporten.

Uppgiften har enligt vår mening inte fullföljts. Detta kan inte vara hela svaret på regeringens uppdrag — mål: Halvering av bekämpningsmedel i jordbruket. Det är ingen halvering om man ökar styrkan men minskar volymen!

1.37 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO anser att rapporten ger en god bild av situationen på bekämpningsmedelsområdet och att de alternativ som föreslås åtföljs av en viss konsekvensbeskrivning. Det givna uppdraget kunde ha drivits längre i så måtto att dels en mer fullständig samhällsekonomisk redovisning påvisats, dels ett färre antal alternativ men med en "konsumentinriktad" genomgång av konsekvenserna. — — —

Arbetet på att minska användningen av kemiska bekämpningsmedel på alla områden måste ha en inriktning mot ett mål att utveckla strategier som minimerar eller helt stoppar användning av kemiska bekämpningsmedel. — — —

2 Minskad användning av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket

2.3 Statens livsmedelsverk tillstyrker det av bekämpningsmedelsgruppen förordade alternativet III, som innebär en hårdare risk- och nyttovärdering tillsammans med en dosreducering. — — — För att undvika en kvalitativt försämrad livsmedelsproduktion vill livsmedelsverket framhålla vikten av att minskningen av bekämpningsmedelsanvändningen sker i en sådan takt att nya odlingsmetoder och nytt sorturval via växtförädling hinner utvecklas och utprövas.

2.4 Statens jordbruksnämnd ställer sig positiv till de förslag som lämnas

för att minska bekämpningsmedelsanvändningen och stöder arbetsgruppens uppfattning att alternativ III ger mindre allvarliga konsekvenser för jordbruket än alternativ I och II. Dock ifrågasätter jordbruksnämnden om minskad bekämpningsmedelsanvändning bör mätas enbart i kg aktiv substans. En övergång till mindre farliga preparat bör gynnas även om dessa innehåller en högre halt aktiv substans. Bekämpad areal och risker med resp. preparat bör också beaktas.

2.6 Statens maskinprovningar: Enligt Maskinprovningarnas uppfattning är osäkerheten beträffande de ekonomiska konsekvenserna av en minskad användning av bekämpningsmedel inte tillräckligt starkt verifierad i rapporten.

— — — En känslighetsanalys baserad på antagna prisförändringar hade underlättat en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för jordbruket.

— — — antalet jordbrukare, som själva utför besprutningsarbete kommer att minska. Denna minskade självverksamhet leder sannolikt enligt Maskinprovningarnas uppfattning till att kemisk bekämpning i större utsträckning än hittills kommer att utföras vid en tidpunkt, som inte är optimal när det gäller bekämpningseffekten och att man i stället höjer dosen.

2.7 Sveriges lantbruksuniversitet vill också välkomna utredarnas initiativ i alternativ III och instämma i deras förordande av detta. — — —

— — — Det mest radikala förslaget, II b innebär totalförbud för bekämpningsmedelsanvändning medan man i II a inskränker denna till betning av utsäde. Enligt institutionens mening är detta alternativ föga realistiskt både på kort och lång sikt. Sådana grödor som sockerbetor, oljeväxter och potatis skulle om detta alternativ väljs knappast kunna odlas med framgång i de viktigaste odlingsområdena beroende på svåra angrepp av skadegörare. — — —

Då det gäller potatisens skadegörare, t.ex. potatisbladmöglet, står förhoppningen till motståndskraftiga sorter. Potatisexperter vid SLU och Svalöv menar emellertid att det inte inom överskådlig tid kommer att finnas sorter som kan odlas helt utan bekämpningsinsatser. Den stora arealen "grön träda", 725 000 ha kan i sig medföra ökade skadegörarproblem t.ex. då det gäller rödsotvirus och fritfluga. — — — Alternativ IIa och IIb innebär höga kostnader för jordbruket och sannolikt en övermäktig konkurrens från andra länder, där importvarorna framställs med medel som svenska odlare måste avstå ifrån. — — —

Alternativ Ia innefattar i princip en halvering av den pesticidkvantitet som beräknas bli använd år 1990. — — — Kostnaden för jordbruket uppges här endast till 500 milj. kr. — — — I jämförelse med dagens optimala bekämpning torde förlusten för jordbruket sannolikt uppgå till minst 1 miljard kr.

— — —

Bladlusangrepp kan orsaka stora skördebortfall under enskilda år både i bröd- och foderspannmål. Vi har här en väl fungerande prognos- och

varningsverksamhet som i stort sett utesluter omotiverad användning. Det synes därför knappast vara motiverat med förbud för svamp- och insektsmedel i stråsäd. Vill man drastiskt minska fungicid- och insekticidanvändningen i stråsäd kan en stegring av bekämpningsmedelsavgifter vara en tänkbar åtgärd.

Som utredningen påpekar i sammanfattningen på s. 2 i utredningen innebär alternativen I a och I b en betydande odlingsosäkerhet med risk för omfattande skador på grödorna. Det har ibland framhållits att riskerna för en upptrappning av svamp- och insektsangrepp vid uraktlåten kemisk bekämpning skulle vara små. Flera svampar t. ex. ur *Septoria*- och *Drechslera*-släkten fortlever emellertid i fält och kan om ingen bekämpning företages, på sikt få ökad betydelse, en risk som man knappast kan negligera. Även om man kan förvänta sig ytterligare framsteg då det gäller framställning och marknadsföring av växtsorter med bättre motståndskraft mot skadegörare än dagens sortmaterial, innebär alternativen I a, I b, II a och II b uppenbara risker för svensk växtodling. Tidsperspektivet vid en minskning av denna omfattning måste vara relativt långt så att odlingen hinner anpassa sig till nya förhållanden och alternativa metoder hinner utprovas.

Enligt institutionens mening är alternativ III a det rimligaste alternativet. Genom att starkt begränsa kemikalieanvändningen, men ändå tillåta insatser i vissa situationer i exempelvis stråsäd mot skadeinsekter och sjukdomar, kan förlusterna för den enskilde odlaren hållas på en rimlig nivå samtidigt som kostnaderna för jordbruket totalt begränsas. Detta gäller i första hand alternativ III a. — — —

Det är angeläget att man i vissa situationer under enstaka år och i begränsade områden har möjlighet att använda kemiska bekämpningsmedel mot vissa skadegörare där andra alternativ saknas i dagsläget. — — —

Mot bakgrund av ovanstående anser institutionen för växt- och skogsskydd att en strikt behovsanpassad bekämpning mot skadegörare i olika grödor är möjlig att genomföra med lägre insatser av bekämpningsmedel enligt alternativ III a, utan alltför orimliga kostnader och omställningar för jordbruket. Detta bör förslagsvis genomföras under en 10-årsperiod för att ej vålla alltför stora omställningsproblem. — — —

2.8 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: — — — I konsekvensbeskrivningarna för de olika alternativen redovisas dock endast översiktligt hur olika effekter och kostnader har beräknats. De olika alternativens innebörd är därför svår att värdera. Vissa ekonomiska effekter förefaller tveksamma. — — —

Vidare beaktas ej de effekter, som en redan genomförd avreglering av fruktodlingen och en aviserad avreglering av spannmålsmarknaden, kommer att få. Dessa begränsningar i beräkningsunderlaget gör att de ekonomiska effekterna förmodligen har underskattats. — — —

I rapporten saknas också en mer ingående riskvärdering relaterad till de olika alternativ som utredningen analyserar. — — — Mot denna bakgrund upplevs arbetsgruppens val av alternativ som något godtyckligt.

2.9 Styrelsen för teknisk utveckling: — — — STU avstår från att förorda någon enskild inriktning men finner att rådgivning, utbildning och teknisk utveckling är viktiga för att uppnå målet.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

2.10 Riksrevisionsverket: — — — För att kunna väga samhällsnyttan av minskad kemisk bekämpning mot samhällskostnaderna för att åstadkomma denna minskning måste både nytto- och kostnadssidan studeras samtidigt. — — — RRV efterlyser därför en bättre belysning av effekter på hälsa och miljö av olika typer av bekämpningsmedel samt en värdering av nyttan av åtgärder för att minska användningen av dessa medel.

— — — anser RRV att mängden bekämpningsmedel som säljs eller används är en mycket grov indikator på hälso- och miljöriskerna förknippade med användningen av dessa medel. Riskbilden påverkas bl. a. av hur medlen används, var de används och vilka medel som används samt i vilket syfte. Mot denna bakgrund anser RRV att statistik över försäljning av medel inte ger en rättvis bild av hälso- och miljöriskerna. Den bör därför användas mycket försiktigt som underlag för åtgärdsförslagen.

2.12 Statskontoret: Eventuella ytterligare åtgärder för att sänka bekämpningsmedelsanvändningen bör anstå till en ny jordbrukspolitik, med vad det innebär för inriktningen av jordbruket, sjösatts.

2.14 Lantbruksnämnden i Kristianstads län — — — anser att en övergång enligt utredningsgruppens förslag III är mest realistiskt. — — —

Från nämndens sida råder dock tveksamhet om påverkan på miljön minskar i och med en halvering av mängden aktiv substans och övergång till andra preparat. Mängden spriden aktiv substans minskar drastiskt medan antalet doser inte på långt när minskar i samma omfattning. Miljöeffekten är dessutom mycket svåratt mätbar.

Betning av utsäde mot olika utsädesburna sjukdomar och vissa insekter har i dagsläget en mycket liten miljöpåverkan men en stor positiv effekt för odlaren. Betningen är effektiv, behovsanpassad och riktad direkt mot smittkällan på utsädet. Genom betning minskar behovet av bekämpning i den växande grödan. Av dessa anledningar är betningen mycket värdefull från odlingssynpunkt och bör därför undantas från eventuella förbud och begränsningar.

— — — Det är troligen fullt möjligt att helt gå över till mekanisk ogräsbekämpning i potatis. — — —

— — — Flyghavreproblemen kan i dag hållas på en rimlig nivå tack vare kemiska medel. Redan i dag används kemiska medel endast vid stor förekomst av flyghavre. Vi har i Sverige en lag om att flyghavre inte får förekomma i fält. Denna lag kommer att bli ytterligt svår att leva upp till om dessa preparat begränsas eller förbjuds.

— — — Det är också viktigt att ha förståelse för hur nya resistent sorter av potatis och spannmål skall odlas. Ett totalt uteslutande av bekämpningsgällande resistent sorter ger skadegörarna, främst olika svampar, fritt spelrum att anpassa sig. Inom några år är därefter resistensen bruten. Resistent sorter kräver som regel en viss bekämpning. — — —

2.15 Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: — — — Nämnden anser att samtliga fyra förslag är orealistiska med tanke på kostnaderna samt de hastiga och omfattande strukturella och produktionstekniska förändringar som krävs inom jordbruket för förslagens genomförande. Odlingssäkerheten kommer också att minska vilket ytterligare skulle försämra ekonomin i jordbruksproduktionen. På rent spannmålsproducerande företag skulle också ogräsproblemen på sikt bli mycket besvärande även med de förslag på omfattande trädesbruk eller grön träda som utredningen lagt fram. Lantbruksnämnden vill särskilt peka på att flyghavre kan bli ett mycket stort problem.

Bekämpningsmedlen är viktiga produktionsmedel och en reduktion enligt förslagen skulle innebära oacceptabla konsekvenser för enskilda odlare liksom näringen i sin helhet. — — — Ny odlingsteknik och förbättrade redskap samt resistensförädling tillsammans med ökad rådgivning och utbildning till användarna skulle vara en bättre väg att ytterligare minska riskerna för människor och miljö och ändå behålla de fördelar som bekämpningsmedlen innebär för det moderna jordbruket. — — —

2.16 Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Om ytterligare begränsning av bekämpningsmedelsanvändningen måste ske, bedöms gruppens förslag III a vara det bästa — — —

2.17 Plan- och bostadsverket: En övergång till så gott som enbart lågdosmedel i ogräsbekämpningen i stråsäd (alt. I a) förefaller inte vara rätt väg mot en långsiktigt hållbar brukningsmetod, med hänsyn till de osäkerhetsfaktorer som kvarstår kring dessa medel. — — —

— — — i rapporten, anges att det inte varit möjligt att sätta ett pris på värdet av de minskade risker, som en begränsad eller upphörd användning av bekämpningsmedel innebär (s. 47). Till detta kan läggas att värdet av bevarade naturresurser inte heller kan skattas i pengar.

2.18 Biodynamiska föreningen: Genomgående redovisas i rapporten ökade kostnader för jordbruket och för samhället vid en minskning av användningen av kemiska bekämpningsmedel, medan däremot minskade kostnader eller andra vinster förbigås med tystnad.

Utredningen har med andra ord endast fullföljt halva sin uppgift. Enligt vår mening är rapporten därmed värdelös som beslutsunderlag, t. o. m. farlig. Den måste ovillkorligen kompletteras med en utredning om de vinster för den enskilde lantbrukaren, miljön, sårbarheten, allmänna hälsoläget osv. som eventuellt kan bli följden av en verkligt kraftfull nydaning av jordbruket.

2.19 Agrifack: Om ytterligare begränsning av bekämpningsmedelsanvändningen måste ske, bedöms gruppens förslag III a vara det bästa — — —

2.20 Hushållningssällskapens förbund: En ytterligare minskning av riskerna med användning av bekämpningsmedel är önskvärd. En minskning av riskerna behöver dock inte åstadkommas genom stora nedskärningar av

bekämpningsmedelsanvändningen, med bl. a. mycket allvarliga ekonomiska konsekvenser som följd. — — —

— — — Att minska riskerna bör vara huvudmålet för det fortsatta arbetet. En fortsatt utveckling av halveringsprogrammet mot hårdare behovsprövning och hårdare krav för att minimera bekämpningsmedlens risker i fråga om yttre miljö, arbetsmiljö och livsmedel är önskvärd. — — —

— — — Att som i förslag III generellt sänka doserna till halv eller kvarts dos vid ogräsbekämpning kan vara svårt att genomföra. — — —

— — — En uppförökning av skadegörare och en resistensbrytning kan bli följden av kraftigt sänkta doser. En ökad satsning på resistent sorter och en utökad försöksverksamhet är här önskvärd.

2.21 Jordbrukstekniska institutet: — — — Genom att ingen samlad risk-/nyttobedömning görs för de olika alternativen föreligger ingen möjlighet att värdera dessa gentemot dagens situation. — — —

2.22 Kemikontoret: IVT avvisar utredningens förslag och vill i stället föreslå ett ytterligare utökat samarbete mellan myndigheterna och företagen för formulering av gemensamma mål baserade på vetenskapliga fakta.

2.23 Kontrollföreningen för alternativ odling: — — — Ambitionen att halvera användningen ännu en gång är lovvärd och KRAV anser att detta är både önskvärt och möjligt inom några få år.

Vi anser att det finns positiva effekter av de föreslagna odlingssystemförändringarna som bekämpningsmedelsgruppen inte tagit hänsyn till.

— — —

— — — Målsättningen bör vara att premiera ett totalt uteslutande av kemisk bekämpning.

2.24 Lantbrukarnas riksförbund: — — — LRF anser alternativ III vara mest intressant då målformuleringen här ligger nära den i LRF:s miljöprogram. — — —

De ekonomiska utvärderingarna är i hög grad schablonmässiga och bygger på en lång rad antaganden. — — — En grundligare analys vore enligt LRF:s mening motiverad bl. a. vad gäller effekterna av olika styrmedel.

Beräkningen av den samhällsekonomiska nettoeffekten har i hög grad påverkats av att nuvarande överskottsproduktion medför betydande exportkostnader. — — — Mycket talar då för att en koppling till nuvarande exportkostnader inte är relevant i ett längre tidsperspektiv.

2.25 Alternativodlarnas riksförbund: Att sockerbetsodlingen skulle behöva upphöra vid uteslutande av kemisk bekämpning anser vi vara överdrivet.

— — —

Med anpassad odlingsteknik och växtförädling bör även våroljeväxtodling vara möjlig.

Att höstvetedlingen skulle behöva upphöra vid uteslutande av betningsmedel är helt felaktigt. Sedan flera år sås 100-tals ha med obetat

utsäde utan problem och dessutom finns nu en stinksotresistent sort (Tjelvar).

Farhågorna för stora problem med ogräs och mögelangrepp stöds inte av erfarenheter från fungerande alternativodling.

ARF ifrågasätter starkt bekämpningsmedelsgruppens slutsats att alternativ Ib och II skulle ge underskott av livsmedel liksom att vissa grödor skulle behöva upphöra att odlas. Dessutom anser vi kostnaderna starkt överdrivna.

ARF vill här hävda alternativ II b som slutmål. — — — Tidsperspektivet för programmets genomförande bör dock utsträckas till tio år. — — —

2.26 Samarbetsgruppen för alternativ odling instämmer med gruppen att en halvering av bekämpningsmedel lätt kan uppnås på fem år. Men vi kan absolut inte godta synsättet att detta sker genom att övergå till lågdosmedel. — — —

2.27 Svalöf AB: De beskrivningar av konsekvenserna av olika handlingsalternativ som redovisas borde varit mer heltäckande. Detta gäller bl. a. de ekonomiska beräkningarna. Också i övrigt är bedömningarna av konsekvenserna ofullständiga. — — —

Enligt vår uppfattning är det således väsentligt att inrikta ansträngningarna på att minska de risker som användningen av kemiska bekämpningsmedel kan medföra även om dessa är svåra att mäta. Att fortsätta att arbeta med kvantitativa mål såsom att halvera mängden såld aktiv substans av bekämpningsmedel leder alltför lätt till en felaktig prioritering av olika åtgärder. — — —

Vi anser att alternativ III a är att föredra. Det ger växtförädlingen tid och förhoppningsvis också resurser att verkligen satsa på förädling för förbättrad resistens och ogräskonkurrerande förmåga. Alternativet är dock inte acceptabelt i sin helhet. Vi anser inte att höga bekämpningsmedelsavgifter är nödvändiga för att få en långsam nertrappning av bekämpningsmedelsanvändningen till stand. — — —

2.28 Svenska lantmännens riksförbund: — — —

Risken för en ökad import av produkter med sämre kvalitet är stor i flera av alternativen. — — —

Enligt vår uppfattning är det inte realistiskt att under överskådlig tid avskaffa användningen av kemiska bekämpningsmedel. — — —

2.29 Svenska naturskyddsföreningen: — — — I den kostnadsredovisning som nu föreligger är det svårt att utläsa huruvida kostnaderna för de olika alternativen endast gäller omställningsperioden eller ej. — — —

Det är märkligt att det överordnade målet att minska riskerna översätts till ett operativt mål om färre kg aktiv substans. Graden av koppling dem emellan är låg. Det vore mer relevant att uttrycka vilka risknivåer som anses vara acceptabla. — — —

2.32 Tjänstemännens centralorganisation: — — —

Man har i gruppen också försökt att beräkna kostnaderna för de olika alternativen. Utan att veta på vilka grunder man bygger sina beräkningar anser TCO att det är utomordentligt svårt att göra ekonomiska beräkningar för framtiden med hänsyn till alla osäkra faktorer för jordbrukets framtid och inriktning.

— — — Dessutom kan svenskt jordbruk i framtiden starkt påverkas av beslut i GATT och EG, vilket också gör beräkningsgrunderna för kostnaderna i de båda alternativen ytterst osäkra. TCO tar därför avstånd från alternativen I och II.

TCO ställer sig bakom alternativ III a, som kräver en hårdare behovsprövning, reducerade doser i ogräsbekämpningen samt minskad bekämpning av skadegörare. Det ligger väl i linje med målsättningen för den kemiska användningen i jordbruket som gäller åren 1986—1990. — — —

2.33 Trädgårdsnäringsens riksförbund: — — —

I uppdragen har också ingått att undersöka vilka ekonomiska konsekvenser förslaget skulle få för näringslivet bl. a. trädgårdsnäringen. Någon sådan ekonomisk analys har inte företagits utan utredningen har på ett schablonartat sätt endast behandlat jordbruksföretagens ekonomi. — — —

2.34 Konsument-Forum: Riskbedömningar och konsekvensanalyser får alltför lite tyngd medan kostnadsaspekter och produktionshänsyn tydligt överväger.

Vi anser att risker måste väga tyngre än nytta, dvs. att kortsiktiga aspekter skall stå tillbaka för långsiktiga.

2.35 Hälsofrämjandet: De olika kostnadsalternativen kan man förbigå med tystnad, då endast kostnadssidan fokuserats. Vinsterna är nästan helt utelämnade!

2.37 Landsorganisationen i Sverige: LO förespråkar alternativ III b som innebär ett längre perspektiv på omställningsprocessen till en starkt minskad användning. — — —

3 Alternativ odling

3.4 Statens jordbruksnämnd: En övergång till odlingsformer och sorter som fordrar mindre bekämpningsmedel är positiv från beredskapssynpunkt eftersom behovet av import och lagring av bekämpningsmedel minskar. — — —

3.16 Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Stödet till alternativodling bör utgå ytterligare några år men sen upphöra.

— — — Eljest innebär stödet en slags subvention av livsmedel, något som annars håller på att avskaffas.

3.17 Plan- och bostadsverket: — — — Boverket instämmer i att alternativ odling bör stimuleras.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

3.19 Agrifack: Gruppens förslag att fortsätta stödet till alternativ odling kan vara riktigt — — — Om alternativ odling blir en varaktig företeelse i samhället, bör den dock vara självbärande. Eljest innebär ju stödet en slags subvention av livsmedel, något som annars håller på att avskaffas.

3.23 Kontrollföreningen för alternativ odling: — — — KRAV konstaterar med tillfredsställelse att bekämpningsmedelsgruppen föreslår ett fortsatt stöd till omläggning till alternativ odling. — — —

3.24 Lantbrukarnas riksförbund: — — — LRF anser att omställningen till alternativ odling bör stimuleras i sådan utsträckning att efterfrågan på dessa produkter tillgodoses. — — —

3.25 Alternativodlarnas riksförbund konstaterar med tillfredsställelse att bekämpningsmedelsgruppen delar ARF:s åsikt att möjligheterna att anmäla sig till omlägningsstödet för alternativ odling bibehålls.

3.26 Samarbetsgruppen för alternativ odling är ense med utredningen om fortsatt stöd till omläggning till alternativ odling för att kunna nå etappmålet. — — —

SAO är mycket kritisk till att utredningen inte lagt fram ett renodlat förslag kallat "alternativ odling". I det förslag som är mest likt alternativ odling finns det för många uppenbara brister. — — —

— — — Och därför hävdar vi att en total omläggning till alternativ odling ej får sådana ekonomiska konsekvenser som återspeglas i utredningen.

— — — En annan aspekt som ger bra ekonomi i alternativ odling är att det finns stora exportmöjligheter av svensk spannmål. — — —

3.29 Svenska naturskyddsföreningen drar slutsatsen att en offensiv satsning på utvecklandet av ett jordbruk som inte är beroende av olika kemiska bekämpningsmedel utan utgår från de biologiska förutsättningarna kan vara samhällsekonomiskt fördelaktig.

Vi anser att ett strikt genomförande av principen att alla produktionssystem skall bära samtliga sina egna kostnader, inkl. olika externa kostnader och kostnader för effekter som uppstår med lång tidsfördröjning, leder till utvecklandet av detta jordbruk.

4 Minskad användning av kemiska bekämpningsmedel inom andra näringar

4.2 Skogsstyrelsen: Skogsbrukets andel av totala bekämpningsmedelsanvändningen är låg, — — —. Skogsbruket kan därför inte nämnvärt bidra till en minskning av totala användningen av kemiska bekämpningsmedel.

— — — En ytterligare minskning utan att alternativ finns tillgängliga är inte möjlig utan betydande ekonomiska konsekvenser för såväl skogsbruket som samhället.

4.7 Sveriges lantbruksuniversitet: Trädgårdsnäringens situation har behandlats knäpphändigt och mindre sakkunnigt. Trädgårdsprodukterna har dock en särskilt utsatt position när det gäller restsubstanser.

4.17 Plan- och bostadsverket: Bland de åtgärder som presenteras vill Boverket tillstyrka förslaget om att användningen av kemiska bekämpningsmedel på golfbanor bör begränsas så långt som möjligt jämte förslaget att skärpa behovsprövningen av hushållens användning.

4.33 Trädgårdsnäringens riksförbund: — — —

Sammanfattningsvis delar TRF utredningens uppfattning att det är svårt att närmare kvantifiera möjligheterna till minskning på grund av det stora antalet användningsområden inom trädgårdsnäringen och de olika förutsättningar som råder. En minskning av användningen mätt i aktiv substans ger inte heller ett rättvist mått på minskade risker. — — —

5 Olika styrmedel för minimerad användning

5.2 Skogsstyrelsen ansluter sig till fullo i utredningens beskrivning att det kan vara svårt för den som använder bekämpningsmedel och för tillsynsmyndigheterna att avgöra vilka regler som är tillämplbara i olika situationer. Området är svåröverskådligt även för fackmän, — — —

— — — Det finns såväl praktiska som principiella skäl till att kommunerna inte skall bemyndigas att utfärda [regionala] föreskrifter [om spridning av bekämpningsmedel]. — — — Principen om likabehandling kommer att sättas ur spel.

Utredningens ståndpunkt i fråga om ordentliga konsekvensanalyser delas av skogsstyrelsen. Samarbete med andra berörda myndigheter är viktigt, — — —

— — — Höga avgifter i samband med registrering hindrar övergång till miljömässigt och arbetsmiljömässigt bra bekämpningsmedel.

5.3 Statens livsmedelsverk ställer sig bakom de överväganden och förslag som redovisas i kap. 6 i rapporten.

5.5 Statens växtsortnämnd: — — — Enligt växtsortnämndens mening synes en ändring i utsädesförordningens nuvarande regler för sortgodkännande inte i sig bidra till minskad användning av kemiska bekämpningsmedel.

— — — Nämnden är emellertid beredd att själv ytterligare överväga om ännu större vikt än för närvarande bör läggas vid resistensegenskaperna vid nämndens prövning av sorter.

5.9 Styrelsen för teknisk utveckling: — — — STU anser att för att miljöavgifterna verkligen skall kunna få avsedd genomslagskraft krävs att de stimulerar till framtagning av ny teknik och spridning av alternativ teknik. Denna stimulans kan åstadkommas genom att avgifterna helt eller delvis återförs till riskförebyggande åtgärder samt till hälso- och miljörelaterad forskning och utveckling.

5.10 Riksrevisionsverket: — — — RRV anser att avgiftshöjningar på enbart bekämpningsmedel kommer att ha begränsad effekt, om inte odlings-systemet där dessa ingår samtidigt förändras mot ett system där bekämpningsmedel inte behövs. Utvecklingen av sådana nya system hänger samman med den strukturella utvecklingen inom jordbruket i stort. — — — RRV anser därför att åtgärder för att påverka användningen av bekämpningsmedel i stort bör integreras i det omställningsarbete som kommer att äga rum inom näringen framöver.

Rapporten redovisar en rad åtgärder som skall genomföras av de statliga myndigheterna som svarar för rapporten. I detta sammanhang vill RRV erinra om det ansvar som enligt kemikalielagstiftningen ligger på tillverkare och importörer av bekämpningsmedel. Det åligger dessa, och inte myndigheterna, att noga utreda och dokumentera effekter på hälsa och miljö av olika bekämpningsmedel.

5.13 Statens mät- och provstyrelse: — — — MPR anser att det inte är tillräckligt att enbart godkänna ny utrustning utan att en viss återkommande obligatorisk kontroll bör ske även av spridningsutrustning som är i bruk. — — —

MPR stöder uppfattningen att ett frivilligt gransknings- och godkännandeförfarande skulle leda utvecklingen mot bättre förpackningar för bekämpningsmedel.

5.16 Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Förslaget att länsstyrelsernas befogenheter att utfärda lokala bestämmelser beträffande bekämpningsmedelsanvändningen skall ses över är befogat. Däremot är det tveksamt om det är något att vinna på att ge kommunerna rätt att utfärda egna regler. — — —

Det kan vidare anses tveksamt om det är någon mening med detaljregler för hur nära diken, skog och impediment som spridning av bekämpningsmedel kan tillåtas, då förhållandena vid spridningstillfället som vindriktning och typ av preparat etc. kan ha stor betydelse. — — —

5.17 Plan- och bostadsverket: De förslag till förändringar i styrmedlen som förs fram av bekämpningsmedelsgruppen har Boverket ingenting att erinra mot med undantag av de som gäller tillämpningen av 15 § bekämpningsmedelsförordningen. Nationella regler bör gälla för användandet av kemiska bekämpningsmedel. En utveckling mot att vi får olika föreskrifter om spridning av bekämpningsmedel såväl regionalt som lokalt vore mycket olämplig. — — — Förslaget att naturvårdsverket genom allmänna råd

anger hur 15 § bekämpningsmedelsförordningen kan tillämpas för att skydda särskilt känsliga områden förefaller angeläget.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

5.18 Biodynamiska föreningen: I den föreliggande rapporten föreslås praktiskt taget endast ekonomiska styrmedel, — — — Positiva åtgärder t. ex. i form av ökad forskning och rådgivning kring biodynamisk och annan ekologisk odling skulle ha minst lika stor och kvalitativt sett mycket bättre effekt.

5.19 Agrifack: Förslaget att länsstyrelsernas befogenheter att utfärda lokala bestämmelser beträffande bekämpningsmedelsanvändningen skall ses över är befogat. Däremot är det tveksamt om det är något att vinna med att ge kommunerna rätt att utfärda egna regler. — — —

Det kan vidare anses tveksamt om det är någon mening med detaljregler för hur nära diken, skog och impediment som spridning av bekämpningsmedel kan tillåtas, då förhållandena vid spridningstillfället som vindriktning och typ av preparat etc. kan ha stor betydelse. — — —

5.20 Hushållningssällskapens förbund: Som styrmedel föreslås ökade priser/avgifter. Detta finner förbundet oacceptabelt. Lantbruket tål ingen ytterligare höjning av priser och avgifter i en redan tidigare mycket ansträngd ekonomi. — — —

En höjning av priserna/avgifterna, som i förslag III, motsvarande 100 kr./dos för ogräsmedel och 200 kr./dos för svamp- och insektsmedel innebär stora ekonomiska avbräck för odlaren och samtidigt ett trubbigt instrument för att åstadkomma reduktion av användningen. — — —

— — — Utredningen har inte klart redovisat hur åtgärder skall finansieras. Man säger dels att miljöavgiften på bekämpningsmedel inte bör ändras nu, dels att avgiften bör användas till att helt eller delvis finansiera åtgärdsprogrammet. Miljöavgiften uppgår till 25 milj. kr. och täcker endast en åttondel av kostnaden för det "billigaste" av utredningens alternativ. — — —

— — — Vår slutsats är alltså att den ökade produktionskostnaden till absolut övervägande del skall få bäras av jordbruksföretagen.

Ytterligare kostnadsökningar genom förslag till generella begränsningar i användningen av bekämpningsmedel och ytterligare höjda avgifter kan inte accepteras. Riskerna med bekämpningsmedlen kan minskas utan dessa stora kostnader vilka, särskilt tillsammans med den föreslagna prispressen, skulle bli förödande för jordbruket.

5.21 Jordbrukstekniska institutet: — — — I konsekvensbeskrivningarna för de olika alternativen redovisas dock endast översiktligt hur olika effekter och kostnader har beräknats. Belopp och övriga effekter är därför omöjliga för en extern bedömare att värdera. — — —

Vidare beaktas ej de effekter som redan genomförd avreglering av fruktodling, och annonserad avreglering av spannmålsmarknaden, kommer att få. Dessa begränsningar i beräkningsförfarandet gör att de ekonomiska effekterna förmodligen har underskattats.

5.23 Kontrollföreningen för alternativ odling: — — — bekämpningsmedelsgruppen — — — har generellt överskattat problemen och kostnaderna som kan uppstå vid minskning av bekämpningsmedelsanvändningen samtidigt som fördelarna underskattats.

5.24 Lantbrukarnas riksförbund: Utredningen föreslår i sin rapport att en handbok bör sammanställas om de olika författningar som berör användningen av bekämpningsmedel. LRF tillstyrker att en sådan sammanställning kommer till stånd — — —

LRF vänder sig mot tanken att kommunerna skulle ges behörighet att t. ex. utfärda föreskrifter om spridning av bekämpningsmedel. En sådan regionalisering av bestämmelserna skulle kunna leda till från miljösynpunkt omotiverade skillnader i produktionsvillkoren mellan olika områden. Många jordbrukare skulle uppfatta detta som en form av rättsosäkerhet.

I praktiskt taget samtliga handlingsalternativ som analyserats i utredningen anges avgiftshöjningar på bekämpningsmedel som ett lämpligt styrmedel. Mot detta mycket generella synsätt på priset som styrmedel har LRF invändningar.

— — — Effekterna av en kraftig prishöjning på bekämpningsmedel blir — — — att användningen av bekämpningsmedel minskar främst i odlingen på lågavkastande jordar. — — —

— — — är utredningens förslag enligt LRF:s mening oacceptabelt då det förutsätter att jordbruket ensidigt skall belastas med kostnader för forskning, utveckling och rådgivning. — — —

I avvaktan på utformningen av ett nytt jordbrukspolitiskt system ansluter sig LRF till utredningens förslag om oförändrade miljöavgifter under förutsättning att de återgår till jordbruket. — — —

— — — En avgiftshöjning på ogräsmedel med 100 kr. per dos anges i rapporten vara ett nödvändigt styrmedel för att alternativ III skall kunna realiseras. Risker är här uppenbara att jordbrukare med pressad ekonomi frestas att skjuta på bekämpningsinsatser, vilket på sikt är negativt från miljösynpunkt. — — —

5.25 Alternativodlarnas riksförbund: Angående miljöavgiftens konstruktion anser ARF i princip att den skall baseras på bekämpad areal, dvs. avgift per dos.

ARF är kritisk till inrättandet av ett "centrum för spridningsteknik" då vi anser att detta skulle konservera en föråldrad teknik — — —

5.26 Samarbetsgruppen för alternativ odling tror att målet nås genom radikalt höjda avgifter på handelsgödselkväve och kemiska bekämpningsmedel. — — —

5.27 Svalöf AB: Vår uppfattning är att sorter med god resistens och ogräskonkurrerande förmåga automatiskt kommer att gynnas i sortprovning och marknadsföring — — — Arbetsgruppens förslag att växtsort-

nämnden skulle ställa särskilda krav på nya sorters resistensegenskaper vill vi därför avstyrka. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

5.28 Svenska lantmännens riksförbund: Styrmedlen bör rimligen medföra att riskerna med bekämpningsmedlen minskar ytterligare. Endast avgifter som styr mot mindre riskabla medel eller mindre riskabel användning får avsedd effekt. Dagens avgifter har begränsad effekt då de endast påverkar de använda mängderna och inte skiljer mellan risker.

5.29 Svenska naturskyddsföreningen ser utvecklandet av "miljöbubbel" resp. "riskbubbelmetoderna" som två mycket intressanta styrmedel i den nödvändiga omdaningsprocessen.

5.33 Trädgårdsnäringens riksförbund: — — — Förbundet anser att man först måste undersöka vilka ekonomiska konsekvenser det "första" halveringsprogrammet fått för bl. a. trädgårdsföretagen innan man går vidare och föreslår ytterligare höjningar av avgifterna på bekämpningsmedel.

— — —
Utredningens förslag om att en handbok bör sammanställas över de olika författningar, som berör användningen av bekämpningsmedel, ställer sig TRF bakom. Däremot anser förbundet att det ej är motiverat att tillsätta en utredning för att bl. a. undersöka behovet och lämpligheten att kommunerna ges behörighet att utfärda föreskrifter om användning av bekämpningsmedel inom kommunerna. — — —

Förbundet anser att när det gäller företag inom trädgårdsnäringen är redan den nuvarande avgiftsbelastningen på företagen alldeles för stor.

— — —
5.34 Konsument-Forum: — — — generellt ser vi positivt på att med ökande avgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel möjliggöra och göra det lönsammare att utveckla alternativa metoder eller återgå till metoder som är mer i harmoni med naturen. — — —

5.36 Fritidsodlingens riksorganisation: — — — Vi tillstyrker — — — förslaget enligt 6.3 om en bekämpningsmedelshandbok. — — —

5.37 Landsorganisationen i Sverige: — — — LO delar utredningens uppfattning att en närmare studie behöver göras för att se till kommunernas behov och lämplighet att utfärda föreskrifter om användning av bekämpningsmedel inom kommunerna. — — —

— — — Vi delar uppfattningen att en handbok utges, som ger en översiktlig bild av regelverken, — — —

När det gäller utformningen av bekämpningsmedelsavgifter bör de grundas på riskklassificering utifrån både arbetsmiljö- och yttre miljöfaktorer.

— — —

6.2 Skogsstyrelsen: En grundförutsättning för en effektiv och säker användning av bekämpningsmedel är goda kunskaper hos såväl användare som tillverkare och distributörer. Skogsstyrelsen är därför positiv till att kunskaperna fördjupas och breddas inom detta område. — — —

6.3 Statens livsmedelsverk: I likhet med bekämpningsmedelsgruppen anser livsmedelsverket att det behövs betydande forsknings- och utvecklingsinsatser för att klara en övergång till ett jordbruk som är mindre beroende av kemiska bekämpningsmedel utan att lönsamheten minskas påtagligt eller att miljö- och hälsoproblem uppstår. — — —

Det är enligt livsmedelsverket angeläget att genom växtförädling försöka ta fram sorter som är resistenta mot angrepp av skadegörande insekter och svampar, vilket kan minska den kemiska bekämpningen. I detta arbete måste dock hänsyn tas till att resistensen kan innebära att växterna bildar ämnen som i värsta fall kan vara mera riskabla än rester av bekämpningsmedel.

Livsmedelsverket tillstyrker också förslaget att medel för metodutveckling avseende analys av bekämpningsmedelsrester i miljön och i fodermedel ställs till statens lantbrukskemiska laboratoriums förfogande. — — —

6.6 Statens maskinprovningar: Beträffande granskning och godkännande av förpackningar för bekämpningsmedel ansluter sig Maskinprovningarna till bekämpningsmedelsgruppens förslag. I det sammanhanget vill Maskinprovningarna peka på vikten av att förpackningarnas utformning anpassas till sprutorna. Den tekniska utvecklingen kan nämligen medföra att preparaten inte behöver tömmas i spruttankarna utan kan tillföras spädningssvåtskan direkt från förpackningen.

För alternativen III a och III b anges att de bör ses i ett längre tidsperspektiv. Från teknikutvecklingssynpunkt är detta gynnsamt eftersom det enligt Maskinprovningarnas erfarenhet är en tidskrävande process både att utveckla och anpassa teknisk utrustning till nya förutsättningar.

6.9 Styrelsen för teknisk utveckling: Det finns behov av att få fram bättre underlag för att bedöma riskerna vid kemikaliebekämpning. — — — Analysmetoder för bestämning av beredningsformer och kontroll av resthalter i livsmedel behöver utvecklas, liksom mättekniken. STU anser att kemikalieinspektionen bör ges resurser för en tillfredsställande nytto- och konsekvensanalys för de medel som används.

6.10 Riksrevisionsverket: I rapporten föreslås att ytterligare resurser bör ställas till berörda forskningsinstitutioners förfogande för utveckling av grundläggande kunskaper om användningen av kemiska bekämpningsmedel. Därmed menas i första hand Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). — — —

— — — SLU förfogar över bl. a. institutionen för växt- och skogsskydd bestående av ett 10-tal avdelningar och ett 100-tal medarbetare. Dessa

resurser har byggts upp framför allt med statliga medel. Befintliga resurser kan och bör enligt RRV användas för att ta fram de kunskaper om användning av bekämpningsmedel som behövs enligt rapporten. RRV avstyrker därför att ytterligare resurser tillförs SLU.

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

6.13 Statens mät- och provstyrelse anser att det är viktigt att satsa medel på utveckling av tillförlitliga metoder för bestämning av påverkan på miljö och tillstyrker samarbetet med statens lantbrukskemiska laboratorium.

6.17 Plan- och bostadsverket: Möjligheterna att klara bekämpning av växtskadegörare med biologiska bekämpningsmetoder bör även undersökas och utvecklas.

6.20 Hushållningssällskapens förbund: En utökad satsning på forskning, försök och rådgivning behövs för att kunna minska riskerna vid kemisk bekämpning och att få ner användningen. Detta arbete får dock inte endast styras av ett krav på minskning av bekämpningsmedelsanvändningen.

6.21 Jordbrukstekniska institutet: Utredningen har uppmärksammat det betydande forsknings- och utvecklingsbehov som föreligger för att ytterligare minskning av riskerna vid bekämpning av växtskadegörare skall kunna genomföras. Från JTI kan vi bara understryka detta. — — —

— — — Enligt vår uppfattning föreligger här ett gigantiskt omstruktureringsarbete för att ställa om växtproduktionen till en mer begränsad kemikalieinsats. — — —

6.23 Kontrollföreningen för alternativ odling: Förslagen till forsknings- och utvecklingsresurser anser vi vara tillräckliga och välbehövliga.

6.24 Lantbrukarnas riksförbund vill betona vikten av att resurser satsas på teknikutveckling samtidigt som rådgivning och lämpliga styrmedel utnyttjas för att föra ut den nya tekniken i praktisk användning. Dessa styrmedel anser LRF vara viktiga, varför de bör prioriteras i det fortsatta arbetet.
— — —

6.25 Alternativodlarnas riksförbund: Förslagen till forsknings- och utvecklingsresurser anser vi vara tillräckliga och välbehövliga, med undantag av att vi inte anser det nödvändigt att bygga upp ett centrum för utveckling av spruttekniken.

6.27 Svalöf AB: Arbetsgruppen föreslår förstärkta insatser för resistensförädling och förädling för ökad ogräskonkurrens. — — — Vi delar arbetsgruppens uppfattning att en förstärkning med minst 15 milj. kr./år är nödvändig för att uppnå mer betydande resultat. — — —

6.28 Svenska lantmännens riksförbund: Forskning om hur risker med de

kemiska medlen kan reduceras och alternativa metoder behöver prioriteras.

Information och utbildning är nyckelmoment för att reducera risker och eventuell onödig användning.

6.32 Tjänstemännens centralorganisation vill ändå påskynda minskningen av kemikalieanvändningen genom ökade forskningsinsatser och en intensifierad utbyggnad av den prognosverksamhet som pågår genom lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens rådgivning. — — —

6.33 Trädgårdsnäringens riksförbund anser i likhet med bekämpningsmedelsgruppen att ytterligare resurser kontinuerligt måste satsas på forskning och utvecklingsarbete.

6.34 Konsument-Forum: Vi har inget att invända emot att ytterligare forskning stimuleras, men den bör då inriktas mera på metoder som inte förutsätter att kemiska bekämpningsmedel ingår. — — —

6.38 Svenska golfförbundet: — — — Svenska golfförbundet ställer sig mycket positivt till rapporten "Minskad kemisk bekämpning" och hoppas att tillräckliga resurser avsätts nu och i framtiden för forskning och utveckling av området.

7 Rådgivning, utbildning och information

7.3 Statens livsmedelsverk: I kap. 8 i rapporten framläggs förslag för att förbättra samarbetet mellan berörda myndigheter. Livsmedelsverket tillstyrker dessa förslag. — — —

7.6 Statens maskinprovningar delar helt bekämpningsmedelsgruppens uppfattning att de uppburna miljöavgifterna för bekämpningsmedel bör återföras till jordbruksnäringen och övriga berörda näringar genom att användas till att helt eller delvis finansiera det åtgärdsprogram som beslutas. — — —

7.7 Sveriges lantbruksuniversitet: Lantbruksuniversitetets uppfattning skiljer sig inte från utredningens då det gäller behov av information, utbildning och rådgivning för att minska riskerna med bekämpningsmedlen. — — —

— — — Det är angeläget att resurser ges till denna form av verksamhet, som är av mycket stor betydelse för den mer praktiskt inriktade rådgivningsverksamheten vid t. ex. lantbruksstyrelsen. — — —

7.8 Skogs- och jordbrukets forskningsråd: Utredningen har liksom SJFR uppmärksammat det betydande forsknings- och utvecklingsbehov som föreligger för att en ytterligare minskning av riskerna vid bekämpning av växtskadegörare skall bli möjlig. — — — Enligt rådets uppfattning krävs

här en omfattande omstrukturering för att ställa om växtproduktionen till ett mindre kemikalieberoende. Denna omstrukturering är i sig väl motiverad men kommer att kräva betydande fortsatta resurser och tid för forsknings- och utvecklingsarbete till stöd för en nödvändig omläggning av den praktiska odlingen.

7.14 Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Växtföljder och resistent sorter förväntas bli huvudpunkterna i omställning till minskad bekämpningsmedelsanvändning. Härvid är det av största betydelse att ekonomiska medel tillförs rådgivningsverksamheten så att förändringarna inte leder till totala bakslag för lantbrukarna på grund av bristande rådgivning.

7.16 Lantbruksnämnden i Södermanlands län: — — — Det är därför angeläget att öka rådgivningsresurserna, inte minst till de organisationer som arbetar direkt på användarna, i enlighet med utredningens förslag. — — —

7.17 Plan- och bostadsverket: — — — En omfattande och stödjande rådgivning är mycket betydelsefull för att härigenom minska omställningsproblemen så långt det är möjligt. — — —

7.19 Agrifack: — — — Det är därför angeläget att öka rådgivningsresurserna, — — —

7.33 Trädgårdsnärings riksförbund: Rådgivningen och utbildningen in- tar i detta sammanhang en nyckelroll för att föra ut information i den praktiska odlingen.

7.35 Hälsofrämjandet: — — — Det behövs ett samarbete i en arbetsgrupp med alternativodlarna, livsmedelsverket, socialstyrelsen och konsumenterna. — — —

Inte heller har den möjliga vinsten med ökad rådgivning och forskning avseende alternativ odling beaktats i tillräcklig utsträckning.

7.36 Fritidsodlingens riksorganisation: Utredningens förslag om förbättrad allmän information om kemiska medel och om försiktighetsåtgärder tillstyrkes helt. — — —

8 Internationella förhållanden

8.1 Kommerskollegiet: Enligt kollegiet är det från handelspolitisk synpunkt angeläget att man från svensk sida i största möjliga utsträckning beaktar resultatet av EG:s arbete på bekämpningsmedelsområdet.

8.3 Statens livsmedelsverk kan i allt väsentligt instämma i det resonemang som förs i kap. 9 i rapporten.

Enligt livsmedelsverkets uppfattning bör Sverige i berörda internationella fora arbeta för att samtliga bekämpningsmedel genomgår en fullstän-

dig internationell prövning av organ inom t. ex. FAO/WHO och att endast de medel som därvid åsatts ADI-värde (dvs. det högsta dagliga intag som kan accepteras efter toxikologisk riskvärdering) får användas i livsmedelsproduktion avsedd för internationell handel. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

8.6 Statens maskinprovningar: Rapporten tar inte upp standardisering. Enligt Maskinprovningarnas uppfattning är det väsentligt att aktivt delta i internationellt standardiseringsarbete i synnerhet när åtgärder som kan få handelspolitiska konsekvenser förbereds.

8.13 Statens mät- och provstyrelse anser att frågor om handelspolitik, provning, certifiering och ackreditering inte behandlats i tillräcklig utsträckning. Med hänsyn till de förhandlingar som EG och EFTA inlett kommer sannolikt flera frågor som tas upp i rapporten att lösas på internationell nivå. Därför är det väsentligt att svenska representanter i olika europeiska grupper bevakar de frågor som tas upp i rapporten.

8.20 Hushållningssällskapens förbund: — — — Mot bakgrund av EG-harmonisering måste man, — — — betona att EG inte tillåter att nationella regelsystem med strängare krav på resthalter fungerar som importhinder.
— — —

8.21 Jordbrukstekniska institutet: I detta sammanhang måste också understrykas att i den internationella avreglering som förväntas komma, kommer det att krävas att svenskt jordbruk skall arbeta på samma ekonomiska villkor som våra konkurrentländer. — — — Denna jämförelse av hur de föreslagna alternativen påverkar svenskt jordbruks internationella konkurrenskraft saknas i analysen.

8.24 Lantbrukarnas riksförbund: — — — effekterna behandlas bristfälligt på det svenska jordbrukets konkurrenskraft gentemot andra länders jordbruk. — — —

Med tanke på livsmedelskvaliteten är det från konsumenternas synpunkt logiskt att svenska jordbruksprodukter och importerade produkter ges en lika behandling. — — —

— — — Det är angeläget att Sverige i de pågående GATT-förhandlingarna verkar för att produkter som produceras med metoder som inte accepteras i Sverige kan utestängas.

8.27 Svalöf AB: I den reservation som fogats till rapporten understryks att höjda miljöambitioner inte får leda till att svenskt jordbruk diskrimineras i relation till andra länders jordbruk. Vi delar denna uppfattning och konstaterar att med den jordbruks- och livsmedelspolitik som nu framskymtar blir ett sådant synsätt alltmer naturligt. — — —

8.28 Svenska lantmännens riksförbund: Avgifterna medför att kostnaderna för att odla i Sverige höjs jämfört med utlandet och konkurrenskraften

försämrar. Från synpunkten att reducera riskerna har avgiften begränsad effekt och skulle kunna reduceras eller tas bort. — — —

Prop. 1989/90: 146
Bilaga 5

8.35 Hälsofrämjandet: — — — Den dag när konsumenterna i Europa reagerar och i större utsträckning än i dag kräver mat utan gifter och av hög kvalitet, då har det svenska jordbruket en stor möjlighet om man utvecklar sin odling åt rätt håll redan nu. Det borde vara en utmaning!

Bilaga 1	Utdrag ur betänkandet (Ds 1989:63) En ny livsmedelspolitik, Överväganden och förslag	3
Bilaga 2	Remissammanställning – betänkandet (Ds 1989:63) En ny livsmedelspolitik	16
Bilaga 3	GATT-redovisning	173
Bilaga 4	Sammanfattning av rapporten Minskad kemisk bekämpning	177
Bilaga 5	Sammanställning av remissyttrandena över rapporten Minskad kemisk bekämpning	181